

ISSN 2392 - 6988
ISSN-L 2392 - 698

Buletin informativ *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei* VIII

Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național
Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

VIII

**Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași**

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național

Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

VIII

**Editura Cetatea Doamnei
Piatra Neamț, 2022**

Colegiul director

Dr. Lăcrămioara Stratulat
Arhim. Vichentie Amariei

Redacția

Cosmin Niță - secretar de redacție
Costică Asăvoaie
Vitalie Josanu
Costin Clit

Tehnoredactare și corectură

Cosmin Niță
Costică Asăvoaie
Costin Clit
Cristiana Chircu
Alexandra Niță-Vuza

Traduceri revizuite / realizate

Alexandra Niță-Vuza
Cristiana Asavaoie

Coperta I:

- Sigiliul Mănăstirii Secu (Sursa: Arhiva Mănăstirii Secu)

Coperta IV:

- Latura de N a incintei mănăstirii Secu, 1933 (Sursa: Arhiva INP)
- Vedere spre latura de V a incintei mănăstirii Secu, 1933 (Sursa: Arhiva INP)
- Latura de S a bisericii „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul”, 1933 (Sursa: Arhiva INP)
- Vedere exterioară spre latura de V a mănăstirii Secu, 1933 (Sursa: Arhiva INP)
- Vedere spre biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” și turnul clopotniță, 1933 (Sursa: Arhiva INP)

ISSN 2392 - 6988

ISSN-L 2392 – 6988

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE / STUDIES AND ARTICLES

Valentin ARAPU, Gabriel ARAPU, <i>Sfântul Lazăr în contextul sfinților protectori, tămăduitori și vindecători de lepră (Aspecte teologice și etnoculturale) / Saint Lazarus in the context of the holy protectors and healers of leprosy (Theological and ethnocultural issues)</i>	5
Vitalie JOSANU, <i>Jitia Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava – o variantă culeasă la Trapezunt / Jitia Saint John the New from Suceava - a variant collected from Trapezunt</i>	15
Sever BOȚAN, Alexandru BERZOVAN, <i>Contribuții la monografia istorică a Comunei Ungheni (Jud. Iași) / Contributions to the historical monograph of the Ungheni Commune (Iași County)</i>	25
Emil DRAGNEV, <i>Poziționarea iconografică a icoanei „Arhanghelii Mihail și Gavriil cu Faptele” / The iconographic arrangement of the «Archangels Michael and Gabriel and Their Deeds» representation</i>	47
Mihai GICOVEANU, <i>Câteva note referitoare la pisania bisericii „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” de la Mănăstirea Secu / Some remarks about the inscription in the church dedicated to „The Beheading of Saint John the Baptist” from the Secu Monastery</i>	65
Daniel DIEACONU, Cristian VATAMANU, <i>Munții Neamțului – O „Meteoră Românească” / The Neamt Mountains - A „Romanian Meteora”</i>	69
Ion GUMENĂI, <i>Mănăstirea Secu în timpul starețului Paisie Velicikovski (1775-1779) / Secu Monastery during the abbot Paisie Velicikovski (1775-1779)</i>	79
Cristiana CHIRCU, <i>Bicentenarul Eteriei la Mănăstirea Secu. Câteva aspecte / The bicentennial of Eteria at Secu Monastery. A few aspects</i>	87
Vasile PĂVĂLEANU, <i>Mănăstirea Secu – ultimul bastion al Eteriei / Secu Monastery – the last bastion of Eteria</i>	93
Andrei CREȚU, <i>Insurbordonare și patimi. Abateri disciplinare și morale ale unor clerici din Eparhia Hușilor în a doua jumătate a veacului al XIX-lea / Disobedience and sins. Disciplinary and moral offenses of some clerics from Diocese of Huși in the second half of the nineteenth century</i>	99
Aurel - Florin ȚUSCANU, <i>Un nedreptățit al istoriei - Mitropolitul Visarion Puiu / Visarion Puiu – a metropolitan bishop wronged by history</i>	109
Emanuel BALAN, <i>Obștea Mănăstirii Secu și alegerea unui nou stareț la 1915 / The Secu Monastery community and the election of a new abbot in 1915</i>	121
Mihail BULMAGA, <i>Poziția Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului referitoare la integrarea în cadrul Bisericii Ortodoxe Române (1918) / The attitude of the Archbishop of Chișinău and Hotin regarding their integration into The Romanian Orthodox Church (1918)</i>	127
Lucian GEORGESCU, <i>Destinul unui luptător: Dumitru Geangalău și luptele desfășurate în Culmea Pleșului (Neamț) în 1944 / A fighter’s destiny: Dumitru Geangalau and the fights that went on the Culmea Pleșului (Neamț) in 1944</i>	133
Ovidiu COMANAC, <i>O analiză ortodoxă asupra națiunii și naționalismului / An orthodox analysis of the nation and nationalism</i>	137
Ionică CĂDĂ, Daniel ȘUVĂIALĂ, <i>Gospodăria tradițională Măgirești – expresie a tradiției moldave / The Traditional household of Magiresti - expression of the Moldavian tradition</i>	147

DOCUMENTE / DOCUMENTS

Costin CLIT, <i>Egumenii Mănăstirii Râșca de la 1542 până în prima jumătate a secolului al XIX-lea / The abbots of the Râșca Monastery from 1542 to the first half of the 19th century</i>	155
Arcadie M. BODALE, <i>Informații documentare privitoare la facerea catapetesmei bisericii Sf. Nicolae din Mănăstirea Secu (1839-1840) / The documentary information about the making of the iconostasis of St. Nicholas Church from Secu Monastery (1839-1840)</i>	255

Cosmin NIȚĂ, <i>Sama Mănăstirii Secu din anul 1847 / A financial situation of the Secu Monastery from 1847</i>	271
Arcadie M. BODALE, Mihaela Ana PETRESCU, <i>Câteva documente privitoare la furnizarea postavului pentru uniformele pompierilor de către fabrica lui Mihail Kogălniceanu de la Târgu Neamț (1857) / A few documents regarding the supply of the cloth for the firemen's uniforms by the Factory of Mihail Kogălniceanu from Târgu Neamț (1857)</i>	283
Mihaela Ana PETRESCU, <i>Corespondența autorităților Principatului Moldovei cu privire la nepredarea de către Mihail Kogălniceanu a postavului contractat pentru confecționarea uniformelor trupelor geniu / The letters of the authorities of the Principality of Moldavia regarding the failure delivery of Mihail Kogălniceanu for making the uniforms for the genius troops</i>	293
Valentin IOAN, <i>Bunurile edificiului bisericesc „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” aparținând Mănăstirii Secu din 1920 / The assets of the „Beheading of. St. John the Baptist” church building belonging to the Secu Monastery since 1920</i>	301
 <i>RESTITUIRI / RESTITUTIONS</i>	
Constantin ERBICEANU, <i>Andronic Badenschi, „Despre Eteria sau Zavera de la 1821”. Extrase dintr-un manuscript al său autograf / Andronic Badenschi, „About the Eteria or Zavera in 1821”. Extracts from a manuscript signed by himself</i>	311
Al. Gh. DOINARU, <i>Călugărul Gherasim. Istorie adevărată din viața călugărească / The monk Gherasim. a true history of monastic life</i>	323
 <i>PREZENTĂRI, RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE / PRESENTATIONS, REVIEWS, BIOGRAPHIC NOTES</i>	
Costin Clit, <i>Documente privind istoria Episcopiei de Huși</i> , Editura Horeb, Huși, 2021, 1128 p. (Cristiana CHIRCU)	341
Igor Cereteu, <i>Valori cărțurărești din biblioteca mănăstirii Noul Neamț (tipărituri din secolele XVI-XX)</i> , Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2021, 992 p. (Costică ASĂVOAIE)	342
Aurel Florin Țuscanu, <i>Cunoașterea apofatică la părintele Dumitru Stăniloae</i> , Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2020, 395 pag. (Andrei CREȚU)	344
 <i>ABREVIERI / ABBREVIATIONS</i>	347
 <i>INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI / USEFUL INFORMATION FOR CURRENT AND FUTURE COLLABORATORS</i>	348

**SFÂNTUL LAZĂR ÎN CONTEXTUL SFINȚILOR PROTECTORI, TĂMĂDUITORI
ȘI VINDECĂTORI DE LEPRĂ
(ASPECTE TEOLOGICE ȘI ETNOCULTURALE)¹**

Valentin ARAPU*, Gabriel ARAPU**

Cuvinte cheie: Sfântul Lazăr, lepră, „boală sfântă”, lazarete, leproze

Keywords: Saint Lazarus, leprosy, „holy disease”, lazarettes, leprosariums

Precuvântare. În tradițiile creștine, sfinții protectori, tămăduitori și vindecători de bolile pielii, în special de lepră, și-au îndeplinit misiunea taumaturgică de la apariția primelor comunități creștine până în zilele noastre. În lumea occidentală este răspândit cultul Sfântului Lazăr care a avut impact și asupra țărilor ortodoxe prin răspândirea lazaretelor, adică a azilurilor Sfântului Lazăr care reprezintă prin sine instituții spitalicești în care erau întreținuți și tratați bolnavii de lepră. Spre deosebire de alți sfinți păzitori de anumite boli, cum ar fi ciurma și holera, ținute în frâu de către Sfântul Haralambie, sfinții protectori de lepră vindecau și multe alte metehne și boli ale omului. Scrierile hagiografice converg în favoarea faptului că majoritatea sfinților înzestrați cu puteri terapeutice în tratamentul leprei – Sfântul Lazăr, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Simeon Stâlpnicul, Sfântul Martin – nu au fost atinși de această boală. Totodată, Sfântul Nichifor Leprosul s-a infectat de lepră în adolescență, trăind cu această boală timp de șase decenii. Sfințenia sa a fost un exemplu viu de susținere dumnezeiască și de milostenie, bărbăția sa însuflându-le credință și încredere numeroșilor bolnavi de lepră atât în Grecia, cât și din întreaga lume.

Hristos Doctorul. V. Gomoiu accentuează puterile vindecătoare ale lui Hristos prin minunile sale, inclusiv „vindecarea celor zece buboși” (leproși) și „învierea lui Lazăr”, care „ne arată pe Iisus ca fiind mai iscusit decât oricare din „doctorii” mari ai vremii”². Hristos a venit la oameni, voind să „fie nu numai doctorul sufletelor, ci și al trupurilor”³. Puterea tămăduitoare a lui Iisus este transmisă apostolilor și sfinților care „nu pot vindeca decât în numele Său și socotindu-se pe ei înșiși drept simpli mijlocitori”⁴.

În terapia teologică sunt invocate rugăciuni în caz de boli molipsitoare, printre care sunt subînțelese ciurma, holera, lepra și altele. Enoriașii care au ajuns înconjurați de „valurile bolii” sunt îndrumați să rostească următoarea rugăciune: „Întristare și durere ne-au înconjurat pe noi, Doamne, și chinurile iadului ne-au aflat pe noi, Mântuitorule, și umbra morții ne-a acoperit pentru păcatele noastre, Iubitorule de oameni, și înainte de vreme ne lipsim de viață și nu ne pricepem ce vom face. Numai către Tine, Doctorul sufletelor și al trupurilor, și la adâncul îndurării Tale căzând, cu zdrobire de inimă și cu umilință, strigăm: Izvorule al vieții, miluiește-ne și păzește poporul Tău cel deznădăjduit, pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, ca un Îndurat”⁵.

¹ Acest articol a fost elaborat în cadrul proiectului: „Evoluția tradițiilor și procesele etnice în Republica Moldova: suport teoretic și aplicativ în promovarea valorilor etnoculturale și coeziunii sociale” / 20.80009.1606.02.

* Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educației și Cercetării, Chișinău: ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1103-9758>.

** Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”, Chișinău.

² V. Gomoiu, *Biserica și medicina*, Brăila, Tipografia „Presa”, 1940, p. 51-52.

³ Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, București, Editura Sophia, 2020, p. 91.

⁴ *Ibidem*, p. 93.

⁵ Eugen Drăgoi, *Sfinții care ne vindecă de boli*, Galați, Editura Partener, 2016, p. 165.

În epoca medievală lepra devine „simbolul principal al păcatului” dar, totodată reprezintă și un „simbol a lui Hristos”. Bolnavul de lepră este perceput în mod contradictoriu, fiind considerat simultan și respins, și ales. Determinantă în acest sens este sintagma biblică *Christus medicus* – „Hristos taumaturgul” care tămăduiește trupul, făcând miracole de vindecare și tratând sufletele prin indicarea căii spre mântuire. Iisus le indică oamenilor valoarea suferinței, a răbdării și a milosteniei⁶.

Sfinți tămăduitori de lepră. În credințele populare sunt invocați mai mulți sfinți, înzestrați cu darul de ocrotitori și de tămăduitori de lepră. În epoca medievală în statele germane de nord leprozeriile „erau sub scutul Sf. Gheorghe”⁷.

În Biserica Ortodoxă există mai mulți sfinți care s-au confruntat cu lepra, fiindu-le atribuite și multiple cazuri de vindecare miraculoasă a bolnavilor, inclusiv a celor de lepră. În acest context este invocat Sfântul Vasile cel Mare care în percepțiile populare a căpătat leacul izbăvitor de lepră⁸. Mai apropiată cronologic de noi este personalitatea Cuviosului Nichifor, cunoscut și ca Nichifor cel Lepros deoarece pe parcursul vieții a suferit de această molimă, iar după ce s-a ridicat la Ceruri, moaștele sale au devenit tămăduitoare și vindecătoare de boli.

Sfântul Vasile cel Mare. În tradițiile românești sunt menționate puterile terapeutice ale Sfântului Vasile cel Mare. Această credință are la origini unele tradiții de sorginte bizantină. În conformitate cu sursele hagiografice, Vasile cel Mare a jucat un rol extraordinar în apărarea Ortodoxiei, fiind „Părinte al monahismului oriental și reformator al Liturghiei”⁹. Vasile cel Mare s-a născut într-o familie creștină în jurul anului 330 în Cezareea Capadociei. Este fiul lui Vasile, retor al Neocezareei în Pont, și al Emiliei, fiica unui martir. Dintre cei zece copii ai familiei, trei au devenit episcopi: Sfântul Vasile, Sfântul Grigorie din Nyssa și Sfântul Petru al Sevastiei. Sfântul Vasile și-a făcut studiile în Cezareea, Constantinopol și Atena. S-a întors în orașul natal unde în scurt timp a primit Taina Botezului. Cu scopul de ai întâlni pe cei mai renumiți asceți, Sfântul Vasile a călătorit „prin Egipt, Palestina, Siria și Mesopotamia”¹⁰. Întorcându-se în Cezareea, a dăruit averea sa săracilor, alegând modul de viață ascetic pentru care a fost supranumit „*Legiitorul* monahismului răsăritean”. A fondat câteva mănăstiri, elaborând și valoroase opere teologice. Sub influența episcopului Eusebius al Cezareei, Vasile cel Mare a devenit preot (364), devenind pentru primul „sfetnic bun, un ajutor de nădejde, un tâlcuitor al celor dumnezeiești, dascăl al faptelor bune, toiagul bătrâneților sale, stâlp al credinței, cel mai credincios în cele dinăuntru, cel mai experimentat în cele din afară”¹¹. După moartea

⁶ Жак Ле Гофф, Никола Трюон, *История тела в Средние Века*, Москва, „Текст”, 2008, с. 105-106.

⁷ G. Surdulescu, *Lepra (după dr. W. Schweisheimer)*, în „Natura. Revistă pentru răspândirea științei”, Anul XVII, nr. 8, 15 octombrie 1928, p. 26.

⁸ În folclorul medical din Țara Românească a circulat o poveste în care lepra este tratată cu tutunul cultivat de draci. Povestea a fost lansată în circuitul științific și cu titlul – „Sf[ântul] Vasile și șarpele”. Conform șirului expunerii, fata unui împărat se îmbolnăvise de lepră. Împăratul făgădui că cel care o va vindeca pe fiica sa o va putea lua de nevastă, primind în dar și jumătate de împărăție. Fiind la vârsta de 25 de ani, Sfântul Vasile plecă în lume pentru a căuta remediul împotriva leprei. Poposind într-o pădure, Sfântul Vasile „auzi un glas înăbușit ce venea dintr-un ulcior. Scoase de acolo un șarpe care-i spuse că este dracul și fusese băgat în ulcior de pustnicul Anton, fiindcă-l deranja la rugăciune”. Drept răsplată pentru eliberarea șarpelui, Sfântul Vasile „ceru leacul leprei”. Șarpele îl însoțise pe salvatorul său până în vârful unui deal de unde se vedeau în vale niște draci care „lucrau la o buruiană bună de lepră”. Șarpele îl „sfătui să slujească la ei trei ani, fără să vorbească și dracii îi vor da buruiana”. După expirarea termenului de trei ani Sfântul Vasile „primi trei fire din acea buruiană” apoi merse la șarpe „pe care-l rugă să-i arate cum a putut intra în ulcior, apoi astupă ulciorul, lăsându-l pe drac să moară acolo”. La întoarcerea sa acasă, Sfântul Vasile a semănat firele căpătate, iar „din florile lor făcu o fiertură cu care-o spală pe față și o lecuie” de lepră. Împăratul, după cum și promise, a vrut să-i dea fata de nevastă, dar „el nu primi, ci le ceru să se creștineze”. Iar „buruiana de leac era tutunul” (Tony Brill, *Tipologia legendei populare românești*, Vol. I, *Legenda etiologică*, București, Saeculum I.O., 2005, p. 218-219).

⁹ Sfântul Vasile cel Mare, *Împotriva lui Eunomie. Expuneri a credinței niceene*, Traducere și note de Ieromonah Lavrentie Carp, Piatra Neamț, Grigarux, 2007, p. 7.

¹⁰ *Ibidem*, p. 7-8.

¹¹ *Ibidem*, p. 9.

lui Eusebius din Cezareea (370), Sfântul Vasile devine „episcop al Cezareei, mitropolit al Capadociei și exarh al eparhiei Pontului”, întemeind „spitale pentru cei bolnavi și cei afectați cu boli contagioase”¹². În calitate de episcop, Vasile cel Mare a contribuit la fondarea și întreținerea caselor pentru săraci, a căminelor pentru călători și străini. În suburbia orașului Cezareea, construită cu scop medical și social, Vasile cel Mare avea „grijă de nenorociri de tot felul, sărutând leproși ca să-și arate sprijinul pentru ei, participând personal la nevoile lor”¹³. Anume această latură a activității Sfântului Vasile cel Mare, cea de fondator de spitale pentru cei afectați de boli molipsitoare și de case pentru săraci, a fost nuanțată în hagiografia și în credințele populare bizantine, iar din Bizanț tradiția respectivă, răspândindu-se cu timpul în întregul spațiu ortodox.

În scrierile hagiografice a fost consemnat un caz elocvent al vindecării unui lepros de către Sfântul Vasile cel Mare prin puterea darului dumnezeiesc pe care-l avea. Sfântul a mers într-un sat din apropierea cetății de reședință unde s-a întâlnit cu preotul Anastasie și soția sa Teogonia care-și păstrase în taină timp de patruzeci de ani fecioria curăției. Sfântul Vasile a mers la un bordei în care era ascuns de ochii lumii un bolnav de lepră, „căruia mai multe mădulare putrezind îi căzuse”. Anastasie îl ascundea pe lepros de ochii lumii deoarece era „mânios și ocărător”, iar Sfântul Vasile s-a oferit să se roage alături de lepros în bordei pe durata întregii nopți după care „l-au scos pe cel bolnav întreg și sănătos”. După săvârșirea aceste vindecări miraculoase Sfântul Vasile s-a întors la casa sa¹⁴.

Sfântul Simeon Stâlpnicul. Simeon cel Mare (cc. 390-459) este originar din Siria, dintr-o familie de păstori. În scrierea hagiografică „Viața și faptele blajinului Simeon Stâlpnicul”, datată în secolul al VI-lea, sunt relevate calitățile sale taumaturgice. Autorul anonim scrie că „Sfântul Simeon îl imita pe învățătorul său Hristos, și invocându-l, îi făcea pe șchiopi să meargă, îi curăța pe leproși”. Sfântul le întorcea graiul celor lipsiți de el, celor slabi le dădea putere și-i tămăduia pe bolnavii care sufereau de mai mulți ani de boli. Semnificativ este faptul că Sfântul Simeon le indica bolnavilor să spună că i-a vindecat Dumnezeu, dar nu el. Iar dacă vor spune că i-a vindecat Sfântul Simeon boala li se va întoarce¹⁵.

Sfântul Martin. Cronicarul franc Gregoire de Tours¹⁶ descrie un episod de vindecare de lepră. Patronul orașului Tours, Sfântul Martin ajungând la Paris, l-a sărutat pe un lepros care în mod miraculos s-a tămăduit de boală. În cinstea acestei vindecări a fost construită o clopotniță considerată de enoriași a fi protectoare de lepră și de incendii¹⁷. Accentuăm faptul că vindecarea leproșilor prin sărutul unor sfinți este consemnată în multiple scrieri hagiografice cu circulație în întreaga lume creștină: la catolici fiind relevante astfel de tămăduiri de lepră prin sărutul Sfântului Martin, respectiv, la ortodocși Sfântul Vasile cel Mare, „sărutând leproși” îi vindeca de molimă. Pe dimensiunea culturii sanitare, aceste exemple din viețile sfinților contribuiau la demolarea stereotipurilor dominante în mentalul colectiv precum că lepra poate fi transmisă printr-o simplă atingere a leprosului. Astfel, prin mesajele terapiei teologice de vindecare a leproșilor prin sărutarea lor de către Sfinții tămăduitori de boli infecțioase, Biserica lui Hristos a anticipat, cu multe secole înainte de descoperirile medicinei științifice, faptul că lepra nu este o boală ereditară și nu poate fi transmisă printr-o simplă atingere a

¹² *Ibidem*.

¹³ Theodore Zeldin, *O istorie intimă a omenirii*, București, Nemira, 2017, p. 199.

¹⁴ *Din cuvintele duhovnicești ale Sfinților Părinți*, Texte culese de IPS Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2003, p. 132; *Acatistul și viețile Sfinților Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur*, S. n., 115 p.

¹⁵ *Жизнь и деяния Блаженного Симеона Столпника (VI в)*, în https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Byzanz/VI/Vita_Simeon_Stolpnik/text.htm (Accesat: 19.03.2022).

¹⁶ Gregoire Florentinus de Tours (538/540-594), considerat adeseori ca „părintele istoriografiei franceze” și „Herodot al istoriografiei medievale” în lucrarea sa *Istoria eclesiastică a francilor (Historiae Francorum libri decem)* îi atribuie un rol aparte Sfântului Martin, Apostolul Galiei.

¹⁷ Григорий Турский, *О пожаре города Парижа [585 г.]*, în Григорий Турский, *История франков*, Книга восьмая, глава 33, în https://www.vostlit.info/Texts/rus/Greg_Tour/frametext8.htm (Accesat: 15.03.2022).

bolnavului. Pentru comparație, la etapa actuală în anumite regiuni ale Indiei predomină multiple prejudecăți față de leproși, autoritățile fiind nevoite să propage pe larg informații științifice relevante despre această boală: „lepra nu este ereditară; lepra nu este cauzată de faptele rele dintr-o viață anterioară; lepra nu se transmite prin atingere”¹⁸.

Sfântul Nichifor Leprosul. Cuviosul Nichifor a trăit între anii 1890 și 1964.¹⁹ Este originar din satul Sirikari de pe Creta, numele său de mirean fiind Nicolae Tzanakakis. Provine dintr-o familie simplă de țărani, rămânând orfan de mic. A fost educat de bunicul său care la împlinirea vârstei de 13 ani l-a îndreptat pentru ucenicie unui bărbier pentru a învăța o meserie. În scurt timp i-au apărut primele semne de îmbolnăvire cu lepră. Când a împlinit 16 ani simptomele leprei devenise vizibile, existând pericolul ca Nicolae să fie trimis pe insula Spinalonga unde erau întreținuți leproșii. În condițiile create, tânărul a fost nevoit să plece pentru o vreme în Egipt, în Alexandria unde a fost angajat de un bărbier²⁰. În anul 1924, fiind la vârsta de 24 de ani a mers la leprozeria din Hios (Kios / Chios), călugărindu-se cu numele Nichifor și fiind în grija Sfântului Antimie din Hios, duhovnic al acestei leprozerii care pentru grija sa față de bolnavi a fost supranumit Părintele leproșilor²¹. Antimie din Hios l-a marcat profund pe Nichifor, ajutându-l să „priceapă că această viață nu se sfârșește cu o boală, o pătimire, cu moartea, ci capătă valoare și sens atunci când suferința se transformă în lucrare lăuntrică și pocăință”²². Cuviosul Nichifor a devenit protopsaltul bisericii Sfântul Lazăr din Hios. Fiind afectat de „boala sfântă”, cum mai este numită lepra în Biserica lui Hristos, Cuviosul Nichifor suferea mult, fiindu-i afectate „mădularele trupului, ochii, mâinile, picioarele”²³. După anul 1947, când a fost descoperit tratamentul leprei, Cuviosul Nichifor a fost transferat la Spitalul Sfânta Varvara din Atena²⁴. În ultimii ani ai vieții a fost imobilizat la pat cu trupul schilodit de boală, insufărând totodată nădejde și credință tuturor suferinzilor. După moartea sa au fost semnalate multiple cazuri de vindecare miraculoasă a bolnavilor prin puterea tămăduitoare a moaștelor sale. Din anul 2012 este prăznuită ziua de 4 ianuarie, zi în care a adormit Cuviosul, Nichifor Leprosul fiind trecut în rândul sfinților.

Sfântul Lazăr. Prenumele *Lazăr* are origini ebraice, provenind de la numele *Eleazăr*, semnificația fiind „Dumnezeu a ajutat”. Ebraicul *Eleazăr* este la origini un „nume teoforic frazeologic cu semnificația „Elohim a ajutat”, prin care părinții își exprimau sentimentele de recunoștință pentru nașterea unui fiu”, respectiv *El-Elohim* fiind unul dintre „numele ebraice ale divinității și *azar* – „a ajuta”²⁵. În antroponimia creștină este răspândită forma aramaică ulterioară, *Lazăr*²⁶. În istorie prenumele Lazăr este amintit desul de frecvent. De exemplu, Procopius din Caesarea în „Războiul cu goții” îl menționează pe Lazăr care conducea „câțiva romani” în încercarea de a apăra Veneția, dar în cele din urmă suferind înfrângere²⁷. Dintre personalitățile marcante care au purtat prenumele Lazăr se

¹⁸ *Raport mondial privind dizabilitatea (World Report on Disability)*, București, OMS, 2012, p. 7.

¹⁹ Simon Monahul, *Sfântul Nichifor Leprosul, Făcătorul de minuni (1890-1964)*, Ediție îngrijită de Cătălin Grigore, București, Editura Iona, 2020, p. 6.

²⁰ Mitropolitul Neofit de Morfu, *Sfântul Nichifor Leprosul și bătrânul Evmenie Saridakis*, Carte tipărită cu binecuvântarea Înalt preasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, Doxologia, 2020, p. 15-16.

²¹ *Ibidem*, p. 13.

²² *Ibidem*, p. 16.

²³ Simon Monahul, *op. cit.*, p. 10.

²⁴ Valentin Arapu, Gabriel Arapu, *Sfânta Mare Muceniță Varvara – ocrotitoare de bolile vărsatului și de ciumă (aspecte istorice, hagiografice, martirologice, medicale și etnologice)*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național „Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, vol. VII, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2021, p. 5-20.

²⁵ Cristian Ionescu, *Dicționar de onomastică*, București, Editura Elion, 2008, p. 254.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții*, Traducere și introducere de H. Mihăiescu, București, Editura Academiei, 1963, p. 193.

evidențiază figura principelui sârb Lazăr I din dinastia Hrbeljanović²⁸ care a intrat în istorie prin jertfa sa adusă pe câmpul de luptă la 15 iunie 1389 în bătălia de la Câmpia Mierlei sau câmpia de la Kosovo – Kossovopolje²⁹.

În spațiul european este răspândită forma grecească *Lázáros* și cea latină *Lazarus*³⁰. Cu timpul numele *Lázáros* (gr.) și *Lazarus* (lat.) a devenit comun în mai multe limbi – *lazar* (engl.), *lázaro* (sp.), *lazzaro* (it.) – fiind folosit, sub influența parabolei biblice cu săracul Lazăr, cu sensurile de „sărac, cerșetor, zdrențăros, bolnav, lepros”³¹.

În lumile ortodoxă și cea catolică sunt prăznuiți mai mulți sfinți care au purtat prenumele Lazăr. Pe 17 octombrie/brumărel este pomenit Sfântul și Dreptul Lazăr, episcop de Kition (Cipru)³². Sfântul Cuvios Lazăr din Magnezia, făcătorul de minuni din Muntele Galisului (†1054) este prăznuit la 7/20 noiembrie/brumărel, zi în care sunt pomeniți și Sfinții 33 de Mucenici din Medina³³. Este semnificativ faptul că la o distanță cronologică de zece zile, pe 17/30 noiembrie/brumar este prăznuit Sfântul și Cuviosul Lazăr Mărturisorul, Zugravul (†867)³⁴. În ziua de 11 februarie este pomenit Sfântul Ierarh Lazăr, episcop de Milano în Italia (†449)³⁵. În ziua de 23 februarie este pomenit Sfântul Sfințit Nou Mucenic Lazăr, „preot din Hidropolița în Peloponez, care s-a săvârșit fiind aruncat într-un cuptor încins (†1618)”³⁶. Sfântul Mucenic Lazăr, prințul sârbilor, este pomenit la 15 iunie/cireșar, cu soția sa Sfânta Milița/Milica, „în schimnicie Eufrosina”, fiind și mama Sfântului Mucenic Ștefan³⁷.

În *Evanghelia după Ioan* este descrisă minunea învierii lui Lazăr care „constituie punctul culminat al conflictului comunității din jurul lui Iisus cu „iudeii”³⁸. Semnificativ este faptul că în *Evanghelia după Ioan* învierea lui Lazăr face parte din cele șapte miracole „care sunt pline de semnificație pentru mesajul pascal”³⁹. Autorul bizantin Nikephoros Callistos Xanthopoulos (1256-1335) în sinaxarul sărbătorii afirmă că Lazăr „era evreu de neam, din grupa eretică a fariseilor”, fiind fiul lui Simion, „cu care Iisus vorbea adesea despre învierea morților”. Minunea învierii lui Lazăr a declanșat ura „iudeilor” împotriva lui Iisus și împotriva lui Lazăr care a fost nevoit „să fugă pe insula

²⁸ În istoriografie titulatura lui Lazăr I este desemnată prin mai mulți termeni, inclusiv: cneaz, principe și despot (Nicolae Chifăr, *Istoria creștinismului*, Vol. III, Iași, Editura Trinitas, 2002, p. 155).

²⁹ Nicolas Vatin, *Ascensiunea otomanilor (1362-1451)*, în Robert Mantran (coord.), *Istoria Imperiului otoman*, București, Bic All, 2001, p. 39; Halil Inalcik, *Imperiul Otoman. Epoca clasică (1300-1600)*, Ediție și studiu introductiv de Mihai Maxim, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 58; Denis Căprăroiu, Eugen Denize, *Nașterea Europei medievale*, Ediția a 2-a, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2008, p. 225; Ștefan Starețu, *Contextul spiritual balcanic al fondării Mitropoliei din Târgoviște*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Vol. III, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2017, p. 33, 35, 41.

³⁰ Maria Cosniceanu, *Dicționar de prenume*, Chișinău, Î.E.P. „Știința” (Combinatul Poligrafic), 2006, p. 79.

³¹ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 254.

³² *Sinaxarul Sfinților de pretutindeni (septembrie-februarie). Cu Binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Ț Galaction, Episcop al Alexandriei și Teleormanului*, București, Editura Platytera, Alexandria – Cartea Ortodoxă, 2010, p. 11, 114.

³³ *Sinaxar ortodox cu indicații tipiconale. Varianta ieromonahului Petru Pruteanu pentru Biserica Ortodoxă din Moldova*, S. n., p. 6; *Sinaxarul Sfinților de pretutindeni (septembrie-februarie). Cu Binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Ț Galaction, Episcop al Alexandriei și Teleormanului*, p. 128.

³⁴ *Sinaxar ortodox cu indicații tipiconale. Varianta ieromonahului Petru Pruteanu pentru Biserica Ortodoxă din Moldova*, S. n., p. 6.

³⁵ *Februarie. Sinaxar*, S. n., p. 21, în https://www.sihastriaputnei.ro/sites/default/files/attachments/2016/02/sinaxar_februarie.pdf (Accesat:18.01.2022).

³⁶ *Ibidem*, p. 46.

³⁷ *Sinaxarul Sfinților de pretutindeni (septembrie-februarie). Cu Binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Ț Galaction, Episcop al Alexandriei și Teleormanului*, p. 136.

³⁸ Alexandru Ioniță, *Minunea învierii lui Lazăr (In 11, 1-44) și „iudeii” în interpretarea iconografiei bizantine*, în Alexandru Ioniță (ed.), *Interpretarea Biblică între Biserică și Universitate: perspective interconfesionale*, Seria „Studia Oecumenica”, Vol. 10, Sibiu-Cluj, Presa Universitară Clujeană/Editura Andreiană, 2016, p. 231.

³⁹ Marie-Françoise Baslez, *Biblie și istorie. Iudaism. Elenism. Creștinism*, București, Editura Artemis, 2009, p. 207.

Cipru, unde mai târziu a fost episcop al orașului Kition (azi Larnaka)⁴⁰. Conform însemnărilor biblice, Iisus era prietenul lui Lazăr, fiind și apropiat cu surorile sale – Marta și Maria din Betania⁴¹. Ulterior surorile lui Lazăr, văzându-l că suferă de o boală grea, „fără să cadă în deznădejde și să se lase pradă mâhnirii, au trimis vestitorii” la Iisus, „Vindecătorul bolilor, și au zis cu credință: „Doamne, cel pe care Tu îl iubești, este bolnav”. Aflând știrea, Iisus nu a mers îndată în Betania ca să-l vindece pe prietenul Său, transmițându-le celor trimiși de Marta și Maria: „Lazăr a murit. Și mă bucur pentru voi, că nu eram acolo, pentru ca să mă credeți; să mergem dar la dânsul”⁴². Mesajul Mântuitorului era că „Această boală nu este spre moarte, ci spre slava lui Dumnezeu, ca prin ea Fiul lui Dumnezeu să se proslăvească”. Surorile lui Lazăr, deși au văzut moartea lui Lazăr, au rămas credincioase. Iisus a mers în Betania unde surorile Marta și Maria vărsau lacrimi la mormântul lui Lazăr care murise de patru zile. Marta ia zis lui Iisus: „Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu nu ar fi murit. Dar și acum știu că oricâte vei cere de la Dumnezeu, Dumnezeu îți va da”. Iisus ia zis Martei: „fratele tău va învia”. Mântuitorul a împlinit cuvântul său: „Eu sânt învierea și viața; cel ce crede în Mine, de va și muri, viu va fi”, pe care „L-a zis, pentru Lazăr cel mort de patru zile”⁴³. Iisus a mers la mormântul lui Lazăr, poruncind să fie ridicată piatra de pe mormânt. Marta, arătând credință mărginită, a zis: „Doamne, deja miroase că este mort de patru zile”. Iisus i-a zis: „Nu ți-am spus că dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu?” Iisus a strigat cu glas mare: „Lazăre, vino afară! Și ieși mortul, având picioarele și mâinile legate cu fâșii de pânză, și fața era înfășurată cu un ștergar”⁴⁴. Astfel, Iisus l-a ridicat din mormânt pe Lazăr cel mort de patru zile. Prin aceasta, Mântuitorul le-a întărit nădejde celor două surori, Marta și Maria, în Înviere și nemurirea sufletului⁴⁵. La fel și „mulți dintre Iudei, care veniseră la Maria, și văzură cele ce făcu Iisus, crezură într-însul”⁴⁶.

Minunea învierii lui Lazăr se datorează puterii taumaturgice a lui Iisus. În medicina antică astfel de miracole erau discutate în cadrul problemei „morții aparente, despre care dezbăteau școlile grecești de medicină și autorii lucrărilor destinate marelui public”⁴⁷. Relevant este faptul că autorii greci nu separau acțiunile de reanimare și înviere. În acest context episodul cu Lazăr este „singurul caz când ce ni se prezintă în mod cert ca o înviere: „începuse să miroase”⁴⁸ și fusese pus în groapă”⁴⁹. Pe când în sursele greco-romane „învierea/reanimarea se situează întotdeauna în momentul expunerii sau al convoiului funebru”⁵⁰. Pentru creștini miracolul învierii lui Lazăr a devenit un „semn premonitoriu imediat al învierii lui Hristos”⁵¹.

Învierea lui Lazăr a influențat-o enorm de mult pe Marta care cu mult timp înainte, într-o zi când au fost vizitați cu toții de către Iisus pe care l-a servit după obicei, reproșându-i totodată Mariei că „stă la picioarele lui Iisus ascultându-L, ca un ucenic înaintea învățătorului său”. Iisus ia spus următoarele: „Marto, Marto, te îngrijești și pentru multe te silești; dar un lucru trebuie: căci Maria

⁴⁰ Apud Alexandru Ioniță, *op. cit.*, p. 234.

⁴¹ *Călăuza creștinului la biserică prelucrată și întregită după episcopul Nicodim din Huși*, Sibiu, Editura „Asociațiunii”, 1912, p. 14.

⁴² *Ioan*, 11, 14-15.

⁴³ *Viețile Sfinților*, vol. IV (decembrie), S. n., p. 18. în <https://sfantulefremcelnou.files.wordpress.com/2012/09/vietile-sfintilor-vol-iv-decembrie.pdf> (Accesat: la 18.01.2022).

⁴⁴ *Ioan*, 11, 43; 12, 9-17.

⁴⁵ *Acatistul învierii Sfântului și dreptului Lazăr*, Lucrare publicată cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2014, 60 p.

⁴⁶ Raluca Felicia Toma, *Dicționar comentat de cuvinte și expresii de origine biblică*, București, Editura Universitară, 2011, p. 132.

⁴⁷ Marie-Françoise Baslez, *op. cit.*, p. 202.

⁴⁸ *Ioan* 11, 39.

⁴⁹ Marie-Françoise Baslez, *op. cit.*, p. 203.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 203.

⁵¹ *Ibidem*, p. 207.

partea bună și-a ales, care nu se va lua de la ea”⁵². Când a murit fratele său, Lazăr, Marta a alergat înaintea lui Iisus, mărturisindu-i credința în El⁵³. În tradiția creștină ulterioară, persistă interpretarea conform căreia Marta simbolizează viața activă, iar Maria, „viața contemplativă”⁵⁴.

Cu trecerea timpului *Învierea lui Lazăr* a căpătat o semnificație aparte în comunicarea dintre oameni, reprezentând „un termen de comparație pentru un fapt incredibil” cu referire la o persoană dispărută cândva și reapărută „sau la o transformare neverosimilă a sa, echivalentă în idee cu o reîntoarcere din dimensiunea enigmatică a morții”⁵⁵.

Primul episcop al Marsilieii. În lumea catolică există o tradiție proprie în privința Sfântului Lazăr care provenea dintr-o familie înstărită de evrei. Este fiul lui Sirius și al Eucariei care împreună cu fiicele Marta și Maria locuiau într-un palat somptuos în Betania, localitate aflată la o depărtare de cinci kilometri de Ierusalim. După moartea părinților copiii au împărțit între ei averea moștenită. De fiecare dată când Iisus a mers în Betania s-a întâlnit cu Lazăr în casa căruia a primit hrană și odihnă. În scurt timp după ce Lazăr a înviat, în jurul anului 35 încep persecuțiile adepților și apropiaților lui Iisus. Lazăr împreună cu surorile Marta și Maria au fost urcați cu forța pe o corabie fără cârmă și pânze, persecutorii crezând că se vor pierde în largul mării. În mod miraculos corabia a ajuns până în Marsilia, oraș în care mulți dintre locuitori au fost convertiți la creștinism de Sfântul Lazăr. Conform tradiției locale, Lazăr a refuzat să se închine idolilor romani, fiind bătut și purtat pe străzile orașului după care a fost întemnițat, iar pe locul acestei temnițe mai târziu a fost construită mănăstirea Hristos Mântuitorul (Saint-Sauveur). Sfântul Lazăr a fost decapitat la 17 decembrie, anul fiind necunoscut. Trupul său a fost înmormântat în biserica Sfântului Victor. Din cauza a multiple invazii moaștele Sfântului Lazăr au fost transferate în Autun, dar capul sfântului se păstrează până astăzi în Marsilia. În Autun a fost construită catedrala Sfântului Lazăr în care se păstrau moaștele sfântului. În 1793 racla cu moaștele Sfântului Lazăr a fost devastată de revoluționarii francezi, dar ulterior au fost restituite în catedralei care-i poartă numele. Astfel, în tradiția catolică, Sfântul Lazăr a fost primul episcop al Marsilieii⁵⁶.

Săracul Lazăr. Conform parabolei biblice cerșetorul sărac Lazăr, fiind plin de bube, adică bolnav de lepră, zăcea zilnic la ușa unui bogat, care, „îmbuibat cu de toate cele pământești” petrecea în chefuri și ospete. Sărmanul Lazăr cerșea rămășițe de pe masa bogatului nemilostiv căruia nu i se făcuse milă de bietul bolnav. Dar, după judecata de apoi s-a făcut „răsplata faptelor”, bogatul nemilos ajungând în infern, în chinuri groaznice. Săracul Lazăr, care „și-a luat partea rea în viață”, a ajuns în „sânul lui Avram”, în paradisi, în locul „de odihnă a celor care trăiesc în credința lui Dumnezeu și cu frica lui Dumnezeu, acolo unde nu există durere”⁵⁷: „Fiule, adu-ți aminte că în viața ta, tu ți-ai luat lucrurile bune, și Lazăr și-a luat pe cele rele; acum aici, el este mângâiat, iar tu te chinuiești”⁵⁸. Astfel, dacă săracul Lazăr în zadar a cerșit la ușa bogatului, atunci și bogatul „în zadar cerșește milostenie de la „Părintele Avram”⁵⁹.

Aureliu Augustin în „Predica despre căderea Romei” (*De Urbis excidio sermo*) se referă la data de 24 august 410 d. Hr., zi în care vizigoții lui Alaric au cucerit și prădat orașul etern. Pe fundalul a numeroase jafuri și atrocități comise de vizigoți, Fericitul Augustin îl amintește pe „săracul Lazăr” care „a murit după suferințe” (...) „înaintea porților bogatului”. Săracul Lazăr a „suportat foamea”, a

⁵² Luca, 10, 38-42.

⁵³ Ioan, 11, 27.

⁵⁴ Raluca Felicia Toma, *op. cit.*, p. 146.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 130.

⁵⁶ *Избранные жития святых, в европейских и иных землях просиявших (Л)*, Перевод А.А. Бурова, Москва, S. n., 2012, c. 9-11.

⁵⁷ Raluca Felicia Toma, *op. cit.*, p. 42.

⁵⁸ Luca, 16, 25.

⁵⁹ Lazăr Cârdu, *Predică*, în „Foaia Diecezană. Organul eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului”, Anul LIV, nr. 43, 22 octombrie, 1939, p. 5.

„îndurat răni” și împreună cu alți sărmani nu a avut parte de asistența cânilor care în astfel de situații lungeau rănilor celor suferinzi. Pe final, săracul Lazăr a murit, „dar ascultă [ce s-a întâmplat] la sfârșit: „Și a murit săracul și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam”⁶⁰.

Sâmbăta lui Lazăr. Sâmbăta lui Lazăr a devenit o zi de reper pentru instituțiile monahale din Orient. De exemplu, în Sfântul Post al Paștelui călugării de la mănăstirea de lângă Iordan, fondată de Sfântul Gherasim, se retrăgeau în pustie, „de unde se întorceau doar în Sâmbăta lui Lazăr”⁶¹. Sâmbăta lui Lazăr „reprezintă un preambul al Săptămânii Patimilor”⁶². În Sâmbăta lui Lazăr în biserici se cântă *Catavasiile zilei din Triod*⁶³. Astfel, ziua de sâmbătă a primit un sfânt-patron în persoana Sfântului Lazăr⁶⁴.

Sâmbăta lui Lazăr este o sărbătoare cu data schimbătoare, fiind ultima sâmbătă din Postul Paștelui. În această zi sunt pomeniți morții, „cu dezlegare la icre de pește, după vechiul tipic bisericesc”⁶⁵. În Sâmbăta lui Lazăr se dădea de pomană miel sau purcel fript și colaci⁶⁶.

Sărbătoarea în „Sâmbăta lui Lazăr” era păzită în popor de teama bolilor, în această zi nu se lucra „la lucru voinicesc, căci e rău de căzături, deoarece Lazăr a murit căzând dintr-un copac”⁶⁷. „Sâmbăta lui Lazăr” era considerată zi „rea de căzături, de primejdii, fiare”⁶⁸. În această zi nu se torcea „pentru ca să nu se îmbăleze morții” care în ziua aceasta așteaptă cu toții la porțile raiului. Nevestele mergeau la pădure pentru a aduce buruiana numită *Țâța vacei* pe care o dădeau vitelor pentru a avea lapte⁶⁹.

În folclor semnificația „Sâmbetei lui Lazăr” este complexă, suprapunându-se pentru această zi mai multe personalități care au purtat prenumele Lazăr. Simion Florea Marian menționează că românii serbează în această zi amintirea a trei Lazări: Lazăr cel sărac, menționat în *Evanghelia lui Luca*; Lazăr din Betania, fratele Mariei și a Martei; Lazăr sau Lăzărel / Lăzărică „care a murit de dor de plăcinte”⁷⁰.

Lazarete și leprozerii. Etimologia termenului lazaret descinde la parabola biblică care îl avea în centrul narațiunii sale pe săracul Lazăr, bolnav de lepră. În limbile europene acest termen desemna spitalele de boli infecțioase, implicit de lepră: „izolator pentru persoane presupuse a fi contaminate de o boală contagioasă, loc de carantină”⁷¹. Astfel, în limbile română, franceză și engleză astfel de instituții medicale erau desemnate cu termenul *lazaret*, în italiană – *lazzaretto*. În secolul al XIII-lea rețeaua de lazarete s-a extins în toată Europa, fiind atestate circa 19.000 de astfel de instituții⁷². După datele lui G. Surdulescu bolnavii de lepră erau izolați în 20.000 de case/aziluri pentru leproși sau leprozerii⁷³. În secolul al XV-lea funcționa spitalul de boli infecțioase pe insula Santa Maria di

⁶⁰ Luca 16, 22; Fericitul Augustin, *Predica despre căderea Romei*, în Fericitul Augustin, *Predici la marile sărbători*, vol. I, București, Editura BASILICA a Patriarhiei Române, 2014, p. 513.

⁶¹ Petroniu Florea, *Casnicii lui Dumnezeu*, Zalău, Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, 2017, p. 140, 163.

⁶² Alexandru Ioniță, *op. cit.*, p. 232.

⁶³ *Tipic bisericesc din cărțile rituali și manuale de acest soi*, Prelucrat de Tit Bud, Vicariul Maramureșului, Cu aprobarea Veneratului Consistoriu, Edițiunea a II-a, Gherla, 1906, p. 45.

⁶⁴ Ion Ghinoiu, *Sărbători și obiceiuri românești*, București, Editura Elion, 2003, p. 56.

⁶⁵ *Ghidul iubitorilor de folclor*, Vol. 9, Suceava, Editura Lidana, 2019, p. 232.

⁶⁶ Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 192.

⁶⁷ I. Aurel Candrea, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, Iași, Polirom, 1999, p. 232.

⁶⁸ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 245.

⁶⁹ Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, Vol. II, *Păresimile*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1899, p. 238.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 237.

⁷¹ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 254.

⁷² *Этика инфекционной патологии*, Под общей редакцией О.И. Кубарь, СПб., ФБУН НИИЭМ имени Пастера, 2014, с. 18.

⁷³ G. Surdulescu, *op. cit.*, p. 26.

Nazareth, în apropiere de Veneția. Astăzi această instituție poartă denumirea *Lazzaretto Vecchio*. Pe insula din vecinătate *San Lazzaro* a existat un stabiliment pentru leproși începând cu secolul al XII-lea⁷⁴. Semnificativ este faptul că pe insula Lazzaretto primele așezăminte medicale au fost construite pentru a găzdui călătorii veniți din regiunile bântuite de ciumă. Termenul de găzduire a oamenilor și mărfurilor aduse aici, în izolare, era de 40 de zile, în italiană *quaranta*, de la el provenind și noțiunea ulterioară de carantină⁷⁵.

Azilurile Sfântului Lazăr au împânzit Europa, începând cu primele cruciade ale cavalerilor occidentali, practica dată fiind inițiată de călugării Ordinului Sfântul Lazăr. Necesitatea unor astfel de instituții spitalicești ca lazaretele și leprozeriile era dictată de numărul mare de bolnavi atinși de lepră, G. Surdulescu invocând cifra a câtorva sute de mii, dar nu excludem și faptul că în perioadele de maximă extindere a molimei numărul celor infectați era cu mult mai mare. În Franța erau întreținute în jur de 2.000 de case pentru leproși⁷⁶. În perioada anilor 1000 și 1472 în Anglia au fost deschise 112 de leprozerii⁷⁷. În Occident leproșii erau numiți „miselli”, adică nenorociți. În spațiul românesc leproșii erau etichetați drept „mișei” sau „gubavi”, fiind adunați în anumite centre, „unde comunitățile lor beneficiau de oarecare privilegii, pe temeiul cărora izbuteau să-și ducă existența chinuită”⁷⁸.

În Europa Occidentală lepra a dispărut în linii generale către mijlocul secolului al XVI-lea. Totodată, focare izolate de lepră au fost atestate până în secolul al XVIII-lea în Scoția, Germania, Țările de Jos și Scandinavia. În țările orientale lepra a fost răspândită în continuare.

În spațiul românesc, în Transilvania, după afirmațiile lui V. Gomoiu, călugării Ordinului Sfântul Lazăr au „înființat „lazarete” și leprozerii, la Cluj și la Sibiu⁷⁹. Valeriu L. Bologa susține că în Ardeal, în secolele XVI-XVII existau leprozerii și „lazarete în vremuri de epidemii de ciumă”, iar în Brașov în anul 1403 este atestată o „Leproserie în suburbia Blumăna”⁸⁰. În Muntenia, în apropiere de București, în lazaretul Dudeștilor au fost tratați bolnavii în timpul epidemiilor de ciumă din anii 1828 și 1829. În data de 9 mai 1830 spișterul orașului București D. Mihail Dohtor a „zertfit în folosul haznali armi Rusești” medicamente și „tacâmuri de spișărie” în valoare totală de 2.000 de lei⁸¹.

În România în jurul anului 1900 erau în jur de 300 de leproși, fiind atestați mai cu seamă în județele Argeș, Muscel, Vlașca, Ilfov și Tulcea⁸². În 1912 la leprozeria din Tichilești (județul Tulcea) erau întreținuți 345 de bolnavi de lepră, cei mai mulți provenind din Oltenia⁸³.

Concluzii. În trecutul istoric boala leprei făcea ravagii în diferite colțuri ale lumii, fiind considerată în mare parte incurabilă. Oamenii erau îngroziți de leproși, izolându-i de restul lumii în zonele marginale ale localităților. Creștinismul a venit cu o viziune nouă asupra leproșilor care în conformitate cu textele biblice, prin forța credinței lor în Dumnezeu, se vindeau în mod miraculos. Iisus intră fără ezitare în casa unui lepros, datorită credinței în Dumnezeu sunt tămăduiți numeroși bolnavi de lepră. În creștinism este propagată nu doar toleranța față de leproși, dar și empatia, compasiunea față de toți acei care sunt atinși de lepră, mai ales că și unii sfinți cum a fost de exemplu Sfântul Nichifor Leprosul, au suferit de această boală. Sfinții protectori, tămăduitori și vindecători de

⁷⁴ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 254.

⁷⁵ *Этика инфекционной патологии*, c. 18.

⁷⁶ G. Surdulescu, *op. cit.*, p. 26.

⁷⁷ М.В. Супотницкий, Н.С. Супотницкая, *Очерки истории чумы*, Книга I, *Чума добактериологического периода*, Москва, «Вузовская книга», 2006, c. 115.

⁷⁸ N. Vătămanu, G. Brătescu, *O istorie a medicinei*, București, Editura Albatros, 1975, p. 183.

⁷⁹ V. Gomoiu, *op. cit.*, p. 72.

⁸⁰ Valeriu L. Bologa, *Contribuțiuni la istoria medicinei din Ardeal*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1927, p. 14, 41,

⁸¹ Nicolae I. Angelescu, *Acte și documente din trecutul farmaciei în Țările Românești*, București, Tipografia „Speranța”, 1904, p. 74.

⁸² V. Babeș, *Lepra și Pelagra*, în „Șapte conferințe publice făcute la Institutul de Bacteriologie. Extrase din „Gazeta Săteanului”, București, Tipografia „Gazetei Săteanului”, 1900, p. 143.

⁸³ G. Surdulescu, *op. cit.*, p. 26.

lepră – Sfântul Lazăr, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Simeon Stâlpnicul, Sfântul Martin, Sfântul Nichifor Leprosul – sunt pomeniți și în contextul eradicării altor boli și metehne. În Biserica lui Hristos lepra mai este numită și „boala sfântă”, bolnavul parcurgând o cale anevoioasă, marcată de credință, suferință, pocăință și milostenie. Impactul Sfântului Lazăr atât în lumea ortodoxă, cât și în cea catolică, s-a manifestat prin instituirea azilurilor Sfântului Lazăr, adică a lazaretelor în care erau îngrijiți bolnavii de lepră și de alte boli infecțioase.

*SAINT LAZARUS IN THE CONTEXT OF THE HOLY PROTECTORS
AND HEALERS OF LEPROSY
(THEOLOGICAL AND ETHNOCULTURAL ISSUES)*

(Abstract)

In the historical past, leprosy wreaked havoc in various parts of the world. It was largely considered incurable. People were terrified of lepers, isolating them from the rest of society in the marginal areas of towns and villages. Christianity has come up with a new vision of lepers, who are miraculously healed according to biblical texts. Jesus enters the house of a leper without hesitation; because of his faith in God, many lepers are healed. In Christianity, not only tolerance, but also empathy and compassion towards all those who are affected by leprosy are propagated, especially since some saints, such as Saint Nichifor the Leper, also suffered from this disease. The holy protectors and healers of leprosy - Saint Lazarus, Saint Basil the Great, Saint Simeon Stâlpnicul, Saint Martin, Saint Nichifor the Leper - are also mentioned in the context of the eradication of other diseases and misfortunes. In the Church of Christ, leprosy is also called the "holy disease", because the patient goes through a difficult path, marked by faith, suffering, repentance, and almsgiving. The impact of St. Lazarus in both the Orthodox and Catholic worlds manifested in the establishment of St. Lazarus' asylums or the lazarettes, where patients with leprosy and other infectious diseases were cared for.

JITIA SFÂNTULUI IOAN CEL NOU DE LA SUCEAVA - O VARIANTĂ CULEASĂ LA TRAPEZUNT¹

Vitalie JOSANU*

Cuvinte cheie: Sfântul Ioan cel Nou, Trapezunt, Cetatea Albă, Belgorod, tătari, Moldova

Keywords: Saint John the New, Trebizond, Moncastro, Belgorod, tatars, Moldova

În ultima vreme, grație dezvoltării tehnologiei moderne, atelierul de lucru al istoricului s-a îmbogățit cu instrumente noi, așa cum ar fi vasta arhivă, în permanentă expansiune, a internetului. Deși criticată de cele mai multe ori de „venerabili” – din conservatorism ori, poate, din cauza abilităților deficitare de operare PC ale acestora – posibilitățile de culegere a informațiilor navigând în mediile de stocare virtuale sunt din ce în ce mai folosite. Rezervele – adesea exprimate și motivate de unele suspiciuni subiective legate de veridicitatea informațiilor, chiar dacă sunt postate pe unele site-uri ale unor instituții academice de prestigiu – au făcut ca mediile științifice românești să înregistreze unele întâzieri în această direcție iar cele mai însemnate produse în domeniu la noi, sunt datorate unor inițiative particulare. Altfel stau lucrurile în străinătate, unde site-uri specializate sunt întreținute de către instituții academice sau cercuri științifice de prestigiu.

Nu se intenționează, prin aceste rânduri, o analiză a acestui interesant fenomen, ci doar să se semnaleze existența site-ului www.vostlit.info, întreținut de revista „Vostočnaja literatura”, girată de Academia de Științe a Rusiei. Această revistă este specializată în culegerea, traducerea în limba rusă și publicarea izvoarelor istorice scrise. Prioritate reprezintă sursele medievale referitoare la istoria Rusiei, a Bizanțului și a Europei dar pot fi consultate și numeroase izvoare cu referire la alte state și regiuni. De câțiva ani, redacția acestei reviste a luat decizia lansării unui site propriu, care poate fi consultat foarte ușor, urmărind indicele alfabetic – pentru autori – dar și lista statelor medievale, pentru documente.

Desigur, site-ul este în permanentă creștere iar în prezent conține deja un volum impresionant de informații, printre care multe de interes iar unele inedite pentru istoriografia română. Merită remarcat că izvoarele nu sunt reproduse trunchiat, ci se face efortul de a le publica integral și sunt însoțite de comentarii și observații ale editorului pe marginea textului și autorului, note explicative, trimiteri bibliografice, hărți, volumul sau articolul în care au fost publicate pentru prima dată.

Dintre multe izvoare – o bună parte s-au comparat cu cele publicate în România – se prezintă aici o versiune a unei legende a vieții Sfântului Ioan cel Nou, martirizat la Cetatea Albă. Este vorba despre un izvor hagiografic de căpătâi pentru procesul de organizare religioasă în Țara Moldovei, ce a culminat cu recunoașterea Mitropoliei sub oblăduirea unui vlădică autohton, de către Patriarhia ecumenică de la Constantinopol. *Jitia*, cum i se mai spune acestui tip de izvor, a circulat în mai multe variante, grație și atenției deosebite de care s-a bucurat Sfântul Ioan în panteonul moldovenesc, acesta fiind venerat până la mijlocul veacului XVII drept protectorul spiritual al Țării Moldovei. Până de foarte curând, istoriografia românească reținea două variante ale Vieții Sf. Ioan cel Nou: prima apărută în Cazania mitropolitului Varlaam, în timp ce a doua variantă a fost publicată la finele veacului XIX de eruditul episcop de Roman, Melchisedec Ștefănescu, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblacu*, editată în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, II, 1884, III.

Conform episcopului Melchisedec, izvorul hagiografic ar fi fost scris, din poruncă domnească, la Mănăstirea Neamțului, de către călugărul Grigorie – așa cum apare pe o însemnare marginală – identificat cu Țamblac. Totodată, întrucât izvorul hagiografic susține că moaștele ar fi stat

¹ Textul a fost postat pe https://medievistica.ro/pagini/disc_conexe/texte/biserica/jitia_Josanu/jitia.html.

* Inspectoratul Județean de Poliție Neamț, Piatra Neamț.

la Cetatea Albă vreme de 70 ani iar ediția interpolată a lui Grigore Ureche arată că ridicarea și transferul relicvelor la Suceava s-au întâmplat în al doilea an al domniei lui Alexandru cel Bun s-a apreciat că martirajul s-a produs în jurul anului 1330.

Aceste interpretări precizate mai sus au fost contestate la o Sesiune internațională de comunicări științifice de la Sofia de către P. Șt. Năsturel și publicate în anul 1971². Conform acestuia, însemnarea numelui Grigorie pe textul original este mai târzie; prin urmare, asocierea cu Grigorie Țamblac este hazardată. De asemenea, simpla prezență a acestui nume nu indică neapărat autorul. O altă observație de interes se referă la locul unde s-a produs martirajul. Textul original – care ar fi fost redactat în limba greacă – are în vedere nu un oraș, ci un punct din apropierea Bosforului. P. Șt. Năsturel susține că este vorba, desigur, de Bosforul cimerian iar acel cap alb, în loc de Cetatea Albă, trebuie căutat undeva pe coastele de răsărit ale Peninsulei Crimeea. Astfel s-ar explica și presupusa expediție a unui boier moldav „cu destulă oaste” pentru a aduce relicvele la Suceava. Dacă acestea s-ar fi aflat atunci într-un oraș al Țării Moldovei, așa cum era Cetatea Albă, nu s-ar mai explica angrenarea unor militari într-o procesiune religioasă, făcându-se, totuși, abstracție de un alt moment al transferului de moaște – de fapt, readucerea moaștelor Sfântului Ioan cel Nou din exilul polonez, în anul 1783, acestea fiind însoțite, pe toată procesiunea, de un contingent militar.

Legat de cronologia faptelor, P. Șt. Năsturel observă că în scena transferului moaștelor, regăsită pe frescele murale ale vechilor biserici din Bucovina, este reprezentată alături de Alexandru cel Bun, doamna Ana, a doua soție (1410-1415), al cărei mariaj cu voievodul Moldovei impune stabilirea transferului moaștelor pe la 1415.

Pe marginea subiectului, opinia subsemnatului a fost exprimată cu alte ocazii³, susținând menținerea localizării martirajului la Cetatea Albă, precum și a cronologiei evenimentului stabilită de episcopul Melchisedec⁴. Drept argumente în acest sens au fost aduse observațiile că textul hagiografic păstrează dese referiri asupra locului cu termenul de cetate/oraș iar trimiterea unui boier cu un corp de oaste în teritoriile controlate de tătaro-mongoli pare o încercare temerară dar fără șanse de reușită. „Bospor”-ul menționat în izvor ca indiciu de localizare, înseamnă „trecătoare” și poate fi considerat așa chiar limanul Nistrului, care se varsă în mare printr-un loc foarte îngust. De asemenea, trebuie precizat că strâmtoarea prin care apele limanului nistrean se varsă în mare se cheamă și acum Strâmtoarea Constantinopolului, nefiind exclus ca în vechime să fi fost numită a Bosforului sau Bosfor. Totodată, este greu de perceput consfințirea Mitropoliei Moldovei, prin relicvele unui sfânt ales la întâmplare și care – ulterior – să devină protector al țării. Apoi, tradiția de la Cetatea Albă și cele câteva monumente locale care evocă amintirea martirului din Trapezunt constituie tot atâtea argumente în favoarea stabilirii anume în orașul de la limanul Nistrului a locului în care Sf. Ioan și-a dat ultima suflare. Cronologia evenimentelor, fixată după anii în care doamna Ana a fost căsătorită cu Alexandru cel Bun, ar putea fi, de asemenea, puțin probabilă dacă se are în vedere în vedere că atât frescele bucovinene, cât și letopisețul lui Grigore Ureche sunt creații mult mai târzii față de momentele la care se referă. Absența Margaretei din fresce, așa cum ar părea firesc pentru opțiunea 1402, este explicabilă poate și prin faptul că doamna Moldovei avea aceeași confesiune cu latinul (frâncul) care l-a vândut călăului pe Ioan.

Revista Academiei de Științe a Rusiei, „Vostlit”, cu ediție electronică, specializată după cum s-a arătat, în publicarea integrală a izvoarelor istorice narrative ale lumii publică o versiune a *Vieții Sf.*

² P. Șt. Năsturel, *Une prétendue oeuvre de Grégoire Tsamblac: Le martyre de Saint Jean le Nouveau*, în *Actes du Première Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes*, Sofia, 1971, p. 345-358.

³ Vitalie Josanu, *Sfântul Ioan cel Nou și Cetatea Albă. Reactualizări*, în *Mem. Antiq.*, XXII/2002, Piatra Neamț, p. 505-510.

⁴ Episcopul Melchisedec, *Vieța și scrierile lui Grigorie Țamblacu*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, II, 1884, III, pp. 1-108.

Ioan cel Nou, încă necunoscută la noi. Potrivit sursei în cauză⁵, editată de Porfirij Čigirinskij în prestigioasa revistă a societății imperiale odessite *Zapiski Odesskogo Obščestva Istorii i Drevnostej*, în anul 1875, cu doar câțiva ani înainte de articolul lui Melchisedec Ștefănescu, domnul Moldovei ar fi trimis un boier nu „cu destulă oaste”, ci cu „multe daruri” și abia după ce a primit îngăduința oficialităților Cetății Albe (fără indicativul de localizare Bospor) a ridicat moaștele pentru a le duce la Suceava. De asemenea, titlul susține că orașul martirajului se cheamă „Leukopolis, după folosința comună Akkerman”, ambele toponime proprii Cetății Albe. Mai mult decât atât, orașul este localizat de izvor „în partea de sus a Moldovei” [*sic!*].

Dacă nu pot fi identificate elemente suplimentare prin care să se verifice cronologia faptelor, introducerea oferă însă câteva indicii legate de paternitatea versiunii. În *Predoslovie*, drept autor al operei este indicat Nicephoros, patriarhul Alexandriei (1639-1645) și se certifică astfel faptul că, inițial, izvorul a fost redactat în limba greacă. În aceste condiții și varianta trapezuntină este o versiune, care a operat cu câteva surse secundare târzii. De asemenea, se specifică în *Introducere* că au circulat mai multe variante ale legendei, ceea ce pune în dificultate clerul atunci când trebuia să-l prăznuiască pe martir. Din acest motiv, un oarecare Foma Bujuki a adunat toate textele cunoscute, printre care două „savante” – a patriarhului Alexandriei și una girată de Mitropolia Moldovei – aducându-le la o formă care căuta să fie cât mai aproape de original. Trebuie precizat totuși că la bază s-a aflat o sursă moldovenească a scrierii, ce a părăsit limitele Țării Moldovei după 1783, anul în care moaștele au revenit din lungul exil de la Zolkiev, fapte consemnate în partea finală.

Nu se va insista pe dezbaterile istoriografice din jurul acestui izvor, ci se redă aici traducerea în limba română a variantei trapezuntine pentru toți cei interesați.

„Mucenicia și viața sfântului, de toată lauda, mare mucenic Ioan cel Nou din Trapezunt, cel care a suferit la Leucopolis, numit după folosința comună, Akkerman

Predoslovie

Această liturghie a sfântului Ioan din Trapezunt, a fost alcătuită, așa cum se vede din însemnare, de Nichifor, patriarhul Alexandriei și s-a păstrat până astăzi în manuscris în câteva biserici din Iași și – prin transcrierea ei de diverși copişti –, s-au făcut multe adausuri și omisiuni și multe greșeli, așa cum s-a întâmplat cu toate cărțile manuscrise vechi de până la descoperirea tiparului. După apariția acestei liturghii, au fost alcătuite și alte liturghii asemănătoare ale aceluiași sfânt, de alți plăsmuitori de versuri care, în dorința de a obține înțâietate, nu au preluat nimic de la patriarh, ci au alcătuit cu totul alte cântări, astfel încât atunci când au fost trei sau patru asemenea liturghii, parohul bisericii nu știa pe care dintre acestea să o îndeplinească. Pentru a îndepărta această încurcătură și pentru a stabili peste tot o singură liturghie și mai ales în patria sfântului, pentru proslăvirea lui ca fiind primul mucenic ucis de Agareni, un oarecare Foma Bujuki, locuitor al orașului Rize⁶, din eparhia Trapezuntului, pentru folosul sufletului său, s-a străduit să o scoată la lumină prin tipar, corectând ce trebuie, după străduința sa binecredincioasă; el a bătut în cupru și înfățișarea sfântului, pe care a luat-o de pe o imagine veche ce se păstrează în Mănăstirea Purnov, de aici. Așadar, creștin ortodocși, primiți cu râvnă această carte, slăvind-l pe Dumnezeu, care ultima vreme îi întărește pe binecredincioși întru mucenicie; iar ziua sfântului sărbătoriți-o prin psalmi și cântări pentru propria voastră mântuire și miluire.

* * *

⁵ Мученичество и житие святаго, вшевал'ного великомученника Иоанна нового Траpezунтского, пострадавшего в Левкополе, называемом, по общему употреблению, Akkerman, editat de Porfirij Čigirinskij în ZOOID, t. IX, 1875, http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Byzanz/XV/1480-1500/Ioann_Trapezund/.

⁶ Oraș aflat în nord-estul Turciei, în vilaietul cu același nume.

Toți cei ce voiesc să trăiască cu evlavie în Hristos, vor fi prizoniți (scrisoarea a doua către Timotei, III, 12). Este negreșit: și însuși Hristos a proorocit aceasta, spunând în lume veți avea necazuri (Ioan XVI, 33). Într-adevăr, toți cei care vor să ducă o viață plăcută lui Dumnezeu și să urmeze propovăduirile Sale, trebuie să rabde prigonirile și necazurile. Aceste propovăduiri, cu o tărie de nestrămutat erau urmate de cei care voiau să trăiască pentru Dumnezeu și cei mai înverșunați mucenici, care nu-și cruțau ultima picătură de sânge, și l-au vărsat pentru a se înfățișa bineplăcuți lui Dumnezeu. De asemenea, asceții au fost plăcuți lui Dumnezeu prin munca lor neîncetată și după aceea, ca printr-o mucenicie îndoită, și acum se bucură de viața veșnică. Din numărul celor care au viețuit pentru Dumnezeu face parte și cel mulțumit acum de noi, Ioan, fericitul mucenic despre care s-a făcut și această introducere a noastră.

El s-a născut în Lazikia, într-unul dintre cele mai bune orașe – Trapezunt, cunoscut prin îndestulările vieții, prin negoțul bogat și întins, care se face cu ajutorul corăbiilor care adăstează în porturile lui; pentru că acest oraș se află la mare. Peste tot, chiar și locuitorii săi, se ocupă cu negoțul pe mare; din numărul lor făcea parte și mucenicul Ioan, care făcea comerț pe corăbii. Acest blajin a fost bun încă din copilărie, era blând și evlavios în credința față de Hristos, milostiv față de toți și generos cu cei nevoiași.

Sfântul Ioan, hotărând să meargă în altă parte cu treburile lui de negoț, se așează pe o corabie și, pentru că prin natura sa era milostiv, nu înceta să-i ajute și să le facă bine săracilor ce se aflau pe corabie; în fiecare zi el vărsa lacrimi rugându-se neconținut, plângea și jelea pe cei necăjiți, mângâindu-i și făcându-le bine în așteptarea milei lui Dumnezeu: pentru care s-a și învrednicit de harul muceniei. Căpitanul corabiei pe care a urcat era frânc, din rândul acelor oameni care cred dogmelor bisericii Occidentale. Acest om era foarte rău și aplecat spre o vrăjmășie neîmpăcată. Tatăl lui, diavolul, vinovat de toate relele, a trezit într-însul mânia și o mare dușmănie împotriva lui Ioan și căuta prilejul să-i facă rău, atât pentru firea lui bună și smerenia întru Hristos, cât și pentru asprime și denunțare. Pentru că acest monstru nu înceta, în fiecare zi, să se înfrunte cu Ioan despre dogme, mai ales despre purcederea preasfântului Duh; atunci Ioan, având în sine harul dumnezeesc, îl biruia pe acesta, arătându-i zădărnicia ostenețelor și cât de mincinoase sunt dogmele sale. Dar el, asemenea diavolului, tatăl său, a adunat în inima sa o ură nemărginită și întotdeauna avea gânduri ascunse în sufletul său.

Atunci când au ajuns în portul unui oraș, numit Leukopolis, iar în turcește Akkerman, care se află în Marea Neagră, în partea de sus, a Moldovei⁷; atunci acest căpitan rău, și-a înfăptuit îndată răutatea; a coborât de pe corabie împreună cu Ioan și s-a înfățișat eparhului aceluia loc, un mahomedan, apărător fierbinte și păstrător al învățăturii mahomedane și cu cruzime l-a pârât pe sfânt, spunând: „Pe corabia mea se află un creștin care de multe ori mi-a vorbit că voiește fierbinte să-și lase credința și să se apropie de credința mahomedană și să fie în legătură cu voi: ceea ce el a întărit nu doar prin vorbe goale, ci și prin mare jurământ. Așadar, nu trece cu vederea acestea, ci cât mai degrabă cheamă-l pe acel om, întreabă-l, îndeamnă-l să se lase de credința sa, prinde-l. Așa vei căpăta mare slavă și cinste din partea împăratului pentru că l-ai adus la religia ta pe acest om înțelept și destoinic, care nu este chiar ultimul din Trapezunt”.

Ticălosul și josnicul judecător, auzind toate acestea, s-a ridicat cu bucurie și s-a așezat într-acel loc unde, după obicei, se făcea judecata și îndată a poruncit să-i fie adus sfântul. Atunci când a apărut călătorul și s-a așezat în fața sa, atunci el cu măgulire și viclenie lingușitoare i-a spus: „De la mulți știm că ești un om destoinic și deosebit printre cei de felul tău și suntem foarte bucuroși să auzim că ești robit de preafrumoasa și adevărata noastră credință și de dogmele noastre sfinte și că tu

⁷ în text: „Когда же они достигли пристани одного города, называемого Левкополем, а по-турецки — Аккерманом, который лежит при Черном море, в верховье Молдавии...”. În mod evident, este o eroare de localizare a Cetății Albe, aceasta aflându-se în „partea de jos” a Țării Moldovei.

le-ai îndrăgit cu toată inima. Cu adevărat credința noastră are puterea de a atrage un om de neam bun, să aprindă în inima lui focul dragostei nemăsurate față de ea și să îi dea o viață îndelungată. Întrucât o iubești de bună voie, atunci nu zăbovi, fii prietenul nostru și recunoaște credința noastră. Lasă-te de credința creștinilor cea vrednică de răs și rușinoasă și, cu putere, rușinează-le legea și credința în fața întregului norod care s-a adunat astăzi ca – alături de femeile și copiii lor – să audă mărturisirea ta sinceră, laudele pe care le vei aduce credinței noastre mărețe și slăvite, cum te vei lăsa de credința creștinilor și o vei batjocori; așadar, după cum ai zis, fă-o degrabă, ca și alții să vadă și să învețe să ne cinstească credința; pentru aceasta vei fi cinstit de împărat și vei trăi îmbelșugat alături cu noi, ca frate al nostru”.

Pe când acel iscoditor de păcate și învățător de necinste, gata de orice față rea și cruzime, îi rostea aceste vorbe hulitoare de Dumnezeu, blajinul Ioan, ridicându-și spre cer ochii săi sufletești, cerea ajutor dumnezeiesc de la Dumnezeu care a zis: „Când veți fi duși înaintea împăraților și stăpânilor pentru numele meu, să nu vă faceți griji de ce veți spune sau veți răspunde; căci vă va fi dat cuvânt și înțelepciune, căreia nu-i vor putea sta împotrivă sau să-i poată răspunde potrivnicii voștri” (Marcu XIII, II; Luca XXI, 15). Apoi, umplut de râvnă față de Dumnezeu, s-a uitat amenințător la tiran, cu mare îndrăzneală îi răspundea spunând: „Minți, judecătorule⁸; pentru că acele cuvinte pe care eu le-aș fi spus, nu sunt ale mele și niciodată nu mi-a venit gândul să mă lepăd de Hristosul meu nici cu cuvântul și nici cu fapta; nu se va întâmpla aceasta, Dumnezeul meu! Niciodată nu am avut în minte așa ceva și toate acestea sunt născociri ale dușmanului adevărului, tatălui tău, diavolul, care a intrat în tine ca într-un vas vrednic de răutatea ta, vorbește cu gura ta asemenea cuvinte de batjocură față de Dumnezeu ca să te ducă la pieire, pentru că are nevoie de tine pentru focul Gheenei. Binevoiește, mai bine, să auzi de la mine adevărul, curățindu-ți mintea încetoșată de rătăcirile în care te găsești; nenorocitul, binevoiește să vii la lumină prin sfântul botez, să te faci fiul luminii și să-l cunoști pe unicul Dumnezeu în Treime, cunoașterea căruia luminează mai mult decât soarele și să te învrednicești de împărăția cerească”.

Spunând acestea și ridicând mâinile și ochii spre cer a strigat cu voce tare: „Fii milostiv Hristoase Împărate, să nu se întâmple să mă lepăd de Creatorul și Dumnezeul meu, să nu ajung a mă lepăda de preacinstitul numele Tău; nu voi sluji întunericului și nici diavolului, ci ție întru Tatăl slăvit de Fiu și Cuvânt!”⁹.

Atunci când sfântul rostea aceste cuvinte cu tărie și cu față luminată, deodată fața judecătorului s-a schimbat și de mânia aruncată în inima sa, nu putea asculta nepăsător cuvintele sfântului, spuse cu tărie; văzând că sfântul i-a călcat în picioare credința lăudată și că îl slăvește și aduce cuvinte de laudă lui Dumnezeu, pe care el însuși l-a nesocotit, s-a dat întru totul neadevărului. Ca o slugă a diavolului, a poruncit de îndată robilor săi să ia hainele de pe sfânt (care, după îndeplinirea acestei porunci, stătea gol, însă era îmbrăcat de harul lui Dumnezeu) și a primit multe toiege și privind către mucenic, i-a zis: „Nu vorbi în fața noastră asemenea minciuni, ci leapădă-te de credința ta nefolositoare și primește credința noastră cu tot sufletul tău. Lasă aceste cuvinte și fă după cum ai făgăduit, altminteri, jur pe credința mea, nu voi zdrobi doar trupul tău cu aceste toiege, ci te voi ispiți cu alte mari și înspăimântătoare munci, până când vei muri cu cea mai amară moarte”.

Sfântul i-a răspuns: „Eu nu sunt mincinos, așa cum spui tu, care ești umplut de toată necinstea și neomenia, ci sunt rob al Troiței slăvitului Dumnezeu iar acum sunt și mucenic al său. Despre acest Dumnezeu am aflat de la părinții mei, ca să mă închin și să-i slujesc lui ca unui Creator și Făcător al

⁸ Editorul rus al izvorului traduce „ighemon” prin „judecător”.

⁹ În varianta editată de episcopul Melchisedec continuă aici pasajul care a dus la concluzia că, în realitate, iparhul Cetății Albe era tătar și împărtășea vechea religie a tătarilor, de dinaintea islamizării „Nu mă voi închina soarelui, nu voi sluji focului, nu voi jertfi stelei cei numite cu numele patimei curviei (Venus, n. V. J.)”, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblacu*, editat de Episcopul Melchisedec, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, II, 1884, III, p. 90.

tuturor celor văzute și nevăzute. În afară de aceasta eu îl aștept pe Hristos al meu, judecătorul celor vii și morți, care va veni să dea fiecăruia după faptele sale. Nu nădăjdui să auzi de la mine alte cuvinte în afară de acestea pe care ți le-am spus mai înainte, ceea ce îți spun din nou, că nu mă voi lepăda de Hristos, Creatorul și Dumnezeuul meu și niciodată nu mă voi lepăda de El, cât voi avea cugetul sănătos. De aceea, nu zăbovi mult, ci arată-ți toată priceperea; tatăl tău este diavolul care se ascunde în tine, care te-a îndrumat pentru că te voi izbăvi de grija învățării mele și să mă trimiți mai repede la Dumnezeuul și Stăpânul meu prin ce moarte voiești, astfel ca urechile mele să nu mai audă vorbele tale ticăloase și ochii mei să nu vadă fața ta răutăcioasă și scârnavă. Iată trupul meu, stă gol în fața ta; bate-l cu toiegele, arde-l cu foc, îneacă-l în apă, taie-l cu sabia și în afară de acestea, ispitește-mă cu toate muncile și caznele de care ești în stare și vei vedea că sunt pregătit cu mare bucurie să le îndur din dragoste față de Hristos al meu, Creatorul și Făcătorul meu, pentru a te rușina pe tine și pe tatăl tău, diavolul care te învață”.

De cum a auzit aceste vorbe, muncitorul cel crud și plin de toată răutatea s-a aprins de mânie nemărginită și a poruncit de sânge să-ntindă pe sfânt la pământ și l-au chinuit atât de neomenesc și fără milă, încât tot trupul său a fost zdrobit și rupt; bucăți din el se lipea de toiege și se împrăștia pe pământ și întreg acel loc unde mucenicul a fost întins și chinuit s-a înroșit de sângele său”. Sfântul, văzându-se în această stare, și-a ridicat ochii la cer și a spus: „Îți mulțumesc Stăpâne al meu Atoateștiitor, că m-ai învrednicit să mă botez în propriul meu sânge ca să-mi spal cu el păcatele mele”. Muncitorii, auzind acestea, umplându-se de mânie, îi biciuiau și mai tare trupul încât a rămas fără glas. Pentru că venise noaptea, legându-l cu lanțuri puternice, l-au aruncat în temniță, ca pe un mort, pentru ispitire, pentru ca dimineața să-l pedepsească și mai crud.

La venirea zilei, ticălosul, nemilostivul și necuratul tiran și judecător s-a așezat în scaunul de judecată și a cerut să fie adus sfântul. El a fost adus. Fața lui strălucea; în sufletul său era bucurie. Răutăciosul judecător, văzând fața veselă a sfântului și bucuria din sufletul său, s-a mirat și gândea în sine cum de a rămas sufletul în trupul său după asemenea cazne, apoi i-a zis: „Ioan, oare nu vezi până la ce necinste te-a adus necredința, astfel încât a rămas în tine puțin din viața, care ne este tuturor atât de dulce și care abia abia se ține în tine? Iar eu îți spun iarăși, dacă vrei să ascuți de cuvintele mele, îndată vei dobândi sănătate pentru că aici sunt vraci veniți din India și Persia și ei te vor vindeca. Dacă însă îți vei păstra primele tale convingeri, să știi că vei suferi pedepse mai rele”.

Mucenicul, prea puțin îngrijindu-se de cuvintele nesăbuite ale judecătorului i-a răspuns: „Caznele tale și sleirea trupului meu nu înseamnă nimic pentru mine, căci cu cât omul cel de din afară putrezește, pe atâta se înnoiește cel din lăuntru, după cuvintele Apostolului. Eu nu am altă râvnă, altă bucurie în suflet decât să rabd toate pedepsele la care se grăbește să mă supună sufletul tău nenorocit și nemilos și, prin mila și ajutorul creatorului meu, Iisus Hristos, care m-a întărit și mă întărește să zădărnicesc faptele tale și ale tatălui tău, diavolul, pentru că așa ne propovăduiește Hristos în sfânta Evanghelie: cel care va răbda până la capăt, acela se va mântui. De aceea eu îți spun că nesocotesc primele mele răni, acestea îmi sunt chiar plăcute și îi mulțumesc lui Hristos al meu că m-a învrednicit să rabd muncile pentru preasfântul numele Lui. Acum, preanecinstitele și păgânule, gândește cum ai putea născoci munci mai grele sub povața tatălui tău, diavolul și nu zăbovi să le încerci pe mine; astfel vei proslăvi și mai mult trupul meu”.

Judecătorul, auzind acestea și umplându-se de mânie sălbatică, asemenea unui leu amenințător, a strigat mai ales pentru rușinarea sa și a cerut din nou ca sfântul să fie întins la pământ și să fie bătut fără milă și orice îndurare. Cei care munceau trupul mucenicesc oboseau de la bătaie și se schimbau unul pe altul iar sfântul, fiind mai tare decât diamantul¹⁰, le nesocotea pe toate.

Atunci privitorii au început să strige și să defăimeze pe judecătorul însetat de sânge, numindu-l nemilostiv și neomenos. Acesta, auzind glasurile și defăimările poporului, a poruncit să fie adus un

¹⁰ În versiunea episcopului Melchisedec se folosește expresia „sufletu de diamantu”, p. 95.

cal sălbatic, să lege picioarele mucenicului de coada sa și să-l târască pe ulițe; și un rob trebuia să bată calul cât se poate¹¹. Astfel, sfântul a fost târât prin toată cetatea, spre pilda altor creștini. Și când a fost purtat pe ulița evreiască, atunci dușmanii credinței creștinești – evreii, strigau, îl luau în derâdere și îl huleau pe sfânt și aruncând în el ba lemne, ba pietre și orice găseau pentru rușinarea mucenicului. Unul dintre evrei, mișcat de ură față de Hristos și îndemnat de mahomedanii necurați, a alergat în casa sa, a luat sabia și, ieșind în fața sfântului târât, i-a tăiat capul. Muncitorii s-au liniștit iar mucenicul a săvârșit chinurile muceniciei și sfântul său suflet a zburat la veșnicele lăcașuri. Dezlegându-l ei au lăsat trupul sfântului în același loc și capul său în stare nefirească; și nici unul dintre creștini nu îndrăzneau să se apropie de el.

Noaptea, deasupra trupului său de mucenic au apărut luminători de foc și trei tineri, strălucind în lumina, îl cântau și cădeau pe sfânt, ceea ce au văzut toți. Unul dintre evrei, care trăia aproape de locul unde se afla trupul sfântului, gândind că au venit preoții să-i ia rămășițele, îndată și-a luat arcul și săgeata și, apropiindu-se de trup, a vrut să-l străpungă pe unul dintre îngerii apăruiți deasupra moaștelor sfântului. Dar atunci când el a întins coarda arcului cu toată puterea, atunci (o, minune!) degetele mâinii sale drepte s-au lipit de coardă, împreună cu săgeata iar mâna stângă a sa a înțepenit pe arc astfel încât nu putea să arunce săgeata și nici să-și smulgă mâinile de pe arc; și astfel evreul – această odraslă rea a ehidnei – a rămas noaptea întreagă în această stare. La venirea zilei cei trei tineri și strălucirea de foc s-au făcut nevăzuți. Atunci toți au alergat și l-au văzut pe evreul nenorocit lipit de arc și le-a mărturisit tuturor ce a suferit și pentru aceasta a fost slobozit de pedeapsă. Judecătorul, auzind acestea, s-a speriat și, de frică, a început să tremure. De aceea, a poruncit creștinilor să ridice cinstitele moaște ale sfântului. Ei le-au ridicat și le-au înmormântat cu cinste.

După câteva zile frâncul, conducătorul corabiei, care l-a dat pe sfânt în mâinile judecătorului, căindu-se pentru minciuna sa, și-a pus în gând să fure sfintele moaște, pentru a le duce în patria sa și într-o zi, găsim prilejul potrivit, a mers cu oamenii săi și a început să sape pentru a scoate moaștele sfântului. Atunci sfântul a apărut în somn preotului bisericii și i-a spus: «Scoală-te și aleargă la biserică pentru că vor să mă fure în taină». Preotul a alergat cât a putut de repede la biserică și a aflat mormântul dărămat și trupul sfântului era aproape scos. Atunci el, chemându-i pe toți creștinii, le-a povestit toate câte s-au întâmplat și l-au preamărit pe Dumnezeu, proslăvit prin sfinții săi. Ridicând moaștele sfântului le-au îngropat în biserică, aproape de jertfelnic, unde au rămas vreme de șaptezeci de ani¹² și mereu săvârșeau minuni.

Și de multe ori vedeau ca un stâlp de foc zi și noapte pogorându-se pe trupul mucenicului sau un înger sau o lumină strălucitoare și binefăcătoare. Acestea au fost auzite de marele voievod de atunci al Moldovei – binecredinciosul Alexandru II¹³. Cucernic și binecinstitor față de tot ce este sfânt și arzând de dragostea față de mucenic, de îndată ce a aflat despre cele întâmplate în Leucopolis, s-a sfătuit cu arhierii moldoveni și cu arhonții săi și i-a trimis într-acolo cu multe daruri¹⁴ ca să ridice sfintele moaște și să le strămute în Moldova. Îndată ce conducătorii de aici au încuviințat aceasta, arhonții au strămutat moaștele în Moldova cu mare cinste. Binecredinciosul Domn a ieșit în întâmpinare cu arhierii și arhonții, cu tot clerul și mulțime de norod creștin, cu făclii și tămâie, psalmi și cântări și au adus sfintele moaște în cetatea Sucevei, unde se află scaunul domnesc, și le-au

¹¹ În versiunea episcopului Melchisedec „și unulu din ostași să încalece...”, p. 95.

¹² În versiunea episcopului Melchisedec se adaugă „și ceva mai multu”, p. 98.

¹³ În realitate, este vorba despre Alexandru I „cel Bun”.

¹⁴ În versiunea episcopului Melchisedec: „cu sfatul celui ce atunci cârmuia cele bisericesci, a prea sfințitului arhiepiscopu Iosifu, trimite unu boiaru cu destulă oaste, să aducă la dânsulu cu mare cinste vrednicul de slavă trupu alu mucenicului...”, p. 99. Acest pasaj a creat oarecare nedumeriri în istoriografia română, unii cercetători întărind ipoteza conform căreia moaștele Sfântului au fost aduse de undeva din afara Țării Moldovei. Versiunea din Trapezunt însă reține că a fost trimis un boier cu multe daruri și care a trebuit să obțină permisiunea autorităților de la Cetatea Albă pentru a ridica moaștele, ceea ce se explică prin statutul autonom în cadrul Țării Moldovei al importantului port de la limanul Nistrului.

așezat în mitropolie; domnul, căzând deasupra moaștelor sfântului, le-a sărutat cerând ajutor și apărare¹⁵. La aceste moaște se săvârșeau și până acum se săvârșesc nenumărate minuni. Cine n-ar putea să dea mărturie cu cuvântul? Să spună despre acestea cei care le văd zi de zi. Iată mucenicia și viața plăcută lui Dumnezeu a sfântului mare mucenic Ioan din Trapezunt, care pentru bunăcredință și curățenia sufletului, s-a învrednicit de la Dumnezeu de marele dar al muceniei și cu dragoste arzătoare față de Dumnezeu s-a legat și l-a rușinat pe diavolul înverșunat, alături de îngerii săi întunecați și pe cinuri și judecător, porniți să-l chinuiască pe sfânt.

Astfel luptând, a primit de la Atoateîitorului Dumnezeu o cunună nevăzută, pentru care și-a vărsat propriul sânge iar acum se bucură alături de îngeri, îl slăvește pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh. Prin rugăciunile și mijlocirile sale să ne miluiască pe noi Dumnezeu și să ne învrednicească de împărăția sa cerească.

Însemnarea unuia, vindecă în Soceava

Aceste sfinte moaște au fost strămutate din Leucopolis (Akkerman) prin râvna și osârdua vestitului Domn Alexandru cel bătrân și bun. El le-a așezat în biserica mitropoliei din Suceava (așa cum spune și *Jitia* sa), unde au stat multă vreme. După aceea, când scaunul de domnie și pristolul mitropolitului s-au mutat din Suceava la Iași și lucrurile se aflau în tulburare din pricina războiului, atunci și sfintele moaște au fost strămutate la Iași și așezate în biserica mitropoliei care se cheamă mitropolia veche. În anul 7194 (1685), când în fruntea Moldovei se afla vestitul Constantin Cantemir, iar ierarh era slăvitul cărturar mitropolitul Dosoftei, s-a întâmplat că Ioan Sobieskij, regele polon, luptând cu Basarabia (*sic!*) și întorcându-se de acolo la Iași, a trecut cu oștile sale prin Moldova. Atunci, mitropolitul Dositei, văzând tulburările războiului și temându-se de pustiirea de tot a țării și că străinii vor răpi sfintele moaște, cu știrea regelui polon a luat cu el, de aici, sfintele moaște și tot tezaurul sfintei mitropolii și documentele de proprietate a conacelor și moșiilor, a plecat împreună cu oștile în Polonia, nădăjduind că le va păstra pe toate acolo, ca la vecini, până când tulburările vor înceta prin vreo pace oarecare și după aceea să le aducă din nou în Moldova. Dar așa cum tulburările au durat multă vreme, mitropolitul Dositei nu a dovedit să-și înfăptuiască voința, căci a murit în Polonia. Pentru că urmașii săi nu au fost cerute mereu să întoarcă moaștele și cele făptuite ca mai înainte, până când treburile se vor învechi, sfântul a rămas în Polonia până astăzi; și cu cât trecea vremea, cu atât era mai greu să fie eliberată ușor, cu puține rețineri și munci. Dacă însă va voi Dumnezeu să ridice pe cineva care să învingă greutățile și reținerile, și să slobozească sfintele moaște și tezaurul, atunci să știe acela, că mitropolitul Dosoftei, temându-se că moartea îl va încurca să strămute sfintele comori în locul unde se aflau mai înainte, a făcut un catastif al acestora de față cu unii episcopi, arhonți și poleci; însuși a semnat-o și alții au întărit cu propriile mâini că dacă el nu va dovedi să mute aceste comori în Moldova, atunci arhonții sunt datori ca, după moartea sa, să meargă acolo și să le ia. Acest catastif este scris în limba polonă și până acuma se păstrează în mitropolia de la Iași. Iată dovada că aceste comori nu au fost răpite ci s-au păstrat cu grijă la vecini și pentru că nu au fost cerute au rămas acolo. Cât despre sfintele moaște, acestea *почивают* într-o biserică din orașul Jolkov, în Polonia, unde, spre slava lui Dumnezeu, fac minuni și îi vindecă pe cei care cu credință și dragoste aleargă spre ajutorul lor.

Iar strămutarea lor din Jolkov la Suceava a fost în anul 1783 din porunca Împăratului Austriei, Iosif III, și prin sânguința episcopului de atunci al Rădăuților, Dosoftei și Iosif, starețul Mănăstirii Putna și Meletie, arhimandritul. Cine vrea să cunoască această slujbă cu amănuntul să citească mai cu amănunt povestirea în Antologia moldovenească.

Între Înălțare și Cincizecime noi sărbătorim amintirea sfântului, mult lăudatului și marelui mucenic Ioan din Trapezunt care a suferit în Leucopolis”.

(Traducere în limba rusă de Porfirie Cighirinskij)

¹⁵ În versiunea episcopului Melchisedec se adaugă: „îl propune păzitoru alu statului său”, p. 99.

Textul este reprodus după *Мученичество и житие святого, всехвального великомученика Иоанна нового Трапезунтского, пострадавшего в Левкополе, называемом, по общему употреблению, Аккерман // Записки Одесского общества истории и древностей, (ZOOID) tom. IX, 1875.*

*JITIA SAINT JOHN THE NEW FROM SUCEAVA -
A VARIANT COLLECTED FROM TRAPEZUNT*

(Abstract)

Until recently, Romanian historiography retained two versions of the Life of St. John the New: the first was published in metropolitan Varlaam's Sermons (Cazania), while the second one was printed at the end of the 19th century by the erudite Bishop of Roman, Melchisedec Ștefănescu, in The Life and Works of Grigorie Tamballacu (Viața și scrierile lui Grigorie Țamblacu), which was included in The Review of History, Archaeology, and Philology (Revista pentru istorie, arheologie și filologie), II, 1884, III. According to the editor, the hagiographic source would have been written by royal order at the Neamț Monastery, by the monk Grigorie - as it appears on a marginal note – identified as Tamblac.

But along these two versions, there were also other variations of the Life of St. John the New, including the one translated in the present work, which circulated in Trapezunt – the martyr's homeland – and which was published by Porfirij Čigirinskij in the prestigious magazine of the Odessa Imperial Society ZOOID, in 1875, just a few years before Melchisedec Ștefănescu.

CONTRIBUȚII LA MONOGRAFIA ISTORICĂ A COMUNEI UNGHENI (JUD. IAȘI)

Sever BOȚAN*, Alexandru BERZOVAN**

Cuvinte cheie: Ungheni, istoria Moldovei, Valea Prutului, monumente Istorice

Keywords: Ungheni, history of Moldova, Prut Valley, historical Monuments

I. Introducere

Cercetările de teren realizate în ultimii ani de către unii membri ai Institutului de Arheologie din Iași în mai multe comune situate pe raza județului, au permis efectuarea unor constatări valoroase privind localizarea, gradul de conservare și soarta unor situri arheologice și monumente istorice, unele cunoscute, altele mai puțin sau chiar deloc știute. Se resimte tot mai acut nevoia extinderii acestor investigații, în contextul în care agricultura intensivă, transformările de ordin edilitar, lucrările de infrastructură, uneori chiar neglijența sau rea-voința, au condus în timp la afectarea și chiar distrugerea fizică a unora dintre aceste importante mărturii. Subliniem totodată, că reactualizarea *Listei Monumentelor Istorice a Județului Iași*, rămasă în aceeași formă de mai bine de șapte ani, punctată de multe erori și omisiuni, unele greu explicabile, ar trebui să reprezinte o direcție prioritară.

Prin studiul de față, ne-am propus să aducem câteva contribuții la istoria comunei ieșene Ungheni, prezentând o serie de informații privitoare la istoricul satelor componente și câteva date despre monumentele istorice aflate în hotarul ei, majoritatea puțin sau aproape deloc cunoscute. Dorim să subliniem, de la bun început, că demersul nostru *nu are și nu își dorește să aibă un caracter exhaustiv*, fiind gândit, în primul rând, ca un punct de pornire pentru viitoare cercetări mai ample¹.

II. Scurt istoric al satului Ungheni

La originea localității se află vechi comunități de agricultori, români, probabil și ruteni², care s-au așezat în perioada medievală în zonele fertile din lunca Jijiei și a Prutului. Din punct de vedere toponimic, este larg acceptată ipoteza conform căreia denumirea de Ungheni are la bază cuvântul „unghi” ce desemna în vechime un cot al Prutului³. O primă *posibilă* atestare documentară se găsește într-o danie de la Alexandru cel Bun din anul 1429, unde „Unghiul Strâmt” este amintit drept hotar al satelor pe care domnitorul le dă urmașilor vornicului Ion pe Prut: *„Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru voievod, domn al Țării Moldovei. Facem cunoscut, cu această carte a noastră, celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că aceste adevărate slugi și boieri ai noștri credincioși, pan Lazăr, și pan Stanciul și pan Costea, fiii lui Ion vornic, ne-au slujit cu dreaptă și credincioasă slujbă. De aceea, noi, văzând dreapta credincioasă lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă și le-am întărit dreptcredincioasa vslujenie a tatălui lor și le-am dat lor, în țara noastră, satele lor, anume: [...] și, pe Prut, zece locuri, să-și întemeieze zece sate de această parte a Prutului; iar*

* Academia Română, Filiala Iași, Institutul de Arheologie, Iași.

** Academia Română, Filiala Iași, Institutul de Arheologie, Iași.

¹ Istoricul satului Ungheni în perioada medievală a mai fost discutat și de către Vasile Iucal, *Ungheniul medieval*, în „Pyretus”, 2, 2006, p. 68-88; Idem, *Unghenii - un sat așa cum a fost (1462-1812)*, în „Cugetul”, 1, Chișinău, p. 17-22; Idem, *Considerații asupra populării văii Prutului Mijlociu în secolele XV-XVII*, în „Pyretus”, I, 2001, p. 80-89; Idem, *Unele considerații privind vechimea și originea numelui Ungheni în lumina documentelor scrise*, în „Tyragetia”, S.N., V (XX), 2, 2011, p. 139-143.

² Existența unor grupuri de populație est-slavă în această regiune este indicată de existența unor toponime precum Holboca, Ruseni, și altele. A se vedea studiul lui E. Petrovici, *Toponimice slave de est pe teritoriul Republicii Populare Romîne. I. Toponimice prezentând H provenit din G*, în „Romanoslavica”, IV, 1960, p. 49. Acestea comunități au fost asimilate în timp în masa românilor moldoveni.

³ Vezi o discuție mai largă la Vasile Iucal, *Unele considerații privind vechimea și originea numelui Ungheni în lumina documentelor scrise*, în „Tyragetia”, S.N., V (XX), 2, 2011, p. 139-143.

hotarul acestor sate care sînt pe Prut să fie anume de la Unghiul Strîmt, care este mai sus de satul lui Ivan Șurinschi, apoi, în jos pe Prut, pînă la balta care se cheamă Ochiul, apoi drept la Pîrîul Sărat, apoi, în sus pe Pîrîul Sărat, pînă la pîrîul care se cheamă Dobromira, apoi, pe Dobromira în sus, **pînă la Unghiul Strîmt, pe Prut** ; acesta le este tot hotarul. Toate acestea să le fie uric, cu tot venitul, și copiilor lor, și nepoților lor, și strănepoților lor, și răstrănepoților lor și întregului lor neam, cine se va alege mai apropiat, neclintit niciodată, în veci.

[...]

Iar pentru mai mare întărire a tuturor celor mai sus-scrise, am poruncit slugii noastre credincioase, Neagoe logofăt, să scrie și să atîrne pecetea noastră la această carte a noastră.

La Suceava, în anul 6937 <1429> iunie 3⁷⁴.

Identificarea „Unghiului Strîmt” cu satul Ungheni a fost avansată de istoricul Mihai Costăchescu în comentariile asupra actului de danie din 1429, cu titlu de ipoteză – „Unghiul îngust va fi fiind vreun unghiu al Prutului cum cel care a dat numele satului Ungheni din uricul din 1462⁵”. Totuși, nu putem fi siguri că este vorba despre acest sat, cu atît mai mult cu cît, arată același M. Costăchescu, documentele medievale mai amintesc de alte „unghiuri” pe Prut⁶.

Prima atestare certă a satului Ungheni (numit în documentele medievale Unghiul) se întîlnește într-o danie datată pe 20 August 1462, prin care pan Bratul, fiul lui Procelnic, vinde satul, împreună cu două iezere între Prut și Jijia, către Marta, soția panului Mihul Andronic, pentru suma de 190 de zloți tătărești. Satul Unghiul este localizat „mai jos de Fîlfoe, pe Jijia”⁷:

„Din mila lui Dumnezeu, noi, Ștefan voievod, domn al Țării Moldovei. [...] a venit, înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni, mari și mici, credinciosul nostru pan, Bratul, fiul lui Procelnic, de bunavoia lui, nesilit de nimeni și nici asuprit, și a vîndut ocina sa dreaptă, din uricul său drept, un sat, anume **Unghiul**, unde a fost jude Dumicica, mai jos de Fîlfoe, pe Jijia, și două iezere care sînt între Prut și între Jijia și toate poienile cîte au ascultat de demult de acest sat. Și a vîndut acest sat Martei, panița panului Mihul Andronic, pentru 190 de zloti tătărești. [...] am dat și am întărit Martei, panița panului Mihul Andronic, acest sat mai înainte-spus, anume **Unghiul**, unde a fost jude Dumicica, pe Jijia, mai jos de Fîlfoe, și două iezere care sînt între Prut și între Jijia și toate poienile cîte au ascultat de demult de acest sat. [...]

Iar hotarul acestui sat și al iezereilor și al acestor poieni să fie din toate părțile după vechiul lor hotar, pe unde au folosit din veac.

[...]

A scris Ștefco, la Suceava, în anul 6970 <1462> August 20⁸.

Însemnarea de pe spatele documentului, datată în secolul XIX, identifică definitiv satul Unghiul cu Ungheni de pe Prut. Ungheni era parte a braniștii de la Țuțora, ce se întindea de o parte și de alta a Prutului, pe o suprafață considerabilă, în care se aflau numeroase păduri, pășuni, vii, prisăci, mori sau lacuri. Principalii privilegiați ce au stăpînit aceste zone sunt, mănăstirile, ce se bucurau de numeroase danii domnești și care s-au transformat în mari proprietari funciari și de bunuri, situație ce a dăinuit pînă către jumătatea secolului XIX⁹.

⁴ DRH, A, Moldova, I, nr. 90, p. 134-136.

⁵ Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I (documente interne), Iași, Editura Viața Românească, 1931, p. 278.

⁶ Vezi documentul din 30 martie 1500 de la Ștefan cel Mare în care este amintit un alt unghi pe Prut – M. Costăchescu, *op.cit.*, p. 278, nota 6; DRH, A, III, nr. 258, p. 462-463.

⁷ În documentele medievale mai târzii, satul Fîlfoe (azi dispărut) mai este denumit: Folfăești, Fălfăeștii sau Fălfăeștii (vezi mai departe în text).

⁸ DRH, A, Moldova, II, nr. 106, p. 149-151.

⁹ I. M. Ciubotaru, *Sate și prisăci dăruite în braniștea domnească de la Bohotin în secolul XV*, în „Lohanul”, 14, 2010, p. 40.

În veacurile următoare, evoluția locului a fost strâns legată de satele învecinate – Mînzăteștii și Folfăieștii, care după cum vom vedea ulterior, au fost întărite prin numeroase acte de danie Mănăstirii Galata, pe tot parcursul secolului XVII.

După cum era de așteptat, poziția expusă a acestei zone dar și importanța sa strategică, ca vad de trecere a Prutului, nu a ferit-o de invazii ale cazacilor sau tătarilor, dispre est. Acestea au avut efecte nefericite. În anul 1706, țărani din Ungheni motivau lipsa actelor și a documentelor de proprietate „că au pierit când au venit Kunițki cu cazacii asupra țării”¹⁰.

Mai departe, cronicile vremii menționează întâlnirea dintre domnitorul Dimitrie Cantemir și generalul rus B. P. Șeremetiev, din anul 1710, în Braniștea de la Țuțora, la curtea unui boier ce se afla pe locul de astăzi al satului Ungheni¹¹. Faptul că locul devine un important punct de contact cu spațiul din stânga Prutului precum și un loc de întâlnire cu demnitarii străini, este evidențiat și în Sămile Vistieriei Țării Moldovei ce arată că în anul 1798, domnitorul Moldovei, Alexandru Callimachi, s-a întâlnit la Ungheni cu Hussain Pașa¹².

Potrivit datelor recensământului populației din anul 1774, ocolul braniștii de la Țuțora încadra 13 sate: Țuțora Veche, Țuțora Nouă, Oprișani, Moreni, Costuleni, Prisăcani, Dănuțeni, **Ungheni, Mânzăteștii Vechi** (actuala Bosia), Bogdănești, Titieni, Frăsinești și Măcărești.

În anul 1803, *Condica liuzilor* indica că teritoriul actual al comunei Ungheni era inclus din punct de vedere administrativ în Ocolul Braniștii din ținutul Iași. În ceea ce privește satul Ungheni, acesta era înregistrat cu 43 de plătitori de bir și aparținea Postelnicului Costache Caragea¹³. Postelnicul Constantin Caragea era fiul fostului domnitor al Țării Românești, Nicolae Constantin Caragea (1782-1783), căsătorit cu o descendentă a familiei Moruzi. Fiica lor, Elena Caragea, va moșteni proprietatea asupra satului Ungheni, după cum arată *Condica vistieriei Moldovei* din anul 1816. De asemenea, se constată o scădere drastică a numărului de birnici, de la 43 la 11¹⁴.

Un moment istoric dramatic în istoria localității, cu ample reverberații în viața localnicilor, a fost reprezentat de anexarea Basarabiei de către Imperiul Țarist, în anul 1812. Ca multe alte localități de pe Valea Prutului, și Unghenii au fost scindați în două. Comunitatea rămasă pe malul stâng al Prutului va cunoaște un destin istoric distinct¹⁵. Înființarea unui târg de produse agricole a atras în timp o comunitate evreiască dar și imigranți ruși¹⁶ și, pe fondul unei dinamici economice pozitive –

¹⁰ https://www.comunatutora.ro/ari2_2200-istoricul_comunei_tutora.html (Accesat: 15.06.2022). Despre aceste episoade, petrecute la sfârșitul secolului al XVII-lea, vezi N. Iorga, *Ucraina moldovenească*, în *AARMSI*, seria II, Tom XXXV, București, 1913, p. 358-359.

¹¹ https://localitati.fandom.com/ro/wiki/Comuna_Ungheni_Ia%C8%99j (Accesat: 16.06.2022).

¹² Ioan Caproșu, *Sămile vistieriei Țării Moldovei*, vol. II (1786-1789), Editura Demiurg, Iași, 2010, p. 511.

¹³ Th. Codrescu, *Uricarul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, vol. VIII, Iași, 1886, p. 349.

¹⁴ Corneliu Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, Supliment I, Ed. Academiei RSR, Iași, 1979, p. 112.

¹⁵ Asupra evoluțiilor suferite de Unghenii de pe malul stâng, vezi V. Iucal, *Unghenii în perioada colonială*, în *Buletinul Științific al Tinerilor Istorici*, S.N., II (VII), 2013, p. 308-314.

¹⁶ Asupra schimbărilor etnice, culturale, sociale petrecute în această perioadă pe malul răsăritean al Prutului, interesante rămân mărturiile lui Dumitru C. Moruzzi. Ele trebuie privite, evident, în contextul epocii: „...vezi, lângă păduricea de lozii și sălcii, acel mic sătișor, ce pare o prelungire a satului nostru Ungheni românești? Vezi? Lângă casa de obștie, în jurul scrânciobului, s-a întins o horă. Aceiași oameni, aceleași tipuri, același port, aceeași limbă ca și peste apa Prutului. Ei bine aceste case, cu prispe și cu acoperământ de stuf, sunt Unghenii din Basarabia, „Unghenii de dincolo” cum îi cheamă țărani din Moldova. Acum vreo 35 de ani, pe locul unde se înalță fâlnica vamă rusească, poșta, gara și micul orașel Unghenii ruși, se întindea un tâpșan de iarbă verde, o țelină unde pășteau turmele de oi. Pe acel tâpșan s-au stabilit cinovnici, agenți, comisionari și negustori evrei, fără nici o legătură posibilă cu locul, decât temelile caselor lor. Nici o căsătorie, nici o legătură de sânge și nici măcar o legătură de interes, între locuitorii Unghenilor vechi și ai Unghenilor ruși. Ei bine, iată imaginea cea mai exactă a rusificării Basarabiei la orașe. După 35 de ani, nici o casă din satul Ungheni nu s-a închis, nici o familie de români nu s-a strămutat în noul orașel, plin numai de cinovnici și de evrei” (Dumitru C. Moruzzi, *Rușii și românii, Chișinău*, 2001, p. 65).

susținute și de contrabandă -, a dus la transformarea satului într-un târgușor destul de prosper¹⁷. În schimb, Unghenii de pe malul drept își vor păstra în continuare caracterul rural, rămânând în sfera economică și socială a Iașilor.

La jumătatea secolului XIX, satul Ungheni cunoaște o anumită dezvoltare odată cu construcția căii ferate Iași – Ungheni Târg în Basarabia și a podului de peste Prut. Lupta pentru direcționarea viitoarei căi de fier a fost aprigă, iar metodele utilizate, diverse: de la trafic de influență, relații personale de amicitie la vârf, până la bani. În afară de Ungheni, și Țuțora moșierului Alecu Balș era interesată să fie desemnată ca zonă de trecere a căii ferate de frontieră. Până la urmă, câștig de cauză au avut Unghenii. Pe harta din anii 1884-1895 sunt indicate atât Unghenii cât și Bosia și Mânzâtești alături de calea ferată nou construită, ce trecea prin Holboca și Cristești, până să ajungă la Ungheni¹⁸ (PI. 1/1). Din reprezentarea cartografică putem observa că satul Ungheni era destul de întins și dezvoltat în stânga căii ferate. În partea dreaptă se poate observa Spitalul din Ungheni, astăzi aflat în ruină.

Satul Ungheni apare și pe Harta poștală a Moldovei din anul 1854 (PI. 1/2), a lui Gheorghe Filipescu-Dubău, înainte de construcția căii ferate de legătură, ce nu este reprezentată. În continuare, regăsim așezarea tot mai des pe hărțile timpului, ca semn al importanței sporite, după construirea căii ferate și a Podului de fier.

Într-un album editat la Milano în anul 1878 de către Edoardo Sonzogno și închinat Războiului Ruso-Turc din anii 1877-1878¹⁹, cunoscut la noi drept *Războiul de independență a României* (PI. 2/1), în prima și a treia imagine este surprins satul Ungheni din dreapta Prutului (aceasta fiind probabil cea mai veche reprezentare cunoscută a sa) cu case răsfirate, construite din chirpic, cu acoperișul de stuf. O astfel de casă se mai păstrează încă în Bosia (vezi mai jos).

În anul 1902 *Marele Dicționar Geografic al României* (vol. V) menționa satul Ungheni în partea de S-E. a comunei Bosia, plasa Branîștea, județul Iași, pe malul drept al Prutului, cu „o suprafață de 80 hectare și o populație de 256 locuitori; o biserică, făcută la 1830. Aci este stația de căi ferate ce ne leagă cu Rusia, printr-un un pod mare de fer peste apa Prutului. E punct vamal și trecătoare în Rusia”²⁰.

În anii 1924-1925, *Anuarul Socec* indica Unghenii drept comună rurală, aparținând plasei Copou și având în componență șase sate: Berești, Bosia, Mânzâtești, Marhonda, Ungheni și Ungheni-Haltă, cu un total de 1854 de locuitori. Același Anuar mai amintește de o Bancă populară numită *Furnica*, cu un capital de 78000 de lei, condusă de D. Pavel, șase cârciumari, doi preoți parohi la Bosia și Mânzâtești (nu și la Ungheni, deoarece în acea perioadă biserica nouă era în construcție) și un moșier – Alexandru Bădărău – posesor a 25 de hectare de pământ²¹.

Reorganizările administrative ulterioare au plasat Ungheniul în Plasa Codru în anul 1930, pentru ca, mai apoi, în anul 1938, noua reorganizare să creeze Plasa Ungheni cu reședința la Ungheni-

¹⁷ Vasile Iucal, *op.cit.*, p. 311.

¹⁸ Demarată în primăvara anului 1871, realizarea căii ferate Chișinău-Ungheni Prut a progresat relativ repede, iar în ziua de 28 aprilie 1873, Societatea Rusă de Navigație și Comerț inaugura deja cei 72 de kilometri ai primului tronson al liniei, cuprins între stațiile Chișinău și Cornești. În același timp, la începutul anului 1873, antreprenorul român Grigore Heliad a deschis șantierul celor 21 de kilometri ai căii ferate Iași-Ungheni, traseu inaugurat oficial un an mai târziu, în ziua de 1 august 1874. Deși lucrările de construcție a liniei s-au încheiat la 1 iunie 1875, odată cu inaugurarea, de către partea rusă, a celor 34 de kilometri ai tronsonului cuprins între stațiile Cornești și Ungheni Prut, noua conexiune transfrontalieră între România și Imperiul Țarist nu a putut fi realizată decât la 12 februarie 1876, moment în care primul tren de probă a traversat podul peste râul Prut, ce a fost deschis oficial o lună mai târziu, la 19 martie 1876 – vezi A. Berinde, *Podul peste Prut, proiectat și construit de Gustave Eiffel*, în „*Historia*”, 127, 2012, p. 65 (disponibil online la <https://historia.ro/sectiune/general/podul-pest-prut-proiectat-si-construit-de-582473.html>; Accesat: 18.06.2022).

¹⁹ E. Sonzogno, *Album della guerra russo-turca del 1877-78*, Milano, 1878.

²⁰ MDGR, vol. V, 1902, p. 688.

²¹ *Anuarul Socec al României Mari*, vol. II, Provincia, Editura Socec, București, 1924-1925, p. 419.

Târg, actualmente în Republica Moldova. Din anul 1950 comuna s-a numit Bosia, făcând parte din raionul Iași. Abia în anul 1966, denumirea a fost schimbată din nou în Ungheni, reședința rămânând însă la Bosia.

În finalul acestui excurs istoric sunt importante de a fi amintite și câteva mărturii cu caracter memorialistic privitoare la zona Ungheni. Astfel, în volumul *Iașii de odinioară* a lui Rudolf Șuțu din 1923 aflăm că „Distracțiile ieșenilor din timpul verii erau multe. Cea mai de samă era **trenul de plăcere la Ungheni**. Cu 1 leu 50 de bani te ducea trenul la Ungheni. El avea atunci 35 până la 40 vagoane, toate pline de lume. La coborârea din tren în gara Ungheni primeau pe vizitatori vestitul lăutar Arghir și fligornistul Curechi cari cântau în grădina lui Sinică. Alt taraf cânta pe malul Prutului, celor ce se preumblau cu barca pe apă. Mesele în grădinele lui Sincică și Zamfir erau neîntrecute”²².

[.....]

„Cei ce nu plecau din Iași, în vacanțele mari, se mulțumeau cu simple excursiuni prin împrejurimile orașului: Rivalet, Valea Adâncă, Libertatea, etc. **Locul de onoare însă în cadru acestor excursiuni îl ocupau Ungheni**. A merge într-o Duminică la Ungheni, era pentru cele mai multe familii burgheze, ceva cu mult mai însemnat de cât o simplă raită prin localitățile mărginașe. Și călătoria cu drumul de fier și pregătirile erau un eveniment important.

Omul își lua consoarta și copiii, îi așeza în vagonul de clasa III, cucoana ținând copilul de față, iar domnul având pe genunchii săi un chiup mare de sticlă cu castraveți murați, pe lângă un cogemite panier cu de ale mâncărei”²³.

În anul 1926 apărea volumul *Țara de dincolo de negură* al lui Mihail Sadoveanu, o colecție de povestiri vânătoarești inspirate de pasiunea cinegetică a scriitorului. Capitolul al X-lea, intitulat *Pasaj de rațe, sara*, îl poartă pe Sadoveanu la vânătoare de rațe sălbatice „în apele Jijiei, aproape de vărsarea lor în Prut”, în zona satului Ungheni de astăzi. În stilul caracteristic, autorul face o frumoasă descriere a peisajului, a florei și a faunei sălbatice care îl poartă cu gândul spre tărâmurile de poveste:

„După ce am trecut de hatie, balta începe să trăiască și să freamăte în singurătatea-i liberă. La ochiuri limpezi cresc amestecat crini albi și nuferi galbeni; și-n drumul luntrii plutesc colonii mari de plante mărunte grămădite ca o păslă unele în altele, care cresc și mor neistovit subt luciul. Amestecate în păpuriș, se înalță în soarele pieziș umbelifere înflorite violet - și printre ele se strecoară lișițe negre. Prinse de pădurea de stuh, se cațără la lumină draperii de liane. Și, în funduri de cărări, apar din când în când sălcii, curgând cu ramuri subțiri până la apa neclintită. Pe-o trestie ruptă și aplecată cu canafu-n apă apare, fără zgomot și mișcare, ca și cum ar fi înflorit, un pescăruș cu trupul scurt, cu cap mare și plisc puternic, cu penajul stropit de smalțuri scumpe. L-am văzut uneori și-n lumea oamenilor, imobilizat într-un bold, pe-o pălărie feminină. Aici însă e viu și liber, în domnia lui, și flutură din aripioare, într-o dungă de soare, la fața bălții. Am ajuns departe, tot mai în fund, unde izbucnesc, după ziduri de trestii, măcăituri puternice de rațe. Efemere de un strălucit siniliu trezesc pe luciul umbra unui aeroplan minuscul. Și-n balta limpede, între rădăcini, văd mișunând gângăniile mărunte din lumea de dedesubt. Păsărele cenușii, mici cât o alună, se cațără pe un firioșor de liană cu lăbuțe subțirele de ață. Alte paseri, cu nume necunoscute, cârâie, chiamă și țărâie între trestii. Aud râsul țarcii în sălcile de pe hatie. Deasupra-ne se învârt hultani de baltă – și penajul aripilor lucește transparent, în zugrăveli delicate, când plutesc între mine și soare.

Aș vrea să întreb pe Barnea unde ne aflăm; dar tac. Știu că suntem în loc străin și depărtat - și-s mulțămît. Ca și cum aș fi într-o lume a altor latitudini; la țărnul Africeii, în bălțile Nilului, ori aiurea...”²⁴.

²² Rudolf Șuțu, *Iașii de odinioară* (Vol. I-II), Tipografia Lumina Moldovei, Iași, 1928, p. 74.

²³ *Ibidem*, p. 114.

III. Scurt istoric al satului Mânzătești

Originea numelui acestei localități ar putea proveni de la un Sima Mânzul, urmaș al lui Stoian Procelnicul²⁵. Cea mai veche atestare documentară certă a Mânzăteștilor apare într-un document din 15 Septembrie 1583 prin care domnitorul Petru Șchiopul întărește Mănăstirii Galata satele Mânzătești și Fălfăești (același sat denumit Filfoe în documentul din 1462 de la Ștefan cel Mare în care apar menționați și Unghenii) care, după cum ne spune documentul, aparținuseră braniștei domnești.

„Petru voievoda. Adica domniia me am dat și am miluit și am întărit sfânta noastră măn(ă)stire Galata, [...]

Și iarăș(i) am mai miluit a noastră sfântă rugă, măn(ă)stir(ea) Galata, cu un sat anume Mândzăstii, pe Jijia, cu mori în Jijia, cari sat au fost al nostru drept domnescu, ascultător cătră moril(e) Iașilor și mai dinainti au fost dat di lancu vod(ă) sfintii măn(ă)stiri. Pentru aceasta, domniia me l-am dat și am miluit măn(ă)stirea de mai sus scris(ă) Galata.

Și iarăș(i) am dat și am întărit această sfântă măn(ă)stiri Galata, cu un sat, anume Fălfăeștii pe Jijia, car(e) sat di mai sus scris au fost sat domnescu, ascultători cătră moril(e) Iașilor. [...]

*L(ea)t 7092 <1583> sept(embrie) 15.*²⁶

De altfel, în această perioadă era o practică curentă pentru domnitorii Moldovei să ofere sate sau părți de sate diverselor mănăstiri, cu atât mai mult cu cât, în cazul de față, Mănăstirea Galata era chiar ctitoria recentă a domnitorului Petru Șchiopul.

Putem astfel presupune că cele două sate cu mori pe Jijia aduceau un venit destul de important nou înființatului lăcaș de cult. De altfel, următoarele documente atestă faptul că satele au rămas pentru o lungă perioadă în posesia mănăstirii. Următoarele două documente sunt de la sfârșitul secolului al XVI-lea, emise de cancelaria lui Ieremia Movilă.

Primul datează din 18 ianuarie 1596, prin care domnitorul întărește dania făcută de Petru Șchiopul mănăstirii Galata, scutind acele moșii de taxele datorate domniei.

„Adecă domnie mea m-am milostivit și am dat și am miluit a noastră rugă, ce să numește Galata, unde iaște hram înălțare Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Is. Hs. cu doao sate, anume Mânzăști și Fălfăești pe părăul Jijiei în ocol. Iaș<i> ca să fie svintei mănăstiri dela domnie mea neclătit niciodată în veci, precum au fost și mai nainte dela răposat Petru voevod.

Drept aceia, nime din slugile domnii mele, nici vornici de târgu, nici globnici, nici deșugubinari să n-aibă a intra în satele mai sus scrise, a sfintei mănăstiri, să n-aveți a trage boi și să-i lăsați foarte în pace. Pentru aceia, nime să nu îndrăznească a să amesteca înainte aceștii cărți a domnii mele.

Iscaltura Erimii voevod.

Bogza logofăt.

*1596 (7104) Ianuarie 18.*²⁷

Cel de-al doilea document, din 6 Mai 1598, reprezintă o trecere în revistă a întregii averi funciare a Mănăstirii Galata.

„În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Troița Sfântă de o ființă și nedespărțită, amin.

Iată eu, robul stăpânului meu, Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru I<su>s H<risto>s în troiță închinat, noi Ieremiia Moghilă voevod, cu mila lui Dumnezeu, Domnu pământului Moldovii, înștiințare facem și cu această carte a noastră, tuturor cine pre dânsa a căuta sau cetindu-să va auzi, precum domniia mea bine am voit, cu a noastră bună voire și luminată și curată inimă, din

²⁴ Mihail Sadoveanu, *Țara de dincolo de negură. Povestiri de vânătoare*. Editura Cartea Românească, București, 1926, p. 37.

²⁵ Vasile Iucal, *Ungheniul medieval*, în „Pyretus”, 2, 2006, p. 71.

²⁶ DRH, A, Moldova, VII, nr. 502, p. 609-610.

²⁷ DIR, A, XVI, Moldova, IV, nr. 176, p. 135-136.

tot sufletul nostru și din tot cugetul și cu agiutorul lui Dumnezeu și cu blagoslovenia preasfințiților părinților noștri, a trei arhieriei ai Moldavii: chir Gheorghie Moghilă mitropolit Sucevii și Agathon episcop Romanului și Amfilofie episcop Rădăușului; și am râvnit daniilor și miluirilor domnilor de mai nainte și am dat domnia mea și am întărit în slava domnului Dumnezeu de nou ziditei rugătoarei mănăstiri Galata din Eș<i>, unde este hram înălțarea domnului Dumnezeu și mântuitorului nostru I<su>s H<risto>s, drepte ocini și danii și cumpărături și miluiri sfintei mănăstiri, din dresesele de cumpărături și de danii sfintei mănăstiri de la Petru voevoda, satele anume:

[.....]

și Folfăeștii și Mânzăștii cu loc de mori în Jijia la ținutul Iașii

[.....]

Iar pentru mai mare tăria și întăritura a tuturor celor de mai sus scrise, am poroncit cinstitului și credinciosului boeriului nostru dumisale Stroici mare log<o>f<ă>t să scrie și a noastră pecete cătră aciastă adevărată carte a noastră să o lege.

S'au scris în Suceava.

Iscălitura Erimiei voevod.

Stroici mare logof. am iscălit.

1598 (7106) Mai 6, Suceava.

S'au tălmăcit de Gheorghie Evloghi dascăl, 1784 Septembrie 8.”²⁸

Trecând mai departe, Mânzăteștii și Folfăeștii apar menționați într-un document din 3 Ianuarie 1608 de la fiul lui Ieremia, Constantin Movilă, cel mare amenință cu pedepse dure pe toți cei care ar pătrunde pe acele domenii mănăstirești pentru a cosi sau a paște vitele.

„Io Costantin Moghilă voevod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei. Am dat această carte a domniei mele rugătorilor noștri egumenului și întregului sobor dela sfânta mănăstire Galata, pentru ca să fie ei tari și puternici cu această carte a domniei mele să-și apere dreapta lor ocină cu loc de fînaț pe care o au în satul Vorovești și în satul Fălfăești și în satul Mânzăști și cu tot venitul care va fi venitul lor. [...]

Nimeni sa nu aibă a intra <acolo>, înaintea acestei cărți a noastre.

La Iași, anul 7116 <1608> Ianuarie 3 zile.

Însuși domnul a zis.

Io Costantin voevod <m.p.>

Marii boieri au învățat.

Gligorie <a scris>.”²⁹

În aceeași notă erau și două documente de cancelarie. Primul era un act de la Ștefan al II-lea Tomșa, din 17 August 1612, prin care domnitorul interzicea, la rândul său, colectarea dijmei din cele două sate aparținând mănăstirii Galata.

„Altu ispisoc dela Ștefan v<oe>vod ca să aibă călugării de Galata să-ș<i> apere hotarul sfintei măn<ă>stiri, săliștile **satelor Mânzăști și Folfăești și Cristești**. Nime să nu intre în fânațu nici în câmpu nici în poeni pre amandoao părțile de Jijie și să aibă a lua dijmă dela fieștecăre om.

În anul 7120 <1612> Av<gust> 17³⁰.”

Cel de-al doilea document provenea din cancelaria domnitorului Radu Mihnea, prin care se interzice pășunatul și colectarea taxelor în cele două sate mănăstirești.

„Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Scriem domnia mea slugilor noastre, tuturor dăbilarilor, cîți veți merge cu slujbele domniei mele în ținutul Iași. Cum veți vedea această carte a domniei mele, voi să aveți a lăsa foarte în pace **satele acestei mănăstiri Galata,**

²⁸ Ibidem, nr. 274, p. 223-225.

²⁹ DIR, A, XVII, Moldova, II, nr. 175, p. 140.

³⁰ DIR, A, XVII, Moldova, III, nr. 158, p. 97.

anume Fălfoeștii și Mândzeștii, să nu le tulburați vitele pentru alți oameni și pentru alte sate, ci numai să-și plătească dabilele lor.

Pentru aceea și voi mari vătavi dela acel ținut, încă să aveți a-i lăsa în pace, întru nimic să nu-i turburați, ori să-i globiți, ci să fie în pace.

Aceasta vă scriem, altfel să nu faceți.

Scris la Iași, 7127 <1618> Noembrie 18.

Însuși domnul a poruncit.

Dulea <a scris>.”³¹

Documentul de la Radu Mihnea este ultimul în care apar menționate cele două sate, însă, după cum afirmam mai sus, acestea au rămas vreme îndelungată în posesia Mănăstirii Galata.

Condica liuzilor din anul 1803 înregistrează un număr de 26 de birnici arătând că Mânzăteștii aparțin „sfântului Mormânt”³² fiind însă în exploatarea logofătului Costache Ghica³³. În 1816, Condica vistieriei Moldovei confirmă această stare de fapt. De această dată erau înregistrați în cele două sate 66 de birnici „cu bejănari mănăstirească <a mănăstirii Galata – n. aut.>, fiindu-se cu anul de cătră dumnealui logofătul Costache Ghica”³⁴.

Logofătul Costache Ghica (1758-1818), era nepot de soră al domnitorului Grigore Ghica al III-lea, cel ucis mișelește de turci la 1777. În volumul său de *Amintiri*, Radu Rosetti ne oferă mai multe informații despre acest boier însemnat al familiei Ghica: „Fiica lui Alexandru dragomanul, Ecaterina, s-a căsătorit cu Dumitru Sulgiaroglu, fiul unui grec sau albanez, bărbat de samă în Fanar, care ajunsese la slujba de vel sulger în Țara Românească. Din această căsătorie s-au născut doi fii: Iordache și Constantin cari, când moșul (unchiul) lor a obținut scaunul Moldovei pentru Întăia oară, l-au urmat acolo. Grigore Ghica III pare să fi iubit mult pe nepoții lui de soră, căci în a doua sa domnie în Moldova vedem pe nepotu-său, Iordache, ocupînd slujba de hatman, iar pe Constantin în acea de vel cămăraș. [...] Costache Ghica-Sulgiaroglu s-a căsătorit cu văduva lui Dumitrache Ramadan, născută Cantacuzino-Deleanu, care, pe lângă altele, i-a adus marea și frumoasa moșie Deleni, cu curtea clădită în Întăia jumătate a veacului al șaptesprezecelea. El era un barbat deosebit de cuminte și de priceput, atît în trebile țării cît și în ale sale proprii și. la moarte, a lăsat o foarte mare avere teritorială. Era unul de „cei șapte stîlpi ai țării”, despre cari am vorbit într-un capitol precedent. Deși născut și crescut în Țarigrad, trecea drept un bărbat foarte patriot și cu simțiminte foarte românești.”³⁵

Logofătul era unul dintre cei mai mari moșieri din Moldova cu domenii întinse în Țara de sus. Unul din conacele sale, astăzi din păcate dispărut, se afla în satul Onești din comuna Plugari, județul Iași.

În decembrie 1863, prin *Legea secularizării averilor mănăstirești* a domnitorului Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), Mănăstirea Galata a fost scoasă de sub tutela Patriarhiei Ierusalimului, iar călugării greci au plecat. Cu acest prilej au fost pierdute și numeroasele moșii ale sfântului lăcaș printre care și satul Mânzătești.

La începutul secolului XX, din *Marele Dicționar Geografic al României* se află că „Mânzătești <este>, sat, în partea de Vest a comunei Bosia, plasa Braniștea, județul Iași, situat pe coasta despre Est a dealului Mânzătești, pe o suprafață de 635 hect.; e populată cu 78 familii, sau

³¹ *DIR*, A, Moldova, XVII, IV, nr. 365, p. 298.

³² Acest lucru se explică prin faptul că la 1617 domnitorul Radu Mihnea închinase Mănăstirea Galata Patriarhiei Ierusalimului.

³³ Th. Codrescu, *op.cit.*, p. 349.

³⁴ Corneliu Istrate, *op.cit.*, p. 112.

³⁵ Radu Rosetti, *Amintiri*, după [https://ro.wikisource.org/wiki/Amintiri_\(Rosetti\)/Capitolul_X._Am%C4%83runte_asupra_familiei_mamei](https://ro.wikisource.org/wiki/Amintiri_(Rosetti)/Capitolul_X._Am%C4%83runte_asupra_familiei_mamei) (Accesat: 18.06.2022).

301 suflete, cari se ocupă cu agricultura, pescăria, facerea rogojinelor. Are o biserică, zidită la 1815, de Alexandru Ghica”³⁶.

În anii 20 ai secolului trecut, satul a fost în componența comunei Ungheni din plasa Copou a județului Iași³⁷. Mai apoi a făcut parte, succesiv, din Plasa Codru (1930) și Plasa Ungheni (1938) pentru ca în perioada socialistă să aparțină comunei Bosia. În anii 90 a fost organizată comuna Ungheni iar satul Mânzâtești este unul din cele patru localități componente.

IV. Scurt istoric al satului Bosia

Numele de Bosia vine probabil de la numele propriu *Bosie*³⁸ care trebuie să fi fost un personaj important pentru comunitatea³⁹. De altfel, istoria acestei așezări este de dată mai recentă, numele satului apărând pentru prima dată pe la 1850, într-un registru de stare civilă.

Înainte de aceasta, satul purta denumirea de Mânzâteștii Vechi fiind proprietate a Mănăstirii Sfântul Sava din Iași. *Condica liuzilor* din 1803 menționează un număr de 86 de birnici, satul fiind în administrarea serdarului (comandant de oșteni călări) Vasile Onofrei⁴⁰. După 13 ani, *Condica vistieriei Moldovei* menționează doar 8 plătitori de bir în acest sat administrat de soția lui Vasile Onofrei, ”sărdăreasa Onofreiasă”⁴¹. Este posibil ca în această perioadă (după cum vedem din scăderea bruscă a numărului de birnici) satul să fi fost parțial abandonat în urma unor inundații, locuitorii așezându-se pe dealul Mânzâtești.

La sfârșitul secolului al XIX-lea Bosia avea rangul de comună rurală, după cum se află din Marele Dicționar Geografic al României: „*Bosia, com. rurală, în mijlocul plasei Braniștea, jud. Iași, situată pe șesul Prutului, al Jijiei și pe coastele dealului Mânzâtești. E formată din satele Bosia, Marhonda, Mânzâtești, Berești și Ungheni, pe o suprafață de 1964 hectare. Are o populație de 264 familii, sau 1376 locuitori, Români, care se ocupă cu agricultura și creșterea vitelor, iar în timpul ernoii fac rogojini și coșciuge. Mare parte din teritoriul acestei comune este mlăștininos din cauza inundării Prutului și a Jijiei. Are trei biserici, cu 2 preoți, 2 cîntăreți și 2 eclesiarci ; o școală; o moară de aburi. Budgetul e de 6717 lei, 73 bani la venituri și de 6607 lei, 68 bani la cheltueli*”⁴².

Dicționarul prezintă statistica pe ansamblul întregii comune. În ceea ce privește însă satul Bosia, o situație statistică din 1907 arată că avea 743 de locuitori, existând aici un local de primărie, un local de școală, o biserică, o bancă populară (probabil Banca *Furnica* amintită în Anuarul Socec⁴³), un cămin cultural, un post telefonic și un post de jandarmerie cu local închiriat⁴⁴.

După diverse reorganizări administrative amintite mai sus, când Bosia a făcut parte din comuna Ungheni, în perioada socialistă s-a revenit la Bosia ca unitate administrativ teritorială până în 1996 când aceasta a fost redenumită Ungheni.

³⁶ MDGR, vol. IV, 1901, p. 365. În ceea ce privește identificarea ctitorului bisericii din 1815 (azi dispărută), credem că este vorba despre generalul rus Alexandru Ghica (1773-1830), un nepot al logofătului Costache Ghica ce stăpâna Mânzâteștii la începutul secolului al XIX-lea – vezi Cernovodeanu (<http://www.ghika.net/Divers/Articles/Famille%20Ghica%20ro.pdf>).

³⁷ Anuarul Socec al României Mari, vol. II, Provincia, Editura Socec, București, 1924-1925, p. 419.

³⁸ În ce privește etimologia numelui, vezi N. A. Constantinescu, *Dicționar Onomastic Românesc*, Editura Academiei, București 1963, p. 211.

³⁹ D. Moldovanu, D. Butnaru, D. Moscal, A. Prisacaru, V. Cojocaru, *Tezaurul toponimic al României. Moldova, vol. II. Mic dicționar toponimic al Moldovei, structural și etimologic. Partea I. Toponime personale*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014, p. 464.

⁴⁰ Th. Codrescu, *op.cit.*, p. 349.

⁴¹ Corneliu Istrate, *op.cit.*, p. 112.

⁴² MDGR, vol. I, 1898, p. 546.

⁴³ Anuarul Socec al României Mari, vol. II, Provincia, Editura Socec, București, 1924-1925, p. 419.

⁴⁴ <http://comunaungheni.ro/bosia/> (Accesat: 19.06.2022). Și harta din anii 1884-1895 arată că satul Bosia era mai întins și mai dens populat decât Unghenii și Mânzâteștii în raport cu statutul său de reședință de comună.

V. Satul Coadă Stâncii

Satul Coadă Stâncii apare cu această denumire în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În hotărnicia Mânzăteștilor se menționează satul *Ocenicii* ce-i zic acum și satul Coadă Stâncii. Ocenicii erau vechii țărani care lucrau aceste pământuri domnești, care s-au așezat aici, la coada dealurilor. Conform unei tradiții locale păstrate până astăzi, satul și-ar fi luat denumirea de Coadă-Stâncii în urma unor alunecări de pământ, care au lăsat dealurile golașe și stâncoase.

Până la primul război mondial satul a aparținut de comuna Holboca apoi până în anul 1930 de comuna Golăiești, când trece la comuna Bosia, urmând apoi comuna Ungheni.

VI. Monumente istorice din hotarul comunei

VI.1. Podul de fier din Ungheni proiectat de Gustave Eiffel (Pl. 2/1; Pl. 3).

Obiectivul este situat în zona central-estică a comunei, la trecerea peste râul Prut. Pe 18 mai 1872, agentul diplomatic rus Ivan Alekseevici Zinoviev și Gheorghe Costaforu au semnat o convenție feroviară, ratificată pe data de 21 ianuarie 1873, linia ferată Iași - Ungheni fiind inaugurată pe data de 1 august 1874. În anul 1875, după deschiderea căii ferate, a fost pusă în funcție și vama Ungheni⁴⁵.

Construit inițial din lemn, podul feroviar peste Prut nu a prezentat siguranța necesară utilizării sale în mod curent, problemele tehnice generate de înclinarea unuia dintre piloni și deteriorarea rapidă a situației geopolitice din Balcani impunând realizarea cât mai rapidă a unei variante definitive. Aceasta a fost proiectată și construită, după cei mai mulți autori, de către celebrul inginer francez Gustave Eiffel, care a proiectat totodată și Hotelul Traian din Iași⁴⁶. Conform unei alte opinii, podul ar fi fost proiectat în realitate de către inginerul rus N. Belebubski⁴⁷.

Inaugurat la 14 martie 1877 și folosit intens în timpul Războiului Ruso-Turc din anii 1877-1878, podul metalic de cale ferată de la Ungheni se află și astăzi în exploatare, fiind traversat zilnic de trenurile de pasageri și de mărfuri ce asigură legătura între România și Republica Moldova.

Podul a intrat în istorie sub numele de *Podul de Flori*: la 6 mai 1990, zeci de mii de români de pe cele două maluri ale Prutului s-au reîntâlnit și s-au îmbrățișat, după circa jumătate de secol de înstrăinare.

Din punct de vedere arhitectural, podul este realizat integral din fier și fontă. Deși a suferit de-a lungul timpului anumite lucrări de restaurare, așa cum se poate observa din compararea gravurilor de epocă cu fotografiile actuale, acestea nu au afectat semnificativ aspectul inițial al monumentului. Deși nu impresionează din punct de vedere estetic, importanța istorică a monumentului – indiferent dacă autorul proiectului este G. Eiffel sau N. Belebubski - este de netăgăduit. Din aceste motive, *noi considerăm că este necesar ca acest obiectiv să fie introdus în Lista Monumentelor Istorice a Județului Iași.*

⁴⁵ Vezi A. Berinde, *op.cit.*

⁴⁶ I. Xenofontov, *Podul Eiffel din Ungheni*, în *Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare*, 2 (14), 2015, p. 148; Idem, *Zece curiozități despre Podul Eiffel din Ungheni*, în *Moldova Suverană*, 175 (1931), 11 decembrie 2015.

⁴⁷ Vasile Iucal, *Destrămarea mitului: construcția podului feroviar peste râul Prut, la Ungheni*, în „Tyragetia”, S.N., XIII (XXVIII), 2, 2019, p. 171-182. Autorul consideră că ideea podului construit de Gustave Eiffel reprezintă o legendă și o mistificare; mai mult, existența unui pod anterior construit din lemn, deteriorat, ar fi tot o invenție. În opinia aceluiași autor, podul actual ar fi o refacere din 1944, fără nicio legătură cu proiectul original (și pe cale de consecință, cu valoare patrimonială discutabilă). Argumentele par, la prima vedere convingătoare, mai ales că autorul utilizează o bibliografie bogată, făcând totodată trimiteri generoase la date de arhivă. Totuși, o „dărâmare” a unui mit nu poate fi completă fără a se prezenta și *originile acestuia*, cu atât mai mult cu cât ideea construirii podului de către Eiffel a fost și este vehiculată de istorici de un anume prestigiu și nu poate fi tratată ca o simplă elucubrație (vezi notele de mai sus).

VI.2. Biserica cu Hramul Sf. Prooroc Ilie din Ungheni (Pl. 4)

Biserica este situată în partea central-sudică a localității Ungheni, la sud de calea ferată Iași-Chișinău. A fost construită la începutul secolului XX în locul unei biserici mai vechi, din anul 1830, menționată încă la 1902 în *Marele Dicționar Geografic al României*. După cum stă scris foarte frumos în pisanie „sfințirea acestei biserici – începută în anul 1911 – s-a făcut în anul 1923 luna Octombrie 21 cu Hramul Sfântu Ilie, la cinci ani după Marele Război în care, prin vitejia armatei române, s-au desrobit țările surori, cu scumpa Basarabie întregindu-se neamul nostru românesc, în vremea glorioasei domnii a M.S. Regelui Ferdinand I și M.S. Reginei Maria, Mitropolit al Moldovei fiind Î.P.S.S. Pimen Georgescu și prim-ministru al țării dl. Ioan I. C. Brăteanu”.

Lăcașul de cult cu plan triconc, cu un pridvor deschis susținut de patru coloane și o structură tipică bisericilor românești. Se resimte influența stilului moldovenesc. Actualmente, biserica se găsește într-un amplu proces de consolidare dar și de pictare pe interior, pentru prima dată de la ridicarea sa. În curtea bisericii se află și un monument al ostașilor sovietici îngropați aici după sângeroasele lupte din vara anului 1944 (Pl. 4/3). Monumentul, în formă de obelisc, are în vârf o cruce și este îmbrăcat în marmură. Pe una dintre laturi se află o placă gravată bilingv, ce omagiază jertfa militarilor Armatei Roșii, cu un text standard pentru anii post-belici, în care au început să fie ridicate astfel de monumente⁴⁸.

Existența unei biserici mai vechi pe acest amplasament, vechimea clădirii în sine (peste un secol), dar mai ales incontestabilele valențe estetice, ar putea impune *inclusiunea acestui edificiu în Lista Monumentelor Istorice a Județului Iași*.

VI.3. Vechiul spital din Ungheni (Pl. 5)

Complexul format din clădirea principală și anexe ce alcătuiau vechiul spital din Ungheni datează din a doua jumătate a secolului XIX, în contextul în care importanța localității sporește tot mai mult. El este reprezentat deja pe harta din anii 1884-1895 dar și pe harta sovietică din 1940 ce avea la bază o hartă rusească din 1875, semn că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea era pe deplin funcțional. Din nefericire, nu s-a reușit identificarea mai multe date despre această frumoasă clădire aflată astăzi într-o stare avansată de degradare. În perioada socialistă, în locul spitalului a funcționat o grădiniță pentru copii, până spre anul 1984, când clădirea a fost abandonată definitiv.

Din punct de vedere arhitectural, se resimte o ușoară influență a stilului neoclasic, mai ales la fațada exterioară a corpului principal. Un interes deosebit prezintă galeria din sticlă, ca de altfel și parcul aferent, cu plantație de conifere.

Din nefericire, starea actuală de conservare a monumentului este precară. Ferestrele, geamurile, și instalațiile interioare au fost în cea mai mare parte distruse și devalizate. Acoperișul prezintă, de asemenea, distrugerii consistente, fapt ce a dus la ample infiltrații de apă. Cu toate acestea, prin prisma calităților estetice, apreciem că se impune demararea de urgență a unor lucrări de restaurare, care ar putea fi facilitate prin găsirea unei utilități sociale sau culturale și *introducerea obiectivului în Lista Monumentelor Istorice a Județului Iași*.

VI.4. Biserica cu hramul Sfântul Nicolae din Mânzătești (Pl. 6/1)

Obiectivul este situat pe o terasă naturală, pe panta de vest a Dealului Mânzătești, în zona central-vestică a localității. Prima mențiune despre existența unei biserici vechi în Mânzătești se găsește în *Marele Dicționar Geografic al României*, în care spune: „Avea o biserică zidită în 1815 de Alexandru Ghica”. Despre aceasta, care se pare că a fost din lemn, se știe, conform tradiției locale, că

⁴⁸ Vezi în acest sens S. P. Boțan, L. Bacumenco, A. Simalcsik, R. Simalcsik, *Soldații uitați din curtea Casei Pogor. Contribuții arheologice la studierea istoriei contemporane a orașului Iași*, în „Arheologia Moldovei”, XLIII, p. 234, nota 6.

a ars, nemaifiind refăcută. Se crede că a fost amplasată la sud de actuala biserică, la cca 200 m, locul vechiului altar fiind marcat cu o Sfântă Cruce din piatră, încastrată în beton.

Actuala biserică din Mânzătești, cu hramul „Sfântul Nicolae”, s-a zidit din inițiativa unui grup de credincioși: învățător Ioan. A. Toma, Ștefan Buruiană, Toader Petrea și Simion Maxim. Zidăria a fost executată de către Gh. Pandilescu, lemnăria de către Gh. Constantinescu, iar pictura de către Nicolaie Dimitriu. Lucrarea a fost terminată în 1911, paroh fiind preot Vasile Mihăilescu. În același an a fost sfințită de către protoiereul Ioan Tancoca, pe data de 10 decembrie. Pridvorul a fost adăugat în 1922, fiind zidit din cărămidă pe temelie de beton, preot fiind Leon Stăncescu și a fost sfințit de protoiereul Gh. Niculea.

În ce privește arhitectura, deasupra pridvorului, biserică prezintă o turlă mare cu două baze mici pătrate și ornamentate cu firide. În interior biserică are împărțirea cultică a bisericilor ortodoxe (planul bizantin) cu pridvor, naos și altar. Are trei rânduri de coloane angajate, cu arce de susținere și de descărcarea greutății.

Pictura interioară este originală, de la întemeierea bisericii, executată fiind direct pe tencuieli în culori de apă (tempera), mai puțin tenace, care se șterg. Pictorul a fost Nicolaie Dimitriu. Această pictură simplă din 1911, este totuși destul de expresivă, cu tendința de a rotunji cât mai mult figurile. Catapeteasma este simplă, scundă, cu puține icoane. Este ușor ornamentată cu câteva elemente preluate din barocul târziu. Biserica nu are obiecte cu valoare istorică sau artistică, dar catapeteasma prezintă totuși valențe estetice mai aparte. Din aceste motive *considerăm oportună încadrarea bisericii „Sfântul Nicolae” din Mânzătești în Lista Monumentelor Istorice Iași.*

VI.5. Biserica cu Hramul Sfântul Nicolae din Bosia (Pl. 6/2-5)

Obiectivul este situat în zona central-nordică a satului Bosia, în apropierea vechiului curs al Jijiei. În mod surprinzător, această biserică reprezintă până acum singurul monument de pe teritoriul comunei Ungheni inclus în *Lista Monumentelor Istorice a Județului Iași* (LMI IS-II-m-B-04109).

Biserica parohială a fost construită în anul 1858, de arendașul grec al moșiei, Ilie Paminian. Legendele povestesc că acest arendaș, neplătind câțiva ani arenda moșiei, a fost obligat de administrația mănăstirii Sfântul Sava să facă o biserică, în schimbul sumelor de bani datorate, - și așa arendașul ar fi zidit această biserică. Deasupra ușii de intrare se află pisania, în grecește, care atestă ctitorul și anul construirii (**Pl. 6/3**).

Planul general al bisericii este format din naos și altar, la care se adaugă și un pridvor în partea de vest. Corpul bisericii este zidit din cărămidă pe temelia de piatră, grosimea zidurilor fiind de 0,75 m, cu pereții drepecți, fără contraforturi. Intrarea în pridvor se face prin partea de Apus, printr-o ușă de stejar. Pridvorul are o lungime de 3 m, iar lățimea de 4 m. O dată cu construirea pridvorului, în anul 1913, s-a construit deasupra acestuia și turnul clopotniță; intrarea în turnul clopotniță se face prin niște scări de lemn special amenajate în pridvor. Turnul are formă pătrată și este prevăzut cu patru ferestre.

Nava de formă dreptunghiulară, este împărțită în două părți egale prin doi pilaștri angajați de formă pătrată, pe care se sprijină arcul de boltă, care susține și divide acoperișul naosului în două semisfere, fără să străpungă acoperișul. Naosul este luminat de patru ferestre câte două de fiecare parte.

Altarul, de formă semicirculară, este despărțit de naos printr-o catapeteasmă; este luminat de o fereastră așezată în partea de răsărit, de aceeași formă și mărime ca cele din naos. Biserica este lipsită de orice artă decorativă. Catapeteasma, făcută din lemn de tei, este formată din trei rânduri de icoane. Icoanele de pe catapeteasmă sunt zugrăvite în ulei pe pânză și datează de la zidirea bisericii⁴⁹. În ansamblu, starea de conservare a monumentului la data vizitei autorilor (aprilie 2022) era bună.

⁴⁹ <https://bosia.mmb.ro/6781-istoricul-parohiei-bosia> (Accesat: 21.06.2022).

VI.6. Casă tradițională țărănească în Bosia (Pl. 7/1)

Obiectivul este situat în zona central-nordică a satului, în apropierea vechiului curs al Jijiei, peste drum de biserica Sfântul Nicolae. Locuința – mostră de arhitectură locală tradițională - prezintă o vechime estimată de cca. 100 de ani. Construită cu pereți de lut și paie și un acoperiș de stuf (material găsit din abundență în lunca Prutului și a Jijiei), casa, aflată într-o stare avansată de degradare, are formă dreptunghiulară, cu o mică prispă din lemn. Într-un peisaj dominat de construcții și vile moderne, această locuință reprezintă o mărturie istorică și etnografică de prim plan a habitatului tradițional din Valea Prutului și a Jijiei. Din aceste motive, *considerăm oportună introducerea acestei case în Lista Monumentelor Istorice a Județului Iași.*

VI.7. Biserica Sfântul Dumitru din Coada Stâncii (Pl. 7/2-5)

Obiectivul, situat în zona vestică a localității, ocupă o terasă naturală pe pantele estice ale Dealului Mânzătești, cu o priveliște frumoasă spre zona de luncă Prut - Jijia și mai departe, spre Basarabia.

Începuturile vieții religioase în satul Coada Stâncii trebuie căutate într-un mic schit de lemn întemeiat de călugări din ținutul Lăpușnei pe la anul 1750 pe lângă care, la începutul secolului XIX, au luat ființă și câteva gospodării. Din cauza alunecărilor de teren care au condus la surparea lăcașului de cult, locuitorii s-au mutat mai la sud, spre Mânzătești, dând naștere satului de astăzi. Noua biserică a fost construită în 1830, tot din lemn.

În cursul anilor s-au făcut diverse reparații de întreținere interioare și exterioare, cu cheltuiala enoriașilor, dintre care cea mai importantă este cea din anii 1896-1906 când i s-a făcut o reparație capitală⁵⁰.

Biserica este construită în formă de corabie, în plan basilical, din bârne, cu pereții căptușiți cu scândură pe ambele părți, pe temelie de piatră și acoperită cu tablă zincată. Paramentul este fără ornamentații. Pe partea centrală a pronaosului se înalță o turlă patrulateră (3,50 m x 3,50 m), ce se ridică peste șarpanta bisericii, cu acoperișul conic. Aici se găsesc două clopote, unul vechi și altul donat de Gheorghe Pântea, în anul 1914. Unul dintre aceste clopote este perforat de o schijă în timpul luptelor ce au avut loc în zonă în anul 1944 (operațiunea Iași – Chișinău).

Este compusă din altar, naos și pronaos cu plafonul boltit pe întreg spațiul bisericii. Biserica nu are pictură murală. Catapeteasma bisericii reprezintă o mică bijuterie a artei sculpturale religioase, cu cadrul din lemn de tei, brad și stejar. Icoanele împărătești sunt pictate în ulei pe spațiul chipului săpat în lemnul icoanei. Este o pictură slavo-bizantină, făcută de un pictor necunoscut, de o valoare artistică deosebită. După tradiția locală se zice că icoanele catapetesmei au fost aduse din Rusia (mai probabil Basarabia) la vechea biserică, de unde au trecut la cea actuală. Mai trebuie subliniat faptul că biserica Sfântul Dumitru din satul Coada Stâncii păstrează o mică colecție de cărți religioase vechi, în limba slavonă, de la începutul secolului al XIX-lea, de o valoare patrimonială deosebită (Pl. 8/1-2).

Toate cele prezentate mai sus recomandă, în opinia noastră, *înscrierea acestei biserici în Lista Monumentelor Istorice a Județului Iași.* Astfel, obiectivul ar putea beneficia de protecție, dar și de lucrări de restaurare adecvate.

VI.8. Addenda. Monumentul eroilor români din satul Bosia (Pl. 8/3).

În finalul acestei prezentări a principalelor puncte de interes din cadrul comunei Ungheni trebuie menționat și monumentul eroilor căzuți în războaiele României, fii ai satelor actualei comune Ungheni. Acest monument, inaugurat recent de primăria comunei, enumeră pe trei plăci pe toți cei căzuți pe câmpurile de luptă din Războiul de independență, primul și al doilea război mondial. Este un

⁵⁰ N. Petrachi, *Monografia Bisericii „Sfântul Dumitru” din satul Coada Stâncii* (text tipărit și nepublicat), p. 1-2.

gest onorabil de păstrare și cinstire a memoriei atât pentru militarii proveniți din zonă cât și, *in extenso*, pentru toți eroii români morți pentru țară.

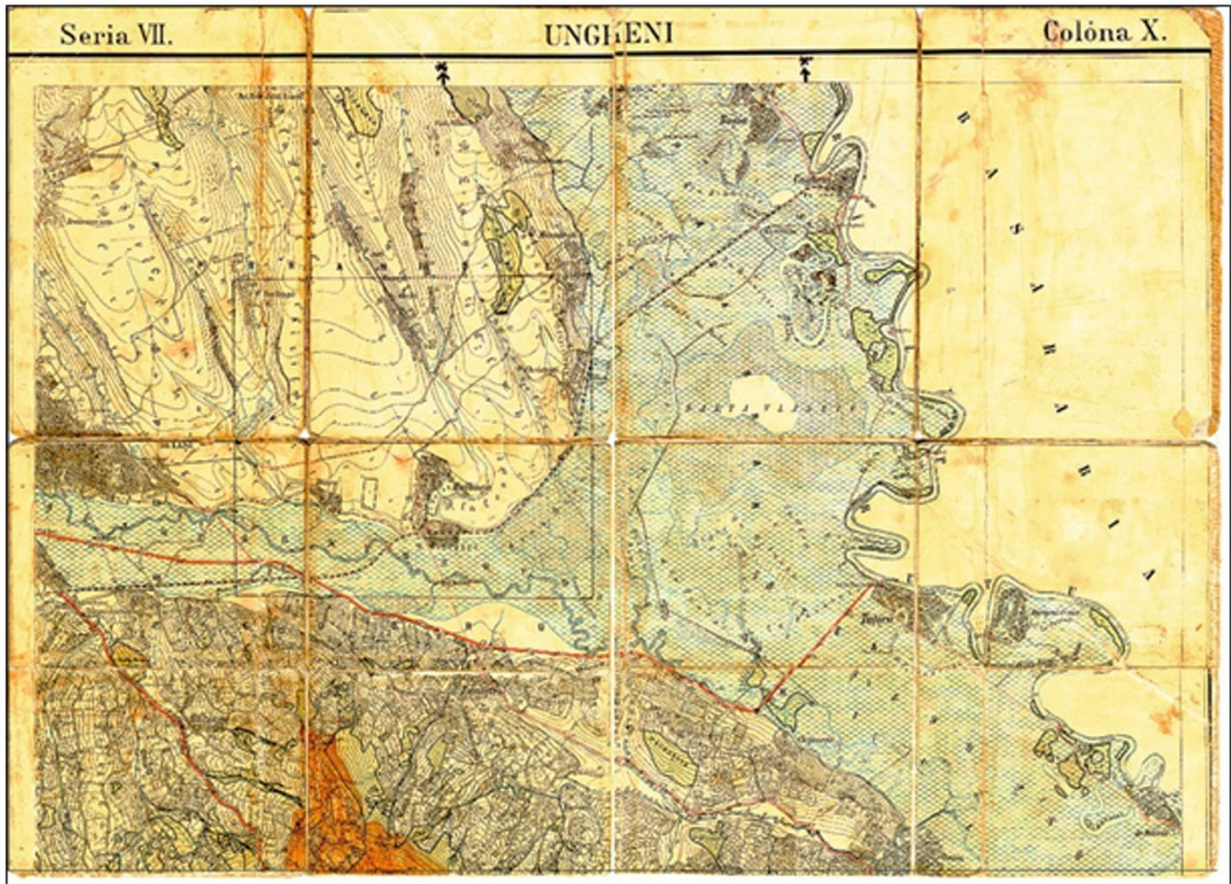
VII. Concluzii

În lumina celor prezentate mai sus, apreciem că în comuna Ungheni se află un patrimoniu istoric care merită a fi pus în valoare. Introducerea în Lista Monumentelor Istorice a Județului Iași a unora dintre obiectivele prezentate în aceste rânduri ar putea fi de un real ajutor în acest sens. Poate că astfel, beneficiind și de avantajele unui frumos cadru natural, Ungheniul va redeveni un loc de promenadă pentru ieșeni, așa cum a fost în perioada interbelică...

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORICAL MONOGRAPH OF THE UNGHENI COMMUNE (IAȘI COUNTY)

(Abstract)

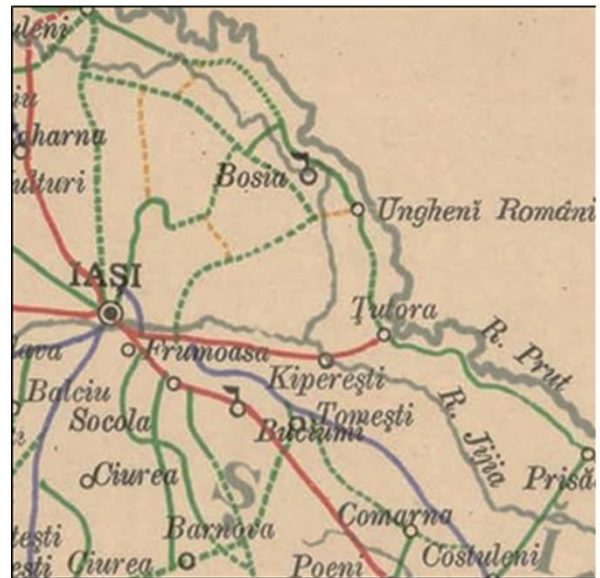
The present study discusses a series of historical data regarding the Ungheni commune in Iași County, which a long history, starting from the 15th century. The focus will partly be on some particulars regarding a series of lesser-known historical monuments, such as the iron rail-bridge built by Gustave Eiffel or the old wooden church from Coada Stâncii, which is a display of noteworthy architecture and boasts with valuable old books.

1

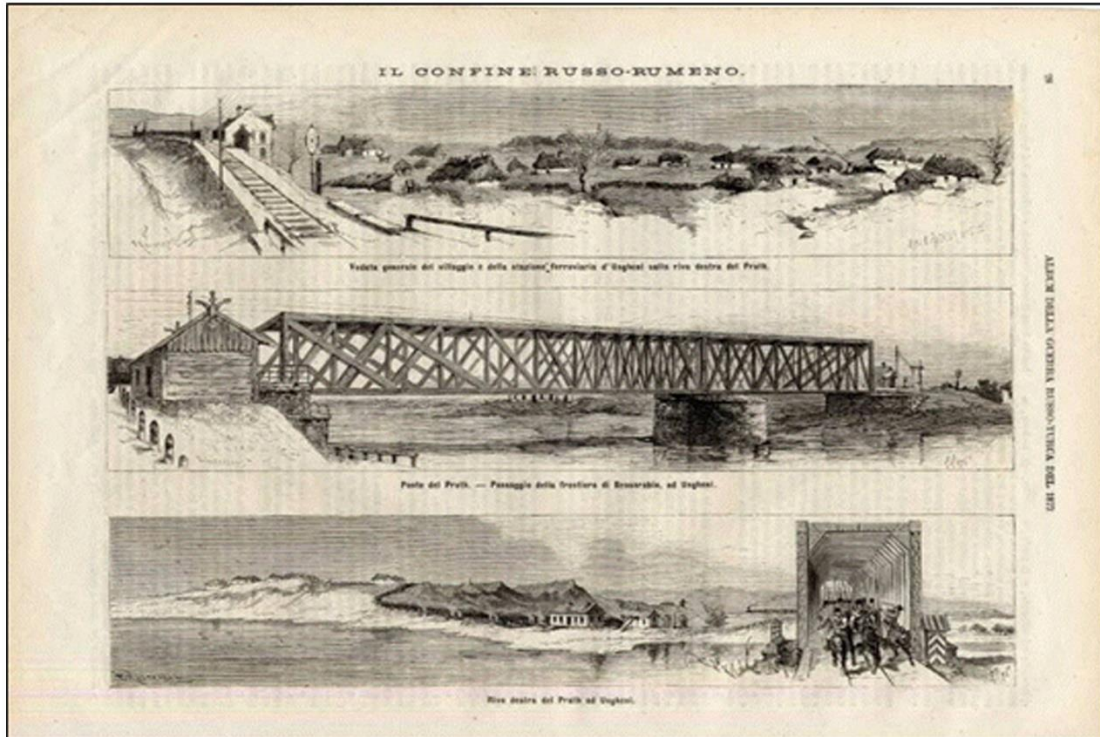

2

3

Planșa 1 - 1. Hartă detaliată a Văilor Jijiei și a Prutului din anii 1884-1895; **2.** Satul Ungheni pe Harta poștală a Moldovei din anul 1854; **3.** Satul Ungheni pe harta drumurilor din România în 1898

1

2

Planșa 2. 1. Imaginea podului de la Ungheni într-un album de epocă (după Eduardo Sonzogno, 1878);
2. Hartă militară sovietică a zonei Ungheni cca. 1940 (detaliu)

1

2

Plasa 3. 1. Podul feroviar de la Ungheni (vedere, cca. 1900);
2. Podul feroviar de la Ungheni (S. Boțan, A. Berzovan)

1

2

3

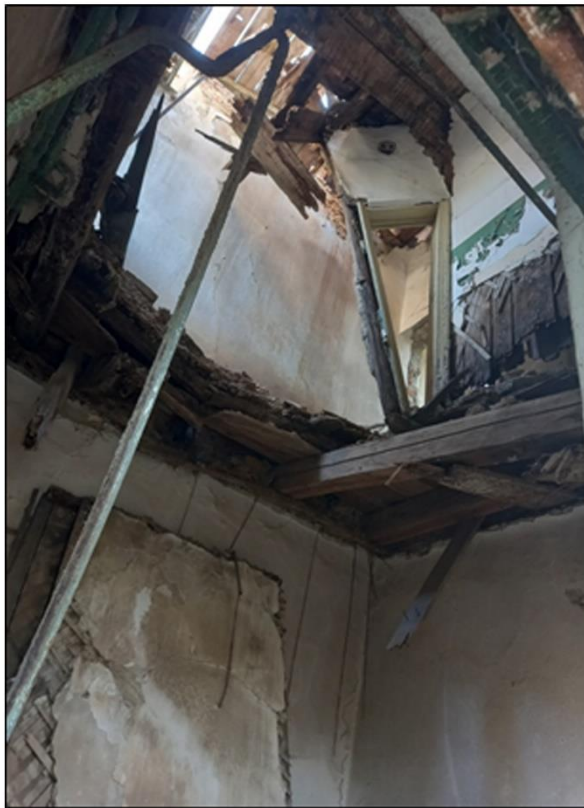
Planșa 4. 1. Biserica cu Hramul Sfântul Prooroc Ilie (S. Boțan, A. Berzovan) **2.** Biserica cu Hramul Sfântul Prooroc Ilie. Pictură interioară (S. Boțan, A. Berzovan); **3.** Monumentul soldaților sovietici din curtea bisericii Sf. Ilie de la Ungheni (S. Boțan, A. Berzovan)

1

2

3

4

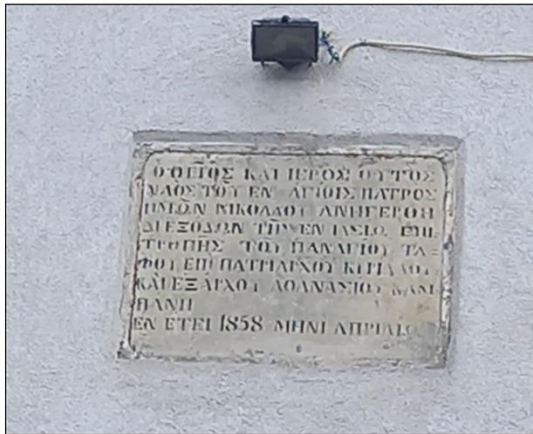
Planșa 5. 1. Vechiul spital din Ungheni (S. Boțan, A. Berzovan); **2.** Partea din spate a clădirii cu galeria acoperită de sticlă (S. Boțan, A. Berzovan); **3-4.** Aspecte al stării de degradare din interior (S. Boțan, A. Berzovan)

1

2

3

4

5

Planșa 6.1. Biserica cu hramul Sfântul Nicolae din Mânzâtești; **2.** Biserica cu hramul Sfântul Nicolae din Bosia (S. Boțan, A. Berzovan); **3.** Pisania bisericii cu hramul Sfântul Nicolae din Bosia în limba greacă; **4.** Biserica cu hramul Sfântul Nicolae din Bosia. Detaliu al picturii originale pe ușa diaconească a iconostasului; **5.** Interiorul bisericii Sfântul Nicolae din Bosia (S. Boțan, A. Berzovan)

1

2

3

4

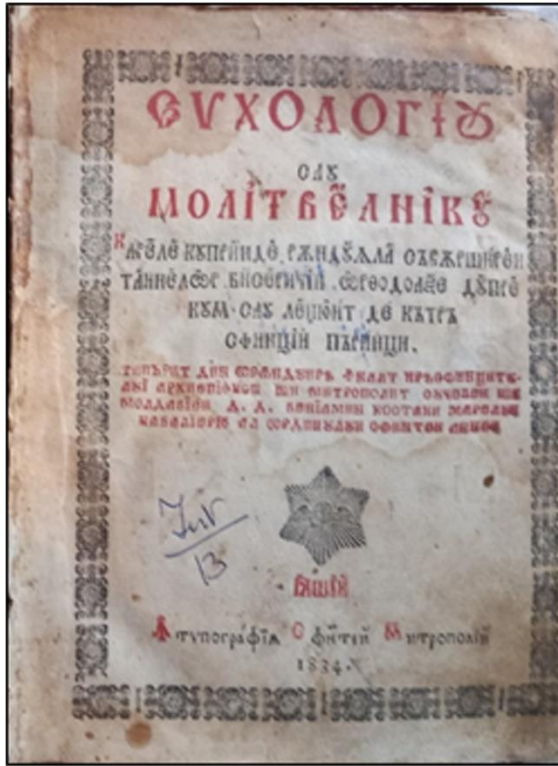

5

Planșa 7. 1. Bosia. Casă țărănească veche (S. Boțan, A. Berzovan); **2.** Biserica cu hramul Sfântul Dumitru din Coadă Stâncii (S. Boțan, A. Berzovan); **3.** Interiorul bisericii cu hramul Sfântul Dumitru din Coadă Stâncii (S. Boțan, A. Berzovan); **4.** Clopotul bisericii cu hramul Sfântul Dumitru din Coadă Stâncii, găurit de o schijă în timpul bătăliilor din cel de-al doilea război mondial (S. Boțan, A. Berzovan); **5.** Catapeteasma bisericii cu hramul Sfântul Dumitru din Coadă Stâncii (S. Boțan, A. Berzovan)

1

2

3

Planșa 8. 1. Biserica cu hramul Sfântul Dumitru din Coadă Stâncii. Tipicon din anul 1816 (S. Boțan, A. Berzovan); **2.** Biserica cu hramul Sfântul Dumitru din Coadă Stâncii. Molitvelnic din anul 1834 (S. Boțan, A. Berzovan); **3.** Noul monument al eroilor români din satul Bosia, comuna Ungheni (S. Boțan, A. Berzovan)

POZIȚIONAREA ICONOGRAFICĂ A ICOANEI ARHANGHELILOR MIHAIL ȘI GAVRIIL CU FAPTELE

Emil DRAGNEV*

Cuvinte cheie: Faptele arhanghelului Mihail, pictura de icoane, Pictura Moldovei medievale, cicluri iconografice

Keywords: Acts of the Archangel Michael, icon painting, medieval Moldavian painting, iconographic cycles

Icoana din *Depozitul de artă religioasă al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei* pentru județul Neamț, inv. 42, expusă actualmente la *Muzeul Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei* din Iași¹, prin plasarea sa cronologică, prezintă o importantă verigă în evoluțiile ciclului *Faptelor Arhanghelului Mihail* din arta bisericească a Moldovei secolelor XV-XVI (Fig. 1). În ultimele decenii, registrul monumentelor ce conțin acest ciclu s-a mărit, la ciclul identificat ca atare de către Sorin Ulea la biserica *Sf. Nicolae* din Bălinești (databil cca. 1500)², adăugându-se încă două anterioare, la biserica *Înălțării Cinstitei Cruci*³ (devenită recent biserica unei mănăstiri reactivată de maici) și la fosta catedrală episcopală, *Sf. Nicolae* din Rădăuți⁴ (actualmente catholiconul mănăstirii numite Bogdana, de la reactivarea sa din 6 decembrie 1992). Astfel, de la o singură ocurență, ajungem la ceea ce putem numi – ciclul *Faptelor Arhanghelului Mihail* în epoca lui Ștefan cel Mare.

Un alt grup de monumente, de asemenea trei, bisericile: *Adormirii Maicii Domnului* a mănăstirii Humor și *Bunei Vestiri* a mănăstirii Moldovița⁵. Și icoana de la Humor⁶, ar releva situația privind același ciclu dar în epoca lui Petru Rareș. Eventualul, al patrulea monument, dacă ne-am conduce după datarea propusă de Sorin Ulea pentru ciclul *Faptelor Arhanghelului Mihail* ar fi cel din gangul porților de intrare în mănăstirea Neamț, din domnia scurtă a lui Ștefan Rareș⁷, ar împlini

* Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Chișinău.

¹ Mulțumim și prin această cale colegului Vlad Bedros pentru fotografiile oferite ale acestei icoane.

² Sorin Ulea, *La peinture extérieure moldave: où, quand et comment est-elle apparue*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, XXIII, Bucarest, 1984, nr. 4, p. 287-288, nota 13, cu unele inexactități privind identificarea componentei ciclului, fapt semnalat și de Constanța Costea: *La sfârșitul unui secol de erudiție: Pictura de icoane din Moldova în timpul lui Ieremia Movilă*, „Ambianța Suceviței”, în „Ars Transsilvaniae”, III, 1993, p. 87, nota 58. Anterior, în prima monografie a Bălineștilor, ciclul nici nu a fost definit ca atare, scenele respective, în majoritate neidentificate, fiind considerate ca aparținând unui ciclu veterotestamentar: Corina Popa, *Bălinești*, București, Editura Meridiane, 1981, p. 21, relevul la p. 22-23. De relevul publicat în această lucrare se pare că s-a condus și Smil’ka Gabelic: *Византијски и поствизантијски циклуси арханђела (XI – XVIII век). Преглед споменика*, Београд, 2004, p. 158-159, preluat însă indirect, din: Anca Vasiliu, *Monastères de Moldavie. XIVe-XVIe siècles. Les Architectures de l’image*, Paris, Éditions Paris-Méditerranée, 1998, p. 304-305, unde este reproduș întocmai, la identificarea ciclului și a conținutului, fiind urmat S. Ulea (*loc. cit.*).

³ Emil Dragnev, *Primul ciclu cunoscut al Arhanghelului Mihail în pictura murală din Moldova medievală*, în „Analele Putnei”, II, nr. 1-2, Sfânta Mănăstire Putna, 2006, p. 111-126.

⁴ Idem, *Ohrida, Moldova și Rusia Moscovită, noile context ale legăturilor artistice după căderea Constantinopolului*, în Petronel Zahariuc (ed.), *România și creștinătatea răsăriteană (secolele XIV-XX)*, Iași, Editura Doxologia, 2021, p. 116-117, precum și într-un studiu pregătit pentru „Analele Putnei”, XXVIII, 2022.

⁵ Sorin Ulea, *La peinture extérieure moldave*, p. 288, nota 13, cu omisiunea scenei *Arhanghelul se arată lui Iisus Nave* (a se vedea și: Constanța Costea, „La sfârșitul unui secol de erudiție”, p. 87, nota 58); Smil’ka Gabelic, *Византијски и поствизантијски циклуси арханђела*, p. 164-167 (Humor); 173-174.

⁶ Corina Nicolescu, *Icoane vechi românești*, București, Editura Meridiane, 1971, p. 35, fig. 26. Marina Ileana Sabados, *La peinture d’icônes au temps de Pierre Rareș*, în „Revue Roumaine d’Histoire de l’Art”, XXXI, 1994, p. 38, 45-48, fig. 3, 19-20, 22. Eadem, *Icônes roumaines du XVI-e siècle illustrant des cycles hagiographiques*, în „Изкуство”, 33-34, 1996, p. 39-43; Smil’ka Gabelic, *op. cit.*, p. 168-172.

⁷ Sorin Ulea, *O surprinzătoare personalitate a evului mediu românesc: cronicarul Macarie*, în „Studii și Cercetări de istoria Artei”, seria Artă Plastică, 32, 1985, p. 14. La nota 5, pentru datarea acestor picturi precum

această listă, pe care am putea numi-o – vremea rareșizilor, dar trebuie să recunoaștem, că în starea lor actuală, acoperite de o repictare tardivă, nu avem nici un argument pentru a ne alinia acestei datări.

Ultimul segment cronologic, vremea lui Ieremia Movilă, este exemplificat prin două monumente – pictura din pridvorul bisericii *Învierii Domnului* a mănăstirii Sucevița⁸ și icoana dintr-o colecție privată din București, semnalată și descrisă de Constanța Costea⁹.

Inscripția slavonă de pe icoana din depozitul de la mănăstirea Secu¹⁰, rămâne singurul indiciu de datare: + млѣва рава вѣжиа пана Тодѣ(р) вистѣ(р)ка „Ruga robului lui Dumnezeu pan Toader vistiernic”. Acest Toader vistiernic este identificat¹¹ cu boierul Toader fiul lui Stanciul Stărostescu, cu o descendență stabilită de reputatul genealogist C. Miculescu-Prăjescu, din boierii sec. XIV-XV, precum Dragomir Albul, Giurgiu de la Frătăuți, Mihai și Fedco Stărostescul¹². A deținut dregătoria de vistiernic înainte de 12 februarie 1525 – după 16 aprilie 1527¹³ și, în baza acestui fapt, icoana a fost datată astfel de către Maria Ileana Sabados¹⁴. Icoana a aparținut cândva bisericii din Mășcătești din ținutul Neamț. Din studiul realizat de Maria Magdalena Székely în monografia *Sfetnicii lui Petru Rareș*, se vede că Toader vistiernicul a avut proprietăți în județele Neamț și Roman și este posibil ca darul lui să fi fost îndreptat către biserica dintr-un asemenea sat. De altfel, s-a observat că hramul bisericii de lemn de la Mășcătești a fost – Sfinții Voievozi, deci, fie icoana cu Arhangheliu a fost adusă acolo din altă parte, datorită hramului, fie, înaintea bisericii din secolul al XVII-lea de la Mășcătești, a mai existat una, cu același hram, al cărui ctitor să fi fost Toader și căreia îi va fi închinat icoana¹⁵.

Compozițiile, după Maria Ileana Sabados, sunt comparabile cu reprezentările omonime din icoana împărătească de la Humor (al doilea pătrar al secolului XVI). Realizate într-o formă

și a altora, precum paraclisul *Sf. Ioan cel Nou* al mănăstirii Bistrița, pronaosul și pridvorul bisericii *Înălțării Domnului* a mănăstirii Neamț, a fost promisă o lucrare specială – *Cronologia picturii medievale moldovenești* – care, deocamdată, nu a apărut nici în publicațiile postume, iar în *Încheierea cronologiei picturii moldovenești [din] secolele XV-XVI cu datarea ansamblurilor de la Părhăuți și Arbure*, Roman, Editura Mușatinia, 2012, ansamblurile menționate nu apar decât într-un tabel, în dreptul fiecăreia fiind trecut anul realizării picturilor, care, cu excepția celor de la Bistrița, pentru care este adoptată o datare laxă, în prima jumătate a secolului XVI, sunt reluate întocmai din articolul citat mai sus, fără a se mai aduce vreun argument în sprijin (p. 169-170). În ceea ce privește componența ciclului, a se vedea: I. D. Ștefănescu, *Le Roman de Barlaam et Joasaph*, în: *Byzantion*, VII, 1932, p. 354, identificări care nu au mai fost revăzute (în: Smil'ka Gabelic, *op. cit.*, p. 162-163 sunt reluate doar cele ale lui I. D. Ștefănescu, împreună cu datarea – cca. 1500) și cuprind scenele: 1. *Măcelul asirienilor*, 2. *Filoxenia lui Avraam*, 3. *Apariția îngerului lui Iisus Nave*, 4. *Ivirea îngerului lui Agar*, 5. *Învierea bouului lui Glicherie* [din ciclul hagiografic al Sf. Gheorghe], 6. *Scara lui Iacov*, 7. *Căința lui David*, 8. *Îngerul îl oprește pe Valaam*, 9. *Vizitarea Fecioarei (?)*, 10. *Minunea din Chones*, 11. *Sinaxa arhanghelilor*, 12. *Ivirea îngerului lui Constantin*.

⁸ Sorin Ulea, *La peinture extérieure moldave*, p. 288, nota 13; Smil'ka Gabelic, *op. cit.*, p. 175-176.

⁹ Constanța Costea, *La sfârșitul unui secol de erudiție*, p. 86-87; Marina Ileana Sabados, *Icones roumaines du XVI-e siècle illustrant des cycles hagiographiques*, p. 40, 41 cu 3 fig.; Smil'ka Gabelic: *Византијски и поствизантијски циклуси арханђела*, p. 160-161.

¹⁰ Marina Ileana Sabados, *La peinture d'icônes au temps de Pierre Rareș*, p. 31, 43-48, fig. 16, 18, 21; Eadem, *Icones roumaines du XVI-e siècle illustrant des cycles hagiographiques*, p. 39-43; Eadem, *Sfinții arhangheli Mihail și Gavriil*, în *Arta din Moldova de la Ștefan cel Mare la Movilești*, Catalogul expoziției de la Muzeul Național de Artă al României, București, august-octombrie, 1999, p. 42, fig. la p. 43; Smil'ka Gabelic: *Византијски и поствизантијски циклуси арханђела*, p. 176-179.

¹¹ Marina Ileana Sabados, *Sfinții arhangheli Mihail și Gavriil*, p. 42; Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareș*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002, p. 333-334.

¹² I. C. Miculescu-Prăjescu, *Obârșia unei familii din Moldova*, extras din „Revista Istorică Română”, X, 1940, p. 4-7, *apud* Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 331.

¹³ *Ibidem*, p. 332.

¹⁴ Marina Ileana Sabados, *op. cit.*, p. 42.

¹⁵ Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 334.

compozițională sintetică, ele sunt inspirate din pictura murală moldovenească din prima jumătate a secolului al XVI-lea (Humor, Moldovița)¹⁶.

Astfel, datarea icoanei de la Secu, plasată în intervalul anilor 1525-1527, o situează cronologic în intervalul dintre cele două grupuri de monumente conținând ciclul *Faptele Arhanghelului Mihail*, aparținând epocilor Sf. Ștefan cel Mare și a fiului său – Petru Rareș. Faptele sunt prezentate pe 2 benzi verticale a câte 6 scene fiecare, flankând imaginile din câmpul central, al arhanghelilor. De-a dreapta arhanghelilor sunt prezentate scenele: 1. *Soborul (Sinaxa) arhanghelului Mihail*¹⁷; 2. *Filoxenia lui Avraam*¹⁸; 3. *Scara lui Iacov*¹⁹; 4. *Daniel în grota cu lei*²⁰; 5. *Căința lui David*²¹; 6. *Apariția arhanghelului lui Iisus Nave*²²; din cea stângă: 7. *Lupta lui Iacob cu îngerul*²³; 8. *Cei trei tineri evrei în cuptorul cu foc*²⁴; 9. *Îngerul călăuzind împăratul Constantin*²⁵; 10. *Nimicirea asirienilor*²⁶; 11. *Îngerul oprindu-l pe Valaam*²⁷; 12. *Minunea din*

¹⁶ Marina Ileana Sabados, *op. cit.*, p. 42: „Fondurile și aureolele arhanghelilor sunt aurite și decorate cu semipalmete ordonate în vrejuri împletite. Modeleul figurilor centrale este deosebit de îngrijit, cu treceri nuanțate de la lumină la umbră, în timp ce drapajele sunt executate prin alternarea tratamentului grafic, în hașuri aurii, cu modelajul plastic, ton pe ton. În ansamblul compoziției, raportul cap-trup se dezechilibrează, din cauza preponderenței acordate portretelor. Anumite particularități stilistice – precum ușoara disproporție a siluetelelor arhanghelilor, reprezentarea statuară a acestora, fondul decorat – sugerează contactul cu pictura *carpatică*” (termen introdus de Janina Kłosinska, *Icony*, Krakow, 1973, cu referire la icoanele din regiunea care cuprinde vestul Ucrainei, sudul Poloniei, estul Slovaciei, Maramureșul istoric).

¹⁷ Sărbătoarea Sinaxei Arhanghelului Mihail, a fost stabilită în secolul IV, pentru ziua de 8 noiembrie, în legătură cu deciziile sinodului de la Laodiceea, canonul 35 al cărui conținut era îndreptat împotriva devierilor manifestate în cultul îngerilor (remarcate încă de ap. Pavel în scrisoarea către Coloseni, 2.18: Ioan N. Floca, *Canoanele bisericii ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 2005, p. 248). Data ar avea valențe simbolice, noiembrie fiind luna a 9-a de la „începutul anului de la martie” în antichitatea romană (până la reforma lui Cezar), iar ziua a 8-a a lunii ar indica viitoarea Sinaxă a Puterilor Cerești în ziua Judecării de Apoi (numită în literatura patristică „ziua a opta”).

¹⁸ Fac. 18.6-8: *Avraam s-a grăbit către cort, la Sarra, și i-a zis: „Ia și frământă repede trei măsuri de făină albă și pregătește turte”. Apoi Avraam a alergat la cireadă și a luat un vișei fraged și frumos și l-a dat unei slugi, zorind-o să-l gătească. Apoi a luat unt, lapte și vișelul gătit și a pus pe masă, iar ei au ospătat. Și el stătea lângă dâșii sub copac.* (Vol. 1, 2004, p. 92, aici și în continuare, citările din Vechiul Testament sunt după ediția: *Septuaginta*, București/Iași: Colegiul Noua Europa/Polirom).

¹⁹ Fac. 28.12: *Și a adormit, când [în vis], iată, o scară înșfaptă zdrăvan în pământ, al cărei capăt ajungea până la cer, iar îngerii lui Dumnezeu urcau și coborau pe ea* (Vol. 1, 2004, p. 118).

²⁰ Dan. 6.17: *Atunci regele a spus și l-au adus pe Daniel și l-au aruncat în groapa leilor, și i-a spus regele lui Daniel: „Dumnezeul tău, Căruia tu Îi slujești fără încetare, El te va izbăvi.”...22-23. Și i-a spus Daniel regelui: „O, rege, în veci să trăiești! Dumnezeul meu l-a trimis pe îngerul Său și a astupat gura leilor, și nu m-au vătămat...”*, 14.36-37: *Atunci îngerul Domnului l-a apucat de creștet [pe Avacum] și, ținându-l de părul capului, l-a pus în Babilon deasupra gropii, în avântul duhului său. Și a strigat Avacum zicând: „Daniele, Daniele, ia prânzul care ți l-a trimis Dumnezeu!”* (Vol. 6/II, 2008, p. 446, 447-448 și 535 – versiunea Theodotion).

²¹ 2 Reg. 12. 13: *Atunci David i-a spus lui Nathan: „Am păcătuțit împotriva Domnului !” Și Nathan i-a spus lui David: „Domnul ți-a îndepărtat păcatul: nu vei muri.”* (Vol. 2, 2004, p. 394).

²² Iis. Nav. 5.13-15: *Și a fost așa: pe când Iisus se afla la Ierihon, ridicându-și ochii, a văzut un om stând dinaintea lui, cu sabia scoasă în mână. Și apropiindu-se, Iisus i-a zis: „Ești de-al nostru sau dintr-ai vrăjmașilor?” Și aceasta i-a zis: „Eu [sunt] Mai-marele oștirii Domnului, acum am sosit.” Și Iisus a căzut cu fața la pământ și a zis către el: „Stăpâne, ce-i poruncești slugii tale?” Iar Mai-marele oștirii Domnului i-a zis lui Iisus: „Dezleagă-ți încălțăminte din picioare, pentru că locul pe care te afli este sfânt!”* (Vol. 2, 2004, p. 37-38).

²³ Fac. 32.25: *Apoi Iacob a rămas singur și un om s-a luptat cu el până dimineața.* (Vol. 1, 2004, p. 130).

²⁴ Dan. 3.23-24: *Iar cei trei, Sedrach, Misack și Abdenago, legați, au căzut în mijlocul cuptorului cu focul arzând. Și pășeau prin mijlocul flăcării, înălțând cântări lui Dumnezeu și binecuvântând pe Domnul* (Vol. 6/II, 2008, p. 398 – versiunea Theodotion).

²⁵ În Marile Minei pentru Citire (slav.: Великие Минеи-Четьи), adunate de Sf. Macarie, mitropolitul Moscovei, pentru 8 noiembrie, printre Faptele Arhanghelului Mihail, apare și capitoul cu Sf. împărat Constantin, despre care se spune că a adus popoarele păgâne ale imperiului la „rațiunea adevărată”, a fondat orașul cu numele său și a făurit biserici sfinte (Sf. Sofia, Sf. Irina, Sf. Apostoli, Sf. martir Mochie, Sf. Agatonic, Sf. Mina și două

*Chones*²⁸ (Fig. 3-5, 9-11, 15-17, 21-23). Precum s-a mai remarcat, cea mai apropiată componentă a ciclului o regăsim pe altă icoană moldovenească – cea de la Humor (Fig. 2), unde scenele Faptelor de asemenea sunt prezentate în două benzi verticale, în dreapta arhanghelului: 1. *Filoxenia lui Avraam* (ГОЦЕНІЕ АВРА(А)МЕ); 2. *Sinaxa arhanghelului Mihail* (СЪБОРЪ АХГЕЛА); 3. *Cei trei tineri evrei în cuptorul cu foc* (ТРИ УТ[РО]ЦИ ВЪ ПЕЦЕ); 4. *Căința lui David* (ШБЛИЧЪ ДАМОНЪ (sic!) ДАВИДЪ – eroare evidentă, Nathan fiind confundat cu Samuil); 5. *Îngerului arată împăratului Constantin crucea în ceruri* (ІВНСА КОСТАНТИНЪ КРЪС(Т)Ъ); 6. *Daniel în grota cu lei; din cea stângă* (ДАНИІА); 7. *Apariția arhanghelului lui Iisus (Ioșua) Nave* ([ІА]ВАНСЕ ... ВІИИЪ), 8. *Scara lui Iacob* (ВИДЕНІЕ ...); 9. *Apariția îngerului lui Ghedeon*²⁹ (ГЕДЕУ(Н) СЪ РЪНУМЪ ...); 10. *Apariția îngerului împăratului Constantin* (ІВНСЕ КОСТАНТИНЪ АГЕ(А)); 11. *Minunea din Chones* ([ЦЕР]КОВЪ КОЛОСАН); 12. *Apariția îngerului lui Valaam* (ПРО[РИЦА]НІЕ [ВАР]ЛАМ[А]) (Fig. 6-8, 12-14, 18-20, 24-26).

Ușor de observat, cu toată schimbarea ordinii, că din 12 scene, 10 se repetă. Excepții prezintă absența în ciclul icoanei de la Secu a scenei *Apariției îngerului lui Ghedeon* și a unei compoziții suplimentare cu împăratul Constantin, prezente în icoana de la Humor, în care, la rândul său, lipsesc scenele *Lupta lui Iacob cu îngerul* și *Nimicirea asirienilor*, prezente în prima.

Din ciclurile în ansamblurile murale, mai aproape de componenta celor două icoane este cel de la biserica Adormirii din Humor, care conține 2 scene în plus. Ciclul este amplasat perimetral, într-un singur registru, în partea superioară a zonei mediane a camerei mormintelor, pe zidul estic³⁰: 1. *Filoxenia lui Avraam* (ГѢАА ТРѢЦА), 2. *Sinaxa arhanghelului Mihail* (СЪБОР(Р) АРХАНГЕЛО(М)) (Fig. 28), 3. *Nimicirea asirienilor* (АГЛЪ 8ВИ МНОГО ВО(И)НЪ), 4. *Scara lui Iacob*; pe cel sudic (ІА КО(В) В(И)ДѢ ЛѢСТВИЦЪ ВЪ СЪНѢ) (Fig. 30), 5. *Îngerul îl oprește pe Valaam* (ПРООРИЦАНІЕ ВАЛАМА), 6. *Lupta lui Iacob cu îngerul* (АНГЛЪ БОРИТСА СЪ ІАКОВО(М)); pe cel vestic: 7. *Căința lui David* (ШБЛИЧИ НАФАН ПРОРО(К) ДѢДА) (Fig. 35), 8. *Minunea din Chones* (ЧУДО ВЪ ХОННА), 9. *Lâna lui Ghedeon* (ИСПИТА ГЕДЕУ(Н) РЪНО), 10. *Apariția îngerului lui Iisus Nave* (АЗЪ ЕС(М)Ъ

consecrate Arhistrategului Mihail), toate împlinite cu ajutorul Arhanghelului Mihail. Textul *Faptelor*, urmează textul grecesc al *Minunilor Arhanghelului Mihail*, compilate de diaconul Pantoleon în a doua jumătate a secolului al IX-lea (*Великие Минеи Четыи собранные Всероссийским митрополитом Макарием*. Ноябрь. Дни 1-12ю Издание археографической комиссии, Санкт Петербург, 1897, col. 243 (nota 3), 269).

²⁶ 4 Reg. 19.35: *Și a fost așa: în noaptea aceea a venit îngerul Domnului și a lovit în tabăra asirienilor o sută optzeci și cinci de mii; și s-au sculat dimineața și, iată, toate trupurile erau leșuri.* (vol. 2, 2004, p. 598-599).

²⁷ Num. 22.22-23: *...; și îngerul lui Dumnezeu s-a ridicat să-l abată din cale [pe Valaam]; el era călare pe măgărița sa și cu el erau două slugi ale sale. Și văzându-l măgărița pe îngerul lui Dumnezeu stându-le împotriva în cale, cu sabia scoasă în mână, măgărița s-a abătut din drum și a luat-o înspre câmp. ...* (vol. 1, 2004, p. 489).

²⁸ Sursa hagiografică apare către secolul VIII, relatând evenimentele din sec. IV din Colose (Frigia), legate de ridicarea unei biserici lângă un izvor tămăduitor, în cinstea Arhanghelului Mihail, de către un locuitor din Laodicea, în urma vindecării miraculoase a fiicei sale. Păgânii din Colose au încercat să distrugă biserica, canalizând spre ea două șuvoaie de râu rapide. Urmare a rugăciunilor pălămarului bisericii, exemplar prin sfințenia sa – Arhip, apare în mod miraculos lângă biserică Arhanghelul Mihail, care, lovind cu sulita de foc, deschide o văgăună adâncă, în care s-au îndreptat șuvoaiele, trecând printr-o albă subterană; astfel biserica și păzitorul său au fost salvați, iar locul a fost numit – Chones (fisură): Прот. Николай (Погребняк), Чудо в Хонех: история и святыни, în: Седмица.ру, Церковно-Научный Центр «Православная Энциклопедия» - <https://www.sedmitza.ru/text/416081.html>.

²⁹ Episodul încercării cu maldărul de lână apare în Jud. 6.36-40, versete în care nu este consemnată prezența îngerului. El este precedat însă de comunicarea cu îngerul Domnului, care începe la Jud. 6.11 și continuă până la aducerea jertfei – 6.21 (6.22: *Și a înțeles Ghedeon că era un înger al Domnului; și a spus Ghedeon: „Vai, vai, Doamne, Doamne – căci l-am văzut pe îngerul Domnului față în față”*, vol. 2, 2004, p. 148, versiunea Alexandrină). Astfel, se subînțelege că în toate acțiunile care au urmat jertfei, Ghedeon, aflat sub protecția divină, este secondat de înger.

³⁰ Vlad Bedros, *Mănăstirea Humor*, în <http://www.medieval.istoria-artei.ro/resources/Humor%2C%20Altar%2C%20Naos%20si%20Gropnita%2C%20V.Bedros.pdf>, p. 13, la identificările scenelor sunt date și inscripțiile însoțitoare, pe care le întregim în unele cazuri, în ceea ce urmează.

архистратиг вонни Гѣѣ / Иѣ Навин) (Fig. 45), 11. *Îngerul îi arată lui Constantin Bizanțul* (англь ѡказа Кочна(н)т(н)ѡ Црѣ Византъиѡ) (Fig. 40) și pe cel nordic: 12. *Cei trei tineri evrei în cuptorul de foc* (ѣ ѡтроци въ пещи), 13. *Lupta îngerului cu diavolul*³¹ (борение аглѡво съ дѡволо(м)), 14. *Daniel în grota cu lei* (Даниль прѡрок).

Și în acest caz, diferențele privind componența ciclului sunt minime, în raport cu icoana de la Secu; aici fiind două scene suplimentare: *Lupta îngerului cu diavolul* și *Lâna lui Ghedeon*, iar cu cea de la Humor, în pictura murală din locaș, mai apar *Lupta lui Iacob cu îngerul*, *Lupta îngerului cu diavolul* și *Nimicirea asirienilor*. În același timp, în componența ciclurilor de pe icoane, nu se regăsesc scene absente în pictura murală din gropnița bisericii Adormirii a Humorului, cu excepția tematicii constantiniene (În pictura murală apare – *Îngerul arată lui Constantin Bizanțul*, pe icoana de la Secu – *Îngerul călăuzind împăratul Constantin*, dar nu putem specifica în ce anume, iar pe cea de la Humor, sunt două scene *Îngerului arată împăratului Constantin crucea în ceruri* (conform inscripției), și alta la fel de indefinită ca și cea de la Secu, *Îngerului arată împăratului Constantin crucea în ceruri* (la fel, conform inscripției), de asemenea fără a ști în ce context).

Cronologic, stilistic și iconografic sunt apropiate de picturile de la Humor cele de la biserica Bunei Vestiri a Moldoviței (1537). Aici, ciclului îi este rezervat un alt spațiu, cel al pridvorului deschis, unde toată suprafața zidului estic fiind destinată *Judecării de apoi*, pentru celelalte subiecte rămânând doar stâlpii masivi. Ciclul de la Moldovița este plasat într-un registru din zona de sub arce a stâlpilor, ocupând toate suprafețele cu excepția celor externe, fapt ce a redus substanțial numărul scenelor în raport cu cel de la Humor (de la 14 la 10), mai ales, că pe două suprafețe ale stâlpilor estici angajați, s-a preferat reprezentarea chipurilor arhanghelilor – Mihail și Gavriil³². Dinspre sud prin vest spre nord, ciclul derulează precum urmează: 1. *Îngerul arată lui Constantin Bizanțul* (?) (показа агль Костантъи(н)ѡ...) (Fig. 41), 2. *Căința lui David* (съборъ арха(н)г[е]ла ѡблнченіе Дави(д)) (Fig. 37), 3. *Îngerul îl oprește pe Valaam* (прорицаніе Вл(а)ме), 4. *Cei trei tineri evrei în cuptorul încins* (три ѡтроци въ пеще), 5. *Lupta îngerului cu diavolul* (борение аглѡм съ дѡвола), 6. *Îngerul îi arată lui Constantin crucea* (арха(н)ге(л) Коста(н)тинѡ показл [кр]естъ) (Fig. 42), 7. *Îngerul nimicește doi regi madianiți* (?) (Fig. 46), sau *Apariția Arhanghelului Mihail lui Iisus Nave* (?) (inscripția dispărută)³³, 8. Ghedeon (испитаніе рѡнѡ), 9. *Nimicirea Asirienilor* (арха(н)ге(л) посѣче), 10. *Minunea din Dochiariu*³⁴ (inscripția dispărută)

³¹ Scena respectivă, pentru care nu cunoaștem referințe textuale, este necunoscută în pictura de icoane, prezentă, însă și în alte cicluri din picturile murale, precum la Sf. Nicolae din Rădăuți și la biserica Bunei Vestiri a Moldoviței.

³² În Tereza Sinigalia, Vlad Bedros, *Mănăstirea Moldovița*, în <http://www.medieval.istoriaartei.ro/resources/Moldovita%20Sinigalia%2C%20Bedros.pdf>, p. 39-40, în registrul ciclului *Faptelor Arhanghelului Mihail* mai sunt menționate încă trei scene: *Minunea din Chones*, *Filoxenia lui Avraam* și *Sinaxa Arhanghelului Mihail*, pe care nu le-am putut identifica. Remarcăm că inscripția însoțitoare a scenei *Căința lui David*, începe cu cuvântul *Sobor* (Sinaxa), continuând cu remarcarea subiectului imaginii, dar aici nu apare nici o reprezentare a Sinaxei. De asemenea, aici s-a optat pentru identificarea scenei *Viziunea lui Iisus Navi* (a se vedea *infra* ezitățile noastre la identificarea acestei scene). Nu putem subscrie la identificarea *Lupta cu diavolul pentru trupul lui Moise*, care, credem este o cu totul altă scenă decât cea reprezentată aici, și pe care am numit-o în conformitate cu inscripția slavonă ce o însoțește *Lupta îngerului cu diavolul* (vezi *infra*), fiind cunoscute și alte ocurențe ale sale în pictura murală din Moldova, iar la Sf. Nicolae din Rădăuți ea apărând alături de scena *Arhanghelul Mihail alungă diavolul de la corpul neînsuflețit a lui Moise*.

³³ Pentru ambele identificări sunt de semnalat anumite nepotriviri, în scenele mult mai rare cu regii madianiți, ei nefiind reprezentați în armuri (de ex. La Sf. Nicolae din Rădăuți (?) sau la catedrala Smolensk a mănăstirii Novodevicii din Moscova: Smil'ka Gabelic, *op.cit.*, p. 206-207), iar în toate imaginile multiple ale *Apariției Arhanghelului Mihail lui Iisus Nave*, ultimul este întotdeauna reprezentat într-o adâncă închinăciune, sau chiar prosternat în fața arhanghelului, ceea ce nu e deloc cazul scenei de la Moldovița.

³⁴ Minunea despre băiețelul salvat în mod miraculos din apele mării de către Arhanghelul Mihail (în unele versiuni de Arhanghelii Mihail și Gavriil), unde a fost aruncat de către călugării care și-au însușit tezaurul găsit de el, a circulat în mai multe versiuni, grecești și slave: В. М. Быкова, *Сказания о чудесах архангела михаила*

(Fig. 48). Componenta sa este destul de apropiată cu cea a icoanelor de la Secu și Humor ca și cea a picturilor din gropnița Humorului. Precum reprezentarea de la Humor, aici apar două scene cu împăratul Constantin, compozițional aceleași; în una, Constantin purtând crucea este însoțit de înger care arată spre cer, a doua, cu îngerul într-o postură similară și Constantin călare. Cu toate că ciclul este numeric redus, la Moldovița apar și două scene absente în cele prezentate până aici: Minunea din Dochiariu și alta, care impune anumite dificultăți în identificarea sa, lipsind inscripția. În această din urmă scenă, îngerul apare cu spada avântată deasupra a doi militari șezând, ceea ce ar conduce spre identificarea cu scena *Îngerul nimicește doi regi madianiți*, pe care, probabil, o întâlnim și în pronaosul bisericii Sf. Nicolae din Rădăuți.

Pentru comparație, menționăm că ciclurile *Faptelor Arhanghelului Mihail* de la sfârșitul secolului al XVI, apar cu mai multe modificări în raport cu cele prezentate până aici. În icoana dintr-o colecție privată din București, descoperită într-o casă țărănească din Humulești (jud. Neamț), și introdusă în câmpul cercetării de către Constanța Costea, registrul conține subiecte noi în raport cu grupul de monumente din al doilea pătrar al secolului al XVI-lea, precum: *Potopul* (Gen. 7.17-24), *Moise pe muntele Nebo*³⁵ și *Arhanghelul Mihail alungă diavolul de la corpul neînsuflețit a lui Moise*³⁶ (ultima regăsindu-se și la Sf. Nicolae din Rădăuți), pe lângă cele comune: *Sinaxa arhanghelului Mihail*; *Filoxenia lui Avraam*; *Scara lui Iacov*; *Lupta îngerului cu Iacov*; *Apariția arhanghelului lui Iisus Nave*; *Căința lui David*; *Ivirea îngerului împăratului Constantin*; *Cei trei tineri evrei în cuptorul de foc*³⁷.

La biserica *Învierea Domnului* a mănăstirii Sucevița, ciclul *Faptelor Arhanghelului Mihail* se desfășoară perimetral, într-un registru din zona mediană a pridvorului, însumând următoarele scene: 1. *Scara Iacov* (ΛΕΣΤΕΒΝΙЦА ІАКОВА) (Fig. 31), 2. *Lupta lui Iacov cu îngerul* (БРАСЪ АГГЪЛЪ СЪ ІАКОВОМЪ), 3. *Căința lui David* (АГГЪЛЪ Г(С)П(Д)Ъ ХО(Ц)ТА ПОГЪВЪ ... ДЪДА Б(Р)САВЕН РАДИ) (Fig. 37), 4. *Apariția arhanghelului lui Iisus Nave* (АГГЪЛЪ Г(С)П(Д)Ъ ІАВЫСЪ ІСЪ НАВЫННЪ) (Fig. 47), 5. *Îngerul îi interzice faraonului să o ia de soție pe Sara*³⁸ (АГГЪЛЪ Г(С)П(Д)Ъ ЗАПРЪТИ ЦРЮ ЕГИПЕ(Т)СКОМЪ НЕ НОМТЕ САРА ЖЕНЖ СЕВЪ), 6. *Îngerul îi arată lui Iustinian Sf. Sofie*³⁹ ([ПОКА]ЗАНІЕ ІУСТИНОВА Ш СТО СОФІА), 7. *Filoxenia lui Avraam* (СѢАА ТРОИЦЪ), 8. *Arderea Sodomei și Gomorei* (ПОЖИЖЕНІЕ ГОДОМА И ГОМОРА)⁴⁰, 9. *Arhanghelul Mihail alungă diavolul de la corpul neînsuflețit a lui Moise* (АГГЪЛЪ Г(С)П(Д)Ъ ЗАПРЪТИ ДІАВОЛА ШТ ТЪЛЕСА МОИСЕШЪ), 10.

в древнерусской книжности. Автореферат на диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Петрозаводск, 2006, p. 12-15.

³⁵ Deut. 34.1-3: *Și s-a urcat Moise de la Araboth din Moab pe muntele Nabau, pe vârful Phasga, care este în fața Ierihonului, și i-a arătat Domnul tot ținutul Galaadului până la Dan, și tot ținutul lui Neftali, și tot ținutul lui Efraim și Manase, și tot ținutul lui Iuda până la capătul mării, și pustiul, și împrejurimile Ierihonului, orașul palmierilor, până la Segor* (Vol. 1, 2004, p. 616).

³⁶ Iud. 9.1: *Dar Mihail Arhanghelul, când se împotriva diavolului, certându-se cu el pentru trupul lui Moise, n-a îndrăznit să aducă judecată de hulă, ci a zis: „Să te certe pe tine Domnul!”*

³⁷ Constanța Costea: *La sfârșitul unui secol de erudiție*, p. 86-87.

³⁸ Gen. 12.17: *Dumnezeu însă l-a încercat pe Faraon cu încercări mari și grele, pe casa lui, din pricina Sarei, femeia lui Avraam* (Vol. 1, 2004, p. 82).

³⁹ În opera anonimă, adesea introdusă în componenta așa-numitelor *Patria Constantinopolitana* (culegere de legende orășenești despre Constantinopol, care capătă forma definitivă către 989/990), numită - ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ (Cuvânt despre ridicarea Marii Biserici numite Sfânta Sofia), apare la cap. (8): *Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ωαοῦ ἀγγέλος κυρίου κατ'ὄναρ τῷ ωασιλῆϊ* (Iar chipul templului i l-a arătat în somn împăratului îngerul Domnului): А. Ю. Виноградов, А. В. Захарова, Д. А. Черноглазов, *Храм Святой Софии константинопольской в свете византийских источников*, Санкт-Петербург, 2020, p. 408-409.

⁴⁰ Gen. 19.23-26: *Soarele a ieșit pe pământ, Lot a intrat în Segor și Domnul a revărsat peste Sodoma și peste Gomora foc și pucioasă din cer, de la Domnul și a nimicit cetățile, precum și toate împrejurimile, pe toți locuitorii din cetăți și tot ce răsărea din pământ. Atunci femeia lui s-a uitat înapoi și s-a făcut stâlp de sare* (vol. 1, 2004, p. 95).

Potopul (ПОТО(П) БЪ СЕГО МИРА), 11. *Cei trei tineri evrei în cuptorul încins (АГГЛЪ Г(С)П(Д)Ъ ИЗБАВИ ТРИ ОТРОКЫ ОТ ПЕЦИ)*, 12. *Îngerul îl oprește pe Valaam (ПРОРИЦАНІЕ ВАЛААМОВО)*, 13. *Nimicirea celor 185 de mii de asirieni (АГГЛЪ Г(С)П(Д)Ъ УБЫ НЕВЕЩЕСТВНАГО МЕЧА Рҫ.Пҫ.Е)*, 14. *Minunea din Chones (ЧЮДЕСА АРЪХАНГЕЛА МИХАНЛА)*, 15. *Eliberarea apostolului Petru din închisoare*⁴¹ (Ч(С)НІА ВЕРИГИ СТГО АП(С)ЛА ПЕТРА).

Și aici, precum în cazul icoanei de la București, consemnăm pe lângă temele curente din ciclurile moldovenești ale *Faptelor Arhanghelului Mihail* din al doilea pătrar al secolului al XVI-lea și unele unicat, sau foarte rare precum: *Îngerul îi interzice faraonului să o ia de soție pe Sara*, *Îngerul îi arată lui Iustinian Sf. Sofia* (apare și la Sf. Nicolae din Rădăuți), *Arderea Sodomei și Gomorei* (apare la Sf. Nicolae din Bălinești), *Potopul* (într-o altă reprezentare decât pe icoana din București), *Eliberarea apostolului Petru din închisoare* (probabil prezentă la Sf. Nicolae din Rădăuți). Deocamdată nu ne putem pronunța dacă aceste inserări de teme noi/vechi, prezintă rodul unei „arheologii iconografice”, deci, a apelului la monumentele pictate anterioare (Sf. Nicolae din Rădăuți și Sf. Nicolae din Bălinești), sau sunt rezultatul unor receptări din afară, oricum, din perspectiva componentei ciclului *Faptelor Arhanghelului Mihail*, cele două ocurențe de reprezentare a sa, de la sfârșitul secolului al XVI-lea, ocupă o poziție oarecum distinctă în raport cu cele din al doilea pătrar al secolului al XVI-lea (Fig. 27, 29-30, 32-34, 38-39, 43-44).

Cu toate că, stilistic, așa cum a remarcat Marina Ileana Sabados, Icoana de la Secu are tangențe cu așa-numita pictură „carpatică”, cum s-a menționat mai sus, cu referire la icoanele din regiunea care cuprinde vestul Ucrainei, sudul Poloniei, estul Slovaciei și Maramureșul istoric, programul său iconografic este ancorat perfect în tradiția din Moldova perioadei respective. În ea sunt absente scenele ce apar cu insistență în icoanele din zonele menționate, precum: *Crearea Arh. Mihail*, *Izgonirea din Rai*, *Sacrificiul lui Avraam*, *Trecerea Mării Roșii*, *Nimicirea Sodomei* (a se vedea icoanele din: Storona, Pidbuzh – secolele XV-XVI, (reg. Sambor, Ucraina); Muzeul de Artă din Liov (nr. 2884) – cca. 1560; Dalewa și Ilnyk, (Halici, Ucraina) – secolul XVI și mijlocul secolului al XVI-lea; Volchye (Ucraina) – secolul al XVI-lea; Muzeul regional din Bardejov, nr. 1219 (Slovacia) – mijlocul secolului al XVI-lea; Ulichske Krive, biserica Arhanghelului Mihail (Slovacia) – sfârșitul secolului al XVI-lea; Krive, biserica Sf. Luca (Slovacia) – secolul al XVII-lea ș. a.)⁴² În același timp, este evidentă insistarea în tematica constantiniană, caracteristică monumentelor moldovenești (deopotrivă în picturile icoanelor și în cele murale), absentă cu desăvârșire în cele „carpatice”. Probabil, putem conchide, că și în pictura de icoane, precum și în pictura murală, din Moldova secolelor XV-XVI, indiferent de proveniența zugravilor, de influențele stilistice receptate, au existat anumite preferințe în organizarea și completarea programelor iconografice, care, cu anumite variațiuni, persistă în toate monumentele pictate. Deci, am fi îndreptățiți să insistăm asupra unui context moldovenesc în pictura de icoane și în cea murală, cuprinzând o diversitate stilistică a pieselor cunoscute.

⁴¹ Fapte 12.6-10: *Când Irod urma să-l scoată afară, în noaptea aceea Petru dormea între doi ostași, legat cu două lanțuri; alți paznici păzeau temnița în fața ușii. Și iată un înger al Domnului apără și o lumină străluci în încăpere. Lovindu-l pe Petru în coastă, l-a trezit zicând: „Scoală-te degrabă.” Și lanțurile i-au căzut de la mâini. Îngerul a grăit către el: „Încinge-te și leagă-ți sandalele!” A făcut întocmai. Și-i zice: „Îmbracă-ți haina și urmează-mă!” Ieșind, îl urma, dar nu știa dacă ce se întâmplă, prin mijlocirea îngerului, era adevărat; credea că are o vedenie. După ce au trecut de prima pază și de a doua, au ajuns la poarta de fier care dădea spre cetate; aceasta li s-a deschis de la sine; ieșind, au mers mai departe pe o uliță; și îndată îngerul a plecat de lângă el. (Noul Testament. Faptele Apostolilor. Ediție bilingvă, introducere, traducere, comentariu și note patristice de C. Bădiliță, București: Ed. Vremea, 2017, p. 76-79).*

⁴² Smil'ka Gabelic: *op.cit.*, p. 180-181; 182-183; 184-185; 86-187; 188-189; 212-215; 216-217; 218-219.

THE ICONOGRAPHIC ARRANGEMENT OF THE «ARCHANGELS MICHAEL AND GABRIEL AND THEIR DEEDS» REPRESENTATION

(Abstract)

The icon currently exhibited at the Metropolitan Museum of the Metropolitan of Moldavia and Bucovina in Iasi, which belongs to the Religious Art Depository of the Metropolitan of Moldavia and Bucovina for the Neamt County, proves to be a significant part of the evolution of the Deeds of the Archangel Michael cycle within the history of Moldavian church art in the XV-XVI centuries.

The concrete composition of the cycle of The Deeds of the Archangel Michael from Secu is closer in style to the monuments of Petru Rares' time, such as the churches of the Humor and Moldovita monasteries or the icon from Humor. The cycle of the Secu icon includes the following scenes: The Assembly of the Angels, The Hospitality of Abraham, Jacob's Ladder, Daniel in the Lions' Den, David's Repentance, The Apparition of the Archangel to Joshua, Jacob Wrestling with the Angel, The Three Hebrews in the Fiery Furnace, The Angel Guiding Emperor Constantine, The Angel Smites the Assyrians, Angel Appearing to Barlaam, The Miracle at Chonae.

Although it bears the influence of the so-called "Carpathian" painting style (term introduced by Janina Klosinska), the iconographic program of the representation from Secu departs from the visual repertoire of the cycles of Deeds of the Archangel Michael found among the West-Ukrainian, Slovak icons, but fits perfectly into the Moldavian tradition, especially through the reoccurrence of the Constantinian theme.

It seems that, regardless of the origin of the painters and their stylistic influences, there were marked preferences in the organization and completion of iconographic programs both in icon and mural painting in the Moldova of the XV-XVI centuries. These preferences, with certain variations, persist in all the painted monuments as well. It is, therefore, justified to insist on a Moldavian context in icon and mural painting, which includes a stylistic diversity of known pieces.

Fig. 1. Icoana *Arhanghelilor Mihail și Gavriil cu Faptele*, 1525-1527. Depozitul de artă religioasă al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei pentru județul Neamț, Mănăstirea Secu, inv. 42.; Muzeul Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei din Iași

Fig. 2. Icoana Arhanghelului Mihail cu Faptele de la mănăstirea Humor, 1535

Fig. 3. Sinaxa Arhanghelilor, icoana de la Secu, 1525-1527

Fig. 6. Sinaxa arhanghelilor, icoana de la Humor, 1535

Fig. 4. Scara lui Iacob, icoana de la Secu, 1525-1527

Fig. 7. Scara lui Iacob, icoana de la Humor, 1535

Fig. 5. Căința lui David, icoana de la Secu, 1525-1527

Fig. 8. Căința lui David, icoana de la Humor, 1535

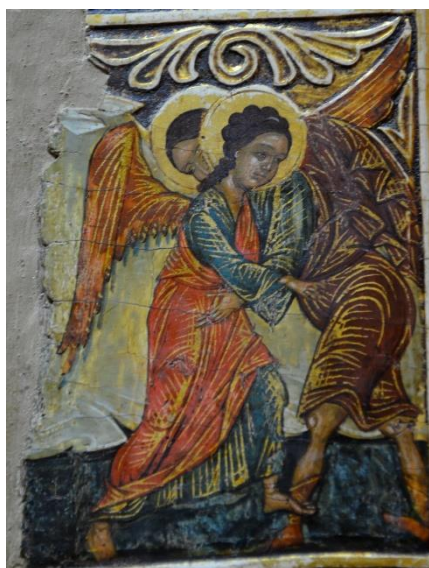

Fig. 9. Lupta lui Iacob cu îngerul, icoana de la Secu, 1525-1527

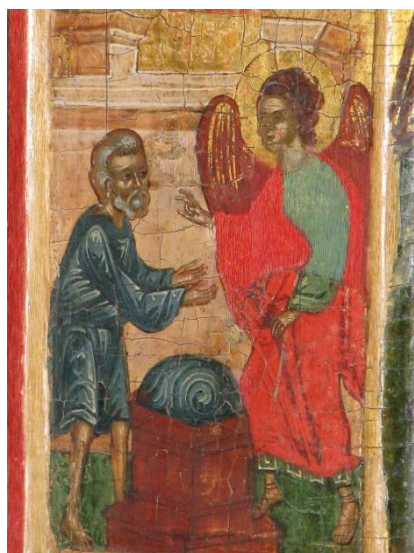

Fig. 12. Lâna lui Ghedeon, icoana de la Humor, 1535

Fig. 10. Îngerul îl călăuzește pe Constantin, icoana de la Secu, 1525-1527

Fig. 13. Îngerul îl călăuzește pe Constantin, icoana de la Humor, 1535

Fig. 11. Îngerul îl oprește pe Valaam, icoana de la Secu, 1525-1527

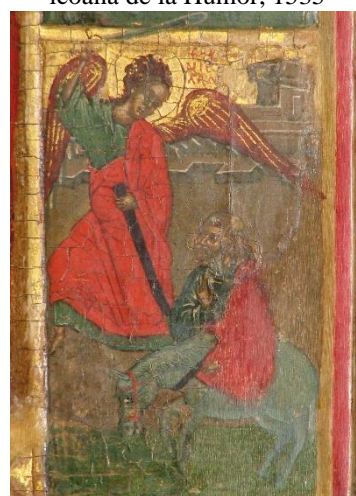

Fig. 14. Îngerul îl oprește pe Valaam, icoana de la Humor, 1535

Fig. 15. Filoxenia lui Avraam,
icoana de la Secu, 1525-1527

Fig. 18. Filoxenia lui Avraam,
icoana de la Humor, 1535

Fig. 16. Daniel în grota cu lei,
icoana de la Secu, 1525-1527

Fig. 19. Daniel în grota cu lei,
icoana de la Humor, 1535

Fig. 17. Apariția îngerului lui Iisus Nave,
icoana de la Secu, 1525-1527

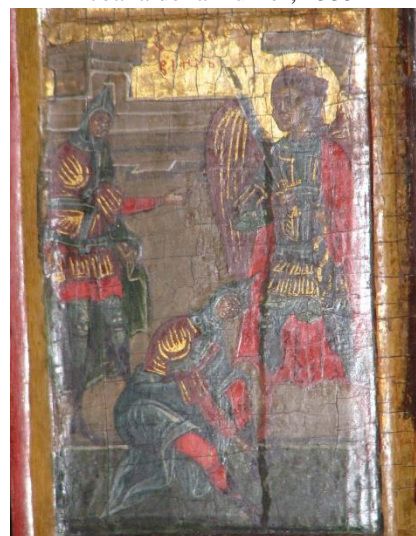

Fig. 20. Apariția îngerului lui Iisus Nave,
icoana de la Humor, 1535

Fig. 21. Cei trei tineri evrei în cuptorul încins, icoana de la Secu, 1525-1527

Fig. 24. Cei trei tineri evrei în cuptorul încins, icoana de la Humor, 1535

Fig. 22. Nimicirea asirienilor, icoana de la Secu, 1525-1527

Fig. 25. Apariția crucii lui Constantin, icoana de la Humor, 1535

Fig. 23. Minunea din Colose, icoana de la Secu, 1525-1527

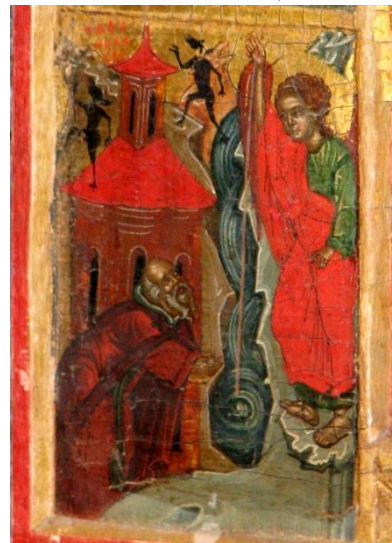

Fig. 26. Minunea din Colose, icoana de la Humor, 1535

Fig. 27. Sinaxa Arhanghelilor, Bălinești, cca. 1500

Fig. 30. Scara lui Iacov, Bălinești, cca. 1599

Fig. 28. Sinaxa Arhanghelilor, Humor, 1535

Fig. 30. Scara lui Iacov, Humor, 1535

Fig. 29. Scara lui Iacob, Rădăuți, cca. 1487/88

Fig. 31. Scara lui Iacob, Sucevița, 1596

Fig. 32. Căința lui David, Rădăuți, cca. 1487/88

Fig. 35. Căința lui David, Humor, 1535

Fig. 33. Căința lui David, Pătrăuți, cca. 1489/90

Fig. 36. Căința lui David, Moldovița, 1537

Fig. 34. Căința lui David, Bălinești, cca. 1500

Fig. 37. Căința lui David, Sucevița, 1596

Fig. 38. Îngerul arată Sf. Cruce lui Constantin, Rădăuți, cca. 1487/88

Fig. 41. Îngerul arată lui Constantin Bizanțul (?), Moldovița, 1537

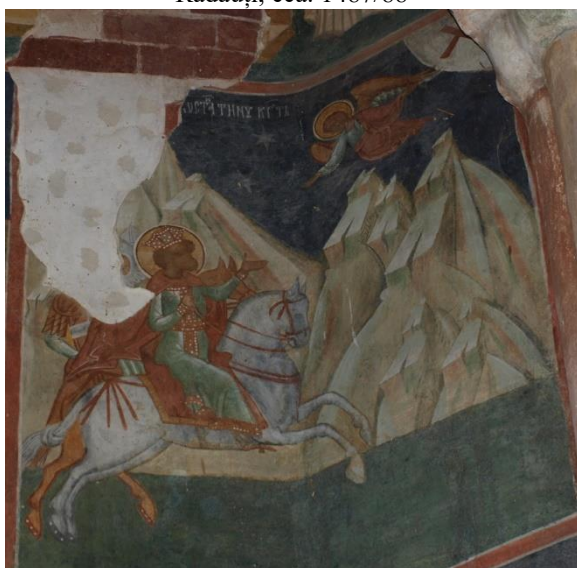

Fig. 39. Îngerul arată Sf. Cruce lui Constantin, Bălinești, cca. 1500

Fig. 40. Îngerul arată lui Constantin Bizanțul, Humor, 1535

Fig. 42. Îngerul îi arată lui Constantin crucea, Moldovița 1537

Fig. 43. Apariția Arhistrategului Oștirii Domnului lui Iisus Nave, Rădăuți, cca. 1487/88

Fig. 46. Îngerul nimicește doi regi madianiți (?), sau Apariția Arhanghelului Mihail lui Iisus Nave (?), Moldovița, 1537

Fig. 44. Apariția Arhistrategului Oștirii Domnului lui Iisus Nave, Bălinești, cca. 1500

Fig. 47. Apariția Arhistrategului Oștirii Domnului lui Iisus Nave, Sucevița, 1596

Fig. 45. Apariția Arhistrategului Oștirii Domnului lui Iisus Nave, Humor, 1535

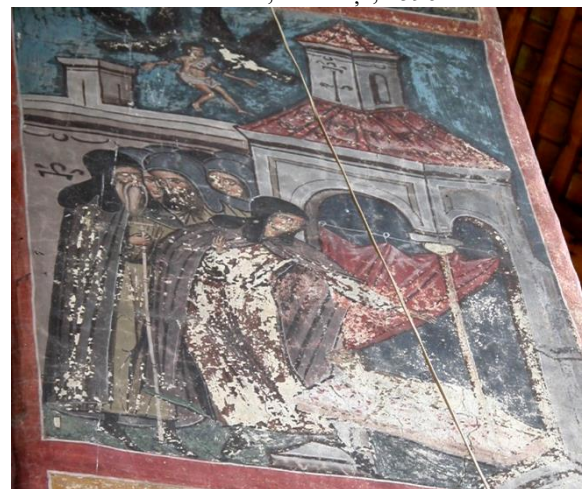

Fig. 48. Minunea din Dochiaru, Moldovița, 1537

CÂTEVA NOTE REFERITOARE LA PISANIA BISERICII „TĂIEREA CAPULUI SFÂNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL” DE LA MĂNĂSTIREA SECU

Mihai GICOVEANU*

Cuvinte cheie: biserică, pisanie, Mănăstirea Secu, transliterare, traducere, dificultate

Keywords: church, inscription, Secu Monastery, transliteration, translation, difficulty

Călătorii care vizitează mănăstirea Secu remarcă, printre alte efigii vechi ale acestui aşezământ monahal, și pisania ctitoricească de pe peretele vestic al bisericii din incintă (Fig. 1). Despre această inscripție, lingvistul și academicianul Ion Bianu scria, în 1882, că „este foarte greu de citit din cauza extremei condensări a literelor și a grămădirii lor în monograme, precum și din cauză că literele sunt foarte subțiri și se pot distinge cu greutate”¹. Din acest motiv, a preferat să-și însușească traducerea monahului Chiriac, ce viețuise în acest loc, cu ceva vreme în urmă².

Mai târziu, referindu-se la același text, episcopul-cărturar Melchisedec preciza, la rândul său: „Inscripțiunea este săpată în relief, are o lungime de 73 centimetri, și lățime de 43. Constă din 8 rânduri. Prin desimea scrierei și prin grămădirea literilor unele în altele, această incipțiune este un rar model de vechia paleografie slavică de pe monumentele nostre istorice. Un al doilea exemplar de felul acesta n-am întâmpinat nicăieri. De aceea, ea și este foarte anevoie de descifrat. Singurul paleograf, carele a încercat a o discifra, a fost părintele Kiriac, acum reposat, dar încercarea sa n-a reușit și a părăsit-o. La greutatea discifării se adaugă și aceea, că două rânduri de la urmă sânt uzate de timp, așa că unele cuvinte se citesc cam pe ghicite, iară altele nici de cum; pe cele dintâi, noi le-am subtras. Iară pe cele de al doilea le-am înlocuit cu puncte”³.

La începutul secolului XIX, după o călătorie în nordul Moldovei, savantul N. Iorga consemna despre pisania de la Secu: „Inscripția, altfel foarte artistică, se află deasupra vechii intrări, astăzi astupate prin păretele din dreapta (ca la Slatina, Pobrata, Bistrita). Întinderea cuprinsului, micimea pietrei, au silit pe meșter să grămădească mai multe slove pe același cotor, ceea ce face cetirea foarte grea. Melchisedec a cetit-o cu multe greșeli, schimbând apoi cu totul invocația către Sf. Ioan. Am copiat-o, desenând grupele ce-mi erau neînțelese; ele nu au putut fi descifrate nici de d-l. I. Bogdan, căruia i-am arătat desenul meu. Data e hotărât falsă la Melchisedec, care a încurcat astfel cu totul cronologia zidirii însemnatei mănăstiri a Secului. Cetirea predecesorului lui Melchisedec, călugărul Chiriac, e, dimpotrivă cea adevărată”⁴.

Referiri la această inscripție au făcut și Narcis Crețulescu⁵, G. Balș⁶, Ștefan Balș⁷ și Dionisie Udișteanu⁸, dar și un viețuitor al acestei mănăstiri, Macarie Ciolan⁹. Cei mai mulți dintre ei l-au citat pe marele istoric român, și i-au acceptat cu fidelitate traducerea, deși savantul recunoștea că anumite fragmente i-au rămas nedeslușite.

* Liceul tehnologic „Ștefan cel Mare și Sfânt”, Vorona, jud. Botoșani.

¹ I. Bianu, *Note dintr-o excursiune în Moldova*, în „Columna lui Traian”, II, 1882, 2, p. 110.

² Despre el, a se vedea la Petronel Zahariuc, *Călătoria ieromonahului Chiriac din Mănăstirea Secu la Muntele Athos (1840-1841)*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, istorie, tom LXI, 2015, p. 249-264.

³ Episcopul Romanului Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885. p. 13-14.

⁴ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I/1, București, 1905, p. 30-31

⁵ Narcis Crețulescu, *Inscripțiile Sfintei Mănăstiri Secul*, în „Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași”, XX, 1909, p. 235.

⁶ G. Balș, *Bisericile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 24

⁷ Ștefan Balș, *Mănăstirea Secu*, București, Editura Meridiane, 1966, p. 6-7

⁸ Dionisie I. Udișteanu, *Glaspul evlaviei străbune. I. Inscripții și însemnări de la Secu*, Cernica, 1939, p. 6-7.

⁹ Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 30.

Din impresiile de călătorie ale lui Ion Bianu, ale episcopului Melchisedec și N. Iorga reținem că și la sfârșitul veacului al XIX-lea și la începutul secolului următor, pisania bisericii cu hramul „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” se află, ca și azi, pe peretele sudic, deasupra intrării de altădată.

Pisania, ce amintește strădania marelui vornic Nestor Ureche, ne dezvăluie o adevărată operă sculpturală, la a cărei realizare a participat un meșter cu experiență, care a avut în preajmă un bun cunoscător al limbii slavone. Este destul de amplă în ceea ce privește conținutul. Deși Melchisedec afirma că textul se desfășoară pe opt rânduri¹⁰, în realitate sunt doar șapte. Totodată, se observă o concentrare mai mare de cuvinte în zona centrală (rândurile 3-6), ca și cum artistul și-ar fi dat seama că exista riscul ca spațiul util să nu-i ajungă, dacă nu apropie literele mai mult.

O parte a semnelor conțin ligaturi (grupuri de două, trei sau chiar patru litere). Deasupra lor se află alte litere miniaturale (suprascrieri), în diverse poziții; de asemenea, spațiile dintre caractere sunt foarte mici (cu excepția ultimului rând, rezervat datei). Totodată, multe cuvinte au fost prescurtate. Aceste tehnici au îngreunat descifrarea conținutului. Iar dacă mai adăugăm și faptul că, în urma zugrăvirii repetate a pereților, porțiuni din pisanie au fost acoperite cu var, că incendiile din trecut și-au lăsat amprenta negativă asupra acestei suprafețe, că inscripția era amplasată la înălțime și unele porțiuni din preajma chenarului sunt greu de deslușit, datorită umbrei, putem înțelege de ce, chiar și slaviști experimentați, au subliniat dificultatea citirii și traducerii textului în discuție.

O analiză comparativă a transliterărilor și traducerilor pisaniei de la Secu relevă că, cel dintâi care a insistat asupra deslușirii textului arhaic, a fost călugărul Chiriac. Traducerea sa a fost cunoscută și utilizată de Ion Bianu, așa cum s-a arătat mai sus¹¹. De asemenea, este pomenită și de episcopul Romanului. Acesta din urmă aprecia că, monahul Chiriac nu a reușit să-și ducă munca la bun sfârșit¹². Totuși, Ion Bianu a văzut-o și a publicat-o, cu câțiva ani mai înainte!

Deși N. Iorga preciza că Melchisedec a copiat pisania defectuos, situație ce ar fi dus la o traducere problematică, „mai slabă” decât a călugărului Chiriac¹³, savantul nu ne-a oferit o variantă îndubitabilă „mai bună”. De aceea, orice nouă încercare de a oferi mai multă acuratețe unei traduceri a textului pisaniei în limba română presupune mai întâi transliterarea sa corectă.

Monahul Chiriac i-a inclus în invocația divină din traducerea pisaniei și pe cei „318 părinți de la Nicheia” (în slavă: **ТѢИ ОТЦЪ НИКЕИСКИХ**)¹⁴; în realitate, nu există o astfel de formulare în textul original, ci se face trimitere la „Sfântul Înainte-Mergător Ioan” (**СВѢТ(А)ГО ЇВ(АННА) ПРѢЧТІА**), cum apare în tălmăcirea episcopului Romanului¹⁵. De asemenea, la sfârșitul inscripției, N. Iorga a citit o invocație adresată aceluiași sfânt, când, de fapt, ruga este adresată „sfinților părinți” din mănăstirea nemțeană (**СТЫЕ ВОТЦЫ ЗДЕ ОВРЪШИЕСЯ МОЛИТВЕ БОГА**).

Pisania slavonă de la biserica ce poartă hramul „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” din Mănăstirea Secu are următorul text:

+Исволением Отца и съ поспѣшением Сина съврѣшением СВѢТ(А)ГО Д(С)ХА МОЛИТВАМИ ПРЕЧИСТА БОГО(М)МАТЕРИ И СВѢТ(А)ГО ЇВ(АННА) ПРѢЧТІА И ВЪСѢХ СТЫХ, СЪ БЛАГОСЛОВЕНИЕМ И ПОСВОЛЕНИЕМ ПРАВОСЛАВНОГО ГОСП(О)ДИНА НАШЕГО ЇВ ВРЕМЯ МОРХИЛА БОЕВ(О)ДА БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ ГОСП(О)ДАРЪ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОН, И ОТ БОГА ДАРОВАНІМ ЧАД ЕГО ЇВ КОНСТАНДИН И АЛЕЖАНДРЪ ВОЕВОДІ, И СО ДРЪГ БРАТА ЕГО ЇВ СИМОН МОРХИЛА ВОЕВОДА, И

¹⁰ Episcopul Romanului Melchisedec, *op. cit.*, p. 13.

¹¹ I. Bianu, *op. cit.*

¹² Episcopul Romanului Melchisedec, *op. cit.*, p. 14.

¹³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 31.

¹⁴ I. Bianu, *op. cit.* Cei 318 părinți au fost participanți la primul Sinod Ecumenic de la Niceea/Bitinia, din anul 325 d.Hr (Lucian Dîncă, *Conciliile ecumenice*, București, Editura Gutenberg, 2015).

¹⁵ Episcopul Romanului Melchisedec, *op. cit.*, p. 14.

чѣд его, и съ бл(а)г(о)сл(о)вениемъ брата, своихъ прѣосщеного кир Георгия М(о)г(и)л(а), митрополита Сѣчевскаго, раченіемъ бл(а)г(о)стн(ымъ) и истиннымъ своимъ и б(о)га дана стѣжаніа създ(а), съи бжстни храмъ, въ имѣ ст(о)го славнаго пророка прдтчѣ и кр(е)ст(ите)лѣ Х(ри)ст(а), Ъв(ан)на и чстна его ѡсѣкновеніа смѣреніи и много грѣшныи и недостойныи рабъ вл(а)дчѣ Х(ри)ст(а), Несторъ Срѣке велѣ дворникъ долненъ земли и кнѣгинѣ его М(и)троф(а)нѣ, и чѣд ихъ Басиліе и Григоріе и инихъ вгоданы чѣд ихъ. Стыѣ ш(т)цы здѣ обрѣшїеся молит(в)е б(о)га занасъ многогрѣшныи раб(а)в(а)в б(о)жихъ Нест(о)ръ Срѣке и с(о)прѣсѣ его М(и)троф(а)нѣ и вес род ихъ и въ отп(с)щеніе грѣхомъ ихъ и в(ъ)лѣати. Амин. И шсновас в(ъ) лѣто *зрї, юніа 3, и съврѣшис тогос лѣта октоврїа є.

O traducere completă a inscripției ne-a oferit-o în anii interbelici Dionisie Udișteanu. Ușor adaptată la normele lingvistice actuale, aceasta este următoarea: „Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu savârșirea Sfântului Duh, cu rugăciunile Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, și cu ale Sfântului Ioan Înaintemergătorul, și cu ale tuturor sfinților, cu bunăvoința și îngăduința dreptcredinciosului domnului nostru, Io Ieremia Movilă voievod, cu mila lui Dumnezeu domn Țării Moldovei, și a de Dumnezeu dăruțiilor săi fii, Io Constantin și Alexandru voievozi, și cu a celuiilalt frate al său, Simeon Movilă voievod, și a copiilor săi, și cu binecuvântarea fratelui domniei lor, Preasfințitul Gheorghe Movilă, mitropolitul Sucevei, cu buna râvnă dumnezeiască și cu adevărata avere de la Dumnezeu dăruită a adevărăților ctitori, s-au făcut acest locaș dumnezeiesc și s-au zidit, spre lauda lui Dumnezeu celui înalt, în numele Sfântului Slăvitului Prooroc Înaintemergătorul și Botezătorul lui Hristos, Ioan, și a cinstitei lui tăieri, de smeritul și mult greșitul și nevrednicul rob al Stăpânului Hristos, Nestor Ureche, marele vornic al Țării de Jos, și de doamna lui, Mitrofana, și de copiii lui, Vasile și Grigore și de alți de Dumnezeu dăruți copii ai lor. Sfinților părinți petrecatori în acest sfânt locaș, să vă rugați lui Dumnezeu pentru noi, mult greșiții robi ai lui Dumnezeu, Nestor Ureche și soția sa, Mitrofana, și pentru tot neamul lor, și pentru iertarea păcatelor lor, în vecii vecilor. Amin. Și s-au început a se zidi la anul 7110 (1602), iunie 7, și s-a isprăvit în același an, octombrie 5”¹⁶.

Așezate adesea în locuri greu accesibile, pisaniile ne oferă frânturi din trecutul unor monumente care au traversat veacurile și au rezistat focului și altor distrugerii. În cuprinsul lor sunt surprinse momente de început, de împlinire a efortului ctitoricesc. Alteori, inscripțiile prezintă momente tragice, urmate de opere de refacere. Prin ambele etape, omul a dovedit că este deasupra timpului.

SOME REMARKS ABOUT THE INSCRIPTION IN THE CHURCH DEDICATED TO „THE BEHEADING OF SAINT JOHN THE BAPTIST” FROM THE SECU MONASTERY

(Abstract)

At the entrance to the church dedicated to „The Beheading of Saint John the Baptist” from the Secu Monastery (Neamt county), there is an inscription indicating the founder of the religious building. The Slavonic text is difficult to read. That is why mistakes have crept into its elucidation. This study presents a new transliteration of the writing, along with the translation made by the priest Dionisie Udisteanu.

¹⁶ Dionisie I. Udișteanu, *op. cit.*

Fig. 1. Pisania Bisericii „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” de la Mănăstirea Secu
(Foto Cosmin Niță)

MUNȚII NEAMȚULUI – O „METEORĂ ROMÂNEASCĂ”

Daniel Dieaconu*, Cristian Vatamanu**

Cuvinte cheie: monahism, schituri, mănăstiri, munte sfânt, secularizare

Keywords: monasticism, hermitages, monasteries, holy mountain, secularization

Introducere

Munții Neamțului, o denumire făcută celebră de Calistrat Hogaș, cuprind masive, măguri, versanți și numeroase văi, având în centrul lor Ceahlăul și râul Bistrița. Zona este profund modificată de către apariția, începând cu 1958, a Lacului de acumulare „Izvorul Muntelui”, atunci dispărând sate, gospodării, biserici și cimitire și au fost strămutați mii de oameni. Este regiunea cu cele mai multe schituri și mănăstiri din spațiul românesc, o adevărată „Meteoră” care nu a putut fi distrusă nici măcar de către comuniști, care au închis schituri, au demolat biserici sau le-au transformat în muzee. După 1990, s-au redeschis vechi lăcașuri de cult, s-au ridicat altele, pe vechile locuri sau pe altele noi. Ne vom concentra în mod special asupra vieții monahale din jurul muntelui Ceahlău, un munte cu aură de sacralitate încă din timpul dacilor. Se vor prezenta schiturile Cerebuc și Poienile dar și mănăstirea Hangu-Buhalnița, urmând ca mănăstirile Pionul și Durău să fie subiectul unui viitor demers. S-au cercetat colecțiile de documente a istoriei medievale, cronici și letopisețe, lucrări de specialitate dedicate regiunii, monografiile, ghiduri și „călăuze”, multe dintre ele aparținând Fondului documentar de carte „G.T. Kirileanu” din cadrul Bibliotecii Județene Neamț.

Preotul Constantin Matasă a considerat că (și nu a fost singurul, dar se consideră că părerea lui este reprezentativă) Ceahlăul este un „munte sfânt al românilor”. Credința sa a făcut-o cunoscută în mai multe studii și cărți. El scria într-o lucrare din 1933, premiată de Academia Română: „... pe Ceahlău – nu numai la poale, ci până în sus spre vârf – s-a păstrat o veche tradiție despre viața religioasă de altădată, avem dovada în toponimia muntelui, în mulțimea felurilor lăcașuri de rugăciune neconținut ridicate și îngrămădite pe el sau în jurul lui și apoi, în unele obiceiuri străvechi cu caracter religios, păstrate în popor și din care se vede că muntele acesta și astăzi este socotit de localnici, sfânt”¹.

Toponimia muntelui și a locurilor din jurul său arată prezența sihaștrilor și călugărilor din timpuri vechi și este înregistrată de documente încă din secolul XV. Este greu de precizat însă, când au venit primii sihaștri pe aceste locuri și care a fost originea lor. S-a menționat că ar fi fost niște ciobani din împrejurimi, dar mai lesne putem crede că ei au fost călugări autohtoni întorși de la Muntele Athos sau călugări din marile mănăstiri ale Moldovei. Hărțile vechi, dar și cele actuale, prezintă numeroase toponime cu rezonanță monastică. Unele s-au păstrat, altele s-au modificat sau pur și simplu au dispărut. Se pot aminti toponimele: *Piciorul Săhaștrului, Groapa Sihaștrilor, Peștera lui Ghedeon, Fundu' lui Ghedeon, Adăpostul lui Ghedeon, La Chilia, Peștera lui Vucol, Chilia lui Iosaf, Poiana Maicelor, Pârâul Călugărului, Poiana lui Ghenade, Piciorul Serafimei, Obcina Chilieii, Peștera lui Gherman, Piatra Altarului, Piatra Lată a Ghedeonului, Pârâul lui Martin* ș.a. Al doilea vârf al Ceahlăului poartă numele de *Toaca*, fiind locul de unde sihaștrii muntelui erau chemați la rugăciune, iar *Panaghia* este o stâncă închinată Preasfintei Fecioare, așa cum este una și pe muntele Athos. Părintele Ioanichie Bălan, în cercetarea „vetrelor de sihăstrie românească”, spunea despre

* Centrul de cercetare pentru dezvoltare regională și integrare europeană al Universității din București.

** Liceul „Ion Creangă”, Pipirig, Neamț. A decedat în decembrie 2021 la vârsta de 45 de ani.

¹ Constantin Matasă, *Palatul Cneșilor*, București, Editura Cartea Românească, 1933, p. 38.

„Ceahlău, acest munte sacru al românilor”: „Așezat ca o catedrală între pământ și cer, dominând Carpații și văile, Ceahlăul se desfășoară de la sud spre nord, asemenea unei mese de altar. Este, desigur, unul dintre cele mai vechi jertfelnice ale strămoșilor noștri”².

Sihaștri și călugări

Când au apărut primii sihaștri pe aceste meleaguri nu se știe și probabil că nu se va ști niciodată și același lucru se poate spune și despre primele sihăstrie, căci tradițiile nu sunt sprijinite întotdeauna de hrisoave sau însemnări, dar nu putem nici să le ignorăm căci, la începutul Evului Mediu, informațiile scrise erau puține, iar construcțiile se făceau din lemn și se puteau lesne risipi de-a lungul veacurilor. Omul muntelui a dat naștere la o mulțime de povești și legende, dar tradițiile despre întemeierea lăcașurilor monastice vechi întotdeauna conțin o fărâmbă de adevăr istoric. Se spune că prima sihăstrie a Ceahlăului a fost ridicată de legendarul descălecător Dragoș Vodă, în apropierea locului unde a scăpat într-o peșteră Doamna Maria, soția sa, urmărită de tătari. Emanoil Gregorovitza, călător pe aceste locuri la începutul secolului XX, afla despre această sihăstrie de la un bătrân cioban, dar peste ani din locaș n-au mai rămas nici ruinele, fiind năpădite de pădure³. O altă sihăstrie, la care mărturiile documentare lipsesc dar a cărei existență este sprijinită de o bogată tradiție, a fost Sihăstria Călugăreni, ctitorie a lui Petru Rareș, în a doua sa domnie, ca semn de recunoștință pentru ajutorul dat de călugări în pribegia sa din anul 1538⁴. Un alt lăcaș monastic al regiunii a fost Mănăstirea Poienile, construită spre sfârșitul veacului XVI de către familia Moveștilor, prin Gheorghe mitropolitul și Ieremia și Simion, domni ai Moldovei. Un hrisov dat de Ieremia Movilă în anul 1599 confirmă existența acestei mănăstiri, amintită și de tradiția locului: „Am miluit și am întărit cu un loc, anume Poienile sub muntele Ceahlău, unde este nou-ziditul Sfântul Schit numit, pe care am început a-l zidi cu ajutorul lui Dumnezeu, întru cinstea și lauda Preasfintei și nedespărțitei Treimi și întru lauda și numele Cinstului Acatist al Preasfintei noastre de Dumnezeu Născătoare și Pururea Fecioară Maria”⁵. Constantin Matasă, cercetând istoria meleagurilor sale natale, a considerat că această mănăstire s-a aflat pe locul unde a fost apoi biserica din satul Boura-Fârțiți⁶. Ea mai apare în documente în prima jumătate a secolului XVII, apoi nu mai este pomenită, motivele fiind mai greu de definit, cel mai probabil intrând în „urgisirea” dușmanilor Moveștilor, care i-au răpit din moșii și din importanță.

O mănăstire, care a avut o îndelungată existență, a fost Mănăstirea Hangu, care s-a numit apoi Hangu-Buhalnița sau numai Buhalnița. Este ctitoria lui Miron Barnovschi, din anii 1626-1629. Un document din 25 martie 1627 arată că voievodul a ridicat această mănăstire „la rugăciunea călugărilor”, într-un loc de mare pustie, care se cheamă Hangul, în partea apusului depărtat⁷.

Într-un hrisov al aceluiași domnitor, din 7 ianuarie 1629, se arată că „am început a zidi de iznoavă, din temelie, sfânta mănăstire a rugătorilor noștri ce se numește Hangul”⁸. Mănăstirea a fost închinată în anul 1715 Patriarhiei Alexandriei⁹. De-a lungul timpului s-au creat mai multe confuzii între Mănăstirea Hangu, ctitoria lui Miron Barnovschi, situată mai jos, spre Buhalnița, și Schitul Hangu sau Mănăstirea Pionul, aflat mai sub munte, pe pârâul Schit, neștiindu-se de multe ori la care

² Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, p. 122.

³ Emanoil Grigorovitza, *Schitul Cerebuc, Din trecutul Moldovei*, București, Editura Librăria națională, 1908, pp. 5-7.

⁴ Ioanichie Bălan, *op. cit.*, p. 135-136.

⁵ Constantin Matasă, *Călăuza județului Neamț*, București, Editura Cartea Românească, 1929, p. 103.

⁶ Idem, *Palatul cnejilor*, București, Editura Cartea Românească, 1933, p. 13.

⁷ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. 6: *Cărți domnești, zapise și răvașe*. Partea a 2-a, București, 1904, p. 414.

⁸ Gheorghe Ghibănescu, *Surete*, V, Iași, Tipografia Dacia, 1911, p. 191-192.

⁹ Mihail Kogălniceanu, *Cronici*, II, București, 1873, p. 168-169.

dintre ele se făcea referire într-un document sau altul, dat fiind numele asemănător și faptul că amândouă se aflau pe domeniul Hangu. Aici se vor folosi numele de Mănăstirea Hangu-Buhalnița și Mănăstirea Pionul.

La începutul veacului XVII a fost ridicată și Sihăstria Ceahlăului sau Schitul Sahastrului. Despre începuturile sale nu se cunosc multe informații, dar sfârșitul său a rămas viu în memoria populară, căci schitul a fost distrus de o avalanșă în noaptea de „Înviere” a anului 1704 și a scăpat doar un călugăr și cu *Evanghelia*¹⁰. Schitul Cerebuc a fost construit în poiana cu acest nume de către călugării de la Mănăstirea Pionul, în jurul anului 1710 și a existat până aproape de secolul XX. Și începuturile sale sunt învăluite în legendă. Trebuie totuși menționat un document din anul 1611, din care aflăm că biserica schitului Cerebuc a fost construită de mitropolitul Gheorghe Movilă, într-o poiană de sub Ceahlău, proprietate a Mănăstirii Bisericiani¹¹.

Primul călător străin care ajunge în ținutul Neamțului și vizitează mănăstirile sale a fost Marco Bandini, un misionar catolic, care a străbătut Moldova în timpul lui Vasile Lupu. În cunoscutul său „Codex Bandinus”, din 1648, scrie și despre „vestita vale a Hangului, adică a Ecoului, pe care Bistrița, prăvălindu-se peste pietre și stânci, o face să răsună de murmurul său și de unde glasul cântecului vine repetat de nouă ori. În această vale desfătătoare și atât de departe de forfoteala oamenilor sunt două mănăstiri basilitane. Se mai găsesc și multe sihăstria în ascunzișul codrilor”¹². Cele două mănăstiri de la 1648 pe valea Hangului sunt Mănăstirea Pionul și Mănăstirea Hangu, iar sihăstriile pot fi Schitul Durău, Schitul Poienile, Schitul Cerebuc ș.a. Tot lui Bandini îi datorăm și o descriere a vieții călugărilor și schimnicilor, rezultată din cele ce le-a văzut sau le-a auzit în călătoria sa prin ținutul Neamțului: „Nu mănâncă carne, raritate când mănâncă pâine, de obicei au câte o turtă nesărată din târâță și de mei abia pasat, o coc în cenușă și o mănâncă împreună cu fructe sălbatice, legume și miere de albine. Ca îmbrăcăminte n-au decât o cămașă de in. Tot restul hainelor este făcut din lână sau păr de animale, pe care le lucrează singuri. Locuiesc în chilii, colibe sau peșteri, n-au alt mobilier decât o icoană, rar câte o masă de lemn. Dorm la pământ pe o scândură goală sau pe lespezi și pun sub cap o piatră în loc de pernă. Au fața bărboasă, părul lung de le acoperă umerii și hainele aspre. Sunt sănătoși, voinici și adesea trec de 100 de ani. Se ocupă cu albinăritul, cu grădinăria, cu semănăturile și împletituri de coșuri de nuiele”¹³.

Gheorghe Asachi ajunge și el pe valea Bistriței nemțene, la poalele Ceahlăului, peste aproape două secole, iar imaginea văzută și descrisă de el pare aceeași cu cea care o prezentase Bandini: „Singurătatea acestor locuri sălbatice totdeauna a înfătoșat un azil persoanelor ce se hărăzesc a petrece o viață sahastrică. De aceea, poalele Pionului și coastele sale, se văd presărate de mănăstiri, sihăstria și schituri locuite de monahi și călugărițe, din care unii petrec tot anul prin vizunii, vîptuindu-se numai cu poame și ierburi. Cele mai însemnate dintre aceste așezăminte sunt schiturile Hangul sau Pionul, Durăul, Cerebucul¹⁴.

La începutul veacului XX, Nicolae Iorga străbătea țara să vadă și să cerceteze „sate și mănăstiri din România”. Ajuns în județul Neamț, pleacă de la Piatra-Neamț, ajunge la mănăstirile Bistrița, Pângărați, Bisericiani și apoi „prin minunatul ținut al munților împăduriți trecem încet-încet la Hangu, la Buhalnița, cu frumoasele case risipite (...) Mari pricepători ai frumuseții, domnii cei vechi ai neamului nostru și-au însemnat evlavia pe malurile Bistriței. Ici și colo pe înălțimi, acolo unde în

¹⁰ Constantin Turcu, *Schiturile de sub Ceahlău, Sahastru și Cerebuc*, Iași, 1941, p. 6-7.

¹¹ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 236.

¹² V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, în *AARMSI*, tom XVI, București, 1893-1894, p. 84.

¹³ Constantin Turcu, *Preocupări de cultură regională*, III, 1941, p. 8-9.

¹⁴ Gheorghe Asachi, *Itinerariul sau Călăuzul la Pion*, Iași, 1840, p. 65.

alte țări stau pânditoare castele de pradă, priveghiază aici lăcașurile pașnice de rugăciune, pe care numai neînțelegătoarea vreme nouă le-a înstrăinat de la menirea lor”¹⁵.

Un veac ce aproape jumătate s-a vrut ateu părea să fi strivit orice urmă de viață monastică în pădurile Ceahlăului. Astăzi, pădurile muntelui se răresc, dar au apărut din nou schituri în poienile sale, pe vechile locuri sau pe altele noi. Mai mult, pe vârful Ceahlăului s-a ridicat un schit și memoria sihaștrilor care au sfințit acest munte este cinstită la fiecare rugăciune.

Muntele Ceahlău a atras din vechime pe călugării care și-au dorit un trai de nevoiță și singurătate. Trăiau în grote sau în colibe pe munte, iar atunci când iernile erau grele, se adunau la poale, unde ridicau un altar, un paraclis sau un mic schit. Încă din timpul lui Ștefan cel Mare este pomenită o mănăstire, iar în codri erau, cu siguranță, mai multe sihăstirii. Mirificul locurilor și osârdia călugărilor spre rugăciune i-a îndemnat pe domnii țării și pe marii boieri să ridice biserici pentru vechile schituri sau să construiască altele noi.

Primele schituri și mănăstiri. Cerebucul

Despre primele schituri ale Ceahlăului se cunosc puține informații, dat fiind numărul mic de documente emise referitoare la aceste lăcașuri de cult, căci nu au deținut un rol însemnat, nici din punct de vedere politic și nici cultural. Din această cauză, istoria acestor schituri se sprijină pe tradițiile, care din fericire au fost consemnate de unii oameni de cultură și din plăsmuirile de cele mai multe ori fantastice, se poate întrezări și adevărul istoric. Gheorghe Iacomî a adunat tradițiile referitoare la Sihăstria lui Dragoș și le-a încredințat tiparului în anul 1995 sub forma „Legendei Schitului lui Dragoș”¹⁶.

Despre Sihăstria lui Dragoș a scris Emanoil Gregorovitză, profesor și folclorist din Bucovina, la 1908, descriind călătoria sa pe plaiuri moldave din 1900. Călăuza sa în această regiune, un sătean de la poalele Ceahlăului, moș Nicoară, îi povestește despre întemeierea schitului: „... după tradiția creștinească, acolo, în fundu’ Izvorului Alb, a fost în vremurile vechi un loc de retragere foarte ascuns. Și s-ar fi întâmplat că, pornind Dragoș Vodă din Maramureș spre Moldova, niște dușmani au răpit-o pe Doamna Maria și au ascuns-o în peștera mare de aici, la obârșia izvorului, Dragoș, găsind pe doamna sa, a pus mai târziu de a zidit acolo o bisericuță de lemn cu hramul, Pogorârea Sfântului Duh, nu în peștera numită Groapa Sihaștrilor, unde o găsisse pe Doamnei mai sus, pe runculețul ce se prelungește din muntele Ceahlău”. Gregorovitză este cel care afirmă că, conform cronicilor bisericesti, în 1603, un sihastru pe nume Silvestru ar fi zidit pe urmele schitului lui Dragoș, o nouă biserică, a încheiat un nou schit, distrus la 1704¹⁷. Gregorovitză află de la moș Nicoară toponimia locurilor, află legendele (chiar transcrie legenda Pietrei Dochiei), dar credem că s-a strecurat o confuzie: hramul „Pogorârea Sf. Duh” a fost al Mănăstirii Pionul care s-a numit înainte Schitul lui Silvestru (menționat în documente de la începutul secolului al XVII-lea), iar anahoretul Silvestru a fost întemeietorul unei sihăstirii pe valea pârâului Schit.

Gheorghe Iacomî a aflat de la bătrâni din satul Izvorul Alb despre existența unui schit în vechime pe aceste locuri, dar ruinele nu se mai văd¹⁸. Dat fiind faptul că în acea vreme bisericile se ridicau din lemn și transformările de-a lungul secolelor au fost importante urme ale vechiului schit nu s-au descoperit. Viiturile, pădurea oarbă crescută le-ar fi putut acoperi. Și, conform tradiției, o biserică părăsită trebuie lăsată să se risipească în timp, fără a se atinge cel mai mic lucru, iar o alta nouă să se zidească în alt loc, „de temelie” sau „de pajiște”. Este o tradiție păstrată cu sfințenie și astăzi. Astăzi,

¹⁵ Nicolae Iorga, *Sate și mănăstiri din România*, București, Editura Librăriei Pavel Suru, 1916, p. 133.

¹⁶ Gheorghe Iacomî, Sanda Nicolau, *Ceahlăul în spiritualitatea românească*, Cluj-Napoca, Editura Mesagerul, 1995, p. 82-83.

¹⁷ Emanoil Gregorovitză, *op. cit.*, p. 6-7.

¹⁸ Gheorghe Iacomî, *Din trecutul vieții monahale și creștinești la Ceahlău*, Iași, Editura Trinitas, 1998, p. 46.

bătrânii din satul Izvorul Alb sunt dintr-o generație prea târzie de cele petrecute de demult pe aceste locuri.

Într-un document primit de Constantin Turcu de la preotul Alexandru Romanescu din Grințieș, datând din anul 1876, se afirmă că schitul „numit Săhăstrie Veche a fost întemeiat în 1603 de către părintele ascet Andrei Țifui”¹⁹. Mănăstirile Neamț și Bistrița își întindeau hotarele moșiilor până la poale de Ceahlău și pe braniștele lor călugării pășteau cirezile sau turmele și, desigur, aveau adăposturi și acestea puteau deveni mici schituri la margine de hotar. Într-un document din 1611, 12 august, este menționat schitul Cerebuc a cărei biserică a fost făcută de Gheorghe Movilă, mitropolitul, într-o poiană sub Ceahlău, proprietatea mănăstirii Bisericiani²⁰. Se poate considera că referirea este făcută la Schitul Sahastru, confuzia făcându-se prin faptul că Schitul Cerebuc s-a ridicat de către un călugăr de la Schitul Sahastru. Mitropolitul Gheorghe Movilă, ctitor în 1595 al Mănăstirii Poienile, se arată interesat de aceste locuri, de sfințenia muntelui și a sihaștrilor.

Gheorghe Ungureanu considera ca an de înființare a Schitului Sahastru – 1706²¹. Gheorghe Asachi, care ajunge pe aceste locuri în 1838, aducând cea mai veche mărturie directă, află că sfârșitul Schitului Sahastru a fost la 1704: „Trecând pârâul Sârbeni, după un ceas, ajungi la Bâtea numită Piciorul Sahastrului și în urmă, la pârâul Albu, care se scurge într-o vale îngustă, în a cărei mijloc se înalță chipul antic al Dochiei. Din această strâmtoare suflă un vânt puternic și, precum zice balada, plutesc în aer o mulțime de vulturi care ies din stâncile învecinate numite Stratul sau Tabăra Vulturilor. Numele cel frumos al acestui loc, a îndemnat a se zidi aici un schit carele a fost până la anul 1704, dar în ziua de Paști, pe când se serba în biserică Sfânta Înviere, un munte de omăt, desfăcându-se din vârful Pionului și surpând stâncile manine, au îngropat schitul cu toți săhaștrii și a prefăcut forma acestui loc. O icoană ce a scăpat din această catastrofă, au însemnat locul fostului schit și, mai în urmă, au pricinuit facerea schitului Cerebucul, unde se păstrează până astăzi”²². Gheorghe Asachi confirmă așadar existența schitului și îl localizează. Toponimele locului arată și ele vechea existență a schitului: *Piciorul Sahastrului*, *Groapa Sihaștrilor*, *Poiana Sahastru*, *Turnul Sahastru*. Despre sfârșitul schitului s-a aflat și dintr-o însemnare de pe o carte datând din 1723: „... această sfântă carte ce se cheamă grecește Antologhion, iaste a dumisalei giupânesei Ecaterina, care au fost la un schit la muntele Pionu, care schit s-au risipit în ruptura omătului și moarte încă s-au făcut acolo în risipa bisericii”²³. Gheorghe Ungureanu crede că Schitul Cerebuc a fost construit de călugării din Mănăstirea Pionul la 1710, după ce o avalanșă a distrus Schitul Sahastru de sub Ceahlău. S-ar fi numit Cerebuc după numele starețului de la Mănăstirea Pionul - Cerebuș. El își amintea că, la 1933, de-abia se mai vedeau urmele schitului²⁴. Analizând documentul, Gheorghe Ungureanu crede că starețul Cerebuș, întemeietorul schitului s-ar fi retras, el însuși în această singurătate. El prezintă și două tradiții: călugării ce-au scăpat de sub dărâmături la 1706 au întemeiat un nou schit sprijiniți de pustnicii și de călugării din împrejurimi, sau că schitul Sahastru ar fi fost făcut de acei rătăciți din oastea lui Dragoș-Vodă, când a trecut munții²⁵. Consemnăm această tradiție populară care face din nou referire la Dragoș-Vodă. Este foarte posibil să fi existat detașamente de ostași aflați în slujba regilor maghiari care să facă dese incursiuni și în zona actualului județ Neamț. Poate și provocați.

¹⁹ Constantin Turcu, *Schiturile de sub Ceahlău: Sahastru și Cerebuc*, în „Cetatea Moldovei”, Iași, 1943, p. 5.

²⁰ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 236.

²¹ Gheorghe Ungureanu, *Raport asupra Mănăstirii Pionul sau Schitul Silvestru, Castelul Cnejilor Cantacuzini*, în *BCMI*, fasc. 75, ianuarie-martie 1933, p. 46.

²² Gheorghe Asachi, *Dochia și Traian după zicerile populare ale Românilor; cu itinerarul muntelui Pionul*, Iași, Editura Inst. Albina, 1840, p. 15.

²³ Constantin Bobulescu *Sihăstria Secului și Sihla din județul Neamț*, în „Anuarul Liceului Petru Rareș”, Piatra-Neamț, 1936-1940, p. 11.

²⁴ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 46; Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 10.

²⁵ Gheorghe Ungureanu, *Mănăstirea Pionul sau Schitul Hangul și ruinele Palatului Cnejilor Cantacuzini*, în „Anuarul Liceului de băieți Petru Rareș” Piatra Neamț, 1933-1934, p. 123.

Zorii istoriografiei noastre moderne, care coincid cu epoca lui Asachi, au făcut să prindă amploare și popularitate mituri ca cel dezvoltat în jurul personajului Dragoș (completat cu Vodă) care se vedește a fi fost un simplu comandant al unui detașament de avangardă din armata maghiară. Nu trebuie omis că și el și urmașii săi au rămas loiali regalității maghiare.

Emanoil Gregorovitză prezintă o lungă povestire de dragoste petrecută pe timpul lui Vasile Lupu, cu multe personaje reale sau închipuite. Cerepuha, pisar al lui Timuș Hmelinițcki (ginere al lui Vasile Lupu), se retrage pe aceste locuri și, sub numele de Ghedeon, ajunge stareț la Cerebuc, pe care-l înzestrea cu bogății, lucruri furate de tovarășii săi cazaci. Pentru păcatele lui și ale altora, Dumnezeu i-a pedepsit prin avalanșa din 1704. Călugării ce-au scăpat, împreună cu oameni din sate, au reclădit schitul în dreapta Izvorului Alb. Istoria și legenda se împletesc și atunci când este cazul unor vechi schituri ale Ceahlăului și devine un lucru dificil a le despărți

Puține documente s-au emis (ori s-au păstrat) despre schitul Cerebuc, dat fiind faptul că nu a deținut o mare importanță religioasă și culturală și nici nu era de sine stătător, ci aparținea Mănăstirii Pionul. După 1830, cneazul Gheorghe Cantacuzino, care a deposedat de moșii Mănăstirea Pionul a început a prizoni și Schitul Cerebuc. În *Menuariu și inventariu despre fundația, existența și dota schitului Cirăbucului din plasa Muntele, districtu Neamțu din 1876*, aflăm: „Când s-a usurpat moșia mănăstirii Hangu (pe care este schitul) de către Cnejii (Principii) Cantacuzini, se amintește din predanii sigure că au trimis un vătav (de religie catolică- latină) ca să dărâme și să ardă schitul și biserica cu totul, ca să nu mai rămâie urme de ale proprietății mănăstirii Hangu pe acolo; însă după iconomia nevăzutei protectoare a schitului, trimișii cu gând rău nu s-au oprit din călătorie, dar în locu de a merge la schit, au luat, fiecare din ei, osebite direcții în pădure, încât, după ce au obosit umblând, cunoscând locurile de unde umbla, s-au întors (unii a doua zi, alții a treia zi) și au spus stăpânului lor cauza nesticării schitului. Și numai pentru frica acestei minuni, proprietarii au păstrat schitul, fiindcă nu după mult timp și vătavul ce primise sarcina ruinării s-a curmat viața prin focul ce a mistuit o arie de paie a moșiei (vătavul se numea Jan)²⁶.

În a doua jumătate a veacului XIX, schitul începe a decădea, atât din pricina lipsei mijloacelor materiale cât și a nevredniciei soborului, fiind consemnate dosare și judecăți de călugări vagabonzi și bețivi. Și cum nimeni (autorități laice, moșieri, ierarhi ai bisericii) n-a ajutat schitul, odoarele de la Cerebuc au fost duse la Durău²⁷. Rămas fără sobor, schitul s-a ruinat, dar și datorită netrebniciei oamenilor.

Gheorghe Iacomî află o poveste despre Cerebuc, petrecută după anul 1900, de la un bătrân din satul Izvorul Muntelui: „Pe pârâul Piatra Lupului, mai jos de Cerebuc, lucrau câțiva unguri la coborâtul lemnului pe uluc. Într-o seară, după ce terminaseră lucru, s-au dus la Cerebuc, care era în ruină și s-au apucat să sape sub masa altarului, cu chip să găsească o comoară sau niște bani ascunși acolo. Negăsind nimic s-au infuriat, au stricat icoanele ce mai erau, ba au dat și foc. A doua zi a venit pedeapsa lui Dumnezeu, toți trei au fost omorâți de lemnele ce săriseră de pe uluc²⁸. Cel mai probabil că la acea dată nu mai erau icoane la schit căci fuseseră toate duse la Durău și, mai întotdeauna, aceste tradiții, pe lângă adevăr mai conțin și o componentă de plăsmuire populară, mai slabă sau mai accentuată, în funcție de scurgerea timpului. Dar, în cazul vechilor schituri și mănăstiri, atunci când documentele istoriei nu spun nimic, trebuie lăsate tradițiile și legendele să vorbească și astfel se va încheia imaginea unei lumi demult trecute și prea puțin cunoscute și, chiar dacă unii o vor considera nu îndeajuns de reală și nu vom desluși decât într-o mai mică măsură adevărul istoric, noile generații se vor împărtăși din frumusețea creației populare a muntenului de la Ceahlău, din fantezia, înțelepciunea, măsura și bunul său gust.

²⁶ Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 17.

²⁷ *Ibidem*, p. 10.

²⁸ Gheorghe Iacomî, *op. cit.*, p. 86.

Astăzi, în poiana Cerebuc, este din nou o mănăstire, care poartă numele locului, dar și cel vechi – Săhăstria Ceahlăului. Turistul sau pelerinul sosit la muntele Ceahlău, se poate abate spre această poiană ce oferă o priveliște mirifică asupra Ceahlăului și unde pot afla îndrumare creștină, dar și vechi povești ale muntelui.

Mănăstirea Poienile

Sihăstria Poienile sau Mănăstirea Poienile este unul dintre vechile lăcașuri monahale de la poalele Ceahlăului, cu o existență nu foarte îndelungată, pomenită în câteva documente certe, dar nu multe și în jurul cărora nu s-au țesut legende numeroase privind întemeierea sau sfârșitul său, așa cum s-a întâmplat cu celelalte schituri ale Ceahlăului.

Constantin Matasă a încercat să localizeze Mănăstirea Poienile și, orientându-se după hramul ei, dar și după specificațiile din documentul din 1599 de întărire a ctitoriei, a considerat că, cercetând în toată regiunea, nu se poate găsi astăzi la poalele Ceahlăului, „sub munte”, cum zice documentul citat, altă biserică care să se asemene cu cea pomenită în hrisovul lui Ieremia Movilă, decât biserica din satul Boura-Fârțiți, care singură – deși construcția e nouă – poartă hramul „Acoperământul Maicei Domnului”. Schitul Poienile aici trebuie să fi fost căci are în față șesul Hangului, cea mai largă poiană de pe apa Bistriței în munte²⁹. Documentul de la 24 aprilie 1599 emis de domnitorul Ieremia Movilă spune: „... am miluit și am întărit cu un loc anume Poienile, sub muntele Ceahlăului, unde este din nou ziditul Sfântul Schit numit, pe care am început a-l zidi cu ajutorul lui Dumnezeu întru cinstea și lauda a Prea Sfintei și nedespărțite Treimi și întru lauda și numele Cinstiului Acatist al Prea Sfintei noastre de Dumnezeu Născătoarei și Pururea Fecioarei Maria...”³⁰. Schitul acesta, după cum spune documentul, era mai vechi – „din nou ziditul” – iar într-un act din 1586 se spune că „... Doamna, din familia Movilă, care a ferecat în argint a Evanghelia Mănăstirii Neamțul la 1586 pentru iertarea păcatelor soțului ei, Melentie Balica, fost hatman și nașul lui Miron Barnovschi, tocmai la acest schit Poienile din Ceahlău, cu hramul Acatistul Maicii Domnului”³¹. Preotul Constantin Matasă era de părere că „Mănăstirea din Hang” de care pomenește documentul din 13 februarie 1458 emis din cancelaria lui Ștefan cel Mare, „poate să fi fost o străveche așezare călugărească sau poate să fi fost vechea mănăstire din Poieni, în localitatea numită astăzi Boura-Fârțiți”³².

Gheorghe Movilă, mitropolitul Moldovei, își îndreptase atenția asupra acestei regiuni de la poalele Ceahlăului, el fiind considerat ctitorul Schitului Poienile, primul zidit înainte de anul 1586³³. El mai fusese ctitorul unui schit de pe moșia Mănăstirii Bisericanii, într-o poiană lângă Izvorul Alb³⁴. Schitul Poienile mai apare în documente de la începutul secolului XVII, cu oarecari bogății, moșii și sate. Într-un act de întăritură din 2 iunie 1619 (7127), de la Gaspar Grațiani se precizează: că au dat și au întărit călugărilor de la Mănăstirea din nou zidită sub Ceahlău, unde este hramul Acatistul Prea Sfintei Fecioare, pre a lor drept sat Crăcăoani ce este în ținutul Neamțului, care le are lor danie și miluire de la Ieremia Vv. și din ispisoc de întăritură de la Ștefan Tomșa Vv. și de la Radul Vv. ca să le fie lor și de la Domnia sa întăritură pe satul Crăcăoani, cu loc de moară și cu tot venitul ce este pe acel sat”³⁵. La 3 iunie 1619, „Nichita Diacul au pârât pe călugării de la m-rea nou zidită, ce este sub

²⁹ Constantin Matasă, *Călăuza județului Neamț*, București, Editura Cartea Românească, 1929, p. 102

³⁰ Gheorghe Ungureanu, *Mănăstirea Hangu sau Buhalnița. Schiță istorică*, în „Arhiva. Organul Societății istorico-filologice din Iași”, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1931, p. 12-13.

³¹ Nicolae Iorga, *Contribuțiuni la istoria Bisericii Române*, în *AARMSI*, seria II, tom XXXIV, 1911-1912, București, 1912, p. 8.

³² Constantin Matasă, *op. cit.*, p. 101.

³³ Mihai Costăchescu, *Documente*, în „Ioan Neculce”, Buletinul Muzeului Municipal Iași, fascicola 5, 1925, Iași, p. 312-313.

³⁴ *DIR*, A, Moldova, veac XVII, vol. III, p. 28; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 236.

³⁵ Constantin Turcu, C. A. Stoide, *Documente și regeste din ținutul Neamțului*, în „Anuarul Liceului de băieți Petru Rareș” Piatra Neamț, 1934-1935, p. 131.

Ceahlău, pentru satul Crăcăoani și pentru o seliște ce se numește Ursăști, ce este pe pârâul Cracăului. Călugării au venit la domnie cu cărți de la Ieremia Movilă”. Domnia le dă dreptate călugărilor³⁶. Schitul Poienile mai este pomenit în câteva hrisoave de după 1627, când s-a fondat Mănăstirea Hangu-Buhalnița. Noua mănăstire, întemeiată de Miron Barnovschi, a rupt din moșiile mănăstirii Poienile și astfel s-au născut „jeluirii” și chiar procese, înregistrându-se hrisoave de întărire a hotarelor, atât ale mănăstirii Poienile, cât și ale mănăstirii Hangu Buhalnița³⁷). După 1638, Schitul Poienile nu mai este pomenit în documente. Se prea poate ca schitul, care și-a pierdut moșiile în favoarea celor două mari mănăstiri nou fondate (Mănăstirea Hangu – Buhalnița - 1627 și Mănăstirea Pionul – 1639), să fi fost părăsită și de sobor, călugării plecând la aceste mănăstiri sau aiurea.

Cu timpul biserica mănăstirii s-a risipit și în 1842, pe locul vechiului schit Poienile s-a ridicat o biserică de zid cu același hram, „Acatistul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu”³⁸. Biserica din 1842 a dăinuit ca biserică de mir până în anul 1952, când a fost demolată, dispărând odată cu satul, odată cu alte biserici și alte sate înghițite de undele lacului de acumulare.

Mănăstirea Hangu-Buhalnița

Mănăstirea Hangu-Buhalnița (se va folosi acest nume pentru mănăstirea zidită de Miron Barnovschi, domnitorul Moldovei, la 1627) care, era situată la gura pârâului Buhalnița. Situată nu departe de noua șosea națională, a fost demolată în 1958 și reconstruită pe un mic platou lângă pârâul Buhalnița. Din vechime, după cum s-a mai precizat, s-au făcut unele confuzii, care persistă și astăzi, între Mănăstirea Pionul, pe care am amintit-o anterior, și Schitul Hangu, numit și Mănăstirea Pionul, prima situată în satul Buhalnița, pe pârâul omonim, iar cea de-a doua, în satul Schit, pe pârâul Schit, nu departe de Durău. S-au numit în vechime Mănăstirea Hangu și – respectiv – Schitul Hangu dat fiind faptul că ambele se aflau pe moșia Hangu, de la poalele Ceahlăului, care se întindea de la hotarele Transilvaniei și până la Bicaz.

Întemeietorul Mănăstirii Hangu sau Buhalnița, cu biserica de zid existentă și astăzi într-o formă apropiată de originalul din 1627, a fost Miron Barnovschi, din marea familie a Movileștilor. După cum s-a mai constatat anterior, această familie a mai avut ctitorii la poale de Ceahlău și, de bună seamă Miron Barnovschi a cunoscut aceste locuri și a rămas impresionat de frumusețea dar și de sfințenia călugărilor și sihaștrilor. Atunci când a urcat pe tron, pe moșiile moștenite de la strămoșii săi, a ridicat o biserică mare, cu ziduri groase de piatră. Primul document al cancelariei domnești, emis pentru Mănăstirea Hangu, datează din 23 februarie 1627, prin care îi dăruiește un sat din ținutul Cărligăturei³⁹.

La 20 martie 1627, Miron Barnovschi dă un alt hrisov mănăstirii, hrisov de așezare, în care sunt stabilite chiar și normele după care să se conducă și regulile de comportament. Se redă în continuare documentul în câteva fragmente: „Cu bunăvoia Părintelui și cu agiutorul Fiului și cu săvârșirea Duhului Svînt, iată cu robul și închinătorul Svintei Troițe, Ioan Miron Barnovschi Moghilă Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domnul Țării Moldovei. Adică domnia mea, de sirgu dorind, dentru curată inimă și din aprinsu gând și dintru toată cercetare și osândie noastră, cu agiutorul lui Dumnezeu, râvnit-am și-am îndrăznit a urma celor vechi, cei mai înainte decât noi. (...). Așijdere și mănăstiri au îndreptat și au întărit cu ruga de la Dumnezeu și prin rugăciune călugărilor întru vecinica pomenire. Pentru aceia domnia mea, vădzind a lor sufletească cercetare și dorire ce au către Dumnezeu, și noi ne-am milostivit luând pre Dumnezeu în agiutoriu și cu bună voirea Sfintei Troițe, început-am a zidi și-am făcut biserica aceasta, întru numele Prea Sfintei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară Maria și a cinstitei ei Văvidenie, care iaste în parte apusului

³⁶ *Ibidem*, p. 133; Constantin Matasă, *op. cit.*, p. 103; Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p. 312-313.

³⁷ Gheorghe Iacomî, *op. cit.*, p. 59-61.

³⁸ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 17.

³⁹ *DRH, A, XIX*, nr. 153, p. 183-184.

depărtată și într-o deosebită pustie, în locul ce se cheamă Hangul...”⁴⁰. Din acest hrisov se relevă pustietatea locurilor, potrivite pentru o adevărată viață monahală. Domnitorul menționează faptul că demersul său ctitoricesc s-a datorat și cucerniciei unor călugări existenți acolo, amintiți și în alte documente. Deci, o așezare monastică exista în acel loc înainte de 1627.

În documentele lui Barnovschi se spune că mănăstirea s-a zidit „de iznoavă din temelie”; Gh. Ungureanu arată că prin aceste cuvinte se indică existența unui lăcaș de cult monastic anterior ctitoriei lui Barnovschi, aceasta doar înlocuiește o alta mai veche, dar biserica este ridicată pe un alt loc respectând o veche tradiție de a lăsa vechiul locaș să se risipească în timp, fără a fi atins vreun lucru⁴¹.

Cercetările arheologice desfășurate în curtea mănăstirii și – chiar într-un perimetru mai larg –, n-au scos la iveală urme ale unei clădiri trainice. Dar, bisericile acelor vremuri, care nu erau ctitorii domnești sau boierești, erau construite din lemn și secolele au dus la risipirea lor de multe ori totală⁴².

În 1629, Barnovschi a statornicit hotarele moșiei Hangului. Cu această ocazie, domnitorul a înconjurat cu hotarul și moșia Schitului Poienile, ctitorie a lui Gheorghe Movilă, mitropolitul, născându-se din această cauză procese⁴³. Și în 1634, întâlnim un proces al Schitului Poienile intentat Mănăstirii Hangu, dar domnitorul a dat dreptate celor din Hangu, care au venit la judecată doar cu catastihul de pomenire și marele pomelnic, unde erau trecuți toți strămoșii săi și Moise Movilă n-a vrut să strice dania nașului său, Miron Barnovschi. Mănăstirea Hangu își va spori neconținut avutul prin mijloace mai mult sau mai puțin ortodoxe dintre care nu era exclusă nici camăta. Ea devine astfel un puternic rival pentru boierii cantacuzini, stăpâni ai moșiei Hangu, care revendică unele sate cedate mănăstirii printr-un schimb cu Miron Barnovschi. Procesele au început în 1653 și au durat până la jumătatea veacului XIX⁴⁴.

Miron Barnovschi și-a dorit ca mănăstirea ctitorită de el într-o regiune sfințită de sihaștrii muntelui Ceahlău să devină un focar al ortodoxismului, de sprijinire a isihasmului și-a vieții culturale. Dar mănăstirea a devenit un important latifundiar iar egumenii și călugării au fost interesați mai mult de exploatarea moșiilor și de câștigarea proceselor pe care le-au intentat vecinilor, boieri sau mănăstiri. Colecțiile de documente ale istoriei Moldovei medievale conțin numeroase referiri la procesele în care a fost implicată mănăstirea, „pâri” și „jeluiri”, întăriri de hotare dar, din nefericire, neconsemnând importante acte de cultură sau viață religioasă. Pentru Mănăstirea Hangu instaurarea domniilor fanariote aduce un eveniment de tristă amintire: închinarea ei către Patriarhia Alexandriei. La 20 iulie 1715, domnul fanariot Nicolae Mavrocordat a închinat Mănăstirea Hangu Patriarhiei din Alexandria și patriarhului Samuil, prezent în Moldova la acea dată. Mitropolitul Ghedeon al Moldovei s-a opus acestei închinări „fiind a țării și mai ales la munte”⁴⁵. De la această dată situația țăranilor de pe moșia Mănăstirii Hangu cunoaște o constantă înrăutățire, mai ales datorită sistemului de arendare utilizat de egumenii greci, care organizau adevărate licitații. Apar, astfel, arendașii, niște intermediari dornici de câștig, fără nici un scrupul în exploatarea abuzivă a țăranilor. Se spunea în epocă: „Aș îndrăzni a zice că în toate letopisețele lumii nu se vor găsi atâtea cruzimi și schingiurări și asupriri”. Plângerile țăranilor către ispravnic sau domnitor nu erau soluționate, datorită faptului că autoritățile

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 170, p. 220-222.

⁴¹ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 8-9.

⁴² Vezi pe larg *Cercetări arheologice și istorice în zona lacului de acumulare Bicăz*, volum îngrijit de Mircea Petrescu-Dîmbovița și Victor Spinei, Piatra-Neamț, 2003.

⁴³ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, V, Iași, Tipografia „Dacia”, 1931, p. 191-193.

⁴⁴ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 20; M. Drăgotescu, D. Bărlădeanu, Gh. Bunghez, *Monumente istorice din județul Neamț*, București, Editura Meridiane, 1971, p. 47.

⁴⁵ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, VI, București, Editura Ministerului de Instrucție, p. 418-419.

nu puteau să producă vreo imixtiune în treburile mănăstirilor închinată⁴⁶. În 1861, conform unui inventar realizat la mănăstire, se constată faptul că deținea destul de multe moșii, atât în ținutului Neamțului, cât și în alte regiuni; de asemenea, case și alte bogății mișcătoare și nemișcătoare⁴⁷.

Să amintim și numeroasele odoare bisericești consemnate în inventar, care arată bogăția de obiecte prețioase, cele mai multe dintre ele dăruite de ctitori și urmașii acestora. La 1863, Mănăstirea Hangu sau Buhalnița a devenit proprietate a statului, toate moșiile ei au fost secularizate și au fost trecute pe seama statului. La plecarea lor din țară, călugării greci au jefuit mănăstirea, luând toate operele de artă, și odoarele bisericești care se mai păstrasera⁴⁸.

Se va lăsa ultimul cuvânt lui Gheorghe Ungureanu, care nota cu bucurie faptul că „pe locul unde secole de-a rândul a domnit lenea, prefăcătoria și înșelăciunea, unde ani întregi s-au văzut cele mai mari nedreptăți, s-a născut o școală primară”⁴⁹. Rămasă fără venituri, mănăstirea a fost părăsită de călugări care s-au îndreptat spre Durău iar biserica a devenit de mir, așa cum este și astăzi. În 1958, odată cu strămutarea satelor, biserica a fost demolată și reconstruită cu grijă. Astăzi, turnurile se zăresc din șoseaua națională, iar biserica te întâmpină, după câteva minute de mers pe jos, albă, înaltă, maiestuoasă, de parcă secolele scurse nu au putut să o atingă.

În poienile din munții Neamțului s-au ridicat altare și paraclise de către sihăștri, s-au tocmnit mici obști în schituri și sihăștrii și apoi s-au construit mănăstiri de către domni sau boieri. Aceste schituri și mănăstiri, prezentate aici, s-au adăugat deja existentelor Bistrița, Neamț, Bisericani sau Pângărați și în secolul XVII s-au fondat Secu, Pionul, Horaița, Horăcioara sau Sihăstria Secului, iar în secolele XVIII și XIX s-au întemeiat schituri la Poiana Maicilor, la Durău, la Schițor, Pocrov sau Icoana Veche. Regiunea munților Neamțului, având în centrul ei Ceahlăul, a fost încă din vechime un adevărat pol al isihasmului ortodox. Monahismul românesc și-a aflat aici o adevărată Meteoră. Dacă în timpul comunismului, monahismul a avut de suferit, el a renăscut după 1990, importante centre pastorale devenind mănăstirile Durău și Petru-Vodă, cu mai multe metoace, iar pe muntele Ceahlău s-a ridicat o mănăstire întru pomenirea pustnicilor și monahilor locurilor. Numărul de pelerini care ajunge la muntele Ceahlău, la mănăstirile și schiturile sale, sunt în număr tot mai mare.

THE NEAMT MOUNTAINS - A „ROMANIAN METEORA”

(Abstract)

Neamt is the county that has the greatest number of hermitages and monasteries in Romania, which makes it a real Romanian Meteora, with its own "Romanian Athos" in its middle – The Ceahlau Mountain. Ceahlau was considered the sacred mountain of the Dacians, but the Orthodox monks and hermits transformed it into a holy Christian Mountain. The first monasteries in the Neamt county were Bistruta and Neamt. The Razboieni, Tazlau, Bisericani, and Pangarati monasteries were erected during the Mușatina era. Later, Secu, Sihastria, Horaita or Hangu-Buhalnita or Pionul and Durau were built. The present study focuses on the beginnings of hesychasm in the area around Mount Ceahlau. on the first hermitages, monasteries, the princely and boyar founders, and the intense religious life. A compact case study regarding the Hangu-Buhalnita Monastery is offered, as well. Books and old press from the "G.T. Kirileanu" Fund in Piatra Neamt, including chronicles, medieval history documents collections, and monographs were used for this study.

⁴⁶ Constantin Cihodaru, *Evl Mediu și începutul epocii moderne*, în Mircea Petrescu-Dîmbovița (coord.), *Cercetări arheologice și istorice în zona lacului de acumulare Bicaz*, Piatra Neamț, Editura „Constantin Matasă”, 2003, p. 167-168.

⁴⁷ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 35-36.

⁴⁸ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 418-419.

⁴⁹ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 37.

MĂNĂSTIREA SECU ÎN TIMPUL STAREȚULUI PAISIE VELICIKOVSKI (1775-1779)

Ion GUMENĂI*

Cuvinte cheie: Paisie Velicikovski, mănăstirea Secu, mănăstirea Neamț, călugări, strămutare, viață monahală

Keywords: Paisie Velicikovski, Secu monastery, Neamț monastery, monks, relocation, monastic life

Dat fiind că acest an este declarat de către Patriarhia Română *Anul omagial al rugăciunii în viața Bisericii și a creștinului* precum și *Anul comemorativ al sfinților isihasți Simeon Noul Teolog, Grigore Palama și Paisie de la Neamț*, iar de către Mitropolia Moldovei *Anul Omagial Sfântului Cuvios Părinte Paisie Velicikovski – 300 ani de la nașterea sa*, s-a considerat necesar a se face referire la un scurt segment din viața Sfântului Paisie de la Neamț, și anume perioada aflării acestuia la mănăstirea Neamț. Nu se va intra în amănuntele privind trecerea lui Paisie de la mănăstirea Dragomirna la Secu, acestui subiect fiindu-i dedicat un studiu aparte¹, ci se va reaminti doar faptul că, la baza respectivei „migrări” au stat pe de o parte rezultatele războiului ruso-austro-turc din 1768-1774, soldat cu anexarea Bucovinei de către Imperiul Habsburgic, având ca rezultat trecerea mănăstirii Dragomirna sub administrația laică austriacă, iar pe de altă parte, cuvântul dat sieși de Paisie Velicikovski, de a nu viețui în locașuri monahale care nu erau sub auspiciile adevăraților creștini, doar ortodocși în viziunea sa, jurământ dat încă de pe când era tânărul rasofor Platon, în momentul când a fost închisă mănăstirea Medvedovsk la care, evident că se adaugă dorința cârmuirii sobornicești de la Secu, relevată prin corespondență, de a primi comunitatea monahală a lui Paisie Velicikovski.

Ca urmare – și cu acceptul conducerii laice și bisericești a Țării Moldovei – starețul Paisie se va stabili la Secu, despre care Andronic Popovici a consemnat că: „Deci sf(â)nta monastire a Secului să află întemeiată întru un loc foarte strămpt pre de amândooă părțile, încungiurat cu munți înalți, plini de păduri și de stânci mari de piatră. Însă în loc adăpostit și liniștit și monahilor celor râvnitori dupre D(u)mnezeu preaiubit. Pentru care foarte mult s-au bucurat Preafericitul părintele nostru și cu lacrimi mulțemind lui D(u)mnezeu s-au sălășluit acolo împreună cu toți frații săi în anul 1775 la luna lui octovrie în 14 zile”².

Odată stabilit la mănăstirea Secu, Paisie și obștea sa s-au confruntat cu o serie de greutăți, legate în primul rând de lipsa chiliilor. În „Viața Cuviosului Paisie”, scrisă de către ucenicul său, Mitrofan, acest moment este redat astfel: „Erau cu totul numai paisprezece chilii și erau mai mult de cincizeci de frați, pe lângă câțiva monahi bătrâni de la Secu. S-au înghesuit câte trei, patru sau chiar cinci într-o singură chilie, și au suferit foarte, foarte mult de pe urma iernii. Singura lor mângâiere și bucurie era vederea feței sfântului lor părinte și învățătura lui duhovnicească lumina orice mâhnire și înghesuială, iar ei răbdau tot ceea ce li se întâmpla slăvind pe Dumnezeu. Când a venit primăvara și frații de la Dragomirna au început să se mute la Secu, înghesuiala a fost atât de mare că nu mai aveau nicăieri unde să-și plece capetele lor”³.

* Institutul de Istorie din cadrul Ministerului Educației și Cercetării, Chișinău.

¹ Cf. Ion Gumenăi, *Preacuviosul Paisie Velicikovski și transferul său de la mănăstirea Dragomirna la Secu*, în „Educație din perspectiva valorilor”, Summa Theologicae, Tom XIX, București, Editura Eikon, 2021.

² Andronic Popovici, *Istoria Sfințelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol III-IV, editor Ion Gumenăi, Chișinău, Editura Lexon Prim, 2020, p. 179.

³ Paisie de la Neamț, *Autobiografia și Viețile unui stareț. Urmate de așezăminte și alte texte*, Ediția a III-a adăugită, Ediție îngrijită și prezentată de diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Deisis, 2015, p. 265.

Ca urmare, a fost necesar ca monahii să se ocupe de construcția chiliilor, de ambele părți a zidurilor mănăstirii sau chiar în pădure, de amenajarea unor asemenea încăperi în turnurile mănăstirii. În situația creată starețul a încercat să vină în ajutorul călugărilor, deseori dându-le bani pentru a angaja persoane laice, meseriași care să îi ajute la construcția chiliilor. Acest efort nu a fost unul de scurtă durată, petrecându-se pe un segment temporar de aproximativ trei ani⁴. Calculele efectuate, arată că, pe parcursul celor trei ani, au fost construite peste o sută de chilii, hotărându-se ca, în anul 1778, să se facă o pauză pentru redresarea fizică a comunității monahale. Tot acum Paisie, a redactat trei epistole și *Varianta de la Secu a așezământului vieții de obște*⁵.

Învățăatul grec A. E. Tahiaos susținea că viața monahilor de la mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț, deși reprezintă un interes deosebit, lipsește din scrierea „*Viețile*” Sfântului Paisie. Acest lucru este cu atât mai trist cu cât ar fi ajutat la înțelegerea completă a tabloului legat de mișcarea literară-ascetică din Moldova secolului XVIII⁶. Tocmai din acest considerent, se redă aici un scurt pasaj din epistola lui Paisie de la Secu trimisă către frații rămași la Dragomirna, arătându-se că: „Deosebit iată vă înștiințez și pentru aceasta că aicea așa am dat poruncă tuturor fraților de obște: Că fieștecarele să păzească nestrămutat în fieștecare zi aceste porunci adecă fieștecarele să aducă câte o cofă sau măcar câte o cofiță de apă la bucatărie și să dea ajutoriu măcar cât de puțin și la spălatul strachinilor și la altele cele ce va urma nevoie. Așijderea și la pitărie să cearnă câte o cernătură sau două de făină și să dea ajutoriu la frământat pâine cei ce sânt mai tărișori cu trupul. Pentru că să cade și fraților celor ce sânt rânduți pre la ascultările acestea să fie mai ușurați. Așijderea să aibă fieștecarele în toată săptămâna a-și șterge hornurile sobelor sale.

Și nimenia lemne sau surcele pre sobă sau pintre sobă să nu puie, pentru ca să nu lipsească cu totul grija de aprinderea focului. Prin monastire toți să umble cu cucernicie și cu mâinele strânse la brâu. Prin chilii nimenia unul către altul fără de treabă să nu umble și atunci cu știrea și blagoslovenia d(u)hovnicului precum s-au mai zis. Așijderea și adunări ori pre la poartă sau ori în ce loc și mai vârtos cu vorbe deșarte să nu fie. Că am rânduit și canon carii nu vor păzi și nu vor face poruncile acestea vin să nu bea.

Și fiindcă aceaștia aicea așa s-au întărit a să face și a să păzi cu mare luare aminte, Vă rog și pre voi, cinstiții și prea iubiții miei fii, de vreme că aicea și acolo, fără osebite, soborul tot unul este, ca cu toată osârdia și silința, să le păziți și să le faceți și voi acolo pre acestea, fiindcă nu sunt atâta de mari și grele, ci numai voind puteți cu toții a le face, afară de cei ce să află bolnavi și bătrâni, ca să fie și acolo precum și aicea tot o orânduială⁷.

Din pasajul de mai sus se poate deduce că, în afară de construcția chiliilor, monahii mai aveau și o serie de îndatoriri care veneau să întărească coeziunea comunității dar și să continue tradiția preluată de Paisie de la schiturile românești de dinainte de plecarea sa la Muntele Athos, aceea de întreținere a comunității monahale și prin munca proprie.

În ceea ce privește organizarea vieții spirituale, aceasta rezultă foarte clar din așezământul pe care îl trimite Paisie în 1778 Mitropolitului Moldovei, Gavriil Callimachi. Acesta este unul sintetizat, rezultat din cel de la Dragomirna. Spre deosebire de cel anterior are doar nouă puncte, care le rezumă pe cele 18 formulate pe când se afla la mănăstirea bucovineană. Un lucru nou apărut în această epistolă către Mitropolitul Moldovei, este cel legat de alegerea starețului. Adresându-se mitropolitului, Paisie solicita ca: „Prea plecată scrisoarea mea, de altă mai mult nu este către

⁴ *Ibidem*, p. 265-266.

⁵ Прп. Паисий Величковский. Автобиография, жизнеописание и избранные творения по рукописным источникам XVIII–XIX вв., под редакцией П. Б. Жгун, М. А. Жгун, Москва, Храм Софии Премудрости Божией, 2004, с. 15.

⁶ Преподобный Паисий Величковский. Автобиография. Житие, под редакцией А.-Е. Тахиаос, Москва, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006, с. 33.

⁷ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 184-185.

stăpâneasca milostivire a Preasf(i)nției tale fără decât fiindcă, mai în trecutele zile am fost scris la Preasf(i)nția Ta, cu fratele, ieromonahul Savva, rugându-mă ca să fie milostivirea Preasf(i)nției Tale către Soborul părinților, pentru ca să se facă așezământ întărit de Preasf(i)nția Ta și sfinții episcopi ai țării aceștia, și de domnia lor veliții boiari ai Divanului, pentru ca, din frații soborului nostru, cu blagoslovenia Preasf(i)nției Tale, să se aleagă, după a mea moarte, frate între frați povățuitoriu. Pentru aceasta și acu, cu umilite lacrimi mă rog Preasf(i)nției Tale, precum dintru începutul venirii mele de la Sfântul Munte cu frații ai făcut Preasf(i)nția Ta milă și ne-ai primit pre noi străinii, carii nu aveam unde capul să ne plecăm, și ne-ai dat întru lăcuință sf(â) nta monastire Dragomirna⁸. După ce înșiră cele nouă puncte a așezământului pentru soborul monahilor de la mănăstirea Secu și după ce precizează că obștea călugărilor din acest locaș este compusă din bulgari, greci, români și slavi, arătând că Țara Moldovei este unul din puținele locuri de adăpost a adevăratei credințe, Paisie revine la problema alegerii starețului și egumenului, stăruind pe lângă mitropolitul Gavriil și menționând: „Și pentru ca și după moartea mea să rămâe tari și întemeiate nevoie urmează neocolită ca, din soborul nostru, să se aleagă povățuitoriu sufletelor părinților care multă vreme ar fi petrecut supt cea desăvârșită ascultare și fără toată prihana. Și, prin ascultarea și tăierea vocii sale, ar fi câștigat adâncă smerenie în sufletul său. Și, prin smerenie, s-ar fi învrednicit darului socotelii ceii drepte. Și ar fi dobândit dragostea lui H(risto)s către toți frații deopotrivă și pace adâncă. Și, răbdând toate ispitele și defăimările prin multă vreme și ocărându-să de-a pururea pre sineși, ar fi scăpat cu totul de iuțime și de mânie⁹”.

Starețul Paisie lua în considerație toți factorii ce puteau influența – fie pozitiv, fie negativ – viața moral-spirituală a comunității sale, fapt care a condus la decizia strămutării satelor ce se aflau în imediata apropiere a locașului de cult unde activa soborul monahal. Andronic Popovici, referindu-se la acest episod, a menționat că: „Însă, fiindcă am pomenit mai sus cum că Preafericitul părintele nostru, starețul Paisie, au făcut cerere către ocărnuire ca să se mute satul cu lăcuiorii mireni ce să afla lângă mănăstirea Neamțului, apoi, este de cuviință a mai zice ceva mai lămurit despre acest lucru. Și ascultă: fiindcă Preafericitul părintele nostru, starețul Paisie, când au mers în mănăstirea Dragomirna, precum să arată în Așezământul sf(i)nției sale, au găsit sat de lăcuiorii mireni lângă mănăstire și, prin cererea ce au făcut către ocărnuire, s-au rădicat satul de acolo. Apoi, când au venit din mănăstirea Dragomirna, iarăși au găsit aproape de mănăstirea Secului, lângă locul ce să numește Săscuța, satul Fagii. Așijderea și când au venit din mănăstirea Secului în mănăstirea Neamțului, au găsit sat lângă mănăstire, precum am zis. Pentru aceea, sf(i)nția sa, ca unul ce era mai nainte văzătoriu, au cunoscut (cu) duhul cum că nu este cu puțință spre a să întemeia bine tagma monahicească având megiași pre mireni și femei și copii, duple cum se vede și până în ziua de astăzi, ce întemeiere este pre la altele mănăstiri călugărești ce sânt prin sate mirenești. Și au pus toată silința de au mutat satul Fagii de lângă mănăstirea Secului lângă satul Vânătorii. Așijderea și satul de lângă mănăstirea Neamțului l-au mutat la moșia Timișeștii, pentru care lucrare să adeverește din porunca cea arătată mai sus, a binecredinciosului domn al Moldoaviei, Constantin Moruz, cea din anul 1780, pre care o au dat la 19 zile ale lunii lui ianuarie, întru care hotărăște ca numaidecât să se mute lăcuiorii de lângă mănăstirea Neamțului la moșia Timișeștii, precum am zis¹⁰”.

Drept urmare a măsurilor întreprinse, viața monahală la Secu se normalizează, statornicindu-se aceeași ordine ca la mănăstirea Dragomirna: „Iarna, starețul aduna zilnic pe toți ăni trapeză, le citea din cărțile sf(inților) părinți, îi învăța să păzească poruncile lui Dumnezeu, ascultarea, smerenia și

⁸ *Ibidem*, p. 186.

⁹ *Ibidem*, p. 189.

¹⁰ *Ibidem*, p. 202-203.

frica de Dumnezeu. Văzând că frații îl ascultă cu plăcere și propășesc în viața duhovnicească, starețul se bucura și mulțamea lui Dumnezeu, că le-a dăruit acest loc liniștit și singuratic”¹¹.

Ocupațiile lui Paisie legate de promovarea citirii, transcrierii și multiplicării lucrărilor Sfinților Părinți, au continuat și la Secu. Astfel, aici începe să se profileze măiestria sa ca traducător. Tot acum apare ideea înființării unei școli, unde tinerii monahi ar putea să învețe limba greacă, pentru a ajuta la traducerea lucrărilor patristice. Până la realizarea acestui deziderat însă, Paisie va trimite la București câțiva dintre cei mai buni monahi pentru a învăța limba greacă¹².

Evident că, pe lângă organizarea moral-spirituală și gospodărească a comunității monahale de la Secu, Paisie a fost nevoit să se preocupe și de partea economică a vieții acesteia, ca parte integrantă a funcționării întregului mecanism al obștii reconstituite de el, de această dată la Secu. Se pare că o importanță majoră trebuie acordată și actului emis de către Constantin Moruzi, din 2 iulie 1778, prin care hotărăște „ca sfintele monastiri Secul și Dragomirna și soborul din iale a Starețului Paisie în veaci să fie fără de bir în vistierie și pe fiecarele an să li să scutească o mie două sute de stupi de desetină. Și la vremea goștinii să li să scutească două mii cinci sute de oi de goștină. Și la vremea vădrăritului tot vinul cât va eși de la viile monastirii. Asemenea și vinul ce îl vor strânge Părinții de milostenie să se scutească și nici un ban să nu să ia de la monastire”¹³. Acesta reprezintă primul act de acest gen obținut de la domnie de către Paisie, după așezarea acestuia la mănăstirea Secu. Pe parcurs, aceste scutiri și danii directe din partea domniei, pe parcursul vieții starețului Paisie, se vor înmulți. S-au schimbat doar subiecții care primeau privilegiile, în faza inițială fiind Dragomirna și Secu, apoi Dragomirna, Secu și Neamț, apoi Neamțul și Secu și – în cele din urmă – , Neamț, Secu și schiturile acestora¹⁴. Astfel, la 26 mai 1777, Grigore Chica a întărit mănăstirii Secu hotarele moșiei sale Durăștii. De asemenea, a refăcut dania Mariei jicniceroaia, fiica lui Grigore Jora, pentru o parte din moșia Băloșeștii, document care a fost pierdut când s-a făcut trecerea de la Dragomirna la Secu, însă întărit de Grigorie Ghica, la 3 februarie 1779. Două zile mai târziu, același domn, îi va întări egumenului și soborului său dania lui Ghenadie Cucoran, moșia Furcenii.

Mergând în continuare pe calea sporirii proprietăților mănăstirii Secu, precum și pentru apărarea și recuperarea proprietăților mai vechi, starețul Paisie va solicita stabilirea adevărului asupra moșiei Vatra Iazului, pentru care avea documente, dar pe care o stăpânea mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași. Ca urmare a poruncilor domnului Constantin Dimitrie Moruz și a cercetărilor efectuate, la 19 iunie 1779 este emis actul domnesc prin care mănăstirea Secu, urma să stăpânească și să ia toate veniturile de pe această moșie¹⁵.

Stabilitatea instaurată în comunitatea paisiană de la Secu nu a fost însă de lungă durată, deoarece centrul acesteia a trebuit să se deplaseze către mănăstirea Neamțul. Datele furnizate, dacă

¹¹ Serghie Cetvericov, *Paisie starețul mănăstirii Neamțului. Învățătura și influența lui asupra Bisericii Ortodoxe*, Traducere de Episcopul Nicodim, starețul mănăstirii Neamțului, Editura și tiparul Sfintei Mănăstiri Neamț, 1933, p. 267.

¹² *Ibidem*.

¹³ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 185.

¹⁴ Așa de exemplu la 20 februarie 1780, domnia reîntărea milele sale față de soborul lui Paisie Velicikovski, specificând: „ca aceste trei monastiri să fie fără de bir în vistierie, după cum scriu și celelalte hrisoave, date mai înainte monastirilor Dragomirna și Secul. Și pe tot anul, la vremea desetinii, aceste trei monastiri să scutească 2500 de stupi de desetină, și, la vremea goștinii, să scutească 4000 de oi de goștină, și, la vremea vădrăritului, să scutească tot vinul cât va eși din dreapte viile acestor trei monastiri, cum și vinul ce să va strânge de milostenie, de banii vădrăritului. Și să aibă a lua monastirea Neamțului milă din vistieria g(os)pod, pe tot anul, la ziua hramului, câte 52 de lei pentru ceale trebuincioase de praznic, după osebit al domniei sale ce are; și să mai i-a monastirea din vama g(os)pod pe toată luna câte 2 oacă de unt de lemn și 100 dramuri tămâe. Deosebit, s-au mai miluit aceste trei monastiri și cu sare din ocna g(os)pod, adecă să i-a pe tot anul monastirea Neamțul câte 3000 oacă, adecă câte 150 cumpene, și monastirea Secul câte 1600 oacă, adică 80 cumpene, și monastirea Dragomirna câte 800 oacă, adecă 40 cumpene” (Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 201-202).

¹⁵ *Ibidem*, p. 185; 192-195.

oferă o certitudine în ceea ce privește declanșarea acestui proces (creșterea continuă a numărului monahilor soborului condus de Paisie) diferă în privința inițiativelor și forțelor care au declanșat această hotărâre.

Astfel, ucenicul lui, Mitrofan, referindu-se la acest moment, consemnează: „Într-o zi, pe când luminatul și evlaviosul și de Hristos iubitorul domn Constantin Moruzi ședea împreună cu sfatul lui strălucit și iubitor de bine, a venit o discuție privitoare la fericitul nostru părinte și soborul fraților lui. Evlaviosul și de-Hristos-iubitorul domn a întrebat sfatul său ce fel de mănăstire era cea în care locuia Paisie împreună cu frații săi”. Ca urmare a discuțiilor purtate s-a înțeles că Paisie cu soborul său este foarte strâmtorat la Secu, ajungându-se să se ia următoarea decizie: „În toată țara nu este mănăstire mai mare în lărgime, nici cu o biserică mai măreață sau cu o așezare mai frumoasă ori cu o cale de acces mai ușoară pentru aducerea în sobor a celor de trebuință din afară decât mănăstirea Neamțu aflată la două ore de mers depărtare de Secu”¹⁶. Pasajul sugerează ideea trecerii lui Paisie de la Secu la Neamț a apărut spontan, fiind o inițiativă a domniei, discutată în sfatul domnesc.

Andronic Popovici, în varianta sa, afirmă însă că, din cauza creșterii numărului călugărilor soborului, Paisie s-a adresat cu o scrisoare domnului Constantin Moruzi, prin care a solicitat primirea unui ajutor pentru construcția de noi chilii. În urma discuțiilor din divan, s-a ajuns la concluzia ca să fie dată obștii lui Paisie, în locul sprijinului material, mănăstirea Neamț¹⁷.

Serghie Cetvericov emite o altă variantă a momentului incipient a problemei transferului de la Secu la Neamț. Astfel, autorul precizează că: „în primăvara anului 1779 voievodul Moldovei, Constantin Moruzi, a trimis la Secu o cantitate oarecare de provizii și, în scrisoarea scrisă cu propria-i mână către starețul, îl ruga să-i aducă la cunoștință toate nevoile mănăstirii făgăduindu-i ajutor. Starețul răspunse prin o scrisoare de mulțămire și rugă sa-i dea 500 lei pentru facerea a patru chilii mari, ca ateliere de croitorie, ciubotărie și țesătorie și pentru ca să aibă tinerii monahi unde se ocupa cu limba greacă”¹⁸. Discutându-se despre cererea starețului Paisie în divanul domnesc, în cele din urmă, se va ajunge, după cum este cunoscut, la soluția de a da mănăstirea Neamț sub ocârmuirea lui Paisie.

Să apelăm însă la sursa primară, și anume la scrisoarea starețului Paisie, către părinții Ambrozie, Atanasie și Teofan din Rusia în care Paisie arată că: „La anul 1779, în vremea de primăvară, domnind atuncea blagocestivul și de H(risto)s iubitoriul Io Constantin Dimitrieviciu Moruz voievod domn al Țării Moldaviei, s-au făcut atuncea a lui poruncă adunare de multe fealiuri de cheltueli pentru trebuința venirii a oareși carii slăvite feațe în cetatea domnească Iașii. Ci fiindcă aceii slăvite feațe nu i s-au întâmplat trecerea prin Iași, pentru aceasta toate aceale cheltuieli și străngeri au rămas. Și după obșteasca sfătuire a Domniei sale cu boiarii cei mari, s-au orânduit ca o parte dintru acelea să se de soborului nostru care s-au și trimis la noi, în lăcașul Secului, cu scrisoarea luminării sale, întru care scrisoare au mai scris osebit cu mâna sa, poruncindu-mi mie ca întru toate ne ocolitele nevoi ale noastre să-i propui lui cu îndrăznire, făgăduindu-să că cu osârdie le va împlini pre iale cu însuși lucrul.

Iară eu, văzind o milostivire înaltă ca aceasta a luminării sale către noi, am luat îndrăzneală, și întru răspunsul scrisorii mele către luminarea sa, după mulțămirea mea pentru milostivirea cea arătată mai sus, am propus această cearere a noastră, ca de va fi a lui milostivire, să ne miluiească pre noi cu darea de cinci sute lei, spre zidirea a patru chilii mari: croitoria, ciubotaria, țesătoria și pentru părintele Ilarion, dascălul, spre învățătura tinerilor monahi elenogreceștii învățăturii; pentru tălmăcirea

¹⁶ *Autobiografia unui stareț...* p. 269.

¹⁷ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 195-196.

¹⁸ Serghie Cetvericov, *op. cit.*, p. 268.

de suflet folositoarelor cărți; pre care cearere a mea, luminarea sa, o au arătat boiarilor celor mari și sfatului său, cerând de la ei sfătuire, căci voia ca ceale cerute de mine cu lucrul a le împlini”¹⁹.

Ca urmare a discuțiilor din divan se cunoaște faptul că marii boieri au propus: „Ci al nostru, al tuturor acest sfat este către a ta luminare, de va fi a lui D(u)mnezeu buna voire și a voastrei luminări cea prea mare și, mai de pre urmă, către acest bărbat și către al lui Sobor, îndurare și milostivire vă propunem și vă rugăm ca acestui stareț și soborului lui, ce au venit cu judecățile lui D(u)mnezeu din Sf(â)ntul munte al Afonului întru acest de D(u)mnezeu păzit pământ al Moldaviei, să binevoiți a i să da Sf(â)ntul și marele locaș, acela al Înălțării D(o)mnului ce să numeaște Neamțul, întru carele să află și făcătoarea de minuni Icoană a Preasf(i)nteii Născătoarei de D(u)mnezeu. Spre întărirea și nesticirea petreacerii viețuirii lor, având ducerea și de căratul pâinei și a lemnelor și a toatei trebuinți prea cu înlesnire și spre starea a vieții de obște foarte întru toate îndemânatec”²⁰.

Vestea privind strămutarea la mănăstirea Neamț ar fi fost primită, de către preacuviosul Paisie și soborul său, cu o mare reticență. Acest lucru s-ar fi datorat faptului că, deși se confrunța încă cu o serie de probleme iar accesul la mănăstire pentru diferite transporturi era îngreunat, mănăstirea Secu corespundea concepției lui Paisie privitoare la o viață monahală liniștită și retrasă. Urma să meargă la o mănăstire nouă, mare și cu mult zgomot, fiind vizitată de mulți pelerini. Fiind în vârstă și slăbit, starețul trebuia să facă față noilor probleme ce urmau a fi rezolvate, legate de strămutarea și unirea sub o singură administrație a trei comunități monahale și formate din diferite etnii – Neamț, Secu și Dragomirna. O altă dificultate consta în faptul că, datorită numărului mare de călugări, nu s-ar mai putea continua tradiția acelor adunări în care se citeau și discutau operele Sfinților Părinți. Se mai adăugau și impactul negativ al vizitatorilor laici asupra monahilor ș.a.²¹

O altă problemă nouă care apărea era cea legată de relația cu comunitatea monahală existentă în mănăstirea Neamț. Dacă la Dragomirna Paisie a găsit locașul aproape pustiu iar la Secu a fost chemat de către comunitate, în cazul mănăstirii Neamț era o cu totul altă situație.

Este cunoscut faptul că, imediat ce s-a aflat despre cedarea Neamțului sub ascultarea lui Paisie, întâi stătătorii mănăstirii s-au prezentat la starețul mănăstirii Secului, cerându-i să nu-i nedreptățească și să renunțe la această contopire a mănăstirilor²².

Mitrofan plasează greșit desfășurarea evenimentelor privind darea sub stăpânirea lui Paisie a mănăstirii Neamț. În scrisoarea sa către frații călugări din Rusia starețul arată că, primind această poruncă de la domnie, ar fi scris un răspuns prin care refuza, rugând ca lucrurile să fie lăsate în starea actuală, cu epistola sa fiind trimis la Iași duhovnicul Irinarh. Demersul egumenului de la Secu nu va avea niciun succes, domnia și mitropolitul rămânând la hotărârea anterioară. Tocmai în acest moment se vor prezenta călugării de la Neamț, Paisie arătând că: „iată acum a doa oară am scris rugăminte cu lacrimi cătră toate stăpânirile ca sf(â)nta monastirea voastră să nu fie dată soborului nostru și aștept despre aceasta slobodă milostivire. Și așa ei auzindu-le pre acestea de la mine, și puțină oareșicare mângâiere luând întru întristarea lor, s-au întors. Iară eu am rămas așteptând întoarcerea d(u)hovnicului și cel mai de pre urmă răspuns, mângâindu-mă pre sinemi cu oareșicare nădejde cum că întru rugămințile mele voiu fi auzit”²³.

La 9 august a sosit răspunsul din partea mitropolitului și a domniei, în care se insista ca preacuviosul Paisie să preia și mănăstirea Neamț. Argumentul principal adus de către domnie era următorul: „Noi, zice, această Sf(â)ntă monastire vooă nu numai spre întărirea soborului vostru o dăm ci ca rânduiala a soborului vostru și altor monastiri spre chip și râvna a viețuirii voastre să le

¹⁹ Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. V, editor Ion Gumenăi, Chișinău, Lexon Prim, 2021, p. 42

²⁰ *Ibidem*, p. 43.

²¹ Serghie Certvericov, *op. cit.*, p. 269.

²² *Autobiografia unui stareț*, p. 271.

²³ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 46.

fie”²⁴. Este evident, în ciuda subiectivismului lui Paisie Velicikovski că, atât puterea laică cât și cea religioasă, prin punerea sub ascultarea și a mănăstirii Neamț, ca una dintre cele mai vechi și influente lăcașuri monahale din Țara Moldovei, dar și a mănăstirii Secu care, la rândul său, ocupa un loc principal în viața spirituală a acestui spațiu, se dorea stabilirea unei anumite noi ordini în cadrul vieții și locașurilor monahale, ca model fiind luat cel paisian.

Sursele istorice, cu referire la primirea sub ascultare a mănăstirii Neamț, arată că, după ce făcuse sfat cu duhovnicii, și după ce și aceștia l-au sfătuit să accepte propunerea domniei, egumenul de la Secu, a acceptat acest lucru, pornind de la argumentul că, după Sfânta Scriptură, oricine este obligat să se supună puterilor stăpânitoare, deoarece acestea sunt date de la Dumnezeu²⁵. Au urmat ulterior pregătirile pentru aranjarea lucrurilor, în legătură cu situația creată, Paisie, arătând că: „Și așa, împreună cu părinții d(u)hovnici, am rânduit în patru zile frații la toate ascultările într-o amândouă monastirile. Și gătind și toate celelalte de trebuință spre călătorie spre Sf(â)nta monastire a Neamțului într-o cincea zi, adică miercuri în 14 zile ale lunii lui avgust, la înaintea prăznuire(i) a Adormirii Preasf(i)nteii Născătoarei de D(u)mnezeu, trăgând clopotul cel mare și adunându-să toți frații, am intrat în Sf(â)nta biserică...

... Apoi eșind din biserică și din monastire ca să mă duc în sf(â)nta monastire a Neamțului m-au petrecut tot soborul. Și puteai să vezi atunci lucrul foarte umilit! Căci eu plângeam și mă tânguiam cu nemângâiate lacrimi. Rupându-mi-să inima mea și gândind cum mă pot eu despărți de fiii miei cei iubiți și d(u)hovnicești! Așijderea și tot soborul, fii fiind ai d(u)mnezeștii ascultări după dragostea lui D(u)mnezeu ce o avea către mine, plângea și să tânguia cu umilite lacrimi nevoind a să despărți de la mine...”²⁶.

Prin urmare, la 15 august 1799, Paisie Velicikovski va accepta și se va transfera, împreună cu o parte a obștii, la mănăstirea Neamț. Acest lucru însă nu însemna și că abandona mănăstirea Secu. În primul rând, aceasta urma să fie condusă de către un locțiitor al său, primul din aceștia fiind duhovnicul Ilarion. Apoi, administrarea proprietăților și moșiilor mănăstirii Secu se efectua în continuare de către Paisie, după cum o arată o serie de documente ce sunt citate de către Andronic Popovici²⁷.

Nici din punctul de vedere al laturii moral-spirituale mănăstirea Secu nu a fost uitată de către preacuviosul Paisie căci: „Și între toate acestea Preafericitul părintele nostru, starețul Paisie, avea și acest obicei ca pre frații cei ce să afla petrecători în sf(â)nta monastire a Secului, carii era totdeauna ca o sută la număr, să-i cerceteaze odată în fiecarele an, la praznicul monastirii, adică la ziua Tăierii Cinstitului Cap al Sf(â)ntului slăvitului Prooroc înainte mergătoriului și botezătoriului D(o)mnului Ioann... Și așa petrecea preacuviosul părintele nostru în sfânta monastire a Secului nouă zile, până după pomenirea Preaferiților ctitori. Și în câtă vreme petrecea acolo tuturor fraților, și celor mici și celor mari, le era slobod a intra către dânsul și a-i vesti pentru toate nevoile sufletești și trupești, și pre toți îi împăca. Și, sfātuindu-i, le zicea așa: «Fraților ori și carele din voi de are oareșicare nevoie sufletească sau trupească și să scârbeaște și răpștaș te și nu vine către mine, nici mă înștiințază, eu pentru această scârbă a lui răspuns nu am a da înaintea lui D(u)mnezeu». Însă, fiindcă din bolniță nu putea vreo câțiva a veni din pricina slăbiciunii, apoi preacuviosul părintele nostru și acelora, prin părintele d(u)hovnicul Dosotheiu, le trimitea blagoslovenie... Iară după săvârșirea pomenirii Preaferiților ctitori ai sf(i)nteii monastirii Secului, mai nainte cu două zile de întoarcerea de acolo, după pavecerniță, să făcea adunarea părinților în casa trapezii; într-o zi a celor de limbă slavenească iar într-o zi a celor de limbă moldovenească. Și făcea Preacuviosul părintele nostru învățatură către dânsii într-o zi pre limba slavenească, iar într-o altă zi pre limba moldovenească, povățuindu-i pre ei ca, cu toată osârdia și cu tot

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol III-IV, Chișinău, Lexon Prim, 2020, p. 199.

²⁶ *Ibidem*, vol. V, p. 48.

²⁷ Cf. Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol III-IV, Chișinău, Lexon Prim, 2020, 320 p.

sufletul, să păzească poruncile lui D(u)mnezeu și poruncile ceale cătră monahi ale purtătorilor de D(u)mnezeu părinților noștri și cealelalte toate, câte sânt de nevoe spre mântuirea sufletească²⁸.

Din pasajele citate se observă că și la mănăstirea Secu, ca și la Neamț, se respectau regulile întocmai stabilite de către Paisie Velicovski privind orânduirea și desfășurarea a vieții moral-spirituale.

Datele izvoarelor și istoriografiei analizate mai sus, ne permit emitem o serie de concluzii.

Astfel, plecarea lui Paisie Velicovski de la mănăstirea Dragomirna a avut loc din cauza presiunilor venite din partea autorităților, atât laice cât și religioase, în urma instaurării stăpânirii Imperiului Habsburgic.

Alegerea noii locații, mănăstirea Secu, nu a fost una întâmplătoare, deoarece starețul și administrația locașului monahal, încă din timpul desfășurării acțiunilor militare, ar fi propus soborului călugărilor instalați la Dragomirna, în frunte cu starețul, să se strămute la acest așezământ monahal. Fiind obținut și acordul autorităților superioare laice și bisericești din Țara Moldovei, la 14 octombrie 1775, Paisie și cu obștea sa se instalau la Secu.

Din cauza insuficienței de spațiu locuibil, în primii trei ani de viețuire la Secu, pe lângă alte activități obișnuite deja, atenția sa s-a concentrat și asupra construcției de noi chilii, fiind ridicate în jur de 100. Obiectivul a fost atins parțial, deoarece domnul Țării Moldovei a hotărât ca mănăstirea Neamț să treacă sub ascultarea lui Paisie, o parte din călugări fiind transferați în noul așezământ monahal dobândit. Chiar dacă inițial s-a opus acestei dispoziții a domniei și a conducerii bisericii, starețul a fost nevoit în cele din urmă să se supună.

Cu toate că trece la mănăstirea Neamț, Paisie Velicovski va continua să conducă și mănăstirea Secu prin intermediul unui egumen, primul fiind duhovnicul Ilarion. Paisie a continuat să rămână în fruntea monahilor care erau acum împărțiți între mănăstirile Secu și Neamț, conducând cea mai mare comunitate călugărească a timpului din Țara Moldovei. Acesta se îngrijea de toate laturile vieții monahale, fiind un exemplu pentru alte așezăminte monahale, astfel îndeplinindu-se într-un fel dorința domniei de a înnoi și uniformiza viața monahală din spațiul carpato-nistrean, după modelul paisian.

SECU MONASTERY DURING THE ABBOT PAISIE VELICOVSKI (1775-1779)

(Abstract)

This work primarily focuses on the causes that determined Paisie Velicovski, an international figure of the moral-spiritual and cultural life of the eighteenth century, to leave the Dragomirna Monastery and settle in the Secu Monastery. Obviously, it is necessary to highlight the historical causes, as well as the attitude of the secular and religious authorities, which determined that the Secu monastery be chosen and not another monastic place.

The abbot's activity, particularly the way in which he organizes his community in this new location, is very interesting, especially seen through the administrative and economic measures he took. Similarly enlightening is Reverend Paisie's perception and attitude regarding his transition from the Secu Monastery to Neamț.

The proposed material is based on the information provided by Andronic Popovic, both in the "History of the Neamț and Secu Holy Monasteries" and in the correspondence of the Abbot Paisie, who was the abbot of the New Neamt Monastery.

²⁸ *Ibidem*, p. 239-240.

BICENTENARUL ETERIEI LA MĂNĂSTIREA SECU. CÂTEVA ASPECTE

Cristiana CHIRCU*

Cuvinte cheie: Eteria, Iordache Olimpiotul, Farmache, Mănăstirea Secu, 1821, bătălie, Moldova, tragedie

Keywords: Eteria, Iordache the Olimpiot, Farmake, Secu Monastery, 1821, battle, Moldova, tragedy

Anul 2021 marchează bicentenarul unor evenimente care au făcut istorie la Mănăstirea Secu: ultimele lupte dintre eteriști și turci, ce au curmat viețile mai multor nevinovați. Grăitor rămâne cazul celor 35 de călugări uciși în timpul acestor confruntări în propria mănăstire – o situație unică în istoria monahismului românesc, după cum consemna părintele Ioanichie Bălan în patericul întocmit de el¹. Arhimandritul merge mai departe cu această idee și afirmă că oamenii chiar ar fi văzut, ocazional, pete de sânge în curtea mănăstirii, care amintesc de sufletele mutate la Domnul prin tășurile celor care căutau să-i prindă pe eteriști: „până în zilele noastre apar pe pământ pete roșii de sânge pe locul unde au fost tăiați cu sabia cuvioșii martiri români”². Că o fi sau nu o fi așa, s-a găsit necesar a se reaminti, măcar, câteva secvențe ale episodului care a tulburat amarnic viața obștii de la Mănăstirea Secu în anul 1821, întru neuitarea tristelor evenimente de la care se împlinesc 200 de ani.

Pentru importanța pe care au avut-o în istoria Țărilor Române în zorii Modernității, acțiunile Eteriei – organizația secretă a „Prieteniei” înființată în 1814 la Odessa³ – și ale lui Tudor Vladimirescu au fost amplu dezbătute în istoriografie. Asemenea altor nume marcante care au făcut istorie în Țările Române, Tudor Vladimirescu a fost o personalitate în jurul căreia românii au conturat o aureolă de erou. Drept consecință a mitologiei care pornește de la el – mitologie ușor de observat inclusiv în istoriografie –, Tudor primește și vizual trăsăturile fizice plăcute ale salvatorului, prosopografie consemnată în portretele lui, dar contestată de contemporanii săi, după cum consemna Andrei Oțetea⁴. În monumentală sa lucrare publicată la București în 1945, istoricul numit considera că mitul lui Tudor și-a întins umbra și asupra evenimentelor de la 1821 – într-o reacție firească, motiv pentru care dificultatea principală a comentariilor legate de aceste fapte se regăsește în datoria, și încercarea, totodată, de a scutura subiectul propus de pulberile zeificării, căutând o imagine cât mai coerentă și sinceră asupra anului 1821.

Oțetea susține că Tudor, într-unul dintre discursurile sale către țăranii răsculați, le spune că țarul, prin intervenția lui Alexandru Ipsilanti, urmărește a cuceri cetățile turcești de la Dunăre, lăsându-i pe români să se conducă de unii singuri. Reiese de aici că răscoala lui nu avea drept țintă boierii, ci doar legea. În această ecuație, boierii deveneau aliați prețioși. Mișcarea din Oltenia trebuia să fie o diversivă care să permită lui Ipsilanti a trece Dunărea. Tudor aprovizionează mănăstirile

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Istorie, Iași.

¹ Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, 1, ce cuprinde viața și cuvintele unor sfinți și cuvioși părinți ce s-au nevoit în mănăstirile românești (secolele III-XX), ediția a VI-a, revăzută și îngrijită de Petru Bălan, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2011, p. 356.

² *Ibidem*. Dionisie Udișteanu considera însă, că aceasta este o „părere lipsită de seriozitate, de aceea nu mai trebuie spusă nimănui” (Dionisie Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune*, ediția a II-a revizuită și adăugită, colecție recuperată, îngrijită și editată de Mircea Motrici, Suceava, Editura Mușatinii, 2005, p. 104).

³ Keith Hitchins, *Desăvârșirea națiunii române*, în Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, ediție revăzută și adăugită, Corint Educațional, 2014, p. 288.

⁴ Demn de menționat este și faptul că și numelui său a fost modificat în Tudor, forma oltenească pentru *Theodor*, cf. Andrei Oțetea (*Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești 1821-1822*, București, 1945, p. 9-10).

fortificate sau întărite, în nădejdea folosirii lor în fața iminentei amenințări turcești⁵. De amintit este faptul că Ipsilanti fusese cel care hotărâse ca mișcarea de emancipare a Greciei să pornească de la nord de Dunăre și nu din Peloponez, după cum prevedea planul inițial al eteriștilor⁶.

S-a dovedit, însă, că „Eteria interpretase într-un mod cu totul greșit starea de spirit din Principate” întrucât, deși o parte a boierimii a „întâmpinat cu bucurie vestea insurecției din Grecia, ca mijloc de răsturnare a dominației otomane”, elitele românești doreau totodată „să sprijine desființarea regimului fanariot și să elimine concurența grecească, pentru a obține astfel funcții politice și avantaje economice”⁷. Ceea ce a dat lovitură de grație mișcării lui Tudor a fost dezavuarea acțiunii sale de către țar și Ipsilanti; lipsit de sprijinul Rusiei, el nu își mai putea vedea planul dus la capăt, așa că încearcă o reconciliere, ori cu turcii, ori cu Ipsilanti, însă fără succes⁸. La începutul lunii mai, trupele otomane au intrat în Moldova și Țara Românească, fără ca țarul să se împotrivescă restabilirii „ordinii”, dorind a evita conflictul cu Poarta. La scurtă vreme de la această dată, Vladimirescu a fost arestat și executat de către Ipsilanti, care suspectase – pe nedrept – că liderul din Oltenia încheiase o înțelegere cu turcii. Odată cu moartea lui Tudor Vladimirescu, la 27 mai/8 iunie 1821, oastea sa a început să se risipească și, puțin mai târziu, și mișcarea lui Ipsilanti a fost înfrântă, iar el nevoit să primească domiciliu forțat după ce a trecut în Transilvania⁹.

În Moldova, luptele dintre eteriști și turci se intensifică în iulie 1821, când grecii par într-adevăr a prinde un avânt uluitor, după ce, încă din februarie, țara de la est de Carpați devenise „scena unor întâmplări și mai îngrozitoare” decât în Țara Românească, după cum considera colonelul rus Ivan Petrovici Liprandi¹⁰. După ce au loc câteva confruntări în părțile de nord ale Țării Moldovei, la Mănăstirea Slatina și în zona Dornei, grecii prind de veste că la Târgu Neamț s-ar afla un corp de turci și hotărăsc să pornească într-acolo pentru a nimici gruparea de ieniceri, incendiind și orașul¹¹.

Nu este întru totul clar cum s-au petrecut faptele la Neamț; ceea ce povestește Zosima se contrazice cu relatarea lui Andronic Badenschi¹², însă cert e faptul că, la începutul lui august, acțiunile eteriștilor în Moldova erau de o efervescență uimitoare. Mărturie servește scrisoarea unui protopop din zonă, trimisă lui Hagi Ianuș la Văscăuți, în 14 august, în care precizează că „eteriștii au ieșit în Moldova și nimicesc pe turci, ba chiar s-au dus într-un mic oraș numit Târgul Neamț, l-au ars în timpul nopții și n-au lăsat nici un turc din cei aflați înăuntru... Și de acolo au plecat în munți”¹³. Cum a fost posibil acest lucru? Nicos Gaidagis era de părere că acțiunile eteriștilor au determinat schimbarea conducerii turcești iar ienicerii nu au fost mulțumiți de noile măsuri, motiv pentru care au început să dezerteze. A fost nevoie de intervenția energică a unui agent austriac, Wolf, ca să se împiedice fuga

⁵ *Ibidem*, p. 23.

⁶ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 288.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Andrei Oțetea, *op. cit.*, p. 25.

⁹ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 290.

¹⁰ Ivan Petrovici Liprandi, *Căpitanul Iordache Olimpiotul. Acțiunea eteriștilor în Principate în anul 1821*, în *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, V, coord. Andrei Oțetea, ed. Nichita Adăniloiaie, Nestor Camariano, Sava Iancovici, Ioan Neacșu, Alexandru Vianu, 1962, p. 410 (în continuare: *DIR*).

¹¹ Nicos Gaidagis, *Sfârșitul acțiunii eteriste în Principate*, în „Cercetări Istorice”, seria nouă, III, Iași, 1972, p. 151.

¹² Andronic Bandeschi povestește că „volintirii peste noapte au dat foc târgului”, iar „turcii fugind s-au închis în metereze și de acolo s-au bătut toată noaptea. Deci volintirii prădând pe jidovi, pe unii i-au tăiat, iar pe alții i-au ars. Dar pe căprarul nemțesc care ținea cu Turcii l-au legat” (Constantin Erbiceanu, *Andronic Badenschi. Despre Eteria sau Zavera de la 1821. Extrase dintr-un manuscript al său autograf*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1893, p. 16).

¹³ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 151.

ienicerilor. El este creierul din spatele operațiunii de la Mănăstirea Secu, prin care i-a înșelat pe inamicii care s-au văzut nevoiți, apoi, să se predea¹⁴.

O întrebare pertinentă ar fi de au încercat eteriștii să se organizeze în munți, în loc să se retragă spre Basarabia, de unde apoi să călătorească spre Grecia, după cum era planul lui Iordache Olimpiotul? De ce s-au baricadat în fortificațiile Mănăstirii Secu? Cele mai multe surse – de la Ilie Fotino, Athanasios Xodilos sau Ioannis Filimonas – susțin că eteriștii au fost nevoiți să se întărească la Secu pentru că au fost înconjurați de turci. Gaidagis vede, însă, o altă explicație; în momentul în care turcii au ajuns în Moldova, populația autohtonă a intrat într-un uriaș val de panică, iar cei mai înstăriți – boierii, clericii și negustorii – s-au refugiat la vecini, în Rusia sau în Austria, iar țăranii în mănăstiri¹⁵. Andronic Badenschi consemna că „mulțime de norod neștiind ce vor mai face, au fugit la Monastirea Secului”¹⁶. Totuși, pentru că graba și primejdia se anunțau a fi mari, mulți și-au trimis averile la mănăstiri, pentru a fi păzite. Astfel ar fi făcut mai mulți boieri și episcopul de Roman, Gherasim, trimițând bunuri cu mare valoare la mănăstirea de pe pârâul Secului¹⁷. Dimitrache Sturdza scria mitropolitului Veniamin Costachi că și-a adăpostit la Secu două lăzi de giuvaiere, arigentărie, dar și scrisorile moșiilor sale și ale fratelui său, comisul Ilie¹⁸.

O variantă a modului în care s-au petrecut faptele ne-o oferă Zosima, călugăr la Mănăstirea Neamț, care relatează că Iordache Olimpiotul a ajuns la Secu pentru a ridica, la rugămințile lui Gherasim, averea episcopului de Roman, urmând ca apoi să o treacă în Austria, acolo unde se refugiase și Gherasim însuși; mai precis, episcopul de Roman se retrăsese la Suceava care atunci era sub austrieci. După plecarea sa, în scaunul de la Roman a ajuns Meletie, care ar fi trimis turci la Secu să ia averea lui Gherasim; turcii ar fi fost respinși de niște eteriști care se găseau în zonă. Vestea a ajuns, însă, la Gherasim și el l-a rugat pe Iordache să facă cele descrise anterior. Astfel ar fi ajuns, conform lui Zosima, Iordache Olimpiotul și eteriștii la Mănăstirea Secu¹⁹.

Aici mai există o parte a poveștii, pe care o regăsim la Ivan Petrovici Liprandi, care scrie că Iordache nu putea pleca nici în Austria, nici în Rusia: în Austria fusese condamnat de două ori ca criminal, iar despre Rusia auzise că nu primește pe nimeni pe teritoriul ei²⁰. Dacă e să ne gândim la acest fapt, atunci ar mai putea fi valabilă o ipoteză, aceea că Iordache nu a mers la Secu pentru a salva averile lui Gherasim – mai ales că unele izvoare povestesc despre faptul că egumenul ar fi vândut pe piața austriacă o parte din bunurile adăpostite aici –, ci Iordache a luat decizia de a-și aduna eteriștii la Secu pentru a ține flacăra grupării aprinsă și sperând ca armatele rusești să treacă Prutul și să înceapă,

¹⁴ *Ibidem*, p. 152. Istoriografia oferă, însă, multe variante, în care faptele istorice se împletesc cu beletristica: în romanul istoric *Catastrofa întâmplată boierilor în muntele Găvanul-1821* al lui Alexandru Pelimon „se zice că gloatele eteriștilor s-au arătat mai întâi la porțile mănăstirii Neamțul, de unde părinții călugări i-au rugat să se retragă, ca să nu-i compromită cu șederea lor acolo” (Alexandru Pelimon, *Catastrofa întâmplată boierilor în muntele Găvanul-1821*, București, 1864, p. 86).

¹⁵ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 152.

¹⁶ Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, p. 15.

¹⁷ „Și episcopul Romanului încă venise cu toată averea Episcopiei și o ascunsese în tainele monastirei. Încă și de la Monastirea Neamțului au cărat toate odoarele, hrisoavele și argintăriile monastirei și le-au ascuns într-o taină a pîrgului” (*Ibidem*, p. 16). Dionisie Udișteanu insistă asupra faptului că episcopul Gherasim, în momentul părăsirii mănăstirii Secu, a plecat și cu odoarele adăpostite acolo, dar și asupra faptului că ierarhul nu își avea acolo locul de metanie, întrucât „Secu n-a avut dintre călugării săi episcopi tâlhari și lacomi, așa cum a fost acel Gherasim” (Dionisie Udișteanu, *op. cit.*, p. 79).

¹⁸ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 152-153.

¹⁹ *Ibidem*, p. 158. O altă versiune a poveștii care a circulat spune că însuși comisarul Bucovinei i-a propus lui Iordache Olimpiotul să treacă granița în Austria, asigurându-le azil, lui și camarazilor săi, însă el a refuzat deoarece „cunoaște foarte bine din faimă și din experiență de ce fel de sentimente generoase au dat dovadă austriei față de popa sârbul și mai ales că el este hotărât să moară pe câmpul lui Marte” (*DIR, Răscoala din 1821*, 4, coord. Andrei Oțetea, ed. Nichita Adăniloiaie, Nestor Camariano, Sava Iancovici, Ioan Neacșu, Alexandru Vianu, Editura Academiei, București, 1960, p. 272).

²⁰ Ivan Petrovici Liprandi, *op. cit.*, p. 441.

cât mai degrabă, un război ruso-turc. Un asemenea nou război era așteptat; multe zvonuri erau împrăștiate în acest sens. Aceeași speranță nu o nutreau doar refugiații de la Secu, ci și boierii retrași în Bucovina; erau convinși că Rusia avea să pornească război împotriva turcilor care nu respectaseră acordurile. Aceste speranțe erau alimentate de mai multe fapte: rușii își întăriseră prezența armată la granițele cu Moldova, ba chiar și Stroganov plecase, la începutul lui august, la Constantinopol²¹.

Un document găsit la Mănăstirea Neamț susține că eteriștii, care ar fi fost în număr de 500, ar fi fost cu greu primiți de egumen în mănăstire. Hristos Anastasios arată că ei erau mai puțini: 200 s-au închis în mănăstire, iar 180 au rămas să o apere din exteriorul zidurilor. Numărul diferă în funcție de sursă, însă cifrele se învârt undeva între 380-500; fără a exista mari diferențe, probabil ele sunt destul de aproape de realitate²². Liprandi scrie că „Iordache și căpitanul Farmache s-au retras la mănăstirea Secul numai cu 352 de oameni”, iar în momentul în care au văzut mulțimea de turci și-au dat seama de greșeala comisă or, „toți au hotărât să se apere până la ultima picătură de sânge”²³.

Primul contact dintre cele două tabere a avut loc la 30 august, când pașa a trimis o unitate pentru a cerceta, înainte de toate, situația de la Secu. Informația a ajuns la urechile lui Iordache Olimpiotul, care a ademenit turcii în valea strâmtă de lângă mănăstire, unde i-a măcelărit și a luat și 3 prizonieri. Ziua următoare, turcii i-au atacat și învins pe eteriștii care se aflau în afara zidurilor. Iordache și-a pregătit pozițiile de apărare, iar turcii au venit spre mănăstire în 3 grupuri, însoțiți fiind de agentul austriac Wolf, despre care s-a amintit mai sus. Oamenii lui Iordache au rezistat la încă două atacuri succesive, doborând mai mulți otomani, însă au fost nevoiți, până la urmă, să se retragă. Dominând numeric, turcii au folosit, în special, tehnica înconjurării inamicului. În ultima încleștare, o parte dintre eteriști au reușit să spargă cercul și să fugă: Iordache și Farmache s-au tras lângă biserica Sfântului Ioan Botezătorul, iar alții au fugit în munți. Turcii au venit pe lângă biserica Sfântul Nicolae și eteriștii au fost nevoiți să se retragă după zidurile mănăstirii. Wolf consemna că în luptele din afara zidurilor au murit 7 eteriști și de 10 ori mai mulți turci²⁴.

Otomanii au încercat să urce pe zidurile mănăstirii, însă nu au reușit. Nu au avut succes nici în încercarea de a dărâma poarta mare cu ajutorul unui tun. Au recurs la altă metodă: incendierea mănăstirii. Focul ar fi pornit de la biserica Sfântul Nicolae, de unde s-a extins arzând întreaga lemnărie. Eteriștilor, prinși în luptă, le-a luat ceva timp până să își dea seama ce se petrecea, iar atunci când au văzut, a fost prea târziu. Acel document amintit mai sus, de la Mănăstirea Neamț, relatează cum călugării și mirenii cu familiile lor încercau, îngroziți, să se adăpostească în beciuri, iar caii și celelalte animale alergau înspăimântate prin toată curtea²⁵. Conform lui Hristos Anastasios au suferit arsuri minore sau mai grave mulți dintre cei care se aflau între zidurile mănăstirii,²⁶.

Și moartea lui Iordache Olimpiotul este povestită diferit, în funcție de sursă. Zosima și Andronic Badenschi par a fi de acord cu Liprandi care scrie astfel: „Căpitanul Iordache cu șapte oameni se afla atunci într-un colț al mănăstirii, într-un turn mic, care se înălța deasupra zidului. Incendiul generalizându-se, a cuprins deodată mai ales colțul unde se afla Iordache; scara s-a prăbușit curând, acoperișul a început să ardă și flacăra a cuprins turnul din toate părțile. În acest timp turcii presau spre poartă; toți erau ocupați cu respingerea inamicului și nimeni nu dădea prea mare atenție incendiului. Unii numai au auzit că Iordache striga ceva în limba arnăută, dar nu exista nici un mijloc de a i se veni în ajutor. [...] Acesta a fost sfârșitul căpitanului Iordache, în cel de-al 49-lea an de la naștere”²⁷.

²¹ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 154-155.

²² *Ibidem*, p. 154.

²³ Ivan Petrovici Liprandi, *op. cit.*, p. 442.

²⁴ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 156-157.

²⁵ *Ibidem*, p. 158.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Ivan Petrovici Liprandi, *op. cit.*, p. 442-443.

În altă sursă se spune că Iordache a încercat să rupă rândurile turcilor pornind într-o luptă aprigă cu ei și turcii, năvălind în curtea mănăstirii, Iordache ar fi dat foc prafului de pușcă, provocând o mare explozie²⁸. Evenimentele s-au petrecut, cu siguranță, cu mare repeziciune, pe fondul unei panici totale a eteriștilor, a călugărilor și mirenilor din spatele zidurilor; astfel se explică de ce Atanasie Xodilos propune o altă variantă, ușor diferită, asupra morții lui Iordache: „cei optzeci soldați ai lui au ieșit în timpul nopții printr-o fereastră a mănăstirii și au fugit în munți, apoi au trecut în Austria. Eroul Olimpiotul, însă, închis de jur împrejur de dușmani, a dat foc prafului de pușcă și a murit ars singur ca un erou”²⁹.

Liprandi spune că intrarea turcilor în mănăstire s-ar fi produs altfel: după moartea lui Iordache, i-a revenit lui Farmache comanda și el a poruncit să fie astupată poarta cu cai morți și diverse materiale grele. Atunci turcii s-au apropiat de poartă, în contextul sosirii pe front a lui Salih Pașa; Farmache le-a permis să se apropie și apoi a pornit o ploaie de foc asupra lor, cauzându-le serioase pagube³⁰. Aceste fapte sunt prezentate astfel și de către Wolf³¹.

A fost ascunsă eteriștilor moartea lui Iordache, pentru a nu crea și mai multă panică. În jurul lui s-a creat o dimensiune mitică, la fel cum explică Andrei Oțetea că s-a petrecut și în cazul lui Tudor Vladimirescu. În toamna lui 1821 circulau zvonuri că Iordache ar fi făcut minuni prin Țara Românească. La toate acestea se adaugă și faptul că există un document, datat la 1 octombrie 1821, emis la Hermanstadt (Sibiu): o proclamație a lui Iordache Olimpiotul. Data a fost, cel mai probabil, pusă de un eterist care avea proclamația asupra sa și care, la 1 octombrie, se afla la Sibiu, după cum opinează Nicos Gaidagis. Hristos Anastasios scrie că Iordache s-a stins în prima zi a asediului, în timp ce Liprandi spune că ar fi rezistat 12 zile, iar în următoarea eteriștii au depus armele, după ce făcuseră față eroic turcilor care erau superiori numeric. Fără hrană și apă, cu căpitanul căzut, lipsind praful de pușcă, eteriștii au fost nevoiți să cedeze³².

Cel care a condus negocierile a fost Wolf; el le-a promis eteriștilor că vor fi lăsați să plece în Austria³³. După ce le-au confiscat armele, turcii au năvălit în mănăstire, ucigând oamenii neînarmați. Trei eteriști ar fi reușit să fugă, dar au fost împușcați la poalele pădurii; Hristos Anastasios a reușit să scape, turcii luându-l pentru a-i îndruma spre o mănăstire pe care voiau să o jefuiască, însă el a reușit să fugă și, după patru zile, a ajuns la granița austriacă³⁴. Cei care au fost blocați în Secu, clerici, mireni, eteriști, au fost uciși. Farmache, 20 de eteriști și 3 călugărițe ar fi fost trimiși la Constantinopol unde bărbații au fost omorâți, la 28 octombrie 1821, iar călugărițele vândute³⁵. Farmache i-ar fi promis lui Iordache că nu se va preda: „Companion nedespărțit al lui Căpitan Iordache, Farmache n-a voit să asculte pe amicul său la M-rea Secu, unde Turcii îi blocaseră; ci se predă puind temei pe promisiunea păgânului, care îl spânzură”³⁶. Bandeschi spune că în gropi comune, săpate ca șanțuri, la Mănăstirea Secu au fost înmormântați 6000 de oameni; deși numărul pare exagerat, indică totuși faptul că și mulți dintre turci și-au pierdut viața aici³⁷.

Astfel s-a sfârșit, cu confruntarea de la Secu, din 12 septembrie 1821, acțiunile eteriștilor în Principate. În urmă au rămas multe vieți curmate și cenușa unui incendiu care a adus pagube care se

²⁸ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 159.

²⁹ Atanasie Xodilos, *Progresul Societății Prietenilor în Revoluția Greacă cu primele acțiuni ale Prințului Ipsilanti pe scurt în Basarabia și Moldova. Apoi despre câteva fapte ale unor efori și sfârșitul lucrurilor salvate. Câteva scrisori. Jurământul și Vocabularul în DIR, Răscoala din 1821*, 4, p. 313.

³⁰ Ivan Petrovici Liprandi, *op. cit.*, p. 443.

³¹ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 159.

³² *Ibidem*, p. 160-161.

³³ Ivan Petrovici Liprandi, *op. cit.*, p. 443-444.

³⁴ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 162.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ C. D. Aricescu, *Istoria Revoluțiunii Române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 69.

³⁷ Nicos Gaidagis, *op. cit.*, p. 162.

simt și peste timp³⁸. Cu toate acestea, „mare norocire au fost de au scăpat odoarele Monastirei Neamțului și a Secului” întrucât, conform lui Andronic Badenschi, „ale Secului erau ascunse în Biserică întru a doua taină și în taina cea dintâi au fost găsit turcii odoarele Episcopiei Romanului”,³⁹. Martoră a acelor vremuri de tristă amintire, icoana Maicii Domnului tăiată de către turci de la Secu, a fost remarcată de mai mulți pelerini⁴⁰. Acesteia i se mai adaugă o frumoasă icoană căreia i s-a aplicat același crud tratament⁴¹. Dionisie Udișteanu era de părere că „icoanele acestea sunt mai curând de la Schitul Nifon, care a fost prădat și ars”⁴². Fără îndoială, după cum menționa și un boier moldovean într-o scrisoare a sa, la puțină vreme după cele prezentate mai sus, Mănăstirea Secu a trecut, în toamna lui 1821, printr-o reală tragedie⁴³ despre care multe s-ar mai putea scrie.

THE BICENTENNIAL OF ETERIA AT SECU MONASTERY. A FEW ASPECTS

(Abstract)

The year 2021 brings a painful memory to the forefront of our minds as we commemorate 200 years since Eteria's last battle in Moldova. It took place at the Secu Monastery, and it was led by Iordache the Olimpiot and by Farmake – his subordinate. The Etherists fought against the Turks, being visibly outnumbered. In consequence, not only significant parts of the two enemies died, but a lot of monks and innocent people housed at the monastery lost their lives. Legend has it that the blood of those innocents can still be seen on some occasions in the courtyard of the monastery, which was burned during the battle, to remind us of that tragedy. This paper proposes a comparative presentation of the events, using several sources, so that we do not to forget this moment from Secu Monastery's tumultuous history.

³⁸ Incendiile care au afectat întreaga mănăstire au distrus definitiv și o biserică închinată Sfântului Nicolae, zidită în secolul al XVIII-lea, în amintirea căreia a fost ridicat, mai târziu, un paraclis (Constantin N. Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre Sfânta Mănăstire Neamț și despre așezările monahale supuse ei: Mănăstirea Secu și Schiturile Vovidenia, Pocrov, Sihăstria, Sihla și Icoana*, cu 42 clișee, Editura și Tiparul Sfintei Mănăstiri Neamț, 1942, p. 139). Dionisie Udișteanu notează că mistuit de flăcări a fost, la acel moment, inclusiv Schitul Nifon (Dionisie Udișteanu, *Mănăstirea Secu. Călăuza de cunoaștere istorică*, manuscris, Valea Oilor, 1965, p. 51).

³⁹ Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, p. 24.

⁴⁰ Constantin D. Gheorghiu, *Ape minerale, locuri istorice, monastiri, stațiuni balneare și climaterice din județul Neamț*, Piatra Neamț, 1904, p. 47.

⁴¹ Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, p. 138.

⁴² Dionisie Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune*, ediția a II-a revizuită și adăugită, colecție recuperată, îngrijită și editată de Mircea Motrici, Suceava, Editura Mușatinii, 2005, p. 72.

⁴³ *DIR, Răscoala din 1821*, 2, coord. Andrei Oțetea, ed. Nichita Adăniloiaie, Nestor Camariano, Ioan Neacșu, Sava Iancovici, Alexandru Vianu, București, Editura Academiei, 1959, p. 380, nr. 213.

MĂNĂSTIREA SECU – ULTIMUL BASTION AL ETERIEI

Vasile PĂVĂLEANU*

Cuvinte cheie: Mănăstirea Secu, Moldova, Eteria, ortodoxie, istorie, turci

Keywords: Secu Monastery, Moldavia, Eteria, Orthodox, history, turkish

Părintele Ioanichie Bălan spunea că voievozii Moldovei au zidit două tipuri de cetăți: militare, pe hotarul dinspre răsărit, de unde veneau dușmanii țării și spirituale, pe cel vestic, pe lanțul Munților Carpați, de unde veneau influențele confesionale catolice sau sectare, calvine și altele¹. Aceste cetăți spirituale sunt sfintele noastre mănăstiri, răsfirate în general de la nord la sud, ca o salbă de mărgăritare duhovnicești. Între acestea, se numără și Mănăstirea Secu, unul dintre marile centre monahale, cu un rol de excepție în istoria, cultura și spiritualitatea neamului românesc.

În locul Schitului lui Zosima, ridicat pe vremea domnului Alexandru Lăpușeanu, Nestor mare vornic al Țării de Jos și soția sa, jupâneasa Mitrofana, părinții cronicarului Grigore Ureche, au ctitorit Mănăstirea Secu, în anul 1602. Datorită experienței și dibăciei meșterilor toată lucrarea s-a săvârșit în doar cinci luni. De ce ctitorii au voit să fie așezat ca hram „Tăierea Capului sfântului Ioan Botezătorul” și de ce este realizat brâul median în exterior, specific stilului muntenesc? S-a făcut aprecierea că Nestor Ureche, deși un apropiat al familiei Movileștilor, a simpatizat cu unirea lui Mihai Viteazul din 1599-1600. Ca atare, în cinstea voievodului decapitat la Câmpia Turzii, ar fi dorit ca hramul acestei Mănăstiri să fie „Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul”, iar în amintirea unirii celor trei țări, în construcția bisericii, îmbină stilul moldovenesc relevat în interior, cu stilul muntenesc, foarte evident în exterior, această îmbinare aflându-se și la Dragomirna, construită în aceeași perioadă².

Fără a enumera toate momentele istorice prin care a trecut această mănăstire, mă voi referi, în mod special, la evenimentul tragic din 1821, de la care s-au împlinit 200 de ani. După cum bine se știe, în acel an în Țara Românească a avut loc Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu care a avut un puternic ecou național și internațional și care marchează sfârșitul domniilor fanariote în Țările Române și decizia Înaltei Poarti de a înscăuna domni pământeni.

În paralel, la Iași, în acelaș an, pe 27 februarie, se întrunește Marele Stat major al Eteriei, o mișcare de eliberare a Greciei de sub dominația turcească, înființată pe teritoriul Imperiului țarist din 1814, condusă de Alexandru Ipsilanti, fiul domnitorului fanariot Constantin Ipsilanti care a domnit și în Moldova și în Țara Românească. Eteria era formată din tineri greci, voluntari entuziaști și idealști, cu studii la *Academiile* din Iași sau București sau la alte vestite școli din Sankt Petersburg, din Odesa, etc. Aceștia erau animați de idealurile de libertate și doreau independența Greciei. Pentru uniforma de culoare neagră pe care o purtau erau numiți mavrofori sau ierolohiți³. Și această mișcare sau răscoală a stârnit ecouri de simpatie în Balcani și în Rusia unde erau mulți greci refugiați, dar și de antipatie din partea Turciei și a unora din marile puteri.

Ipsilanti, însoțit de 7000 de luptători, s-a îndreptat spre Muntenia; ajunge în Colentina la 28 martie/9 aprilie 1821 și s-a întâlnit cu Tudor Vladimirescu care conducea 6000 de panduri. În urma discuțiilor, n-au ajuns la nici o înțelegere deoarece fiecare avea un țel propriu, după cum îi spune Tudor musafirului său: „*prințe, scopul dumneavoastră este cu totul opus scopului meu. Domnia*

* Seminarul Teologic Liceal „Veniamin Costache”, Mănăstirea Neamț.

¹ Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1982, p. 7.

² Marcel Dragotescu, Dumitru Bărlădeanu, George Bunghez, *Monumente istorice din județul Neamț*, București, 1971, p. 82.

³ Cf. Ion Mitican, *Sfârșitul tragic al mișcării eteriste*, <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/sfarsitul-tragic-al-miscarii-eteriste-60564.html> (Accesat: 15.08.2022).

voastră ați ridicat armele pentru eliberarea Greciei, iar eu, pentru a elibera pe compatrioții mei de jugul tagmei jefuitorilor. Duceți-vă, treceți Dunărea și luptați cu turcii... Eu intenționez să lupt cu abuzurile care sfâșâie patria mea...’’⁴

Nici cei doi lideri, nici armatele lor nu colaborau. Tudor Vladimirescu rămâne o vreme în București, iar Ipsilanti se retrage la Târgoviște, fiecare stăpânind câte o parte din Muntenia pentru întreținerea trupelor și ambii așteptând rezultatele tratatelor ruso-turce ce se desfășurau la Laybach (februarie 1821) de față fiind și conducătorii altor imperii întruniți în Sfânta Alianță. În ciuda sprijinului așteptat de la Marile Puteri, Tudor primește vestea că acestea dezavuiază revoluția sa, silindu-l pe țar să retragă decorația pe care i-a acordat-o în războiul anterior. Aceiași întrunire condamnă și Eteria, dar, în schimb, au cerut Turciei să nu trimită trupe în Principate, ci să negocieze cu răsculații.

Cu toate acestea, la data de 1/13 mai 1821, de la Brăila, au intrat în Moldova 8.000 de ostași turci, iar în Muntenia de la Silistra, 7.000, și Vidin, alți vreo 7.500, deci peste 22 000 de soldați turci. Retras de la Cotroceni spre Pitești, la Golești, Tudor a căzut în bănuiala eteriștilor de înțelegere cu turcii. Nici el nu avea încredere în comandanții eteriști, temându-se că voiau să îi atragă pandurii ca lefegii.

Apăruseră neînțelegeri și între căpeteniile lui Tudor, din lipsa banilor pentru plată. Tudor Vladimirescu pedepsea fără reținere pe aceia care jefuiau, nedorind ca trupele sale să devină la rândul lor bande de hoți. Executând pe un căpitan socotit complotist, a stârnit protestele susținătorilor acestuia, care l-au acuzat de trădare și l-au predat lui Iordache Olimpiotul și Farmache (Golești, 21 mai), aceștia fiind frunțașii eteriștilor. Dus la Târgoviște, judecat de un Divan format în Câmpulung, a fost apoi executat de Vasile Caravia, căpitanul nemilos implicat și în execuțiile turcilor de la Galați. După moartea lui Tudor oastea sa se destramă.

Atacați de armatele turcești, eteriștii au fost bătuți la Nucet, apoi în bătălia finală de la Drăgășani, unde au fost masacrați iar arnăuții supraviețuitori au fugit. Alexandru Ipsilanti s-a retras la Mănăstirea Cozia de unde a trecut în Austria. Acolo a fost arestat până în 1826 și a murit în 1828 într-o mare sărăcie, dar mai ales supărat pentru visul neîmplinit al libertății bătrânei Elade.

După înfrângerea de la Drăgășani, mare parte dintre luptătorii eteriști care au supraviețuit s-au retras spre Moldova. O parte, sub conducerea lui Iordache Olimpiotul și Farmache, s-au îndreptat spre munții Neamțului, iar o altă parte, condusă de generalul Cantacuzino, adjunctul lui Ipsilanti, s-a îndreptat spre Galați, unde, iarăși, au avut o ciocnire cu turcii care trecuseră Dunărea prin acest punct, iar de aici s-au îndreptat spre Iași. Armata turcească s-a despărțit și ea în două, una mergând spre Iași, iar alta, condusă de Cioban Oglu, către munții Neamțului.

Eteriștii care au ajuns la Iași s-au organizat pentru luptă la Stânca Roznovanu, la Sculeni, pe malul drept al Prutului. În ziua de 15 iunie 1821, ajungând zvonul că vin turcii, eteriștii au prădat case și biserici, făcând jaful de dinaintea refugiului. În dimineața zilei de 17 iunie, cele câteva mii de turci năvălesc peste întăritura cu șanțuri și maluri de pământ, unde erau cei 400 de eteriști care aveau și tunuri. Lupta a durat 8 ore, până au ajuns și tunurile turcilor care au spulberat amplasamentul eteriștilor, toți fiind trecuți prin ascuțișul sabiei ori s-au aruncat în apa Prutului, care era plină de oameni înecați, de cai, de arme și de haine, precum a consemnat un martor ocular⁵.

După victorie, trupele turcești s-au așezat în Iași până în toamnă. Deși au primit poruncă să nu jefuiască, ienicerii turci erau de nestăpânit. S-au dedat la jafuri, prădăciuni, batjocorirea fetelor și femeilor, astfel încât locuitorii au părăsit capitala Moldovei care a rămas aproape pustie. Atmosfera este descrisă de Mitropolitul Veniamin Costachi: „...foc, sabie, dezbrăcare, răpiri, dărâmarea

⁴ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. X, Editura „Cartea românească”, București, 1888-1893, p. 67.

⁵ Ion Mitican, *op. cit.*

bisericilor, omorârea slujitorilor, silnicia feciorilor, răpirea femeilor de lângă bărbați și a fiilor de lângă părinți, prădarea caselor, ridicările vitelor...⁶.

Cealaltă grupare a eteriștilor, condusă de Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache, se afla în munții Neamțului și nu a încetat lupta, cu toate că, noua conducere a Patriarhiei Constantinopolului cerea insistent grecilor „*apostați și haini, să se trezească, pentru Dumnezeu*”, să renunțe la răzvrătire și să dea ascultare Înaltei Porți. Pe urmele acestei grupări eteriste a purces armata turcească condusă de Cioban Oglu, trecând prin foc și sabie așezările din cale: Focșani, Bacău, Roman, Piatra. Erau vreo 3.000 pedestri, 4.000 călări, 6 tunuri, urmați și de alții.

Turcii au ajuns la Târgu-Neamț, unde au dat foc la case și, prădând totul, „mult rău făcând bisericilor și creștinilor, fiecare mântuindu-se cum putu⁷”. Teama a cuprins și viețuitorii mănăstirilor din preajmă care, din timp, și-au luat măsuri de precauție. Astfel, la Mănăstirea Neamț era stareț Ilarie (1818-1823)⁸, „pricopsit în treburile duhovnicești și politicești”, care a dat poruncă la trei părinți evlavioși să ascundă în muntele Rusu icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, dimpreună cu toate odoarele și documentele. Tipografia, cu toate sculele și cărțile, a fost dusă în ascunzători de nimeni știute și nimerite. Starețul Ilarie s-a învoit cu turcii și le-a dat câte 500 de lei pe zi, astfel încât, mănăstirea n-a fost incendiată și distrusă⁹.

De la Sfântul Paisie Velicicovschi, Mănăstirea Secu este unită cu Lavra Neamțului, starețul de Secu fiind sub ascultarea starețului Mănăstirii Neamț. Între 1818-1821 egumen al Mănăstirii Secu era părintele Venedict și, în vremea sa, are loc cea mai mare nenorocire din istoria acestei mănăstiri anume, asediul acesteia de către trupele turcești, incendierea, prădarea și martiriul celor care s-au adăpostit între zidurile sfintei așezări.

Ultimii eteriști s-au retras la Mănăstirea Secu, în iulie. După unele documente, se precizează că ar fi fost 500 de eteriști în mănăstire,¹⁰ după altele, 200 s-au adăpostit în incintă și 180-200 au rămas pe poziții de apărare pe valea Secului¹¹. Conform unor documente, asediul mănăstirii a început pe 19 august, iar potrivit altora, pe 30 august. Unii istorici, pentru a împăca consemnarea celor două date diferite, afirmă că pe 19 august ar fi sosit eteriștii în Secu, iar pe 30 a început lupta¹². Coincidență providențială: 30 august 1821, cea mai neagră zi din istoria mănăstirii, 30 august 2008, cea mai luminoasă zi, canonizarea sfinților secani: Sfântul Varlaam și Sfântul Ioan de la Râșca și Secu.

Așadar, turcii aflând de retragerea ultimului grup de eteriști la Mănăstirea Secu, i-au urmărit, având în frunte, cum s-a afirmat mai sus, pe Cioban Oglu. Au fost călăuziți de un fost paznic din satele din împrejurimi, bun cunoscător al locurilor. Iordache Olimpiotul, fiind informat la rândul-i de intrarea turcilor pe vale, a trimis un detașament de 50 de oameni, conduși de Gheorghe Călăuz, ca să dea piept cu ei și să-i lovească cu putere, dar și ca să ia prizonieri. Eteriștii ocupară poziții mai jos de mănăstire, unde valea se îngustează și, când turcii s-au apropiat suficient, au deschis focul. Turcii au fost nevoiți să se retragă, având pierderi mari de vieți omenești. A doua zi, într-o joi, se prezintă la Mănăstirea Secu, Gheorghe Hoțu, fost haiduc în Carpații Meridionali, cunoscut și prieten cu Iordache Olimpiotul, care îi anunță pe eteriști că turcii atacă cu forțe importante pe oamenii din dispozitivul de apărare din vale. În urma hărțuirilor efectuate de turci, eteriștii suportă la rândul lor pierderi umane și se retrag în spatele biseriței de lemn de la cimitir. Pe acest aliniament mai rezistă o vreme, însă turcii recurg la încercuire, la tactica de învăluire, pornind de pe dealul din spatele mănăstirii. Toți

⁶ *Ibidem*.

⁷ Constantin N. Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre Sfânta Mănăstire Neamțu și despre așezările monahale supuse ei*, Editura Sfintei Mănăstiri Neamțu, 1942, p. 42.

⁸ Ioan Ivan, Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, Cu un Cuvânt înainte de Înalț Prea Sfințitul Teoctist Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Iași, 1981, p. 287.

⁹ Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, p. 42.

¹⁰ Marin Dumitrescu, *Istoricul a patruzeci de mănăstiri din România*, București 1915, p. 135.

¹¹ Ștefan Balș, *Mănăstirea Secu*, București, 1966, p. 9.

¹² Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1987, p. 36-37.

eteriștii se retrag în incintă. Începe astfel asediul propriu-zis al mănăstirii. Cele trei tunuri bombardează zidurile care nu cedează, turcii luându-le cu asalt, încercându-se escaladarea, dar sunt respinși. În cele din urmă, se hotărăsc să spargă poarta de sub turnul clopotniță cu tunurile, dar n-au reușit. Este un eșec al turcilor, asemenea regelui Sobiețki la asediul Cetății Neamțului. Epuizând aceste tactici, turcii s-au hotărât să dea foc paraclisului Sfântul Nicolae, din colțul de NE al mănăstirii, paraclis care era construit din lemn de către starețul Nifon Udrea Troțușanu. Incendiul s-a extins la toată mănăstirea. Tot acum a fost incendiată și biserica de lemn de la cimitir. Atmosfera din incinta în flăcări este descrisă astfel: „călugări, călugărițe și mireni cu soțiile lor, toți în toate părțile ca cei turbați, alergau și se grămădiau unii peste alții ca să nu arză și numai prin beciuri scăpau. Așișderea și caili alergau prin toate părțile nechezând și căutând loc unde să scape de foc, căci cădeau tăciunii peste dânșii și-i ardeau”¹³. Incendiul a cauzat și moartea lui Iordache Olimpiotul care se afla în pulberăria amenajată de greci în Mănăstirea Secu. Celălalt căpitan, Farmache, a rezistat eroic cu oamenii săi încă 14 zile¹⁴.

După aceste două săptămâni, epuizați, fără hrană și muniție care se terminaseră, fără apă în fântâna din interior, amăgiți de promisiunile lui Selih Pașa, au deschis porțile și s-au predat. Turcii, în loc să-și țină cuvântul, năvălesc în incintă și trec prin ascuțișul sabiei pe eteriști, pe toți călugării din obște, pe toți mireni bărbați și femei ce se adăpostiseră înăuntru. Ultimii eteriști au fost masacrați în turnul de apărare din colțul de SV al mănăstirii. „Cu îngăduința lui Dumnezeu, în acest măcel au fost uciși cu sabia 28 de călugări nevinovați din obștea Mănăstirii Secu și apoi îngropați în aceleași gropi comune din apropiere.”¹⁵ Ceilalți au fost masacrați în curtea interioară devastată și plină de tăciunii și resturile incendiului. Căpitanul Farmache, cu vreo 20 de luptători și trei călugărițe, au fost luați prizonieri. Legat în lanțuri, dus pe jos la Iași și apoi trimis la Istanbul, a fost executat prin decapitare.

Pe lângă marele dezastru al incendierii și al martirizării călugărilor din obște, se adaugă acum și prădarea Mănăstirii Secu de valoroasele odoare. Între odoarele luate de turci se numără și vestitul epitaf al Mitrofanei care a fost răscumpărat de niște refugiați români și înapoiat la locul de unde fusese luat. Dionisie Udișteanu, fost stareț al mănăstirii Secu și director al Seminarului de la Cernica relatează că, un odor de preț luat de turci a fost policandru de argint din biserica mare, care s-ar mai păstra într-o biserică din Alexandria Egiptului¹⁶. Puține odoare au scăpat, tănuite fiind de monahul Zosima de la Schitul Pocrov și ieroschimonahul Dimitrie.

Oricine își poate închipui starea jalnică și deplorabilă în care se afla atunci Mănăstirea Secu, după perioada de frumoasă înflorire administrativă și duhovnicească din vremea paisiană. Era atunci aici, „urâciunea pustirii în locul cel sfânt”. Starea este ilustrată în următorul catren din epocă:

„Erai ca o mireasă împodobită
Si ca raiul lui Dumnezeu sădită.
Iar acum ai rămas ca slujnică defăimată
Și de toți în seamă nebăgată...”¹⁷.

Tot atunci a fost incendiat și schitul Sihăstria Secului, din amonte, iar un detașament de soldați turci a mărșăluit peste trecătoarea Petru Vodă spre valea Bistriței, unde au asediat Palatul Cnejilor de la Mănăstirea Durău, aducându-l în ruină, așa cum se vede până astăzi. Ba mai mult, o dată cu trecerea timpului, starea de degradare s-a accentuat.

Concluzionând, fac afirmația că revoluția, răscoala sau mișcarea Eteria a avut o consecință foarte importantă pentru poporul grec, și anume proclamarea independenței în anul 1822, acceptarea

¹³ Ion Mitican, *op. cit.*

¹⁴ Andronic Badenschi, „Despre Eteria sau Zavera de la 1821”, în *BOR*, anul XVII (1893), nr. 11, p. 802-803.

¹⁵ Ioanichie Bălan, *Patericul mănăstirilor nemțene*, Editura Doxologia, Iași, 2016, p. 153.

¹⁶ Dionisie Udișteanu, *Mănăstirea Secu*, manuscris dactilografiat, 1971, p. 33.

¹⁷ Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, p. 136.

parțială a acesteia în 1827, recunoașterea autonomiei în 1829 prin Tratatul de la Adrianopol, și independența deplină, recunoscută în 1830.

Revoluția lui Tudor, la rândul său, a avut drept urmări printre altele, reinstituirea domniilor pământene, trezirea conștiinței naționale, precum și accentuarea dorinței de unitate națională.

Poporul grec își manifestă recunoștința față de pionierii trezirii conștiinței sale naționale cinstind, după cuviință, pe eroii eteriști, în general, și pe cei jertfiți pentru idealuri înalte la mănăstirea Secu. Ca atare, așezarea unei plăci comemorative lângă turnul de apărare din colțul NV al ansamblului mănăstiresc Secu, bustul lui Iordache Olimpiotul din fața Bisericii de la cimitir, pelerinaje ale grecilor și slujbe de pomenire sau manifestări comemorative, sunt câteva dintre gesturile care arată cum grecii își cinstesc eroii, așa cum i-au cinstit din Antichitate.

Poporul român, cum își cinstește eroii? Uneori îi cinstește cu nepăsare și uitare. Alteori îi cinstește jertfelnic și dumnezeiește! Cum cinstim noi pe cuvioșii părinți și frați ai Mănăstirii Secu, martirizati acum 200 de ani? Așa precum cuvioșii Părinți din Rait și Sinai, uciși atunci, fac parte din panteonul hagiografic creștin ortodox, socot că cea mai înaltă formă de prețuire pentru ei ar fi canonizarea lor: „Cuvioșii Părinți din mănăstirea Secu care de sabia s-au săvârșit în anul curgător de la Hristos 1821”. Uciderea acestor cuvioși călugări în propria lor mănăstire este un fapt unic în istoria monahismului nostru.¹⁸

Acestora li se potrivește zicerea lui Radu Gyr, un adevărat mărturisitor al temnițelor comuniste care, în poezia intitulată „*Imn morților*”, proclamă doxologic:

*„Morminte dragi, lumină vie, sparte-ntruna an de an,
Noi v-auzim curgând întruna, Ca un șuvoi subpământean!
Nu plângem lacrima de sânge, ci ne mândrim cu-atâți eroi.
Nu! Nu neamul nostru nu vă plânge, ci se cuminecă cu voi!”*¹⁹

SECU MONASTERY – THE LAST BASTION OF ETHERIA

(Abstract)

The most tragic event in the history of Secu Monastery took place 200 years ago, when, after the defeat of Drăgășani, a group of Eteria members found refuge in Moldavia and took shelter under the protective walls of the monastery. The group of 500 Eteria members was led by Giorgakis Olympios and Ioan Farmache, while the 7000-men Turkish army was led by Cioban Oglu. The Greeks tried to organize defence in the strait situated downstream from the monastery, but were numerically overwhelmed and withdrew within the compound. For two weeks, they put up a heroic fight, although the Turks set fire to the monastery and the lack of food, water and ammunition was felt by all. For these reasons and based on the promise that only the Eteria members would be punished, the people inside finally opened the gates. The Turks barged in and killed the Eteria Greeks, all the monks of Secu and all the lay persons who had taken refuge there. The monastery was ruined, its treasures stolen and no surviving monks were left. However, like the Phoenix, it has risen from its ashes, and played the same role in the history of our Orthodox culture and spirituality.

¹⁸ Ioanichie Bălan, *op. cit.*, p. 154.

¹⁹ Radu Gyr, *Imn morților*, în volumul „Poeți după gratii”, Editura Mănăstirii Petru Vodă, 2010, p. 18.

INSUBORDONARE ȘI PATIMI.
ABATERI DISCIPLINARE ȘI MORALE ALE UNOR CLERICI DIN EPARHIA HUȘILOR
ÎN A DOUA JUMĂTATE A VEACULUI AL XIX-LEA

Andrei CREȚU*

Cuvinte cheie: Biserică, instanță de judecată, episcop, preot, regulament, abatere, sancțiune
Keywords: Church, court of justice, bishop, priest, regulation, offense, sanction

După cum se știe, timp îndelungat, normele de conduită folosite în viața Bisericii au fost de natură religioasă și morală. Mântuitorul Hristos nu a stabilit norme juridice. Primii creștini se ghidau după cuvântul Domnului Hristos: „*De-ți va greși ție fratele tău, mergi, muștră-l pe el între tine și el singur. Și de te va asculta, ai câștigat pe fratele tău. Iar de nu te va asculta, ia cu tine încă unul sau doi, ca din gura a doi sau trei martori să se statornicească tot cuvântul. Și de nu-i va asculta pe ei, spune-l Bisericii; iar de nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie ție ca un păgân și vameș*” (Matei XVIII, 15-17).

Din aplicarea acestei îndrumări s-a născut judecata frățescă și încercarea de împăcare, în cadrul căreia, cei care se aflau în litigiu, se judecau unul pe altul, căutând să se lămurească, spre a se stinge neînțelegerea dintre ei.

De la judecata frățescă s-a trecut la judecata în fața unei instanțe formată din doi sau trei creștini, cărora le era supusă cauza în litigiu. Aceasta este prima instanță publică de judecată creștinească. De la instanța formată din doi sau trei creștini s-a trecut la un număr mai mare până la cuprinderea întregii obști locale. Desigur că, întrunirea tuturor era dificil de realizat, fapt pentru care s-au căutat soluții.

Pentru toate pricinile dintre creștini, cel dintâi îndrumător era preotul sau episcopul. Cei vinovați erau supuși unor epitimii sau pedepse bisericești.

Și pentru slujitorii Bisericii s-a procedat asemănător, în sensul că, cei care se făceau vinovați de vreo fărâdelege, erau judecați de îndrumătorul duhovnicesc. Cu timpul, au apărut instanțele episcopale formate din episcop și ceilalți slujitori bisericești.

Începând cu secolul al IV-lea, după edictul de la Milan din 313, se organizează primele instanțe de judecată bisericească. Constantin cel Mare, printr-o lege dată în 320 și reînnoită în 323, acorda episcopului putere de a judeca orice litigiu de natură civilă, dacă creștinii i se adresau lui și chiar litigii dintre creștini și necreștini. Împărații care au urmat, Teodosie cel Mare (379-395), Teodosie al II-lea (408-450), Iustinian (527-565) și mai târziu Vasile I Macedoneanul (867-886), Leon VI Filozoful (886-912) și Alexie I Comnenul (1081-1118) au sporit continuu competența instanțelor episcopale, extinzând-o și la chestiuni penale ale clerului, prin diverse dispoziții, care au trecut în așa-zisele nomocanoane sau pravile, acestea folosindu-se de-a lungul întregului ev mediu până în epoca modernă¹.

Pe linia dezvoltării instanțelor juridice în viața Bisericii, cel mai înalt for de judecată a fost sinodul ecumenic. Acest for suprem se întrunea pentru situații excepționale. Deși acestea au tot existat în cursul istoriei, sinodul ecumenic nu s-a mai întrunit din anul 787².

Instanțele ecleziastice din Țările Române

Neexistând instanțe judecătorești, în Țările Române, clericii erau judecați până în veacul al XIX-lea de episcopi, iar în cazuri mai grave de mitropoliți – erau doi – în Moldova și în Țara Românească, uneori în sinod. Judecata se făcea după legiuirile cunoscute la noi sub numele de Pravile

* Parohia Sauca, județul Vaslui.

¹ Ioan N. Floca, *Drept Canonic Ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. II, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1990, p. 233.

² *Ibidem*, p. 235.

și după normele canonice bisericești³. Despre o instanță în sens propriu nu se poate vorbi până la începutul veacului al XIX-lea. La anul 1803 este pomenit dicasteriul mitropolitan, care a judecat un proces soluționându-l prin caterisirea preotului inculpat⁴. În anul 1840, Obșteasca Adunare a Țării Românești a aprobat o nouă lege bisericească, în virtutea căreia au apărut două instanțe distincte: dicasteriul și consistoriul. Consistoriul se ocupa de chestiunile stării civile iar dicasteriul cu disciplina clerului⁵. După anul 1865, dicasteriul a fost înlocuit cu sinodul eparhial, iar sinodul general, în 31 decembrie 1865, a elaborat *Regulamentul pentru lucrările sinodului eparhial în materie de disciplină bisericească*. În aceleași regulamente era prevăzută și situația în care un ierarh putea să își piardă scaunul. Aceste regulamente privitoare la judecarea episcopilor difereau în cele două regiuni, în Moldova procedura judecării fiind precizată mai clar. Astfel, pentru abateri duhovnicești ierarhii puteau fi judecați de 12 episcopi titulari și eparhioți iar pentru abaterile politice, de o comisie de 12 arhierii și 12 mari boieri aleși de Adunarea Obștească. De precizat că, din cei 12 boieri, niciunul nu avea voie să fie rudă sau dușman al arhierelui judecat. Sentința era votată nominal de membrii comisiei, iar în cazul în care acuzatul se găsea vinovat, se trimitea sentința patriarhului de Constantinopol de caterisire. În cazul în care acuzația se dovedea ca fiind neîntemeiată, reclamantul își pierde rangul dacă era boier sau era pedepsit după pravile dacă era cleric. În egală măsură, ierarhii au deținut și prerogative largi judecătorești. Mitropoliile și eparhiile sufragane dețineau de la începutul secolului XIX consistorii și dicasterii, recunoscute de Regulamentele Organice. În acestea își desfășurau activitatea preoți, arhimandriți, protopopi și alți demnitari bisericești desemnați de către ierarh.

La modul propriu, Consistoriile Eparhiale au apărut în Biserica Ortodoxă Română doar în anul 1872 în *Legea pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți*. Identificăm și prima instanță apelativă, în același an, ca fiind Sfântul Sinod. Această prevedere a fost stabilită tot prin Legea Sinodală din 1872⁶.

Regulamente, abateri și sancțiuni

Încălcarea normelor de conduită prin care se păstra buna rânduială a vieții bisericești, adică a normelor cu caracter religios, moral sau canonic, era apreciată mai întâi sub aspectul de păcat și apoi o atare încălcare era privită și evaluată în raport cu legile de drept, cu canoanele Bisericii. Cu alte cuvinte, orice abatere săvârșită de un slujitor al Bisericii îmbrăca întâi o calificare religioasă și morală și abia în al doilea rând o calificare juridică.

În mod tradițional, termenul de „fărădelege” exprima încălcarea legii sau păcatul sau, împrumutând terminologia curentă din științele juridice, putem vorbi de infracțiune, delict, contravenție sau abateri. Cei patru termeni enunțați exprimă faptele ilicite pe ramuri de drept penal, civil, administrativ și disciplinar.

Încercarea de sistematizare a „fărădelegilor”, fapte ilicite bisericești, ca și a pedepselor, după diverse criterii nu a dus până acum la adoptarea unei împărțiri general admise.

În *Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată bisericească* din 1950, actele de indisciplină erau împărțite în două categorii: abateri și delict. În noul *Regulament al autorităților canonice disciplinare și al instanțelor de judecată ale BOR*, apărut în 2015, s-a considerat oportună folosirea doar a termenului de „abatere”. Motivul a fost că, la noi în țară,

³ Mihuț V. Miron, *Instanțele judiciare în Bisericele Ortodoxe*, în „Studii Teologice”, 1966, nr. 9-10, p. 584-610.

⁴ Mircea Păcurariu, *Dicasteria și Consistoriul Mitropoliei Ungrovlahiei*, în *BOR*, 1959, nr. 7-10, p.968.

⁵ *Ibidem*, p. 970.

⁶ Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 128, vezi și *Regulament pentru disciplina bisericească*, *Monitorul Oficial*, nr. 130 din 19 iunie 1873, vezi și Chiru C. Costescu, *Colecțiune de Legi, Regulamente, Acte, Decizii, Circulare, Instrucțiuni, Formulare și Programe începând de la 1866-1916, privitoare la Biserica, Cler, Învățămint religios, Bunuri bisericești, Epitropii parohiale și Administrații religioase și pioase*, București, Institutul de Arte Grafice „C. Sfetea”, 1916, p. 46-47.

termenul „delict” a fost folosit din 1865 până în 1969 în Codul penal și astfel, a căpătat o valoare de termen tehnic pentru dreptul penal al statului⁷.

Prin urmare, termenul „abateră” este cel mai potrivit și indică acțiunea de „a se abate” de la regulile de credință și de viață ale Bisericii. Conform noului regulament, există patru tipuri de abateri: abateri dogmatice sau doctrinare, abateri morale, abateri pastoral liturgice și abateri administrative⁸.

Pentru îndreptarea celor care săvârșesc abateri, instanțele de judecată bisericească hotărăsc sancțiuni. După gravitatea faptelor săvârșite, sancțiunile pot fi mai ușoare, precum dojana arhierescă, canonisirea cu post și rugăciune la o mănăstire, mutarea disciplinară la o parohie de categorie inferioară dar și mai grave precum suspendarea de la slujire pe o anumită perioadă și caterisirea, adică pierderea dreptului de a mai sluji și de a purta rasă.

În *Regulamentul pentru disciplina bisericească*, apărut în 1873, se menționa faptul că *delictele persoanelor bisericești contra datorințelor chemării lor, contra buneii orânduiei bisericești și a conduitei lor se pot urmări după rapoartele făcute de protoierul locului și de învinuirile aduse de un membru din cler; de asemenea, orice poporan putea să acuze, pe baza unei petiții scrise și înaintată protoieriei sau episcopiei. Regulamentul prevedea că autoritățile civile pot să aducă acuzații slujitorilor care încălcau normele morale și disciplinare. Mai mult chiar, episcopul eparhial trebuia să țină cont de orice informație, indiferent de cine și cum o făcea privitoare la conduita clericilor din subordine și să ia măsurile necesare*⁹.

Același Regulament consemna în capitolul al VII-lea „*măsurile de penalitate și corijare*”. În acest context se făcea referire la faptul că slujitorii, după gradul de vinovăție, „*să fie lipsiți de treapta ierarhică, să fie oprii provizoriu de serviciu, să fie îndepărtați de la biserică lor și înlocuiți cu alții, să li se ia rangul onorific, să fie canoniști cu metanii, cu dojană aspră sau cu observații*”¹⁰. Regulamentul venea cu clarificări și stipula faptul că o persoană bisericească va fi lipsită de treapta ierarhică dacă se constată faptul „*că a căzut într-o faptă criminală*”. Aceeași pedeapsă se aplica și celor care dădeau dovadă de agresivitate și băteau pe cineva. Fapta era cu atât mai gravă dacă se întâmpla în biserică sau în timpul oficierei actului divin.

O problemă luată în dezbatere de Regulament era „*starea de netrezire a sfințitului slujitor*”. Pentru cel care ar fi slujit o dată în asemenea stare se pedepsea prin „*oprire de la lucrările preoției până va da probe de îndreptare*”, iar dacă persista, atunci regulamentul cerea „*oprirea cu desăvârșire*”.

Slujitorii care prin cuvinte sau lucrări necuviincioase ar fi arătat lipsă de respect față de casa lui Dumnezeu și sfințele ei odoare, întâia oară să fie supuși unei aspre dojeni arhieresti, însoțită de canonisirea cu metanii; la recidivă se oprea de la slujire între 1 și 3 luni. Aceleași pedepse erau indicate și pentru cei care – uitându-și menirea spirituală – ar fi avut ocupații contrare misiunii preoțești sau ar fi propagat ura, dezbinarea în societate sau nesupunere față de legi.

Cel care, din vina sa, nu ar fi acordat asistență religioasă muribundului, sau ar fi lăsat un prunc să moară fără taina botezului, să i se ia parohia. Era avută în vedere și taina cununiei, care dacă nu se oficia legal ar fi dus pe oficiant la judecata bisericească. La fel era pedepsit și cel care ar fi cerut plăți ilegale sau peste bunăvoința creștinilor.

Starea de ebrietate aducea slujitorului pătimăș oprire de la oficierea celor sfinte între două și trei luni, iar de continua, rămânea fără parohie.

Orice „*tânguire a enoriașilor*” cu privire la viața preotului paroh care ar fi adus tulburare trebuia avută în vedere de ierarh și sancționată fie cu dojană, fie cu suspendarea din oficiu. Deși judecarea preoților nu era făcută în mod direct de episcop ci de consistoriul bisericesc, episcopul avea posibilitatea, după împrejurări, să micșoreze pedeapsa aplicată inițial sau chiar să o suspende. Orice

⁷ *Regulamentul autorităților canonice disciplinare și al instanțelor de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2015, p. 10.

⁸ *Ibidem*, p. 11.

⁹ *Regulament pentru disciplina bisericească, Monitorul Oficial, nr. 130 din 19 iunie 1873*, vezi și Chiru C. Costescu, *op. cit.*, p. 295.

¹⁰ *Ibidem*, p. 295.

preot căzut sub judecată și care ar fi deținut vreun rang onorific, odată cu sancțiunea primită, pierdea rangul avut¹¹.

Preotul judecat și sancționat, care se considera nedreptățit de consistoriul eparhial, putea să facă apel la Sfântul Sinod. O ultimă prevedere a regulamentului menționa faptul că „pe temeiul canoanelor bisericești (Sinodul II, canonul VI), în cestiunile atingătoare de serviciile bisericești și de disciplină, nu este permis nici unei persoane din cler a năzui la altă judecată, afară de cea bisericească”. Cel care nu accepta decizia instanțelor ecleziastice urma să fie exclus din cler¹².

Conduita morală a clericilor din Episcopia Hușilor

De-a lungul timpului, comunicarea dintre preoții de mir și autoritatea ecleziastică superioară s-a făcut prin intermediul protopopilor. Protoiereii erau numiți dintre preoții cu o bună pregătire și o activitate deosebită de către chiriarhii locului și tot chiriarhii luau decizia de revocare dacă aveau un temei motivat.

Protoiereii aveau datoria să vegheze asupra preoților din județul pe care-l administrau pentru ca aceștia să-și îndeplinească cu sfințenie toate datoriile lor. Pentru îndeplinirea acestui scop, conform regulamentelor în vigoare, în fiecare lună, protoiereii trebuiau să inspecteze cel puțin zece parohii, iar în cursul unui an, toate bisericile din județ. În cadrul vizitelor protoiereii aveau în vedere starea clădirilor bisericești, inventarele cu situația tuturor obiectelor de cult, trebuiau să controleze registrele mitricale cu botezați, cununați și înmormântați, condicile de venituri și cheltuieli, arhiva și biblioteca. Un lucru foarte important din cadrul acestor inspecții se referea la activitatea și purtarea preoților parohi. După o cercetare minuțioasă, se încheia procesul verbal în registrul de inspecție al parohiei, însoțit de raportul despre starea morală și materială a parohiei pe care să-l prezinte ierarhului.

În acest fel, protoiereii erau atenți ca preoții aflați în subordine să-și îndeplinească menirea sacerdotală. Orice abatere semnalată la vreun slujitor trebuia imediat cercetată și îndreptată. Dacă situația era mai gravă se lua măsura anunțării chiriarhului și trimiterea în judecata instanței ecleziastice, adică era de competența consistoriului.

Starea morală a personalului deservent din bisericile de mir ale județului Vaslui rezidă dintr-un *Tablou de conduită a clerului*¹³ întocmit de protoiereul Constantin Focșa în 1881 și înaintat episcopului Calinic al Hușilor¹⁴. În acest document erau vizați un număr de 143 de preoți, 73 de dascăli și 69 de paracliseri. Protoiereul a acordat note preoților; astfel un număr de 69 de preoți au primit nota 6, 43 de preoți au primit nota 7, 26 de preoți au primit nota 8, un singur preot a primit nota 9 și 3 au primit nota 10. Raportul menționează un preot cu calificativ și nu cu notă, protoiereul considerându-se pe sine mai aparte și în dreptul numelui său apărând notat la conduită: „foarte bună”. Situația dascălilor și a paracliserilor se pare că nu era tocmai strălucită sau protoiereul a fost mai exigent cu notarea astfel că, nu găsim nici o notă de 9 sau de 10 ci numai note care variază între 6, 7 și 8. Există și o observație, menționată la finalul documentului, cu privire la preotul Vasile Arsenie de la Valea Rea căruia nu i-a mai fost evaluată conduita întrucât fusese exclus din cler¹⁵.

Protoiereul Fălciului, preotul Ioan Cogean trimite și el un raport episcopiei cu privire la conduita clerului. De data aceasta nu mai întâlnim note ci numai calificative. Astfel, un număr de 45 de slujitori au conduită *foarte bună*, 209 sunt menționați cu *bună*, 39 au conduită mediocră și un număr de 6 deservenți ecleziastici se pare că nu-și îndeplinesc într-u totul menirea, fiind catalogați cu o conduită *rea*¹⁶. Pentru a fi mai explicit cu unele calificative, protoiereul Ioan Cogean făcea și câteva

¹¹ *Ibidem*, p. 296.

¹² *Ibidem*, p. 297.

¹³ SJAN Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, dosar nr. 7/1881-1882, f. 2-10.

¹⁴ Calinic Dima (15 septembrie 1834 – 25 octombrie 1887), născut la Vutcani, județul Vaslui, a fost episcop al Hușilor de la 22 martie 1879 până la 27 noiembrie 1886. S-a retras prin demisie și s-a stabilit la Iași unde a murit, fiind înmormântat în Cimitirul Eternitatea; vezi Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor, Pagini de istorie*, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, Roman, 1990, p. 99.

¹⁵ SJAN Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, dosar nr. 7/1881-1882, f. 10.

¹⁶ *Ibidem*, f. 12-26.

precizări: în acest sens găsim justificate notările de mediocră cu înscrisuri în paranteză precum „*aplecat la beție*” sau „*neglijent în serviciu*”. De pildă, preotul Gheorghe Bedreag de la Davidești avea o conduită mediocră fiind *neglijent și îndărătnic*¹⁷. Un altul, Vasile Resmeriță, preot la Bunești era catalogat drept *îndărătnic și insubordonat*¹⁸. Preotul Nicolae Tabără din Novaci era evaluat tot *mediocră* specificând faptul că este *insubordonat* și a fost judecat de consistoriul bisericesc; pentru ca imaginea să fie „deplină”, respectivul preot era secondat în activitatea sa de un dascăl cu o conduită *rea*, adică *bețiv*¹⁹. Un alt exemplu, dascălul Constantin Paraschiv de la Tămășeni, trecut în rândul celor cu o conduită mediocră, era neglijent cu serviciul. Neglijența sa se datora, probabil, faptului că îndeplinea și funcția de notar²⁰. Datorită neglijenței cântărețul Gavril Popa de la Găgești fusese destituit²¹. Între cei cu calificativul *rău*, 5 erau bețivi și unul – paracliser – nu prea dădea pe la serviciu.

Pentru buna rânduială a activității clericale din județul Tutova veghea preotul Hristu Buzescu. Acesta avea în vedere, pentru judecarea conduitei celor care slujeau în biserică, tot calificativele. În raportul său înaintat Episcopiei Hușilor, alături de cei din bisericile de mir erau înscrise și cei care slujeau la desființatul schit Bogdănița, la mănăstirea de maici de la Măgaru și la schiturile Pârvești și Orgoiești²².

Raportul său cuprinde un număr de 56 de slujitori care erau catalogați cu o conduită *foarte bună*, în dreptul a 364 găsim o conduită *bună*, de *mijloc* erau 4 și numai 2 erau încadrați la o conduită *ră*. Și în acest document găsim unele lămuriri care-l îndreptătesc pe protoiereul Buzescu să fie exigent: de pildă, preotul Ioan Borcea de la Căbești era catalogat de *mijloc* întrucât în cursul anului 1880 își părăsise timp de două săptămâni poporâni slujind la Liești fără învoire²³. Un alt caz, al preotului Varlam Puzlă de la Simila, trecut cu o conduită de *mijloc* întrucât a îndrăznit să officieze o cununie în postul mare. Oprit inițial de la slujire, a fost mai apoi grațiat²⁴. Tot între cei de mijloc găsim alte două cazuri de *supuși la patima beției*. Cei doi slujitori cu calificativul de conduită *ră*, unul era *supus cu totul la patima beției, insultând pe oricine îi face observațiuni, nefăcându-și datoria cum se cuvine*²⁵, iar celălalt era dat în judecata consistoriului, fără să ni se precizeze motivul²⁶.

În urma acestor rapoarte, episcopul Calinic al Hușilor lua măsuri pentru îndreptarea celor aflați în situații critice. În acest sens, întocmea un răspuns, trimis celor trei protopopiate din cele trei județe ale eparhiei: Fălciu, Tutova și Vaslui, prin care dispunea ca să fie avuți în vedere slujitorii care erau încadrați în conduita de *mijloc* sau *rea*. Documentul menționa că „*spre îndreptare, pentru viitorime și spre veghere și a altora de a nu cădea în asemenea neconvenabilă purtare, îți scriem, ca pe preoții cu o asemenea notă să-i trimiți cu raport aici la reședință pentru a li se face canonica observațiune și pedeapsă iar pe cântăreți să-i chemi la reședința protoieriei și să le faci astfel de observații și chiar și canonisiri după gradul de culpabilitate*”²⁷.

Ca urmare a acestei dispoziții, găsim preoți care se aflau la catedrala episcopală din Huși unde-și ispășeau pedeapsa. Cu acest prilej, arhimandritul Nectarie trimitea o notă protopopului de Fălciu prin care îl înștiința că, preotul Spiridon Bălan, canonisit cu 600 de metanii, le-a făcut, câte 50 dimineața și 50 seara, în timpul officierii slujbelor în catedrala episcopală²⁸. Un alt caz, preotul Gheorghe Popescu, supus patimii beției și pedepsit să facă câte 25 de metanii dimineața și seara, pe o perioadă de opt zile, dă dovadă de căință, își cere iertare de la episcop, promițând să nu mai greșească;

¹⁷ *Ibidem*, f. 17.

¹⁸ *Ibidem*, f. 23.

¹⁹ *Ibidem*, f. 26.

²⁰ *Ibidem*, f. 18.

²¹ *Ibidem*, f. 19.

²² *Ibidem*, f. 29-44.

²³ *Ibidem*, f. 33.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, f. 35.

²⁶ *Ibidem*, f. 34.

²⁷ *Ibidem*, f. 47.

²⁸ *Ibidem*, f. 49.

rezultatul: este iertat înainte de a-și împlini canonul stabilit²⁹. Un grup de patru preoți trimiși la episcopie de protoiereul de Fălcu pentru viciul beției și insubordonare își ispășesc pedeapsa în întregime: opt zile în care au bătut câte 25 de metanii dimineața și seara. La sfârșitul perioadei de canon, arhimandritul Nectarie le făcea referat pentru a se prezenta protopopului³⁰.

Pentru o perioadă de 14 ani, între 1864 și 1878, sub jurisdicția Eparhiei Hușilor a fost și județul Cahul³¹. O imagine destul de cuprinzătoare despre situația preoților din această zonă o aflăm dintr-un document întocmit de preotul protoiereu Ioan Ferlat, în 1869. Tabelul consemna numele și prenumele slujitorilor, locul nașterii, vârsta, studiile, data intrării în serviciu, funcția ocupată – preot paroh, blagocin (protoiereu), cântăreț, diacon, paracliser; de asemenea, se dădeau detalii în privința vieții private și vieții publice, capacitate și zel, exactitate. Conduita era evaluată prin calificative diverse: *prim eminent, eminent, foarte bun, mijloc, recomandabil, nebănuț, de ajuns, satisfăcător, frumos, foarte plăcut*. Existau și alte rubrici de interes: penalitățile și amenziile la care au fost supuși slujitorii, cauza depărtării sau reprimirii în cler, starea civilă, averea rămasă de la părinți și averea câștigată de dânsii, proprietățile ce le dețin. Între cei 88 de slujitori înscriși, unul singur figura cu o pedeapsă de șase luni, oprire de la slujire și, tot oprit de la slujire – fără să știm pentru cât timp – era și fostul protoiereu de Cahul, preotul Grigore Conta³².

Dacă unele probleme de disciplină erau cercetate de protoiereu și rezolvate prin muștrarea primită de penitent la episcopie, urmată de căință și, eventual, baterea de metanii în catedrala episcopală, altele erau considerate ca având circumstanțe agravante și erau trimise în fața completului de judecată bisericească, adică în fața spiritualului consistoriu.

Patimi și slăbiciuni

După cum s-a observat din rapoartele protoiereilor, o problemă majoră a preoților era *patima beției*. Această pornire nestăpânită pentru consumul de vin era începutul altor păcate, întrucât odată amețit de băutură, preotul nu-și mai îndeplinea sarcinile pastorale după rânduială, apăreau neînțelegeri cu enoriașii și conflicte cu autoritățile comunale sau bisericești.

Un caz de asemenea natură întâlnim la Oșești – Vaslui, în 1874, unde preotul Gheorghe Mardare era acuzat că ar fi vărsat din cinstitele daruri în timpul ieșirii la vohod. Deși câțiva enoriași au încercat să-i ia apărarea, întrucât preotul era în vârstă, avea 74 de ani și a fost îmbulzit de popor, problema gravă era că preotul era biruit de patima beției. Aflându-se că este și găngav, citirile sale din timpul actelor cultice fiind ininteligibile și că are antecedente și a mai fost odată judecat pentru beție, consistoriul a decis oprirea preotului de la slujirea sfintei liturghii; avea totuși posibilitatea să mai spovedească și să mai facă unele ierurgii³³.

Tot cu problema consumului de alcool se confruntă și preotul Nicolai Vanaga din Voinescu Hudici, județul Cahul. Reclamația trimisă Episcopiei Hușilor era întocmită de Elena, soția lui Costache Potângă. Conform reclamației, preotul – în stare de ebrietate – ar fi forțat-o pe reclamantă să-i îndeplinească anumite plăceri trupești. Aceasta s-a apărat cât a putut și „*nevrând să se supună, preotul a insultat-o cu mai multe cuvinte triviale, precum și de cruce și de Dumnezeu și a început a o maltrata cu bastonul, rupându-i totodată și straietele de pe dânsa și cămașa*”. În fața instanței acuzatul a încercat să se disculpe arătând că „*femeia respectivă este bețivă și are un caracter rușinos*”.

²⁹ *Ibidem*, f. 53.

³⁰ *Ibidem*, f. 57.

³¹ În urma războiului Crimeii (1853-1856), prin tratatul de pace semnat la Paris, Rusia a retrocedat Moldovei județele Cahul, Bolgrad și Ismail. La 17 noiembrie 1864, Alexandru Ioan Cuza a semnat decretul de înființare a Episcopiei Dunării de Jos cu sediul la Ismail; noua episcopie avea jurisdicție asupra județelor Ismail, Bolgrad, Covurlui (luat de la Episcopia Hușilor) și Brăila (luat de la Episcopia Buzăului). Județul Cahul intra sub jurisdicția Episcopiei Hușilor, vezi Mircea Păcurariu, *op. cit.* p. 174-175.

³² *Ibidem*, dosar nr. 3/1869, f. 2-14.

³³ *Ibidem*, dosar nr. 30/1873-1879, f. 18-19.

Apărarea preotului nu a convins consistoriul care l-a oprit pentru trei ani de la lucrarea celor sfinte și mutarea din parohie pentru evitarea scandalului³⁴.

Probleme de ordin moral întâlnim și la preotul Ioan Apostol de la Dobrovăț. Protoiereul de Vaslui află situația atunci când participă la înmormântarea lui Gheorghe Racoviță, proprietarul moșiei Șurănești. Cu această ocazie i se șoptește de către unul din preoții de la înmormântare că la primărie ar fi existat o plângere făcută de o tânără pentru „desonorare”. Aceasta slujise ca servitoare în casa preotului timp de șase luni. Protoiereul, deși nu primise nici o reclamație, se autosesizează și începe cercetările. Sora reclamantei se arată împăciuitoare doar dacă preotul le-ar oferi un sprijin material. Chiar dacă nu reușește să demonstreze nici culpabilitatea dar nici inocența preotului, protoiereul solicită episcopului oprirea preotului Apostol de la slujire. Episcopul cere o atentă cercetare a cazului, sancționarea urmând a fi dată numai după dovedirea vinovăției. Mai mult, episcopul era informat, din alte surse, că preotul ar putea fi victima unor intrigi³⁵.

Un alt caz incert este semnalat la Huși. Preotul Gheorghe Cojan este acuzat că ar fi avut relații cu Maria, soția lui Sava Tâmbure. Martorii prezenți la proces au refuzat să presteze jurământul, întrucât atunci când au fost cercetați de protoiereu, au fost în stare de ebrietate. Preotului Gheorghe Cojan i se imputa o posibilă relație trupească în crama de la vie. Se pare că femeia fugise de acasă, în urma unui conflict cu soțul ei și pentru a evita bătaia, de frică s-a ascuns în vie. Consistoriul, deși nu-l învinuiește pe preot de relație cu femeia, îl oprește două luni de la slujire pentru că a avut știință de prezența ei acolo, a îngăduit-o și a generat discuții scandaloase³⁶.

Situațiile critice pe care le creau unii slujitori ai Bisericii erau multiple și necesitau o analiză obiectivă. Preoții protoierei, care instrumentau cazurile, cercetând și făcând anchete pe teren, nu aveau o pregătire de specialitate în domeniu. Martorii nu puteau fi forțați să depună jurământ, uneori fiind ușor de cumpărat sau de manipulat așa cum o dovedesc unele documente. Nici cei care trebuiau să judece spețele și să decidă sancțiunile nu aveau, uneori, obiectivitatea necesară, fiind stăpâniți de emoțiile momentului sau de interese subiective ori dictate.

Cu barbă sau fără ... școală

Sigur că, pentru cei de astăzi unele atitudini și forme de indisciplină clericală pot fi privite cu oarecare îngăduință. Este și situația cunoscutului diacon Ion Creangă, exclus din rândul slujitorilor pentru o serie de abateri considerate, la acea vreme, grave. În cazul său, au fost mai multe învinuiri, pe lângă faptul că a tras cu arma și a mers la teatru i s-a imputat tunderea părului și a bărbii precum și înlocuirea culionului cu pălăria³⁷. Situația diaconului din târgul Iașilor nu era singulară. Existau și alți rebeli, de aceeași categorie, și cam în același timp în Eparhia Hușilor; este vorba de preotul Ioan Agapi din satul Pocreaca, comuna Poiana Cârnelui, județul Vaslui. Protoiereul îi întocmea un rechizitoriu prin care arăta că numitul preot „a comis un adevărat scandal prin raderea părului bărbii pe amândouă părțile capului”. Lucru acesta era constatat și de membrii consistoriului: „în adevăr s-au ras și retezat barba”. Dacă apărarea preotului ne-ar putea face să zâmbim – el susținând că a recurs la această faptă pentru a atenua durerea de dinți și măsele de care suferea – nu la fel se poate face și în cazul pronunțării sentinței. Deliberarea consistoriului era tranșantă: „având în vedere că acuzatul, prin asemenea desfigurare a bărbii sale, a produs și produce scandal enoriașilor săi și chiar societății ... considerând că acuzatul preot uitându-și chemarea sa de persoană clericală, a comis un fapt contrariu caracterului spiritual”, pe baza articolului 56 combinat cu articolul 3 din *Manualul de pravilă bisericească*, preotul Ioan Agapi era oprit pentru o perioadă de o lună de zile să mai lucreze cele sfinte ale preoției³⁸.

Dacă slujirea fără barbă genera o situație scandaloasă, iată că întâlnim și un caz când purtarea falsă a bărbii îl aducea pe un individ – în mod fraudulos – în poziția de slujitor al altarului. Astfel,

³⁴ *Ibidem*, f. 27-28.

³⁵ *Ibidem*, dosar nr. 3/1876, f. 2-4.

³⁶ *Ibidem*, dosar nr. 30/1873-1879, f. 15-16.

³⁷ Veniamin Pocitan Ploștanu, *Ion Creangă, diacon, institutor și povestitor*, București, 1937, p. 38-42.

³⁸ SJAN Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, dosar nr. 30/1873-1879, f. 17-18.

numitul Alexandru Ilie Dimitriu, a servit un timp, ca simplu monah, la Mănăstirea Precista din Episcopia Romanului. Profitând de moartea seminaristului absolvent Petru Ionescu din Butnărești – Roman, a cumpărat atestatul defunctului cu suma de 20 de lei, și-a însușit numele și a părăsit Romanul, ajungând la Pogana, județul Tutova. Aici era vacant postul de preot paroh. În consecință, falsul absolvent de seminar a încheiat un angajament cu poporării și s-a prezentat la protoierie, solicitând recomandare pentru hirotonie. Protoiereul l-a examinat și, văzând că se pricepe la rânduiala slujbelor, l-a recomandat ierarhului de la Huși. După ce episcopul i-a văzut atestatul în original, a solicitat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice aprobare pentru hirotonie. Astfel, pe 29 iunie 1875, falsul Petru Ionescu era hirotonit preot și pe 30 iunie ridicat la treapta preoției³⁹.

Deși credea că a reușit să obțină ceea ce dorea, se pare că minciuna a avut picioare scurte. Adevărul a ieșit repede la suprafață. Într-un schimb de corespondență dintre Episcopia Hușilor și Episcopia Romanului au fost cerute detalii despre absolventul de seminar Petru Ionescu. Astfel, află și cei de la Huși că Petru Ionescu era mort. În consecință, îl cheamă pe preotul de la Pogana la judecată și se află adevărul. Consistoriul, întrunit în septembrie 1875, constată că numitul Ilie Dumitriu, a dobândit prin înșelăciune un atestat de absolvent de seminar și o nouă identitate. În motivarea sancțiunii care urma să se pronunțe, se arăta că „*nu dintr-un zel oarecare sau pentru dragoste către Biserică ci curat numai pentru interese materiale și speculă cu cele sfinte*”. În conformitate cu canonul 25 al Sfinților Apostoli, consistoriul decide că acuzatul Petru Ionescu (Alexandru Ilie Dumitriu) se făcuse „*fur de cele sfinte*” și hotărăște „*să se lipsească pentru totdeauna de treapta ieratică, ridicându-i-se și semnele preuției*”⁴⁰.

Consumul de cafea – un păcat?

Apărută la Istanbul la jumătatea veacului al XVI, cafeaua s-a răspândit repede și în Țările Române pe filieră turcească, în timpul domniilor fanariote. Prima cafenea deschisă la București a fost a unui turc la jumătatea veacului al XVIII-lea. De aici, cafeaua și cafenelele s-au răspândit în întreg spațiul românesc, consumul de cafea devenind tabietul celor care aveau timp și bani să stea la discuții sorbind din ceașcă.

În general, preoții se bucurau de un statut social deosebit. Chiar dacă unii din mediu rural o duceau mai greu – din punct de vedere material – majoritatea preoților era totuși peste medie, parohienii ajutându-i la toate activitățile din gospodărie și la muncile câmpului și oferindu-se să le presteze diferite servicii care, de cele mai multe ori, nu erau remunerate cu nimic. De aceea, mulți dintre ei erau văzuți ca niște mici boieri și adoptau manifestări de boieri. Astfel, și preoții au ajuns să consume cafea și chiar să frecventeze cafenelele. Dacă în zilele noastre consumul de cafea pare un lucru obișnuit, uneori banal, pentru cei din veacul al XIX-lea era mai mult un capriciu, o extravaganță asociată păcatului.

O asemenea situație o întâlnim în orașul Bârlad, unde un grup de patru preoți erau văzuți într-o cafenea, într-o după amiază de septembrie a anului 1872. Cine i-a reclamat? Chiar ministrul cultelor și instrucțiunii publice, Christian Tell. Acesta, însoțit de prefectul județului Tutova, primarul orașului Bârlad și protoiereul Iorgu Chiru, au vizitat mai multe școli ale urbei. La întoarcere, pe la orele 5 p. m., ministrul observă – din trăsură în care se afla – că într-o cafenea se aflau patru preoți. Drept urmare, îi cere protoiereului să ia măsuri și să raporteze la episcopie⁴¹. Episcopul de Huși, Iosif Gheorghian, deranjat de situația creată de cei patru slujitori și fără să mai ceară anchetă sau întrunirea consistoriului pentru a-i judeca, îi solicită protoiereului să-i oprească de la serviciul preoției pentru o perioadă de o lună. Motivul invocat: „*necuviințioasă purtare*”. Totodată, protoiereul era însărcinat de ierarh să întocmească o circulară pe care să o adreseze tuturor preoților prin care să-i sfătuiască să se

³⁹ *Ibidem*, f. 42.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 43.

⁴¹ *Ibidem*, dosar nr. 13/1872, f. 1.

abțină de la frecventarea cafenelelor și a altor localuri publice, „conduită cu totul incompatibilă cu sacra misiune preoțească”⁴².

Nu știm cât a cercetat cazul preotul protoiereu Iorgu Chiru; cert este că a trimis la episcopie, în grabă, o listă cu numele preoților împlicinați: Dumitru Zaremba, Vasile Ionescu, Nicolae Enachi și Ioan Cucu⁴³.

Situația tindea să devină cumva hilară, întrucât cei patru preoți, văzându-se sancționați fără judecată, încep să se disculpe. Preotul Zaremba afirma că nu a fost prezent, deși cunoștea că acolo, în cafenea, ar fi fost numai doi preoți⁴⁴. Preotul Cucu, chiar dacă nu a fost de față, a aflat că acolo au fost doi preoți și un diacon; desigur alții, nu cei învinuiți de protoiereu. Și mai mult chiar, localul menționat nu era o cafenea ci o cofetărie⁴⁵. Enoriașii preotului Enache, în încercarea de a-și apăra parohul, trimiteau Episcopiei Hușilor o petiție prin care arătau că în acea zi preotul lor s-ar fi aflat la ogor și nu la cafenea. Petiția era întărită de semnăturile a 51 de credincioși⁴⁶. În sfârșit, cei patru acuzați se întâlnesc și întocmesc un raport prin care arată că ei n-au fost în cafenea și prin urmare nu pot fi pedepsiți. Episcopul era invitat să-l cerceteze pe protopop, întrucât existau mărturii precum că chiar protopopul ar fi fost văzut frecventând cafenelele⁴⁷.

Într-o situație atât de confuză, cu răsturnări de situații și fără posibilitatea de a trage concluzii clare privind culpabilitatea celor patru preoți, episcopul Iosif renunță la anchetă și îi cere protopopului ridicarea canonului⁴⁸.

Patima jocului de cărți

La începutul secolului al XIX-lea, societatea românească a cunoscut dese ocupații ale trupelor rusești. Ofițerimea rusă era educată, cunoștea limba franceză și practica jocurile de cărți. De la aceștia, jocurile de cărți s-au transmis societății din Principate, devenind, în scurtă vreme, un flagel care s-a adăugat celorlalte vicii ale boierilor moldoveni și munteni. Pentru boierii moldoveni, lungile perioade de răgaz, asigurate de veniturile stabile pe care le aveau, aduceau și multă plictiseală. Jocurile de cărți devin parte integrantă a vieții cotidiene, prilej de socializare dar și ocazii de a-și demonstra statutul social prin indiferența față de risipa banilor. Deși considerat un viciu, o patimă, unii preoți au fost atrași de jocul de cărți, devenind motiv de discuție în societate. Despre jocul de cărți, practicat de o față bisericească ne pomenește și Ion Creangă în „Amintiri din copilărie”. La „școala de popi” de la Fălticeni, „catihetul, care făcea ziua noapte și noaptea zi, jucând stos, rar venea pe la școală”⁴⁹.

Patima jocului de cărți îl prinsese și pe preotul Nicolae Enache din Bârlad. Împotriva sa a fost depusă o plângere făcută de Maria Caracaș. Aceasta arăta că numitul preot este pasionat de mult timp de jocul de cărți și a făcut mai multe victime, printre care și pe fiul ei căruia i-a luat 50 de galbeni. Doamna solicita restituirea sumei și pedepsirea preotului⁵⁰.

Chemat la protoierie și cercetat pentru situația creată, preotul nu a negat participarea la jocul de cărți ci a contestat suma, arătând că nu este cea reală. Pentru elucidarea cazului au fost chemați și martori cărora li s-au luat declarații sub prestare de jurământ⁵¹. Ajuns în fața instanței de judecată bisericească, preotul Nicolae Enache a încercat să obțină circumstanțe atenuante, arătând că Mina Caracaș, perdantul jocului, împreună cu prietenii săi, i-au aplicat o bătaie serioasă, umplându-l de sânge.

⁴² *Ibidem*, f. 3.

⁴³ *Ibidem*, f. 4.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 5.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 6.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 10.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 7-8.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 9.

⁴⁹ Ion Creangă, *Amintiri din copilărie, Povești, Povestiri*, București, Editura Jurnalul Național, 2009, p. 69.

⁵⁰ SJAN Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, dosar nr. 30/1873-1879, f. 22.

⁵¹ *Ibidem*, f. 23.

În urma audierilor făcute, consistoriul arăta că preotul Enache este „*pasionat de lucruri neonorabile și fapte regretabile și degradatoare prestigiului sacerdoției, făcând din cariera sa morală, ceea ce urma să fie model de fapte plăcute enoriașilor săi, un scandal public, vicios și nedemn de un preot*”. Totodată, consistoriul remarcă, din depozițiile martorilor, că acuzatul preot este supus și viciului beției și insubordonat autorităților bisericești. În conformitate cu regulamentele bisericești, instanța ecleziastică a hotărât oprirea pe timp de două luni de la slujire a preotului Nicolae Enache și, „*pentru pilduirea sa și a altora, ridicarea rangului onorific ce-l posedă*”⁵².

*

Aceste câteva cazuri asupra cărora ne-am oprit, ne relevă situații de criză în mediul ecleziastic unde, pe lângă slujitori cu o bună pregătire și dedicați misiunii pastorale, întâlnim și elemente negative, oameni slabi, lipsiți de caracter, supuși patimilor, insubordonați autorităților, neglijenți în îndeplinirea actelor cultice. Astfel de clerici generau stări de agitație, discuții contradictorii între enoriași și tulburare în parohii. Sancțiunile pe care le primeau acești creatori de dezordine morală își atingeau prea puțin scopul. Cea mai severă măsură, cea mai dură sancțiune aplicată personalului bisericesc căzut în păcat, dar și cea mai eficientă, pe care putea să o ia instanța de judecată ecleziastică, era îndepărtarea din funcție a celor care nu respectau rânduiala și înlocuirea lor cu păstori devotați care să aibă „*frică de Dumnezeu și rușine față de oameni*”. Era o necesitate, în primul rând pentru păstrarea sănătății morale și religioase a enoriașilor și, în al doilea rând, pentru păstrarea liniștii sociale în comunități.

DISOBEDIENCE AND SINS.

DISCIPLINARY AND MORAL OFFENSES OF SOME CLERICS FROM DIOCESE OF HUȘI IN THE SECOND HALF OF THE NINETEENTH CENTURY

(Abstract)

Priests have always been guiding beacons for the communities they have pastored. The chief value in life is adhering to social and moral norms based on the word of the Scripture. If those who were charged with watching over a community breached the rules themselves, they were sanctioned by the Church regulations and judicial court. Generally, the clergy of the Diocese of Huși were devoted servants, who fulfilled their priestly mission without issues. According to a series of documents in the archives, there were also sporadic cases of clerics fallen under the control of passions, quarrelling with regulations and ecclesiastical authorities. They were subjects to sanctioning and corrective measures.

⁵² *Ibidem*, f. 24.

UN NEDREPTĂȚIT AL ISTORIEI - MITROPOLITUL VISARION PUIU

Aurel - Florin ȚUSCANU*

Cuvinte cheie: *Episcopia Hotinului, Siminarul Teologic de la Chișinău, bisericile basarabene, Mitropolitul Visarion Puiu, Eparhia Ortodoxă Română din străinătate, Biserica Română din Paris, Episcopia Argeșului și Hotin, Asociația „Visarion Puiu”*

Keywords: *Hotin Episcopate, the Chisinau Theological Seminary, Bessarabian churches, Metropolitan Visarion Puiu, Romanian Orthodox Diocese from abroad, Romanian Church in Paris, Bishopric of Argeș and Hotin, „Visarion Puiu” Association.*

S-au împlinit anul acesta 143 de ani de la nașterea mitropolitului Visarion Puiu și 58 de ani de la trecerea sa în veșnicie, prilej de aducere aminte, de pomenire și cinstire a memoriei sale. Așa cum spunea Nicolae Iorga, sunt personalități ale acestui neam peste care s-a așternut nedreapta uitare și din vreme în vreme, ele trebuiesc scoase din umbra uitării, în lumina făcliilor de pomenire, în fața unora care i-au uitat, dar și a altora care nu au auzit de dânsii.

Așa s-a întâmplat și cu vrednicul de pomenire Visarion Puiu. Istoria a fost nedreaptă cu el. Până în anul 1989, numele său a fost pomenit foarte rar. Se cunosc astăzi motivele pentru care regimul comunist din România l-a marginalizat. În Istoria Bisericii Ortodoxe Române (manual editat în mai multe ediții de distinsul academician Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu), mitropolitului Visarion i s-au alocat doar câteva rânduri, când se prezintă istoria eparhiilor păstorite de dânsul și listele ierarhilor.

După patru decenii, la 25 septembrie 1990, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a anulat hotărârea nedreaptă ce s-a luat sub presiunea regimului totalitarist în februarie 1950, prin care mitropolitul Visarion fusese caterisit.

Începând cu anul 1990, apar sporadic, în special în marile orașe moldave, articole care vizau redescoperirea marelui ierarh. Un moment important îl constituie anul 1996, când la Pașcani, în orașul său natal, s-a constituit un comitet, format din intelectuali ai urbei, care și-au propus organizarea unor acțiuni de popularizare a personalității ierarhului. Inițiativa a fost benefică și începând cu anul următor (1997) s-au desfășurat constant, fără întreruperi până astăzi, diverse activități cultural-religioase denumite generic „Zilele Mitropolit Visarion Puiu”, ajunse la cea de-a XXVI-a ediție consecutivă, având în program: expoziții documentare, sesiuni de comunicări, lansări de carte, slujbe de pomenire, concursuri școlare tematice, pelerinaje, ș.a.

Printre cei care au pus bazele acestei Asociații ce poartă numele ierarhului și care astăzi nu mai sunt printre noi, amintim pe părintele diacon profesor Ioan Ivan, de la Mănăstirea Neamț, academicianul Constantin Ciopraga, Pr. Mihai Mocanu, fost protopop la Pașcani, colecționarul pașcănean Vasile Niță, Dr. Epifanie Cozărescu din Roman, fiul arhivarului mitropoliei din Cernaui. Tuturor acestora, gânduri de pioasa amintire și recunoștință.

Cel care a reușit să coaguleze într-o echipă pe toți iubitorii lui Visarion Puiu a fost istoricul militar col. (r) Dumitru Stavarache din București, cel care a călătorit pe urmele mitropolitului și a

* Arhiepiscopia Romanului și Bacăului, Roman.

publicat nenumărate studii și volume de documente legate de viața și activitatea acestui ierarh, fiind în prezent președinte de onoare al *Asociației „Visarion Puiu”*.

Dacă primele patru ediții ale „Zilelor Mitropolit Visarion Puiu” au avut loc doar la Pașcani, începând cu cea de-a cincea ediție, manifestările cultural-științifice și religioase comemorative, s-au desfășurat și la *Roman*, orașul natal al mamei mitropolitului, unde tânărul Victor Puiu a studiat la Seminarul „Sfântul Gheorghe” și unde mai apoi s-a călugărit, primind numele Visarion, dar și la Mănăstirea Neamț, unde acesta și-a ridicat o casă pentru anii bătrâneților sale (astăzi casă memorială), iar mai apoi tot aici și-a ales locul de veci, în umbra Schitului Vovidenia.

Alte acțiuni desfășurate de membrii comitetului, menite a contribui la cunoașterea și popularizarea personalității vrednicului ierarh, au fost: publicarea în presa locală, fie laică, fie bisericească, a unor articole și studii; realizarea unor emisiuni de radio și televiziune; identificarea unor persoane care l-au cunoscut pe mitropolit și consemnarea amintirilor acestora în vederea constituirii unei arhive de istorie orală; continuarea cercetărilor în arhive și biblioteci, atât în țară cât și în străinătate și publicarea rezultatelor; așezarea unor plăci comemorative în locurile unde a trăit și a activat ca ierarh; toate acestea pentru a menține trează amintirea acestui om, care s-a risipit generos în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor.

De asemenea, s-a acordat multă atenție tinerei generații, fiind organizate întâlniri cu elevii: atât la Pașcani (Școala generală nr. 3, Colegiul „Mihail Sadoveanu”), cât și la Roman (Școala generală nr. 3, Școala generală Moldoveni, Seminarul „Sfântul Gheorghe”), dar și la Mănăstirea Neamț (Seminarul Teologic „Veniamin Costachi”).

Un alt moment important pentru redescoperirea mitropolitului Visarion, îl constituie data de 10 iulie 1999, atunci când locuința sa de la Vovidenia, ce adăpostise timp de patru decenii, muzeul Mihail Sadoveanu, a devenit *Casa memorială Visarion Puiu și muzeul Mihail Sadoveanu*.

La 18 noiembrie 2005, în urma solicitării domnului col. (r) Dumitru Stavarache, în calitate de președinte, pentru acordarea personalității juridice *Asociației „Visarion Puiu”* și înscrierea acesteia în Registrul Asociațiilor și Fundațiilor din România, Judecătoria Pașcani a admis cererea și a înregistrat noua Asociație culturală ce poartă numele ierarhului. Sediul a fost oferit cu amabilitate de Protopopiatul Pașcani, prin bunăvoința părintelui protopop Pavel Postolache.

Începând cu anul 2006, Asociația „Visarion Puiu”, în colaborare cu Editura Moldopress Pașcani, au editat și tipărit un buletin, o publicație periodică, intitulată sugestiv: „Valori Pășcănene” (nr. 1/2006; 2/2007; 3/2008), prin împreună lucrarea a doi ctitori fondatori: col (r) Dumitru Stavarache și Cătălin Cojocaru – directorul Editurii Moldopress.

Ca obiective de perspectivă, Asociația noastră, care între timp și-a extins activitatea și în afara granițelor țării, acolo unde a slujit, sau a locuit temporar mitropolitul Visarion (în Italia, la Verona și Maguzzano; în Franța, la Paris, unde este mormântul său; la Chișinău și Bălți în Republica Moldova), se preocupă de continuarea muncii de cercetare și publicare a rezultatelor, așezarea unor însemne privitoare la viața și activitatea sa în localitățile și Eparhiile unde acesta a activat, reeditarea unor lucrări și studii ce-i aparțin, realizarea unor filme documentare care să ilustreze activitatea ierarhului, realizarea unui bust din bronz pe care l-am așezat recent în urbea Pașcanilor, realizarea unui site dedicat memoriei sale, ș.a.

Una din preocupările noastre constante este aceea de a reedita lucrările fundamentale ale eruditului ierarh. Până în prezent am reușit să scoatem de sub tipar doar câteva titluri: *Însemnări din viața mea*, Editura Trinitas, Iași, 2004; *Preoții satelor*, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2008; *Din istoria vieții monahale*, 2011 și lucrarea *Glas în pustie*, (apărută la Chișinău, în anul 1930 (partea I-a) și 1933 (partea a II-a), Tipografia Eparhială „Cartea Românească”), reeditată la Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2019.

Multe dintre inițiativele noastre au căpătat contur, dar cu regret trebuie să spunem că cele mai importante obiective ale Asociației așteaptă încă concretizarea: rehabilitarea juridică a mitropolitului „condamnat la moarte” și repatrierea rămășițelor sale pământești, aducerea lor la Mănăstirea Neamț.

Începând cu anul 2010, Asociația are o nouă publicație anuală care se numește „Valori Perene”, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, ajunsă la nr. 8/2022.

În cele ce urmează, doresc să prezint cititorilor câteva repere biografice din viața marelui ierarh, care să illustreze caracterul său, dăruirea sa, patriotismul, curajul și evlavia, virtuți ce l-au caracterizat întreaga viață, pentru ca văzând lumina pe care el a lăsat-o în istorie, să ne luminăm și noi spre buna rodire și să-i urmăm pilda.

I. Anii formării duhovnicești

Visarion Puiu s-a născut la 27 februarie 1879 în Pașcani, primind la botez numele Victor. „*Când am deschis ochii minții și am început am da seama de lumea și de locurile din jurul meu – scria ierarhul în manuscrisul autobiografic *Însemnări din viața mea* (București, 1944)¹ – eram în Pașcanii din Vale, jud. Baia, unde tatăl meu, Ioan Puiu, conductor de tren la căile ferate austriece ale companiei Lemberg – Cernăuți – Iași, avea locuință*”².

Tatăl său, Ioan Puiu, era fiul preotului Ioan Puiu din comuna Girov, jud. Neamț, iar mama sa Elena Mironescu, era fiica unor negustori din Roman. Viitorul ierarh, a urmat primele trei clase în orașul Pașcani. Sămânța învățaturii și a credinței în Dumnezeu au rodit însă cu atâta vigoare la școală și pentru faptul că „ogorul” era pregătit exemplar prin educația primită în familie. „*Mama – își amintește Visarion Puiu – aprindea candelilele icoanelor în fiecare seară spre duminică și sărbători, atrăgându-ne atenția că și evreii fac la fel, ca și cei de altă lege ce erau la Pașcani*”³.

După ce tatăl său s-a transferat cu serviciul la gara Roman, pe 29 iulie 1889, Victor Puiu absolvea ultima clasă a Școlii de băieți nr. 3 Roman. În anul 1891 el a fost înscris la Seminarul „Sfântul Gheorghe” din Roman, școala având un local nou, ridicat prin strădania marelui cărturar, episcopul academician Melchisedec Ștefănescu. Aici, la Roman, tânărul seminarist a putut cunoaște personalități marcante ale vremii care îl vizitau pe episcopul Melchisedec (N. Iorga, Vasile Alecsandri ș.a.).

Personalitatea acestui ierarh l-a impresionat puternic pe seminaristul Victor Puiu, care îi va evoca memoria, cu emoție, atunci când va reveni la Roman, în calitate de episcop, la mormântul lui Melchisedec, după 30 de ani de la mutarea acestuia la cele veșnice, pentru a oficia o slujbă de pomenire, în luna mai 1922, prilej cu care a ținut un înflăcărat discurs⁴.

Din 1894, Victor Puiu și-a continuat studiile la Seminarul „Veniamin Costachi” din Iași, care funcționa pe atunci, în marele palat al prințului Mihail Sturza. În pragul senectuții, stăruiau încă vii în memoria sa, amintirile din Iași: „*livezile și viile de la Copou și Școala plină de elevi, respectul religios cu care ne apropiam de vechile biserici ale Iașului, mândria cu care priveam statuile lui Ștefan cel Mare și Miron Costin, simțămintele cu care intram în vasta catedrală a Mitropoliei, sau admiram frumoasa biserică Sf. Trei Ierarhi*”⁵.

Memorialistul nu uită să noteze și aspecte legate de profesorii și colegii de la Seminarul ieșean, dar și aspecte pe care le-a apreciat mai puțin: „*din lipsă de bani, cărțile le citeam cu împrumut de la librarul Șaraga și anticarul Kupperman, plătiind 10 bani pentru cartea cu foile tăiate și 20 de bani pentru cele netăiate*”, notează el subliniind necesitatea imperioasă a cultivării literare a clerului, „*cale pe care, nu ne călăuzea nimeni dintre preoții Seminarului, ba dimpotrivă, unii ne pedepseau confiscându-ne cărțile...*”⁶.

¹ Manuscrisul *Însemnări din viața mea* a fost publicat cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la trecerea la cele veșnice a mitropolitului Visarion Puiu, cu binecuvântarea Î.P.S. Daniel – mitropolitul Moldovei și Bucovinei, ediție, note și addenda de Dumitru Stavarache și Gheorghe Vasilescu, Editura Trinitas, Iași, 2004, 180 p + 32 p. Anexe.

² Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC), fond Visarion Puiu, dosar 31, f. 3; vezi, Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea*, Editura Trinitas, Iași, 2004, p. 14.

³ Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea*, p. 22.

⁴ *Ibidem*, p. 25.

⁵ *Ibidem*, p. 31.

⁶ *Ibidem*, p. 34.

Absolvind cursurile Seminarului Superior din Iași, la cumpăna dintre secole (1900), Victor Puiu urmează Facultatea de Teologie din București, pe care a absolvit-o în mod strălucit în anul 1904, cu teza de licență: „*Creștinism și naționalitate*”, tipărită în același an la București⁷.

A frecventat și cursurile Facultății de Drept: „*după înțelegerea cu profesorii anului întâiu, urma să frecventez cursurile numai când aș fi avut înlesnire și să mă prezint la examene (...). Episcopul (Gherasim n.n.) m-ar fi trimis mai bucuroș să continui studiile teologice la Atena, unde învățase și dânsul*”⁸. Studiile de drept au continuat și după anul 1904, deoarece la Arhivele Naționale se păstrează cartea (legitimația) sa de student, unde semnează ierodiacon Visarion Puiu, datată 23 februarie 1906⁹.

Preocupările din perioada studenției nu se reduceau însă numai la studiile teologice și de drept, el asigurându-și din munca sa o bună parte din resursele pentru un trai decent.

Urmare meritelor sale de student teolog eminent, a fost angajat, la 15 mai 1902 în funcția de copist la Administrația Casei Bisericii, devenită ulterior Ministerul Cultelor, sub conducerea și îndrumarea strălucitului ministru Spiru Haret. „*În acest început de viață zbuciumată mi-am dat licența în teologie, pe care mi-a tipărit-o ministrul Instrucțiunii publice de atunci, Spiru Haret, drept răsplată pentru colaborarea literară ce o dam revistei populare întemeiate de dânsul, Albina*”¹⁰.

II. Tunderea în monahism. Primele trepte în slujba Bisericii. Slujirea ca ierodiacon și ieromonah

După absolvirea Facultății de Teologie din București (1904), tânărul teolog Victor Puiu se afla la o răscruce de drumuri, trebuind să opteze fie pentru cariera de înalt funcționar public, fie pentru proeție (clerul de mir, sau, cinul monahal).

După discuțiile purtate cu unii colegi, între care amintesc pe Ilarion Mircea (viitor arhieru vicar la Episcopia Romanului), sau profesorul Scriban de la Iași, va înclina spre viața monahală: „*De aceea, dorința grupului nostru de cinci colegi, de a intra în monahism după terminarea studiilor universitare, era primită cu glume de ceilalți studenți și de familiile noastre*”¹¹.

În lucrarea *Însemnări din viața mea*, Victor Puiu își motivează opțiunea de a se călugări prin faptul că numai așa va avea posibilitatea să se consacre reorganizării monahismului românesc și ridicării acestuia la nivelul mănăstirilor creștine din alte țări: „*În ce privește hotărârea mea de a intra în călugărie, ea se datorește unei îndelungate reflectări...*”¹².

„*Ar greși cei care și-ar închipui că acest pas l-am făcut gândind dobândirea înaltelor trepte ierarhice prin monahism; pe asemenea drum nu avem nici sprijin, nici călăuzire. Idealul meu era să dobândesc o mănăstire în care să încep o școală pentru monahii teologi și o mică tribună de monahi cărturari productivi, sau să lucrez în ambianța unui centru de conducere eparhială de sub ocrotirea apropiată a vreunui bun episcop. Posibilitatea de a intra în înalta ierarhie s-a ivit din împrejurări necalculate și neurmărite de mine...*”¹³.

La 22 decembrie 1905, Victor Puiu a fost tuns în monahism în Catedrala Episcopală din Roman, ctitorită de Petru Rareș și sfințită de episcopul cronicar Macarie la anul 1550. Naș de călugărie i-a fost bunul său prieten și coleg Ilarion Mircea (viitor arhieru-vicar cu titlul „Băcăuanul”), iar cel care o oficiat slujba și l-a tuns în monahism a fost episcopul Romanului Gherasim Safirin¹⁴.

⁷ *Ibidem*, p. 44.

⁸ Elena Istrățescu, *Mitropolitul Visarion Puiu – un reper moral al spiritualității românești și europene*, în revista „Valori Pășcănene”, anul I, nr. 1, febr. 2006, p. 10.

⁹ Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea...*, p. 44.

¹⁰ *Ibidem*, p. 45.

¹¹ *Ibidem*, p. 46.

¹² *Ibidem*, p. 46-47.

¹³ *Ibidem*, p. 47.

¹⁴ *Ibidem*, p. 47-48.

La numai trei zile după călugărie, la 25 decembrie 1905, Visarion a primit, de la același episcop, hirotonia în diacon. A slujit la Catedrala Episcopală din Roman, alături de colegul său Ilarion Mircea (care era ieromonah), până în ianuarie 1907, când a plecat la studii în Rusia, la renumita Academie Teologică de la Kiev (fiind bursier al Fundației Episcop Melchisedec)¹⁵.

La întoarcerea în țară, în iulie 1908, a fost chemat la Galați, unde a slujit două luni ca diacon la catedrala episcopală, apoi, la 7 octombrie același an, a fost hirotonit preot de către episcopul Pimen Georgescu al Dunării de Jos¹⁶.

Prima preocupare a sa la Kiev a fost însușirea rapidă a limbii ruse, a cărui stăpânire perfectă o va demonstra ca arhimandrit de scaun (din anul 1908) la Catedrala din Galați, atunci când a oficiat în această limbă mai multe Te Deum-uri la Consulatul general rusesc, pentru familia țarului Nicolae al II-lea. Peste doi ani, la 2 iunie 1914, când întreaga familie imperială rusească a vizitat orașul Constanța, Arhimandritul Visarion Puiu a fost cel care a oficiat slujba în limba rusă. Întrucât Visarion a declinat oferta de a primi o decorație rusească, țarul Nicolae al II-lea i-a trimis în dar un rând de veșminte preoțești. Impresionat de fastul și frumusețea acestora, Visarion Puiu le-a dăruit la rândul său Mănăstirii Neamț.

La 6 decembrie 1908 a fost hirotosit *protosinghel*, iar la 1 ianuarie 1909 *arhimandrit*, fiind numit vicar al Eparhiei Dunării de Jos, iar la 20 mai 1909 și director al Seminarului „Sf. Andrei”, la propunerea episcopului Pimen Georgescu¹⁷.

Seminarul din Galați activa în fosta casă a lui Costache Negri și vreme de 10 ani, Visarion Puiu, în calitate de profesor și director s-a îngrijit de bunul mers al școlii, suportând totodată vicisitudinile Primului Război Mondial¹⁸. „În timpul războiului din 1916-1918, pe care l-am îndurat sub bombardamente de artilerie vrăjmașe, am prefăcut școala în spital pentru militarii răniți, în a cărei administrare lucram împreună cu mama. Dar, îndată după război și după ce am dat în slujba Bisericii opt generații de absolvenți, am părăsit Galații, chemat de vlădica Nicodim Munteanu la Chișinău, spre a lucra în Basarabia, de curând readusă la Patria mamă”¹⁹.

Experiența dobândită la Galați o va valorifica în noua misiune, aceea de director al Seminarului din Chișinău, unde a fost numit la 1 septembrie 1918. Școala de aici era dezorganizată, localul devastat de bolșevici și de unitățile militare care au staționat în el, corpul profesoral răzvrătit și dezorientat, existând un singur profesor care știa limba română. Într-un timp foarte scurt, a reușit să repare localul și să deschidă cursurile, aprovizionând școala cu alimente și lemne pentru iarnă²⁰.

La 17 septembrie 1918, Visarion Puiu este ales președinte al *Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău*, importantă instituție a clerului basarabean, care avea ca scop cercetarea trecutului acestei provincii, de a păstra într-un muzeu propriu obiectele de patrimoniu și de a îngriji monumentele istorice bisericesti. La 22 decembrie 1918, a fost numit președinte al Societății Cultural-Misionare „*Frăția nașterii lui Hristos*”, una din cele mai rodnice societăți culturale basarabene, puse în slujba cauzei naționale și a credinței ortodoxe²¹.

Pentru activitatea culturală bogată și diversificată, pusă în slujba istoriografiei (depistarea și valorificarea documentelor privind istoria și organizarea ținutului dintre Prut și Nistru, la 16 februarie 1921), Dimitrie Onciul – director general al Arhivelor Statului – l-a numit pe arhimandritul Visarion Puiu membru al *Comisiunii Arhivelor Statului din Basarabia*.

Pe lângă Catedrala din Chișinău activa un comitet de inițiativă „*Ospătăria populară*”, care asigura hrana zilnică a peste 400 de săraci, „*cu toată scumpetea cumplită din cursul iernii*”. Datorită acestei situații, a multiplelor activități și responsabilități, dar și din cauza lipsei căilor de comunicații, Visarion Puiu își reproșează într-un memoriu adresat Ministrului Cultelor (la 19 aprilie 1919), că nu

¹⁵ *Ibidem*, p. 48-63.

¹⁶ *Ibidem*, p. 63-67.

¹⁷ *Ibidem*, p. 65.

¹⁸ *Ibidem*, p. 66.

¹⁹ *Ibidem*, p. 66-67.

²⁰ *Ibidem*, p. 67-68.

²¹ *Ibidem*, p. 69.

și-a putut exercita prea bine îndatoririle de exarh al celor 30 mănăstiri din Basarabia. În schimb, a adunat numeroase date statistice și informații despre starea personalului și a averilor mănăstirești, dar și un bogat material documentar, în vederea întocmirii unor mici monografii privind trecutul lor istoric²².

Într-adevăr, el va publica mai târziu un studiu, tipărit în paginile vol. XI al „*Revistei Istorico-Arheologice*”, Chișinău, 1919²³. Timp de trei ani (1918-1921), arhimandritul Visarion Puiu a străbătut întreaga Basarabie în lung și-n lat, constatând cât de puțin cunoșteau guvernanții de la București și, mai ales, înalții ierarhi ai BOR această provincie românească, care „*în frământările și deseale lor schimbări la guvernare, politicienii noștri n-au asigurat în această provincie nici măcar o continuitate de lucrare. De aceea am părăsit Basarabia cu mare părere de rău (...)*”²⁴. În februarie 1921, arhim. Visarion Puiu a fost chemat la București, pentru a candida la postul vacant de episcop al Argeșului.

III. Slujirea arhierescă. Episcop al Argeșului (1921-1923)

În luna martie a anului 1921, Visarion Puiu a fost ales în demnitatea arhierescă, prin înaltul Decret nr. 1482, semnat de regele Ferdinand și de Miron Cristea, mitropolitul primat. A fost ales episcop al Argeșului la 17 martie 1921, iar hirotonia sa a avut loc la Catedrala Patriarhală din București în ziua de Buna Vestire (25 martie 1921)²⁵.

Cu acest prilej, noul episcop a ținut un discurs memorabil din care redăm câteva rânduri: „*Știm că atunci când pământul ne e prea drag, uităm cerul, dar se cuvine ca pe Dumnezeu să-l vedem nu numai prin lacrimi; să ne întoarcem, deci, privirile spre Sf. Biserică în toată vremea... și istoricește este deplin constatat după experiențe de veacuri, că în epocile de credință, viața popoarelor este mai tihnită, pentru că religia, folosind influența sa divină, înlătură din vreme ivirea relelor sociale și multe scăderi omenești, ca cele care de pildă astăzi, subminează viața noastră*”²⁶.

Diploma de investire, datată 30 martie 1921, este semnată de regele Ferdinand și de ministrul Cultelor și Artelor, Octavian Goga.

Ajungând la Argeș, episcopul Visarion nota, în însemnările sale: „*Episcopia nu avea nici măcar o trăsură cu doi cai, cu ajutorul căreia să fac drumul până la gară și îndeosebi vizitațiunile canonice prin județe. În orașelul mic al Curții de Argeș și pentru distanța ce e între episcopie și oraș, o trăsură trebuie vestită cu ore mai devreme. Din patru vizite canonice ni s-a cerut 400 lei pe 24 de ore, iar în județe câte 700 lei pe zi, salariul meu fiind de 4000 lei lunar. Impresionat cu totul neplăcut de asemenea lipsă, domnul ministru de culte, Octavian Goga, mi-a dat 40000 lei, sumă pe care o las acum urmașului care va veni în locul meu la Argeș*”²⁷.

Cu alte cuvinte, ca și în cazul veșmintelor preoțești primite în dar de la țarul Nicolae al II-lea, a preferat să se descurce cu mijloacele sale modeste, pentru a putea lăsa în urma sa, o moștenire urmașilor, o bază materială (zestre) mai bună.

Pe această linie se înscriu și strădaniile sale de a recupera reședința episcopală de la Argeș în folosul Bisericii, după ce aceasta fusese preluată „*în mod samavolnic*” de Curtea Regală, iar locuința episcopală fusese amenajată în incinta grajdurilor regale. Pentru rezolvarea acestor neajunsuri, episcopul Visarion Puiu a purtat o intensă corespondență cu Nicolae Iorga și alte personalități din conducerea de stat. Acest drept bisericesc a fost recunoscut în cele din urmă de regele Ferdinand, dar după cum nota episcopul Visarion: „*îndată după trecerea mea în Basarabia, cedarea jumătății de nord a locuinței a fost anulată*”²⁸.

²² *Ibidem*.

²³ Constantin N. Tomescu, *Prietenul meu Visarion Puiu*, Suceava, 2005, p. 9.

²⁴ Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea...*, p. 70.

²⁵ *Ibidem*, p. 71.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p.72-73.

²⁸ Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea...*, p.71-72.

Un alt aspect care l-a nemulțumit profund la preluarea acestei Eparhii era starea jalnică a obiectelor de cult cu care se oficiau sfintele slujbe: „*Am slujit aici, scria el, în această frumoasă catedrală „micul Nazaret”, oficiind cu un potir și un disc mai sărman decât un preot de parohie rurală, purtând engolpion și cruce de împrumut. Abia după doi ani am primit din partea regelui un rând de sfinte vase luate dela München, în Germania*”²⁹.

Intransigența morală a ierarhului se vede și din legătura sa duhovnicească cu clerul eparhiei, cler pe care dorea să-l ridice la înălțimea chemării sale. „*Căci afară de grupurile de preoți din capitalele județelor, Pitești și Slatina, mulțimea cealaltă nu dădea nici o nădejde de activitate evanghelică, ci numai de întreținut datinile religioase în poporul mânat de vicii, între care alcoolismul satelor cu cultură de pruni pentru țuică ai Argeșului făceau ravagii.*

Era atâta distanță între preocupările slabe bisericești ale acestei preoțimi și ceea ce doream să fac cu ajutorul ei, încât adesea regretam că am primit scaunul vlădicesc al acestei eparhii, unde orice efortare a mea găsea piedici în clerul slab, în amestecul politicienilor care, la venirea mea îndrăzneau să-mi pretindă numiri și transferări de preoți și cântăreți după placul și interesele lor politice”³⁰.

Această atitudine, ostilă frivolității clasei politice, nu a rămas de altfel fără consecințe, episcopul Visarion fiind nevoit să părăsească Eparhia Argeșului în 1923 și să opteze pentru una din cele două eparhii vacante: *Episcopia Romanului* și nou înființata *Episcopie a Hotinului*, cu reședința la Bălți, în Basarabia³¹.

Deși avea asentimentul autorităților politice și religioase, în frunte cu prim-ministrul Ionel Brătianu și mitropolitul primat Miron Cristea, pentru a prelua Episcopia Romanului, unde îl aștepta și bunul său coleg de școală și prieten apropiat Ilarion Mircea Băcăuanul, în calitate de arhieru vicar al acestei străvechi Eparhii, Visarion a preferat să meargă în Basarabia, pentru a evita alte amestecuri politice în activitatea sa³².

Nu trebuie să se creadă, însă, că episcopul era animat de adversități subiective față de oamenii politici. El a corespondat cu mulți dintre ei, dar i-a și atenționat asupra neregulilor și slăbiciunilor pe care le-am arătat.

A apreciat, bunăoară, la justa lor valoare, meritele lui Ion I. C. Brătianu în făurirea statului unitar național român și modernizarea acestuia într-un memorabil discurs la dezvelirea bustului acestuia din Cernăuți, la 28 noiembrie 1936, pe când Visarion era mitropolit al Bucovinei. Iată un fragment sugestiv din acel discurs: „*Ion I.C. Brătianu nu a fost rege, dar a fost puternic stâlp de temelie a tronului a trei regi. A fost făuritorul tuturor actelor politice din care au rezultat cele mai mari întocmiri naționale din viața contemporană a poporului nostru și a fost figură reprezentativă a bărbatului de stat, vrednic a împodobi nu numai Pantheonul politic al României, dar al oricărui stat superior european. Sub asemenea puncte de vedere, Ion I.C. Brătianu nu aparține unui partid, nici numai politiciii de stat a țării noastre, ci politiciii înalte a întregii Europe*”³³.

Elogiul făcut marelui om politic nu este întâmplător, Visarion Puiu având o extraordinară deschidere spre afirmarea idealurilor și împlinirea aspirațiilor românilor de pretutindeni.

Însuși N. Iorga, în calitate sa de Președinte al „*Ligii pentru Unitatea Culturală a Românilor*”, l-a promovat ca membru de onoare al Ligii și i-a solicitat să patroneze Congresul acesteia, care s-a desfășurat în zilele de 6 și 7 mai 1922, la Curtea de Argeș.

Cu acest prilej, intransigentul episcop Visarion s-a adresat celor prezenți la Congres astfel: „*Avem, e drept, conștiința unității noastre de neam, a aceluiași grai și pământ, dar, ne lipsea însuflețirea sentimentului național, celui aducător de roade, celui împlinitor de fapte, pentru a cărui dezvoltare întâile efortări le făcea pe atunci «Liga pentru Unitatea Culturală a Românilor» ... Astăzi fraților, nu e operă mai grabnică de săvârșit pentru unirea deplină sufletească a tuturor românilor*

²⁹ *Ibidem*, p.73.

³⁰ *Ibidem*, p.72.

³¹ *Ibidem*, p.73-74.

³² *Ibidem*.

³³ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Visarion Puiu, dosar 29, f. 71.

*decât o cât mai deplină cunoaștere a comorilor imense și frumuseților uimitoare cu care a împodobit Dumnezeu acest binecuvântat pământ strămoșesc și a comorilor strămoșești încă nepuse în deplină valoare ale poporului românesc de pretutindeni. Cunoscându-ne ne vom iubi mai mult, iar când vom săvârși pe deplin asemenea dragoste de neam străinii ne vor cinși și ne vor dori prietenia, iar dușmanii se vor înfricoșa de noi și nu vor cuteza se ne tulbure calea vieții*³⁴.

Prin acest mesaj, pe care-l considera de mare actualitate, energicul ierarh și-a dezvăluit întregul tumult al inimii sale de român, dornic să ajute la propășirea nației, la unitatea neamului și la întărirea credinței acestuia.

IV. Episcop de Hotin (1923-1935). Mitropolit al Bucovinei (1935-1940)

Revenind la cronologia evenimentelor ce i-au marcat viața și au contribuit la conturarea personalității acestui mare ierarh, vom aminti în continuare sumar ascensiunea, marile sale realizări, dar și neîmplinirile sale.

La 29 martie 1923, a fost ales Episcop al Hotinului, demnitate îndeplinită cu vrednicie timp de 12 ani. Aici a ridicat o monumentală catedrală episcopală cu hramul „*Sfinții Constantin și Elena*” și alte 70 de biserici în cuprinsul eparhiei, a coordonat restaurarea și consolidarea a 397 de biserici, 52 case parohiale și repararea a altor 40, ridicarea unei frumoase reședințe episcopale la Bălți, organizarea învățământului teologic în Basarabia, a triplat numărul de mănăstiri, a impulsionat fără precedent tipărirea de carte bisericească, înființează instituții și ateliere pentru folosul bisericii (atelier de lumânări, atelier de obiecte bisericești, Banca clerului), sprijină acțiunile filantropice și culturale, acțiuni de ordin obștesc pentru îmbunătățirea vieții locuitorilor Basarabiei³⁵.

Despre toate acestea va aminti în lucrarea autobiografică *Însemnări din viața mea*: „*Cei 12 ani de păstorie în Episcopia Hotinului au trecut producându-mi multe bucurii sufletești, pe care numai bunul Dumnezeu mi le-a dat, poate ca răsplată a muncii pusă în slujba Sa în această latură de țară fără teama vecinătății haosului și primejdiei bolșevice, ce era aproape, peste Nistru*”³⁶.

Ca o recunoaștere a meritelor sale pe multiple planuri, la 10 noiembrie 1935, Visarion Puiu a fost ales mitropolit al Bucovinei, având reședința la Cernăuți. Cei patru ani și jumătate cât a condus „*cea mai bogată Eparhie din Ortodoxie*”, cum era pe atunci Mitropolia Bucovinei, pentru dânsul au fost ani plini de împliniri pastoral - misionare, dar și de mahniri.

El însuși mărturisea, că: „*Dumnezeu a voit să mai urc o treaptă în ierarhia cârmuitoare a Sfintei Sale Biserici, dar cu noi și grele împovărări pentru mine și cu sălbatică nerecunoștință*”³⁷. Acest lucru a dus la unele conflicte cu politicienii vremii, inclusiv cu cei din preajma Casei Regale, care profitau adesea de averile bisericești ale Mitropoliei Bucovinei.

Visarion Puiu avea cunoștințe juridice dobândite încă din anii studenției și a apelat la serviciile unui cunoscut jurist, prof. univ. Gheorghe Alexianu pentru soluționarea unor drepturi ale acestei Eparhii.

Ca și la Argeș sau la Bălți, ierarhul a ridicat noi biserici, a restaurat pe cele degradate, a construit Palatul Cultural din Cernăuți și Biblioteca Universitară, a dezvoltat învățământul teologic, a refăcut Stațiunea Vatra Dornei, a înființat cantine pentru muncitorii forestieri și pentru cei nevoiași ș.a.

În 1936, a impus votarea unei legi care interzicea preoților să mai facă politică. Pe plan monahal, a luptat pentru readucerea de la cultul romano-catolic la patrimoniul ortodox, după 155 de

³⁴ *Ibidem*, dosar 29, f. 1-3.

³⁵ Constantin N. Tomescu, *10 ani de la reînființarea Episcopiei Hotinului, 1923-1933*, București, 1934, p. 25.

³⁶ Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea...*, p. 74-75.

³⁷ *Ibidem*, p.76.

ani, a bisericii „Învierea Domnului” din Suceava și reînființarea, în anul 1938, a Eparhiei Maramureșului³⁸.

Pe toată perioada șederii sale în scaunul mitropolitan de la Cernăuți, a avut disensiuni cu istoricul și omul politic liberal Ion Nistor, care a deținut mai multe portofolii ministeriale, între care și cel de la Ministerul Cultelor și Artelor. Neînțelegerile dintre cei doi s-au purtat în mass-media, în săli de tribunal și în fața regelui Carol al II-lea. Succesele au alternat, când de o parte, când de cealaltă, culminând cu îndepărtarea mitropolitului de la Cernăuți și pensionarea acestuia (forțată), la vârsta de 61 de ani, în luna mai 1940. Nu este exclus, ca un rol să-l fi avut în demiterea sa și atitudinea lui tranșantă din septembrie 1939, când a primit și găzduit, cu ospitalitate la Cernăuți, grupul de refugiați polonezi, în frunte cu Guvernul Poloniei și președintele acestei țări!

Mitropolitul s-a retras din scaun cu demnitate, la Mănăstirea Neamț, unde construisese acea casă de odihnă la Vovidenia. Aici, el și-a ales și locul de veci, comandând o placă funerară din marmură albă la Cernăuți, care se păstrează până astăzi în gropnița Mănăstirii Neamț.

O scurtă perioadă după anul 1940, mitropolitul Visarion a „pendulat” între reședința sa de la Vovidenia și Mănăstirea Cernica (București), dedicându-și timpul scrisurii și corespondenței cu personalități marcante din viața bisericească, dar și din viața politică. Nu folosea corespondența pentru a „se plânge” de nedreptățile ce le-a avut, preocuparea sa majoră rămânând combaterea corupției din structurile Bisericii și ale Statului și protejarea cu orice preț a valorilor și intereselor naționale majore.

Semnificativă în acest sens este scrisoarea pe care a adresat-o, la 26 iunie 1941, la câteva zile după trecerea Prutului de către trupele române, ministrului de interne, generalul David Popescu, din care spicuim: „*Ajutându-ne Dumnezeu să readucem la patria mamă laturile Moldovei rășluite de ruși anul trecut, ele vor trebui puse administrativ sub condiții excepțional de bune, spre a nu rămâne eventual regrete în sufletul populației locale, după regimul de astăzi (cel bolșevic), spre a tămădui toate scăderile administrative îndurate sub partidele politice române de ieri și-ndeosebi, spre a trece poporul sub regimurile superioare din toate punctele de vedere dorite pentru viitor(...)*”³⁹.

V. O nouă misiune, „Transnistria creștină”

Scrisoarea amintită mai sus a fost primită cu mult interes de către ministrul de interne, care l-a asigurat pe mitropolitul Visarion Puiu, atât în numele său cât și al șefului statului, că vor face tot ce le stă în putință „*să așezăm în aceste provincii o administrație cinstită și cu adâncă dragoste de Țară și Neam*”⁴⁰.

Mai mult decât atât, Visarion Puiu însuși este numit, la 16 noiembrie 1942, de către mareșalul Antonescu și patriarhul Nicodim, Șef al Misiunii Ortodoxe Române pentru Transnistria, având funcția de *Mitropolit al Odesei*, responsabilitate pe care a îndeplinit-o vreme de un an, până la 14 decembrie 1943. Misiunea din Transnistria fusese înființată din inițiativa mareșalului, la 15 august 1941, pentru „*organizarea bisericii și îndrumarea spirituală a populației dintre Nistru și Bug*”.

Numirea mitropolitului Visarion Puiu în această demnitate bisericească s-a arătat de un real folos. El a reorganizat cele aproximativ 2000 de parohii și a adus preoți din țară pregătiți pentru misiune, a înființat o tipografie, a publicat o revistă a misiunii – „*Transnistria creștină*”, a oficiat slujbe misionare în toate colțurile regiunii, cu fast, dăruire și evlavie. Aici, menționa într-o corespondență ierarhul, „*ne găsim într-un război de stăvilire a bolșevismului și de reînviere a creștinismului*”⁴¹.

Au fost redeschise sute de biserici, cărora li se dăduse vreme de câteva decenii altă destinație (grajduri, hambare, magazii, depozite), o atenție deosebită acordând orfanilor și bătrânilor; a deschis seminariile la Odessa și Dubăsari ș.a. A fost perioada cu cele mai bogate rezultate pe linia obiectivelor urmărite de Misiune.

³⁸ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond cit., dosar 31, f. 71.

³⁹ *Ibidem*, d. 25, f. 1-1v.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 2-3.

⁴¹ *Ibidem*, d. 11, f. 30-31.

VI. Nedreapta condamnare la moarte. Anii de exil.

Victoria aliaților asupra Germaniei naziste a adus după cum bine știm, peste o jumătate de veac de întuneric peste Biserica noastră. Printre „*martirii*” Bisericii, care și-au adus o contribuție semnificativă, prin truda și jertfa lor, la altarul Neamului și al Credinței străbune, și-a înscris numele cu demnitate și mitropolitul Visarion Puiu.

Pentru cutezanța de a-i fi trimis o scrisoare lui Stalin, în septembrie 1939, arătându-i nedreptățile pe care le suporta Biserica creștină, pentru lucrarea sa umanitară și duhovnicească din Transnistria, pentru că a blestemat comunismul în mod public, la Duminica Ortodoxiei la Odessa, dar și pentru curajul cu care își înfrunta adversarii, Visarion Puiu a fost considerat de regimul comunist, instaurat în țară, a fi *trădător de neam, criminal de război* și condamnat la moarte (în contumacie) de așa-zisul „*Tribunal al Poporului*” din București, la 21 februarie 1946, sub acuzația că ar fi fost părtaș la „*acțiunile de teroare din Basarabia și Transnistria, făcându-se vinovat de dezastrul țării*”⁴².

Regretabil este și faptul că Sfântul Sinod de la București, sub presiunea puterii politice, l-a caterisit pe Visarion Puiu, în februarie 1950, dar ca o reparație morală, același Sinod al BOR l-a reabilitat după 40 de ani. Justiția română, însă, nu a revizuit nici până astăzi această nedreaptă condamnare la moarte.

În momentul condamnării sale, mitropolitul se afla în străinătate, fiind delegat de către Sfântul Sinod al BOR, în august 1944, să participe la hirotonia unui episcop ortodox la Zagreb. După acel eveniment, Visarion Puiu nu se va mai întoarce niciodată în țara sa. Au urmat pentru el două decenii de exil (august 1944 - august 1964).

În această perioadă a călătorit mult, locuind vremelnic, în Italia, Austria, Elveția și Franța. Marele merit al său în perioada pibegiei este faptul că a reușit să adune sub omoforul său, românii din diaspora, înființând prima Eparhie Ortodoxă Română din afara granițelor țării. A încercat să realizeze unitatea exilului românesc prin Biserică, unitatea creștină fiind pentru el un ideal ce l-a urmărit încă din anii tinereții.

Greutățile și suferințele de tot felul ale vieții din pibegie i-au afectat starea de sănătate. Ultima perioadă a vieții a petrecut-o într-o localitate din apropierea Parisului, Viels-Maison, unde este o mănăstire catolică a trapiștilor. Bătrânul mitropolit s-a stins din viață la 10 august 1964, în vârstă de 85 de ani. În odăița lui nu s-au găsit nici măcar banii necesari pentru sicriu, locuitorii de acolo facând o colectă în acest sens. La înmormântarea sa au slujit, într-o atmosferă smerită, câțiva preoți români și ruși aflați în zonă.

Rămășițele sale pământești au fost mutate ulterior (1992) în cimitirul Montparnasse din Paris, unde odihnesc mari oameni ai culturii și ai Bisericii române: Arhim. Ioasaf Snagoveanu (1792-1872) – fondatorul Capelei române din Paris, episcopul Teofil Ionescu (1894-1975), Tristan Tzara, Constantin Brâncuși, Emil Cioran, Eugen Ionescu.

Pe monumentul funerar al mitropolitului Visarion Puiu stă scris sugestiv, un fragment dintr-un psalm: „*Cum voi cânta cântare Domnului în pământ străin*”, fragment din Psalmul „*La râul Vavilonului, acolo am șezut și am plâns*”, arătând parcă durerea înstrăinării, a despărțirii de țara natală⁴³.

Pentru a-i împlini dorința sa testamentară de a-și dormi somnul de veci lângă schitul Vovidenia de la Mănăstirea Neamț, personal am mers în mai multe rânduri în Franța, unde am solicitat Primăriei Parisului eshumarea rămășițelor sale pământești și repatrierea lor, după mai bine de jumătate de secol de la trecerea sa în veșnicie, răspunsul fiind unul pozitiv, numai că am întâmpinat alte neajunsuri legate de statutul său incert de „*criminal de război*”, pentru că nu am reușit nici astăzi reabilitarea sa juridică din multiple rațiuni, ceea ce întârzie aducerea sa acasă.

⁴² Dumitru Stavarache, Elena Istrățescu, *Mitropolit Visarion Puiu la sfârșit de mandat în Transnistria*, în „*Revista de istorie militară*”, nr. 6, 1999, p. 22-25.

⁴³ Idem, *Mitropolitul Visarion Puiu. Documente din pibegie (1944-1963)*, Editura Moldopress, Pașcani, 2002, p. 33.

Acest portret în cuvinte, pe care l-am creionat acum celui care a marcat timpul său cu atâtea împliniri și ctitorii, nu este doar un omagiu pe care îl aducem, după jumătate de veac de la trecerea sa în veșnicie, ci și un act de prețuire a memoriei sale, de cultivare a demnității noastre de creștini și de români; demersul nostru își dorește vindecarea unei răni a istoriei și reșezarea sa în panteonul marilor ierarhi și patrioți pe care i-a zămislit acest pământ binecuvântat al Moldovei.

VII. Dreptul la neuitare. Anii de pribegie în Italia

Amintirea mitropolitului Visarion Puiu a rămas încă vie în inimile și în memoria celor care l-au cunoscut și a celor care l-au găzduit în perioada exilului său din Italia: la Abația benedictină din Praglia (octombrie - decembrie 1945), la Abația din Maguzzano (decembrie 1945 - iunie 1947), sau la Abația benedictină din Pontida (iunie - octombrie 1947).

Am avut onoarea și bucuria să poposesc în mai multe rânduri la Abația din Maguzzano, unde comunitatea monahală de aici, în semn de prețuire pentru Înaltul oaspete de odinioară, ce a locuit aici aproape doi ani, a amenajat, într-o sală specială, o capelă ortodoxă, dar și o sală omagială ce poartă numele mitropolitului Visarion Puiu, organizată ca un mic muzeu, sală în care au loc annual manifestări culturale și întâlniri cu caracter ecumenic.

Din arhiva abației, călugării de aici ne-au pus la dispoziție corespondența dintre mitropolitul Visarion Puiu și Don Calabria, pe care am publicat-o recent într-un volum consistent la Chișinău, fapt pentru care le aducem tuturor grațierea și prețuirea noastră.

Superiorul general, părintele Miguel Tofful, pr. Manuel Oliveira, pr. Gianni Bombieri, fr. Gian Carlo Conato și alți clerici din comunitatea de la Maguzzano, sub patronajul spiritual al Sf. Ioan Calabria, m-au invitat constant la anumite conferințe, activități științifice și evenimente cultural-religioase, multe dintre acestea prilejuite de Săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștină, fapt ce a condus la o apropiere, cooperare și conlucrare pe tărâmul cunoașterii și cercetării vieții și operei mitropolitului Visarion, cu precădere perioada exilului său (1944-1964)⁴⁴.

La orice întâlnire de acest fel, în calitate de președinte al „Asociației Visarion Puiu”, am adresat gazdelor rugămintea de a ne ajuta să descoperim noi mărturii documentare legate de exilul mitropolitului Visarion, acestea fiind de mare importanță pentru noi, cei care dorim cunoașterea adevărului istoric în cazul acestuia.

Congregația Don Calabria, receptivă la solicitările noastre, s-a alăturat demersului nostru privind reabilitarea juridică a mitropolitului Visarion, căutând, astfel, să ne ajute pentru a putea avea acces la documentele personale ale acestuia păstrate în Arhivele Vaticanului din perioada celor 20 de ani de exil.

Primii pași în acest sens au fost făcuți de către Părintele Elvio Damoli, unul dintre puținii clerici în viață, care l-au cunoscut personal pe mitropolit în perioada Maguzzano (părintele fiind pe atunci elev la Seminar). Acesta a adresat un memoriu bine documentat Excelenței Sale cardinalului Leonardo Sandri, prefectul Congregațiilor pentru Bisericiile Orientale (2 februarie 2012), solicitând accesul nostru la documentele personale ale mitropolitului păstrate în Arhivele Vaticanului.

Simultan, din partea „Asociației Visarion Puiu”, am înaintat și un memoriu (nr.13 din 25 aprilie 2012), Excelenței-Sale Cardinalului Leonardo Sandri, având în acest sens binecuvântarea arhierescă a I.P.S. Părinte Ioachim, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului, care mi-a înmănat și o „scrisoare de recomandare” pentru a călători în Italia și pentru a avea acces la aceste documente.

În luna mai 2017, am fost invitat și am participat la o nouă întâlnire cultural-științifică, ce s-a desfășurat la Mănăstirea Maguzzano, unde alături de pr. Traian Valdman, protopop ortodox român pentru regiunea Milano și pr. Gabriel Condrea, protopop ortodox român pentru regiunea Verona, am susținut o conferință cu tema *Mitropolitul Visarion Puiu și Sf. Ioan Calabria, slujitori și promotori ai Unității Bisericii Creștine*.

⁴⁴ Aurel-Florin Țuscanu, *Visarion Puiu – documente inedite din Arhivele Vaticanului*, în revista „Valori Perene”, nr.6, august 2019, p.130-134.

Cu acest prilej am avut bucuria să primesc copii după documentele personale aparținând mitropolitului Visarion Puiu, două dosare din perioada 1945-1954, corespondența acestuia cu Sf. Ioan Calabria, documente de mare valoare istorică păstrate în Arhivele Vaticanului.

Primul dosar, 859/48, nr.19, cuprinde corespondența din perioada 1945-1953 – 14 scrisori olografe, dar și dactilografiate, expediate de Don Giovanni Calabria către Visarion Puiu, unele din Verona, altele din Maguzzano, însumând 31 pagini. Cel de-al doilea dosar, 859/48, nr.27, intitulat „*Corespondență personală fără un interes special*” din perioada 1949-1954, conține 13 scrisori adresate lui Visarion Puiu, expediate din Verona de Giovanni Calabria, însumând 26 de pagini și două fotografii ce-l prezintă pe Don Calabria în fața bisericii de la San Zeno din Verona.

Prin bunăvoința și buna conlucrare, pe care le avem de aproape un deceniu cu părintele Gianni Bombieri și Fratele GianCarlo Conato, toate aceste documente au fost traduse din limba italiană în limba română și le-am publicat recent spre a putea fi valorificate de cei interesați⁴⁵.

Răsfoind aceste pagini din viața acestui mare ierarh al Bisericii Ortodoxe, mitropolitul Visarion Puiu, putem învăța, fără mari eforturi, un lucru minunat și anume că omul, deși este trecător, se poate înveșnici prin faptele sale.

De aceea, redescoperindu-l astăzi cu recunoștință, noi îl simțim un aliat al prezentului, pentru că idealurile sale și valorile morale, culturale și spirituale pe care le-a promovat nu au vârstă și nici moarte.

VISARION PUIU – A METROPOLITAN BISHOP WRONGED BY HISTORY

(Abstract)

One hundred and forty years have passed since the birth of the Metropolitan Visarion Puiu, and fifty-five since his passing. We took this as an occasion to remember and honour his memory. As Nicolae Iorga put it, certain Romanian figures are forgotten over time, and it is our duty to bring their memory back to light.

Following the chronology of events that marked his life and carved the personality of this great hierarch, we will continue to briefly mention his ascension, but also his failures. He was appointed headmaster of the Galati Seminary, then of the Chisinau Seminary, and was given the title of “Exarch of the Lands”.

In 1921 he was elected Bishop of Arges, and in 1923, Bishop of Hotin, a role which he piously fulfilled for 12 years. As recognition of his various merits, on 10th November 1935, Visarion Puiu was elected Metropolitan of Bukovina, and resided in Cernauti. During the war, he was the head of the Romanian Orthodox Mission in Transnistria and metropolitan of Odessa.

Through his religious activity and his tenacity, Visarion Puiu, the ‘soldier monk’, as Nicolae Iorga called him, was a knowledgeable hierarch and a skilful missionary in Bessarabia, a real factor of unity and confessional dialogue. He redesigned the city of Balti, building an eparchial palace in the Neo-Romanian style and a church for the monks (a smaller scale copy of the one from Curtea de Arges). His vision also helped build the Episcopal Cathedral there. Visarion Puiu represented the face of Romanian Orthodoxy in that blessed space. He was an organizer, a cultivated man and a guiding light for Bessarabia.

⁴⁵ Idem, *Corespondența Mitropolitului Visarion Puiu cu Don Giovanni Calabria*, Editura Lexon Prim, Chișinău, 2020, 312 p.

OBȘTEA MĂNĂȘTIRII SECU ȘI ALEGEREA UNUI NOU STAREȚ LA 1915

Emanuel BĂLAN*

Cuvinte cheie: Mănăstirea Secu, Moldova, călugări, 1915, alegere stareț

Keywords: Secu Monastery, Moldova, monks, 1915, election abbot

Secolul al XX-lea a fost unul destul de zbuciumat pentru istoria și obștea Mănăstirii Secu dacă ne gândim doar la participarea mănăstirii la cele două conflagrații mondiale și la neagra perioadă comunistă, în special cu al său decret 410/1959. În perioada 1901-1950, mănăstirea a fost condusă de 15 stareți, unii dintre aceștia și de câte doi ori precum Calistrat Dima (1909-1910, 1912-1915) sau de trei ori, precum Vichentie Mălău (1925-1926, 1927-1928, 1934). La începutul secolului al XX-lea, în timpul egumeniei ieromonahului Calistrat Dima a avut loc despărțirea administrativă de Mănăstirea Neamț¹, primul stareț de după separare fiind arhimandritul Partenie Antohi (1910-1912). În perioada 1912-1915, stareț a fost arhimandritul Calistrat Dima.

Situația pe care o prezentăm este din anul 1915, imediat după plecarea din stăreție a arhimandritului Calistrat Dima și ne arată numărul călugărilor și a fraților din Mănăstirea Secu și din cele două schituri pendinte, Sihăstria și Sihla, a fraților și mirenilor veniți în mănăstire, a celor care nu mai figurau în statele de plată fiind plecați dar și a procesului de alegere a unui nou stareț, în octombrie 1915.

Lista părinților și fraților din Sf. Mănăstire Secu și schiturile sale, Sihăstria și Sihla, la 10 martie 1915²

Nr.	Numele și prenumele	Treapta	Ascultarea	Observațiuni
1	Calistrat Dima	Arhimandrit	stareț	Plecat la Mrea Horaița la 16 martie 1915
2	Calistrat Savul	Protos.	bătrân	bătrân
3	Pantelimon Petrescu	Preot	duhovnic	bătrân
4	Gherasim Andrieș	Preot	duhovnic	
5	Zenovie Roșca	Preot	liturg.	La parohia Cârliți
6	Ilarion Bălăiță	Protos	stareț	Mare eclisiarh
7	Damian Bădei	Ieromonah	liturg.	Crucea Roșie-Cetățuia
8	Ghervasie Hulubaru ³	Ierod.	pictor	Belle Arte București
9	Daniil Macsim	Ierod.	detașat	Mitropolie Iași
10	Ipifanie Catrina	Ierod.	liturg.	Econom Mare

* Școala Doctorală de Științe Umane, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava; Liceul „Vasile Conta” Târgu-Neamț.

¹ Între 1779 și 1910, cele două mănăstiri Neamț și Secu, au avut o administrație comună. În timpul egumenului Vasian Scripcă (1935-1950), Mănăstirea Secu s-a reunit cu Mănăstirea Neamț până în anul 1950, când Secu redevine o mănăstire de sine stătătoare

² SJAN Neamț, *fond Mănăstirea Neamț*, dosar 5/1920, f. 101-102v.

³ Părintele protosinghel Ghervasie Hulubaru, originar din comuna Păstrăveni, Neamț, a fost și un pictor talentat. A intrat în mănăstire în 1903 și a fost călugărit în 1908. A fost o perioadă și duhovnic la schitul Agapia veche. A absolvit Școala de Belle Arte din București. El a pictat biserica schitului Agapia din Deal și catapeteasma Bisericii Ortodoxe din Paris (Hrisostom Filipescu, *Chipuri smerite din Mănăstirea Secu*, Iași, Editura Doxologia, 2008, p. 64).

11	Inochentie Moroi	Ierod.	liturg.	Plecat Mrea Bistrița
12	Veniamin Roban	Ierod.	liturg.	bătrân
13	Ghedeon Chiruță	Ierod.	liturg.	
14	Narcis Brătianu	Ierod.	cântăreț	Sculptor
15	Filaret Buliga	Monah	casier	citeț, croitor și cojocar
16	Dometiean Malău	Monah	arhondar	citeț
17	Dionisie Apostoleanu	Monah	citeț	bătrân
18	Gordie Moga	Monah	paraclisier	mindirigiu
19	Galaction Beșa	Monah	chelar	
20	Ghenadie. A Ilincăi	Ierom.	cântăreț	
21	Iona Chitic	Monah	lemnar	
22	Ionichie Sturzu	Monah	pietrar	
23	Ionaftan Belegă	Monah	clopotar	
24	Ioachim Trifan	Monah	bătrân	
25	Nectarie Filipescu	Monah	colivar	bătrân
26	Isidor Turcu	Ierom.	paraclisier	la vie Băiceni
27	Ștefan Liteanu	Monah	diferite	bătrân
28	Iosif Găină	Monah	grădinar	bătrân
29	Talasia Moisi	Monah		bătrân
30	Timoftei A. Dascălului	Monah		bătrân
31	Teoctis Bobârcă	Monah	portar	lucrător de lemne
32	Visarion Gheorghiuță	Monah		
33	Gordian Zur	Monah	bucătar	
34	Isaia Somișan	Monah	odagiu	
35	Paisie Tofan	Monah	diferite	cântăreț
36	Varsanofie Loghin	Monah	bătrân	bătrân
37	Dionisie Coadălată	Monah	diferite	
38	Antipa David	Monah	diferite	venit la 7 aprilie
39	Iosif Rânziș	Monah	paraclisier	
40	Vichentie Malău	Ierom.	Mare eclisiarh	

Lista fraților și mirenilor veniți în mănăstire⁴

Nr.	Numele și prenumele	Treapta	Ascultarea	Observațiuni
1	Teodor Cel Mic	frate	diferite	
2	Gheorghe Savin	frate	diferite	elev școala de cântăreți
3	Ioan Economu	frate	cântăreț	profesor
4	T. Trandof	frate	diferite	
5	Dumitru Hudișteanu	frate	la stăreție	elev școala de cântăreți
6	Nicolai Fumingăna	frate	arhondaric	
7	Irimie Luchian	frate	arhondaric	elev școala de cântăreți
8	Maxim Irimescu	mirean	paraclisier	Refugiat din Bucovina, 2 martie 1915

⁴ SJAN Neamț, *fond Mănăstirea Neamț*, dosar 5/1920, f. 102v.

9	Vasilie Hondachie	mirean		
---	-------------------	--------	--	--

Lista părinților de la Schitul Sihăstria⁵

Nr.	Numele și prenumele	Treapta	Ascultarea	Observațiuni
1	Ionichie Moroi	Ierom.	liturg.	îngrijitor (egumen)
2	Damaschin Trofin	Monah	cântăreț	Detașat Crucea Roșie Cetățuia
3	Nicandru Pâtea	Monah	citeț	
4	Nicanor Moroi	Monah	diferite	
5	Nestor Tocilă	Monah	citeț	
6	Ioan Olariu (Iosaf)	frate	tinichigiu	
7	Ghe. Ion Olariu	frate	citeț	

Lista părinților și fraților de la Schitul Sihla⁶

Nr.	Numele și prenumele	Treapta	Ascultarea	Observațiuni
1	Gherontie Bistriceanu	Monah	îngrijitor	
2	Gavril Bălțătescu	Băiați		
3	Vasile Buztea	Băiați		

Părinți și frați detașați⁷

Nr.	Numele și prenumele	Treapta	Ascultarea	Observațiuni
FF	Clement Onofriesei	Ierod.	liturgis.	detașat Cetățuia
2	Venedict Musteață	Monah	îngrijitor	detașat Mrea Băiceni
3	Ioan Popa	Frata	de ajutor	detașat Mrea Băiceni
4	Ioan Toader Diaconu	Frata	cântăreț	Seminar Galați
5	Vasilie Fuligă (Vasian)	Monah	la prisacă	prisaca M-rii

Părinții ce au figurat în statele M-rii Secu și acum s-au permutat (ne înscriși în state)⁸

Nr.	Numele și prenumele	Treapta	Ascultarea	Observațiuni
1	Partenie Antochie	Arhiman.	Mitrofor	fost stareț al M-rii Secu
2	Cristofor Văleanu	Ierom.		fost casier
3	Hristofor Popescu	Ierod.		fost casier
4	Atanasie Chirilă	Ierod.		fost mare eclesiarh
5	Ghe. Stelea	Ierom.	duhovnic	
6	Inochentie Țifescu	Ierom.	duhovnic	
7	Climent Buhănescu	Ierom.		
8	Silvestru Tomescu	Protos.	Arhiman.	Canada
9	Vichentie Mălai	Monah	fost secretar	trecut la Mitropolia din Iași
10	Nazarie Lupu	Ierom.	fost psalt	plecat
11	Filoftei Moroșanu	Ierod.	psalt	Mitropolie Iași
12	Calistrat Dima	Arhiman.	fost stareț	plecat
13	Zenovie Roșca	Ierom.	Fostr econom	plecat

⁵ *Ibidem*, f. 103.

⁶ *Ibidem*, f. 103.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, f. 103v.

În toamna anului 1915 avea loc alegerea unui nou stareț al mănăstirii în locul arhimandritului Calistrat Dima (1912-1915), numit la Horaița. Au candidat conform procesului verbal al Biroului Monahal din 21 octombrie, protosinghelul Ilarion Bălăiță⁹, și Calistrat Savu și ieromonahul Gherasim Andrieș. În urma scrutinului, a fost ales protosinghelul Ilarion Bălăiță care a obținut un număr de 41 de voturi, în timp ce contracandidații săi, ieromonahul Andrieș a obținut un singur vot iar Calistrat Savu nici un vot¹⁰. Au participat la vot 42 de monahi, alegerile fiind supravegheate de către Exarhul mănăstirilor din cadrul Mitropoliei, arhimandritul Teofan Ionescu.

Cu o zi înainte, pe 20 octombrie, trimisul Mitropoliei a ajuns la mănăstire participând la slujba de privighere. În ziua de 21, după săvârșirea Sfintei Liturghii, la ora 9:30, în trapeza mănăstirii, a fost convocat soborul fiind citit Ordinul 3308 pentru alegerea unui nou stareț conform Regulamentului Sfântului Sinod și lista cu părinții călugări care aveau drept de alegător. Din cei 45 de înscriși, au fost prezenți 42 de călugări, restul fiind „detașați și la diferite ascultări”¹¹.

A fost ales biroul pentru alegeri format din președinte, monahul Filaret Buliga și doi secretari, ieromonahii Ghenadie A. Ilincăi și Vichentie Malău. Fiecare alegător a primit un bilet pe care a trecut numele celui ales dintre cei trei candidați. Procesul electoral s-a încheiat la ora 12.

Deschiderea urnei și citirea rezultatelor s-a făcut în prezența celor 42 de alegători, fiind încheiat și un proces verbal în dublu exemplar, unul pentru mănăstire și celălalt pentru Mitropolie, semnat de către toți votanții și membrii comisiei¹². Egumenia părintelui Ilarion Bălăiță a durat până în 1925, fiind urmat de arhimandritul Silvestru Garoiu (1925-1926).

THE SECU MONASTERY COMMUNITY AND THE ELECTION OF A NEW ABBOT IN 1915

(Abstract)

The 20th century was quite turbulent in the history and community of the Secu Monastery, if we only think about the monastery's participation in the two world conflagrations and about its situation during the dark communist period, especially with the 410/1959 decree. The situation we are focusing on dates to 1915, immediately after the departure of the Archimandrite Calistrat Dima from the abbotship. The number of monks and brothers from the Secu Monastery and from the two dependent hermitages, Sihastria and Sihla, along with the brothers and lay people who came to the monastery, appear in various documents, where the process of electing a new abbot in October 1915 is also described.

⁹ Protosinghelul Ilarion Bălăiță a fost stareț al Mănăstirii Secu în perioada 1915-1925. Născut la 7 martie 1886 în comuna Săcueni, județul Bacău. Fiul lui Neculai și al Mariei Iordache, a intrat în mănăstire în 1910, fiind călugărit în 1911. Hirotonit ierodiacon la 13 aprilie 1914 și ieromonah, la 21 aprilie același an. La 1 februarie 1915 este Mare Eclesiarh, stareț interimar la 16 martie 1915, fiind hirotonit protosinghel. În 1916 s-a opus cedării bunurilor de valoare ale mănăstirii, salvându-le astfel de la „drumul Moscovei”. Participant la Campania din 1913 ca sanitar, a fost în perioada 1916-1918, administratorul Spitalului Militar 431 C din cadrul mănăstirii. Pentru serviciile aduse a fost decorat cu *Crucea Serviciul Credincios* clasa a I-a, *Crucea Meritul Sanitar*, clasa a II-a, *Bărbăție și Credință*, clasa II-a, *Avântul Țării*. În vara anului 1918 este hirotonit arhimandrit. A trecut la cele veșnice, la 8 august 1964 (Hrisostom Filipescu, *Chipuri smerite din Mănăstirea Secu*, Iași, Editura Doxologia, 2008, pp. 22-24).

¹⁰ *Ibidem*, f. 110.

¹¹ *Ibidem*, f. 112.

¹² *Ibidem*, f. 113-113v.

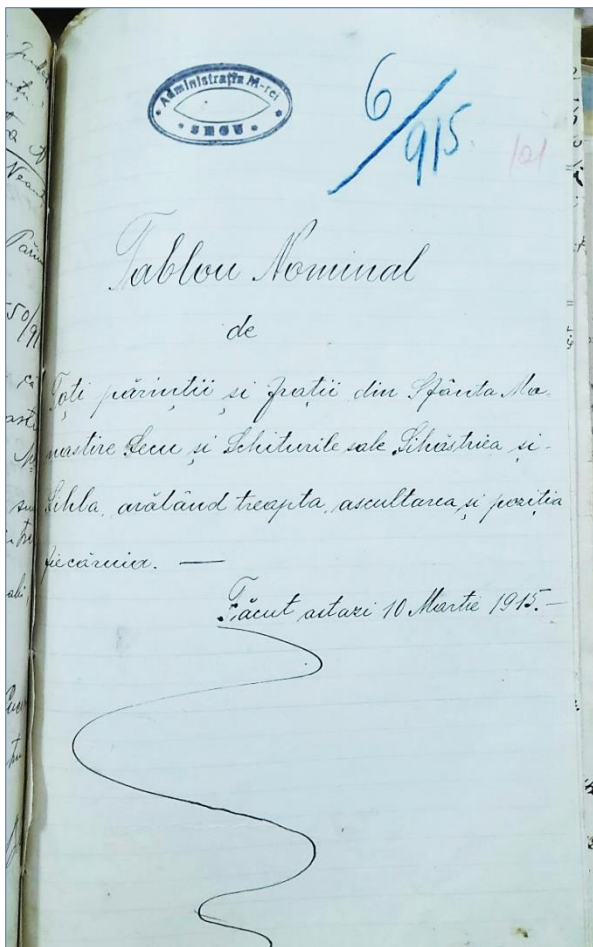

Fig. 1. Prima pagină a Listei părinților și fraților din Sf. Mănăstire Secu și schiturile sale, Sihăstria și Sihla, la 10 martie 1915 (sursa: SJAN Neamț, fond Mănăstirea Neamț, dosar 5/1920, f. 101)

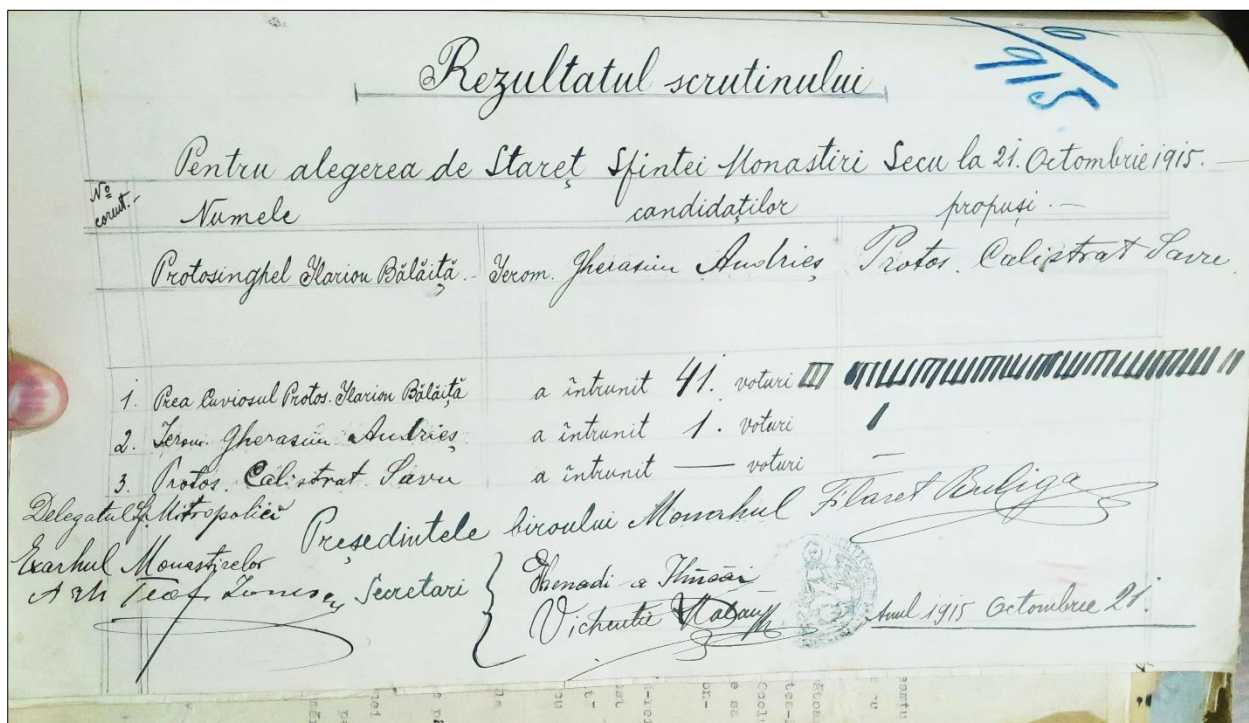

Fig. 2. Rezultatul alegerii noului stareț la 21 octombrie 1915 (Sursa: SJAN Neamț, fond Mănăstirea Neamț, dosar 5/1920, f. 110)

POZIȚIA ARHIEPISCOPIEI CHIȘINĂULUI ȘI HOTINULUI REFERITOARE LA INTEGRAREA ÎN CADRUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (1918)

Mihail BULMAGA*

Cuvinte cheie: Biserică, Basarabia, Unire, autonomie, statut, jurisdicție, arhimandritul Gurie Grosu

Keywords: Church, Bessarabia, Union, autonomy, status, jurisdiction, Archimandrite Gurie Grosu

În contextul mișcării de renaștere și eliberare națională, preoțimea basarabeană a pledat pentru ca limba română să ocupe un loc firesc în viața creștinilor basarabeni, manifestând astfel atitudine civică și capacitatea de a înțelege problemele Basarabiei. Biserica a susținut proclamarea autonomiei teritoriale și politice a Basarabiei de către Congresul militarilor moldoveni, care s-a ținut între zilele de 20-27 octombrie 1917, în Casa Eparhială din Chișinău. Această întâlnire de anvergură reprezentat un eveniment politic extrem de important în contextul luptei naționale, la care s-a pregătit și formarea Sfatului Țării, delegații la congres instituind Biroul de organizare a Sfatului Țării. După inaugurarea și funcționarea Sfatului Țării, Biserica basarabeană și-a declarat deschis recunoașterea și sprijinul pentru cauza națională. Rapiditatea evenimentelor petrecute între anii 1917-1918 și dorința de schimbare, a scos în evidență problema statutului și organizării ulterioare a Bisericii Ortodoxe din Basarabia. Ierarhii ruși ai Basarabiei au recunoscut unirea politică și au dat dispoziții ca, în timpul sfintelor slujbe, să fie pomenită Casa Regală a României, însă, în plan organizațional bisericesc, se insista pe continuarea legăturilor cu Patriarhia Rusă, fapt ce a scindat preoțimea, o parte pledând pentru păstrarea dependenței canonice față de Patriarhia de la Moscova, altă parte – pentru unirea și integrarea în cadrul Bisericii Ortodoxe Române. În cercetarea noastră, ne propunem să analizăm poziția Bisericii Ortodoxe din Basarabia referitoare la unirea și integrarea acesteia în cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

La data de 2 decembrie 1917, urmând exemplul altor naționalități din Imperiul Rus și aplicând principiul autodeterminării popoarelor declarat de Lenin, Sfatul Țării proclamă Basarabia drept Republică Democratică Moldovenească, autonomă în cadrul Republicii Democratice Federative Rusești¹. Ulterior s-a decis trecerea de la autonomie la independență, la 24 ianuarie 1918, când Sfatul Țării a adoptat Declarația de proclamare a independenței Republicii Democratice Moldovenești în care, se menționa că „noi ne-am arătat dorința neclintită de a conviețui în unire cu republicile înființate pe teritoriul fostei împărății rusești, alcătuind toți la un loc marea republică democratică federativă rusească. Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de azi împiedică cu desăvârșire înfăptuirea acestei uniri. Republica democratică a Ucrainei, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat neatârnată și noi, astfel, ne-am despărțit de Rusia. În aceste împrejurări suntem siliți să ne proclamăm și noi, în unire cu voința norodului, Republică Democratică Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și neatârnată, rezervându-și dreptul de a-și hotărâ soarta în viitor”².

Evoluția precipitată a evenimentelor politice din Rusia a grăbit acțiunile și în cazul Bisericii Ortodoxe din Basarabia. Proclamarea independenței Ucrainei, care dorea anexarea Basarabiei, a determinat, cum deja s-a arătat, renunțarea la ideea autonomiei provinciei în cadrul

* Facultatea de Istorie și Filosofie din cadrul Universității de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova.

¹ Dinu Poștarencu, *Basarabia în anii Primului Război Mondial*, Chișinău, Editura Lexon Prim, p. 271.

² *Ibidem*, p. 322.

Rusiei și proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești. În plan bisericesc, începea să se vorbească tot mai insistent de „autocefalia” Bisericii Ortodoxe din Basarabia. Gruparea clericilor de la „Luminătorul” se apropia de Partidul Național Moldovenesc, dezvoltându-se un proiect național-bisericesc de inspirație ardeleană³.

Reprezentant al Bisericii basarabene în Sfatul Țării a fost protoiereul Alexandru Baltaga. Acesta se bucura de un respect deosebit în rândurile clericilor și a avut onoarea să voteze, alături de ceilalți patrioți ai neamului, unirea cu Țara. Printre membrii Sfatului Țării se numărau mulți deputați cu studii în instituțiile de învățământ bisericesc. În cadrul forului legislativ, clerul și-a exprimat dorința să fie salarizat de stat, să dețină monopolul comercializării lumânărilor bisericești și să poată coordona activitatea instituțiilor de învățământ bisericesc.

La data de 11 decembrie 1917, în Casa Eparhială s-au adunat membrii biroului Uniunii preoților moldoveni, și anume: arhimandritul Gurie Grosu, protoiereul C. Parfeniev, protoierul I. Andronic, preotul C. Ursul, preotul I. Șciuca, preotul Serghie Bejan și preotul Ioan Bivol. Aceștia au elaborat o declarație a preoților moldoveni, în care au prezentat dorințele preoților pentru: cârmuirea Basarabiei și alcătuirea vieții poporului, a școlilor duhovnicești, starea materială a preoților (drepturile privind pământurile bisericești și mănăstirești, pentru salariu și pensia clericilor). Declarația a fost elaborată în concordanță cu toate rezoluțiile care au fost adoptate de către *Adunarea extraordinară a preoților și mirenilor din Basarabia* din lunile aprilie și august 1917. În strânsă legătură cu rezoluțiile acelor două adunări s-a hotărât ca cea mai înaltă stăpânire în Biserica a Republicii Moldovenești să fie Soborul Local ai cărui membri erau mitropolitul, toți episcopii care conduceau părțile Bisericii locale și aleșii din membrii clerului bisericesc și mirenilor. Soborul Local urma să se adune cel puțin o dată pe an, iar în cazuri deosebite, precum moartea mitropolitului sau apariția vreunei erezii, se convoca în mod extraordinar. Tot acest for stabilea pravile și legi pentru organizarea vieții bisericești, forma eparhiei, alegerea mitropolitului și stabilirea relației dintre Biserică și stat.

Primul Sobor Local trebuia să se convoace cu două săptămâni înaintea Adunării întemeietoare a Republicii Democratice Moldovenești. Mitropolitul era ales de acest for al Bisericii Ortodoxe Moldovenești, iar episcopii de fiecare sobor eparhial, dintre fețele vrednice și canonice, călugări, preoți sau mireni, însă băștinași care trebuiau să cunoască atât limba română cât și limba locuitorilor eparhiei sale. Organele executive ale Soborului Local pentru toate așezămintele și școlile, erau reprezentate de mitropolit și episcopi, sfaturile episcopale alese de adunările locale formate din 3 preoți, 3 mireni, 1 diacon și un 1 dascăl. Datorită faptului că poporul Republicii Moldovenești este ortodox din cele mai vechi timpuri, părea dificilă despărțirea Bisericii de Stat. De aceea conducerea Republicii Moldovenești a prevăzut din bugetul republicii cheltuielile pentru biserici și preoți.

Biserica Ortodoxă din Republica Moldovenească s-a declarat neutră față de politică, conducându-se autonom. Biserica cerea, de asemenea, ca în guvernul Republicii Moldovenești, ministrul legilor să fie ortodox și moldovean. Școlile teologice, Seminarul, Școala Eparhială de Bărbați și de Fete și Școala de Cântăreți, rămăneau în continuare în subordinea Bisericii, iar cheltuielile urmau să fie bugetate de stat⁴.

Poziția clerului basarabean a fost influențată puternic de prezența – de la mijlocul lunii ianuarie – a Armatei Române pe teritoriul Republicii Democratice Moldovenești. Revista „Luminătorul” îndemna preoțimea să spună adevărul despre Armata Română, deoarece „...dușmanii noștri și ai românilor împrăștie minciuni că românii au fost chemați de boieri ca să

³ George Enache, *Biserica Ortodoxă din Basarabia în perioada 1917-1918*, <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/biserica-ortodoxa-din-basarabia-in-perioada-1917-1918-131780.html> (accesat: 22.04.2022).

⁴ *Protocolul și declarația uniunii clericilor moldoveni din Chișinău despre starea Bisericii în Republica Moldovenească neatârnată*, în „Luminătorul”, nr. 2, Chișinău, Tipografia Eparhială, 1918, p. 5-8

nu dea pământ țăranilor”. Preoțimea trebuia să explice țăranilor faptul că aceștia nu au interes în a se implica în problema pământului, deoarece în țară această chestiune a fost rezolvată în baza legii, fără revoluție, iar staționarea armatei în Basarabia este temporară. Proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești la 24 ianuarie 1918, a schimbat și statutul Bisericii basarabene care, în consecință, a obținut dreptul de a-și declara autocefalia ce putea fi proclamată de singura autoritate bisericească – Soborul Local al Bisericii Ortodoxe din Basarabia. Acesta trebuia să obțină recunoașterea noii stări de fapt de către Biserica Rusă și alte Biserici autocefale. Astfel, se putea obține baza canonică a viitoarei organizări a Bisericii din Basarabia independentă⁵.

La 27 martie 1918, după 61 de zile de existență independentă, în prezența Președintelui de Consiliu al României și a câtorva miniștri, Republica Democratică Moldovenească își decreta solemn dizolvarea și unirea benevolă cu Regatul României⁶. Ierarhii ruși ai Basarabiei au recunoscut unirea politică și au dat dispoziții ca, în timpul sfîntelor slujbe, să fie pomenită Casa Regală a României, însă, în plan organizațional, se insista pe dependența de Patriarhia Rusă. În acest context, „partida națională” din cadrul Bisericii s-a pronunțat pentru apropierea de sinodul Bisericii Ortodoxe Române, considerând orice altă soluție ca fiind caducă⁷. Evenimentul a schimbat și circumstanțele convocării Sinodului Local. Astfel, până la această dată Soborul avea să fie convocat într-o republică independentă, însă după 27 martie convocarea Soborului se putea face cu aprobarea autorităților din România⁸.

Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a căutat să rezolve problema jurisdicției asupra Bisericii basarabene prin dialog cu ierarhia locală din Basarabia și cu Patriarhia Rusă. Potrivit Bisericii Ortodoxe Române soluția consta în revenirea la situația de dinainte de 1812⁹. În acea perioadă, arhiepiscopul Anastasie se afla la Moscova, unde se desfășura încă Sinodul Local al Bisericii Ortodoxe Ruse, iar episcopii Dionisie și Gavriil, care se aflau la Chișinău, fiind vicari, nu aveau împuternicirea să ia o decizie atât de importantă fără arhiepiscop. Atât arhiepiscopul cât și vicarii reprezentau autoritățile bisericești ruse și ei înșiși erau ruși, fapt pentru care nici autoritățile civile din România nu aveau încredere în capacitatea lor de a rezolva problemele Bisericii Ortodoxe din Basarabia. Nici biserica din România nu ar fi fost de acord cu existența în sânul ei a unei Biserici rusești care a neglijat aspirațiile spirituale ale moldovenilor timp de peste o sută de ani. Astfel, singura autoritate bisericească din Basarabia competentă să expună doleanțele Bisericii basarabene în acele momente istorice era Comisia de pregătire a Congresului Local, compusă din reprezentanții clerului și mirenilor.

Curcurele superioare bisericești din România au propus reprezentanților ruși ai autorității bisericești din Basarabia să participe la ședințele Sfântului Sinod Român, însă aceștia nu au răspuns invitației, funcționarii imperiali nedorind să se implice în viața bisericească din Basarabia. Evenimentele politice din luna martie luând o altă turnură, arhiepiscopul Anastasie a sugerat discutarea raporturilor dintre biserica basarabenă, care încă făcea parte din Biserica rusă, și cea română¹⁰. În acest scop, la 7 aprilie, a fost trimisă o delegație la Mitropolitul Pimen al

⁵ Viorel Bolduma, *Contribuția Bisericii Ortodoxe la actul unirii Basarabiei cu România din 27 martie 1918*, p. 39. http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1710/Simpozion_Centenarul_Unirii_pg33-41.pdf?sequen ce=1&isAllowed=y (accesat: 22.04.2022).

⁶ Alberto Basciani, *Dificila unire. Basarabia și România Mare 1918-1940*, Chișinău, Editura Cartier, 2018, p. 111.

⁷ George Enache, *op. cit.*, <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/biserica-ortodoxa-din-basarabia-in-perioada-1917-1918-131780.html> (accesat: 22.04.2022).

⁸ Viorel Bolduma, *op. cit.*, p. 40.

⁹ George Enache, *op. cit.*, <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/biserica-ortodoxa-din-basarabia-in-perioada-1917-1918-131780.html> (accesat: 22.04.2022).

¹⁰ Viorel Bolduma, *op. cit.*, p. 40.

Moldovei, iar acesta a explicat că: „prin actul politic de la 24 ianuarie 1918 s-a restabilit fosta legătură canonică a eparhiei Chișinăului și Hotinului cu Mitropolia Moldovei și că orice pretenție de drept canonic ar înainta Biserica rusă ar fi la fel de neîntemeiată precum răpirea Basarabiei de la 1812; cât privește chestiunea autonomiei bisericești, această problemă nu poate fi numai a bisericii basarabene, ci ea este o problemă generală a întregii biserici române care va lupta cu toate forțele unite”.

În mai 1918, între Sinodul Bisericii Ortodoxe Române și Patriarhul Tihon s-a purtat o corespondență cu privire la jurisdicția asupra Basarabiei, însă evenimentele politice generate de bolșevici și războiul civil din Rusia au oprit dialogul dintre cele două părți. În contextul istoric dificil din acea perioadă, la 14 iunie 1918, Sfântul Sinod a decis să lămurească chestiunea Bisericii basarabene, stabilind că, în urma unirii de bunăvoie a Basarabiei cu patria-mamă, Arhiepiscopia Ortodoxă a Chișinăului să devină parte a Bisericii Ortodoxe Române¹¹.

Arhiepiscopul Anastasie, care lua parte la ședințele Soborului Local rusesc de la Moscova, ca urmare a acestor demersuri, nu s-a mai întors la Chișinău¹². În urma acestor evenimente, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, considerând că Anastasie s-a retras de la scaunul arhiepiscopiei, a hotărât ca episcopul Hușilor, Nicodim, să păstorească Arhiepiscopia Chișinăului și Hotinului până la alegerea unui titular. De asemenea, Sfântul Sinod emitea o „carte pastorală”, la 16 iunie 1918, contrasemnată de ministrul cultelor și al instrucțiunii, Simion Mehedinți, în numele guvernului român. În acea carte pastorală se prevedea că alegerea episcopului titular se va face atunci când va fi convocat Marele Colegiu Bisericesc. Astfel, urmau să se respecte și toate legile după care s-a condus Biserica Basarabiei până la unirea provinciei Basarabia cu patria-mamă¹³.

Important pentru cunoașterea situației din sânul Bisericii din Basarabia în această perioadă, îl reprezintă interviul oferit de Arhimandritul Gurie Grosu, la 20 și 23 mai 1918, ziarului „Sfatul Țării”. Printre considerații istorice, acesta declara, că „de la răpirea Basarabiei, ce s-a săvârșit în chip mișelesc la 1812, în Basarabia nu mai poate fi vorba de o biserică românească propriu-zisă. Căci ea era socotită drept o parte constitutivă a Bisericii Rusești și ca atare supusă întru toate autorității Sfântului Sinod din Moscova, de unde-și primea și arhiepiscopii... credincioșii fură despuiați de dreptul de a se închina lui Dumnezeu în limba românească, fiind siliți să asculte slujba străină și să învețe „ocinașe” într-o limbă pe care n-o înțelegeau”.

Arhimandritul aducea aminte de perioada arhiepiscopului Pavel care, în 1878, a emis un decret care prevedea adunarea cărților de rugăciune scrise în limba moldovenească și oficierea serviciului divin în limba rusă, dar și de arhiepiscopul Iacob, care a încercat să mijlocească tipărirea cărților cu text paralel, rusesc și moldovenesc, „pentru a înlesni înțelegerea și învățarea limbii ruse”. În continuare, arhimandritul Gurie prezenta propriile eforturi de a ușura situația românilor din Basarabia în raporturile bisericești, începând cu anul 1905, când a contribuit la înființarea unei Tipografii Eparhiale și a cerut „introducerea limbii și cântării religioase moldovenești în Seminare, Școala Eparhială de fete și Institutul Duhovnicesc”, o cerință neacceptată de autoritățile ruse, la fel ca și încercarea sa de a scoate un Abecedar Moldovenesc pe care să-l introducă în școală contracarată de arhiepiscopul Serafim (Abecedarul lui Gurie va apărea abia în anul 1917). O chestiune deosebit de importantă punctată de arhimandritul Gurie era legată de situația juridică și canonică a bisericii moldovenești după Unirea Basarabiei cu România care, după opinia sa, „trebuia să se întoarcă la sânul Mitropoliei Moldovei, de unde a fost smulsă acum un veac și mai bine”. În viziunea sa, opiniile celor care credeau că „Biserica din Basarabia

¹¹ George Enache, *op. cit.* <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/biserica-ortodoxa-din-basarabia-in-perioada-1917-1918-131780.html> (accesat: 22.07.2022).

¹² Viorel Bolduma, *op. cit.*, p. 40-41.

¹³ George Enache, *op. cit.*

ar cădea în erezie dacă s-ar rupe de Moscova” erau eronate. El considera că „erezia au săvârșit-o însă ei, când au rupt Bisericii Moldovei pe păstoriții din Basarabia; ceea ce se face astăzi nu-i decât îndreptarea unei greșeli, ca să nu zicem altfel”.

Arhimandritul Gurie recunoștea că revenirea bisericii în matricea națională întâmpina greutăți: „unii preoți sunt ruși, alții moldoveni care și-au uitat limba și nimeni nu s-a gândit să aranjeze cursuri de limbă românească pentru ei”. Prin urmare, capul Bisericii credea că dificultățile vor fi înlăturate cu timpul: „În chestiunea limbii bisericești se va ținea seama de naționalitatea credincioșilor din fiecare localitate. La Episcopia (Soborul) din Chișinău se va sluji românește, la celelalte biserici – în limba credincioșilor. În general, norma conducătoare în această privință e principiul național. Pomenirea Regelui Ferdinand al României în cursul slujbei dumnezeiești încă n-a fost rezolvată în chip definitiv”. Referitor la școlile bisericești, se arăta în interviu că acestea erau trei tipuri: școli de cântăreți, școli duhovnicești, care corespundeau cu cele patru clase de gimnaziu, și seminariile pregătitoare de preoți. Aceste școli erau cârmuite de preoți. Toate intrau sub administrația Directoratului Cultelor a Republicii Democratice Moldovenești.

În privința aspectelor politice ale problemei bisericești, Gurie anunța că „Biserica din Basarabia vrea să facă parte din Mitropolia Moldovei, cu rezerva unei autonomii locale”. Controlul suprem rămânea statului care, însă, nu se amesteca în chestiunile de dogmă și de administrație internă. Fabricarea și vinderea lumânărilor rămânea monopolul Bisericii, „pentru a împiedica și mai departe specula negustorilor”. Se mai arăta dorința preoților ca ei „să poată fi aleși și ca deputați în Parlamentul Țării”¹⁴.

Odată cu proclamarea Republicii Democratice Moldovenești și mai apoi a independenței acesteia, Biserica Ortodoxă din Basarabia a dorit formarea pe teritoriul noii republici a unei Biserici Locale, autocefale, după principiul un stat independent o biserică independentă. În acest scop, se pregătea convocarea unui Sobor Local, care să decidă forma și organizarea viitoarei Biserici Ortodoxe Autocefale din Republica Moldovenească. Biserica și-a declarat dorința și inițiativa de a nu se separa de stat ci de a rămâne în cadrul statului, principalul motiv fiind obținerea finanțării din partea acestuia.

După unirea Basarabiei cu Regatul României, Biserica Ortodoxă cu sediul la Chișinău a renunțat la ideea de a forma o Biserică Autocefală în Basarabia, considerându-o o anomalie în condițiile integrării în statul român,¹⁵. Se putea vorbi de autocefalia Bisericii din Basarabia, cât timp aceasta era independentă dar, după unirea cu România, se putea accepta doar de o anumită autonomie, pe care Biserica din Basarabia și nădăjduia să o primească¹⁶. Trebuie însă menționat faptul că Biserica din Basarabia, prin majoritatea reprezentanților săi, a depus tot efortul pentru consolidarea forțelor unioniste din ținut și au dat un imbold eficient de conștientizare spirituală și politică românilor basarabeni. Preoții moldoveni au făcut eforturi decisive alături de marile personalități ale neamului românesc din Basarabia, pentru înfăptuirea idealului național – Unirea Basarabiei cu patria mamă, România.

¹⁴ Octavian Țicu, *Basarabia în presa anilor 1917-1918 (IX): Despre școală și biserică*. Sursa: [https://moldova.europalibera.org/a/basarabia-%C3%AEn-presa-anilor-1917-1918-\(ix\)-despre-%C8%99coal%C4%83-%C8%99i-biseric%C4%83/29735489.html](https://moldova.europalibera.org/a/basarabia-%C3%AEn-presa-anilor-1917-1918-(ix)-despre-%C8%99coal%C4%83-%C8%99i-biseric%C4%83/29735489.html) (accesat: 22.06.2022).

¹⁵ *Arătările noastre cele bisericești după alipirea Basarabiei la România*, în „Luminătorul”, nr. 5, Tipografia Eparhială, Chișinău, 1918, p. 6.

¹⁶ *Ibidem*, p. 7.

THE ATTITUDE OF THE ARCHBISHOP OF CHISINAU AND HOTIN REGARDING THEIR
INTEGRATION INTO THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH (1918)

(Abstract)

The unfolding of the Bolshevik Revolution caused the idea of Bessarabia's autonomy within Russia to be abandoned and led to the proclamation of the independence of the Moldavan Democratic Republic. The Bessarabian clerics persistently debated the idea of the autonomy of the Bessarabian Orthodox Church. The group of clerics from „Luminatorul" supported the position of the Moldavan National Party, joining their national-ecclesiastical project of Transylvanian inspiration. On 27th March 1918, the Moldavan Democratic Republic solemnly decreed its dissolution, and the voluntary union with the Kingdom of Romania. The Russian hierarchs of Bessarabia recognized the political union and gave provisions that the Royal House of Romania should be commemorated during the holy services, although, in the ecclesiastical plan, they insisted on preserving the ties with the Russian Patriarchate. The Synod of the Romanian Orthodox Church sought to resolve the issue regarding the jurisdiction over the Bessarabian Church through a dialogue with the Russian Patriarchate and the local hierarchy in Bessarabia. The solution, according to the Romanian Orthodox Church, was to return to the situation before 1812. In the difficult historical context of that period, on 14th June 1918, the Holy Synod decided to clarify the issue of the Bessarabian Church, establishing that, following the voluntary union of Bessarabia with the Kingdom of Romania, the Orthodox Archdiocese of Chisinau became a part of the Romanian Orthodox Church.

DESTINUL UNUI LUPTĂTOR: DUMITRU GEANGALĂU ȘI LUPTELE DESFĂȘURATE ÎN CULMEA PLEȘULUI (NEAMȚ) ÎN 1944

Lucian Georgescu*

Cuvinte cheie: Dumitru Geangalău, militar, memorii, veteran de război, front, Al Doilea Război Mondial, Târgu Neamț

Keywords: Dumitru Geangalău, military, memoirs, war veteran, front, Second World War, Târgu Neamț

În urma desfășurării celui de al Doilea Război Mondial, România a înregistrat peste 900.000 de morți, răniți, invalizi, dispăruți și prizonieri și peste 92.000 de militari decedați¹. În anul 2018 mai trăiau 7.027 de veterani de război și 389 de văduve de război² iar la începutul anului 2022 mai trăiau 1.748 veterani și 43 de văduve³.

În data de 26 octombrie 2016 semnatarul acestor rânduri a avut onoarea de a-l cunoaște și a-i lua un interviu veteranului de război Dumitru Geangalău (Fig. 1), ce locuia în orașul Bicaz. Pentru păstrarea amintirii acestuia și a evenimentelor, deși de importanță locală, s-a decis să se redea sub forma relatării de mai jos.

Dumitru Geangalău s-a născut în data de 14 octombrie 1917, la Tulgheș. La vârsta de 21 de ani a fost încorporat la o unitate de cavalerie din Craiova. Armata călare era dificilă pentru militari la acea vreme. Pe lângă propria pregătire trebuie acordată atenție cel puțin jumătate de zi calului partener. Din cauza condițiilor grele cauzate de noroi, frig și nesfârșite lipsuri materiale soldatul și calul erau expuși la activități fizice sporite. La arma cavalerie făceau serviciul militar doar cei deprinși cu folosirea calului încă din viața civilă.

În anul 1940 de la unitatea militară din Craiova s-au lăsat la vatră militarii basarabeni, deoarece Regatul României cedase Uniunii Sovietice, în prima fază, Basarabia. Nu după mult timp Dumitru Geangalău, împreună cu alți militari ardeleni, a fost chemat la comandament unde i s-au explicat motivele pentru care este demobilizat din armata română. Abia atunci și-a dat seama că o bucată din teritoriul românesc s-a cedat Ungariei vecine, el urmând să se întoarcă la Tulgheș în calitate de cetățean al Ungariei. Ajuns acasă își reia activitățile obișnuite, lucrul cu boii la pădure sau în gospodărie. După încă șase luni, o patrulă de jandarmi unguri s-a oprit la poarta sa. Patrula ungurească înarmată l-a urcat forțat în camion, fiind dat în grija altor santinele. Încă de la urcarea în camion, a sesizat că militarii unguri erau, ca și armata română, o adunătură țărănească, dar mai atașată nemților decât cei din armata română. A fost încorporat cu forța la o unitate militară din orașul Sarbogard. În unitatea ungurească erau foarte mulți militari cu vârste mai ridicate decât a sa, de până

Fig. 1. Dumitru Geangalău (1917-2019) Sursa: <https://www.mapn.ro/>.

* Spitalul Orășenesc „Sfântul Dimitrie”, Târgu Neamț.

¹ <http://presamil.ro/oamenii-din-spatete-timpului-veteranii-de-razboi/> (Accesat: 16.06.2022).

² <http://mmuncii.ro/j33/index.php/ro/comunicare/comunicate-de-presa/5321-cp-indemnizatii-veterani-29112020> (Accesat: 16.06.2022).

³ <https://sansanews.ro/cati-veterani-de-razboi-mai-are-buzaul-si-cum-ii-cinsteste-fotovideo/> (Accesat: 16.06.2022).

la 40 de ani. Erau îndoctrinați prin participarea la diverse acțiuni de propagandă, prin interpretarea de cântece patriotice ungurești, dar, necunoscând limba maghiară, doar mima versurilor. Militarii unguri, văzându-l că este român, au început să-l marginalizeze și nu scăpau nici o ocazie pentru a-l ofensa. Ungurii amenințau că, în scurt timp, vor anexa la statul maghiar și orașul Bacău, deoarece considerau că era al lor. După un timp, Geangalău a primit concediu militar 17 zile. Ajuns acasă, la Tulgheș, în a zecea zi de concediu, a luat decizia să dezerteze și să treacă frontiera în România. Comandanții maghiari îi apreciau pe sași și-i marginalizau pe români. De fapt, militarii români erau simpli soldați. Fugit în România se oprește în primul sat românesc, în zona de pădure de lângă Bradu. Erau mulți dezertori din armata ungurească, români cu origini în satele ardelenesi.

Satul Bradu era o localitate de frontieră, unde grănicerii români i-au adunat pe toți fugarii, trimițându-i la subunitatea de grăniceri de la Borca. Aici erau adunați și mulți alți fugari din Maramureș și Bistrița. Ofițerii români, luându-i în primire, priveau cu simpatie temerara lor dezertare de peste munți. La Borca s-au format patru plutoane de fugari ardeleni care au fost direcționați către garnizoana Vatra Dornei. Acolo au constatat că dezertările românilor din armata ungurească luaseră caracter de masă. Pentru că românii ajunși la Vatra Dornei erau de vârste diferite și având stagii militare în diverse specialități, conducerea garnizoanei i-a împrăștiat pe la centrele militare teritoriale, în funcție de necesități. Dacă în 1939 era militar cavalerist la Craiova, în 1941, la Vatra Dornei, a fost tot cavalerist. După un stagiul scurt a fost trimis la Regimentul 15 Piatra Neamț unde a fost luat în evidență și apoi a fost lăsat liber. În această perioadă unitatea de la Piatra Neamț începuse să fie populată cu tineri recruți, mult mai tineri decât Geangalău. În calitate de civil în așteptare, s-a stabilit la Bistricioara, spre Grințieș, pe lângă postul de jandarmi local. Imediat a fost concentrat pe plan local, fiind repartizat la muncă, la pădure sau la plutărit. Se considera argat plătit cu o soldă mică pentru munca grea pe care o făcea.

În fiecare duminică, prin anul 1943, plutoanele de bătrâni făceau pregătire militară cu un fost plutonier, comandant de pluton, care avea experiența luptelor din 1917-1918. Instrucția era slabă, multe din temele de luptă se făceau formal, iar pregătirea lor militară aproape că nu exista. Pe măsură ce armata rusă se apropia de aliniamentul Pipirig – Târgu Neamț – Răucești, armata română trimitea diferite subunități în completarea frontului românesc. Compania lui Geangalău a fost adusă în localitatea Boroaia, în marginea pădurii, pentru a întări frontul. Din când în când, din depărtare se auzeau focuri de armă între armata rusă și armata română. La un moment dat, subunitatea lui a fost retrasă din zona Boroaia pe marginea Poienii Lingurarilor de lângă Dealul Pleșu, lângă Nemțișor. Aici s-au ocupat de săpat tranșee și bordeie militare. Linia de apărare românească era asigurată și de militari rezerviști, cu vârste de 30-40 de ani, îmbrăcați în uniforme din cânepă, demodate și uzate. Ceilalți, militari în termen care luptau alături de ei îi numeau „cânepari”. Compania de rezerviști era condusă de maiorul Bârzescu, fost profesor de desen. Terenul din fața liniilor românești, în care se ascundea armata rusă atacatoare era plin de tufe, dar arborii groși fuseseră tăiați. Din când în când, maiorul Bârzescu dădea ordin de executare a salturilor înainte. După câteva salturi în față, comandantul Bârzescu dădea ordin de retragere, deoarece focul inamic începuse să rărească rândurile militarilor români. Un coleg de-al său din Tarcău a fost împușcat chiar la câțiva metri de el.

În sprijinul frontului românesc din spatele Mănăstirii Neamț luptau subunități germane. Din această zonă nemții s-au retras însă lăsând linia frontului neacoperită. Prin acest loc liber plutoanele de ruși au trecut în spatele liniilor românești și au încercuit compania românească comandată de maiorul Bârzescu. Timp de trei zile cât, a durat încercuirea, nici românii și nici rușii, inexplicabil, nu au deschis focul. Prin pădure, între liniile românești și rusești, mai existau țărani cu vitele la păscut, aflați în zone mai ascunse, care nu s-au evacuat la timp, existând pericolul să își piardă viața în orice moment. Inexplicabil, rușii s-au retras prin același spațiu liber lăsat de nemți, iar ulterior subunitățile românești au completat linia frontului. Compania lui Geangalău, comandată și de căpitanul Scripcaru, profesor în Hangu, ajutată de o călăuză din Boroaia, se va retrage înspre Vârful Pleșului. Căpitanul

Scripcaru, în retragerea spre tranșeele din vârful dealului, a văzut doi militari ruși coborând. Din poziția în genunchi l-a împușcat în cap pe un soldat rus, celălalt a reușit să fugă. Aflat în vârful dealului, maiorul Bârzescu a organizat o ședință cu ofițerii din subordine, ordonând *facerea frontului* către Cetatea Neamțului. Un soldat din plutonul lui Geangalău, pluton ajuns în vârful dealului, a coborât la militarul rus ucis de căpitanul Scripcaru, dorind să-i ia încălțările. Nu a apucat să se apropie de rusul ucis când un foc de armă l-a doborât. Rusul care scăpase cu viață și-a răzbunat camaradul.

În vremuri de război această situație era obișnuită. Armata română era prost echipată, bocancii multora aveau tălpile legate cu sârmă, iar uniformele aveau un grad de uzură ridicat. În jurul plutonului românesc s-au adunat mai multe grupe de militari ruși înarmați cu pistoale mitralieră. În bezna nopții trupa românească a fost luată la țintă de focurile haotice rusești. În trupul lui Geangalău au pătruns patru gloanțe, fără să îlucidă. Alți camarazi de ai săi au sărit și s-au ascuns în gropile găsite la îndemână. Foarte mulți au fost împușcați. Geangalău a luat-o la fugă și, cu ultimele puteri, s-a ascuns în groapa formată de rădăcina unui brad răsturnat. Zece militari români și-au căutat scăparea în această groapă. Trupele rusești au continuat urmărirea resturilor de plutoane românești ajungând până lângă groapa unde se ascundeau militarii români, obligându-i să se predea. Câțiva basarabeni încorporați în armata roșie le-au spus în românește să lase armele și sacii de merinde jos, iar cu mâinile sus să se prezinte în fața plutonului rusesc care îi capturaseră. Toți militarii din ambele tabere erau fără însemne militare, așa fel încât nimeni nu știa cine este comandant în tabăra rușilor. Dintr-o dată, un comandant rus a vrut să-i împuște, fiind oprit în ultimul moment de unul dintre basarabeni. Au fost percheziționați, controlați, ținuți cu mâinile sus, fiind interogați despre militarii nemți aflați prin zonă. În timpul percheziției, la un militar român s-a găsit o grenadă, pe care din neglijență, nu a predase. În acel moment un militar rus cu trăsături mongole s-a speriat deschizând foc asupra tuturor militarilor români rămași în viață. Circa zece luptători români au fost uciși. Și, Geangalău cade împușcat de încă câteva gloanțe, rușii crezându-l mort. Imediat după retragerea plutonului rusesc, la câteva minute, Dumitru Geangalău rănit fiind, a strigat după ajutor sperând că va fi auzit de vreun militar român scăpat cu viață. În acel moment a fost auzit de ruși, care au mai tras în el încă patru lovituri. Un camarad al lui, rănit și el în prima fază a fost împușcat din față, gloanțele spărgându-i pieptul; bucăți din plămâni și resturi din manta l-au improșcat pe Geangalău, care se afla mai în spate. Nici de această dată nu a murit, cu toate că primise peste zece gloanțe. În starea în care se afla, pierzând foarte mult sânge, a simțit frisoanele morții și o sete rar întâlnită. Cu ultimele puteri a coborât în pârâul Catrina (Pârâul Adânc din Lunca) ajungând la nucii din grădina unei bătrâne ce viețuia lângă pădure. Ea l-a anunțat că mulți soldați ruși erau deja ajunși la marginea pădurii, fiind în deplasare spre Mănăstirea Neamț. Armata rusă evita să iasă de la adăpostul copacilor deoarece alte subunități românești aflate în satul Nemțșor i-ar fi putut repera. În imediata vecinătate a locuinței acelei femei era organizat un post de prim ajutor al armatei române și o bucătărie. Din pădure au apărut mai mulți militari români răniți în altercațiile militare din noaptea care trecuse. Sanitarii români i-au pansat și lui rănile folosindu-i propria uniformă zdrențuită. A fost urcat pe o targă în camion, așezat pe niște bagaje și trimis la spitalul din Târgu Neamț. În luna mai 1944 spitalul din Tg. Neamț era plin până la refuz de răniți. După repansare a fost urcat în alt camion și transferat la spitalul din Piatra Neamț de unde, după alte trei zile, a fost dus la Bacău în niște barăci construite cu ceva timp înainte de armata germană. Aceste barăci erau un fel de depozite de răniți și muribunzi, în care se triau militarii care aveau șanse de supraviețuire. Cei grav răniți erau urcați în trenuri alcătuite din vagoane de marfă, așezați pe trei rânduri de târgi. Pe primul rând se aflau cei aflați în stare gravă.

Trenul cu răniți, însoțit de un ofițer german, s-a deplasat spre Timișoara trecând prin zona Ardealului ocupat, de unde el dezertase în perioada stagiului militar făcut în armata maghiară. Se gândea ca în caz de verificări amănunțite să nu cumva să fie depistat de vreo eventuală patrulă ungurească. Prin intermediul vărului său, Ion Barbu din Poieni Toplița, a trimis vorbă acasă

înștiințând familia că a scăpat cu viață. După trei luni de tratament s-a însănătoșit. A fost lăsat la vatră și s-a stabilit la Bicz.

Fostul său comandant, căpitanul Scripcaru din Hangu, a murit nu după mult timp, împușcat în cap de un alt militar rus. Despre maiorul Bârzescu își amintește că era un ofițer insuficient pregătit, retragerea nemților și lăsarea liberă a flancului stâng al frontului românesc și lipsa măsurilor de închidere a frontului a pus subunitățile românești în stare de pericol. Rușii nu luau prizonieri, toți erau împușcați pe loc. Hrana le era adusă numai noaptea, pe cai, iar apa o primeau porționată la bidon. Existau agenți de legătură cu conducerea diviziilor de la Mănăstirea Neamț, iar militarii români nu-l simpatizau pe Antonescu. Îl considerau un comandant slab, aliindu-se cu legionarii la elaborarea unei proaste legislații a statului român.

Sărbătorile de Paști din anul 1944 le-a petrecut în marginea Poienii Lingurarilor din vecinătatea satului Oglinzi pustiit. Toți militarii au primit două ouă roșii, o felie de cozonac și o porție de vin. Liniștea sărbătoririi Paștelui a fost întreruptă de un survol aviatic rusesc, care a speriat puținele vite aflate pe islaz deschizând focul spre pozițiile germane din spatele Mănăstirii Neamț. Militarii români, după o oră și jumătate de timp liber, au reocupat poziții de așteptare în tranșee.

Din cauza lipsei de muniție focurile artileriei române în zona frontului erau din ce în ce mai rare; armele infanteriștilor români erau ZB-uri demodate, care trăgeau foc cu foc. Hrana era slabă din punct de vedere calitativ, cartofi, fasole, foarte rar carne.

Dumitru Geangalău ca veteran de război a primit o pensie de 500 de lei și o indemnizație mică. A fost proprietarul a șase hectare de teren agricol, ne colectivizat. Din acest motiv a trebuit să facă față presiunii autorităților comuniste, care îl obligau an de an să livreze la fondul centralizat al achizițiilor de stat o cotă obligatorie de animale vii îngrășate. S-a ocupat tot restul vieții de trasul lemnelor din pădure, a avut două soții și cinci copii. A murit la venerabila vârstă de 102 ani, la domiciliul său din Bicz.

*A FIGHTER'S DESTINY: DUMITRU GEANGALĂU AND THE FIGHTS THAT WENT ON
THE CULMEA PLEȘULUI (NEAMȚ) IN 1944*

(Abstract)

In 1940, Transylvanian soldiers were demobilized from the Romanian army as a part of the Romanian territory was ceded to Hungary. Dumitru Geangalau, incorporated in Craiova, returns to Tulgheș as a citizen of Hungary. Later, he decides to desert, crossing the border to Romania, finally arriving at Dealul Plesului, near Nemetisor. A series of battles between the Russian and Romanian armies follows, and Dumitru Geangalau suffers numerous gunshot wounds. The present work aims to relate the events experienced and chronicled by the survivor Dumitru Geangalau during the Second World War, thus preserving his memory.

O ANALIZĂ ORTODOXĂ ASUPRA NAȚIUNII ȘI NAȚIONALISMULUI

Ovidiu COMANAC*

Cuvinte cheie: biserică, ortodoxie, nationalism, extreme, politică

Keywords: church, orthodox, nationalism, extreme, politics

În ultimii ani naționalismul a devenit în spațiul public o temă dacă nu majoră, cel puțin frecventă. Zona sud-est europeană și vestică, în general țările ortodoxe, au devenit terenul unor controverse politice, care au atras după sine și Instituția Bisericii Ortodoxe. Drept subiect al acestei „dispute” a fost naționalismul.

Dintre toate manifestările, filetismul și panslavismul se diferențiază de naționalismul propriu-zis nu doar prin formă, ci și prin fond. Primul curent s-a dezvoltat în Balcani, iar cel de-al doilea în Rusia țaristă în timp ce naționalismul este un „bun comun” al națiunilor, căci el are temeiuri scripturistice, națiunea fiind considerate și un „dat divin”.

Cercetând Vechiul și Noul Testament găsim trimiteri directe ce confirmă popoarele nu doar ca realități geografice sau administrative ce întregesc hărțile, ci și ca realități ale gândirii dumnezeiești. În Vechiul Testament atrag atenția două paragrafe ce pot fi definatorii pentru a susține cele enunțate până în acest moment. Astfel, în Deuteronom, găsim: „Când Cel Preaînalt a împărțit moștenirea popoarelor, când a împărțit pe fiii lui Adam, atunci a statornicit hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu” (Deuteronom: 32, 8.), iar David, prorocul și regele iudeilor, în Psalmii săi, zice: „Veni-vor toate neamurile pe care le-ai făcut și se vor închina înaintea Ta, Doamne și vor slăvi numele Tău” (Psalmul 85, 8). Din aceasta, reiese că, fiecărui popor i-a fost dat, în mod supranatural, drept moștenire teritoriul pe care să se stabilească și să se dezvolte, ca ocrotire, Dumnezeu fixează fiecărui neam câte un înger păzitor. Prin urmare, neamurile/popoarele au un început, dar și o finalitate într-o gândire ce depășește înțelegerea omenească. Acest lucru este prezentat de către Vechiul Testament. Istoricul modern nu ia în considerare această realitate atunci când tratează existența popoarelor dar, din punct de vedere creștin, ea reprezintă o realitate neschimbabilă.

În Noul Testament se regăsesc noi mărturii ale existenței neamurilor și anume: „Să dai poporului Său cunoștința mântuirii, întru iertarea păcatelor” (Luca 1, 77.); proorocește Zaharia preotul, tatăl Sfântului Ioan Botezătorul, iar îngerul Domnului grăiește lui Iosif despre Pruncul din pântecul Fecioarei Maria: „Ea va naște Fiu și vei chema numele lui Iisus, căci El va mântui poporul Său de păcatele lor” (Matei 1, 21.).

Doar în aceste câteva versete se relevă practic o analogie care leagă actul mântuirii de întreg poporul constituit ca neam geografic. Iar în relația cu omul, Dumnezeu nu rupe legăturile într-un mod abrupt. Dumnezeu nu se leapădă de creatura Sa, căci El mărturisește după potop (...) și a zis Domnul Dumnezeu în inima Sa: Am socotit să nu mai blestem pământul pentru faptele omului, *pentru că cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinerețile lui* și nu voi mai pierde toate vietățile, cum am făcut. De acum, cât va trăi pământul, semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea nu vor mai înceta!” (Facerea, 8 – 21, 22).

În același timp, se încredințează, ca un fel de postulat, taina numelui Său poporului Israel: „Simon Petru a spus cum a avut grijă Dumnezeu de la început să ia dintre neamuri un popor care să-I poarte numele” (Fapte, 15, 14). Poporul lui Israel devine purtătorul credinței în mijlocul popoarelor idolatre. Din acest punct de vedere, se va dezvolta și ideea de putere mesianică a unui conducător unic. Această idee va fi dezvoltată la momentul potrivit.

* Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea de Istorie, Iași.

Chiar dacă poporul lui Israel a fost cel ales, acesta a căzut, după cum știm, în idolatrie, în neînțelegerea chemării pe care Dumnezeu a făcut-o către el. Această chemare se va îndrepta către neamuri: „Vouă se cădea să vi se grăiască, mai întâi, cuvântul lui Dumnezeu; dar de vreme ce îl lepădați și vă judecați pe voi nevrednici de viața veșnică, iată ne întorcem către neamuri” (Faptele Apostolilor, 13, 46).

Neamurile se împrăștiaseră pe întreg pământul după amestecarea limbilor la turnul Babel, căpătând astfel conștiința de sine și definindu-se ca gintă/semiție/neam cu organizare, obiceiuri și limbă proprii¹.

Chiar și semnul sfârșitului se arată tot prin această împletire dintre Cuvântul lui Dumnezeu și neamuri: „Luați seama la voi înșivă. Că vă vor da în adunări și veți fi bătuți în sinagogi și veți sta înaintea conducătorilor și a regilor, pentru Mine, spre mărturia lor. Ci mai întâi Evanghelia trebuie să se propovăduiască la toate neamurile.” (Marcu, 13, 10), iar evreilor le procește: „Adevărat grăiesc vouă că nu va trece neamul acesta, până ce nu vor fi toate acestea” (Matei, 24, 34).

Dacă neamurile ar fi doar un construct natural, toate cele propovăduite de creștinism în acest scop s-ar asemena mai mult cu o filozofie de mase decât cu un adevăr scripturistic. Iar dacă persoana se detașează de cauza națională, totuși ea are o patrie comună, un neam creștin, care se suprapune naționalului. Astfel, patria geografică derivă dintr-o patrie comună și se subsumează acesteia din urmă.

Această construcție logică duce și spre o înțelegere a bisericii naționale în cadrul Bisericii Universale. Aici există o confuzie de înțelegere a termenilor atunci când se pronunță „Biserică națională”, crezându-se că „naționalul” se suprapune ideii de Biserică Universală sau de „religios”. Această denumire capătă astfel, în subsidiar, o înțelegere care distorsionează realitatea.

Biserica *națională* nu se suprapune ecumenității Bisericii, ci Biserica Ecumenică capătă și forme naționale devinind națională și ecumenică în același timp, deoarece în dogmă este universală, iar în legi este națională; ea răspunde față de problemele naționale, dar le exprimă integrate în cele universale.

Dacă ierarhia de care ne vorbește Sfântul Dionisie Areopagitul este atât de consecventă și coboară până la ierarhia bisericească, atunci și Biserica națională face parte din această ierarhie care se coboară la neam/națiune, la persoană și apoi, în sens invers, o ridică pe aceasta spre țelul final al creștinului, care este mântuirea².

Nu se poate explica în alt mod existența ei ca realitate perisabilă. Nu este un construct de inducere a unei stări de mase pentru că – așa cum am arătat în paragrafele recente – națiunile, neamurile, entitățile etnice, popoarele sau în orice mod li s-ar spune, nu sunt niște convenții, ci realități care nu arată doar o realitate istorică sau biologică, ci și o realitate transcendentală.

Prin urmare, specificul național al Bisericii Universale nu este doar o construcție legislativă, ci un *dat* concret, real, chiar dacă, în cadrul istoric, ea poate părea doar o realizare omenească, de conjunctură. În acest ultim caz se pot forma, în condiții de lipsă de cateheză, scheme de gândire propice pentru contestarea tradițiilor sau a realității, devenind astfel condamnată Biserica națională, oferind și o înțelegere distorsionată a universalității bisericii.

Acest mod de gândire a survenit datorită teologiei romano-catolice, care consideră că prin dihotomia în natură și supra-natură simplifică definirea problemei în cauză. Astfel, teologia catolică reduce toată problematică la o construcție silogistică și anume: „natura este națională, creștinismul supranatural, prin urmare supranațional”³.

¹ Constantin Papiannis, *Istoria Sfântă a Vechiului Testament. I Facerea.*, București, Editura Evanghelistos, 2017.

² Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, ediție bilingvă, Iași, Editura Polirom, 2021.

³ Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, București, Editura Basilica, 2014, p. 21.

Dar ceea ce pare o simplificare, în fapt, problematizează și mai mult subiectul încâlcind realitatea. Coborând la om, practic acesta devine dintr-o dată deținătorul a două naturi: natura și supra-natura! Ceea ce afirmă prin acest lucru teologia apuseană arată că „natura avea în ființa ei germenele morții și pofta păcătoasă (...). Nemurirea și curăția nu stăteau în natura omului, nu erau în legătură ontologică cu firea omenească, ci erau adaosuri din afară, neaparținătoare constituției intrinseci a naturii omenești”⁴. Altfel spus, omul primordial, a avut o natură duală, iar căderea a avut drept rezultat retragerea supra-naturii!

Teologia răsăriteană nu a cunoscut o astfel de dualitate în omul primordial. Ea a învățat și învață în continuare că „nemurirea și curăția erau potențe naturale ale lui, pe care avea să le dezvolte deodată cu întregul sa natură”⁵.

Dacă susținem acest lucru, ne spune Părintele Stăniloae, Dumnezeu devine creator și al morții și al păcatului, dar acestea două apar împotriva firii omului și nenormale⁶.

Prin urmare, dacă viața spirituală și participarea omului la ea este o lansare în divin⁷, Biserica națională nu poate să nu fie asemenea. Adică rampă de lansare în divin și de absorbție a divinului spre împărtășire.

În logica aceasta, naturalul devine creștere de sine, iar dacă urcăm spre desăvârșire, creșterea de sine devine creștere în viața dumnezeiască și omenească. Acest urcuș se face prin Biserică, deoarece adevărurile dogmatice universale se exprimă prin Biserică. Ea se exprimă pe sine și prin sine exprimă nevoia omului de Dumnezeu, pentru că „creștinismul se adresează persoanei”⁸. Chiar dacă națiunea nu este o conștiință ipostaziată, totuși, cum s-a arătat și mai sus, ea nu este o noțiune abstractă. Cum o persoană nu poate fi dezbrăcată de anumite caracteristici până la eul ei⁹, tot așa nici națiunea nu poate fi dezbrăcată până la ultima esență.

Cu alte cuvinte, sobornicitatea Bisericii nu este uniformizatoare, ci armonizatoare. Se cântă aceeași melodie de către instrumente puțin diferite¹⁰. Biserica națională nu schimbă ținta spre care tind creștinii, aceea de a restabili natura omului așa cum a fost cugetată și gândită de Dumnezeu¹¹.

Prin această introducere mai lungă se intenționează a se arăta că noțiunea de *națiune* nu este străină de Sfânta Scriptură și nici de Biserică. Sensul deformat al naționalismului este rezultatul unor percepții eronate pe care realitățile politice, filosofice și ideatice le-au generat în privința națiunii; naționalismul nu este produsul națiunii, după cum se crede, ci națiunea este produsul naționalismului, întrucât ideea de națiune și de stat național apare datorită sentimentelor nutrite ale omului sau a unui grup de oameni, care și-a(u) dorit un stat propriu.

În Cartea Facerii capitolul 11, episodul amestecării limbilor a fost interpretat mai târziu ca argument împotriva naționalităților și etniilor, dar logica aceasta este una păguboasă, deoarece evenimentul biblic nu este împotriva popoarelor, ci împotriva celor care se înțeleseră să facă răul. Existența unei națiuni unice nu este altceva decât o înveșnicire istorică a răului, o tiranie perpetuă, deoarece cugetul lor era de a face „un oraș și un turn al cărui vârf să ajungă la cer și să ne facem faimă înainte de a ne împrăștia pe fața a tot pământul” (Facerea, 11, 3).

Acest moment s-a petrecut înainte de Noe, iar neamurile aveau o altă construcție socială față de evoluția ulterioară a umanității.

⁴ *Ibidem*, p. 21.

⁵ *Ibidem*, p. 22.

⁶ Serghei Bulgakov, *Rugul aprins*, Editura rusă, pp. 24-25 *apud* Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, București, Editura Basilica, 2014, p. 23.

⁷ Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 24.

⁸ *Ibidem*, p. 15.

⁹ *Ibidem*, p. 15.

¹⁰ *Ibidem*, p. 26.

¹¹ *Ibidem*, p. 28.

Perioada modernă pune tema națională pe seama unor nenumărate studii, analize și interpretări de pe urma cărora s-au făcut nenumărate speculații. Încă din secolul XVIII, tema națională este aruncată în brațele naționalismului, dar greșit interpretat, după cum s-a arătat anterior.

Din punct de vedere al analizei politice, naționalismul suscită sinapsele și încrâncenă măselele doar pentru perioada interbelică, o perioadă a revanșismelor și a îngâmărilor unor națiuni cu un specific cultural și psihologic dezvoltat pe baza suprasaturației sinelui colectiv. Politica izvorâtă în această perioadă a dat un naționalism ce s-a conturat nu într-un spirit al înțelegerii biblice, ci după înțelegerea psihologică și culturală a fiecărui popor care a dezvoltat acest sistem de conducere politic. Era un naționalism „sui generis, capabil de adecvări și metamorfoze dintre cele mai stranii”¹². Ca semnificație politică, termenul de *naționalism* capătă o conotație peiorativă la sfârșitul de secol XVIII (1798) când, abatele Barruel în cearta cu iacobinii, stigmatizează pe aceștia din urmă numindu-i naționaliști: „Naționalismul ia locul iubirii generale... În acest caz, este permis să-i disprețuiești pe străini, să-i înșeli și să-i ofensezi. Această calitate a fost numită patriotism mai precis xenofobie”¹³.

Terminologia trebuie totuși nuanțată, pentru că ea apare, așa cum se regăsește la Nae Ionescu sau părintele Stăniloae, într-un spațiu imperial, catolic și protestant. Tot ce părea a contraveni intereselor celor menționați era „șovin”, termen care apare în al XIX-lea veac și este strâns legat de unele mișcări naționale¹⁴. Ceea ce afirma abatele Barruel se datora perioadei tulburi din jurul Revoluției franceze, când Robespierre, Saint-Just și alții asemenea lor promovau „naționalismul iacobin”. militarismul, intoleranța față de opoziție, fanatic sau predispus spre utilizarea forței pentru a obține ceea ce își propunea¹⁵.

În ceea ce privește spațiul ortodox, acesta nu avea o astfel de dispută ideologică și nu a cunoscut o astfel de terminologie până la „primăvara popoarelor”. Asta nu înseamnă că nu era o dorință de a fi liber de sub taxele imperiale sau de a nu mai fi persecutat pe motive religioase; termenii pătrund în spațiul românesc mai cu seamă datorită pașoptiștilor.

O precizare deosebită găsim tot la Raoul Girardet prin care se arată că există două tipuri de naționalism ce se diferențiază în anumite țări și epoci. El spune că există un naționalism al naționaliștilor de tip organizat și un naționalism neorganizat care cuprinde întreaga masă, greu de încadrat, care se confundă cu patriotismul. Acest tip de naționalism nu este revendicat de către nimeni, ci rămâne cumva într-o formă latentă, în timp ce primul este revendicat¹⁶.

Totuși, cele două tipuri de naționalisme semnalate de R. Girardet conduc la două forme de națiune și anume: o „națiune-contract” și o „națiune-moștenire”¹⁷. Acesta pentru spațiul catolic în timp ce ortodoxia ia în calcul națiunea ca un *dat divin* și răspunde neliniștii cu normalitatea existenței națiunilor și naționalismelor.

Nu se poate trata naționalismul arbitrar și abuziv, pentru că astfel s-ar trata realitatea în mod abuziv. După cum precizează părintele Stăniloae, naționalismul nu este un păcat, ci devine păcat atunci când preamărește națiunea, iar prin preamărirea națiunii acțiunile colective devin egoiste. Dar ortodoxia recomandă gândirea / acceptarea întregii umanități în manieră ecumenică¹⁸. Fără a avea cele două elemente motivante (națiune și naționalism), care sunt complementare, corpul comun nu ar avea un obiect la care să reflecteze pentru a fi atent la starea sa colectivă; nu doar individul trebuie să fie atent la mișcările ce denaturează propria ființă, ci în treapta superioară colectivitatea trebuie să aibă grijă ca acțiunile – prin cei care conduc - să nu denatureze întregul ecosistem spiritual.

¹² Raoul Girardet, *Naționalisme și națiune*, trad. Patricia Enea, Iași, Editura Institutul European, 2003, p. 7.

¹³ *Ibidem*, p. 15.

¹⁴ *Ibidem*, p. 15.

¹⁵ Loredana Terec-Vlad, *Între naționalism și extremism*, Iași, Editura Lumen, 2013, p. 44.

¹⁶ Raoul Girardet, *op. cit.*, p. 17-18.

¹⁷ *Ibidem*, p. 19.

¹⁸ Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 120.

Dacă pe toată perioada secolului al XIX-lea naționalismul a însemnat descifrarea tainei altuia și destăinuirea propriului cifru¹⁹, totuși el a făcut ca retrospectivitatea către sine să fie o căutare a propriului subiect în lume, punându-se contra democratismului, care proslăvea individul prin liberalism. Naționalismul, pe plan politic, a reabilitat colectivul ca subiect și s-a destăinuit pe sine²⁰. Prin urmare, naționalismul secolului XIX nu a făcut decât să caute în adâncul sinelui pentru a-și înțelege tainele, rosturile, dar a făcut asta într-un mod neechilibrat, pentru că el a dat naștere nuanțelor naționalismului orgolios printr-o dezlegare neconformă a tainei și printr-o strădanie idilică a destăinuirii ei. Această formă de percepere și perpetuare a naționalismului a făcut din el un instrument al ideii politice, deși ideea este bună în sine și poate duce la desăvârșire chiar sacrificându-se pentru ideea în cauză, căpătând astfel prin aceasta un înțeles adânc, întrucât sacrificiul pentru „altceva”, poate însemna un sacrificiu pentru sine, deoarece societatea spre care se tinde face parte, după cum afirma și Berdiaev, din persoană²¹. Doar că naționalismul secolului XIX și XX nu face acest lucru. Nu se regăsesc acolo exprimarea totală a ideii de apărare și întărire a grupului național, ci doar o tendință de excludere pe anumite planuri²².

Secolul XX oferă o viziune matriță în politica națională, deoarece, deosebite radical în forme de manifestare și altele, au adus cu ele exercitarea unei politici tiranice, ceea ce conduce la ideea că, națiunea exclude democrația, deși politica acelor state se dorea a fi de expresie națională. Cu toate acestea, politica veacului XX avea ca rădăcină politica Revoluției franceze, care desemna o „religie a patriei”, o „religie a libertății”²³, care – după primul război mondial – se exercită cu toată puterea căpătând două noi definiții comune astăzi: fascism și național-socialism.

În modul în care s-a exercitat naționalismul românesc, trebuie să se țină seama de anumite aspecte. În primul rând, trebuie înțeles modul în care a luat ființă, deoarece naționalismul exercitat de un stat deja format ca națiune este unul diferit față de un stat care își caută independența. În al doilea rând, trebuie să ținem cont de momentul închegării conștiinței naționale²⁴.

Din punctul de vedere al atitudinii religioase, se identifică în Europa trei tipuri de naționalisme cu consecințele lor: „lupta pentru independență se confundă cu lupta pentru libertatea religioasă, tendința de expansiune tinde să ia aspectul unei cruciade, imperialismul devine război sfânt”²⁵. Primul devine astfel exponentul filetismului, cel de-al doilea al nazismului, iar ultimul exponentul panslavismului.

Secolul XX mai cu seamă nu doar că are un „caracter – matriță”, dar politica unor state naționaliste, așa numita „politică națională a naționaliștilor” de care pomenea Raoul Girardet, au o rădăcină comună în socialism. Mussolini chiar împrumută de la Lenin – prin imitație – anumite idei, deși interzice comunismul. O altă atitudine neglijată este faptul că ambii proveneau din sânul unui socialism ultrarevoluționar, iar Hitler și Stalin au dat dovadă de „complicitate beligerantă” a politicii pe care o duceau²⁶. Fascismul a devenit politica dezvoltată pe tărâm liberal de un conducător provenit din sfera socialismului ultrarevoluționar, care dorea să apere în spirit nietzschecian oamenii de „angoasa de a fi liberi” și „de a proteja viața și cultura de transcendență”²⁷.

Nici nazismul nu este străin de această traiectorie. El se folosește de accelerarea industrializării pentru a învinge bolșevismul, iar pentru acest lucru vrea să „unifice omenirea sub

¹⁹ Constantin Noica, *Descifrare. Destăinuire*, în „Gând românesc”, an VI, 1938, nr. 5-12, p. 278.

²⁰ Idem, *Lumea de mâine. Caiete XXI*, Târgu Mureș, Editura XXI, 1991, p. 9.

²¹ *Ibidem*, p. 10.

²² Raoul Girardet, *op. cit.*, p. 33.

²³ *Ibidem*, p. 22.

²⁴ *Ibidem*, p. 37.

²⁵ *Ibidem*, p. 40.

²⁶ Francois Furet, Ernst Nolte, *Fascism și comunism*, trad. din limba franceză de Matei Martin, Grupul Editorial Art, 2007, p. 39-40.

²⁷ *Ibidem*, p. 40-41.

dominația rasei germanice”²⁸, dar o face împrumutând cadrul naționalismului fără valoare universală, ci elaborând o doctrină egoistă, sărăcită de universalism, generoasă doar cu interesul german mitizat²⁹. „Mesianismul” lui Adolf Hitler s-a contopit cu înfăptuirea unei noi reforme în Germania prin identificarea Mântuitorului ca aparținând rasei ariene, creând o nouă biserică (Reichskirche) ce a introdus în noul cult vechile legende germane și miturile druizilor. Contra acestui fapt s-a creat așa numita biserică mărturisitoare sau Bekennende Kirche, ce a încercat să se opună politizării cultului protestant. Membrii acesteia din urmă au făcut o mărturisire de credință în care precizau: „Refuzăm dogma mincinoasă potrivit căreia Biserica, dând curs trufiei omenești, poate pune Cuvântul și lucrarea Domnului în slujirea oricăror dorințe arbitrar alese, ambiții sau planuri”³⁰. Această nouă biserică nazistă apare ca un produs al *Institutului pentru Eradicarea Influenței Iudaice din Viața Religioasă Germană* ce s-a afiliat *Institutului de Teologie al Universității din Jena* cu strânse legături în *Mișcarea credinței germane*³¹. A fost practic o nouă religie care s-a construit în cascadă de către creatorii săi: Walter Grundmann, Gerhard Kittel și Karl Georg Kuhn³².

Grundmann afirma că „religia creștină era derivată din iudaism, însă Iisus a fost un arian antisemit”³³ sau Kittel, care a fost conducătorul de doctorat a lui Grundmann și profesorul teologului Karl Georg Kuhn își arăta admirația față de iudaism. Tatăl său, fiind cercetător al Vechiului Testament și el însuși studiind Noul Testament, ajunge să combine supersesionismul, ce considera că religia creștină este continuatoare iudaismului doar că evreilor li se anulează dreptul de a fi considerați *poporul ales*, cu rasismul și stereotipurile îndreptate împotriva evreilor³⁴.

Cel din urmă teoretician al Reichskirche, Karl Georg Kuhn, a fost o figură marcantă a protestantismului german, traducând chiar un volum din Midrash și lucrând alături de profesorul Kittel la *Dicționarul teologic al Noului Testament*, a ajuns să deteste iudaismul considerând că „iudaismul rabinic reprezenta o pervertire a tradiției veterotestamentare, ce simboliza matricea morală a creștinismului, în care sunt proclamate devoțiunea absolută față de Dumnezeu și prioritatea față de dreaptate, pe când în cadrul moralei iudaice de după anul 70 e.n. s-a produs o disoluție într-un formalism casuistic, ce a atins apogeul prin Talmud”³⁵.

Liberalismul a crescut aceste forme politice național-totalitare pe compostul unor percepții feudale pe care societatea occidentală le-a procesat în timp acestea ducând la crearea unei noi religii numite individualism. Individualism care, în spusele lui Oswald Spengler, își avea sfârșitul: „Ultimul secol a fost iarna Occidentului, victoria materialismului și a scepticismului, a socialismului, a parlamentarismului și a banilor. Dar în acest secol, sângele și instinctul își vor reintra în drepturi. (...) Era individualismului, a liberalismului și a democrației, a umanitarismului și a libertății se apropie de sfârșit. Masele vor accepta cu resemnare victoria Cezarilor, a bărbaților puternici, și li se vor supune”³⁶.

Individualismul pe care Spengler îl vedea dispărând s-a adâncit doar, dar individualismul pasional a făcut salturi în istorie prin revoluții, deturnând ideea de viață, libertate sau fericire, prin respingerea „medievalismului” european care s-a considerat a fi produsul Bisericii Catolice, iar

²⁸ *Ibidem*, p. 43.

²⁹ Horia Sima, *Menirea naționalismului*, București, Editura Vremea IMEX, 1993, p. 38.

³⁰ Miltiadis Konstantinou, *Național-socialism și creștinism*, în *Biserica și politica*, nr. 3, mai 2013, p. 9

³¹ Antoniu Alexandru Flandorfer, *Critica fundamentelor etico-filosofice ale național-socialismului*, București, Editura Eikon, 2016, p. 139.

³² *Ibidem*, p. 140.

³³ *Ibidem*, p. 140.

³⁴ *Ibidem*, p. 143.

³⁵ *Ibidem*, pp. 148-149.

³⁶ Oswald Spengler, *Declin of the West*, New York, Editura Knopf, 1922 *apud* Madeleine Albright, *Fascismul un avertisment*, București, Editura RAO, 2019, p. 68.

neînțelegerea Bisericii Ortodoxe de către Occident a făcut ca, în aceeași ciorbă nesărată, să se toarne sarea individualismului liberal.

Toate cele trei forme politice menționate au fost produsul aceleiași perioade: Lenin ia puterea în 1917, Mussolini în 1922, iar Hitler încearcă în 1923, dar reușește cu adevărat zece ani mai târziu.³⁷ Și mai mult sunt produsul unei singure rădăcini.

Afirmarea naționalității în sine nu este un păcat, iar afirmarea vieții neamului din care faci parte nu neagă existența altor neamuri. Ceea ce face să nu se întâmple acest lucru este adaosul păcatului și tinderea spre rău a inimii omului. Filosofia lui Nietzsche a influențat îndeosebi ambele ramuri ale naționalismului extrem din Europa, s-au negat ciclurile vieții care sunt în relație de întregire și decurg de la cel mai mic, individual, spre cel mai larg, ce cuprinde întreaga omenire³⁸.

Dragostea pentru propriul neam nu împiedică dorința de bine față de celelalte neamuri sau chiar să oferi ajutor din prisosul tău. În acest mod al trăirii dragostei creștine se afirmă „înțelepciunea lui Dumnezeu cel neepuizat în puterea Sa de creație”³⁹. Cei care afirmă că tânjesc după binele întregii lumi neubind pe cei ai lor din punct de vedere creștin, nu au nicio iubire. Iubirea față de aproapele tău începe prin a-i iubi pe cei ai tăi, dar nu îi exclude din lanțul iubirii și pe ceilalți. În sinea sa, zice părintele Stăniloae, naționalismul nici nu mântuie și nici nu pierde, dar în practică orice naționalism mântuie sau pierde⁴⁰.

Neîncrederea dobândită de naționalism a venit ca o reacție a politicilor celor două state care au făcut recurs la imperialismul veacurilor trecute. Italia și Germania s-au lăsat atrase de mirajul agresiv al naționalismului fals conceput, care amenința conlocuirea pașnică a popoarelor europene. Rapacitatea economică a făcut ca naționalul să fie greșit înțeles transformând celelalte state în „prăzi economice”⁴¹. Dar nu au fost singurele care au făcut acest recurs al trecutului și nici nu vor fi. Trecutul glorios sau bătăliile câștigate vor da totdeauna idei ale redevenirii naționale din veacurile trecute.

Ernest Renan, francez la origini și unul dintre cei care au teoretizat concepția franceză despre națiune, spunea: „Omul, domnilor, nu improvizează. Națiunea, ca și individul, este culminația unui trecut de străduințe, sacrificii și devoțiune. Dintre toate cultele, cel al strămoșilor este cel mai legitim, pentru că strămoșii ne-au făcut ceea ce suntem”⁴².

Această redevenire a națiunii este greu descifrabilă, deoarece s-a văzut în cazul Germaniei, care a devenit prea lăcomă de teritorii, că – în contrapondere – i s-a interpus o alianță care a împins-o în matca sa și chiar până la divizare teritorială.

Națiunea este un principiu spiritual și un „mixaj subtil și imposibil de epuizat rațional între trecut și viitor, mai exact între o asumare deopotrivă a trecutului și viitorului”⁴³.

Reînțoarcerea pomenită mai sus se poate face doar în termenii voinței colective și nu cu cei impuși de subiectivitatea individuală. Atunci când apar subiectivitățile individuale apare secesiunea, care pe termen lung dezintegrează națiunea ca rezultat a „unui sistem care plasează acest vechi organism la discreția voințelor subiective, deseori departe de a fi luminate. Este limpede că – zicea Renan –, în asemenea chestiuni, nici un principiu nu trebuie împins prea departe. Adevăruri de acest ordin sunt aplicabile ca întreg doar într-o manieră foarte generală. Voințele umane se modifică, dar ce este imuabil pe acest pământ? Națiunile nu sunt ceva etern. Ele au un punct de plecare și unul de

³⁷ Francois Furet, Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 66.

³⁸ Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 129.

³⁹ *Ibidem*, p. 129.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 143.

⁴¹ Horia Sima, *op. cit.*, p. 33-34.

⁴² Dan Dungaciu, *Națiunea și provocările (post)modernității – istorie, concepte, perspective*, Editura Tritonic, București, 2004, p. 79.

⁴³ *Ibidem*, p. 90.

sfârșit. O confederație europeană, foarte probabil, le va înlocui. Dar asta nu e legea secolului în care trăim. În prezent existența națiunilor este un lucru bun, chiar o necesitate. Existența lor este garanția libertății, care s-ar pierde altfel, dacă lumea ar avea numai o lege și numai un stăpân”⁴⁴.

Pentru a putea avea o înțelegere justă asupra fenomenului politic naționalist trebuie să se ia în considerare și multinaționalismul ortodox, pentru că naționalismul a exercitat uneori o influență decisivă și asupra relațiilor dintre Bisericele Ortodoxe. Astfel, chiar și după ce statele balcanice și-au câștigat independența, s-a manifestat o acută lipsă de cooperare între forțele teologice ortodoxe.

Abia în anul 1936 teologii ortodocși s-au întrunit la Atena, într-un prim *Congres al teologilor ortodocși*, la care nu a participat și partea rusă, pentru a alcătui o listă de subiecte de interes comun care trebuiau analizate. Absența Rusiei de la această întrunire a fost resimțită din plin. Începând cu secolul al XIX-lea, rușii au făcut progrese remarcabile în domeniul gândirii teologice -, progrese datorate într-o oarecare măsură contactului lor cu filosofia și teologia apuseană. Au pornit-o pe noul drum, oarecum independent față de celelalte Biserici și destul de încet, iar în 1917, când a avut loc revoluția bolșevică și când a început lunga epocă de întuneric ateist, teologia rusă nu era încă îndeajuns consolidată. Cel puțin în ce privește studiile biblice, nu se poate vorbi de realizări cu adevărat notabile. Dar, chiar și înainte de revoluție, relațiile dintre statele ortodoxe balcanice și Rusia erau mai mult de natură politică decât culturală și spirituală, ceea ce a împiedicat o dezvoltare cât de cât organizată și unitară a teologiei ortodoxe.

Al Doilea Război Mondial și izolarea ulterioară țărilor ortodoxe în „lagărul” socialist n-au făcut decât să accentueze lipsa de coordonare a cercetării biblice în ansamblul Ortodoxiei. Cu toate acestea, a persistat mereu conștiința apartenenței la aceeași mare familie a lumii ortodoxe, iar relațiile dintre Bisericele Ortodoxe la diferitele nivele, ca și puținele schimburi de studenți între unele dintre țările majoritar ortodoxe, au ajutat în mod esențial la întărirea cunoașterii reciproce. Se știe că, de pildă, destui tineri din România sau din alte țări ortodoxe au putut studia în Facultățile de teologie din Grecia, ca și în unele instituții teologice ortodoxe din Apus, mulți dintre aceștia ocupând apoi poziții de responsabilitate în ierarhie sau în școlile teologice din țările lor de baștină, ceea ce a contribuit esențial la cunoașterea a ceea ce se realiza pe plan teologic în afara lagărului socialist”⁴⁵.

Prin urmare, naționalismul se definește prin apartenența la ai tăi, apartenență ce nu este periodică, ci permanentă, definindu-se din punct de vedere etnic prin limbă, teritoriu, religie și strămoși, Fără acestea nu există patrie și nu poți fi nici patriot. Naționalismul este o formă fundamentală de solidaritate ce nu se poate negocia dar care trebuie cultivat întrucât prin el se poate dobândi și mântuirea.

Plecând de la ai tăi îi poți iubi și pe ceilalți, dar nu într-un mod tiranic, aducând un dublu adevăr (așa cum se întâmplă în cazul imperiilor), ci într-un mod binefăcător prin care îl ajuți pe celălalt să se depășească.

Exaltarea naționalismului poate surveni oricând, dar în mod principal când lipsesc din ecuație unele cunoștințe istorice, logice și de bun simț, mai cu seamă înțelegerea minima a aspectelor ce țin de credință.

În spațiul ortodox nu au existat probleme de acest tip în istorie până curând. Ceea ce s-a întâmplat, în schimb, a fost faptul că spațiul ortodox a împrumutat o fiziofie apuseană catolică sau protestantă asupra naționalismului. Impregnarea cu problemele social-culturale ale spațiului apusean a făcut ca, în spațiul ortodox, să răsară o teologie deformată asupra naționalului și naționalismului. Acest lucru a fost dublat și de interesele politice în așa numita „exaltare a naționalismului”.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 91.

⁴⁵ Vasile Mihoc, *Orientări majore ale teologiei și spiritualității ortodoxe în secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea*, în *Teologia Ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, coord. Viorel Ioniță, Editura Basilica, București, 2011, p. 190-191.

Pentru a deveni un naționalism al extremei, după cum și este considerat, acesta are nevoie de un altoi, care poate fi un discurs șovin. Ceea ce cunoaște istoria poate fi de-a dreptul edificator pentru a afirma că naționalismul este cu adevărat rău. Totuși, istoria modernă este martora unor războaie regionale, coloniale sau mondiale, care au fost duse în numele unor imperii, a căror ideologii și propagandă nu făceau decât să întărească ideea că războiul este dus în numele *fidelității față de patrie, dinastie, graniță*, acestea cuprinzând însă diverse naționalități. Ceea ce a făcut orice imperiu a fost de fapt să plămădească un produs ce a înlocuit solidaritățile organice ce țin de națiune, național, naționalism, cu false solidarități patriotice, civice și ideologice.

În adâncurile sale înțelegerea multietnică a omului nu se rezolvă prin crearea unui regat multinațional mondial sau altă asemenea formă de guvernare, ci prin stabilirea unor principii propice de înțelegere a faptului că etnicitatea este forma dată de Dumnezeu prin care noi, oamenii, putem răspunde iubirii Tatălui prin iubirea aproapelui și printr-o apartinere la o patrie și un neam, pentru a înțelege patria cerească ca ideal către care toți suntem chemați.

AN ORTHODOX ANALYSIS OF THE NATION AND NATIONALISM

(Abstract)

Nationalism is defined by belonging to one's people, a belonging that is not periodic, but permanent. It defines who one recognizes ethnically through language, territory, religion, and ancestry. In order for nationalism to become extreme, it needs a graft, which can be characterized by a chauvinistic discourse. The present paper talks about how the multi-ethnic understanding of man is not solved by creating a multinational world kingdom, but by establishing some principles conducive to understanding the fact that ethnicity is the form given by God through which we, humans, can respond to Father's love by loving our neighbour and by belonging to a homeland and a nation of our own.

GOSPODĂRIA TRADIȚIONALĂ MĂGIREȘTI – EXPRESIE A TRADIȚIEI MOLDAVE

Ionică CĂDĂ*, Daniel ȘUVĂIALĂ**

Cuvinte cheie: arhitectură vernaculară, țaran, secolul XX, renovare, muzeu, Valea Tazlăului Sărat

Keywords: vernacular architecture, peasant, 20th century, renovation, museum, Tazlăul Sărat Valley

Satul Măgirești se află în comuna omonimă din județul Bacău, la o distanță de 7 kilometri de municipiul Moinești în direcția nord-est. Este situat pe valea râului Tazlăul Sărat, pe latura extremității sud-estice a munților Tarcău. Comuna se compune din localitățile Măgirești, Valea Arinilor, Prăjești, Șesuri și Stănești.

Veche localitate răzășească¹, în *Recensământul Populației din anul 1774* apare ca Măjereștii, având „toată suma caselor” în număr de 60, fiind atestați în localitate „2 popi, 3 diaconi, 5 femei sărace, 35 paștari isprăvnițești, 12 români birnici”². Atestarea localității ca reședință comunală o găsim în anul 1864³.

În *Dicționarul geografic al județului Bacău*⁴ Măgireștii apare drept comună alcătuită din 6 cătune în plasa Muntelui,. O școală mixtă a funcționat aici din 1865. *Dicționarul* atestă, de asemenea, că existau: „3 biserici ortodoxe – în satele Măgireștii, Stăneștii și Prăjeștii – deservite de 3 preoți și 5 cântăreți”. Numărul caselor locuite era de 415, mai dese în Măgirești și Stănești, și 10 cărciumi. Sub aspect etnic, *Dicționarul* atestă majoritatea românească a populației (2050 din 2079, restul fiind „israeliți” și „unguri”)⁵.

În privința resurselor naturale, pe lângă izvoarele de apă sărată și sulfuroasă, se amintesc păcura (exploată de Societatea Română), ozocherita și chihlimbarul (pe teritoriul satului Stănești). Țițeiul era deja valorificat la acea dată de „2 fabrici de petroliu”. Debitul apelor curgătoare asigura funcționarea a 3 mori de apă și a unei piue de bătut sumane⁶.

Condițiile geografice și climatice subcarpatice au permis practicarea agriculturii, pomiculturii, creșterii animalelor. Specific mai multor localități de pe valea Tazlăului Sărat a fost **meșteșugul găzăritului**, practicat de oamenii locului din cele mai vechi timpuri.

Așezările se desfășoară pe văile apelor, având în general curtea din fața casei de dimensiuni mici sau medii; ansamblul de locuințe și construcții gospodărești are un caracter compact, deoarece terenul construibil este mai degrabă redus ca suprafață. De multe ori clădirile se găsesc chiar pe limita proprietății, pereții fără deschideri preluând rolul gardurilor despărțitoare. În zona văii Tazlăului Sărat, gospodăriile țărănești sunt dispuse în sistem compact, de-a lungul arterei de circulație, cu deschiderea la drum mai redusă ca în alte regiuni.

Arhitectura tradițională a zonei este cea specifică satelor moldovenești subcarpatice, cu unele caracteristici locale. „Gospodăria țărănească este organizată în cadrul unei incinte introvertite, ograda,

* Primăria Comunei Măgirești, Bacău

** Muzeul Etnografic al Moldovei, Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași.

¹ În *Condica Liuzilor* din 1803 este trecut aparținând răzeșilor.

² *Moldova în epoca feudalismului*, vol. 7, partea a II-a, Chișinău, Editura Știința, 1975, p. 310.

³ Dragoș Moldovanu (coord.), *Tezaurul Toponimic al României. Moldova* vol. I. Partea 2, București, Editura Academiei Române, 1992, p. 689.

⁴ Ortensia Racoviță, *Dicționar geografic al județului Bacău*, București, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, 1895, p. 350-352.

⁵ *Ibidem*, p. 689.

⁶ *Ibidem*, p. 351.

delimitată cu gard opac față de proprietățile învecinate și cu gard deschis față de stradă (drum sau uliță), permițând o anumită vizibilitate pentru casă și grădina de flori.

Componenta centrală a gospodăriei țărănești este **casa**, obiect de arhitectură și de artă populară, depozitară a tradițiilor și a meșteșugului de a construi⁷. Datorită climei, casele sunt de dimensiuni mici-medii. Materialele folosite la construcții sunt piatra, lemnul și lutul (folosit pentru tencuiele).

„Casele vechi țărănești se dezvoltă pe o planimetrie simetrică, având o tindă dispusă în ax și două încăperi de o parte și de alta, <odaia> și <casa cea mare>”⁸.

Măgireștii și zona de care aparține a păstrat până la începutul acestui secol un masiv fond construit de factură tradițională. Odată cu avântul modernizării, ca în cele mai multe din localitățile țării, oamenii renunță la construcțiile și materialele tradiționale în favoarea imobilelor de tip nou, rupte de contextul impus de înaintași. Acest lucru a luat amploare mai cu seamă în ultimii 20 de ani, de când materialele de construcție produse industrial au devenit predominante pe piață, și în general, accesibile din punct de vedere financiar, fenomenul fiind congruent cu cel al dispariției meșterilor și constructorilor în stil popular (datorat vârstei dar și faptului că nu mai există interes pentru construcții în stil tradițional decât în mod rarissim).

Fig. 1. Casa Costache Mareș. Vedere dinspre sud-vest (iulie 2021)

În acest context, s-a impus necesitatea faptului că elementele de civilizație tradițională merită să fie păstrate și să aibă parte de continuitate pe aceste meleaguri, prin conservarea și transmiterea modelului de casă și gospodărie tradițională. Astfel, Primăria comunei, începând cu anul 2018, a desfășurat proiectul de achiziție, restaurare și amenajare a **Gospodăriei Tradiționale Măgirești – Casa Costache Mareș** (Fig.1).

⁷ Irina Bliuc, *Arhitectura rurală: case monument ale răzeșilor găzari de pe Valea Tazlăului Sărat, elemente locale și naționale*, în *Mărturie de cultură populară, tradițională și de patrimoniu natural. Valea Tazlăului Sărat, județul Bacău. Măgirești, Poduri, Ardeoani, Zemeș, Moinești*, Iași, editura Panfilius, 2011, p. 219.

⁸ *Ibidem*, p. 220.

Un argument forte pentru păstrarea și transformarea acestei proprietăți în punct muzeal a fost, de la bun început, localizarea în poziție centrală, fiind situată în imediata vecinătate a primăriei și, totodată, în apropierea bisericii satului.

Privitor la istoricul casei, merită să se facă mai întâi o incursiune în povestea de viață a proprietarului acesteia, Costache (Costică) Mareș. Acesta a fost un măgireștean reprezentativ pentru secolul XX. Conform informațiilor păstrate în familie⁹, originea Măreșenilor ar fi în satul învecinat Solonț¹⁰. Născut chiar la începutul veacului, la 23 octombrie 1900¹¹, al treilea copil din cinci¹² ai soților Constantin și Catinca Mariș¹³, a urmat patru clase primare la școala din sat, atât cât era necesar să învețe să scrie, să citească și să socotească.

Fig. 2. Lenuța și Costache Mareș. Tablou aflat în tindă

La vârsta de zece ani, rămânând orfan de tată, a început, alături de fratele său Neculai, cărăușia cu var, păcură, gaz lampant¹⁴ la schimb cu produse precum grâu, porumb și alte lucruri necesare traiului. Neculai, fiind cel mai mare dintre frați, a rămas capul familiei, ajutând la „ridicarea” fraților mai mici. De precizat că, mai târziu, fiul acestuia, Ioan, va deveni episcop al Hușilor sub numele de Ioachim. Așadar, Costache a fost unchiul celui de-al 50-lea episcop ce a păstorit în scaunul arhieresc al Hușilor între anii 1996-2009¹⁵.

Mai târziu, reușind să adune un oarecare capital, a renunțat la viața grea a comerțului cu căruța și și-a deschis o crâșmă. Totuși, nici această întreprindere nu a fost lipsită de dificultăți; prima cărciumă deschisă (în satul Solonț) i-a adus falimentul, din cauza datoriilor către bănci, fiind nevoit să vândă mai mult pământ în încercarea de a le achita¹⁶.

Costache a luptat în cel de-Al Doilea Război Mondial, ca și fratele său Jenică (Ion), mort pe front. Localnicii care l-au cunoscut spun că era un om drept, judeca bine, hotărât, aspru, având multe cunoștințe dar puțini prieteni. Desi credea în Dumnezeu, la biserică ajungea totuși destul de rar (fiind

⁹ Informator Ion (Jănel) Mareș, nepot de frate a lui Costache Mareș, (n. 1937, data interviului 05.06.2022).

¹⁰ Bunicul sau străbunicul lui Costache provenea din această localitate.

¹¹ Cf. actului de deces nr. 30 din 11 septembrie 1999, aflat în arhiva Primăriei Măgirești.

¹² Ceilalți frați și surori ai lui Costache fiind: Tința, căsătorită Balaban în localitatea Negreni; Neculai, a trăit în Măgirești; urmează Costache, apoi Jenică (Ion) mort în război la Cotul Donului; Maria.

¹³ Cf. aceluiași document citat în nota nr. 14.

¹⁴ Aceste produse erau obținute în zonă: varul provenea de la cuptoarele ce funcționau în locul Pietrosul din comuna Zemeș iar gazul era distilat în satul Găzărie, astăzi suburbie a Moineștilor. Păcura era extrasă din puțurile amenajate în Luncășești, Valea Arini și alte localități.

¹⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Ioachim_Mare%C8%99, accesat: 11.07.2022.

¹⁶ Nepotul Jănel își amintește de sfaturile unchiului: „să nu împrumuți, să te ferești de credit cât îți putea”.

nevoit, prin natura meseriei, să fie prezent mai tot timpul la tejgheaua cârciumii). Era, de asemenea, foarte respectat de săteni.

Imobilul a fost ridicat în anul 1926 pe un teren cumpărat de la familia Pruteanu, pe ulița Dinganilor¹⁷. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial aici a funcționat școală, dispensar și tot aici a fost găzduit un pluton de ostași români¹⁸. Costache a trăit până în 1999. După moartea acestuia, gospodăria a rămas moștenire nepotului Jănel, care a dăruit-o fiicei sale, Lavinia, de la care a fost cumpărată de UAT Măgirești. Soția lui Costache, Lenuța, a decedat în anul 2002. Casa a rămas nefolosită din anul 2002 până în anul 2018, an în care a fost cumpărată și renovată de Primăria Măgirești.

Descrierea casei

Reprezintă o locuință tipică văii Tazlăului Sărat din prima parte a secolului XX. În cadrul curții, se situează în partea mai înaltă (nord-vest), perpendicular pe axul drumului, cu orientarea deschiderii principale către sud.

Are patru încăperi: salonul (casa cea mare), tinda, odaia de dormit și bucătăria.

Pe o temelie de piatră de râu legată cu lut, se ridică casa cu prispa de piatră, îmbrăcată în prezent în tencuială de lut cu balebă de cal. Temelia este unsă cu păcură pentru a rezista ploilor și este acoperită cu dușumea din lemn de rășinoase. Pereții sunt din bușteni din lemn, consolidați în diagonală cu șipci și bătuți cu lut în amestec cu paie de grâu. Talpa casei este alcătuită din bârne orizontale de secțiune mare, dispuse orizontal pe temelie. Prispa, element prezent la toate casele din zonă, înconjoară casa pe trei laturi, făcând legătura cu exteriorul și prispa are o înălțime medie de circa 1,10 metri.

Planul casei este dreptunghiular, cu unul din colțuri (cel dinspre poartă) teșit în linie dreaptă – pe unde se intră în salon („casa cea mare”).

Pridvorul are stâlpi decorați la capătul superior cu motivul coarnelor de cerb și al stelei. Stâlpii sunt uniți cu un gârduț din lemn de rășinoase traforat, cu mână curentă și porțițe în fața ușilor. Ferestrele sunt din lemn de brad, frumos ornamentate, având *ochiurile*¹⁹ mai mari sus și mai mici în partea inferioară, dispuse pe trei laturi. Peretele dinspre miazănoapte nu are deschideri (fiind totodată și limită de proprietate, cu fața spre curtea vecinului dinspre nord-vest). Feroneria este din alamă și oțel. Broaștele și încuietorile sunt ornamentate. Acoperișul este în patru ape, având cinci pante (una dintre ele coboară către intrarea în salon), fiind terminat cu o streășină care se descarcă pe stâlpi, acoperind prispa. Inițial din șindrilă, în perioada postbelică s-a bătut tablă peste șindrila degradată. La refacerea din 2018 a fost înlocuită cu țiglă marca „LEU” de la Jimbolia, județul Timiș. Bagdadia este lată (1,22 m) asigurând o distanță de protecție pentru pereți contra apelor meteorice.

Soba cu plită de fontă se găsește în bucătărie însă asigură încălzirea și în odaia de dormit, având una din laturi în peretele despărțitor.

Traiul cotidian, se ducea în special în bucătărie și odaia de dormit. Focul se făcea în soba de perete, care astfel, încălzea și camera de dormit. Activitățile gospodărești de interior precum gătitul, spălatul, țesutul etc. se desfășurau în partea dinspre grădină a casei, cu intrarea secundară. În afară de soba menționată, în casă nu mai erau alte surse de caldura. Iarna toți membrii familiei se strâneau doar în aceste două încăperi, salonul (camera cea mai mare, situată către drum) fiind folosit doar cu ocazii speciale (aici se primea preotul și diverși musafiri, intrau urătorii și colindătorii de sărbători, se puneau mortul pentru priveghi etc).

¹⁷ Astăzi strada „Cojan Ion”.

¹⁸ Acești soldați asigurau paza militară a localității (rol de preîntâmpinare) și erau coordonați de profesorul Preotu din Cucuieți. Acesta avea cel mai probabil un grad militar de plutonier.

¹⁹ Ochiuri de geam – expresie regională extinsă desemnând bucățile de geam folosite la ferestre.

Descrierea încăperilor

Din dorința de a recrea atmosfera locală din prima parte a secolului XX casa devenită punct muzeal al comunității s-a mobilat cu obiecte provenite din donații și achiziții locale. Dintre obiectele aparținătoare locuinței nu s-au păstrat în prezent decât cele structurale (uși, ferestre, stâlpi, dușumele, etc).

În **Salon** întâlnim: masa cu scaune, dulapul cu două uși, patul, lada de zeste, icoane și acoperțuri țărănești. (Fig.3a)

Tinda. De pe peretele de nord privesc din tablou proprietarii casei, Costache și Lenuța Mareș (Fig.2), sub care este așezat un pat de dimensiuni mici, pe care se găsește “zestrea casei” - colecția de scoarțe și păretare specifice zonei.

Odaia de dormit. A doua încăpăre ca dimensiuni, odaia de dormit, expune instrumente ale industriei casnice țărănești (precum războiul de țesut (Fig.3b), vârtelnița, covata, furca de tors, sucala) și mobilier: patul, dulapul, scaunele și alte obiecte ce se găseau într-o locuință măgireșteană din prima jumătate a secolului XX.

Bucătăria. Soba cu plită și cercuri de fier este completată de un pat, o masă, un cuier. Pe plită sunt expuse câteva obiecte ceramice locale²⁰: oale, ulciur, cești, dar și un ceainic, alături de un fier de călcat cu cărbuni. Peretele dinspre răsărit este îmbrăcat într-o scoarță tradițională (Fig.3c).

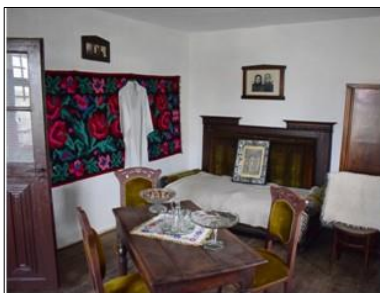

Fig. 3a Salonul

Fig. 3.b Odaia cu războiul de țesut

Fig. 3.c Bucătăria

Restaurarea casei

Primăria Măgirești a hotărât achiziționarea casei și a terenului de 1000 metri pătrați în anul 2018. Restaurarea clădirii s-a făcut în regie proprie. S-a lucrat cu o echipă de cinci muncitori de diverse calificări timp de aproximativ un an, cu mici intermitențe, înlocuindu-se părți din dușumeaua de la prispă, părți de la doi pereți care erau afectați, tencuiala interioară și exterioară. Pentru finisarea tencuielii s-a folosit lutul mai nisipos, în amestec cu balebă de cal; ulterior a fost spoită cu var cumpărat de la cuptoarele din apropiere și stins la groapă, cu cel puțin două luni înainte de văruire. Culoarea este dată de amestecul varului cu sâneală²¹. Întrucât casa era acoperită cu tablă neagră montată pe șindrilă și era foarte deteriorată, aceasta a fost înlăturată și s-a acoperit cu țiglă (folosită și la acoperișul grajdului și al porții).

Grajdul

„Dintre dependențele care intră în componența gospodăriei țărănești, grajdul este cea mai importantă. Construit exclusiv din lemn, el include adăpostul pentru animale, un șopru deschis pe una sau două laturi care adăpostește căruța și atelajele pentru agricultură și, în majoritatea cazurilor, o

²⁰ Olăritul s-a practicat în Solonț și Cucuieți. Olarii duceau marfa la târg în căruțe umplute cu paie. Măgireștenii mergeau marța la târgul de la Moinești iar sâmbăta la cel de la Tescani. În prezent se mai ține doar târgul de la Tescani.

²¹ SINEĂLĂ: 1. Vopsea albastră; albăstreală pentru rufe și var; apă cu albăstreală în care se clătesc rufele albe pentru a căpăta o tentă albastrie. 2. Culoare albastră. – Din bg. sinilo. sursa: <https://dexonline.ro/definitie/sineal%C4%83/definitii> (Accesat: 09.06.2022).

odaie. Aceasta din urmă poate servi ca bucătărie de vară, spațiu de depozitare sau chiar locuință²². Podul grajdului este locul în care se depozitează fânul, care trebuie să fie permanent aerisit pentru a-și menține calitățile. În acest scop, baza podului este realizată din scânduri sau șipci dispuse alăturat, cu interspații sau motive traforate, vertical sau la 45 grade²³.

Inițial grajdul se afla pe aceeași poziție ca cel de astăzi (transversal pe lungimea terenului), despărțind curtea casei de grădină. Corpul imobilului era compartimentat în șopron, hambar și grajdul vitelor. Anterior anului 1977 a fost demolat, fiind înlocuit cu o clădire de mai mici dimensiuni (Fig. 5), cu aceeași funcțiune, fiind poziționat similar cu casa, în direcția vest (către grădină). După cumpărarea proprietății de către UAT Măgirești, a fost – la rândul său demolat – fiind foarte degradat.

Fig. 4. Grajdul lui Neculai Enea din Valea Arinilor mutat, în anul 2018, în gospodăria Costache Mareș din Măgirești

A fost relocat un imobil de dimensiuni mai mari, a cărei situare este pe spațiul ocupat de grajdul inițial, separând curtea de grădina din spate. Dimensiunile acestuia fiind totuși prea mari pentru lățimea terenului, a fost scurtat în sectorul șopron²⁴. Acesta a fost construit în anul 1948 de către săteanul Neculai Enea (Fig. 6) din Valea Arinilor și donat de către fiul acestuia, domnul Irinel Enea, în anul 2018. Construcția este din lemn de brad, având două încăperi, un gang de trecere ce are și rol de adăpost pentru căruță, ce era atelajul esențial în gospodăria oricărui răzeș găzar (Fig. 4).

Beciul - Nu se poate încheia acest demers fără a se aminti și beciul, situat în partea de răsărit a curții, în prezent aflându-se sub grajdul relocat, în colțul sud-estic al acestuia. Este zidit din piatră de râu și în prezent intrarea sub formă de gârlici, inițial fiind mai înaltă (cu pereți) și cu porțile în plan vertical²⁵.

Poarta respectă specificul zonei Văii Tazlăului Sărat, dar are un caracter compozit. Cei mai vechi sunt stâlpii –inscripționați cu anul 1945. Aceștia provin de la o gospodărie din satul Șesuri (de la familia Constantin și Olga Dospinescu). Porțile propriu-zise sunt mai recente, mărturie fiind

²² Irina Bliuc, *op. cit.*, p. 233.

²³ *Ibidem.*

²⁴ Informații obținute de la vecinul situat la sud de proprietate, dl. Neculai Bejan (n. 1956, data interviului 05.06.2022).

²⁵ *Ibidem.*

inițialele „E. C.” atașate corpului de șipci verticale cu interspații și anul (1)961²⁶. Inițialele aparțin lui Enea Constantin, localnic din satul Valea Arinilor, cel care a donat porțile propriu-zise. Astfel, s-a reușit salvarea a două componente de meșteșug popular și încheierea lor în ansamblul coerent al porții (Fig. 5).

* * *

Gospodăria (având casa drept centru simbolic) constituie un punct de atracție pentru vizitatorii comunei și o carte de vizită pentru locuitorii Măgireștiului. Deși elementele constitutive și obiectele aflate în prezent în gospodărie provin din mai multe surse locale, ansamblul obținut ilustrează convingător realitatea habitatului uman din prima parte a secolului XX din zona Măgirești și și chiar pe Valea Tazlăului Sărat. După încheierea procesului de restaurare, primăria a desfășurat diverse acțiuni cultural-educative precum vizite tematice, sărbători și obiceiuri de peste an, ținând în primul rând membrii comunității, cadre didactice, elevi și tineri din comună și din zonă. Odată cu experiența dobândită în acest proces de salvare și valorificare a unei gospodării tradiționale, se speră ca, implicând comunitatea, să se salveze și alte construcții reprezentative din comună, adevărate comori de artă populară de pe Valea Tazlăului Sărat.

Fig. 5. Al doilea grajd construit pe proprietate, demolat în anul 2018

Fig. 6. Frontonul grajdului lui Neculai Enea, cu inițialele „NE” traforate deasupra intrării în pod

²⁶ Fragmentul de lemn alcătuind cifra 1 nu s-a mai păstrat.

Fig. 5. Poarta Gospodăriei Tradiționale Măgirești (foto: iulie 2021)

*THE TRADITIONAL HOUSEHOLD OF MAGIREȘTI – EXPRESSION OF
THE MOLDAVIAN TRADITION*

(Abstract)

Despite the general phenomenon of replacing traditional buildings with new and mostly impersonal ones, the Town Hall of Magirești, Bacău county, decided to buy, restore and preserve a traditional household, whose house was built in 1926. The life of the original owner, Costache Mares (1900-1999), is representative for the Romanian village life in the 20th century. Now a museum, the household had its own journey during its transformation from an uninhabited place (in its late years), on the edge of decay, to a place that tells the story not only of its previous owner, but of the entire community.

**EGUMENII MĂNĂSTIRII RÂȘCA
DE LA 1542 PÂNĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA**

Costin CLIT*

Cuvinte cheie: *Schitul Bogdănești, Mănăstirea Râșca, Petru Rareș, ctitor, egumen, monahi, dani, judecăți, acte de vânzare și cumpărare, documente inedite.*

Keywords: *Bogdănești Monastery, Râșca Monastery, Petru Rareș, founder, abbot, monks, donations, judgments, sale and purchase documents, unpublished documents.*

Cu originea în schitul Bogdănești, ctitoria domnului Bogdan I, distrus și pustiit de tătari în 1511 și 1512 și de otomani la 1538, Mănăstirea Râșca începută de Petru Rareș în 1542 și sfințită de episcopul Macarie al Romanului în același an, este amplasată în satul omonim, județul Suceava. Încercăm întocmirea unei liste a egumenilor Mănăstirii Râșca pornind de la lucrarea deja consacrată în istoriografie¹, continuând cu documentele edite și mai ales cele inedite rediate în anexa documentară. Pentru fiecare egumen am punctat cronologic datele extreme de egumenie și documentele ce-l atestă și câteva din faptele lui, mai puțin pentru cei din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Din rândurile monahilor de la Râșca s-au ridicat o serie de ierarhi care au păstorit Biserica din Moldova, dintre care îl amintim pe Ioan, cel care deschide șirul întâistătorilor noii episcopii înființată în 1598 la Huși de către domnul Ieremia Movilă și fratele lui, mitropolitul Gheorghe Movilă². Poate a fost chiar egumen la Râșca?

Monahul Nil (1542)

Numele primului egumen este încrustat în pisană Mănăstirii Râșca, dispărută în timp: „*Această sfântă și dumnezeiască mănăstire ce se numește Râșca au luat începere a se zidi în anul 7050 <1542>, luna mai 10 și s-au sfârșit tot într-acest an, în zilele lui Petru voievod, iarăși cu cheltuiala domniei sale, ce s-au dat prin mâna smeritului episcop Macarie al Romanului și prin mâna lui Ioan și a lui Toader Balșe, logofeții lui Petru voievod, celui mai sus-numit și în egumenia lui Nil, smeritul ieromonah*”³. Vechile cronică consemnează despre Petru Rareș: „*Așijderea și mănăstirea Râșca au început*”⁴. Episcopul Macarie al Romanului „*ziditoriul și începătoriul*

* Colegiul Național „Cuza Vodă”, Huși.

¹ Arhiereul Narcis Crețulescu, *Istoria Sfintei Mănăstiri Râșca din județul Suceava*, Fălticeni, Tip. A. Goldner, 1901.

² Melchisedec Ștefănescu, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu aseminea numire*, București, Tipografia C. A. Rosetti, 1869, p. 101 (cu o ediție anastatică tipărită în 2019 la Editura Horeb din Huși cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Ignatie, Episcopul Hușilor); *Serieri și documente grecești privitoare la istoria românilor din anii 1592-1837* de A. Papadopoulos-Kerameus, traduse de G. Murnu și C. Litzica, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1914 (tomul XIII din Documentele Hurmuzaki), p. 322, nr. 12; Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor Pagini de istorie*, tipărită cu binecuvântarea și sprijinul Prea Sfințitului Eftimie Episcopul Romanului și Hușilor, 1990, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, 1990, p. 53; Costin Clit, *Condițiile înființării episcopiei de Huși și jurisdicția sa până la 1812*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, II, 1996, p. 389-413.

³ George Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea*, București, 1928, p. 76, 79; Maria Magdalena Székely, *Sfeticii lui Petru Rareș*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2002, p. 48; Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, DCCVII/8; idem, Documente istorice, MCXXIV/6; A se vedea și Costin Clit, *Un pomelnic al Mănăstirii Râșca, județul Suceava*, în „Acta Bacoviensia”. Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, XVII, 2022 (la tipar).

⁴ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș-vodă până la Aron-vodă (1359-1595)*, în *Letopisețul Țării Moldovei*,

mănăstirii Râșcăi” este înmormântat de ucenici „*cu cinste ... la mănăstirea sa*”⁵. Ispravnicii însărcinați de domnul Petru Rareș cu supravegherea lucrărilor de construcție de la Mănăstirea Râșca se vor călugări: Toader Balșe (Balș) îmbracă rasa monahală chiar la Râșca, luându-și numele Teodorit⁶, iar Ion, fiul lui Costea Cârje, se călugărește în perioada 24 aprilie 1553-20 martie 1554 sub numele Ioasaf⁷. Biserica cu hramul Sfântul Nicolae a fost se pare sfințită de episcopul Macarie iar hramul va fi serbat anual în ziua de 9 mai până la 1827⁸. Pisania de mai sus ne arată începuturile zidirii la 10 mai 1542, iar Narcis Crețulescu avansează ziua de 1 mai. Se păstrează o traducere a pisaniei din 10 decembrie 1801 realizată de arhimandritul Chiril, care glăsuiește în această chestiune: „*Această sf(â)ntă și dumnezeiască mănăstire ci să numește Râșca, au luat început a să zidi în anul 7008 luna maiu 1*”⁹. Greșirea văleatului este evidentă, deci și redarea datei poate fi una eronată.

Petru Rareș construiește biserica și opt chilli, iar Ștefan Rareș execută zugrăvirea lăcașului. Mănăstirea este prădată în 1574 de către tătari. Marele vornic al Țării de Jos Coste Băcioc și soția sa Candachia reclădesc biserica și clădirea din partea apuseană între 1611 și 1617¹⁰. Pisania din pridvor glăsuia: „*Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh s-a început acest pridvor întru numele Sfântului Archierarch și făcător de minuni Nicolae, cu cheltuiala și bunăvoința dumisale Costea Băcioc Marele-Vornic al Țerii-de-jos și cu doamna Candachia, și a început a se zidi în zilele blagocestivului Domn Io Costantin Moghilă Voevod, în anul 7119 [1611], Iunie 6 zile, și cu voia lui Dumnezeu s-a săvârșit în zilele blagocestivului Domn Radu Mihnea, în anul 7126 [1617], luna lui Septembrie 30 de zile*”¹¹.

Psaltirea scrisă în 1523 de Macarie pentru mitropolitul Teoctist (1508-1528) va fi cumpărată de mitropolitul Teofan cu 30 de taleri de argint de la egumenul și soborul Mănăstirii Neamțului, care oferă și o altă *Psaltire*, pentru a o da la Râșca „*să ție pravilă numai în Postul cel Mare pre această Psaltire pre cine va alege Dumnezeu, iar într-alte dzile preste an să nu o poarte nici în beserică nici prin chilli*”. *Psaltirea* va fi legată la 25 mai 1716 prin eforturile ieromonahului Ghedeon¹².

Alexandru Lăpușeanu, împreună cu doamna Ruxanda, miluiau la 13 aprilie 1560 a lor „din nou zidită, sf(â)ntă rugă, mănăstirea Râșca”, cu satul Popești, de la obârșia pâraului Vaslui, și mănăstirea „ce să numește Trăstiana, și cu moară într-acelaș(i) pârau, cu prisăcile și cu poenile”¹³, act reîntărit și de Bogdan Lăpușeanu la 6 iulie 1570¹⁴ sau Vasile Lupu la 18 octombrie 1642¹⁵. Mănăstirea Trestiana, ctitoria logofătului Ioan Tăutu (decedat în februarie-iunie 1511) din 1496, al

Chișinău, Editura Hyperion, 1990, Îngrijirea textelor, prefațarea letopisețelor, glosar și indici de Tatiana Celac, p. 84.

⁵ *Cronica lui Azarie*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1959, Ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, p. 141.

⁶ Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 50

⁷ *Ibidem*, p. 240-241.

⁸ Arhiepiscopul Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 59; respectiv 60-61.

⁹ Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCXXIV/6.

¹⁰ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Direcția Patrimoniului Cultural Național. Biblioteca Monumentelor Istorice din România, 1974, p. 711.

¹¹ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Minerva”, 1905, I, p. 52, nr. 112.

¹² *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un corpus*, editat de I. Caproșu și E. Chiaburu, IV (1829-1858), Iași, Casa Editorială Demiurg, p. 2008, p. 407-408.

¹³ DRH, A. Moldova, VI (1546-1570), volum întocmit de I. Caproșu, București, Editura Academiei Române, 2008, p. 499, nr. 278.

¹⁴ *Ibidem*, p. 743, nr. 451.

¹⁵ DRH, A. Moldova, XXVI (1641-1642), volum întocmit de I. Caproșu, București, Editura Academiei Române, 2003, p. 483-484, nr. 597.

căruia nume a fost scris pe clopotul ce se păstra pe la 1709-1712¹⁶, ajunge împreună cu satul Popești la fostul paharnic Lupu Huhulea, fiul călugăriței Dionisia, nepotul Tăutului, aflat între boierii uciși de Alexandru Lăpușeanu¹⁷. Urmașii Huhuleștilor vor răscumpăra satul Popești de la Mănăstirea Râșca.¹⁸ Documentar, Mănăstirea Trestiana, mai este atestată de harta principatului Moldovei a lui Dimitrie Cantemir din 1716, apoi la 1 septembrie 1726, 25 februarie 1746 și 17 octombrie 1761¹⁹. Arhimandritul Isaia, egumenul Mănăstirii Râșca, se adresa „iarăș” domnului Ioniță Sandu Sturdzea la 9 aprilie 1825 spre a-i cere milostivirea „asupra acestui sfânt lăcaș și a nu suferi o vederată și sâmtătoare păgubiri de cătră acești ce cu ră credință s-au numit pe sâne de răzăș(i) și părtaș(i) stăpânitori pe moșia Popești ... mă rog înălțimei tale a să lua în băgare de samă că acest loc fiind cel mai de folos venit codru și păduri, îndată ce au prins de veste că au simțit mănăstirea vicleana l(o)r apucătură, au dat iama codrului și pădurei în vânzare, încât au agiuns acest loc cu totul netrebnic”. Porunca domnului către ispravnicii ținutului Vaslui pentru efectuarea cercetărilor aferente survine la 10 aprilie 1825. Nu este amintit numele Mănăstirii Trestiana²⁰.

Mănăstirea deținea un metoc și pe moșia Speești (mori și biserică)²¹ sau un loc de metoc în Baia, pe Moldova, „ce l-au avut dat de ctitorul cel dintâi”, cu mori pe el, date logofătului Ioan Canta din 1783, proprietarul târgului, cu a căruia urmași egumenul Varlam se va judeca²².

Narcis Crețulescu face referire la ieromonahul **Silvan**, stareț, ce ar fi egumenit între **1540 și 1548**, despre care nu avem nici o dovadă din documentele vremii. Mort în 1579, ar fi fost înmormântat de stareții Ghervasie și Gherman²³. Numele acestuia îl găsim și la alți istorici care cred că Macarie l-a pus „ca întâiu egumen, <<nacealnic și stareț>>”, numit în schimnicie Sinodie²⁴, căruia i-au împodobit mormântul ucenicii săi, Ghervasie și Gherman²⁵. După Silvan urmează ieromonahul **Gherman** stareț, egumen „cam” între anii **1548-1559**, cel care l-ar fi înmormântat pe Silvan la 1579, apoi **Veniamin ieromonah (1559-1562)**, **Venedict ieromonah (1562-1567)** și **Ghervasie ieromonah (1567-1569)**²⁶. Gherman îi va așeza o piatră de mormânt la 20 iulie 1601 lui Ghervasie²⁷. Monahii Gherman și Chirvasie de la Mănăstirea Râșca cumpără la 26 aprilie 1593 moșia Cămărzanii de la popa Hilișanu²⁸. Ieremia Movilă întărește la 27 aprilie 1597 lui Ghervasie monah și Gherman „cumpărăturile ce-au făcut din hotarul Calnii de la Ignat vatav și alții ... și pe

¹⁶ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 69; interpolarea lui Axinte Uricariul: „Carile și mănăstirea Trestiana au făcut, la vâleat 7004 [1496], precum ieste scris numele lui pre clopot”; Axintie Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, București, Editura Minerva, I, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, p. 114; a se vedea și Ștefan Gorovei, *Mănăstirea Trestiana*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, Anul XLIV, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1963, p. 562-563; Anișoara Trincă-Buruiiană, *Bisericile din Trestiana și Pocreaca, monumente istorice*, în „Monumentul”, XXI, Lucrările Simpozionului Internațional Monumentul – Tradiție și viitor, Ediția a XXI-a, Iași, 2019, Volum coordonat de Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim, Iași, Editura Doxologia, 2020, p. 219-231; idem, *Pocreaca răzeșească. Istorie și genealogie (1502-1945)*, Iași, Editura PIM, 2021, p. 191-202.

¹⁷ DRH, A. Moldova, VI, p. 499, nr. 278.

¹⁸ Ștefan Gorovei, *op. cit.*, p. 565.

¹⁹ *Ibidem*, p. 564; p. 566-567.

²⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XII/3.

²¹ A se vedea documentul din 26 ianuarie 1801; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/48.

²² Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/16.

²³ Arhiepiscopul Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 74.

²⁴ N. Iorga, *Istoria bisericii românești și vieții religioase a românilor*, Vălenii de Munte, Tipografia «Neamul românesc», 1908, vol. I, p. 159.

²⁵ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, p. 54.

²⁶ Arhiepiscopul Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 74.

²⁷ Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și vieții religioase a românilor*, p. 160; idem, *Inscripții din bisericile României*, p. 53.

²⁸ DRH, A. Moldova, IX (1593-1598), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Sorin Grigoruță, București, Editura Academiei Române, 2014, p. 26, nr. 18.

părți de moară din păraul Șomuzului ... și pi părți din Ciumulești”²⁹. La 17 martie 1598, îi găsim pomeniți drept sihaștirii de la Râșca³⁰.

Calistrat (ante 6 aprilie 1569-?)

Domnul Bogdan Lăpușeanu întărește la 6 aprilie 1569 lui Țigan și Mircea stăpânirea asupra părților din satele Muncel și Băloșești cumpărate de la egumenul Calistrat și „toți călugării din sfânta mănăstire de la Râșca” cu 300 de zloți tătărăști³¹.

Ieromonahul Ghedeon (ante 6 octombrie 1578-ante 1 septembrie 1580)

Petru Șchiopu întărește la 6 octombrie 1578 schimbul ieromonahului Ghedeon și a soborului mănăstirii Râșca cu episcopul Eustatie al Romanului, primii au primit satul Bârlești cu mori și au dat în schimb satele Șcheuleții (cu mori) de pe Siret și Bogdănești de la ținutul Romanului „și s-au tocmit după tocmeala de mai înainte, pe care a întocmit-o Bogdan voevod și cu părintele Anastasie mitropolitul, ce-au fost mai înainte episcop de Roman”³². Ghedeon ajunge episcop de Rădăuți în 1588, de unde se retrage la sfârșitul anului 1591 și se așează la mănăstirea sa de metanie, la Râșca. Moare la 21 noiembrie 1596³³. Dintre ucenicii lui sunt cunoscuți ieromonahii Veniamin, Ilarion și monahul Dosofteiu³⁴.

Ieromonahul Agathon (ante 1 septembrie 1580-1582)

Eftimia, fiica Anastasiei, fiica lui Șarpe, nepoata lui Hărman și copiii săi vând la 1 septembrie 1580 ieromonahului Agathon, egumenul Mănăstirii Râșca, satul Vlădeani pe Siret, drept 800 de zloți tătărăști³⁵.

Agaton a ocupat scaunul episcopal de la Roman în trei rânduri: înainte de noiembrie 1582-după septembrie 1591; august/septembrie 1595-mai 1600 și septembrie 1600- † după 20 ianuarie 1606³⁶. În schimbul sumei de 30000 de aspri dată domnului Petru Șchiopul, episcopul Agathon al Romanului „de postrig” de la Râșca, primește satul Podoleni, parte a ocolul domnesc al târgului Piatra, pe care îl dă metaniei sale, fapt dovedit la judecata din 28 februarie 1649³⁷.

În lucrările de specialitate este intuită metania lui Agaton la Râșca având drept temeii pomelnicul Mănăstirii Secu³⁸ în care este trecut și „Agafon ot Râșca”³⁹. Documentul valorizat în

²⁹ *Ibidem*, p. 306-307, nr. 230.

³⁰ *Ibidem*, p. 396-400, nr. 302.

³¹ *DRH*, A. Moldova, VI, p. 622-625, nr. 382; Gheorghe Ghibănescu, *Uricariul*, XVIII, Iași, 1892, p. 162-168; respectiv p. 168-169.

³² *DRH*, A. Moldova, VII (1571-1584), volum întocmit de Ioan Caproșu, p. 285-287, nr. 232; Melchisedec, *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, București, Tipografia Națională, 1874, I, p. 214-216; *D.I.R.*, A, XVI, vol. III, p. 501 și p. 102-103, nr. 131; *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, București, 1957, I, p. 167, nr. 643; Virginia Isac, *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași. Moldova*, vol. I (1398-1595), București, p. 398, nr. 1046.

³³ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 1, tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ediția a II-a, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991, p. 493.

³⁴ Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești*, I, p. 160; a se vedea și inscripția de pe piatra de mormânt la N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, p. 53.

³⁵ *DRH*, A. Moldova, VII, p. 398-399, nr. 330; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XXI, p. 109-110, nr. 82.

³⁶ Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Tipărită cu binecuvântarea P.S. Eftimie Episcopul Romanului, Ediția a II-a, îngrijită și prefațată de P.S. Ioachim Băcăuanul, Arhiepiscopul Vicar al Episcopiei Romanului, Roman, Editura Filocalia, 2008, p. 175-182; *Istoria românilor*, vol. IV, *De la universalitatea creștină către Europa „patriilor”*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 817 (cu diferențe cronologice față de Scarlat Porcescu).

³⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Achiziții Noi, CI/13; CDM, II, p. 402, nr. 2063.

³⁸ Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 175; Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ediția a doua, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, vol. 1, p. 488.

³⁹ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*”, III, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2017, p. 206.

studiul nostru întărește definitiv metania episcopului Agathon la Mănăstirea Râșca, unde a fost și egumen. De altfel, episcopul Agafton a cumpărat și un iaz Verdele, achiziție menționată într-un ispisoc din 13 ianuarie 1636, prin care Vasile Lupu hotărăște întoarcerea banilor cheltuiți de la călugării Mănăstirii Tazlău (Rezumatul ispisocului se află într-un perilipsis din 20 septembrie 1793)⁴⁰. Iazul Verdele (de la Negritești, ținutul Neamț) cu mori și fânețe era întărit Mănăstirii Tazlău la 20 aprilie 1593 de către Aron Vodă, „care acest iaz este danie sfintei mănăstiri de la Alexandru voevod”⁴¹ (Lăpușneanu).

Isaac egumenul (ante 7096 / 1587 septembrie 1-1588 august 31)

Egumenul Isaac și călugării de la mănăstirea Râșca cumpără în veleatul 7096 (1587 septembrie 1-1588 august 31) de la Isaico, fiul lui Ion Marțin, jumătate din locul Poieni, „între movile și între Siretul Vechi și între Siretul Nou, pentru 90 de zloți, ca să fie loc de moară și loc de pod” și de la Ștefan Fratele, unchiul său, cealaltă jumătate cu 46 de zloți. Zapisul de vânzare s-a întocmit de Nicora șoltuz și cei 12 pârgari din Baia⁴².

Grigorie, fost căminar, călugărit la Râșca cu numele **Ghenadie**, mărturisește dania Agafiei, sora sa, fiica lui Ion logofăt (în călugărie, Ioasaf), anume partea ei din satul Măscurei, ținutul Tutova, întărită Mănăstirii Râșca de Ieremia Movilă la 26 iunie 1605⁴³ și anterior la 11 ianuarie 1603⁴⁴. Iezerul Cahul este întărit sub stăpânirea mănăstirilor Bistrița și Râșca (Răcica) de Simion Movilă la 28 iulie 1606⁴⁵.

Grigorie (ante 8 decembrie 1612)

Isaico comișelul din Pașcani zălogește jumătate din satul Pașcani, cu mori în Siret, pod umblător, pentru împrumutul a 80 de taleri de la Cazan, fost postelnic. La întocmirea zapisului de vânzare din 8 decembrie 1612 participă Grigorie, egumenul de Râșca, **proegumenul Theodosie**, ieromonahii Stahie și Veniamin, Larion, **Isaac starețul** și tot soborul Mănăstirii Râșca⁴⁶. Ștefan Tomșa voievod găsește la 14 martie 1612 neîndreptățită stăpânirea Mănăstirii Râșca asupra moșiei Drăgănești cu cătunul Brusturii, de la ținutul Neamțului, întărit de domn Mănăstirii Neamțului⁴⁷.

Popa Mihul din Pașcani se judecă la 8 iulie 1617 în fața domnului Radu Mihnea cu rugătorii Mănăstirii Râșca pentru un vad de pod, la Siret, în hotarul Pașcanilor⁴⁸.

Radu Mihnea voievod împuternicește la 19 ianuarie 1618 egumenul și soborul Mănăstirii Râșca să-și apere „a lor dirépte bucate din satul sfentei mănăstiri din Ostiia”, ținutul Orhei⁴⁹, act ce se repetă de Alexandru Iliăș la 6 aprilie 1621⁵⁰.

Agafton egumen (ante 10 iunie 1634-ante 6 iulie 1635)

Postelnicul Ionășcuță Prăjescul cumpără la 10 iunie 1634 satul Vlădeni de pe Siret, ținutul Roman, de la Agafton, egumenul și soborul Mănăstirii Râșca, din care sunt menționați: Stanie ieromonah, Paisie, Ghidion, Gligorașco, alt Ghidion, Ursu, Procopie, Visarion, Ioan, Arsenie, Gligorie, Onechintie, Theodosie, Galerie, Zosim, Tofan, Silion, Daniil, Gheorghie și Varlam⁵¹.

⁴⁰ DRH, A. Moldova, XXIII, p. 335, nr. 298.

⁴¹ DIR, XVI, A. Moldova, IV, p. 79-80, nr. 98.

⁴² DRH, A. Moldova, VIII (1585-1592), volum întocmit de Ioan Caproșu, București, Editura Academiei Române, 2014, p. 270-271, nr. 223.

⁴³ DIR, A. XVII, Moldova, I (1601-1605), p. 249-250, nr. 334.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 249-250, nr. 334.

⁴⁵ DIR, A. XVII, Moldova, II (1606-1610), p. 55-56, nr. 57.

⁴⁶ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române între 1400-1653)*, Iași, Viața Românească S.A., 1929, vol. XXI, p. 188, nr. 116; DIR, A. XVII, Moldova, III (1611-1615), p. 108-109, nr. 176.

⁴⁷ DIR, A. XVII, Moldova, III (1611-1615), p. 70, nr. 113.

⁴⁸ DIR, A. XVII, Moldova, IV (1616-1620), p. 188, nr. 233.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 222, nr. 282.

⁵⁰ DIR, A. XVII, Moldova, V (1621-1625), p. 43, nr. 45.

⁵¹ DRH, A. Moldova, XXII (1634), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 348-351, Addenda, D.

Stăpânirea postelnicului Ionășcuță Prăjescul este întărită de Vasile Lupu la 12 iunie 1634, când sunt menționați și vânzătorii – Agafton egumenul și soborul mănăstirii⁵².

Gligorie (ante 6 iulie 1635)

Îl găsim ca martor în zăpisiul din 6 iulie 1635, alături de Simion vel medelnicer, Chicoș vel șetrar, Racoviță Cehan logofet, Toderașcu treti logofet, Caracaș marele ușer, fostul pitar Apostol, Ionașcu Prăvălie, prin care marele medelnicer Simion Gheuca lasă Măricăi, soția lui, jumătate de avere pentru plata datoriilor și miluirea mănăstirilor „*să mă comânde cum se cade ca pre un om ... să-m(i) facă slujbe și sărăc[ă]juste cu bucatele méle*”, la care se adaugă și venitul satului Băcani pe care l-au cumpărat împreună⁵³.

Agafton (ianuarie 1636-)

Într-un perilipsis din 20 septembrie 1793 este înregistrat un zăpisi de la Agafton, egumenul de Râșca, din veleatul 7144, datat după 13 ianuarie-31 august 1636, acceptându-se o contaminare cronologică. Agafton adeverește primirea banilor de la călugării de la Tazlău pentru heleșteul Verdele⁵⁴. Vasile Lupu întărește la 24 ianuarie <1635-1636> lui Ionășcuță Prăjescul postelnic printre altele și stăpânirea asupra satului Vlădeni de la ținutul Romanului, cu vad de moară în Siret, cumpărat de la călugării Mănăstirii Râșca: Agafton egumen, Stahie ieromonah, Gligoraș Ghidion, Precopie, Visarion, Vărlan și de la tot soborul cu prețul de 250 de lei⁵⁵. Egumenul Agafton, Stafii, Paisii, Grigorii, Ghedeon, Grigoraș, Ioan, Ghedeon și tot soborul Mănăstirii Râșca mărturisesc la 8 aprilie 1636 (circa) restituirea sumei de 170 de „galbeni roșii” de către Evloghie, episcopul de Rădăuți și soborul Mănăstirii Solca, împrumutată de Ionașcu Stroici, care a zălogit satul Lozna „și au dat și uricile în sfânta mănăstire și au făcut scrisoare de la dânsul pentru ace datorie”⁵⁶.

Ieromonahul Gligorie (ante 8 aprilie 1639)

Egumenul Gligorie și soborul Mănăstirii Râșca – popa Paisie, popa Andrei, popa Ioan, popa Arsenie, popa Ghedeon – vând la 8 aprilie 1639 o bucată de ocină din satul Cămărzani lui Gligorie Papa „din giurămate de sat, giurămate, ce-au fost de la popa Hilișanul ...”⁵⁷.

Vasile Lupu întărește la 17 aprilie 1644 lui Gavril Coci hatman și pârcălăb de Suceava stăpânirea asupra unor sate, printre care și Bălănești, de la ținutul Neamțului, și alte părți de ocină din satul Bicești și Vârtop, cu trei iazuri, pe care le avea primite de la soborul Mănăstirii Râșca în schimbul construirii zidului de piatră din jurul lăcașului monahal: „Și s-au apucat panul Gavril hatman și a cheltuit banii săi, opt sute și cincizeci de argint, și a zidit acel zid de piatră în jurul mănăstirii Râșca, de cincizeci și cinci de stânjeni, și încă a dat sfintei mănăstiri zece iepe”⁵⁸.

Ieromonahul Daniil (ante 28 februarie 1649 - după 20 aprilie 1652)

Își are probabil metania la Mănăstirea Neamțului⁵⁹. Egumenul Daniil și soborul Mănăstirii Râșca se judeca la 28 februarie 1649 cu Nastasie, egumenul Mănăstirii Tazlău, în fața domnului Vasile Lupu, obiectul disputei fiind legat de satul Podoleni, de pe Bistrița, ținutul Neamț, cu loc de mori. Domnul dă dreptate călugărilor de la Râșca care plătesc 24 de „florinți” feră, urmând a-și „ține a lor diriaptă dare și miluire a sv(i)nței m(ă)n(ă)stiri, tot satul ce mai sus scriem, Podolēni, cu

⁵² *Ibidem*, p. 351-353, E.

⁵³ *DRH*, A. Moldova, XXIII (1635-1636), volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, Editura Academiei Române, 1996, p. 194-195, nr. 159.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 336, nr. 299.

⁵⁵ *Ibidem*, 350-355, nr. 316.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 453-454, nr. 395; a se vedea și p. 454, nr. 396.

⁵⁷ *DRH*, A. Moldova, XXV (1639-1640), volum întocmit de Nistor Ciocan, Dumitru Agache, Georgeta Ignat și Marius Chelcu, București, Editura Academiei Române, 2003, p. 92-93, nr. 92.

⁵⁸ *DRH*, A. Moldova, XXVII (1643-1644), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Cătălina Chelcu, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Nistor Ciocan, Dumitru Ciurea, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 282, nr. 297.

⁵⁹ Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova. Catalog*, Iași, Editura Junimea, 2007, vol. II, p. 345.

loc de mori într-apa Bistriței, și cu tot venitul pre hotarul cel bătrân pre unde au ținut de vac”. Satul Podoleni a făcut parte din ocolul târgului Piatra și a fost dat de către domnul Petru Șchiopul (1574-1577; 1578-1579; octombrie 1582-august 1591) episcopului Agathon al Romanului „de postrig” de la Râșca pentru 30000 de aspri „și de atunci tot l-au ținut călugării de Răcica până acmu”. Călugării de la Râșca au primit satul Podoleni „dare și miluire de la Pătru vodă cel de apoi” (Petru Șchiopul)⁶⁰.

Împreună cu soborul Mănăstirii Râșca – ieromonahii Paisie, Visarion, Andrei, Arsenie, Ghedeon, Silioan, Dosothei, Ionechentie și Ghenadie, ierodiaconii Ioachim și Theodosie, monahii Pahomie, Selevestru, Venedict, Sinodie, Rafail și alții – vinde la 20 aprilie 1652 domnului Vasile Lupu patru fâlcii de vie de la Cotnari în dealul Mândru, care la rândul său le-a cumpărat pentru mănăstirea din Cetatea Neamțului⁶¹.

Galerie (ante 10 august 1660-)

Galerie egumenul, popa Ghenadie, popa Silion, diaconul Isaie și soborul Mănăstirii Râșca au avut pâra la 10 august 1660 cu Pascal, Mihai și Toader, fiii lui Corlat uricarul, cu răzeșii lor, cu Dumitrașco din Turbătești și Nacul, ginerele Vergăi, pentru satul Văcotești din ținutul Cârlișău, situat între Mânjești și Motoșeni, pe care mănăstirea l-ar fi avut danie împreună cu Motoșenii de la Alexandru vodă, întărită de Petru vodă⁶².

Prin diata întocmită la 5 iunie 1660, Ion Prăjăscul, marel vornic al Țării de Sus, „căzut la maré boal(ă)” și simțind că i se „apropie ceasul morții”, lasă și Mănăstirii Râșca „nești pâine și alte bucate pentru o tocmal(ă) ce făcusem. Deci satul Bârlești să fie a măn(ă)stirii pricum au fost, iar pentru pâine și pentru altă ce li am dati să-m(i) fac(ă) pamete la anul”⁶³.

Dosoftei (ante 28 iunie 1662-ante 14 iulie 1663)

Egumenul Dosoftei, starețul Arsenie, monahii Ștefan, Veniamin, Efreim, Iacov, Ghenadie, Iosif și Calistru, cu tot soborul mănăstirii Râșca vând la 28 iunie 1662 lui Andrei Mihuleț o moară „cu pietre și cu hiiară, și cu iaz gata, și cu cei 20 de stânjani de loc” și 10 stânjeni în josul morii „unde să împreună hotarul Ustii, satului nostru, cu hotarul satului Ohrincii” al cumpărătorului, cu doi telegari murgii evaluați la 100 de taleri bătuți⁶⁴.

Măricuța, femeia lui Ion, nepoata lui Dumitru Beliciu, fiica lui Pricop, cumpără două vie în Copou, dintre care una de la călugării de la Râșca, iar cealaltă de la Agapia, pentru care dă mărturie și o întărește mitropolitul Sava la 16 iunie 1663. Măricuța prezintă mărturia egumenului Dosofteiu și a soborului de la Mănăstirea Râșca prin care se obligau să aducă „zapisul cel bătrân al viei ... și era cu pecete mănăstirii”⁶⁵.

Vânzarea argintăriilor și odoarelor mănăstirii Râșca, a unor vie de la Cotnari și risipirea bucatelor și a dobitoacelor de către Iacov, Dosoftei, Ștefan Plachida și Ștersul vor fi urmate de întrunirea soborului convocat de ierarhia țării – mitropolitul Sava, episcopii Dosoftei al Romanului,

⁶⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Achiziții Noi, CI/13; CDM, II, p. 402, nr. 2063.

⁶¹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, LXXXVII/14; Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, VII. *Cărți domnești, zapise și răvașe*, București, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, 1904, vol. VII, p. 371, nr. 4; CDM, II, p. 429, nr. 2228.

⁶² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, Tipografia „Dacia” Iliescu, Grossu & Comp., 1908, vol. IV, p. 281-284, nr. CCXLIX.

⁶³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția Documente moldovenești, XXXVIII/12; CDM, III, p. 249-250, nr. 766.

⁶⁴ Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 646 (Condica Mănăstirii Bârnova), f. 43v.; CDM, IV, p. 191, nr. 840.

⁶⁵ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, volumul II, *Acte interne (1661-1690)*, Iași, Editura „Dosoftei”, 2000, p. 59, nr. 55; Costin Clit, *Documente privind istoria Episcopiei de Huși*, Lucrare apărută cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Ignatie, Episcopul Hușilor, Huși, Editura Horeb, 2021, p. 368, nr. 257.

Theofan al Rădăuțului și Serafim al Hușului, care a hotărât îndepărtarea făptașilor din lăcașul monahal, unde au rămas numai călugării Ghenadie și Arsenie⁶⁶.

Popa Miheiu (ante 14 iulie 1663-după 11 aprilie 1667)

Soborul, după îndepărtarea celor care au pustiit mănăstirea Râșca prin faptele lor, îl va alege egumen pe popa Miheiu de la mănăstirea Bisericiani și va trimite viețuitori de pe la alte mănăstiri. O cercetare a inventarului mănăstirii va fi efectuată de episcopii de Roman și Rădăuți. „Și deacă s-au dus și au luat sama pre catastih, multe arginturi au lipsit, iar alte bucate, pâine sau băuturi, sau dobitoc sau prisăci, nu s-au aflatu nimică, și ce s-au aflat s-au dat cu izvod pre sama lui Miheiu egumen și a lui Ghenadie și a lui Arsenie”. Ierarhii își dau consimțământul la 14 iulie 1663 la vânzarea satului Ustie de la ținutul Orheiului în gura Răutului, dănuit de banul Iane, „că n-au avut sfânta măn(ă)stire nici un folos de acel satu de cându iaste dat”. Satul Ustie va fi cumpărat de Ecaterina, doamna lui Eustratie Dabija voievod, pe care l-a prețuit drept „doao sute de lei bătuți, bani gata, și doao sute de stupi, și doao sute de oi, și doaozeci de iape, și doaozeci de boi, și doaozeci de vaci, și un cal armasar”⁶⁷.

Toderașcu biv comis și Vasile Șoldan biv vistier împrumutau la 4 august <1663> de la egumenul Mănăstirii Râșca suma 170 de lei cu care s-au apucat să acopere mănăstirea, obligându-se să restituie banii până în toamnă⁶⁸.

Egumenul Mihei și soborul Mănăstirii Râșca s-au plâns de starea mănăstirii, ce se găsea descoperită împreună cu trapezăria și chiliile. Ierarhii țării și dregătorii Sfatului domnesc adevăresc la 11 aprilie 1667 suma de 200 de lei dată de hatmanul Neculai Racoviță peste cea de 800 de lei „în mâna lui Mihei egum(e)n dinainte noastră ca să acopere sfânta măn(ă)stire și chiliile”, nefiind lăsat să mai vândă din moșii⁶⁹.

Theodosie ieromonah (ante 9 decembrie 1669-)

Egumenul Theodosie și soborul mănăstirii Râșca vând la 9 decembrie 1669 lui Iorest egumenul și soborului schitului Hangu poiana Fagii de pe Bistrița drept patru boi, o iapă tânără și 20 de lei bani de argint. Printre cei care iscălesc zăpisiul de vânzare se numără: Ioachim, egumenul mănăstirii Slatina, Galerie, proegumen al mănăstirii Slatina, ieromonahii Serafim de la Râșca și Varlaam⁷⁰. Egumenul Mănăstirii Râșca urma să fie adus de un aprod cu toate uricele și dresese satului Mătășeni, siliștei Văcotești, poienilor Stavnic, Săcătura și Vlamnic la porunca domnului Gheorghe Duca din 17 iulie 1669, necesare în pricina dintre Corlat uricariul și Ștefan Verga⁷¹.

Simion (ante 12 ianuarie 1676)

Simion egumenul, Teodosie proegumenul și soborul mănăstirii Râșca dau la 12 ianuarie 1676 un zăpis de tocmeală jupânesii lui Enachi Șarhorodeanul din Suceava pentru jumătate din satul Uidești, vândut anterior stolnicului Nacul⁷², vândut la 29 martie de mănăstire marelui paharnic Dumitrașco, fiul lui Nacul stolnicul⁷³.

Theodosie ieromonah (ante 3 martie 1680-?)

⁶⁶ Costin Clit, *op. cit.*, p. 368-370, nr. 258.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 368-370, nr. 258.

⁶⁸ Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 646 (Condica Mănăstirii Bârnova), f. 45, nr. 15; CDM, IV, p. 224, nr. 998.

⁶⁹ Costin Clit, *op. cit.*, p. 383-384, nr. 270; CDM, III, p. 315, nr. 1459.

⁷⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/6; Toma G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec (1497-1836)*, p. 157, Chișinău, Tipografia „Tiparul Moldovenesc”, 1939, nr. LXX (mențiune).

⁷¹ Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 541 (Condica Mitropoliei Moldovei), f. 78-79, nr. 63; CDM, III, p. 392, nr. 1845.

⁷² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, Tipografia „Dacia” Iliescu, Grossu & Comp., vol. V, 1908, p. 159-160, nr. CXIV; Teodor Balan, *Documente bucovinene*, volumul II (1519-1662), Cernăuți, Institutul de Arte grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1934, p. 75-76.

⁷³ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 76.

Moara, vândută la 28 iunie 1662 lui Andrei Mihuleț fără știrea soborului, ajunge cu satul Ustie în proprietatea doamnei Ecaterina Dabija. Mănăstirea se judecă la Divan cu Andrei Mihuleț și este obligată la returnarea banilor, achitați de Ecaterina, doamna răposatului Dabija voievod, așa cum reiese din mărturia din 3 martie 1680 a eguemenului Theodosie și a soborului mănăstirii Râșca: Ghenadie, Iosif, Chiriic, Sillion, Ghedeon, Serafim, Nil, Serafim, Misail, Ghelasie, Ifrim, Panteleimon și alți călugări⁷⁴.

Sillion (ante 17 ianuarie 1681-)

Îl întâlnim alături de **proegumenul Fteoclit** ca martor în zapisul din 17 ianuarie 1681, prin care Parasca, fiica lui D. Năvălici, cu ai săi, vinde a opta parte din Mediști sedarului Gheorghe⁷⁵.

Serafim (ante 7 iulie 1701-)

Mănăstirea Râșca era la 7 iulie 1701 „prădată și arsă”, pentru care egumenul Serafim vinde cu blagoslovenia mitropolitului Sava și a ctitorilor moșia Mătășenii (Chilia), situată între Voinești și Văcotești, lui Ștefan Bârcă de vistierie și soției sale Safta cu prețul de 80 de lei⁷⁶, bani folosiți de vel vornicul Vasile Cantacuzino la cumpărarea șindrilii și a cuielor pentru reparația mănăstirii („la acoperământul sfintei biserici”) în fața mitropolitului Sava⁷⁷. Achizițiile lui Ștefan Bârcă din Mătășeni sunt întărite la 16 iulie 1701 de Constantin Duca, act în care este menționat și Serafim, egumenul de la Râșca⁷⁸. La dania călugărului Tofan către mănăstirea lui Buhuș cu „hramul Blagoveșteniile” din 5 decembrie 1705 s-a nimerit a fi de față și un Serafim monahul de la Râșca⁷⁹.

Fridațchi (ante 4 august 1709)

Mihai Racoviță îl miluiește pe Ioan Sturdza vel paharnic la 4 august 1709 cu o bucată de pământ din locul domnesc al târgului Baia, hotărâtă de Bejan Hudici vornic de gloată, la care sunt martori Andrei, șoltuzul târgului Baia, Grigore Deleanu nemesnic, Lupul Uiaga, Pentelei Buda, Toader Zama, Ion Gorcea, Gliga și Neculai, toți din Baia, Gheorghe, egumenul Mănăstirii Slatina și Fridațca, egumenul de Râșca⁸⁰.

Sfidernie (?)

Ieromonahul Nicanul îl amintește pe Sfidernie (?), predecesorul său, la 20 iulie 1712, ca pe cel ce inițiază judecata în fața mitropolitului cu monahii de la schitul Hangu pentru poiana Fagii, întreruptă de moartea sa⁸¹.

Nicanul/Nicanor ieromonah (ante 20 iulie 1712)

Nicanul reia judecata în fața mitropolitului Ghedeon, ajungându-se la un consens la 20 iulie 1712 prin acceptarea stăpânirii monahilor de la schitul Hangu asupra poienii Fagii „căci acéia încă iaste casă d(u)mnezeiască ca și a noastră”⁸².

Ghirvasie/Ghervasie (ante 21 iulie 1732-după 21 iulie 1735)

Grigore al II-lea Ghica volnicește la 21 iulie 1735 pe egumenul Ghirvasie să perceapă zeciuiala de pe moșia Lihănești a mănăstirii Râșca „din țarină, din fânaț, din grădini cu legume, din prisăci cu stupi, din tot locul, cu tot vinitul, pi obiceiul pi cum i-or hi direasăli”⁸³.

⁷⁴ Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 646 (Condica Mănăstirii Bârnova), f. 43v.

⁷⁵ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, vol. V, p.100-101, nr. XCI.

⁷⁶ Idem, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, Tipografia „Dacia” D. Iliescu, 1913, vol. VIII, p. 60-61, nr. LIV.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 60, nr. LIII.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 61-62, nr. LV.

⁷⁹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Precista – Răducanu, XII/4; CDM, V, p. 129, nr. 500.

⁸⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/4; CDM, V, p. 235-236, nr. 881.

⁸¹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/6; Toma G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec (1497-1836)*, p. 157, nr. LXX (mențiune).

⁸² Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/6.

⁸³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IX/2; idem, IX/3 (un rezumat).

Constantin Mavrocordat poruncește la 8 ianuarie 1735 lui Andriiaș, căpitan de Ștefănești, împlinirea dijmei de la „cei ce s-or fi hrănind” pe moșia Lihănești a Mănăstirii Râșca, ce se învecina cu cea a lui Andrei Balșe. Porunca domnească survine în urma jalbei egumenului Ghervasie⁸⁴. Același domn îl volnicește la 21 iulie 1735 pe Ghervasie să perceapă zeciuiala de pe moșia Lihnești, ce se învecina cu Ștefăneștii⁸⁵.

Varlam Ursache (ante 13 ianuarie 1737-)

Fiu al lui Dumitrașcu Ursachi (vărul cronicarului Neculce) și a Mariei, călugărită prin 1730 cu numele Marfa (Martha), Vasile Ursachi a mai avut doi frați și o soră – Catrina, Gheorghe și Toader – și a petrecut o viață agitată ca tatăl său, de la care a moștenit *Cronograful* tradus din grecește de Pătrașco Danovici trei logofăt, operă istorică de mari dimensiuni⁸⁶, pe care îl vinde în noiembrie 1737 rudei sale Vasile Sturza. A fost egumen la mănăstirile Râșca, Ilișești și Slatina⁸⁷.

Maria, fiica hatmanului Alexandru Buhuș a fost căsătorită cu Dumitrașcu Ursachi, și probabil a primit partea din Băsești ca zestre, fiind moștenită de Vasile Ursache, care o dă danie la 20 martie 1732 cumnatului său N. Jora logofăt al doilea. Călugărit cu numele Varlaam Ursache, anulează dania de la 20 martie 1732, a cărei beneficiar este de data aceasta Scarlatachi Costachi biv vel comis. Varlaam Ursache ajunge egumenul mănăstirii Râșca și schimbă dania către Scarlat Costachi în prezența mitropolitului Antonie (1730-1739)⁸⁸. Într-o lucrare dedicată mănăstirii Râșca nu este menționat ca egumen⁸⁹.

Grigore al II-lea Ghica scrie la 13 ianuarie 1737 biv vel armașului Andonie, pârcălabul de Galați, să cerceteze jalba lui Varlam Ursache, egumenul mănăstirii Râșca, în care se plângea de neachitarea banilor de către Mardaros corăbierul din Galați datorati pentru „cumpărarea” venitului a două bălți de pe moșia Mălina de la „proîn egumen”. Egumenul s-a plâns „pe niști oameni ce șed acolo pe moșie m(ă)n(ă)stirii di la Mălina, dzicându că i-au mâncat cu vitil(e) lor 2 stoguri de mălaiu câte di 40 clăi, și 40 chile mălaiu i-au luat dintr-o groapă și m(ă)n(ă)stire(a) este păgubașe”⁹⁰.

Natanail Șeptelici (ante 21 iulie 1741-după 1 februarie 1746)

Natanail era fiul lui Sandu Șeptelici. Grigore al II-lea Ghica l-a înlăturat pe predecesorul său și l-a așezat ca egumen pe Naftanail „an la iulie”⁹¹, probabil cu metania la Mănăstirea Neamțului⁹². Grigore al II-lea Ghica încuviințează la 21 iulie 1741 egumenului Naftanail Șeptelici să stăpânească „moșiili mănăstirii” și să perceapă dijma după obicei⁹³.

La 15 ianuarie 1742 se judeca cu Sandul Cărăiman căpitanul, fiul lui Vasilie Cărăiman, pentru satul Zmeești, de pe Râșca, ținutul Neamțului, cu vad de moară⁹⁴. Constantin Mavrocordat

⁸⁴ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, *Moldova*, întocmit de Vasile Mihordea, Ioana Constantinescu, Corneliu Istrati, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, p. 193-194, nr. 132.

⁸⁵ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IX/13.

⁸⁶ *Cronograf tradus din grecește de Pătrașco Danovici*, Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Gabriel Ștrempel, Studiu introductiv de Paul Cernovodeanu, București, Editura Minerva, vol. I, 1998, vol. II 1999.

⁸⁷ Marcel Lutic, *Neamul Ursachi*, în „Arhiva Genealogică”, V (X), 1998, nr. 3-4, p. 66-69; Mihai-Bogdan Atanasiu, *Din lumea cronicarului Ion Neculce. Studiu prosografic*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p. p. 513-516.

⁸⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, VII, p. CXXIII-CXXV.

⁸⁹ Arhiepiscopul Narcis Crețulescu, *Istoria Sfintei Mănăstiri Râșca din județul Suceava*, p. 82; La 1700 era egumen Iacob iar la 1740-1741 Nil.

⁹⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/1; *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 199-200, nr. 140.

⁹¹ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 255-256, nr. 217.

⁹² Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova. Catalog*, p. 344.

⁹³ *Ibidem*, p. 220, nr. 170.

⁹⁴ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române între 6936 (1428)-7265(1757)*, Iași, Viața Românească, 1930, vol. XXIV, p. 21-22, nr. 23.

dă la 17 ianuarie 1742 carte domnească ieromonahului Naftanail Șeptelici pentru cercetarea datoriilor lui Ștefan Cărăiman⁹⁵.

La 3 septembrie 1742 nota pe uricul din 18 mai 1595 pâra avută la Divanul domnesc cu marele dvornic Iordachi Cantacuzino pentru satul Boțești⁹⁶. Antoh/Antioh Strătilă cade la o înțelegere cu Naftanail Șeptelici, egumenul Mănăstirii Râșca, la veleatul 7251 (1742 septembrie 1-1743 august 31) în privința țiganului închis în temniță de zapcii ținutali pentru incendierea unei arii și neputința plății sumei de 40 de lei stabilită prin judecată ca despăgubire, fără a i se cunoaște proveniența. Țiganul este lăsat de egumen în slujba lui Antohi Strătilă pe o perioadă de patru ani, urmând returnarea lui și a copiilor săi la Mănăstirea Râșca de care aparținea⁹⁷.

Mănăstirea Râșca avea „oamini vecini împrăstieți pen țanuturi” fără nici un folos de pe urma lor, conforma jalbei egumenului Naftanail Șeptelici. Constantin Mavrocordat poruncește la 8 septembrie 1742 perceperea sumei anuale de doi lei de la vecinii fugiți în folosul egumenului⁹⁸. Naftanail cere la 7 octombrie 1742 obligarea la plata dijmei de către lipovenii de pe moșia Zamostia, tocmiți de predecesorul său⁹⁹.

Nicodim, egumenul Mănăstirii Secu recomanda lui Naftanail Șeptelici la 1 februarie 1746 doi flăcăi țigani cu două fete „undi li a plăci(a)”¹⁰⁰.

Calistru Ene (ante 10 iunie 1748 –după 1 octombrie 1777), cu metania probabil la Mănăstirea Neamț¹⁰¹, ar fi fost egumen după unele opinii între 1750 și 1778¹⁰². Se pare că își avea originea în satul Văleni de la ținutul Neamțului, unde trăiau frații săi pe care îi vizitează în 1776¹⁰³. A eguminit în două rânduri.

Mănăstirea are de suferit din cauza vicisitudinilor vremilor. În timpul sosirii în Moldova a lui „Soltan cu oaste Tătărască și cu Hmil cu oaste Zaporojănească și au prădat țara Moldovei până la Plai”, Gavril Cocris, fiul lui Ionașcu Cocris, nepotul răposatului Toader biv vel pitar, și-a pierdut uricele și actele de cumpărătură pe jumătatea de sat din Pănurești, ce se găseau în Mănăstirea Râșca, pe care i le întărește Vasile Lupu la 24 martie 1651¹⁰⁴. Calistru Ene recuperează din documentele pierdute.

Lui i se datorează repararea bisericii, a vechilor chilii, a dorit reînnoirea ruinelor vechi ale Mănăstirii Bogdănești în vederea amenjării unui schit, construiește patru chili de piatră cu beci dedesupt, lângă cele ale domnului Petru Rareș, înalță zidul curții mănăstirii cu un stângen, extinde ograda înspre nord cu șapte stângeni și face un zid nou pe această latură¹⁰⁵.

În ce perioadă a reparat biserica? Informațiile sunt oferite de cartea de milostenie din 16 februarie 1749 a mitropolitului Nichifor, grec originar din Moreea, dascălul domnului Grigorie al II-lea Ghica, călugărit la Neamț, ridicat ca titular de Sidis, în timpul căruia Moldova a fost vizitată de patriarhul Partenie al Ierusalimului¹⁰⁶. S-a dovedit a fi un susținător al vieții monahale. În documentul amintit, mitropolitul Nichifor face referire la surparea bisericii mănăstirii „dintru

⁹⁵ *Ibidem*, p. 23-24, nr. 24.

⁹⁶ DRH, A. Moldova, IX, p. 199, nr. 126.

⁹⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/7.

⁹⁸ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 253-254, nr. 214.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 255-256, nr. 217.

¹⁰⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/5.

¹⁰¹ Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova*, p. 344.

¹⁰² Arhiereul Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 83.

¹⁰³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/46.

¹⁰⁴ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, vol. V, p. 316-371 nr. CCXXIV; idem, *Surete și izvoade*, vol. 21, p. 75, nr. 64.

¹⁰⁵ Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 83-84.

¹⁰⁶ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2 (*secolele XVII-XVIII*), tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ediția a II-a, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 343-345.

întâmplările vrémilor și dintru multe nevoi” și a vechimii. Biserica a „rămas la surpare și la multă lipsă și sărăcie în toate, descoperindu-s(e) besérica și toate chiliile și trepezările și alte povarne, și din casă și de afară au rămas la mare slăbiciune”. Calistru Ene repară și înnoiește cu veniturile proprii „multe în m(ă)năstire”. La 16 februarie 1749 voia repararea și înnoirea bisericii, pentru care mitropolitul emite cartea de milostenie în vederea obținerii ajutorului necesar de la creștinii ce urmau a fi trecuți în rândurile ctitorilor¹⁰⁷.

Calistru a luat de la marele spătar Iordache Cantacuzino Deleanu „niști pietri ... pentru triaba mănăstirii”, în schimbul cărora i se cere 23000 dranițe la 13 mai 1779, din care a luat 19000, încărcate în trei care¹⁰⁸.

Constantin Mavrocordat acordă la 10 iunie 1748 carte de volnicie lui Calistru Ene, egumenul de la Râșca, pentru prestarea celor 12 zile de muncă a locuitorilor din satele de pe moșiile mănăstirii, conform cărții domnești tipărită în a doua domnie¹⁰⁹.

Calistru Ene (Iani) participă la 27 iulie 1750 alături de episcopul Ioanichie al Romanului la hotărnicia moșiei Orțești a Mănăstirii Neamțului ce se învecina cu Petrileștii, moșia Mănăstirii Râșca, în disputa pe care o avea pentru o bucată de loc¹¹⁰.

Ioan Teodor Callimachi (Calmașul) volnicește pe egumenul Calistru „Iani” la 2 iunie 1759 să stăpânească moșia Branște din jurul mănăstirii de oamenii străini și vecinii, cărora le era interzis, pășunatul vitelor, cositul fânului, călcarea jirului și pescuitul fără o înțelegerea prealabilă cu proprietarul. Locuitorii de pe moșie nu-și puteau vinde vinul. Egumenul percepea zeciuiala „de la băeșii ci fac cofe și șindrilă” și lua venitul moșiei din „pâne”, fâneată, stupi, iar cei cu locuințe țși asumau obligațiile potrivit „ testamentului ori să lucreze boerescu(l) la măn(ă)stire, ori bani să de carii n-or lucra după obicei”¹¹¹.

Jalbele câmpulungenilor „de la Bistriță” ce reliefau stricăciunile suferite de biserica lor de „pe moșiile mănăstirii cari esti metoh Râșcii” („o bisărică la Munte”), căreia îi lipsea acoperișul și era lipsită de preotul slujitor, sunt urmate de cărțile domnești, cum este și cea din 17 octombrie 1766, prin care domnul Grigore al III Alexandru Ghica poruncește lui Calistru Ene proin dichiu și egumen ca „îndată să acoperi bisearica făcându-i și altile ce or fi lipsă, cum și preot să nu lipsască nici odănoară, căci neurmând după cum arătăm și mai jăluindu câmpulungenii domnii meli, să știică cu pravilă bisearicească de vei giudeca și de vei pedepsi cu grea urgie”¹¹².

Iordache vel logofet și Toma treti logofet intervin la 2 mai 1771 pe lângă Calistru Ene pentru vânzarea vadului de moară din apa Moldovei către Ioniță Cantacuzino vistiernicul, care era dispus să dea în loc, vii, dughene în Iași sau Suceava, precum și achitarea lemnului pregătit de egumen pentru moară, condiții avantajoase mănăstirii în opinia celor doi¹¹³.

Episcopul Dosoftei Herescu al Rădăuților și biv vel paharnicul Iordache Balș, ispravnicul ținutului Suceava, urmau să judece împărțirea țiganilor între Calistru Ene și fiii lui Lână în urma poruncii Divanului Cnejii Moldovei dinb 21 iulie 1771¹¹⁴.

Prin răvașul din 21 august 1773, egumenul răspunde paharnicului Ioniță Bașotă în privința hotarelor moșiei Sasca dinspre Baia, mănăstirile Slatina, Râșca, Munte, și semnaleză ispisocol banului Ștefăniță Sturza cu semnele hotare¹¹⁵. Divanul Cnejiei Moldovei poruncește la 11 octombrie

¹⁰⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/6. Original, sigiliu rotund.

¹⁰⁸ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/12.

¹⁰⁹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/1; *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 285-286, nr. 258

¹¹⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/7.

¹¹¹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/22.

¹¹² Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/8.

¹¹³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/9.

¹¹⁴ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/11.

¹¹⁵ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/26

1773 banului Costandin Bașotă, paharnicului Ioniță Baști și ispravnicilor ținutului Suceava, să aleagă și să hotărască bucata de loc din hotarul mănăstirii Râșca - moșia Plopul, împresurată potrivit egumenului Calistru dinspre moșiile Dumbrăvița a lui Costache Pătrașco și Blăgești a mănăstirii Moldovița¹¹⁶.

Calistru Ene adeverește la 2 martie 1777 schimbul de țigani făcut cu Lupu Nacu biv trei vistiernic. Asstfel, Maria, țigancă mănăstirii se căsătorise în două rânduri, prima oară cu Vasile Cobzariul sin Ursul, țigan fierar, iar a doua oară cu Gheorghie, ambii ai Nacului. Dintre copiii Mariei trăiau Iftimi și Anița. Calistru l-a „apucat pe dumi(sale) Lupul Nacu ca să-mi de pe Maria, fiind țigancă a măn(ă)stirii, și dintr-acești doi copii să-mi de un copil”. În cele din urmă se ajunge la o învoială. Egumenul primește „doao suflețe de țigan, adică pe Necolai Gheba țigan fherariu și pe țigancă lui, anumi Ilinca”, rezultați în urmă împărțirii dintre Lupu Nacu și Mănăstirea Golia¹¹⁷.

Mănăstirea Râșca prin egumenul Calistru Ene și Catrina Tuduroae își impart la 28 mai 1777 cele două fete „luând un țigan al Mănăstirii(i) Râșcăi o țigancă a dumisali”¹¹⁸.

Ieromonahul Ioasaf (după 1 octombrie 1777-după 23 octombrie 1779)

Devine egumen, conform mărturiei din 11 ianuarie 1801, „după tăere(a) lui Grigori vod(ă) Ghica la 1777”, întâmplată la 1 octombrie 1777 în Casele „Beilicului” din Iași. Împreună cu proin egumenul Calistru Ene cercetează hotarele moșiilor mănăstirii, printre care și Speeștii de la ținutul Neamțului. Ioasaf ajunge egumen la Mănăstirea Bogdana¹¹⁹. S-a menținut ca egumen timp de patru ani și la 5 iunie 1795 îl găsim viețuitor la Râșca ca proegumen¹²⁰.

Clopotul turnat la mănăstirea Râșca la văleatul 7288 <1779 septembrie 1-31 august 1780> (după 1 septembrie și înainte de 23 octombrie 1779) în timpul egumeniei lui Ioasaf, cu ajutorul proinegumenului Calistru Eni, va fi returnat în anul 1834 cu osârdia arhimandritului proestos al mănăstirii, Isaia¹²¹.

Banul Panaite Canta (?), dregătorul ținutului, aflat în dispută cu „țărani” de pe moșiile Mănăstirii Râșca, pe care îi disprețuiește, oferindu-i ajutor ieromonahului Ioasaf în caz de „înpotrivire de cătră țărani după obiceiul lor a nu să supună la celi ci sânt obicinuité venituri a plăți”, cât va ocupa funcția administrative. Îi propune la 23 octombrie 1779 egumenului Ioasaf cedarea bucății de loc Poculenii aflată lângă casa sa în schimbul a „ o ogradă de vii ce amu la Cruce de Gios cinci pogoané întregi lucrătoare”, cu cramă bună, precum și un loc sterp în uliță. La data propunerii, la mănăstire viețuia Calistru proin egumen „ca un înbătrânit”, a cărui semnătură alături de cea a soborului erea necesară pe cererea de schimb ce urma să fie înaintată mitropolitului¹²². Ioasaf viețuia la Râșca la 5 iunie 1795¹²³ și încă trăia la 3 noiembrie 1832, fiind orb¹²⁴.

Calistru Ene (după 23 octombrie 1779 - după 26 octombrie 1781), a doua oară.

Egumenul Calistru Ene și călugării de la Râșca participă la 27 iulie 1780 la hotărârea moșiei Dumbrăvița în urma reclamației lui Costache Pătrașcu iscihodar, în urma împresurii unei bucăți de loc dinspre Bogoslov, jăluitorul având câștig de cauză cu mărturia din 27 martie 1740¹²⁵.

¹¹⁶ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/27.

¹¹⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/12.

¹¹⁸ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/13.

¹¹⁹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/46.

¹²⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/22.

¹²¹ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, p. 55; Artur Gorovei, *Inscripții*, în „Miron Costin”. Revistă de cercetări și mărturii istorice, Ediție anastatică, vol II (anii 1915-1916; 1919), Ediție îngrijită de Lucian-Valeriu Lefter, Cuvânt înainte de Ștefan Gorovei, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, Iași, 2008, p. 59.

¹²² Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/13.

¹²³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/22.

¹²⁴ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/104.

¹²⁵ Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCCIX/14.

Constantin Moruzi, anulează la 1 februarie 1781 schimbul făcut între egumenul Calistru și spătarul Costandin Palade, căruia i-a dat o moșie a mănăstirii Râșca de la ținutul Neamțului, provocând tensiuni în rândul megieșilor, invocând dispoziția sa „încă de doi ani mai înainte ca egumenii mănăstirilor aceștii țeri să nu fie volnici a vinde sau a schimba ale mănăstirilor moșii, vii, țigani și altile, fără știre domniască. De vreme ce s-au cunoscut că unii din egumeni pentru interesul lor, ori pentru hatâruri, vând și schimbă afierosirile mănăstirilor, nesocotind ei păcatul și că cu această a lor re urmare, vor să aducă pe svintele mănăstiri foarte la proastă stare”. Nesupunerea egumenului atrăgea trimiterea omului domnesc „cu grele ciuboti”¹²⁶.

Idila dintre țiganca Ilenii, fiica răposatului Ursu Iurașcu, soția lui Gheorghe Anastase și el răposat, cu un țigan al Mănăstirii Râșca va fi urmată de cercetarea făcută de ispravnicii Toderășco Balș spătar și Petrachi vameșul încă din timpul vieții lui Anastasă, reluată în 1781 de spătarul Constantin Palade, ispravnicul ținutului Neamț. Văduva Ileana Anastase, a cărei unchi era Ștefan Catargiu biv vel ban, dă zapis de adeverire la 26 octombrie 1781 la mâna egumenului Calistru Ene pentru două suflete de țigan ce urmau să fie stăpâniți de Mănăstirea Râșca „ca pi niști drepți robi și șerbi”. „Iar pe numitul Gavrilos și cu fimee lui Măriuța și cu toți copiii lor, afară dintr-acel ce-au poprit p(ă)rintele egumenu, mi-au dat la stăpânire me” (a Ilenii)¹²⁷.

Varlaam (ante 28 mai 1782 -după 23 mai 1783)

Varlaam sosește de la Mănăstirea Neamțului împreună cu un grup de monahi, moment în care primesc și cinci pogoane de vie la Țifești, așa cum reiese din scrisoarea lui Paisie Velicicovschi din 31 ianuarie 1794, lăsate în paragină de vreo 6-7 ani (de pe la 1787-1788), situație asemănătoare cu cea a viilor din proprietatea Neamțului „din pricina tulburării vremilor”. La dorința mitropolitului țării, Paisie intervine și propune lucrarea viilor de către cei de la Râșca sau revenirea lor la Mănăstirea Neamțului¹²⁸.

Egumenul Varlaam prin duchiul Sofronie, vechilul Mănăstirii Râșca, se judeca la 28 mai 1782 cu Alexandru Drace și răzeșii săi din satul Movila Ruptă pentru stăpânirea moșiei Lihnești, ținutul Dorohoiului¹²⁹.

Disputa privitoare la împărțirea fânațului dintre Varlaam și locuitorii satului Moișa, ținutul Suceava, moșia mănăstirii Râșca (aceeași situație conflictuală este amintită în satele Bogdănești și Boroaia), cercetată și de ispravnicii Mihălache Racoviță spătar și Iordache Canano medelnicer și reflectată în anafora din 23 mai 1783, ne indică dorința ispravnicilor și sătenilor de înlăturarea lui Varlaam din egumenat, căruia Divanul și domnul îi vor da dreptate¹³⁰.

Mănăstirea Râșca deținea o moară cu două pietre și două roate „șândilită”, situată pe o gârlă „scoasă din apa Moldovii”, pe moșia domnească Baia, ce va fi făcută danie logofătului Ioan Cantacuzino. Egumenul Varlaam ajunge la înțelegerea din 28 mai 1783 cu logofătul Ioan Cantacuzino, care ni-și dorea maora mănăstirească pe moșie, dar nici păgubirea acesteia, obligându-se să „să scoată gârlă din apa Râșcâi pe moșia măn(ă)stirii Râșcâi” și să ridice o moară prin propriile eforturi financiare, asemenea celei de pe moșia Baia, pe care mănăstirea urmă să o stăpânească până la finalizarea celei noi. Actul întărit prin aitoritatea mitropolitului Gavriil Callimachi, va fi semnat și de Sofronie duchi, ierodiaconul Aftanasie, ieromonahul Aftanasie, logofetul de taină Șerban, cu acordul întregului sobor¹³¹.

Arhimandritul Paisie (ante 18 mai 1784 –ante 12 iulie 1786)

¹²⁶ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/29.

¹²⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/14.

¹²⁸ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIII/19.

¹²⁹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IX/13.

¹³⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/2.

¹³¹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/31.

Paisie Velicovschi răspunde la 18 mai 1784 egumenului de la Râșca, Paisie, în privința moșiei Drăgănești a Mănăstirii Neamțului, pricină veche, stăpânită o perioadă și de călugării de la Râșca, și „alte mâni streine”, care au pierdut-o în urma judecăților în favoarea Neamțului. Paisie de la Neamț se găsea în dispută cu un mazil, Bere, pe care dorea să-l aducă în fața judecății¹³².

Arhimandritul Paisie, egumenul mănăstirii Râșca, obține la 28 aprilie 1787 cartea de blestem a mitropolitului Leon Gheuca pentru alegerea hotarelor moșiilor împresurate, anume Poiana Bogoslovului, Plopul, Zamostiia, Păuolenii, Hărmănești, Roșcani, Boțești de la ținutul Neamțului și Borcești de la ținutul Galați. Documentele mănăstirii Râșca „pe vremea răscoalelor li s-au prăpădit scrisorile în Țara Unguriască”¹³³. Judecata proinegumenului Ioasaf cu Ioniță Gane pentru moșia Plopul constituie obiectul scrisorii din 22 mai 1787 a lui Paisie Velicovschi, starețul de la Neamț trimisă lui Paisie de la Râșca. Moșia Giulești a Mănăstirii Secu era împresurată de același Ioniță Gane, iar starețul de Neamț ar fi dorit să ia carte de hotărât pentru boierii însărcinați de domnie la moșia Plopul¹³⁴.

Arhimandritul Venedict (ante 12 iulie 1786-după 28 aprilie 1787)

Își are metania la Mănăstirea Neamțului, iar în unele surse este indicat egumen la 1784¹³⁵. Alexandru Mavrocordat Firaris încuviințează egumenului Venedict la 12 iulie 1786 perceperea venitului după ponturi locuitorilor de pe moșia Hărmănești de la ținutul Suceava¹³⁶.

Veniamin (ante 6 aprilie 1789)

Proin egumenul Ioasaf mărturisește ocuparea scaunului egumenesc după ieșirea sa de către „Viniamin Tudurii egumen”¹³⁷. Cercetările viitoare și temeinice pot face lumină în privința afirmației lui Ioasaf.

În schimbul locului numit Secăturile din Buda, moșie în care au pătruns „cu plugurile în anii trecut(i)”, locuitorii din satul Moișa se obligau față de egumenul Veniamin la 6 aprilie 1789 că nu vor „mai intra în Buda în fânașul măn(ă)stiri”¹³⁸. A eguminit doi ani, iar după 17 martie 1794 viețuia la Râșca¹³⁹.

Varlaam (ante 30 iulie 1791 – după 17 martie 1794)

Paisie Velicovschi, scrie la 30 iulie 1791 egumenului Varlaam despre cositul fânului „în capul Pleșurilor” a mănăstirii Neamțului de către oamenii mănăstirii Râșca, cerându-i rezolvarea pricinii respective. Scrisoarea atestă prezența lui Varlaam la mănăstirea Neamțului în 1790¹⁴⁰.

Refuzul locuitorilor de lângă mănăstire de a-și construi casele în siliște „unde este loc de sat” este urmat de jalba egumenului către domnul Alexandru Moruzi și porunca acestuia trimisă la 30 aprilie 1792 biv vel paharnicului Iordachi Darie și biv vel serdarul Lupul Balș, ispravnicii ținutului Suceava, pentru cercetare și ridicarea lor din țarini și fânețe¹⁴¹.

Finalizarea perioadei de trei ani de arendare a moșiei Moișa de către banul Matei Milu, inclusiv a văii Râșca Mică, și dorința egumenului Varlaam de a reînnoi contractul de arendă, vor fi

¹³² Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/14.

¹³³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/34.

¹³⁴ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XXV/2.

¹³⁵ Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova*, p. 344.

¹³⁶ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 539-540, nr. 544.

¹³⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/104.

¹³⁸ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/3; Dintre săteni îi amintim pe Vasile vornicul, Alecan, Grigoraș Curcă, Vasile, Toader Gorban, Toader Butnar și Crăciun Butnariul; *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 550-551, nr. 556.

¹³⁹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/17.

¹⁴⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/10.

¹⁴¹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/7; *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 563, nr. 570.

urmate de porunca domnului Alexandru Moruzi din 22 mai 1792 către Varlaam pentru a cerceta jalba locuitorilor și a le-o arenda ca „și mai înainte cu anul”¹⁴².

Nerespectarea înțelegerii cu mănăstirea Râșca de către logofătul Ioan Canta, care a luat cu schimb la 1783 morile și locul lor „ce l-au avut dat de ctitorul cel dintâi, care au zidit această măn(ă)st(ire)”, pentru un alt loc de moară și patru pogoane de vie, dar și de clironomii lui, îl determină pe Varlaam să-și caute dreptatea pe drumul judecătii, apelând la 11 septembrie 1792 la domnul Alexandru Moruzi¹⁴³.

Alexandru Moruzi poruncește la 2 noiembrie 1792 biv vel banului Matei Milo, apoi ispravnicului ținutului Suceava, biv vel stolnicului Dimitrachi și biv vel armașului Petrachi Luchi (Luca?) să cerceteza jalba egumenului Varlaam pentru împresurarea moșiei Bogoslovul dinspre Baia, a cărei vechil era Constantin Dospinescu biv vtori comis. După cercetarea actelor doveditoare ale ambelor părți implicate, cei desemnați urmau să facă dreptate, să emită cartea de judecată și să stâlpească cu pietre hotare¹⁴⁴.

Prin jalba din 17 martie 1794 egumenul Varlaam amintește cartea de judecată a domnului Constantin Moruz în disputa dintre mănăstire și crucerul Ioniță Gane pentru moșia Plopul, ținutul Suceava, nerespectată de crucer și luată în a sa stăpânire. Egumenul cere ca hotarnici pe cei desemnați de către domn, ceruți de Ioniță Gane; spătarul Lupu Balș și banul Dumitrache Sturza¹⁴⁵.

Egumenia lui Varlaam se întinde pe o perioadă de șase ani. După 17 martie 1794 împreună cu proinegumenul Veniamin, proegumenul Ioasaf și întreg soborul mănăstirii încredința mărturia privitoare la trei prisăci ale banului Ștefănachi Bașotă, fiul lui Ioniță Bașotă, așezate abuziv pe moșia lăcașului monahal de la Râșca, fără a da nimic¹⁴⁶. Consultarea proin egumenului Varlaam în problema moșiilor de la Munte de către Sofronie, starețul Mănăstirii Neamțului, este amintită de cel din urmă în scrisoarea din 5 iunie 1795 trimisă arhimandritului Chirilă, egumenul de la Râșca¹⁴⁷.

Arhimandritul Chiril (ante 17 ianuarie 1795)

Chiril Nemțeanul (1794-1804), fostul ucenic de încredere al lui Iacov Stamati – arhidiaconul și economul său de la Huși timp de nouă ani, apoi dichiul la mitropolie, așezat la Râșca egumen de acesta -, restaurator al mănăstirii, lucrează în folosul lăcașului monahal, sporindu-i averea și este trecut în pomelnicul ctitorilor „la 18 Ghenare pe anul 1795 Fevr. 10, împreună cu părinții lui Ioan preot și Ilinca preoteasa și alții”¹⁴⁸.

Arhimandritul Chiril, cu metania probabil la Mănăstirea Neamțului¹⁴⁹, egumenul Mănăstirii Râșca, cere domnului la 17 ianuarie 1795 încuviințarea mutării a 50 de familii, urmașii celor 12 liuzi „de piste hotar, oameni streini fără de bir” așezați pe moșia Bogoslov „în coastile mănăstirii pe pâraul Moișa”, fiind propuse moșiile Boroaia, Bogdănești sau Plopi¹⁵⁰. Cererile arhimandritului Chiril vor fi cercetate de ispravnicii ținutului Suceava la 22 februarie 1795¹⁵¹ și 23 februarie 1795¹⁵². Disputa dintre arhimandritul Chiril și locuitorii satului Moișa va fi judecată de Divanul Moldovei la 7 octombrie 1795¹⁵³.

¹⁴² Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/5; *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 564, nr. 571.

¹⁴³ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/16.

¹⁴⁴ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/39.

¹⁴⁵ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/43.

¹⁴⁶ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/17.

¹⁴⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/22.

¹⁴⁸ Arhiereul Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 92-96.

¹⁴⁹ Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova*, p. 344.

¹⁵⁰ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 608-609, nr. 611.

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 611-612, nr. 614.

¹⁵² *Ibidem*, p. 613-614, nr. 615.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 626-627, nr. 626; a se vedea și anaforoa veliților boieri la p. 627-628, nr. 627

În scrisoarea din 5 iunie 1795, Sofronie, starețul Mănăstirii Neamț, îi amintește arhimandritului Chiril, egumenul Râșcăi, mijloacele coercitive folosite în atingerea scopurilor sale: „ai poroncit de au pus pe unul la fâlangă ca să-l bați, apoi închizindu-i până nu au dat și banii de pe parte(a) Mănăstirii Neamțului nu i-ai slobozit <pe doi oameni din localitatea Pipirig – n.a.> ... noi nu avem voi a ne împlin(i) singuri și a pune oameni streini la fâlangă”¹⁵⁴.

Alexandru Callimachi, în urma jalbei arhimandritului Chiril poruncește la 9 octombrie 1795 biv vel spătarului Dimitrie Ghica și biv vel căminarului Armagu Rafailă, ispravnicii ținutului Suceava, rînduirea unor „oameni cu știință” pentru a cerceta împresurarea moșiei Bogoslovov dinspre Baia, a vel vornicului Constantin Balș, care deținea o hotarnică din 1768¹⁵⁵.

Arhimandritul Chiril acceptă la 26 octombrie 1796 construirea a „niști căsuță” pe moșia Zamostia de către căpitanul Grigoraș Costrăș, vechilul mănăstirii, ce urmau a rămâne lăcașului monahal după trecerea din viață a căpitanului, îndatorat și la plata anuală cu prilejuită de hram a câte 5 oacă de ceară, 3 de untdelemn și una de tămâie¹⁵⁶.

Identificarea documentelor de proprietate ale mănăstirii stă în atenția lui Chiril, așa cum este cazul a două zapise găsite la Schitul Hangu, necesare deslușirii adevărului asupra stăpânirii munților adjudecați și de mănăstirile Neamț și Slatina. Starețul Sofronie al Neamțului se prevalează de presupusa poruncă a mitropoliei de evitarea judecăților, refuzând prezentarea documentelor cerute de Chiril, deplasat la Neamț. Mitropolitul Iacov Stamati scrie la 1 iunie 1798 lui Sofronie în urma intervenției lui Chiril să caute actele cerute¹⁵⁷. Împăciuitor și dornic de liniște în spațiul monastic, Iacov Stamati judecă la 7 septembrie 1798 pricina munților dintre mănăstirile Neamț și Râșca și lecturează hrisoavele de la domnii Iiaș, Bogdan, Alexandru, Ștefan „cel Bun”, Vasile Lupu, pomenește hotarnica lui Pătrașcu Bașotă vtori logofet din timpul lui Alexandru Iiaș, fără a o vedea și militează pentru stăpânirea anterioară preluării egumeniei de către Chiril la Râșca. Cât pentru stăpânirea moșiei Orțești, mitropolitul după lecturarea suretului de pe ispisocul de la Ștefan voievod indică necesitatea cercetării personale a actelor la fața locului¹⁵⁸.

Chiril obține prin carte de blestem la 23 iunie 1798 revizuirea mărturiei lui Lupul Hociung, mazil din Rădeni, pentru arătarea hotarelor moșiei Speești, împresurată de banul Grigoraș Bașotă¹⁵⁹.

Ștefan Budeanu din satul Buda, ținutul Suceava, se plângea domnului la 4 august 1799 de confiscarea de către egumen a curăturii făcută „cu toporul din codru întreg” pentru hrana necesară, efort suplinit „cu patimă de boală”, dar și de achitarea dijmei obișnuite¹⁶⁰.

Viețuia la mănăstirea Râșca la 12 februarie 1808, unde este atestat ca proin egumen¹⁶¹. Se retrage la mănăstirea Căpriana, ajunge dichiul mitropoliei în 1812 sub Gavril Bănulescu Bodoni. Arhimandritul Chiril, supusul împărăției Rusiei, își exprimă pretențiile susținute de consulul general rus de la Iași, asupra chiliilor ce le-ar fi ridicat cu banii săi în timpul egumeniei de la mănăstirea Râșca, precum și asupra unei mori¹⁶². Decesul său se produce la mănăstirea Căpriana unde va fi și înmormântat¹⁶³. Un Chiril, egumenul „de mănăstirea Căpriana”, era împuternicit la 1812 să apere

¹⁵⁴ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/22.

¹⁵⁵ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/44.

¹⁵⁶ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VIII/38.

¹⁵⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/12.

¹⁵⁸ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/13.

¹⁵⁹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/19.

¹⁶⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/60.

¹⁶¹ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VI/42.

¹⁶² Costin Clit, *Un inventar inedit din 1816 și egumenii Mănăstirii Râșca la începutul secolului al XIX-lea*, în „Cadențe peste timp”. Revista cadrelor militare în rezervă și a veteranilor de război din județul Vaslui, nr. 1 (18), 2021, p. 65.

¹⁶³ Arhiereul Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 92-96.

interesele lăcașului monahal în timpul judecății pentru apărarea hotarelor unei moșii¹⁶⁴, iar la 5 noiembrie 1821 se săvârșea din viață arhimandritul Chiril Adrianopolis¹⁶⁵.

Arhimandritul Sofronie (1804-ante 20 februarie 1806)

Arhimandritul Sofronie Râșcanu, cu metania probabil la Mănăstirea Neamțului, inițiatorul pomelnicului, a egumenit la Râșca în două rânduri, prima dată între 1804 și 20 februarie 1806, iar a doua oară între decembrie 1812 și 1 decembrie 1816, după ce anterior îl întâlnim la Agapia, apoi la Socola odată cu înființarea Seminarului din 1803, unde devine și duhovnicul elevilor. Între 1806 și 1812 revine la Mitropolie și în calitate de egumen al Mănăstirii Socola primește un rând de *Minee* la 18 decembrie 1807 de doctorul Ioan Piuaru Molnar¹⁶⁶. La Râșca se remarcă ca bun gospodar, cărturar, abil mânăitor al condeielui, pravilist și cunoscător al canoanelor¹⁶⁷. Îndepărtat din egumenia mănăstirii Râșca, se retrage la Probota, unde va fi înmormântat¹⁶⁸. Trăia încă la 7 mai 1821, când scrie clucerului Ioniță Grigoriu din Fălticeni pentru cumpărarea de cărămizi și seu pentru lumânări¹⁶⁹.

Arhimandritul Antonie (1806-1812)¹⁷⁰, cu metania la Neamț¹⁷¹, se remarcă prin spiritul gospodăresc, primește danii și apără interesele moșiilor mănăstirii, confruntate cu actele de împresurare ale megieșilor¹⁷².

Arhimandritul Grigorie Crupenschi (1 decembrie 1816-9 februarie 1820)¹⁷³

Om de casa mitropoliei, contribuie la înlăturarea lui Sofronie, obține egumenia prin plata rușfertului în valoare de 15000 de lei, împrumutați de la „moscal din Chișinău”¹⁷⁴, demolează paraclisului ridicat de Sofronie, ridică unul nou din cărămidă „pe bașca despre colțul zidiului despre apus, cu toate obiectele lui”, ridică un cerdac mare din lemn, cu două rânduri, în Bogdănești, la Plopi, pentru a petrece cu boierii și soțiile lor, intră în conflict cu clerul de pe moșiile mănăstirii¹⁷⁵.

Arhimandritul Agapie (1820-1821)

A fost un grec susținut de eteriști, desfrânat și zbir, care lasă o datorie de 17000 de lei și vrea să fugă în februarie-martie 1821 în Basarabia fără a reuși, apoi ajunge la Muntele Athos. Mănăstirea Râșca va fi prădată în 1821 de către 40 de turci, „numai zidiul au rămas; pe călugări i-au legat și i-au bătut și i-au prădat”¹⁷⁶.

Isaia (1821-10 februarie 1842)

Impunător, foarte fioros, rău, preface și mărește biserica între 1823 și 1827, adaugă un turn de zid și unul de lemn, lărgeste ferestrele, zidește Proscomidia și veșmântăria, strică un vechi zid, adaugă un pridvor nou la biserică, execută acoperișul, zugrăvește lăcașul și ctitorii după un tablou copiat de Chiril la 1801. Sfătuit cu mitropolitul Vemiamin Costachi, de care era foarte apropiat, renunță la sărbătorirea hramului vechi pe 9 mai și stabilește ziua de 6 decembrie. Se pictează pe

¹⁶⁴ Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, Fundația Regele Carol I, București, 1937, p. 264-273 (hotarnica moșiei Vărzărești din 13 mai 1812).

¹⁶⁵ Șt. Berechet, *Mănăstirea Căpriana*, în „Comisiunea Monumentelor Istorice. Secția din Basarabia. Anuar”, Chișinău, Anul II, Chișinău, 1928, p. 95; A se vedea și Academician Andrei Eșanu, Prof. univ. dr. hab. Gheorghe Postică (coordonatori), *Mănăstirea Căpriana cu schitul Condrîța (secolul al XV-lea-începutul secolului al XXI-lea)*. Studii, documente și materiale, Editura CARTDIDACT, Chișinău, 2019, p. 85.

¹⁶⁶ Costin Clit, *Un inventar inedit din 1816*, p. 61-63.

¹⁶⁷ Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 61.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 74.

¹⁶⁹ Costin Clit, *op. cit.*, p. 75.

¹⁷⁰ Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova*, p. 344.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 344.

¹⁷² Costin Clit, *op. cit.*, p. 61-63.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 75-79.

¹⁷⁴ Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 101.

¹⁷⁵ *Ibidem*, *op. cit.*, p. 98.

¹⁷⁶ Costin Clit, *op. cit.*, p. 78.

zidul pridvorului lângă ușă în calitate de ctitor, alături de arhimandritul Isaia Râșcanu, duhovnicii Pahomie, Isaia și Ioasaf orbul (fostul egumen). I se datorează numeroase obiecte de cult, cărți religioase, veșminte preoțești. Repară și învește clopotnița și „pirgu”, execută un clopot mare în greutate de 1378 de oca „și trei litre”, așează cărțile și manuscrisele vechi – slavone, grecești, românești într-o bașcă reparată de el. Ridică în 1830 un rând de chilii cu 12 odăi și trei săli pentru călugări în rând cu clopotnița, cu beci sub ele, temelie de piatră, ziduri de cărămidă și cu inscripție deasupra ușii la cerdac, strică vechea trapeză și zidește alta peste două beciuri noi, cuhne, cămări, chelărie, spălătorie, pitărie, lemnărie. Așează tabloul ctitorilor de la 1806 făcut de Chiril în trapeză. Înnoiește în 1840 chiliile vechi de la arhondaric – a lui Petru Rareș, Calistru Ene și Chiril -, adaugă 12 odăi cu ceardacuri, apoi face un rând de chilii mici, îngrădește mănăstirea, are grijă de gospodăria ei, formează părinți, introduce pravila de la Neamț. Stopează construirea sihăstriei de călugări din Poiana lui Ioan și o acceptă la Poiana Lipovenilor, unde s-au realizat două rânduri de chilii și temelia bisericii, stricate de urmașul său din scaunul egumenal.

Înființează o școală de „carte” și una de cântări bisericești. Mănăstirea Râșca devine un centru cultural unde se copiază *Letopisețul* lui Miron Costin la 15 iunie 1832, de ieromonahul Theofan, „întocma” după cel de la Slatina, „prin osârdua și cheltuiala sfinții Sali preacinstit părintelului nostru Isaia arhimandrit”¹⁷⁷. Din 1826 datează manuscrisul intitulat *Rânduiala sfințirii bisericii*, copiat în Mănăstirea Râșca¹⁷⁸.

Înlăturat din egumenie, se retrage în satul Hărmănești¹⁷⁹, unde la 20 august își redactează diata, lăsând drept clironom pe stolnicul Vasile, fratele mai mic. Dispune folosirea sumei de 54000 de lei împrumutată logofătului Canta, cu dobânda aferentă, să fie folosită la zidirea unei biserici cu hramul Sfântului Proroc Isaia pe moșia Costești, ținutul Botoșani, a comis(ului) Ioan Gherghel. Gândurile sale de demult erau la ridicarea bisericii se doreau a fi materializate după trecerea din viață. Pentru biserica din Hărmănești lasă argintăriile sale pentru a fi prelucrate și transformate într-un obiect de cult. Mănăstirii Râșca lasă prisaca de la Hărmănești cu cu 52 „matci stupi și cu roii ci vor fi”, butca cu patru cai, iar pentru monahi gândește împărțirea lucrurilor din chilie. Diata amintește pe fratele lui Isaia – stolnicul Vasile, surorile și nepoții, fără a fi niminalizați. Prin diată își exprimă dorința înmormântării la Hărmănești¹⁸⁰. Narcis Crețulescu are o privire sumbră asupra sfârșitului vieții alături de neamurile lacome care l-au sărăcit. Se pare că Isaia a murit într-o mizerie neagră. Va fi înmormântat la Mănăstirea Râșca în exterior la strana dreaptă¹⁸¹.

Îi urmează **Teodorit (1842-1848)**, **Neonil Boca (1848-1850)** și alții¹⁸².

¹⁷⁷ *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un corpus*, editat de I. Caproșu și E. Chiaburu, IV (1829-1858), Iași, Casa Editorială Demiurg, p. 2009, p. 59.

¹⁷⁸ *Ibidem*, III (1796-1828), Iași, Casa Editorială Demiurg, p. 584.

¹⁷⁹ Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 108-113.

¹⁸⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XXVIII/1

¹⁸¹ Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 114.

¹⁸² *Ibidem*, p. 114-117.

DOCUMENTE

1.

1649 (7157) februarie 28, Iași

† Иѡ Басиліе ввевѡда, Б(ѡ)жію м(и)л(ѡ)стію, г(ѡ)сп(ѡ)д(а)ръ Земли Молдавскѡи. Adecă au venit înnaintia domniei méle și înnaintia alor noștri moldovenesți boiari mari și mici rugătorii noștri, egumenul Nastasie și cu tot săborul de la sv(â)ntaa m(ă)n(ă)stire de la Tazlău, unde-i hramul Nașterea sv(i)nții sali Precistei, și au pârât de fați înnaintia noastră cu rugătorii noștri cu egumenul Daniil și cu tot săborul de la sv(â)ntaa m(ă)n(ă)stire de Râcica, unde-i hramul Sv(â)ntul și mare părinte de minuni făcător a lui H(risto)s, Neculaiu, pentru sat pentru Podoléni, ce iaste pre apa Bistriței în ținutul Niamțului, cu loc de mori într-apa Bistriței, și cu tot venitul, ce acel sat au fost mainte dreptu domnescu, ascultându de ocolul Pietrei, dzicându călugări(i) de la Tazlău cum le iaste lor direaptă dare și miluire sv(i)nței m(ă)n(ă)stiri de la Alexandru vodă, cela ce au făcut Slatina, și au arătat și un uric de la Alixandru vodă.

Iară rugătorii noștri, călugării de la sv(â)ntaa m(ă)n(ă)stire de la Râcica, așa au dat samă înnaintia noastră cum le iaste lor direaptă dare și miluire de la Pătru vodă cel de apoi, cându au fost ep(i)scop la Roman părintele Agathon de postrig de Râcica, și au dat acel părinte atunci 30000 de aspri la Pătru vodă, de s-au dat întrébațâi, cum ne-au arătat râcicianii și uric de la Pătru vodă de dare, și de miluire, și de întăritură, de la alți domnii, ce-au fost mainte de noi. Și au tot ținut ei acel sat de atunci până acmu.

Într-acéia domniia mea am întrebat pre tăzlăoani, ținut-au ei vrodănăoară acel sat cu (ace)¹ uric au n-au ținut. Iară ei așa ni-au răspunsu și au dzis că au ținut până la la² Pătru v(o)¹dă. După acéia li-am zis să aducă niscare mărturii, oameni buni și bătrâni, megiași dinpregiur acelui sat, sau și niscare călugări bătrâni, ca să mărturisască într-acesta chip c(u)¹m (or și ?)¹. Nime nu s-au aflat să le fie lor mărturie, ce toț(i)au mărturisit când au fost înpregiurul acelui sat, boiari și slugi domnești, și alți oameni buni și bătrâni într-acesta chip cum acel sat mai dinnainte vréme au fost sat domnescu, ascultându de ocolul Pietrei, c(um mai s)¹us scriem, până l-au dat Pătru vodă lui Agathon, ce au fost ep(i)sc(o)p la Roman, și de atunci tot l-au ținut călugării de Râcica până acmu, iară tazlăoanii nu l-au mai ținut nici odată, nici la Pătru vodă, nici mainte de Pătru vodă.

Deci domniia mea am socotit înpună cu tot Svatul nostru și i-am giudecat cu giudeț dreptu și cu sv(â)ntaa pravilă a biséricii și cu pravila înpărăților, și după obicéiul ț(ă)râi, și așa li-am aflat lor giudeț deaca n-au ținut tazlăoani(i) niciodată cu acel uric de la Alexandru vodă, nici au mai cercat ei acea ocină de atunci până acmu, nici de acmu înnainte să nu mai ție, căci și uricul lor s-au aflat nedireptu și făcut cu vicleșug, și în noadzăci de ani nu l-au mai ivit. Și am dat domniia mea învățătura alui nostru cinstit și credincios boiarin Toderășco marele logof(e)t ca să scoat(ă) țincușe dintr-acel uric a tazlăoanilor, unde scrie numele acelui sat a Podolénilor, căci că și pravila înpărătească încă scrie pentru moșiile beséricii de nu se vor cerca până în patruzăci de ani, de-acii să nu mai aibă treabă la acéia moșie în véci.

Deci rugătorii noștri călugări(i) de Tazlău, ei au rămas dinnaintea domniei méle și din toată légea ț(ă)râi, iar rugătorii noștri, egumenul Daniil și cu tot săborul de la sv(â)ntaa m(ă)n(ă)stire ce mai sus scriem, Râcica, ei s-au îndireptat și ș-au pus ferăia în vistiiariul nostru 24 de florinți, cum de acmu înnainte ca să aibă ei a-ș(i) ține a lor diriaptă dare și miluire a sv(i)nței m(ă)n(ă)stiri, tot satul ce mai sus scriem, Podoléni, cu loc de mori într-apa Bistriței, și cu tot venitul pre hotarul cel bătrân pre unde au ținut de v(e)ac, iară călugării de la Tazlău ca(re să)¹ nu mai aibă a se amesteca (într-)¹acel sat, nici a mai pârî de aceasta pâră, nici a mai dobândi niciodată în véci, căci s-au aflat și s-au adevenit binne că acéle direase a tazlăoanilor sintu mincinoase și vicleșe, și au înblat ei cu meșterșuguri să dobândească, iară de să vor și mai ivi cânduva în vro vréme niscare direase la tazlăoani pre acel sat ce scrie mai sus să nu să

criadză, ce să s(e) rupă. Iar cine va scorni pâră pentru Podolėni asupra răcicanilor să fie de mare certare și de gloab(ă) 50 de boi porțai domnii mēle, și altu nime să nu să amēstece prest(e) această adevărată carte a noastră.

Пис ъ Исцх, в(ъ) л(ѣ)тѡ *зрнз <7157/1649> м(ѣ)с(а)ца фебр(у)аріе кн <28>.

Га(а)м г(о)сп(о)д(и)нъ велѣл.

Иѡ Басили в(о)евѡда <m.p.>.

† Дѡмитрашкѡ <писал>.

<La sfârșitul documentului, fila. 1v.>: EX LIBRIS I. A. CANTACUZENI.

<Pe verso-ul filei a doua>: † Гъи запис за тѣж(е) на селѡ Подѡлѣни от Бас(и)ли (во)евѡд; S-au scris la condică; *зрнз фебр(у)аріе кн / 7157 fevr(uarie) 28.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Achiziții Noi, CI/13. Original, difolio (43 x 28,5 cm.), filigran, sigiliu în ceară roșie, căzut.

EDIȚII: CDM, II, p. 402, nr. 2063 (rezumat).

¹ Rupt; deteriorat.

² Repetiția conform documentului.

2.

1651 (7159) martie 24

Suret de pe ispisoc sirbesc de la Vasilie v(oie)vod din veleat *зрнѡ <7159/1651> март(іе) кн <24>.

Precum au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri ai Moldaviei, a mari și mici, sluga noastră Gavril Cocris, feciorul lui Ionașcu Cocris, nepot răposatului Toader biv pitar, cu mare jalobă și cu multe mărturii de la oameni buni și slugi domnești și megiiși de pe înprejur, și de la rugătorii noștri egumenul cu tot soborul de la sfânta mănăstire ce să numește Râșca. Ad(ică)¹ arătând sluga noastră de mai sus scrisă Gavril Cocris întru acele mărturii, precum că uricile ce au avut el d(e)¹ întăritură de la Ștefan v(oe)vod și dresul de (cum)¹părătură de la însumi domniia mea pe jumătate de sa(t)¹ Pănureștii pe Moldova în țin(u)t(ul) Sucevii, ce este lui dre(a)pt(ă)¹ ocină și cumpărătură de la nepoatele de sor(ă) a lui, de l(a)¹ Merla și de la sora ei, Nastasiica, acele urice și dres, toate au perit dintru acei mănăstire din Râșca, când au venit sultan(ul) cu oaste tătărăscă și cu Șmil hătman, cu oaste zaporojinească, și au prădat Țara Moldovei până la plaiu.

Deci domniia mea și cu tot sfatul nostru dacă am văzut atâta ja(l)¹bă, și cu mare mărturi(e)¹ ne-am milostivit și de la (no)¹i am dat și am întărit slugi(i)¹ noastre de mai sus scris lu(i)¹ Gavril Cocris pe ace de ma(i)¹ (s)¹us zisă jumătate d(e sat)¹ Pănureștii pe Moldova d(u)p(ă)¹ semnile hotarului acelu sat pe unde au umblat din v(e)ac.

Și de s-a i(vi)¹ la vreo vreme acele urice și dresuri ce-au avut el la niscaiva oameni să nu se crează, ci să aibă a le lua de la dâșii sluga noastră Gavril. Pentru acēia să-i fie lui și d(e) la noi driaptă ocină și moșie, și cumpărătură, și întăritură, și uric cu tot venitul nestrămutat nici odată în veaci. Și altul să nu se amestece peste această scrisoare a noastră.

Gavrilașcu¹ vel logofăt.

S-au tălmăcit de Gheorghie Evloghi dascal. *лѡп <1780> іюліе кн <20>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Suret scos după ispisocul sârbăsc de la Vasile vodă. 1780 iuli(e) 20; Pănurești; 7159 mai 4; N° 16.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, CLVI/65b. Suret, difolio; *ibidem*, CLVI/65. Original, în limba slavă, rupt, sigiliu rotund; Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, CLVIII/21. Copie.

EDIȚII: Iuliu Tuducescu, *Păhârnicelul Ioniță Cocriș, boier mazâl moldovean din sec. XVIII (c. 1710-1782)*, în *Lui Ion BIANU amintire din partea foștilor și actualilor funcționari ai Academiei Române la împlinirea a șasezeci de ani*, București, Tipo-Litografia „Carol Göbl”, 1916, p. 161-162, nr. 1.

¹ Gavrilaş, în documentul original.

3.

1652 (7160) aprilie 21

† Смѣреніи ермонахъ Даниилъ, игуменъ весъевр на има ермонахъ Паисіе, и ермонахъ Бисариинъ, и ермонахъ Андреи, ермонахъ Арсеніе, ермонахъ Гедешн, ермонахъ Силиван, ермонахъ Дософен, ермонахъ Івнекентіе, іермонахъ Генадіе, іеродіаконъ Іоакимъ, іеродіаконъ Феодосіе, и монахъ Пахоміе, и монахъ Селевестръ, и монахъ Бенедиктъ, и монахъ Гинодіе, и монахъ Рафанил, și tot săborul de la Svânta Mănăstire de la Râcica. Scriem și mărturisim cu cest zapis al nostru cum am vândut noi de bună voia no(a)stră, de nime nenevoiți, nici asupriți, patru falci de vie mării sale lui vod(ă) lui Vasilie (voe)vod la Cotnar în dealul Mândru, ca să fie ocină și moșie mării sale în vécui, drept patru sute (...) ¹ de lei, iar după viața noastră ca să n-aibă nime din călugăru sau din mireni a-ntoarce, ce să fie ocină și moșie mării sale și a le da măriia sa cui va vrea. De-aiasta, scriem și mărturisim cu cest zapis al nostru.

Și de mai mare credință am pus și pecétea mai gios a svintei mănăstiri, да с(а) знает.

В(ъ) л(ѣ)тѣ 7160/1652 > апр(иліе) 20 <20>.

Și aceste patru falci le-au cumpărat măriia sa svintei mănăstiri de la Cetate de la Neamțu că să-i fie moșie în veci.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7160 apr(ilie) 20. Zapis pre viia Cotnariu; N. 44 3607. Moldovinea(s)că; Zapis iermonahului Daniil egumen M(ă)n(ăstirii) Râșca.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Neamț, LXXXVII/14. Original, difolio (32 x 21 cm.), filigran, sigiliu în fum; *ibidem*, XXXVI/67, nr. 11. Rezumat.

EDIȚII: Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, VII. *Cărți domnești, zapise și răvașe*, București, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, 1904, vol. VII, p. 371, nr. 4 (rezumat); *CDM*, II, p. 429, nr. 2228.

¹ Tăiat.

4.

1657 (7165) aprilie 20

Noi Gheorghie Ștefan, voevod Moldovei. Scriem domniia me la boerii noștri la Beldiman vor(ni)c și la Ilie Arapul, ce-au fost vor(ni)c. Dămu-vă știre că s-au pârât de față înaintea noastră, sluga

noastră Vasilie Cârlig din Bricicani, cu boeriul nostru cu Neculai vameșul, și cu Grigoraș, fecior lui Gheorghie hatman, pentru giurățate de sat de Unguraș, ce iaste (la) țin(u)t(ul) Neamț, zicând Vasile Cârlig cum le-au făcut lor Gheorghie hatman mare împresurături de le-au luat aceia moșie fără de ispravă cu asupreală. Pentru care lucru au avut acole Gheorghie hatmanul lângă Unguraș un sat, anume Buhușeștii; Deci cu hotarul acelui sat le-au împresurat și moșiia lor, iar Neculai vameșul și Grigoraș, ficior lui Gheorghie hatman, ei așa au zis înaintea noastră, cum nu le-au făcut lor, părintele lor, Gheorghie hatman nici o împresurătură, și tot pe unde țin ei, pe acolo au ținut și hatmanul. Și de la cine au cumpărat hatmanul, iarăș pe unde țin ei, pe acolo a țin(u)t și vânzătorii hatmanului.

Pentru acesta lucru deacă vei vede cartea domniei méle, iar voi să străngeți oameni buni și bătrâni de prinpregiur megieși și să puneți niște oameni buni ce vor ști hotarâle să meargă cu brazdele în cap, să le aleagă hotarul Ungurașilor despre Buhușești, precum veți afla mai cu dreptul, și precum vor ști oamenii cei buni cu sufletele lor, și de(a)că vor alege precum va fi mai cu dreptul, să faceți(i) o mărturie să ne dați știre în ce chip veți afla. **Тое пишем.**

✱ **зрѣе** <7165/1657> **апр(иліе) к** <20>.

Iaste pecete g(os)p(o)d.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/8, f. 2v., nr. 3. Copie.

EDIȚII, CDM, III, p. 74, nr. 251 (rezumat).

5.

<1660> iunie 5¹

Izvod de diată ce s-au scos dup(ă) diata ce au făcut Ion Prăjăscul, pricum scrie în gios.

† Ion Prăjăscul v(e)l vornic Veșnei Zemli. Netâmplându-m(ă) eu la casa mia și fiind la Țaregrad pentru tre(a)ba țărâi, viind la casa mea, milostivul Dumn(e)zeu mi-au dat de am căzut la maré boal(ă). Deci eu vădzând că mi s(e) apropie ceasul morții și acela ceas luptându-m(ă) cu mo(a)rti și aducându-mi aminte de casa mia cumu-i netocmită și cu mult(e) valuri învăluită, și vădzând că nădejde n-am să agiungu la casa mia să o tocmăscu și să o îndriptezu, ce grăbindu-m(ă) ceasul morții lăsat-am la datul sufletul(ui) mieu cu linbă de mo(a)rte de am făcut (e)pitrup casăi méle și îndriptător și de toate lucrurile cele bune și dripte care iubește milostivul Dumn(e)dzeu să tocmască și să îndriptedze dumnealui Neculai Buhuș med(elnicer), și dumnealui Statie jicnicear, și dumnealui Toderășco Prăjăscul, și dumnealui Gheorghie(ă) Șeptelici, și dumnealui Savin Șoimariul, pre dumnealor am socotit să fie la tocmitul și la îndreptatul casăi méle, pe cum iubești milostivul Dumn(e)dzeu. Și am lăsat cu linbă de mo(a)rté dinainte dumisali Dabijii vornicul, și dinainte lui Andronach(e) biv post(elnic), și dinainte lui Solomon stol(nic), și dinainte lui Panaiut ușeriul, lui Mihălache comisul, și dinainte lui Ene cămăraș, și dinainte a mulți oameni buni de țar(ă) carii s-au prilejit cu noi în cas(ă).

Astrucarea mia să fie la moșie părinților mei la Hălăștiiani și la pameț să mă grijască (e)pitrupii dinpriun(ă) cu fâmeia mia cu Paraschiva pân(ă) la anul.

† Să socotească să dea pe la măn(ă)stiri 40 de sărindari și bani să dea Paraschivei ce i-am dat eu pentru sat pentru Bârlești. Dat-am la măn(ă)stire la Râșca nești pâine și alte bucate pentru o tocmal(ă) ce făcusăm. Deci satul Bârlești să fie a măn(ă)stirii pricum au fost, iar pentru pâine și pentru altă ce li am dati să-m(i) fac(ă) pamete la anul. Așijderea pentru mo(a)rte ce m-au apucat în țar(ă) străină și păgână, și nefiind duhovnic să mă ispovedoiascu, să întrebați(i) pe popa Iosip de la Aron vod(ă) eg(u)mănul, duhovnicul mieu, că m-au învățat să mă cumenec în dzioa de paști, și eu nu m-am cumenecat. Deci ce învățătur(ă) va da să pliniți(i) dintr-al mieu, și lui să-i dați(i) 150 de oi să fie la măn(ă)stiré și (s)ăi dați(i) un rându di haine de feleandriș și ce a zice că i s-au giuruit și nu i s-au dat deplin, să-i dați. Și preoților di prin satele noastre ce sânt la beserici să le dați cât(e) (o vacă)² cu vițal să mă scrie la la pomeanic.

Pentru ficiorii lui Gheorghie hatmanului pentru nești bani de la Cetate ce au fost luat, deci le-am dat alți bani, iar 400 de galbeni le-am fost rămas și să fie făcut și cartea de afurisenie. Deci acei bani să dea Paraschiva din nește bani ce sântu, iar de n-a hi bani să dea din dobitoc, și să-m(i) ceară ertăciune dinnaintea dumilorvoastre.

Paraschivei, fâmei(i) méle, i-am lăsat Hălăștiani, și Buțcăteni, și Săoanii cu moara, și Oniceniei, și Ciopârlenii, și Boianul la Cernăuți. Aceste sate i-am dat să fie ei pân(ă) i să va tânpla di căsătorit, iar daca să va căsători să fie a rudei, iar de nu să va căsători să fie a ei pân(ă) la mo(a)rtea ei.

Așijderéle și din odo(a)ră ce i-am făcut, să fii toate a ei, altul nime să nu s(e) amestece. Iar satul Văscani să fie a ei de tot, să fié ia volnic(ă), și Prisăcani și Oniceniei să hie volnic(ă) a ținé și a da cui a hi voe ei, însă din Văscani câtă parté s-au cumpărat. Și i-am dat dzeace falci de vie de la Cârjăști pân(ă) să va căsători, iar de nu să va căsători să le ție pân(ă) la mo(a)rtea ei, iar daca va muri să le ia coconi, nepoții miei, surorii méle Alexandrei. Di sate să i se mai dea Blândeștii, că sânt a ei de moșie, și Dubăvățul la Cernăuți, că sânt dupe tatu(l) nostru. Și de s-or și mai afla nescai sate din partea Prăjăscului, părintelui meu, din parte mea optu fâlci de vie la Cotnar(i) să i s(e) dea. Alte sate ce mai rămân să fie nepoților mie(i), lui Dumitrașco sin lui Lupașcu, ficioriu frăține-meu. Din dobitoc ce va rămâne din comându să fac(ă) 4 părți, o parte mortului, o parté fâmei, o parte Alexandrei și o parte nepoților mei, cuconilor frăține-meu. Așijderilea pentru nești unelte ce am cumpărat din Țaregrad, să-i socotiț(i) pré izvod ce est(e) în sânetu să dea datornicilor cu un preț, iar nești sipețel(e) mici să l(e) dea cei coco(a)ne a postelnicului celui maré.

Datorie ce am afar(ă) în laturi 1500 lei la Frangole și la Ververie, 1070 lei bătuți la Pascal visternicul și zăpisul est(e) într-o scaltulcă, iar de-m(i) va fi dat ceva să i s(e) ție în sam(ă). Iar de nești bani ce am dat la ceaușul pașii cându i-au dus **црѣкв(ѣ)**³ să nu i s(e) ție în sam(ă) că n-am tre(a)bă, 1000 de lei la Vasil(e) Brașovan, iar ce va fi dat Șoldăne(a)s(a) să-i ceară de la dânsa. Sânt și alte zăpisă într-o scaltulcă. Deci le vor cerca, ce va fi adevărat să cercaț(i), numai să nu faceț(i) năpaste. Iar un zăpis ai Buciumu să i-l daț(i) că s-au plătit.

Așijderilea și noi cui sântem datori să s(e) plăte(a)scă dintr-aceste datorii, iar de nu agiunge să dea și din dobitoc. Așijderile care ficior au fost cu mene într-această calé, că au fost la săvârșitul meu, să li s(e) dea unue că cât(e) 24 taleri și cât(e) un caltânăr și cât(e) un rându de haine de feléndreș.

Așijderéle ce veț(i) cuno(a)ște bini de parte sufletului meu și despre partea casăi méle, să îndreptaț(i), spré cale ce dumnedzăe(a)scă, că iată cum mi s-au prilejit săvârșitul meu. Deci n-am avut neme să mă învețe aceasta, vă poftescu pre dumneavoastră ca pe nești fraț(i) să nu mă uitați că am petrecut pe lumé cu dumneavoastră, iar eu acmu m-am despărțit despré dumneavoastră, unde au fost voe lui Dumnédzeu, că aceasta calé toț(i) or face-o, numai pentru Dumn(e)dzeu mă rog di toat(e) lucrurile, precum m-am rugat să faceț(i). Și eu m-am săvârșit într-această de țar(ă)făr(ă) credință.

юн(іе) € <5>

Boerii cei (i)scăliți Dabija vornic și o pecet(e).

Panaiut cămăraș.

<La sfârșitul documentului o mențiune din secolul al XVIII-lea>: Din boerii ce scrié că s-au făcut diiata dinainte lor, numai Dabij(a) vor(nic) zice că iaste iscălit, iar Solomon Bârlădianul și alții zice că nu-s iscăliți, ce nu știu, iaste adevărat(ă) acea diiată, au iaste vre(u)n meștersug

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția Documente moldovenești, XXXVIII/12. Copie din secolul al XVIII-lea, cu mențiune contemporană.

EDIȚII: CDM, III, p. 249-250, nr. 766 (rezumat).

¹ Datat după Ion Prăjescu mare vornic al Țării de Sus.

² Spațiu liber.

³ biserică; Transcrierea și traducerea cuvântului din limba slavă aparțin domnului prof. univ. dr. Petronel Zahariuc, căruia îi mulțumim și pe această cale.

6.

1662 (7170) iunie 28

Adecă noi, Dosofteiu egumenu de la măn(ă)stire de la Râșca, și eu Arsenie starețul i călugărul, și Ștefan călugărul, și Veniamin călugărul, și Efrem călugărul, și Iacov călugărul, și Ghenadie călugărul, și Iosif călugărul, și za Calistru călugăr, și Sarafim călugăr, și altu Serafim călugăr, și Trohin călugăr, și toți călugării cu tot soborul de la Sfânta Mănăstire Râșca, scriem și noi toți mărturisim cu acestu adevărat zapis al nostru, cum noi am avut pâră de de câteva ori cu Andreiu Mihulețu pentru o moară ce-au fost făcută de alți părinți ce-au fostu mai nainte de noi la sfânta măn(ă)stire, unde să împreună hotarul Ustii, satului nostru, cu hotarul satului Ohrincii, ce iaste a lui Andreiu Mihulețu.

Fost-am cu doaă părēchi de totarnici¹, anume Vasilie Beldie, ce-au fost vor(ni)c de poartă, și apoi Costandin pârcălabul de Orhei. Deci s-au aflat acea moară cu giumătate de iaz și într-apă în heleșteu, doaozeci de stânjâni pe locul satului nostru Ustie, iar giumătate de iaz cu altă apă ce era, de unde au pus Costandin pârcălabul de Orhei hotarul în sus era a lui Mihulețu. Deci deacă s-au aflat așa, iar Andreiu Mihulețu au tăiat iazul despre parte lui cu giudețu dreptu, deci au statutu moara multă vreme fără de agonisită. Deci nici noi, nici Mihulețu, folos n-am avut.

Într-aceia noi văzându că n-avem cum să ținem moara numai cu atâta loc, ni-am vorobit și am socotit cu tot soborul și am dat dumisale lui Andreiu Mihulețu moara cum au fostu gata cu pietre și cu hiiară, și cu iaz gata, și cu cei 20 de stânjâni de loc, ce sântu ai noștri din sus de iaz, și i-am mai dat zece stâ(n)j(en)i de la moară în gios, drept doi telegari murgi prețuiți drept 80 de talere bit și drept 20 de lei bătuți și tot bani gata, și ni-au făcut dum(nea)lui plata deplin.

Și noi încă toți am primit acești bani care mărturisim și scriem mai sus, pentru căci fiindu și sfânta mănăstire la multă lipsă și socotindu-ne noi că nu putem să ținem moara, fiindu loc mai multu a dum(i)sale a lui Andreiu Mihulețu. Toate aceste care sântu scrise și mărturisite mai sus, acii doi telegari și acei 20 de lei care fac prețul preste tot o sută de taleri bătuți.

Și tocmala aceasta, și acestu adevărat zapis al nostru, noi am făcut și banii am luat dinnainte lui Gheorghie Catargiu, ce au fost cluce(r) mare, și au fostu și dum(nea)lui Chiriac Sturza, ce-au fostu jicnicer mare, și dum(nea)lui Contăș $\widehat{\text{B}} <2>$ log(o)f(e)t, și Dumitrașcu Roșca, și Rugină, și Beldiman, și Stroescul, și Ursul, vornici de poartă. Și au fost și Iane Catacazul, și Iane cămănar, și Lupan vâtavul dum(i)sale lui Racoviță Cehan, marele log(o)f(e)t, și Vasile, feciorul lui Boine de Gârblești, și Nour, căp(i)t(a)nu de Orhei, și Vasile, feciorul Dolocăi. Și au fost și oameni buni din ținut, anume Drăganciul de Săpoteni, și Gane de acolo, și Gavril de Zubrești, și Ghelasie de-acole, și mulți oameni buni.

Pentru aceia să fie dum(i)sale driaptă ocină și moșie, și feciorilor lui neclătit în veci. Și după a noastră petrecere cine va fi pre urma noastră la sfânta măn(ă)stire și să vor ispiti dintru frații noștri să scorniască vro pâră cu niscaiva zapisă pentru această moară, acele zapisă să nu fie nici de o credință, și acela ce să va rădica la pâră să fie neertat de noi de toți și de tot soborul.

Și pentru mai mare credința pus-am și pecete sfintei măn(ă)stiri și noi toți am iscălit dinpreună cu toți acești boeri ce am scris mai sus, pentru aceia să aibă dum(nea)lui să-ș(i) facă și dresă domnești pre acestu zapis adevărat al nostru. Și eu Tiron diiacul am scris.

$\text{Б(ь) лет } * \widehat{\text{зрѣ}} <7170/1662> \text{ юн(іе) } \widehat{\text{кн}} <28>.$

Și-ntr-acest zapis sântu iscăliți toți călugării căț(i) sânt scriș(i) mai sus, și iaste pusă și pecete(a) măn(ă)stirii, și toți boerii și alți oameni ce sântu pomeniți în zapis sântu iscăliți cu mânil sale și-au pus și pecetele.

Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 646 (Condica Mănăstirii Bârnova), f. 43v. Copie.

EDIȚII, CDM, IV, p. 191, nr. 840 (rezumat).

¹ hotarnici.

7.

<1663> august, 4, Horodniceni

Adecă eu, Toderășcu biv comes și Vasile Șoldan biv vist(ier), scriem cu această scrisoare a noastră cum am luat una sută și șaptezeci de lei de la egumenul de Râșca împrumut și i-am luat din postul Sântemării până în toamnă să-i dăm banii, căci acești bani sântu dați de mărie sa vodă pentru sat pentru Ustie ce-au cumpărat de la sfânta mănăstire. Pentru aceia noi să avem a da banii în toamnă. Și acești bani am luat de ni-am apucat să acoperim sfânta mănăstire.

Și pentru credința am și iscălit, să să știe.

S-au scris în Horodniceni. $\text{AB}(\Gamma\text{C}\tau) \text{A} \hat{<4>}$.

Toderășc(u) biv comis, iscal.

Vasile Șoldan biv vist(ier).

Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 646 (Condica Mănăstirii Bârnova), f. 45, nr. 15. Copie. Datat după documentul din 1663 (7171) iulie 14.

EDIȚII, CDM, IV, p. 224, nr. 998 (rezumat).

8.

1664 (7172) ianuarie 12, Iași

Adică noi, doamna Caterina a luminatului domnu Ion Evstrate Dabija v(oe)vod, din mila lui Dumnezeu domnu Țărâi Moldovii, și de la Dumnezeu dăruită iubită fiică noastră Marie, scriem și mărturisim cu acestu adevărat zapis al nostru cum avându domnie mea drepte cumpărături satul Ustie la ținutul Orheiului de la (...) ¹ egumenul și de la tot soborul de la sfânta mănăstire de la Râșca, pentru doao sute de lei bătuți, și pentru doao sute de oi cu miei, și pentru doao sute de stupi, și pentru doaozeci de vaci cu viței, și pentru doaozeci de boi, și pentru doaozeci de iape cu mânzi și un armăsar, carele s-au socotit toate aceste în prețu optu sute și patruzeci de galbeni, precum scrie zapisul a tot soborul, cu pecete sfintei mănăstiri și iscălit de toți călugării cineș cu numele său.

Așijdere și satul Zalucénii iarăș la ținutul Orheiului, carele am cumpărat domnie mea de la dumnaei Antimița, fata răposatului Ureche, ce-au fostu vornic mare, giupâniasa răposatului Alexandru, ce-au fost pah(arnic), dreptu cincisute de lei bătuți, care sat i-au fost Antimiicai păhărniceasa dat din satele giupânu-său lui Alexandru păh(arnicul) după moarte lui cu socotița a tuturor boerilor ce-au socotit între dânșii cu rudele giupânesăi lui Alexandru pah(a)r(nicul); Și au aflat cu socoteală pre amăruntul de i-au dat ei acel satu Zalucenii pentru câteva odoară a ei din zestrele ce-au avut ia de la părinții săi, carele i li-au fostu stricat giupânu-său, vrându să-i facă altele la loc și n-au apucat.

Aceste sate ce mai sus scriem, fiindu domnii mele drepte cumpărături și fiindu sate departe de alte oceni a noastre, și avându dum(nea)lui boeriu nostru credincios și cinstit Nicolai Racoviță hatmanul un satu aproape de alte oceni a noastre mai la munte, anume satul Roznovul pe Bistrița, în ținutul Niamțului, danie de la răposatul Ștefan v(oe)vod, ficiorul lui Vasilie v(oe)vod, pentru a dumisale driaptă slujbă ce i-au slujit acelu domnu și țărâi, iar lui Ștefan vodă i-au fost acel satu Roznovul, împreună cu alte sate de a lui Gheorghie Ștefan v(oe)vod, carele fiindu boerin la părintele său la Vasilie v(oe)vod, credincios și cinstit log(o)f(e)t mare, i-au fostu datu Vasilie v(oe)vod doaozeci de mii de talere bani, să-i fie la sine pentru primejdie. Iar Gheorghie log(o)f(e)t cu aceia bani au cercat mijlo(a)ce și s-au rădicat domnu cu oști streine de au scos pre Vasilie vodă din țară și i-au jăcuit toată avuție.

Deci după ce i-au dat lui Ștefan vodă, ficiorul lui Vasilie v(oe)vod, domnie aice în țară, atuncea au socotit nu pentru altă avuție multă ce i-au fostu jăcuit Ștefan vodă Gheorghie cu oștile, și pentru acele doaozeci de mii de talere ce i-au dat mai nainte bani gata, să-i ție pentru aceia bani, au socotit de au oprit

din satele lui Ștefan vodă Gheorghie, și dintr-însăle au dat danie și miluire celora ci au slujit cu dreptate precum și dum(i)sale acesta satu Roznovul, i-au dat danie pentru driaptă slujba sa.

Deci precum zicem și mai sus, fiindu satul Roznovul mai aproape de alte ocini a noastre, vrutam a face cu dum(nea)lui târgu cu acela satu, ce cu altu preț cu bani nu i-au fostu dum(i)sale vânzător, ce numai ocină pentru ocină depotrivă au poftit.

Deci domnie mea am vrut de-am făcut schimbu cu dum(nea)lui cu aceste sate ce sântu scrisă mai sus, ce mi-s cumpărătură driaptă, și fiindu satul Roznovul mai bun decât unul de acele a noastre, așa am sosit la tocmală și la schimbătură, de ni-au dat dum(nea)lui satu Roznovul cu vecini și cu tot venitul, cât iaste și dumisale danie, și noi i-am datu dum(i)sale satu Ustie și satu Zalucénii cu vecini și cu tot venitul, și dresăle ce am avut domnie mea pre aceste doao sate, Ustie și Zalucenii, li-am dat la mâna dum(i)sale hat(manulu)i, și dum(nea)lui încă dresăle ce-au avut pre satu pre Roznov ni li-au dat la mâna noastră.

Și așa am așăzat această tocmală și schimbătură dinainte dumilorsale a tuturor boerilor care mai gios sântu iscăliți anume cu numele dumilorsale. Pentru aceia de acum înaintea aceste sate, Ustie și Zalucénii, ca să fie dumisale lui Neculai Racoviță hatmanul și giupânesăi dum(i)sale, și cuconilor dumisale, drepte oceni și schimbături în veci.

Și pentru mai mare credința și întăritura pus-am pecete domnii mele și a iubitei fi(i)căi noastre Marie. Și Apostol uricar am scris în Iaș(i).

Б(ъ) ЛЕТ *ЗРОВЪ <7172/1664> ГЕН(АРІЕ) ВІ <12>.

Pecete mitropolii; Pecete episcopii Romanului; Pecete g(os)p(o)d; Pecete episcopii Rădăuții.

Ghedeon mitropolit; Dosithei episcopul Romanului; Theofan episcopul Rădăuțului; Thoma vel vor(ni)c; Solomon Bârlădian vel vor(ni)c; Neculae Racoviță hat(man); Gligorie vel ceașnic; Stat(i)e vel sulger; Toderășc vel comis; Iordache vel med(elnicer); Grigorie Ursache vel cluce(r); Ionașcu vel pit(ar); Ursul vor(ni)c; Chiril vor(ni)c; Condrea vor(ni)c.

Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 646 (Condica Mănăstirii Bârnova), f. 44, nr. 10. Copie; idem, Manuscrisul nr. 629 (Condica Gheorghe Asachi), f. 377-378 (f. l. z). Copie.

EDIȚII: CDM, III, p. 229, nr. 1028 (rezumat).

¹ Spațiu gol.

9.

1667 (7175) iunie 18, Iași

Zapis pe Ustie la Orhei. / Cr(â)sti vor(nic).

*ЗРОВЪ <7175/1667> ЮН(ІЕ) ИІ <18>.

ИДЕКЪ ЕС, ФЕОДОСИЕ, ЕГЪМЪНЪЛ, И МИХАНЪ ПРОЕГЪМЪН, И КИРИАК КЛИСИАШ, И ГИНАДИЕ СТАРИ(Ц) ЕРМОНАХ, ГАЛИРИИ ЕРМОНАХ, ИОАН ЕРМОНАХ, ЛАРИОАН ИРОДИНАКОН, ИСАЕ ИРОДИНАКОН, АРСЪНИИ ИРОДИНАКОН, ФЕОДОР И ВОС СЪБОР ОТ СФЫНТА МЪНЪСТИРИ ОТ РЪШКА ГДЕЖ(Е) (ЕСТ)¹ ХРАМ СФИТЕ² НЕКЪЛИИ.

Scriem și mărturisăm cu acest zapis al nostru pentru un sat pintru Ustie, ce este în ținutul Orheiului pe Nistru, undi dă Răutul în Nistru, cari sat au fost driapt(ă) ocină a sfintii mănăstiri, și am vândut-o noi Dahinii, doamna Dabiji(i) vod(ă), drept opt suti lei. Apoi dumnialui Neculai Racoviță(hat(man)) s-au tocmi cu doamna Dabijii vod(ă). Dat-au dum(nealui) hat(manul) altă ocină doamnei a dumisali, iar doamna Dabijii vod(ă) au dat dum(nealui) hat(manului) schimbătură, driapt(ă) schi(m)bătură, acest sat Ustee, cu tot vinitul.

Iar acmu tâmplându-s(e) sfânta mănăstiri a noastră di-au venit la lipsă și ni s-au stricat trepăzării și ni-au străcat acoperământurili, gândit-am cu tot săboriul ca s(ă) căutăm să vindim dintr-alte ocini ce mai avem a sfintii mănăstiri, să tocmim ce va stricat la sfânta mănăstiri, iar dum(nealui)

Răcoviț(ă) hat(manul), fiind acest lucru în știri dumisali și vrându ca să-i fii și pomană dum(nealui) nu ni-au lăsat într-această vreme ca să vindem ocinili sfintii mănăstiri; Și socotind pentru ca doar să nu hii făcut doamna Dabijii vod(ă) asuprială să fii luat acesta satu Ustie di la noi făr(ă) voe noastră și vrându dum(nealui) ca să-i hii lucrul cu așăzătură, n(e)-au chemat și n(e)-au mai dat 200 lei bătuț(i) bani gata ca s(ă) tocimim ce-a hi strâcat la sfânta mănăstiri. Și n(e)-au plătit dum(nealui) deplin acești bani gata mânelor noastre a tot săboriul.

Pentru ace(ia) și noi încă am mai făcut dum(nealui) hat(manului) încă mai vârtos întăritur(ă) pre acesta sat Ustie, unde dă Răutul în Nistru, ca să-i hii dum(nealui) ocină și cumpărătură din tot locul cu tot vinitul, căci dum(nealui) de iznoav(ă) n(e)-au făcut plat(a) și mai cu asupră pe acest sat.

Și pentru cridița pus-am pecet(ea) sfintii mănăstiri, cu tot săbor(ul) am și iscălit.

Niculai Racoviț(ă) hat(man).

Ftiodosie egumen de Râșca.

Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 628 (Condica Gheorghe Asachi), f. 652. Copie; Manuscrisul nr. 646, f. 45. Regest.

EDIȚII: CDM, III, p. 321, nr. 1489 (rezumat).

¹ Omis în text; unde este.

² În text „СѢИТЕ” (Sfinte).

10.

1669 (7177) iulie 16, Iași

† Иѡ ДѢКА ВОЕВОДА, БОЖІЮ МИЛОСТІЮ, ГОСПОДАЮ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ. Dat-am cartea domniei méli a aduce aicea la domniia mea pre egumenul de la m(ă)n(ă)stire de la Râșca cu toate uricele și direasele ce va avea m(ă)n(ă)stire pre sat pre Motășeni și pre sat pre Văcotești, și pre poenile de la Stavnic, Săcătura și Vlamnicul, să fie să le înfățășeadză cu uricele slugii noastre lui Corlat uricariul, pentru căci că acéle poeni le-au închinat ei lui Iane postélnicul și nu sintu acéle poeni din hotarul Motășenilor, ce sintu din hotarul Văcoteștilor, și sluga noastră Corlat uricarul are strâmbătate despre Iane postélnicul.

Deci să vie aicea cu toate uricele ce vor avea ei să-și întrebe cu sluga noastră cu Corlat uricarul, și nime să nu cutează a ține sau a opri peste cartea domniei méle.

СѢ, ЛѢТ(О) *ЗРѢЗ <7177/1669> ЮЛІЕ СІ <16>.

СА(А)М ГОСП(О)ДИНЪ ВЕЛЪ.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, LXXXIX/173. Original.

11.

1669 (7177) iulie 17, Iași

No. 63.

† ИИ ДѢКА ВОЕВОДА, БОЖІЮ МИЛОСТІЮ, ГОСПОДАЮ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ. Dat-am cartea domniei mele slugei noastre cestui aprod să fie tare și puternic cu cartea domniei mele a aduce aice la domniea mea pre egumenul de la mănăstire de la Râșca cu toate uricile și dresăle ce va ave mănăstirea pre sat pre Mătășeni și pre sat pre Văcotești, și pe poenile de la Stavnic, Săcătura și Vlamnicul, să vie să le înfățoșeze cu uricile slugei noastre lui Corlat uricariul.

Pentru căci că acele po(eni nu au) apucat Verga să ia, că l-au apucat moartea de au murit cu ficiori cu tot, iar Ștefan, ficiorul Vergăi, au zis că n-au întors Corlat nemică tătâne-său, ce-i ține acea parte cu împresurătură.

Deci domniea mea și cu tot Svatul nostru i-am giudecat după obiceiul țării, cum fie când este volnic cumpărătorul cel dintâi să întoarcă celuia ce va hi cumpărat mai apoi, ce precum s-au tocmit întâi Verga capitanul și cu Corlat uricariul nu putem strica giudețul și dreasele lui Vasilie vodă, nici ficiorii nu pot strica tocmala părinților săi, ce numai atâta să-și dea Corlat uricariul credința după dresul cel de pâra ce ni-au arătat de la Vasilie voevod ce au avut pâra cu Verga căpitanul, precum i-au întors acii zece galbini și au giurat Corlat uricariul în sf(ânta) biserică precum i-au dat zece galbini, numai ce i-au rămas cu giumătate de de poloboc de miere sau cinci galbini bani, și s-au îndreptat denaintea noastră și ș-au pus hiearăe după obiceiul țării. Iar Ștefan Verga și cu frații săi au rămas din toată legea țării și denaintea Divanului domniei mele.

Deci de acmu înaintea ca să aibă a ține sluga noastră Vasilie Corlat trei părți dintr-acea siliște din Văcotești (și po)eni(le) le-au închinat ei lui Eani postelnicul și nu sint acele poeni din hotarul Mătășănilor, ce sint din hotarul Văcoteștilor. Și sluga noastră Corlat uricariul are strâmbătate despre Iane postelnicul.

Deci să vie aice cu toate uricile ce vor ave ei, să-și întrebe cu sluga noastră cu Corlat uricariul și nime să cuteze a ținea sau a opri peste cartea domniei mele.

† Іис, лет *зрѡз <7177/1669> юлиѣ зѣ <17>.

Га(а)м господ(инъ) велелл.

Л(ок) п(ечете) господ.

Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 541 (Condica Mitropoliei Moldovei), f. 78-79, nr. 63. Copie.

EDIȚII: CDM, III, p. 392, nr. 1845 (rezumat).

12.

1669 (7178) decembrie 9

Suret

† Ier(o)monah Theodosie, egumen de la sf(ânta) mănăstire Râșca, împreună cu tot soborul, scriem și mărturisim cu acest zăpis al nostru precum noi de bună voia noastră și cu voia ctitorilor, ne-am socotit și am vândut egumenului Iorest și a tot soborul de la sf(ânta) mănăstire Schitul o poiană, pe apa Bistriții, ce să chiamă Fagii, ce iaste mai gios decât alte poiani a mănăstirii Râșcii, și am dat din izvorul Fagilor în sus toată poiana, până în apa Bistriții, cu vale cu tot în sus, până în Vadul Frumos. Așijderea și Răstoaca, și din vad la deal în culme, din culme la deal cu tot Runcul până în Razim, din Razim la vale până în obârșia izvorului Fagilor, din izvorul Fagilor până în apa Bistriții. Și pre acest loc și poiană care mai sus scrie, anume Fagii, cu tot Runcul, ne-au dat egumenul Iorest și tot soborul de la sf(ânta) mănăstire Schitul, dat-au 4 iape cu mânzi, 4 boi, o vacă cu vițel și o iapă tânără și 20 lei bani de argint.

Deci, noi văzind plată deplin le-am dat cu toată voia și le-am făcut și zăpis denainte lui Ioachim egumenul de Slatina și a tot soborul de acolo, și denainte a mulți oameni buni. Și pentru credința ne-am pus și pecetea sf(i)ntei mănăstiri Râșcii, și pecetea sf(i)ntei mănăstiri Slatinii, și ne-am pus și iscăliturile noi călugării, ca să fie de mare credință la mâna molitfilor sale, ca să aibă a-și face și dres domnesc, ca să le fie dreaptă moșie în véci.

Лет *зрѡи <7178/1669> месеца дек(емвріе) ѿ <9>.

Ioachim egumen Slatinii, m-am tâmplat. / Pecete Slatinii.

Ier(o)monah Theodosie egumen ot Râșca. / Pecetea Râșcii.

Galirie proegum(en) ot Slatina, m-am tâmplat.

Ier(o)monah Serafim ot Râșca.

Ier(o)monah Varlaam iscal.

Acest suret s-au scos asemenea de pe cel adevărat zapis, ce este la sf(â)ntul schit Hangu, care spre încredințare s-au întărit și cu a me iscălitură.

1798 ap(rilie) 26.

Macarie nace(alnic) a sf(â)ntului schit Hangu.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/6. Suret.

EDIȚII: Toma G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec (1497-1836)*, p. 157, Chișinău, Tipografia „Tiparul Moldovenesc”, 1939, nr. LXX (mențiune).

13.

1680 (7188) martie 3

Adecă noi, Theodosie, egum(e)n de la sfânta măn(ă)stiré de la Râșca, și tot soborul de acolo, Ghenadie, și Iosif, și Chiriiaș, și Sillion, și Ghedeon, și Serafim, și Nil, și Serafim, i Misail, și Ghelasie, și Ifrim, și Panteleimon și alți călugări toți, scriem și mărturisim cu acest adevărat zapis al nostru pentru rândul unii mori. Care moară iaste în hotarul satului Ustii pre apa Răutului, unde să împreună hotarul satului Ustii cu hotarul Ohrincii, în ținutul Orheiului.

Acela satu Ustie au fostu a sfintei mănăstirii noastre ce mai sus scriem, Râșca, și pentru multe nevoi fiindu lipsită sfânta mănăstire s-au vândut acel satu Ustie mării sale doamnei Catrinei, a răposatului Dabijăi v(oe)vod, cu moară și cu tot venitul, precum arată și zapisul de la soboru, și mărturie de la boerii țărâi dintr-aceia vreme cându s-au vândut acel satu Ustie, și cu mori, și cu tot venitul, mării sale doamnei, numai o samă de călugări au fostu vândut moara lui Mihulețu fără știre(a) soborului.

Deci iară Andreiu Mihuleț au eșit la Divan și ni-au pârât pre noi pre căugări pentru acea moară cum au fost dat și el plată. Deci așa ni-au aflat giudețul la Divan ca să întoarcem noi lui Mihulețu o sută de lei, care bani i-au fost el pre moară și ni-au dat platnici pre noi dinainte Divanului. Întru aceia strângându-ne Mihulețu de bani, și neavându noi de unde da banii, fiindu sfân(ta) mănăstire lipsită, și mărie sa doamna văzându-ne pățându nevoe, nu s-au îndurat și iar au socotit pentru sfânta măn(ă)stire și ni-au mai dat de iznoavă o sută de lei de ni-am plătit de Mihulețu. Și dându noi banii lui Mihulețu, ne-au dat și zapisul cel de vânzare carele am fost vândut lui Mihulețu și l-am dat la mărie sa doamna.

Deci de acum înainte cumpărându mărie sa doamna Catrina a răposatului Dabija v(oe)vod satul Ustie pre zapisăle sale de adevărată cumpărătură, au luat și moara pre sama sa, fiindu moara pre dreptu loc și hotarul satului Ustii.

Deci de acum înainte nici o triabă n-are Mihulețu cu moara că au fostu și vânzare rea și ce au dat el la noi i-am dau deplin banii înnapoi 100 lei, care ni-au dat mărie sa doamna.

Și pentru credința am făcut acestu zapis al nostru la mâna mării sale doamnei și am pus și pecete măn(ă)stirii. Aceasta scriem.

В(ъ) лет *зрпн <7188/1680> март(іе) г <3>.

Pecete Măn(ă)stirii Râșcăi.

Ermonah Theodos, egum(e)n Râșcăi.

Erodiacón Ghedeon.

Arhivele Naționale Iași, Manuscrisul nr. 646 (Condica Mănăstirii Bârnova), f. 43v. Copie.

EDIȚII: *CDM*, IV, p. 120, nr. 464 (rezumat).

14.

1698 (7206) iulie 5

Copie.

Noi Antioh Costandin v(oe)vod, domn Moldoviei. Adică au venit înnainte domniei mele și înnainte alor noștri moldovenești boeri, a mari și a mici, rugătoriuul nostru Varlaam, egumenul de Schitul lui Neagoe, unde iaste hramul Cinstitei și pre cuvioasei curata Maicii Precistei, și ne-au arătat o diiată de la Grigorie Cârlig, ce-au fost vornic, și de la giupâneasa lui Safta, și de la fiul lor Matieș, și cu iscăliturile a mulți boeri și oameni de frunte, scriind și mărturisind precum au dat și au întărit la acel sf(â)nt schit din giumătate de Briscani a trie parte, partea din jos despre apus, care părți au fost danie și cumpărături, o parte din gios dintr-a treia parte giumătate, care parte au fost schimbături cu Buturceștii, și ace parte au fost la dânșii cumpăratură de la Opre, nepotul a Pânășoaei, și lor le-au dat în partea popii lui Toader, fiind că el ținea partea Sofroniei, fata Anii, nepoata Ioanei, și o parte ce le-au fost cumpăratură de la Lichirea, ce au fost a Cucului, și o parte a lui Coșciug.

Aceste le-au dat Buturceștilor, pentru o parte ce le-au fost cumpăratură de la Opre, nepot a Pânășoae. Iar parte lui Murgoci, ce au fost cumpăratură de la Ilieș, nepotul Popiței, și o parte ce au fost cumpăratură de la Tudosâia, fată Bării, și o parte ce au fost cumpăratură de la tatâl său Băra i de la Nestor, și o parte ce-au fost cumpăratură de la Arpintiei, ficior Cheranei călugăriței, cu o livadă în Ruginoasa la podul cel vechiu, aceste părți fac toate din giumătate de sat a treia parte cu hăleșteu, și cu vad de moară pe Briscani, și cu vatră de sat, și cu pomeți, și cu tot venitul cât să va alege pe a treia parte din giumătate din sat despre apus din gios, și cu livadă la măn(ă)stire, și cu loc de prisacă.

Așerdere, ne-au mai arătat și alt zapis de la Vasilie si(n) Popița, și de la sura-sa Irina, ficiorii lui Ionașco Popiții din Briscani, făcut cu iscăliturile a mulți boeri, scriind și mărturisind precum de a lor bună voe au dat danie sfintei măn(ă)stiri a lor dreaptă ocină și moșie o curături din partea Briscanilor di sus despre apus, dintre hotarul ce pogoară cu capătul în Valea Sacă, cu pomeți.

Și me-au arătat și alt zapis de la Andrei Bantâș, și de la Mihălachi Bantâș, și de la Grigoraș Bantâș, și de la Costandin sin Bantâș, și de la cumnatul lor Neculai, și de la giupâneasa lui Tudosca, și de la Pavăl de Hârlicești, și de la giupâneasa lui Dochița, făcut cu iscăliturile du(milo)rsale și altor oameni buni, scriind și mărturisind precum de a lor bună voe au dat danie sfintei măn(ă)stiri, a lor dreaptă ocină și moșie ce să va alege parte lor din sat din Briscani, cu vatra satului și cu tot venitul.

Și ne-au mai arătat și alt zapis de la Grigoraș, făcut cu iscălitura lui, că el singur au dat de a lui bună voe danie sfintei măn(ă)stiri, a lui dreaptă ocină și moșie, cât s-ar alege partea tătâni-seu lui Ionașcu Grecul din sat din Brescani, din vatra satului și din tot venitul.

Și ne-au mai arătat alt zapis de la Ștefan Mușteate, făcut dinainte a mulți oameni buni de frunte, scriind precum de a lui bună voeau dat danie sfintei măn(ă)stiri, a lui dreaptă ocină și moșie doao curături pe Valea Ghelinii, din hotarul Ungurașilor.

Pentru aceia și domnia me dacă (a)m văzut aceste adevărate zapise, crezut-am și de la domnia me încă am dat întărit ca să fie dreaptă ocină și moșie sfintei măn(ă)stiri în veci. **Тѡи пишемъ.**

Летъ ³33 <7206/1698> юли(е) ѿ <5>.

Iaste pecete gospod.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/8, f. 1-1v., nr. 1. Copie.

EDIȚII: CDM, IV, p. 442, nr. 2009 (rezumat).

15.

1705 (7214) decembrie 5, Ocnă

† Adecă eu, Tofan călugărul, scriu și mărturisesc cu acest zapis al meu, precum am dat casa me care am făcut eu în sat în Ocnă cu fâmei me, cu Acsina, am dat mănăstirii dumisale logofătului Buhuș, unde-i hramul Blagoveșteniile. Și am dat casa cu loc cu tot, cu pomi cu tot, ca s(ă) hie danie sfintei mănăstiri în veci, iar dac(ă) ficiori(i) noștri, sau din frați, sau din nepoți, sau ce fel de rudi ce am, s-ar

amesteca a strica danie noastră, să fie afurisit, și treclet, și proklet, și blăst(ă)mat, și legat, de trei suti și opt(sprezece) oteț(i), căci am dat de ne-(a)u pus la sfântul pome(l)nic.

Și la aceast(ă) tocmal(ă) s-au tâmplat monah Partenie, și popa Andronachi u Trotuș, și Sărafim călugărul, și Ionichi călugărul, și preutul Iorda(ch)i sin popa Sorca, și Gligoraș Mârzei, și Frâncul birău, și Arsenie Bordei.

Și pentru credința ne-(a)m pus și pecețili ca s(ă) să cre(a)dză.

С Окинь, дек(емвріе) ѿ <5>. Лет *Зсдї <7214/1705>.

Monah Partenie.

Из, ерен Иордаки, искал <m.p.>.

Tofan călugăr.

Și eu popa Ion Buhoci vădzându driaptă danie cu voe lui svintei mănăstiri am iscălit.

† Eu monah Sérafim ot Râcică, iscal.

† Az, erei Andrei Andronachi.

† Ion(i)chi monah.

Și eu Vasile Băiceanul.

Și eu Dumitrașcu Osiiianul m-am tâmplat.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Precista – Răducanu, XII/4. Original, difolio (33, 5 x 22, 8 cm.), filigran, rupt la îndoituri. Cu note tergalе grecești din din 1706 decembrie 5 și din 1840 octombrie 2.

EDIȚII: CDM, V, p. 129, nr. 500 (rezumat).

16.

1706 (7214) aprilie 1, Iași

Иъ Михаилъ Антиохъ Константинъ воевода, Б(о)ж(ію) м(н)л(о)ст(ію), г(о)сп(о)даръ Земли Молдавскон. Scriem domniia mea la sluga noastră la Nacul de Bae, ce-au fost pârcălab, și la alți orășâni bătrâni de târgu de Bae, și la alți oameni bătrâni de pe împregiur. Vă facem știre tuturor că aicia la domniia mea au făcut jalobă rugătoriu nostru Iorestu, egumănu și cu tot săborul de la svânta mănăstire de la Săcul, zicând cum au un sat, anume Giuleștii, ce sint la ținutul Sucevei, pe apa Moldovei, zicându cum avându și Mănăstirea Râșca un sat ce să cheamă Plopii, alătura cu hotarul săcanilor, și pe unde au fost stâlpit semneli acelor 2 sate s-au stricat de ap(ă). Și acmu rășcanii intră în hotarul săcanilor mai mult de unde au fost sămnele acelor hotar(e).

Pentru acesta lucru iată că vă scriem dea(că)¹ veți vedea cartea domnii méli, (ia)¹r(ă) voi să vă sculați, caril(e) sinteți oameni bătrâni și să mérgeți acolo și înpreună cu călugării și să socotiț(i) cu bună dreptate pe unde îți ști c-au înblat hotarul acelor sati de v(e)ac, așa să hie și acmu, și precum îți socoti și-ți afla mai dreptu, să puneți semne acelor hotară precum au fost mai denainte vréme, să-ș(i) ție cineș hotarul pe dreptate, și precum îți socoti și-ți afla mai drept, să faceți și mărturie la mâna cui s-ar cădea, să avem știre. Aceasta scriem.

С Ис, лѣт(о) *Зсдї <7214/1706> апр(иліе) а <1>.

Белици вол(и)дри ѿчи.

<Pe verso>: 7214/1706 apr(ilie) 1; 140 ani; 120 ani; N° 7; Pe Plop la Suceav(a); Carte gos(po)d pe moșie Plopul; 7214/1706 ap(rilie) 1; No. 1.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/7. Original.

¹ Rupt.

17.

1709 (7217) august 4

Copie

Иви¹ Миѡан Раковицѡ въ(о)в(о)д(а), Божію милости(с), гос(по)д(а)ри Земли Молдавскои.

Facem știre cu această carte a noastră tuturor cui să cade a ști. Adecă acel adevărat credincios și cinst(it) boeriul nostru dumi(sale) Ioan Sturdza vél pah(arnic), slujit-au domnii domnii méle și țării cu credință și cu dreptate. Pentru aceia și domniia mea văzind a lui driaptă și încredințată slujbă cătră noi, ni-am milostivit și dintru a noastră osăbită milă am dat și l-am miluit pre dumi(sale) cu o bucată de loc de pământ din locul domnesc din hotarul târgului nostru de la Baia, precum i-au hotărât cu porunca domnii méle boeriul nostru Bejan Hudici vor(ni)c glotnii, împreună cu oameni buni bătrâni târgoveți și răzăș(i) dinprejur de acolo, anume Andrei șoltuzul din târg din Baia, și Grigori Deleanu nemesnic ot tam, și Lupul Uiaga ot tam, și Pentelei Buda ot tam, și Toader Zamă ot tam, și Ion Gorcea ot tam, și Gliga ot tam, și Neculai ot tam, și Gheorghie egum(e)n(u)l ot Slatina, și proegumen Grigori ot tam, și Fridațchi egum(e)n ot Râșca.

Începândusă sémnile hotarului acestui loc din munte despre apus din capul hotarului din obârșiiia Sașcii, și s-au coborât în gura Seancii pe la un boor véchiu, dându-ș(i) coaste cu hotarul Slatinii, ce să numește Stănileștii, apoi tot pe coasta Seancii la deal, apoi ei dialu(l) lui Dobrea, iar la un boor véchiu de la Alecsandru vodă și opcina tot la vale pân(ă) la Ciunții lui Precop, iar la un boor véchiu, și s-au pus și un boor nou, apoi tot la vale pe opcină, iar s-au găsit un boor véchiu și s-au pus și un boor nou; în curmeziș în gios s-au măsurat cu porunca domnii méle o mie și două sute de stânj(e)ni, și stânjinul de opt palme. Apoi tot la vale pân(ă) în capul piscului în gura Sășcii, apoi drept peste Moldova peste drumul mare pân(ă) în Troian, la mijlocul locului s-au pus stâlp de piatră tot dându-ș(i) coate cu hotarul Slatinii ce să numește Stănileștii. Și s-au măsurat de-a curmeziș în gios 1200 stânj(e)ni spre târg spre Baia. Apoi tot la deal Troianul spre răsărit pân(ă) la o movilă săpată, apoi tot la deal și peste deal pi podiș la o movilă, iar s-au pus stâlp de piatră într-înșea, apoi la deal spre Brădățal alătura cu niște ciritei pân(ă) dă la un stâlp de piatră în capul hotarului ce să tâlnește cu hotarul Lămășenilor, apoi în gios alătura cu dumbrava, și drept la vale pe podiș pân(ă) au trecut de Coltău în preajma movilii, iar s-au pus stâlp de piatră, și s-au măsurat de-a curmeziș 1200 stânj(e)ni. Și tot la vale până lângă drumul cel mare în preajma celuia stâlp, iar s-au pus stâlp de piatră, și la vale peste Moldova în gura Sealcii s-au pus un boor într-un frasin, și de acolo în sus pe marginea codrului s-au măsurat cu poeni de fân 1200 stânj(e)ni pân(ă) în pisc; apoi de la frasin la deal, iar s-au pus boor într-un fag, apoi tot la deal spre apus pân(ă) la obârșie peste munți a Sealcii, unde se tâlnesc hotarale a Măn(ă)stirii Râșcă și a Slatinii cu a Băii. Și un vad de moară de această parte în gârla Moldovii, ce să numește a Ianonășoai. Atăta-i tot hotarul de giur înpregiur, precum văzum și mărturiia de la hotarnici scriind într-acesta chip.

Pentru aceia ca să-i fie de la domniia mea credincios și cinst(it) boeriului nostru ce s-au numit mai sus, dumi(sale) Ioan Sturdza vél pah(arnic) driaptă ocină și moșie, lui și ficiorilor, și nepoților lui și

uric de la noi cu tot venitul stătători în véci. Și pentru aceia și după a noastră viață și domnie pre carele îl va milui D(u)mnezeu cu domniia țării noastre a Moldovii poftim ca să nu surpe a noastră danie și milă, ce mai vârtos ca să aibă a da și a întări pentru vécinica pomenire. И (ИИ) ДА СЕ НЕ СМИШАЕТ.

С ИѢ, ЛѢТ(О) 7217/1709 > АВГ(УС)Т ШІ <16>, ФТОРАГО ГОС(НО)Д(СТВА).

ИѡИ¹ МИХАИ РАКОВИЦ(Ъ) В(О)Б(О)ДА(А).

(L.P).

Acsinti uricariu.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7217/1709 avg(us)t 4. Copiia de pi ispisocul domnului Mihai Racoviță voevod ce s(e) dă moșii Sa(...).

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/4. Copie; idem, Fond Mănăstirea Slatina, III/1, nr. 1. Copie adeverită la 1794 octombrie 16, în Divan, fiind asemenea cu suretul iscălit de Ștefan Sturza fost mare logofăt; idem, Fond Mănăstirea Râșca, I/5-6; Copia prescurtată de pe suretul de la Mănăstirea Slatina, iscălit de banul Ștefăniță Sturdza, în 1792 noiembrie 12, încredințată de Mihail, proegumenul Mănăstirii Slatina; ibidem, I/3, nr. 31. Extras; ibidem, I/105, nr. 1 și 2. Rezumate; ibidem, XXV//31, nr. 14, 16, 17. Mențiune; ibidem, XXV/33, nr. 14, 16 ȘI 17. Mențiune; idem, Manuscrisul nr. 576, f. 53v.-54, nr. 48 și 50. Mențiune; idem, Manuscrisul nr. 1223, nr. 14, 16 și 17. Mențiune.

EDIȚII: CDM, V, p. 235-236, nr. 881 (rezumat).

¹ Copiat greșit în loc de Иѡ

18.

1712 (7220) iulie 20

Suret

† Ier(o)monah Nicanul egumen și cu tot soborul de la sf(â)nta și d(u)mneiasca mănăstirea Râșca. Scriem și mărturisim cu acest adevărat zapis al nostru pentru o moșie ce au fost a mănăstirii Râșcăi, o poiană pe apa Bistriții, ce să chiamă Fagii, care moșie s-au învoit Theodosie egumenul de Râșca cu tot soborul și au vândut-o lui Iorest și a tot soborul de la mănăstirea de la Schit, și au dat Schitului Râșcanilor pe acea moșie 4 iape cu mânzi, și 4 boi și o vacă cu vital, și o iapă tânără, și 20 lei bani de argint. Și așa ei bine învoindu-se, dat-au și Râșcanii schiteanilor poiana Fagii, ce iaste mai gios decât alte poiane a mănăstirii Râșcii, și le-au dat din izvorul Fagilor în sus toată poiana până în apa Bistriții, cu vale cu tot în sus până în Vadul Frumos. Așijderea și răstoaca, și din vad la deal în culme, din culme la deal cu tot Runcul până în Razim, din Razim la vale până în obârșia izvorului Fagilor, din izvorul Fagilor până în apa Bistriții. Și această moșie au ținut-o Schitul aproape ca la 40 de ani.

Deci, molitfa sa Sfidernie, ce-au fost mai înainte de noi egumen, s-au sculat și au apucat călugării de Schit, trăgându-i la giudecată, ca se le întoarcă toate câte scriu mai sus ce au dat Râșcăi, și să-ș(i) ia moșiia înapoi. Și viind la giudecată la sfinția sa părintele mitropolitul și neputându-se alege lucrul, căci pre urmă s-au tâmplat de au perit Sfidernie, de iznoavă ne-am sculat și am tras pe egumenul de Schit la giudecata preaosfințitului părinte chir Ghedeon mitropolitul.

Și așa ne-au socotit și sf(i)ntia sa, să întoarcem schitealnicilor ce ne-au dat mănăstirii și să ne ținem moșiia. Apoi noi, așa ne-am tocmit și bine ne-am învoit și am socotit să nu stricăm ce au făcut acei părinți bătrâni și nu le-am luat moșiia, ci le-am dat și le-am întărit ca să o ție veacinică moșiia precum au ținut și până acum, căci acéia încă iaste casă d(u)mnezeiască ca și a noastră, și de acum nime în veaci să nu aibă a să scula pentru această moșie, nici această pâra să nu s(e) mai pârască, iar care ar mai scorni această gâlceavă și ori la ce giudeț are și să nu li s(e) ție în samă, ci să fie rămas.

Și această tocmală s-au făcut denainte sfinției sale părintelui Ghedeon mitropolitul, care sf(i)ntia sa au și iscălit. Și pentru mai mare credința am pus și peceatea sf(i)ntei mănăstiri, și de pe acest zapis să aibă a-și face și dres domnesc ca să le fie dreptă moșie în veaci.

Оу Иѣ, л(ѣ)т(ѡ) \times зск <7220/1712> юли(е) к̂ <20> дни.

Ghedeon mitropolit Suceavschi.

Locul peceții Sf(i)nt(ului) Nicolae.

Sava diacon pisał.

Acest suret s-au scos asemenea di pe cel adivărat zapis, ce iaste la sf(â)ntul schit Hangu, care spre încredințare s-au întărit cu a me iscălitură.

1798 ap(rilie) 26.

Macarie nacealnic a sf(â)ntului schit Hangu.

<Pe verso>: 7178 dec(e)mv(rie) 9; 7220 iuli(e) 20; Poiana Fagii di pi Bistriț(a).

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/6. Suret.

19.

1732 (7240) iulie 21

† Иѡ Гиоргие Гика воевода вождію м(н)л(ѡ)стію, г(ос)подарь Земли Молдавской. Dat-am carti domnii meali rugătoriului nostru Ghirvasie egumănul di Râșca și pi cini ar trimité să fie volnic cu carti domnii meali a lua di a dzici(a) di pi moșae mănăstirii, ci dzis că ari anumi Lihăniștii, ce să hotărăscu cu Știfăniștii, să ia di a dzici(a) din țarină, din fânaț, din grădini cu legume, din prisăci cu stupi, din tot locul, cu tot vinitul, pi obicei pi cum i-or hi direasăli, și nimi să nu ste îpotriva cărții g(ospo)d, iar cari ar avi(a) civa a răspundi să vii di faț(ă) cu diris ce-ar ave(a).

С Иѣ, л(ѣ)т(ѡ) \times зсм <7240/1735> юли(е) к̂а <21>.

Бел лѡг(ѡ)ф(е)т.

<Pe verso>: 7240/1732 iul(ie) 21. Carte gospo)d pe moșia Leh(ă)nești. 7243 iul(e) 21.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IX/2. Original, sigiliu rotund; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IX/13. Rezumat.

20.

1736 (7244) iulie 4

† Иѡ Григоріе Гика в(о)в(ѡ)д(а), Б(ѡ)ждію м(н)л(ѡ)стію, г(ос)п(ѡ)дарь Земли Молдавской. Dat-am cartea domnii méle rugătorului nostru lui Varlaam Ursachie eg(u)m(en) și cu tot soborul de la Sfânta Măn(ă)stirea Râșca, să fie volnici cu cartea domnii méle pentru țigani mănăstirii ce-au jăluit domnii méle că împrăștiat pintr-alți țigani unde iar găsi, ori în țigani domnești, ori boerești, ori mănăstirești, să aibă a-i lua cu copii(i) lor și cu tot ce vor avea și să-i ducă la sfânta mănăstire, și nimea să nu stea îpotriva cărții g(o)spod. Iar cine va avea a răspunde, să vie să stea faț(ă).

Л(ѣ)т(ѡ) \times зсмд <7244/1736> ю(ліе) д̂ <4>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/1. Original, sigiliu mic octogonal.

21.

1737 (7245) ianuarie 13, Iași

† Іѡ Костандин Некѡли в(о)вода в(о)жею м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)даръ З(е)мли Молдавскон.
Scriem domnia mea la credincios boiariul nostru dumn(ea)lui Andonie biv vel armașu, pârcălabul di Gălați.

Facem știre dumital(e) că domniii mel(e) jălui rugătoriul nostru Varlam Ursache, egumenul de la sfânta m(ă)n(ă)stire Râșca, pe un Mardaros corăbieriu ce trăești acolo în Gălați, dzicându precum au cumpărat acel Mardaros vinitul a douî bălți a m(ă)n(ă)stirii, di la Mălina, di la proin egumen cu zapis și cu dzi, și banii după tocmală ce-au avut nu i-au datu.

Mai jălui egumenul pe niști oameni ce ședu acolo pe moșie m(ă)n(ă)stirii di la Mălina, dzicându că i-au mâncat cu vitil(e) lor 2 stoguri de mălaiu, câte di 40 clăi, și 40 chile mălaiu i-au luat dintr-o groapă și m(ă)n(ă)stire(a) este păgubașe.

De care lucru iată că-ți(i) scriem dum(i)tal(e) să-i chemi pe acei o(a)mini pe toți faț(ă) și să le ei sama cu dreptate, și di a fi așe, să-i plinești banii d(e) (l)¹a acil Mardaros ce i-au rămas rămășiță pe zapisul lui și să-i plinești și mălaiul de la acei oameni ce l-au mâncat și să-i aședzi cu toți cum a fi mai drept, ca altă jalubă să nu mai vie. Iar di a fi altă poveste și nu ii pute aședza acolo, să le dai dzi și cu o mărturie, viindu faț(ă) să avem știre.

С Іѡс, л(ѡ)т(о) *зсме <7245/1737> гин(ар)іе гѣ <13>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Mălina; Moșie Mălina / 7245/1737 ghen(a)r(ie) 13.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/1. Original, difolio, sigiliu octogonal mic.

EDIȚII: *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, Moldova, întocmit de Vasile Mihordea, Ioana Constantinescu, Corneliu Istrati, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, p. 199-200, nr. 140.

22.

1738 (7246) ianuarie 9

† Иѡ Григорин Гика в(о)в(о)д(а), Б(о)жїю м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)д(а)ръ Земли Молдавскон.
Scriem domnie me la boeriul nostru Costantin Sălion. Îțā facim știré că aici la domnii me s-au jeluit eguminul de Râșca pi Adam sulgeriu și pe egumenul de Bistriț(a), dzâcându cum că ari niști țigani a mănăstirii de împărțal(ă) și mergându eguminul cu o carti a domnii mili, acolo dă sam(ă) că n-au stătu la giudecat(ă), nici l-au priimitu. De cari lucru iat(ă) că-ți scriem, viindu-ți carti domnii mili să cauți să-i chemi fați și să iai sama cu amănuntul și ci i s-ar faci parti din țigani a Mănăstirii Râșcăi să-i ei și să dai pe mâna eguminului. Iar dé n-ar înțālege să ni faci știre s-a (tri)mete (?) om g(ospo)d di or lua țigani și a da și ci(u)bot(e). Aceast(a) scriem.

л(ѡ)т(о) *зсмс <7246/1738> ген(ар)іе ѿ <9>.

Прочи гѣ лѡг(о)ф(е)т.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/2. Original, sigiliu mic octogonal.

23.

1739 (7247) ianuarie 13

† Иѡ Григорие Гика воевода, Б(о)жїю м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)д(а)ръ Земли Молдавскон.
Scriem domnia me la boiarii noștri dregătorii carii sântet(i) cu dregătorii pe la ținuturi și la margini, și arhierei și alții toți carii viț(i) fi cu slujbe.

Facem știre tuturor că într-acești ani ni-au fostu dat jalobă egumenii de la m(ă)n(ă)stireli de la Munte, dzicând că vecinii ce-au avut la mănăstiri și la alte sate mănăstirești s-au strămutat de la locurile sale ducându-s(e) pintr-alte sate și pentre alț(i) oameni și m(ă)n(ă)stirele să păgubăscu de poslușanie obicinuită ce-au avut a lua de la dânșii stog de fân să fac(ă) podvoadă să aducă. Și după jaloba egumenilor li s-au dat cărți g(os)pod pentru vecini ca aceia pe unde i-ar afla să-i apuce fiind drepti vecini netăgăduiț(i) și să ia de la dânșii de tot vecinul câte 2 lei pre an pentru stogul de fân și podvoadă ce iara ei obicinuiți a face.

Dară acmu de iznoav(ă) ni-au jăluit egumenii dzicând precum ei cu cărțile domnești înblă și cercând pe acei vecini îi găsăscu, și cerând de la dânșii acei câte 2 lei vecinii pun pricină și nici atâta nu vor să le de. La dregător mărgu și arată cărțile g(o)s(po)d și dregătorii nu vor să le împliniască și rămân mănăstirile de tot păgubașe.

De care lucru, iată că mare poroncă vă dăm, ori de la care mănăstire ar veni călugări cu cărțile g(o)s(po)d să arête c-au aflat dintr-acei vecini și nu vor să le de acei câti 2 lei, să trimiteț(i) să aduceț(i) pe vecinii aceia fate și să luaț(i) samafieșticari boiar dregătoriu sau arhiereu s-ar tâmpla mai aproape, și fiind vecini netăgăduiț(i) să pliniț(i) de la dânșii acei câte 2 lei de om pre an și să dați la mâna omului m(ă)n(ă)stirii. Iară carii or pune pricină că nu-s vecini să-ș(i) de chizeș cum or sta faț(ă) și să le puneț(i) soroc să vie cu călugării la Divan și cum va alege Divanul, așe va fi, că de ni-a mai vini jalobă de la vreun egumen însămnând la cari dregător au arătat carte noastră și n-au vrut să pliniască, om trimite om g(o)s(po)d de a plini de la dregătoriu Acela. Aceasta scriem.

БѢ ЛЕТ *ЗСМЗ <7247/1739> гЕН(аріе) ГИ <13>.

Прочи Г ЛОГ(О)Ф(Е)Т.

Прочи Б ЛОГ(О)Ф(Е)Т.

<Pe verso-ul filei a doua>: No. 2; Pentru vecini / 7247 ghen(arie) 13; No. 3.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/3. Original, difolio, sigiliu mic octogonal.

24.

<1742 septembrie 1-1743 august 31> 7251

Adecă eu, Antoh Strătilă, făcut-am scriso(a)re(a) me la mâna sfinții sali părintelui Naftanail Șăptilici, eguminul de la Sfânta Mănăstire Râșca, si s(e) știie precum că tânplându-s(e) un țigan a sfinții mănăstirii a Râșcăi, anumé Ion, fiind rătăcit de căț(i)va ani de la mănăstire, i s-au tânplat acestui țigan o greșală de au aprinsu o arie a unor o(a)mini și dându-l judecata platnic ca să de patrudzăci lei acelor o(a)meni cu arie și neavând cu cé plăti țiganul l-au închis zapcii ținutului în temniță și eu neștiindu-l a cui este am dat patrudzăci lei și l-am scos de acolo. Acum afându-s(e) că este a Râșcăi au rămas lucrul să-mi de sfinție sa acii patrudzăci lei și să-ș(i) ia țiganul. Dar eu m-am așăzat cu sfinție sa părintil(e) să-mi lasă acistu țigan în patru ani să mă slujască și eu să rabdu di acii patrudzăci lei și pentru boerescul i-am dat sfinții sal(e) patru lei, iar cându s-or plini patru ani să dau dum(i)sal(e) țiganul cu toț(i) copii lui. Iar de s-ar tânpla să fugă țiganu(l) într-acești patru ani, să aibu eu a da samă de țigani.

Și pentru credința am făcut zapis și am iscălit.

Л(Ѣ)Т(О) *ЗСНА <7251/1742 septembrie 1-1743 august 31>.

АНТИОХИ СТРЪТ(И)Л(Ъ) <m.p.>.

Георги (...) <m.p.>.

† Ἰοασαφ ἡγουμενος τοῦ Τοῦδοῦρεν ημων παρῶν <† Ioasaf, egumenul de la Todireni, am fost de față>¹.

Anastas egum(en) ot Agapie m-am tânplat la această tocmală.

<Pe verso>: 7251 fără data; Nr. 7; Anul 7251.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/7. Original.

¹ Transcrierea și traducerea aparțin doamnei Lidia Cotovanu, căreia îi mulțumim și pe această cale.

25.

1746 (7254) februarie 1

† Cinstit și al nostru întru H(risto)s iubit frati chir Naftanail, egum(en) Sfântii M(ă)n(ă)stiri Râșca, cu mitanii mă-nchin și mulțămăscu di dragosti. Alta poftesc pintru ciști doi flăcăi di țigani să le dai doa fiti undi li a plăci(a), să fie de sama lor și noi iarăș altădat(ă) când ni-i pofti ori la vremi și ce ceas ar sosi pofta sfinții tali nepoprit a fi di cătră noi, și să fi(i) sfinție ta s(ă)n(ă)tos.

Al sfinții tali frati întru H(risto)s

Фев(р)аріе) а <1>.

Л(ѣ)т(о) *ЗСНА <7254/1746>.

Никодим ег(у)м(ен) Ст(р)к(с).

<Pe verso>: 7251 fevr(uarie) 4; Nr. 5. Anul 7251 feb(ruarie) 4.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/5. Original.

26.

1748 (7256) iunie 10

† Иѡ Костанд(ин) Ник(о)лае) в(о)е)в(о)да бож(і)ю) мил(о)ст(і)ю), г(о)сп(о)даръ Зѣмли Молдавскон. Dat-am cartea domnii méle rugătorului nostru chir Calistru Ene, igumenul sfinții mănăstiri Râșca.

Și de vréme ce pentru oamenii ce sânt șăzători în satele dupe moșiile mănăstirești, încă din ceialtă a doaa domnie a domniii méle aici la Moldova, prin cărți tipărite ale domnii méle s-au hotărât ca fiiștecare om casnic, ce va fi șăzătoriu și să va hrăni pe moșiia măn(ă)stirească, să aibă a lucra 12 zile pre an măn(ă)stirii, dându ș(i) dijma locului din toate pre obicéiu, și igumenul să pue vornicel în satul măn(ă)stirii pre cine va socoti, fiind supuș(i) ascultări(i) sale. Și acum dar viind mai sus numitul igumen de ne-au arătat jalbă cum că nu vor să lucrédză și să urmeze dupe hotărâre, de al doilea rându i să dă volnicie pintr-această carte a domnii méle a-i stăpâni, să lucréze, urmând la toate dupe cum să hotăréște în cartea tipărită. Că, care n-ar urma, va fi de certare. Într-alt chip nu va fi. Aceasta poroncim.

Л(ѣ)т(о) *ЗСНЗ <7256/1748> юн(і)е) ѿ <10>.

В(е)л постелник).

Прочи в(е)л жит(ничер).

Trecut za condică.

Lupul log(o)f(ă)t.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1748 (7256) iuni(e) 10. N°. 1. Pentru țărani.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/1. Original, difolio, rupt, sigiliu mic octogonal.

27.

1749 (7257) februarie 16, Iași

Nichifor, din mila lui D(u)mn(e)dzeu arhiepiscop și mitropolit Socevei și a toată Moldavia.

† Tuturor celor ce vă aflați întru eparhiia smereniei noastre sau și pre aiurele prin alte părți și locuri, oriunde s-ar întâmpla; Sfințiților întru D(u)hul Sf(â)nt, iubiți frați și întocmai slujitori arhieriei; Preacuvioși arhimandriți și egumeni al sfințelor mănăstiri, mare și mici temătorilor de D(u)mnedzeu, molitfele voastre cucernici protopopi, preoți, deaconi și tot clirosul sfintei beserici, cinstiților de bun niam, dum(neavoastră) boiari mare și al doile și toată diregătorii mare și mică; Făcătorilor de milă, dum(neavoastră) neguțitori, orășanilor și toate alte briasle, și toți de obște pravoslavnicri creștini, câți sinteți adevărați fii maicii noastre sfintei săborniceștii și apostoliceștii beserici ai Răsăritului. Har voao, milă, viață și spăsenie. Vă poftim de la D(o)mnul D(u)mnedzeu a tot puternicul, iar de la smereniia noastră molitfă și arhieriască blagoslovenie vă trimitem.

Cunoscut și mărturisit iaste de toți precum milosteniia iaste de un lucru cinstit și plăcut lui D(u)mnedzeu, și aceia carii miluesc pre cei neputincioși să asamănă cu preamilostivul D(u)mnedzeu, după învățătura D(o)mnului D(u)mnedzeu și Mântuitorului nostru I(isu)s H(risto)s ce dzice în Sf(â)nta Ev(an)ghelie, fiți milostivi, precum și Tatăl vostru cel din ceriuri, încă și milostenia caré se face cătră cei lipsiți are însutită plată și în veacul de acmu și în cel fiitoriu. Ales milosteniia caré să face cătră sfintele beserici, iaste mai cinstită și mai lăudată decât toate alte fapte bune, căci printr-însele să săvârșaste cea fără singe jertvă, aducându-să pentru mântuirea păcatelor și pentru răscumpărarea sufletelor noastre.

Cătră acéstea vă înștiințăm pentru sf(â)nta mănăstire ce să numéște Râșca, caré iaste făcută și zidită de răposaii întru buna credință fericitul Macarie, Episcopul de Roman și Ioan log(o)f(ē)t, și Theodor Băloș log(o)f(ē)t, unde să cinstéște să prăznuiaste hramul Sf(â)ntului Ierarh și de minuni făcătoriu Nicolai. Caré sf(â)ntă mănăstire dintru întâmplările vrémilor și dintru multe nevoi ce-au fost asupra acestui pământ, și dintru în vechimea anilor, au rămas la surpare și la multă lipsă și sărăcie în toate, descoperindu-s(e) beserica și toate chiliile și trepezările și alte povarne, și din casă și de afară au rămas la mare slăbiciune.

Pentru caré molitfa sa smeritul chir Calistru Iani, egum(e)n(ul) aceștii mănăstiri, apucându-s(e) cu agiutoriul lui D(u)mnedzeu și dintru al său câștig ce-au avut, au cheltuit și au dires ș-au înnoit multe în m(ă)năstire. Iar acmu vrând ca să diriagă și să înnoiască și acopere și beserica și altele ce sint stricate, și neagiungându-l puțința, după cea mare și multă milă a lui D(u)mnedzeu au cugetat la mila și agiutoriul pravoslavnicilor creștini, și sfātuindu-s(e) cu alți frați au ales pre acest smerit (...)¹ și l-au primit cătră dragostea voastră; Cătră carii viind vă îndemnăm și noi cu d(u)hul blândéților, cu dragosté să-l priimiți, și cine-i din câtu-i va fi puțința să-l milui(aa)că, cine cu bani, cine cu vite, cine cu oaia, cine cu stupi, cine cu ce să va îndura, și precum D(u)hul Sf(â)ntvă va năstăvi; ca dintru milosteniia voastră agiutorindu-s(e) să s(e) poat(ă) dirége și înnoi céle ce sint stricate, vă veți numi ctitori noi și veț(i) fi pururea pomeniți la Sf(â)ntul Jertăvnic, luând însutită milă în ziua dréptei răsplătiri de la H(risto)s, izvorătoriul milelor, al căruia bună și nespūsă milă rugăm să fiie cu toți cu voi. Amin.

С Ис, въ лѣтѣ) *ЗСНЗ <7257/1749> фев(р)аріе) сѣ <16>.

Никифор митрополит Молдавии <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/6. Original, sigiliu rotund.

¹ Spațiu gol.

28.

1750 (7258) iulie 27

Copie

Io(a)nichie, cu mila lui Dumnezeu Episcop Romanului. Facim știre cu această mărturie a noastră că având Sfânta Monăstire Neamțu o moșie, anume Orțăștii la ținutul Sucevii, cari să hotărăști cu Petrileștii, moșia Sfintei Monăstiri Râșcăi.

Dar împresurându-să o bucată de loc din hotarul Orțăștilor cu hotarul Petrileștilor, ave călugării de îmbe părț(ile) multă pricină pentru ace bucată de loc. Poftitu-ni-au egumenul de Niamț și cu tot soborul ca să mergim acolo și socotim pentru ace bucată de loc pe sămni după cum scrie ispisocile.

Deci noi după pofta lor am mers acolo la Orțăști și am cerșutu ca să ne arăti scrisori și o parti și alta. Iar Grigorie proin egumen de Niamț fiind vechil au scos un ispisoc di la Ștefan v(oe)v(o)d cel Bun din velet 7026 <1517 septembrie 1-1518 august 31>¹, întru cari scrie ace bucată de loc de pricină împregiur în sămni.

Și au mai scos și alt ispisoc iarăș di la Ștefan v(oe)v(o)d cel Bun din let 7030 <1521 septembrie 1-1522 august 31>², iarăș pe ace bucată de loc cu pricină, scriind iarăș în semni împregiur.

Și am cerșut și di la egum(e)n(ul) de Râșca ca să arăti niscai scrisori pentru hotarul Petrileștil(o)r, și așe au dat samă Calistru Iani, egumenul de Râșca, cum că n-au nici o scrisoare. Și mergând noi dinpriună unde să începi hotaru(l) acei bucăț(i) de loc unde scrie în piscu din Obrejiie Poenii. Deci Obrejie împregiurul Poenii păr(ă) la Mărul Roș, deci drept în pârău, deci pârăul la vali preste drum pă undi să împreună pârăul cu Toplița, deci Toplița în sus împregiurul prisecii și împregiurul monastirii. Deci din Toplița drept într-acei piscu de unde am început dintâiu.

Deci și noi mergând pe semnile ci arată ispisocile li-am aflat toati față și s-au cunoscut că-i driaptă moșie Sfintei Mon(astiri) Niamțului, la cari nici Calistru Eni, egumenul di Râșca, n-a putut să pue nici o pricină, ci și noi încă am făcut semni pe herul Mon(astirii) Niamțului, 2 despre partea de sus unde le era pricina din Toplița pân(ă) în piscu, începând din malul Topliții dintr-un ulmu, întru cari s-au pus herul mon(astirii), și de acolo drept prin prisaca unui Arman, și de acole în marginea poenii într-al ulmu lângă Iorugă iarăș(i) herul mon(astirii), și de acole la mijlocul luncii lângă drum într-un ulmu iarăș(i) herul mon(astirii), și de acole într-un plop în marginea poenii dispre piscu, și de acole drept în piscu, pentru că acesta le era toată pricina.

Și noi încă am dat această mărturie la mâna egumenului și a tot soborul di la Sf(ânta) Mon(astire) Niamțului ca să le fie de bună credință.

Let 7258 (1750) iuli(e) 27.

/Iscălit/ Io(a)nichie Episcop Romanului.

Calistru egum(e)n Râșcăi.

¹ A se vedea documentul din 20 decembrie 1518 (7026) în *DRH. A. Moldova, IV (1505-1526)*, volum întocmit de Ioan Caproșu, București, Editura Academiei Române, 2019, p. 171-173, nr. 96.

² A se vedea documentul din 29 ianuarie 1522 (7030) în *DRH. A. Moldova, IV (1505-1526)*, p. 293-296, nr. 153.

29.

1758 (7266) ianuarie 1

Cu mila lui D(umne)zeu, Io Scarlat Grigorie Ghica v(oi)e vod, domn Țării Moldovii. Facem știre cu acest hrisov al domniei mele pentru multă pâra și giudecată ce-au avut la divan înaintea domniei mele și a tot sfatul nostru cuvios rugătoriu nostru Calistru Eni, igumenul de la Sf(ân)ta măn(ă)stire Râșca, cu Alexandru Balica, ginerile Lupului Boțul și cu fâmeia lui Mariia, și cu popa Vasilie de la Gârcina, pentru 2 moșii, anume Roșcanii și Horonțeștii, de pe apa Almașului, de la țin(utul) Neamțului. Pentru care moșii la velet $\times \overline{\text{зсѣб}} <7262/1754> \text{ислн(е)}$ la domnia prea iubit fratelui nostru domnia sa Mateiu v(oi)e v(o)d, fiind rânduiț(i) din porunca domniei sale pe cinstit părintele și rugătoriu nostru sfinția sa chir Ioanichie episcopul de Roman, dinpreună cu credincios boeriu nostru dum(nea)lui Vasile Buhăescul biv vel pah(arnic), ca să hotărască niște sate la țin(u)t(ul) Neamțului a dum(i)sale Aristarh vel vist(iernic), anume Negrileștii și Dolheștii, și arătând răzeșii de Negr(ile)ești și alți înpregiurași cum că hotarul Negrileștilor a dumisali vist(iernicului) Aristarh, încă și a Dolheștilor, să hotărască cu satul Roșcanii a Măn(ăs)t(irii) Râșcăi. Și fiind de față atuncea și Calistru Iane igumenul de Râșca la hotărât, l-au întrebat numiții hotarnici ce scrisori are pe aceste sate Roșcanii și Horonțeștii, ci să hotărască cu Negrileștii și cu Dolheștii, să arăte¹⁸³.

Și la acea vrémé au arătat igumenul că toate scrisorile ce au avut mănăstirea pe acesté moșii la vréméa de răzmiriță s-au prăpădit, dar sămnile hotarilor pe unde au umblat din ve(a)c ce au fost hotărât călugării de la Mănăstirea Râșca, sănt știute, arătând mărturiia de la bătrâni megieși de prinprejur carii trăea pe atuncea, anume popa Vasilie de la Măscătești, și Ursul Nicoară, și Ion Brânzei, și Ion a Ioanii, și Gheorghie a Ștefănesăi, și Thecla, și baba Nazariia, fata Cocului, și Ion Dumbrava mazăl din Dobreni, și monah Theofan, și monah Varlaam de la săhăstrie de la Almaș, carii cu toții au mărturisit cu sufletele lor înaintea episcopului și a păharnicului Vasili, priimind blestemul sfinții sali episcopului, cum că au apucat din vechiu de la moșii și părinții lor stăpânindu-să hotarul Roșcanilor și a Horonțeștilor tot de călugării de la Mănăstirea Râșca, arătând și semnele din piatră în piatră, după cum pre larg sănt arătate toate sămnile la mărturiia hotarnică ce au făcut.

Și atuncea la acea hotărâtură mergând și Alexandru Balica, ginerile Boțului, și arătând înaintea episcopului și a păharnicului Vasilie cum că acesté moșii Roșcanii și Horonțeștii¹⁸⁴ ar fi a lui după moșia femeii sali Boțeștii și ar fi și stăpânit, arătând și scrisori: un suret de pe un ispisoc de la Iliiaș v(oi)e v(o)d și de la frate-său Ștefan v(oi)e v(o)d, și o scrisoare de la un Misail, igumenul din Râșca, ce au fost igumen la velet $\times \overline{\text{зрнл}}$ <7118 / 1609 septembrie 1-1610 august 31>, și alte scrisori mai denoace, cu care scrisori arătând că au stăpânit într-aceste moșii.

Au întrebat numitul episcop și pah(a)r(nicul) Vasili pe marturii de mai sus arătaț(i), apucat-au ei stăpânind pe neamul Boțăștilor într-aceste moșii, și toț(i) martorii aceiia au mărturisit că n-au apucat stăpânind pe alții, ce tot mănăstirea au stăpânit moșia Roșcanii și Horonțeștii, și după dovedirea ce s-au dovedit din marturii au dat moșiile în stăpânirea mănăstirii. Pe urmă neodihindu-să Alexandru pe giudecata episcopului și a păharnicului Vasilie și viind aicea și dând jalobă pre iubit fratelui nostru domniei sali Matei v(oi)e v(o)d cum că cu judecata ce au făcut episcopul de Roman și cu pah(a)r(nicul) Vasili, i s-au luat moșia cu nedreptate și i s-au dat Mănăstirii Râșcăi, și după jaloba lui trimețându-să

¹⁸³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMCCLXVI/1.

¹⁸⁴ Așa în text.

ca să-s(e) aducă și pe igumenul aicea, și tâmplându-să la acéia vrémé igumenul bolnav au trimis vechil pe un ieromonah Arsenie ca să arate mărturiia episcopului și a păharnicului Vasilie, care numitul călugăr viind aicea și fiind rânduiți cu judecata la dumnealor Iordachi Cantacuzino vel vist(iernic), l(o)g(o)f(ă)t(ul) Radul Racoviț(ă) vel log(o)f(ă)t, Dimitrașco Palade biv vel vist(iernic), fiind la acéia vreme hatman, și stând de față cu Alexandru, ginerile Boțului, și arătând Alexandru mărturiia ce s-au zis mai sus de la Misail igumenul în care arăta că au făcut tocmală cu Boțăștii să pue egumenul prisăci și să are pe moșie, și câteva cărți de poroncă scriind tot pentru moșiia Roșcanii și Horonțăștii, din care scrisori neputându-să afla adivărul ca să să dovedească de cine s-au stăpânit aceste moșii, au rămas asupra acelui Arsenii ieromonah ca să mărturisască el de cine au apucat stăpânindu-să acele moșii. Și el întâi ar fi răspuns că tot mănăstirea le-ar fi stăpânit, dar zicându-i să priimască blestem, au arătat pe urmă că au auzit din gura unui stareț bătrân, anumi Nil, cum că moșiile aceste ar fi a Boțăștilor.

Și după mărturisire(a) acelui Arsenie și după scrisorile ce au arătat Alexandru Baleca s-au fost luat moșiile din stăpânirea mănăstirii și s-au fost dat la stăpânirea neamului Boțăștilor, dar la veleat $\times_{3c\text{q}\Lambda}$ <7262/1756> iunie în 15, viind igumenul aicea și dând mare jalobă la domnie sa Costandin v(oie)v(o)d Racoviț(ă), cum că moșiia Roșcanii și Horonțăștii sânt drepte a Măn(ă)stirii Râșcăi, și fiind că acel călugăr ce au fost vechil n-au știut ce să răspundă, nefiind de postreg de acolo de la mănăstire, fiind rus strein, cu nedreptate s-au luat moșiile mănăstirii. Și după jaloba igumenului aducându-să și pe Alexandru, ginerile Boțului aicea și rânduindu-să cu judecata la cinst(it) părintele și rugătorul nostru chir Ioanichie, episcopul de Roman, la dum(nea)lor Iordachi Cantacuzino biv vel log(o)f(ă)t, Ioan Bogdan biv vel log(o)f(ă)t, fiind vel log(o)f(ă)t, Iordachi Baluș biv vel vor(nic), Vasili Razu hat(man), Vasili Ruset vel vor(nic), fiind vel spatar, Dimitrașco Palade biv vel vist(iernic), Aristarhul vel vist(irnic), Vasili Buhăescu biv vel pah(arnic), ca să caute de iznoavă judecata, care numitul episcop împreună cu dum(nea)lor boerii cercetând cu amăruntul au găsit că cu greșală s-au făcut judecata cu care s-au luat moșiile din stăpânire(a) măn(ă)st(i)ri(i). Și neodihnindu-să Alexandru și eșind la divan înaintea domnii sali Constandin v(oie)v(o)d, au hotărât ca să-ș(i) stăpânească măn(ă)stirea moșiile după dovezile ce au arătat egumenul, carele pre larg le arată hrisovul domnii sali și mărturiia bo(i)erilor, și cărțile de judecata Boțului s-au luat de la mâna lui și s-au rupt și s-au dat la mâna igumenului.

Acum neodihnindu-să Alexandru zet Boțului și femeia lui Mariia, și dând jalobă domnii mele, i-am rânduit domniia me cu judecata la dumnealor veliții bo(i)eri de iznoavă să mai caute judecata, și stand dumnealor de au luat sama și arătând și o parte și alta că au marturi și nefiind scrisori vechi ca să să lumineze din scrisori, au găsit a fi cu cale să să facă carte de blestem asupra oamenilor de pinprejurul acestor moșii ca să mărturisască adivărul de cine s-au stăpânit aceste moșii, și făcându-să carte de blestem de la sfinția sa părintele mitropolitul și trimițându-să cu om domnesc acolo la moșii și scoțind marturi și o parte și alta, care marturi adunându-să aicea și stând de față înaintea domnii mele, și cercetând domniia mea împreună cu tot sfatul toate zisele și o parte și alta, și pe toți marturi(i), i-am întrebat domniia me pe Alexandru și pe femeia lui ce au să mai răspundă. Și îngenuchind înaintea domnii mele au răspuns că de vor giura marturii igumenului în beserică că sânt moșiile mănăstirii, ei rămân odihniț(i) și să primesc pe jurământul lor, și n-au să mai răspundă nimic.

Deci, nefiind altă dovadă, am găsit domniia me a fi cu cale să jure acești patru oameni di marturi igumenului cu care să odihnește și Alexandru, anumi Ghedeon monah, și Trifan sin Ștefanesăi ot Măscătești, și Pavel sin popa Vasili ot Măscătești, și Savva de la Almaș, cu carii au mărturisit și înaintea(a) episcopului de Roman la judecata când au făcut de au hotărât moșiile, cum că moșiile aceste sânt drepte a Măn(ă)st(i)rii Râșcăi, și pe neamul Boțăștilor nu i-au apucat nici odată stăpânind, nici știu ei să fie moșiile aceste a Boțăștilor, și mergând oamenii aceștia în sfânta beserică în Sfete Nicolai ș-au dat credința giurând cu mâna pe Sfânta Evanghelie. Deci, giurând acești oameni, s-au cunoscut că moșiia Roșcanii și Horonțăștii sânt drepte a sfintei măn(ă)st(i)ri, și Alexandru și femeia lui Mariiarău și făr(ă) de cale să acolisăia, și i-am dat rămași din toată judecata să n-aibă a să mai amesteca la moșiia Roșcanii și Horonțăștii, ci să le stăpânească sf(ă)nta măn(ă)stire cu bună pace în veci, ca pe drepte

moșiile sali, cu tot hotarul și cu tot venitul, dând și de la domniia mea uric și întăritură pe tot hotarul neclătit și nestrămutat nici odinioară în veci, și de această păra să nu să mai părăscă peste această carte a domnii mele. Aceasta înștiințăm.

Белет \times зсзз <7266/1758> ген(а)р 1.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMCCLXVI/1, copie.

EDIȚII: *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic*, vol. II (1686-1760), întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, Mirela Comănescu, Laura Niculescu, București, 2008, p. 253, nr. 2810 (rezumat); Costin Clit, *Un hrisov inedit privitor la judecata dintre Mănăstirea Râșca și Alexandru Balica pentru moșiile Roșcani și Horonțești*, în „Valori perene”. Revista Asociației „Visarion Puiu”, Anul 11, nr. 7 (10), Serie nouă, p. 86-89.

30.

1759 (7267) iunie 2

† Іѡ ИѡАН ФЕВДОР В(О)ВОДА ВОЖ(І)Ю М(И)Л(О)СТ(І)Ю, ГОСП(О)ДАРЪ(Ь) ЗЕМЛЕ МОЛДАВСКОИ. Dat-am carte domnii mele rugătorului nostru Calistru Iani, egumenul de la sfânta măn(ă)stire Râșca, să fie volnec cu carte domnii mele a-ș(i) stăpâni și a-ș(i) apăra moșie Braniște de pinpregiurul măn(ă)stirii, atâta câmpul, cât și pădure, de cătră oricine oameni streini sau înpregiuraș(i), nime să nu îndrăzniască a călca Braniște(a) măn(ă)stirii cu pășunatul vitelor, sau să cosască, sau să calce jirul, sau să pue cinii sau ori ce fel de măn(ă)stirii, sau să vâneză pești, sau cât de puțân călcare să nu facă pe Braniște, pân(ă) nu vor tocmi cu numitul călugăr.

Așâjdere și oameni ce vor fi pe moșie măn(ă)stirii¹ să nu fie volnici a vinde vin pân(ă) nu să vor tocmi întâiu cu egumenul, și din toati ci au obiceiii și de la băeșii ci fac cofe și șindrilă să-ș(i) ia de a zăce, și să-ș(i) ia și vinitul moșii de pre la toți după obiceiiu, din pâni, din fânață, din stupi și din altele, cum și de oameni ce vor fi cu cas(e) șăzători după hotărâre(a) testamentului ori să lucreze boerescu(l) la măn(ă)stire, ori bani să de carii n-or lucra după obiceiiu, iar carii s-ar pune înpotrivă, poroncim dum(nealor) is(pravnicilor) de țân(u)t, pe unii ca acie să le faci zapis, supuinđu-i și împlinđu de pri la toț(i) după cum poroncim.

\times зсзз <7267/1759> иѡн(іе) в <2>.

Прочи бел дог(о)ф(е)т.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/22. Original, difolio, sigiliu mic octogonal.

¹ În document „pân(ă)stirii”.

31.

1762 (7270) ianuarie 9

Noi Grigore Ioan, vovod Moldaviei. Dat-am carte domniei mele rugătorului nostru Iorest, egumenul de la Sfânta Măn(ă)stire Cârligii, de la țân(u)t(l) Neamțului, și pe cine va pune la a treia parte din giumătate din satul Briscanii, ci zise că are la țin(u)t(ul) Neamțului, din parte de gios, despre apus, din pârâu în pârâu, după ispisocul de la domniia sa Antioh Costandin din leat \times зсз <7206/1698>, ce zise că are, și după alte zapise și scrisori vechi, ce zise că mai are, și să ia de a zece din țarină cu pâine, din fânațe, din priseci cu stupi, din grădini cu legume, din bălți cu pește, și din tot locul cu tot venitul

după obicei, fiind și prin știre ispravnicilor de țin(u)t. Iar având cineva mai mult a răspunde, să vie de fațe la Divan cu dovezi ci vor fi având. Într-alt chip să nu fie. Aceasta poruncim.

*ЗСО <7270/1762> генари ѿ <9>.

Прочи вел лог(о)ф(е)т.

Iaste pecete g(os)p(o)d.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIX/8, f. 2. Copie.

32.

1765 iulie 24

† Ио Григорие Александръ Гика воеводъ, Божією м(ил)о(с)тїю, господар(ъ) Земли Молдавской. Boerii noștri, dum(nealui) Costandin Bașotă biv vel med(elnicer) i Neculai Gherghel med(elnice)r. Vă facem știré pentru o mărturié hotarnică din vâlet *ЗСОД <7274/1766> юл(іе) к <20> a dum(nea)v(oastră), ce ne înștiințați pentru moșia Dumbrăvița ot Suceavă a lui Ioniță Tudori Cupăț din Eși, cum ați îndreptat hotarăle după ispisocul gospod și după mărturisărea marturilor prin carte de blăstăm de cătră Bărăștii și Leucuseștii a Marii Lânoaei medel(ni)ce(rea)s(a).

Deci fiind și Mariia Lânoaia med(elnicereasa) acolo, în frica lui Dumn(e)zău, pe unde s-au aflat drepte sămnile hotarălor moșiei Dumbrăviții, după hotarnica ce arătați să mergeți să puneți pietri hotară și să dați hotarnică în sămni la mâna vechilului numitului neguțătoriu, ca să i să întărească stăpânirea cu ispisoc g(o)sp(o)d, iar Mariia Lânoaia med(elnicereasa) de-(a) ave mai mult a răspunde, să vie de față la Divan cu scrisori ce(-a) ave să ste la giudecată cu Ioniță Tudori. Aceasta scriem.

*АЩЕ <1765> юл(іе) к <24>.

Locul peceții g(os)pod.

Прочи вел лог(о)ф(е)т.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCCIX/13bis. Copie.

33.

1766 ianuarie 16, Iași

Cu mila lui D(u)mn(e)dzău, Noi Grigorie Alexandru Ghica voevod, Domnu Țării Moldavii.

† Facem știre cu acestu hrisov a domnii méle tuturor cui să cade a ști, că iată au vinit înaintea domnii méle și înaintea a tot Sfatul nostru cuvios rugătoriul nostru Calistru eg(u)m(en) și din preună cu tot soborul de la sfânta mănăstire Râșca, și ni-au arătat o mărturie hotarnică din let 1766 de la boiarii noștri Lupul Hadâmbul vor(nicul) de poartă, i Mihălache Talpă căp(i)t(an), i Andriiaș căp(i)t(an), cercetată fiind și încredințată și cu iscălitura a credincios boiar(u)lui domnii méle dum(i)s(ale) Manolache b(i)v vel stol(nic), ce-l avem domniia mea ispravnic și dregătoriul ținutului Hârlăului, scriindu că din poronca domnii mele fiind ei orânduți să hotărască moșia Lihneăștii, ce este la ținutul Dorohoiului, a sfintii mănăstiri Râșcăi, care moșie să hotărăște pe din sus cu moșia Movila Ruptă, și pi din gios să hotărăști cu moșia Slobozia, ce este a Bălșeștilor, care moșie este luată din moșia târgului Ștefăneăștii.

Și mergându numiții hotarnici acolo la starea locului la numita moșie Lihneăștii, și aducându și pe Alexandru Dracea dinpreună cu neamul lui, carii era pricina de față. Și cercetându s-au găsit că moșia aceasta Lihneăștii fiind de baștină a mănăstirii Râșcăi, și stăpânindu-o mănăstirea din ve(a)cu fără de nici o pricină până acmu. Iar acmu sculându-să acestu Alexandru Dracea și cu Neagul, om bătrân, și cu alte neamur(i) a lor ce sintu răzeși de moșia Movila Ruptă cu un ispisoc de la domniia sa răpousatul Constandin (voe)vod din let 7197 <1688 septembrie 1 – 1689 august 31>, întru care scrie că având pâra răzeșii de Movila Ruptă între dânșii care cine ce moșie să stăp(â)nească neamurile lor din Movila Ruptă și dintr-altă moșie. Și deosăbit a mai arătat și s-au găsit scriind tot într-acelu ispisoc a domnii sali

Constandin (voe)vod, precum ar fi avut pâra călugării de la mănăstirea Râșca cu razeșii de moșia Movila Ruptă încă în zilele domniei sale răpousatului Miron Barnovschi la v(ă)l(ea)t 7136 <1627 septembrie 1 – 1628 august 31> pentru moșia Lihneștii, dar nu s-au găsit scriind hotărârea giudecății, nici că ar fi rămas razeșii de Movila Ruptă pe călugării de la mănăstirea Râșca, nici călugării pe razeși. Și după dreptate s-au cunoscut că mănăstirea Râșca au fost stăpân(i)toare din ve(a)c asupra aceștii moșii Lihneștii, după cum mai pre largu arată și dovedești ispisocul domniei sale Miron Barnovschie, și de vreme că de atunci și până acum sint 137 de ani și tot mănăstirea Râșca au stăpânit.

De care lucru aducându Alexandru Dracea cu neamurile lui cu om g(o)spo)d pe vechilul mănăstirii Râșcăi împreună și pe alți înprégiurași, au mersu numiții hotarnici acolo l(a)¹ numita moșie. Și fiind de faț(ă) Alexandru Dracea și acel Neagul și cu alte nea(mu)¹ri a lor, razeșii de Movila Ruptă, întâiu au luat sama moșii după cum au mărturisit oamenii bătrâni cu sufletili cum că înblă acea moșie Lih(n)¹eaștii din apa Prutului drept la apus până în matca văii Pop(...)¹ de să hotăreaște cu moșia comisului Ștefan Buhăescul și partea din sus până într-o groap(ă d)¹in Lihnești ce este în mal deasupra Prutului, pi parte (...)¹ hotar(u)lui ce sintu dreptu¹ din capul Ponorătur(i)lor despre Slobodzia Bălșeștilor și mărturisind oameni bătrân(i) că de cându au apucat (e)¹i din părinții și moșii lor tot călugării de la mănăstirea Râșca au stăp(â)nit acea moșie, care și numitul Neagul, om bătrânu, razeșu de Movila Ruptă, au mărturisit și n-au tăgăduit că au apucat de la părinții lui cât au trăit tot alătura cu moșia Lihneștii până la vârsta bătrânelilor de acm(u)¹, precum că tot călugării de la mănăstirea Râșca au stăp(â)nit și s-au cunoscut din mărturisaniia a oamen(i) bătrân(i) și mai vârtos din ispisocu(l) domniei sal(e) Miron Barnovschie (vo)evod, că Alexandru Dracea cu neamurile lui rău și fără de cale să a¹colisiia de moșia Lihneștii, fiind dreaptă a sfintii mănăstiri Râșcăi.

Și așa după cum au aflat numiții boiar(i) hotarnici cu dreptate și în frica lui Dumn(e)dzeu au făcut mărturiia lor hotarnic(ă) la mâna eg(u)m(enului) mănăstirii Râșcăi și a tot soborul după cercetarea și hotărârea ce-au făcut.

Deci, după cercetarea și hotărârea aceasta tot neodihnindu-să Alexandru Dracea și Neagul, razeși de moșia Movila Ruptă și de iznoav(ă) dându jalob(ă) domniei mele, arătând că moșia Lihneștii este a lor, și cu strâmbătate li-ar fi cuprins-o mănăstirea Râșca și ar fi având și scrisori pe numita moșie, și după (...)¹ scrisor(i) ce au zis că au ș-au cerșut dreptate prin jaloba lor ca să li s(e) dea moșia la mâna lor.

Și socotind domnia mea ca nu cumva să li s(e) facă vro strâmbătate i-am orându cu giudecata la cinstit și credincios boiarul domniei mele dum(nealor) Ștefan Roset vel log(o)f(e)t i Ianachie Costandache vel vor(nic), înaintea a căroră numiți boiari stându de fațe și egumen(ul) mănăstirii Râșcăi și numiții jălobași, și după poronca domniei mele stându dum(nealor) veliții boiari di li-au luat sama, li s-au zis numiților jălobași cu ce scrisor(i) cer ei moșia la stăpânirea lor. Ei au arătat tot acel ispisoc de la Costandin (voe)vod, scriind tot asemenea după cum s-au dzis mai sus că s-au găsit scriind în în mărturiia hotarnic(ă) și că pentru pomenești în ispisoc aceste cuvinte pentru moșia Lihneștii, pentru acéia céré Lihneștii la stăpânirea lor.

Altă dovadă dzisăli lor n-au arătat asupra moșii Lihneștii că ar fi a lor, fără decât numai cu gura, din care s-au cunoscut că acești razeși de moșia Movila Ruptă fără de cale și înprotiva dreptății trăgea moșia Lihneștii la stăp(â)nirea lor. Întâiu și s-au dovedit că nici părinții lor n-au stăpânit moșia Lihneștii, nici au apucat să fie stăp(â)nit, (...)² tot de mănăstire s-au stăpânit. Și neavând nici o dreptate la dzisăli lor s-au dat rămași din giudecata dum(nealor) veliților boiari, urmând dumnalor după cum și sfânta pravilă hotăreaște (la capul unde dzicecă un om ce nu-ș(i) va căuta de moșia sa pân(ă) (...)³ an, să va înstrăina de dânsa). Dar încă aceștii că niciodată stăpânire nu să dovedește să fie avut într-această moșie.

Și așa găsindu cu dreptate mai sus numiții boiari, sfânta mănăst(i)re Râșca să aibă a-ș(i) stăpâni moșia Lihneștii cu tot hotarul după cum au stăpânit-o și pân(ă) acum, așa și de acum înaintea să o stăp(â)niască cu pace, și despre razeșii de moșia Movila Ruptă să nu aibă nici o supărari.

După cum am vădzut domniia mea și anaforoa dum(nealor) veliț(i)lor boiari întru caré arată mai pre largu pricina caré cercetându-să și de însumi domniia mea, și găsindu-să giudecata că este cu cale și cu dreptate s-au întărit și cu pecetea domnii méle. Drept acéia iată că și prin deosăbit hrisovul domnii méle dacă am văzut drepte și adevărate dovezili sfintii mănăstiri asupra moșii aceștia Lihneăștii, de la domniia mea încă dăm și întărim stăp(â)nirea sfintii mănăstiri Râșcăi pe moșia aceasta Lihneăștii ce este la ținutul Dor(o)hoiului, ca să-i fie și de la domniia mea sfintii mănăst(i)ri drept dr(e)aptă ocină și moșie, și uric, și întăr(i)tură, cu tot hotarul, și cu tot vinitul, neclătit și nestrămutat nici odănoar(ă) în veci. Și s-au scris (hris)ov(ul) acesta în Eși întru întâia domnie a noastră în anul al doilea.

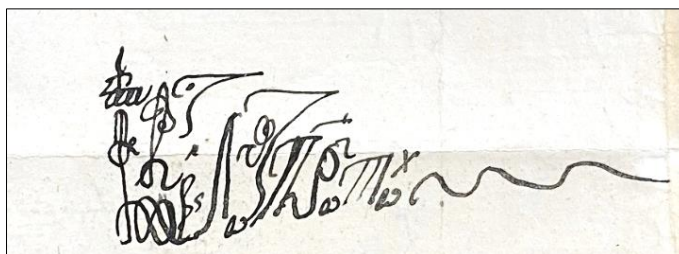
*ΑΨΞΣ <1766> генаρ ѕī <16>.

Иѡ Григоріе Гика в(о)вод(а).

Шефан Росет вел лвофет првчнтох <m.p.>.

Симіѡн Бѣргеле писах.

<Pe verso-ul filei a doua>: Hrisov pe moșia Lehnești. 1766 ghen(arie) 16; Documente(le) Lehneștil(o)r. Moșie Lihneștii. N. (...). Hrisov.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IX/6. Original, difolio, sigiliu mic octogonal, rupt; Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IX/13. Rezumat.

¹ Rupt.

² Ilizibil.

³ Spațiu gol.

34.

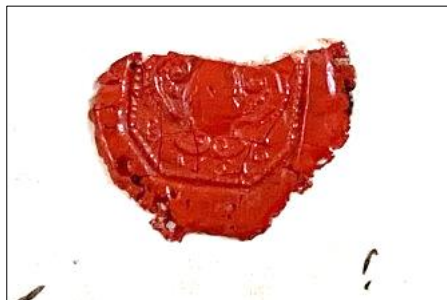
1766 octombrie 17

† Иѡ Григоріе Александръ Гика в(о)вод(а), Бож(ію) мил(о)ст(ію), г(о)сп(о)д(а)р(ъ) Зѣм(ли) Молдавскон. Scriem domnie mea la rugătoriu nostru svinție ta Calistru Eni proin dicheu și egumen de Râșca, s(ă)n(ă)tate. Te înștiințăm că domnii meli au dat jalobă câmpulungenii de la Bistrița că fiind o biserică acolo la Bistrița pe moșie mănăstirii cari esti metoh Râșcii, acmu s-au strâcat descoperindu-să de o plouă și nici au celi ce sânt pentru trebuința bisericii neputând țânea nici preot. Cari pentru unile ca aceste s-au scris într-atâte rânduri prin cărțile domnii meli poroncindu-să în cé chipu să urmaț(i), și acmu videm că nici unile dintr-aceli ce vi s-au poroncit prin cărțile domnii meli nu urmaț(i), că această biserică fiind metoh mănăstirii Râșcii, di cé să nu aibi purtari de grij(ă) ca să nu aibă lipsă nici de una di celi trebuinciosă. Pentru cari iată scriem svinții tali să pui și îndată să acoperi bisearica făcându-i și altile ce or fi lipsă, cum și preot să nu lipsască nici odănoară, căci neurmând după cum arătăm și mai jăluindu câmpulungenii domnii meli, să știică cu pravilă bisearicească de vei giudeca și de vei pedepsi cu grea urgie. Aceasta scriem.

*ΑΨΞΣ <1766> вкт(ом)вріе ѕī <17>.

Прочи вел вист(и)ерник).

<Pe verso-ul filei a doua>: 1766 oct(om)vr(ie) 17; La rugătorul nostru svinție sa Calistru Eni proin dicheu și egumenul mănăstirii Râșcii, datii zaravie; Car(te) poruncitoare pentru o bisărică la Munte.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/8. Original, difolio, sigiliu mic octogonal din ceară roșie rupt.

35.

1771 mai 2

Cinst(it) și al nostru părinte sufletescu sfinție ta chir Calistre Iani, ig(u)m(en) sfintei măn(ă)stiri Râșcâi, cu plecăciuni fiiască ne închinăm sfinții tale.

Întâi cercetăm de săn(ă)tate(a) sfinții tale, ca înștiințându-ne că te afli săn(ă)tos să ne bucurăm. Al doile(a) pentru vadul cel de moară ce are măn(ă)stirea Râșca în apa Moldovii pe moșia dumis(al)i Ioniț(ă) Cant(acuzino), dum(nealui) vist(iernicul) au înțales toată pricina vadului acestuia și s-au și încredințat cum că a măn(ă)stirii iaste vadul, însă fiind că această moșie iaste a dum(nealui) vist(iernicului) va și poftesti ca și vadul acela să fie iarăș a dum(nealui), să nu aibă a faci cu măn(ă)stire(a), poftindu-ne și cerând de la noi ca să săvârșim această treabă despre sfinție ta, însă, nu cu paguba sfintei măn(ă)stiri, ce întâi pentru vadul acela dii pofti sfinție ta vii, vii va da, dii pofti dugheni, ori în Eș(i), ori în Suceavă, dugheni va da, cum și lemnul ce s-au scos de sfinție ta pentru moară să și-l plătească și să-ț(i) dea pân(ă) la un ban.

Pentru care, iată și noi că scriem sfinții tale și te poftim și te și rugăm de iaste cu puțință prin chivernisala sfinții tale, să faci și să primești această învoială cu dum(nealui) cu lucrurile ce s-au arătat mai sus, socotind noi cum că dum(nealui) vist(iernicul) di pe o facire de bin(e) ca această(a) ce vii face sfinție ta, dum(nealui) încă rămâne îndatorit cu deosăbită slujbă și facire de bin(e) sfintei măn(ă)stiri. Și cum am zis, di-ț(i) dă mâna părint(e) fă, și să avem și răspuns de la sfinție ta cât mai în grabă aceasta și fii sfințe ta săn(ă)tos.

1771 mai 2.

A sfinții tale fii și cumnat.

ИОРДАКЕ ВЕЛ ЛОГ(О)Ф(Е)Т.

De la Г ЛОГ(О)Ф(Е)Т.

Părinte Calistre socotește că de vii priimi aceste, întâiu că vii folosi măn(ă)stirea, căci că dum(nealui) vist(iernicul) va da mai multu decât poate să facă du(mnea)l(ui) acela și de-a pururea va fi mână de ajutor la toate trebuințele măn(ă)stirii. Al doilea, că și sfinția ta îl îndatorești cu aceste și cât folos poate să aibi în toată vremea sânгур îl chibzuești, și să avem răspunsu că să poate.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cin(stit) și al nostru părinte sufletesc sfinții sale chir Calistru Ene ig(u)m(en) sfintei măn(ă)stiri Râșcâi, cu fericita săn(ă)tate sfinții tale, să să dea; O scrisoare de la Iordachi vel log(o)f(e)t i de la Thoma treti logof(e)t, cătră egumenul Calistru Eni; 1771 mai 2.

36.

1771 iulie 21

Cătră cin(stit) iubitorul de Dumnez(eu) sfinția sa chir Dositheu, episcop Rădăuțului, i dum(nealui) Iordache Balșă biv vel pah(arnic), isprav(nic) Socevei.

De la boerii Divanului Cnejii Moldovei.

Înștiințare.

A(i)cé la Divan, jăluind sfinția sa chir Calistru Ene, ig(u)m(en) de Râșca, cum că are niște țâgani de împărțală cu ficiorii lui Lână, și cerându ca acea împărțală să să fac(ă) de sfinția ta și de dum(nealui) (...) ¹, iată că s-au scris de la Divan cătră sfinția ta ca împreun(ă) cu dum(nealui) pah(arnicul) să giudecați pe ig(u)m(en) și pe ficiorii lui Lână pentru acei țâgani, și să-i și împărțiți, dându și mărturie la mâna cui s-a cădea, ca neodihnindu-s(e) vro parti și s-ar trage la Divan, să știe Divanul a cui iast(e) dreptate(a).

L(upu) Balș log(o)f(e)t <m.p.>.

Argh(ire Bostangiu) ban <m.p.>.

Alixandr(u) pah(arnic) <m.p.>.

1771

юл(іе) кѧ <21>.

<Pe verso>: ~~Împărțala țiganilor; 1771 iuli(e) 21.~~

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/11. Original.

¹ Spațiu gol.

37.

1773 august 21

1773 av(gus)t 21. Răvașul igumenului ot Râșca Calistru, prin care răspunde pah(a)r(nicului) Ioniț(ă) Bașotă, hotarnicu(l) moșii Sasca, prin care arată că moșia Sasca să hotărăște cu Bae din gios și din sus cu măn(ăstirea) Slatina, și capitele moșii ce să sue la Munte de să hotărăște și cu mon(astirea) Râșca. Sasca nu merge mai mult decât hotarul Băi(i) în Munte tot într-o potrivăcu hotarul Băi(i), și că dumi(sale) ban(ul) Ștefăniță Sturza are și el ispisoc ce scrie din semne în semne și a să întinde să intre în hotar(ul) mon(astirii) Râșca nu poate că nu-l lasă dreptate(a), căci ace(a) bucată de loc fiind dată din hotarul Băi(i) mai mult nu poate să triacă decât merge hotarul Băi(i).

Copie.

<Pe verso>: 1773 avgust 21.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/26. Copie; idem, Fond Mănăstirea Râșca, I/105, nr. 16 (rezumat).

38.

1773 octombrie 11

De la boerii Divanului a Cnej(iei) Moldovei.

Cătră dum(nealor) ispravnicii de țin(u)t(ul) Sucevei i dumnealor Costandin Bașot(ă) ban și Ioniț(ă) Bașotă pah(arnic).

Poroncă.

Să face știre dumn(ea)v(oastră) că sfinția sa igum(enul) de Râșca Calistru Iane au dat jalbă la Divan cum că trage mare supărare pentru o bucată de loc din hotarul măn(ă)stirii, întru care intră Costache Pătrașco cu hotarul moșii lui Dumbrăviții, cum și măn(ă)stirea Moldovița încă îi o presoară o bucată de loc cu hotarul Blăgeștii, și vrându ca să-ș(i) aliagă și să-ș(i) hotărască aceste bucăți de loc despre ce să înpresoară, iată că scriem dumn(ea)v(oastră) ca să-i hotărâți și să-i alegeți aceste bucăți de loc despre acei ce să înpresoară dup(ă) dovezi, și mărturii ce să vor arăta de o parte și despre alta cum a da cunoștința dumn(ea)v(oastră) la dreptate și în frica lui Dumnăz(eu) să le hotărâți și să le stâlpiți cu pietri hotar, dând și mărturie hotarnic(ă) iscălit(ă) de dumn(ea)v(oastră) la partea care s-a cădea, ca neodihindu-s(e) vreo parti și ar cere giudecată, să vie la Divan, făcându de știre și ficiilor lui Pătrașco și Moldoviții ca să vie la hotărât să fie față cu scrisori și dovezi ce vor avea.

(Lupu) Balș log(o)f(e)t <m.p.>.

Argh(ire Bostangiu) post(elnic) <m.p.>.

Alexandru pah(arnic) <m.p.>.

M. (...)<m.p.>.

*ΛΨΘΓ <1773>

WK(TOMBPIE) ΓΓ <13>.

S-au trecut la condic(ă).

ΠΡΩΚΗΤΩΧ Β ΛΩΓ(Θ)Φ(Ε)Τ.

<Pe verso-ul filei a doua>: Partament din vremile moscalelor pe moșia Plopul. 1773 oc(tomvrie) 13; 1773 oct(om)v(rie) 13. Di 53 de ani pe Plop și Petrileşti.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/27. Original, difolio.

39.

1776 martie 2

Copie.

Locul peceții.

Facim înștiințare printr-aciastă scrisoare a noastră pentru o țigancă ci esti a Sfintii Mănăstiri Râșcăi, anumi Marie, fata (...) ¹ țigan și a țigancii lui (...) ¹, pe cari țigancă întâi au ținut-o cu cununiie un țigan a dumisali Lupul Nacu biv Γ <3> vist(iernic), anumi Vasile Cobzariul sin Ursul țigan fherariu.

Pe urmă au luat-o iarăș cu cununiie un țigan tot a dumisali Lupul Nacul, anumi Gheorghie, și din câți copii au făcut numita țigancă Mariia, au murit o samă, și rămâind acum numai doi copii, adică un copil, anumi Iftimi, și o copilă, anumi Anița, am apucat pe dumi(sale) Lupul Nacul ca să-mi de pe Mariia, fiind țigancă a măn(ă)stirii, și dintr-acești doi copii să-mi de un copil.

Deci dumi(sale) mi-au arătat că țigancă esti cununată cu Gheorghie țiganu dumisali și va fi lucrul cu păcat să să dispartă.

Asămine și pentru un copil ci ari să iai mănăstire(a) parte țigancii au cerșut ca să nu să dispartă copilul de părinți, ce în locul acestor doao suflete de țigan să de măn(ă)stirii alti doao suflete de țigan.

Și socotind și noi că aciastă cerire a dumisali nu esti fără de cale, nici înpotriva dreptății și a pravilii, am stătut la învoială și ni-au dat dumi(sale) doao suflete de țigan, adică pe Necolai Gheba țigan fherariu și pe țigancă lui, anumi Ilinca, pe cari îi ari luați la împărțala ce au avut cu Sfânta Măn(ă)stire Goliia, și fiind priimită aciastă învoială ni-au dat și scrisoare egumenu(l) de la Sfânta Măn(ă)stire Goliia, ce luasă pentru pentru stăpânire(a) lui Neculai țigan și a țigancii lui.

I-am dat dar și noi aciastă scrisoare a noastră cu cari di acum înaintea să aibă dumi(sale) a stăpâni pe Mariia țigancă cu partea ei de copii ce au fost a Măn(ă)stirii Râșcăi cu bună pace și cu tot rodul ce vor eși dintr-înșii ca pe niște drepti robi ai săi, și măn(ă)stire(a) încă să-ș(i) stăpâniască pe Neculai Gheba țigan și cu țiganca lui cu tot rodul ce vor eși dintr-înșii, ca pe niști drepti robi a sf(i)ntii măn(ă)stiri.

1776 mart(ie) 2.

Calistru egumen Râșcăi.

<Pe verso-ul primei file>: Varvara țiganca lui Iftimi, fată lui Costandin Ciomaga și a Paraschivii, luată cu schimbu de la dumi(sale) med(elnicerul) Ștefan Feștilă pentru o țigancă Năculiasă, anumi Sanda, fată lui Ion Zară ș-a Mării.

<Pe verso-ul filei a doua>: Copie pentru pricina lui Euthimie țigan.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/12. Copie, difolio.

¹ Spațiu gol.

40.

1777 mai 28

Copii di pe un sânec a lui Calistru igumenu(l) Râșcăi.

Pentru o împărțală ce au avut dumne(ae)i Catrina Tudurăo(a)ei cu Mănăstire(a) Râșca, luând un țigan al Mănăstiri(i) Râșcăi o țigancă a dumisali, și i s-au vinit doă feti parte dumisali parte țigancii și o copilă i s-au dat dumisali, iar o țigancă fată mari au rămas să-i mai dei mănăstire(a) dumisali. Și pentru această fată ci au rămas să i să dei dumisali, am dat această scrisoare dumisali ca pân(ă) în doă trei săptămâni să-i dau fata ce de țigan dumisali făr(ă) de nici o pricină, și am iscălit.

1777 mai 28.

Calistru egumen Râșcăi.

<Pe verso>: 1777 mai 28.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/13. Copie.

41.

1779 mai 13

Cin(s)t(ite) svenție ta părinte Calistru, egumen de Râșca, cu fericita sən(ă)tat(e) mă-nchin svenții tal(e).

Pricina scrisorii mel(e) di alta nu este cătră svenție ta făr(ă) de cât pentru 23 de mii de draniț(e) ci ai svenție ta ca să-mi dai pentru niști pietri ci ai luat di aice pentru triaba mănăstirii și pân(ă) acum nu mi-au dat mâna ca să trimet, dar acum având trebuinți trimisăiu acesti cară ca să e cât or pute rādica și cât a mai răm(â)ne oi mai trimet(e) pe urmă.

* <1779> МАИ ПІ <13>.

Și rămân al svenții tal(e) fiu sufletescu.

I(ordache) Canta(cuzino) spat(a)r <m.p.>.

Părin(te) să știu o moșie Vlădeni pe Săret o stăpânește mănăstire(a), au ba.

19 mii draniță au luat Iordache Cantacozono vel sp(ă)tar Delianul cu trei car(e) niște mēșter(i).

(...) <m.p.>.

(...) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cin(s)t(it) sfinții sal(e) părintelui Calistru egumen la Râșca cu plecăciun(e) să să de.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/12. Original, difolio.

42.

1779 octombrie 23

Cinstit al meu părinte sufletescu, svințiia ta părinte Ioasaf egumenul Măn(ă)st(irii) Râșcăi, cu fiasca plecăciuné închinându-mă, sărut cin(stită) mâna svințai tale.

Poate vei fi cunoscut și svințiia ta că eu dintru-nceput ce-am avut aceiaș cinste cu cunoștința svinții tale din urmările înțelepțăști ce am văzut la giud(e)cata ce ai avutu cu Găneștii, ț(i)-am mărturisit cătră toț(i) înțelepțasca povățuiré și urmare de părinte cinstit și cu adevărat vrednicu cu a treptii, întru pace te afle, ce și am mai mari.

Puțină păreri de rău am avut cu pricina unor țărani de pe moșie svinții tale ce m-au supărat cu multé jalbé, la cari de ai fi lăsat însărcinate acei pricini iarăș asupra mea, macar cu supărarea mie era. Dar pentru hatărul svinții tale a-ș fi priimit dupe cum sânt însărcinat cu de acestea pricini de jalbé țărănești pentru multé casé boirești, și te încredințáz în credința dum(n)zeiască că și cererea svinții tale s-ar fi săvârșit și erai cu totul nesupărat. Căci țaranii sântu așe deprinși a nu treci piste hotărârea dregătoriului ce esti, și macar că nu esti nemică dar poati să te fi supărat și svințiia ta cu scrisori de la miné și poftescu ca pentru un lucru trecut nu bănui, și ori pentru care trebuința svinții tale de vii cunoaști vreo împotrivire de cătră țărani după obiceiul lor a nu să supuné la celi ci sânt obicinuité venituri a plăti, înștiințáză-mă și-ț(i) făgăduescu că în câtă vremi mă voiu afla dreg(ă)toriu la acestu ținut cu toat(ă) sâlința și osârdie voiu fi și ori cu cât a treci prin puțința me te voiu sluji ca o îndatorită slugă pentru drag(o)st(ea) svint(ei) măn(ăstiri) și pentru duhovniceasca dragost(ea) svinții voastră și ori pentru ce să-mi poroncești.

Pentru bucățica de loc cu nume de moșie Poculenii a măn(ă)stirii, părinte Ioasaf sângură înțelepciune svinții tale o va giud(e)ca de esti ceva, fiindu foarte mică și pot zâcé și netrebuitoaré nemăruea, însă pentru ce mie trebuitoare numai pentru că să află lângă casa me, căci de va adaogi cineva lângă casa unde șad o palmă de moșie mai mult esti folosât iar nu păgubaș, și totdiauna pot a voi și a nu potrivî pentru un stânjăn de moșie de lângă casa me ca să-l fac schimbătură cu o sută de stânjăn(i) de moșie din loc depărtat; Nu pentru altă fără numai că fiind în largu moșie de lângă caré trăești cineva fără supărare, și macar că măn(ă)stire(a) de această bucățică de loc n-ari nici un folos dupe cum și svințiia ta vei fi cunoscut din dejma anului acestuea, că acmu s-au făcut pânile mai bune pe ace bucățică de loc și ai luat 4 saci de păpușoi și doaa sau trii de merlin¹ de ovăsu, că nu-i de unde și ce să ei, iar mie folos mai multu cu atâta că a-ș ara eu pentru trebuința casii meli fiindu strâmtorit de loc și cu oamini miei.

Și aceasta esti folosânța a pute scăpa de supărate a cumpăra moșii cu anul pentru arat, și nu ceiu de la svânta mănăstiré cu păgubire măn(ă)stirii, ce cu împărtășirea de câștig svintei măn(ă)stiri înzăcit de cum esti folosul acei bucățele de loc, încă și mai mult, căci eu voescu să dau la svânta mănăstire vii, fiind că esti lipsată cu totul această svântă casé de vii.

Și cu toată voința mea priimăscu să dau o ogradă de vii ce amu la Cruce de Gios cinci pogoané întregi lucrătoare, și mai esti un loc slobod pân(ă) în ulițe pentru cari fiind gardul învechitu am datu la ficiorii ce am triimes în gios cincizăci de lei ca să l(e) prefacă și li-am poruncit să îngrădiască pân(ă) în ulițe și pe acel loc sterpu să pue și vițé, și socotescu ca să fie mai bini de un pogon. Cramă esti bună cu toate ale ei, însă să fii svințiia ta îngăduitori pân(ă) să-mi vie ficiori(i) din gios ca să-i întrebă pentru toaté. Și voiu scrie svinții tale lămurit toate pre largu și dupe cum te voi înștiința, așe vii găși și dupe cercetare ce vii facé iar nu într-alt chipu.

Însé eu făgăduescu svinții tale întâi pentru pogoanile aceli cinci lucrătoare fiind, că eu lucrul viilor îl plătescu pentru tot anul acmu de toamnă pe anul acestu viitoriu 1780 dé la mine să rămâe plătit, și esti și chelariu tocmit cu hacu pentru purtare de grijă a viilor, al cărua hacu pe anul acesta tot de la miné să fie datu, fără numai la vară odată de doaa ori să trimiț(i) să cecetez(e) și s(ă) vază cum să lucriază și la toamnă să-i ei toată roada la svânta mănăstiré.

Iar pentru locul sterpu ce am pus să îngrădiască pân(ă) în ulițe câtu va fi, ori un pogonu, ori peste un pogon, pentru trei ani lucru pân(ă) să înceapă a da roadă, éu să plătescu, ca să rămâe svânta măn(ă)st(ire) mulțamită și cu slujitorii ei, căci dorescu să triacă de la mine și gardul cât nu va fi nou, să aibu a-l prefacé și a-l facé tot bunu.

Și socotescu părinté că sânguru cu întâlepciune(a) svinții tale vei socoti că eu poftescu să pre mulțamescu svânta măn(ă)st(ire), iar nu să înșălu, dorind a treci de la mine, și îndată ce-mi vor sosi ficiorii te voi înștiința pre largu. În vreme ce vii înștiința pe preosvinția sa părint(e)le mitropolitul, socotesc că esti trebuințe să să triimită de cătră tot soborul cereri și trebuiești a fi iscălit și părint(e) Calistru proin egum(en), ca un înbătrânit la acea măn(ă)st(ire), în vreme ce vii voi a triimité îi vei zăce, iar numai înaintea, ca nu cumva să fie înpotrivitor, nu pentru că ari vreun cuvântu, fără numai așe fire fiindu-i și să nu scrie undeva și să smintiască. Și de n-a voi, să răpez(i) atuncea să mă înștiințaz, și eu îndată oi veni sânguru și m-oi ruga și a iscăli.

1779 oc(tomvrie) 23.

Și rămâi al svinții tale gata slug(ă).

Panaite Canta ban <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/13. Original, difolio.

¹ Soi de ovăz cu randament ridicat.

43.

1780 iulie 27

Facem știre cu această mărturie a noastră că din luminată poronca pre înălțat domnului nostru, mărie sa Costandin Dimitriu Moruzi v(oe)v(o)d, fiind rânduiți noi ca să luăm în sama între părinții călugări de la Mănăstire Râșca și întré dumn(ea)lui Costache Pătrașcul iscioh(o)dar pentru o bucată de loc din moșie Dumbrăvița, ce au jăluit dumi(sale) iscioh(o)dar că i să îniacă despre moșie Mănăstirii Râșcăi, Bogoslov.

Deci mergând la locul cel de pricină și fiind față atât părintele Calistru egumenul cu alți călugări de la Mănăstire(a) Râșca, cum și dum(nea)lui Costache Pătrașcul iscioh(o)dar, ni-au scos dumi(sale) iscioh(o)dar(ul) un ispisoc de la mării sa Grigorie Ghica v(oe)v(o)dă din velet $\times \overline{\text{ЗСМН}}$ <7248/1740> $\overline{\text{МАРТ}}$ (іе) $\overline{\text{КЗ}}$ <27>, în care arată sămnile moșiei Dumbrăvița, părții de sus anume, și mergând pre la toate sămnile ce să arată în ispisoc, am întrebat pe părinții călugări de la Mănăstire(a) Râșca cu ce să întind cu stăpânire peste sămnile ce să arată în ispsiocu. Și nici o scrisoare s-au hotarnică nu ni-au arătat, fără numai cu gura zic cum că nu sânt sămnile acele ce ne li-au arătat dumi(sale) Costachi Pătrașcu iscioh(o)dar, ce sânt alte sămni care să arată în ispisoc.

Și mergând cu părinții călugări de ni-au arătat și sămnile acele, s-au cunoscut că sămnile cele adevărate ce să arată în ispisoc sânt sămnile ce ni li-au arătat dumi(sale) iscioh(o)dar, iar nu care ne li-au arătat părinții de la mănăstire.

Deci după cum să arată sămnile în ispisoc, am mers și noi și am făcut sămne începându-s(e) hotarul din apa Râșcăi, unde am făcut și groapă în malul Râșcăi denainte casăi Țigănaș, și de acolo spre răsărit asupra Moldovii într-un ulmu mare, ce s-au găsit și bour vechiu, și de acolo tot spre răsărit peste poiană într-o moviliț(ă) ce este în malul Topliții, în care moviliț(ă) s-au făcut și groapă. Și cu acesti sămni să desparte moșia Mănăstirii Râșcăi.

Și spre încredințare am dat această mărturie la mâna dumisale Costache Pătrașcul iscioh(o)dar.
*АѰП <1780> ЮЛ(ІЕ) КЗ <27>.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCCIX/14. Copie.

44.

1781 februarie 1

† ИѠ ИѠАН КОСТАДИН ДИМИТРИЕ МѠРѠЗ В(О)ВОДА, БОЖІЮ МИЛ(О)СТ(ІЮ), Г(О)СП(О)ДАР(Ъ) З(ЕМЛЕ) МОЛДАВСКОН. Scriem domniia mea (...) ¹ rugătoriul nostru Calistru, egumenul mănăstirii Râșca, s(ă)n(ă)tate. Fiind că pentru (...) ¹ lipsescă svintele mănăstiri de a lor drepte afierosiri, moșii, țigani, vii și alte(le), cari sint date de la ctitori și de la alții pentru ca să poată ține mănăstirile de-a pururea cu îndestulare(a) celor trebuincioase și pentru ca să folosască și sufletele acelor ce au afierosit unile ca aceste, am fost poruncit domniia mea încă de doi ani mai înainte ca egumenii mănăstirilor aceștii țeri să nu fie volnici a vinde sau a schimba ale mănăstirilor moșii, vii, țigani și altile, fără știre domniască. De vreme ce s-au cunoscut că unii din egumeni pentru interesul lor, ori pentru hatăruri, vând și schimbă afierosirile mănăstirilor, nesocotind ei păcatul și că cu această a lor re urmare, vor să aducă pe svintele mănăstiri foarte la proastă stare.

Deci, acum ni-am înștiințat domniia me că cuvioșia ta ai făcut schimbătură cu dumnalui spat(arul) Costandin Paladi, ai dat o moșie ce-au fost driaptă al măn(ă)st(irii) Râșca, din ținut(ul) Niamțului, și ai luat altă moșie aiure, după cum și însuș dumnalui spat(arul) Paladi ni-au spus, pentru care cuvioșia ta n-ai înștiințat pe domniia me. Și osăbit că volnicie n-ai avut a face schimbătură moșia mănăstirii, însă ai dat și pricină de scandal megieșilor moșii aceia. Ce dar fiind că cu știre și porunca noastră n-au fost ca să faci schimbătură, pentru aceia un schimbu ca acesta au rămas stricat și fără nici o tărie.

Iată îț(i) scriem, îndată ce vii lua carte aceasta, negreșit fără nici o prelungire să trimiți la dumnealui vel log(o)f(e)t atât scrisoare(a) dumisali spat(arului) Paladi de schimbătură, cât și toati alti scrisori, și altă ce vii fi luat, ca să le de înapoi dumisale spat(arul) Paladi după cum s-au poruncit de cătră domniia me, și cuvioșii tale încă îți va triimite dumnealui vel log(o)f(e)t scrisoare(a) ce ai fost dat dumisali spat(arului) Paladi pentru această schimbătură, fiind că i s-au poruncit dumisali spat(arului) Palade să o de la dumnealui vel log(o)f(e)t. Și de vii fi dat și alti scrisori vechi să înștiințezi pe dumnealui vel log(o)f(e)t ca să ți le scoată. Într-alt chip să nu faci, că apoi îți va veni om g(o)sp(o)d cu grele ciuboti. Aceasta scriem.

Și luând carti(a) aceasta, numai să triimiți scrisorile aceste, căci dumi(sale) vel log(o)f(e)t are poruncă păra în 10 zăle să ni aducă scrisorile aceste să ni le arăte.

*АѰОГ <1773> ФЕВ(Р)АРІЕ А <1>.

ПРОЧИ ВЕЛ ЛѠГ(О)Ф(Е)Т.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cuvios rugătoriului nostru Calistru egumen de la mănăstire(a) Râșca ot ținutul Sucevii cu sãn(ă)tati, să să dea.

¹Rupt.

45.

1781 octombrie 26

Iliana răpoosatului Ghiorghii Anastas, fiica răpoosatului Ursului Iurașcu, adiverez cu această scrisoare a me la mâna svinții sali părintelui Calistru, egumenu Svintei Măn(ă)stiri Râșcăi și a tot săborul mănăstirii, precum că având eu o țâgancă, anumi Măriuța, fată Linhules, dată mie de zestre de la frații mei, și având și măn(ă)stire un țiganu, anumi Ion Gavrilos, însă însurat țiganu(l), fiind pe o țâgancă a măn(ă)stirii (...) ¹, numitul țâgan ș-au lăsat țâganca lui și au venit ș-au furat pe de sus numita țâganca me, și în câteva rânduri prinzându-l și luându-mi țâganca de după dânsul. Ce mai de pe urmă au venit țâganu și mi-au furat țâganca din heră din casa me, trăind răpoosatul bărbatul meu.

După jaloba ce-au dat răpoosatul bărbatul meu la mărie sa vod(ă), au fost rânduit cu luminată carte(a) măriei sale lui vod(ă) cătră dumi(sale) spat(arul) Toderașco Balș și cătr(ă) vam(eșul) Petrachi, ce-au fost isprav(ni)ci la ace vremi, ca s(ă) cercetez(e) pricina aceasta.

Și fiind de faț(ă) atât părintele numitul egumen, cât și răpoosatul bărbatul meu, înainte numiților boeri, aflându-s(e) că țiganu(l) s-au despărțit de țâganca lui și s-au cununat cu țâganca me, și văzându-s(e) că s-au făcut un lucru peste tot obiceiul și rânduiala pământului, însuș părintele numitul egumen cunoscând dreptate noastră au dat zăpis de învoială după dreptate la mâna răpoosatului bărbatului meu, întru care hotărâști ca pentru greșala ce s-au făcut de s-au cununat țâganu(l) cu țâganca me, să-i de răpoosatul bărbatul meu un suflet de țâgan și egumenu(l) să de pe numitul Gavrilos țâganu și pe țâganca noastră dinpreună cu toț(i) copii ce-au făcut cu a noastră țâgancă.

Care zăpis este întărit de dum(nealo)r isprav(ni)ci(i) ce-au fost atunce, atât de cătră părintele numitul egumen la mâna răpoosatului bărbatului meu, cât și de cătră bărbatul meu la mâna părintelui numit(ul) egumen.

Deci întâmplându-s(e) săvârșire bărbatului meu și neputând pân(ă) acum căuta de trebuința aceasta, acum dând de iznoav(ă) jalobă măriei sale lui vod(ă), rânduindu-mă mărie sa vod(ă) cu luminată carte măriei sale la dum(nealui) spat(arul) Costandin Pălad(e), isprav(ni)c de țân(u)t(ul) Niamțului, după luminat(ă) poronca măriei sale lui vod(ă) fiind și părintele egumenu de faț(ă) înainte dum(neal)(ui) spat(arului), n-au pricinuit părintele, ce arătând că i s(e) faci oarișcare strâmbătate măn(ă)stirii, au cerut ca piste acel suflet de țâgan ce să arată pin zăpisele de mai înainte să-l dau și să eu sălașu cu totu, să-i mai dau un suflet de țâgan.

Deci și eu m-am priimit și iată că i-am dat un suflet de țâgan, anumi Ghiorghie, ficior lui Vasil(e), pe care l-am luat de la dumi(sale) unchi-meu Ștefan Catargiu biv vel banu pentru alți țigani ce am avut să eu de la dumi(sale), și ș-au mai poprit părinte(le) egumenu un suflet de țâgan, anumi (...) ¹ din copii lui Ion Gavrilos ș-a fimeii lui Măriuța. Iar pe numitul Gavrilos și cu fimee lui Măriuța și cu toți copii lor, afară dintr-acel ce-au poprit p(ă)rintele egumenu, mi-au dat la stăpânire me (...) ¹.

Și de acum înainte să aibă părintele egumenu a stăpâni pe aceli 2 suflete de țâgan de sus numite ca pi niști drepti robi și șerbi a măn(ă)stirii ce sânt, cum și eu pe numitul Gavrilos și cu fimee lui Măriuța, iar ca pe niști drepti robi și drept(i) țâgani ai mei să aibu ai stăpâni.

Și pentru mai bună încredințare am dat asemine scrisoare unu la mâna altue. Și neștiind eu carte ca să mă iscălescu m-am rugat dumis(ale) unchiului Ștefan Catargiu de mi-au iscălit numile meu cu slova du²mis(ale) și s-au iscălit și dumis(ale), și dumn(eal)ui spat(arul) și alții care s-au mai întâmplat.

* $\overline{\text{A}}\Psi\overline{\text{A}}$ <1781> $\overline{\text{WR}}(\overline{\text{TOMEB}})\overline{\text{IE}}$ $\overline{\text{R}}\overline{\text{S}}$ <26>.

Il(e)ana giup(ănea)sa răpoosat(ului) Gheorghie An(a)stas(i)e.

Am iscălit eu pe nepo(a)t(a) Il(e)ana cu zâsa dumisali neștiindu carti și m-am întâmplat și eu faț(ă).

Ștefan (Catargiu) <m.p.>.

Domitianos (?) [egumenul] m-rii Runcu, martor <m.p.>.

Ioan Canta (?) sluger, martur <m.p.>.

Dinainte me s-au făcut aciastă învoială, cum și scrisorile ce-au avut date unul la mâna altuia cându s-au învoit înainte(a) spăt(arului) Balș și a lui Petrache vameș le-amu ruptu éu acmu, și amu iscălitu.

(Costantin) Păladi spat(ar) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1781 oct(om)vr(ie) 26: Înpărțala țiganilor.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVIII/14. Original, difolio, rupt puțin.

¹ Spațiu gol.

² Rupt.

46.

1782 mai 28

Gavriil mitropolit Moldaviei <m.p.>.

Să face știre cu această carte a noastră de giudecată că din luminată poronca preînălțat domnului nostru mărie sa Costandin Dimitrie Muruz v(oe)voda de față la Divan înainte(a) noastră s-au giudecat Sofronii dichiu, vechil fiind din parte(a) egum(e)n(u)lui Varlaam de la Mănăstire(a) Râșcăi ot țanutul Sucevii cu Alixandru Drace i alt(i) răzăși ai lui din satul Movila Ruptă, pentru moșie Lihneștii de la țanutul Dor(o)hoiului.

Cari pricină, după cercetare(a) ce s-au făcut de cătră noi, s-au aflat cum în gios pre larg să arată. Sofronii dichiu și vechilul Măn(ă)st(i)rii prin jaloba ce au dat mării sale lui vodă / cu cari s-au rânduit la noi / au arătat că acestu Alixandru Drace i cu alte niamuri a lui, răzășindu-s(e) alături moșie lor Movila Ruptă cu moșie Lihneștii ce este a Măn(ă)stirii Râșcăi, cu obrăznicii și-n tărie lor de vrun an încoaci au pus stăpânire și pe moșie mănăstirii, zicând că este a lor și pe mănăstire n-ar fi îngăduind să-ș(i) stăpâniască moșie.

Pentru cari au cerșut numitul vechil să aibă giudecată și dreptate și ca să s(e) vadă cu ce scrisori s-au dovezi au pus stăpânire asupra moșii măn(ă)stirii.

De față fiind Alixandru Drace s-au întreat di noi ce ari să răspundă împotriva jalbii vechilului Mănăstirii Râșcăi și cu ce dreptate să faci stăpânitoriu pe ace moșie Lihneștii, să ne arăte. El au răspuns că dup(ă) scrisorile ce ari rămasă de la moșii și strămoșii lui cari răspund pe această moșie, cu acele scrisori vra să stăpâniască după cum ar fi stăpânit moșii și părinții lui, cum și el, cari scrisori ni li-au și arătat.

Întâi, o împărțală din l(ea)t \times $\overline{\text{зрѡа}}$ <7171/1663> маи $\hat{\text{e}}$ <9>, iscălită de un Simion Rusănovschii i Zaharca, i Lungul, i Nebojca, prin cari scrie că împărțind fiilor lui satile și moșiile ce-au avut, după altile arată și pentru Lehnești că ș-au oprit-o lui pentru chivernisala vieții sale, de la cari mărturie păra acum sint trecut(i) 119 ani.

Au mai arătat un ispisoc de la răpăusatul Costandin v(oe)voda l(ea)t \times $\overline{\text{зрѡз}}$ <7197/1668> wkrт(омбріе) $\hat{\text{т}}$ <10>, prin cari întărești stăpânire lui Dumitrache Rusănovschii i sămințiilor lui pe tot satul Movila Ruptă, și tot într-acest ispisoc pominești și pentru moșie Lihneștii, că ar fi arătat înainte(a) mării sale un ispisoc de întăritură di la Barnovschii v(oe)voda din l(ea)t \times $\overline{\text{зрѡз}}$ <7136/1627 septembrie 1-1628 august 31>, prin cari scrie că ar fi avut păra Dumitrașcu cu săminția lui cu călugării di la Râșca

pentru moșie Lihneștii, dar cum s-au hotărât și la a cui stăpânire ar fi rămas, nu arată pintr-acestu ispisoc.

Ni-au mai arătat o împărțală din l(ea)t $\times \widehat{3CMA}$ <7251/1743> $\widehat{AB(PTCT)}$ \widehat{BI} <12>, de la Paraschiva Holbănișă, femeie lui Toader Holban biv armaș, fata lui Ion Stroescu biv vel jâc(nicer), prin cari arată cum ș-au împărțit moșiile ce-au avut de părinții éi, ficiorilor și fetelor sale, și între altile zice într-un loc într-această împărțală că au dat fiicei sali Măriuții, parte de moșie din sat din Movila Ruptă ce esti pe apa Prutului, și pominește și din Lihnești, cari cuvânt di aceste nume de moșie Lihneștii s-au văzut că este cu altă slovă și cu altă cernială scris și eșit mai înainti decât celilante rânduri a acei scrisori. Și tot într-această scrisoari di împărțală mai gios iar arată cuvânt pentru Movila Ruptă, iar de Lihnești nu pomenește, neavând loc, fiind la mijlocu unui rând.

Au mai arătat o carte g(os)pod din l(ea)t $\times \widehat{AVPZS}$ <1766> $\widehat{REN(PTIE)}$ \widehat{KE} <25>, di la răpăusatul Grigorii Alixandru Ghica v(oe)voda, scrisă cătră dum(nea)lui Iordachi Cant(acuzino) biv vel spat(ar) după jaloba lui Alixandru Drace i a Niagului i altor niamuri a lor, ce didiră asupra egumin(u)lui di Râșca pentru această moșii Lihneștii, scriindu-s(e) dumisale spat(arului) să chemi pe egum(e)nu di față să cercetezi scrisorile amânduror părțile, și dup(ă) cum s-a dovedi să giudece în frica lui Dumnăzău cu dreptate, și di a fi tribuință să-și hotărască moșie și să de mărturii hotarnică în sămni. După care carte altă dovadă în ce chip s-ar fi urmat n-au arătat, fără numai un răvaș de la egum(e)nu(l) Calistru Eni, cari scrie la dum(nea)lui spat(arul) Iordache, făcându-i răspunsu că niputând atunce vini ș-au pus soroc c-a vini la Divanul g(os)pod di s-a giudeca cu jăluitorii.

După aceste scrisori di mai sus arătate ceri Alixandru Drace să e moșie Lihneștii la stăpânire lui, cu niamurile lui.

Am întrebat și pe Sofronii dichiu i vichil Măn(ă)stirii Râșcăi ce ari să răspundă și cu ce dreptate stăpânești mănăstire(a) ace moșii, Lihneștii.

Și ni-au arătat întâi o carte g(o)spod din l(ea)t $\times \widehat{3CMT}$ <7243/1735> $\widehat{IOL(IE)}$ \widehat{KA} <21>, de la răpăusatul Costandin Neculai v(oe)voda dată egum(e)n(u)lui Ghervasă di la Măn(ă)stire(a) Râșca, să-și e de a zăce din toate di pi moșie Lihneștii ce să hotărâști cu Ștefăneștii.

Au mai arătat o mărturii hotarnică din let $\times \widehat{AVPZS}$ <1766> $\widehat{AB(PTCT)}$ \widehat{S} <6>, iscălită di Lupul Hadâmbul vor(nic) de poartă i de Mihalachi căp(i)t(an), încredințată și cu iscălitura stol(nicului) Manolachi, ce era is(pravnic), prin cari scrie că din poronca răpăusatului Grigorii Alixandru Ghica v(oe)voda, fiind rânduï(i) hotarnici, au mers la numita moșie Lihneștii ș-au adus de față și pe Alixandru Drace i pe niamurile sali cari cu un ispisoc de la răpăusatul Costandin v(oe)voda din l(ea)t $\times \widehat{3MA}$ <7137/1628 septembrie 1-1629 august 31>, și cu alte arătări a lor, zice că moșie Lihneștii ar fi a lor. Iar dup(ă) cercetare(a) ce-au făcut numiții mai sus hotarnici cu amăruntul i după mărturisiri Niagului, om bătrân, și a altor oameni bătrâni, răzeș(i) din Movila Ruptă, cari au arătat pe undi să dispart hotarale, și cum că și pentru moșie Lihneștii au mărturisit Niagul, arătând adivărul că el au apucat de la părinții lui și di când esti el că tot Mănăstire(a) Râșcăi au stăpânit ace moșii Lihneștii; și că s-au dovidit că Alixandru Drace i niamurile lui, rău și făr(ă) cale să acolisește de ace moșie, căci iaste driaptă a Mănăstirii Râșcăi.

Au mai arătat o carte g(o)spod din l(ea)t $\times \widehat{AVPZS}$ <1766> $\widehat{IOL(IE)}$ \widehat{H} <8>, di la răpăusatul Grigorii Alixandru Ghica v(oe)voda, scriind cătră dum(nea)lui Iordachi Cant(acuzino) biv vel spat(ar), prin cari arată că dup(ă) giudicata ci-au avut di față la Divan înainte(a) dumilorsali veliților boeri, Alixandru Drace cu cu egum(e)n(ul) de Râșca pentru moșie Lihneștii, și dup(ă) scrisorile i răspunsurile ce au dat ș-o parti și alta, nu li s-au dat hotărâre, ce i-au rânduït la numitul boer, scriindui-s(e) că dup(ă) ce-or mergi amândoaș părțile di față înainte(a) dumisale, să triimată să aducă marturii ce au zis călugării, la Divan; că au, și giurând cum că tot mănăstire(a) au stăpânit această moșie să di(a) carte di giudecată la mâna călugărilor ca să stăpâniască Măn(ă)stiri(a) Râșca ace moșie cu pace. Iar negăsind călugării oameni marturi ca să giure într-acestaș(i) chi, atunce să di(a) mărturii lui Alixandru Drace să-ș(i) stăpâniască el și cu niamurile lui moșie în pace di cătră măn(ă)stire.

Au mai arătat o mărturie din l(ea)t \times_{3CWA} <7274/1766> ЮНИ(Е) АИ <11>, di la Andriș căp(i)t(an), i Simion Pelin căp(i)t(an), i Păladi căp(i)t(an), i Vasilachi biv căp(i)t(an), prin cari arată că au dat mărturie lor pentru moșie Lihneștii di pi apa Prutului din țin(u)t(ul) Dor(o)hoiului într-acest chip, cum că ei sint trăitor(i) acolo în Ștefănești di 65 ani și știu că moșie Lihneștii au stăpânit-o tot călugării di la Mănăstire(a) Râșca, și cum că și părinții lor au fost trăitori mai înainte tot acolo, și li-au spus că tot pe călugării di Râșca i-au văzut stăpânind. Încă Andriș căp(i)t(an), i Toadir Mucul, tatăl lui Gheorghii Mucul au și cumpărat dijma aceștii moșii Lihneștii de la călugării de Râșca și s-au dus di au întreat pe Solomon, tatăl Niagului din Movila Ruptă, ce să hotărăști cu Lihneștii, di-au mers și i-au arătat hotarale pe undi să dispart Lihneștii di Movila Ruptă, și ș-au luat dijma și cum că niciodată n-au auzit di nime c-ar fi avut răzășii di Movila Ruptă parte în Lihnești.

Au mai arătat o mărturie di giudecată din l(ea)t \times_{3CWA} <7274/1766> ЮЛ(І)Е КБ <22>, di la dum(nea)lui Iordachi Canta(cuzino) biv vel spat(ar) prin cari arată că s-au giudecat Alixandru Drace și Niagul, răz(eși) di Movila Ruptă cu călugării di la Măn(ă)stire(a) Râșcăi pentru moșie Lihneștii, și dup(ă) toată cercetare(a) ce-au făcut dum(nea)lui dup(ă) carti g(o)spod ce di sus pomenită de la răpăusatul Grigorii Alixandru Ghica v(oe)voda, și pominești și pentru mărturie căp(i)tanilor ce s-au arătat mai sus, au dat rămaș din giudecată pe Drace i pe Niagul cu niamurile lor, că s-au dovedit că rău și făr(ă) de cale s-au acolisit di ace moșie a măn(ă)stirii, neavând nici o dreptate și că să stăpâniască mănăstire(a) cu pace.

Au mai arătat o anafora din l(ea)t $\times_{\text{AVŞS}}$ <1766> ГЕН(А)ІЕ ГИ <13>, iscălită de dumnalor veliții boeri acei vremi, întărită cu pecete răpăusatului Grigorie Alixandru Ghica v(oe)voda. Atunce au avut giudecată Calistru, egum(e)nu di Râșca, cu Alixandru Drace, jăl(u)toriul acest di-acmu i Niagul, pentru moșie Lihneștii, ce zice că iaste a lor și că ar fi stăpânind-o măn(ă)stiri(a) făr(ă) di driptate. Și arată că dup(ă) toată cercetare(a) ce au făcut s-au dovedit și din ispisocul răpăusatului Costandin v(oe)voda, ce esti la mâna lor, că nu arată pentru moșie Lihneștii că ar fi a niamului lor. Și al doile dovadă că nici părinții lor n-au stăpânit pe moșie Lihneștii, nici c-ar fi apucat să fi stăpânit niamul lor, ce tot di măn(ă)stire s-au stăpânit, osăbit di alte dovez(i) ce au mai arătat măn(ă)stire(a) cum pre larg arată anafora aceasta, și întărești stăpânire(a) Mănăstirii Râșcăi pe această moșie să stăpâniască cu pace și mai multă supărare di răz(eși) di Movila Ruptă să n-aibă.

Au mai arătat un hrisov din l(ea)t $\times_{\text{AVŞS}}$ <1766> ГЕН(А)ІЕ Ш <16>, di la răpăusatul Grigorii Alixandru Ghica v(oe)voda întărit cu iscălitura și peceti(a) mării sale, în cari arată iarăș pre larg di toată cercetare(a) ce s-au făcut, și dup(ă) cum s-au dovedit că esti cu cali și cu dreptate din scrisorile ce au arătat mănăstiri(a), întărești stăpânire(a) Mănăstirii Râșcăi pe această moșie Lihneștii.

Au mai arătat o anafora din l(ea)t $\times_{\text{AVŞИ}}$ <1768> ЮНИ(Е) Б <2>, iscălită di priosvințitul mitropolit și di dumnalor veliții boeri acei vremi, întărită cu iscălitura și picete(a) răpăusatului Grigorii Calimah v(oe)voda, prin cari scrii că au avut giudecată Timoftiu i Sarafim ermonah, vechilii ce au fost trimiș(i) din parte(a) egumen(u)lui Calistru Eni di la Măn(ă)stiri(a) Râșcăi cu Alixandru Drace i niamul său tot pentru această moșii Lihneștii, ce au zis Alixandru cu niamul său că ar fi a lor. Și dup(ă) toată cercetare(a) ce s-au făcut arată diasupra la întărire(a) anaforalii că de vremi ce di 137 ani ce s-au stăpânit ace moșie tot de măn(ă)stiri și acei jăl(u)tori cum și părinții lor au fost acolo alătore trăitori și n-au pricinuit niciodată asupra măn(ă)stirii și di au și pricinuit, dreptate n-au dat să stăpâniască ei ace moșie, și întărești stăpânire(a) tot Măn(ă)stirii Râșcăi să stăpâniască cu pace. Iar pe Alixandru Drace cu niamul său i-au dat rămaș di la giudecată, cunoscându-s(e) că n-au nicio dreptate asupra aceștii moșii Lihneștii.

Deci și acmu dup(ă) toată cercetare(a) cu amăruntul ce s-au făcut di cătră noi, atât scrisorilor ce-au arătat Alixandru Drace, cum și vechilul Mănăstirii Râșcăi, și dup(ă) răspunsurile amânduror părțil(o)r, văzind că di la atâti giudecăți ce au avut în multi rânduri Alixandru Drace i niamurili lui pentru această moșie Lihneștii cu Măn(ă)stiri(a) Râșca i-au dat di giudecăț(i) tot pe dânșii rămaș(i), cum s-au arătat mai sus, fiind că au stăpânit tot mănăstire(a) di somi di ani, iar ei sau părinții lor niciodată cu vreo dreptati n-au stăpânit, neavând dovadă, după cum n-au avut nici acum. S-au cunoscut că făr(ă) nici

o dreptate să acolisăscă că n-au treabă la ace moșie și am giudecat ca și de acmu înaintea să stăpâniească moșie Lihneștii tot Mănăstire(a) Râșcăi în pace și nesupărată de cătră Alixandru Drace i niamurile sale, și dup(ă) hotărâre(a) giudecării ce s-au făcut pentru această pricină s-au dat această carte a noastră di giudecată lui Sofronii dichiu și vechilul Măn(ă)stirii Râșcăi.

Л(Ѣ)Т(О) *АУПВ <1766> МАИ КИ <28>.

Ioniț(ă) Canta(cuzino) vel log(o)f(e)t <m.p.>.

(...) <m.p.>.

(...) <m.p.>.

S-au trecut la condica de cărțile di giudecăt(i).

<Pe verso-ul filei a doua>: Carte de giudecată pe moșiia Lehneștii / 1782 mai 28.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IX/13. Original.

47.

1783 mai 23

† Иѡ АЛЕѦАНДРЪ КОСТАДИНЪ В(О)БОДА БОЖІО МИЛ(О)СТ(І)О, ГОСП(О)ДАРЪ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ. S-au cetit anaforaia aceasta înaintea domniei mele, și cercetându-se această pricină și de cătră domnia mea, așa s-au aflat că preosfinția sa părintele mitropolitul și dum(nealor) veliții boiari cu dreptate au giudecat. Deci domnia mea încă asemine hotărâm să să urmeze pre deplin cum se arată mai gios prin anaforaia aceasta, scriindu-se și carte la is(prăvnicie), după această hotărâre ca să să urmeze.

1783 mai 27.

ПРОЧИ ВЕЛ КЛѦЧ(АР).

Pre înălțate doamne,

Înălțimii tale au dat jalobă oamenii lăcuiitori din satul Moșiș, din țin(u)t(ul) Sucevii, asupra egumenului Varlaam di la mănăstire(a) Râșca, zicând precum că ei di la o vreme încoace ar fi pătimind multă supărare dispre egumenu pentru fânațul carile să faci pe moșiia aceasta a mănăstirii, căci nu li-ar fi dat egumenu(l) iarbă de coase ca să-ș(i) poată faci fânațu cât li-ar fi cu îndestulare pentru trebuința bucatilor lor. Și osăbit li-ar fi luat și curăturile carile ar fi fost făcute de dâșii, cum și emășul bucatilor iarăș l-ar fi luat și l-ar fi dat țiganilor mănăstirii, și cu totul să află strâmtoriț(i), nelăsindu-le loc îndestul pentru trebuincioasa lor hrană, și cum că egum(en)u(l) n-ar fi oprind fânațul numai pentru trebuința bucatilor mănăstirii, ci ar fi și vânzind la alții streini din iarba ci oprești.

Pentru cari au adus ei și carte di științare de la dum(nealor), spat(arul) Mihălachi Racoviți i med(elnicerul) Iordachi Canano, isprav(ni)ci de țin(u)t(ul) Sucevii, cu cari iarăș asemine înștiințaz(ă) pe mările ta și arată că după cercetare(a) ce-au făcut din poronca mării tale, între jăluitoarii aceștie și între egumen, cu adivărat s-ar fi aflând oameni strâmtoriț(i) dinspre egumen. Întâi, că nu li-ar fi dând iarbă di coasi ca să-ș(i) facă fânați cât li-ar fi de trebuința lor. Al doile, că la fânațele ci li-au luat cari mai înainte era de-l cose(au) oamenii pentru trebuința lor, egumen(ul) ar fi pus gard, și încă li-au luat și emășul ci-l ave(au) pentru păș(u)natul vitelor lor și l-au făcut iarăș fânațu.

Așijdire și cu arăturile și cu toate s-ar fi aflând foarte strâmtoriți dinspre egumen, și cum că osăbit de aceștie cu asemine pricini de jalobă ar fi mai eșit asupra egumen(ului) și alți oameni dintr-alte 2 sate a mănăstirii, anume Bogdănești și Boroaia, tot că nu li-ar fi dând egumen(ul) iarbă din destul pentru trebuința lor. Și încă mai adaog asupra egum(enului) ispravniciei și oarișcari pricină de pără, că la multe ar fi asupra ar fi supărând pe oamini cu nedreptate, zicând și aceasta că ar fi tre(bui)¹ să s(e) rânduiască pe alt egumen, ca să poată iconomisi trebile și ca (...) ¹ și spre odihna oaminilor.

Pentru cari din poronca înălțimii tale scoțindu-se atât pe oameni, cum și pe egumen înaintea noastră, după luminată poronca înălțimii tale am cercetat cu amărunt pricina aceasta ș(i)¹ după ci de cătră noi s-au întreat pe numitul egumen ci ari să răspundă la aceste, egumen(ul) ni-au arătat cum că cu aceste ci iaste arătat di cătră dum(nealo)r isprav(n)ici(i), cu oarișcari pricină di patimă, cu nedreptate l-au arătat și iaste năpăstuit. Fiind că din toată iarba ci să faci pe moșie aceasta a mănăstirii nu voești a o opri nicicât de puțin mai mult dicât cie ci iaste pentru trebuința bucatilor mănăstirii și pentru bucatile țiganilor măn(ă)stirii; mai vârtos că țigani(i) au curături făcute dintru început, și nici ei nu să întind mai mult afară din iarba aceia ci să faci în curăturile lor, iar cielantă iarbă cât au au fost oamini(i) aceștie au cosit-o. Și pân(ă) acum cu fânașile ce-au făcut ei nu numai că din distul pentru bucatilor lor au avut, ci încă unii dintre dânșii au și vândut fânași. Pentru că s-au vândut iarba din Râșca Mari cu știre(a) isprav(ni)ci(lor), s-au vândut moșenilor și oaminilor din Bogdănești încă cu preț mai gios din cât da alții, fiind oamini(i) iarăș din satili mănăstirii, și acești jăluitori din câtă iarbă au fost pe moșii, au avut fânași pe cât li-au trebuit.

Pre înălțate doamne, după cercetare ci s-au făcut de cătră noi, nici cu un chip nu să cunoaști că ar fi oamenii aceștie în asupriala și în supărare(a) ci zic că ar ave(a) dispre egum(en)u, căci di oprești egumenu(l) mănăstirii iarbă mai mult decât dânșii, cât voești și pe cât socotești că ar ave trebuiți de bucatile măn(ă)stirii, aceasta iaste știut că stăpân(ul) moșii, ca unul ce iaste volnic cu lucrul său a faci ci va vre. Întâiu îș(i) oprești pentru sine pe cât voești și pe cât are trebuiți, și apoi din cât rămâne dă și celor ce să află lăcuitori pe moșie sa. Dar pentru că-l arată dum(nealo)r isprav(ni)ci(i) pe egum(en) cu acest fel că să află oamini foarte supărați pentru pricina aceasta despre egum(en)u, să cunoaști că prin oarișcare patimă ce-au avut asupra egum(enului) cu pizmă l-au arătat, că ispravnicii nu numai jaloba oaminilor arată, ci încă și altile că ar fi trebuiți să s(e) rânduiască alt egum(en) măn(ă)stirii, pentru care n-au avut dum(nealo)r trebuiți, nici poroncă a faci ace cercetare, ci di cătră așe s-au socotit, di să va găsi și de cătră înălțime ta cu cali să s(e) scrii luminată carte mării tale cătră dum(nealo)r isprav(ni)ci(i) ca întâi să pui să de(a) iarbă mănăstirii din destul, cât va ave egum(en)u(l) trebuiți de bucatili mănăstirii și pentru bucatele țiganilor mănăstirii, și apoi câtă iarbă a mai rămâne să de(a) și lăcuitorilor săteni. Așijdere și pentru iarba ace vândută, iarăș lăcuitorii aceștie săteni să aibă voie a să protimisi să de ei bani ce-or fi dat acia și iarăș ei să aibă voi(e) a cosi și ace(a) iarbă.

Și înștiințăm pe înălțime ta, iar ce disăvârșit hotărâre rămâne la preînalță înțelepciune mării tale.

* $\overline{\text{AVPII}}$ <1783> $\overline{\text{MAH KI}}$ <23>.

A înălțimii tale cătră D(u)mnezeu smerit rugător.

Gavriil mitropolit Moldovei¹.

Pre plecate slugi.

Costandin vel log(o)f(e)t <m.p.>.

Neculai Roset vel vor(nic) <m.p.>.

(...).

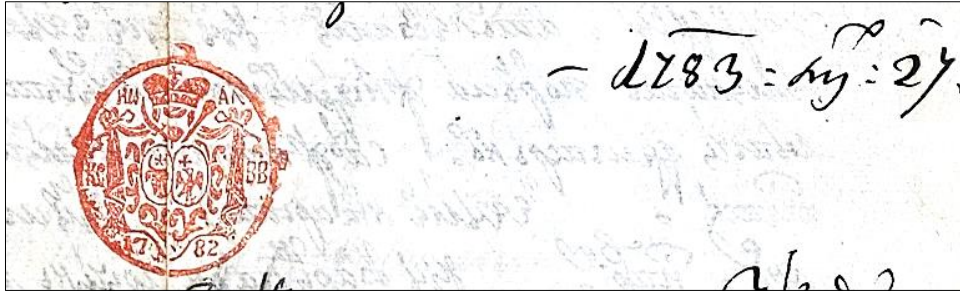
Gh(heorghe) St(ur)z(a) vel vor(nic) <m.p.>.

Ioan Car(a)ge vel vor(nic) <m.p.>.

Neculai Balș ban <m.p.>.

S-au trecut la condica Divan(u)lui de mini, Andrii biv izbaș condicar.

<Pe verso-ul filei a doua>: Anaforao gospod pentru Moșen; 1787 mai 27.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/2. Original, difoplio, rupt.

¹ Rupt.

48.

1783 mai 28

Suret.

Gavriil mitropolit Moldovvii.

Adeverim că această scrisoare a noastră ce-am făcut la cinstită mâna dumisali log(o)f(e)t(ului) Ioan Cantacuzino, precum să s(e) știe că măn(ă)stirea Râșca din țan(u)t(ul) Sucevii având o moară cu doă pietri și cu doă roate durată și șandilită, făcută într-o gârlă ce iaste scoasă din apa Moldovii la țin(u)t(ul) Sucevii. Însă ace moară când au făcut-o măn(ă)stirea în Baia, ace moșie Baia era domniască, iar pe urmă dându-să danie dumisali log(o)f(e)t(ului) Ioan Cant(acuzino) și dum(nea)l(ui) mai având și alte mori într-ace(a) gârlă, n-au voit să aibă mănăstirea moară pe moșia dumisali și nici păgubirea mănăstirii voind, am făcut așezare cu priimirea și toată voia noastră, însă așezarea într-acest chip s-au făcut, precum însuș dum(nea)l(ui) s-au priimit ca să scoată gârlă din apa Râșcâi pe moșia măn(ă)stirii Râșcâi, unde a fi trebuință să s(e) facă moară pentru măn(ă)stire. Apoi iarăș cu toată cheltuiala dumisale să facă moară mănăstirii cu doă pietri cu doă roate durată șindilită asemenea făcută precum iaste moara ce-au făcut-o măn(ă)stirea pe moșia Baia, însă moara ci iaste făcută pe moșia Baia tot să o stăpâniască măn(ă)stirea Râșca pân(ă) ce a faci dum(nea)l(ui) altă moară asăminea, și gătindu-o desăvârșit, pornindu-să moara pe făină, atuncea să ia dum(nea)l(ui) moara ci iaste făcută de mănăstire pe moșia Baia la stăpânire. Și mănăstirea încă să ia supt stăpânire moara ce o faci dum(nea)l(ui) pe moșia măn(ă)stirii.

Deci făcând dum(nea)l(ui) moară asăminea precum să arată mai sus, să aibă a stăpâni moara ce s-au făcut de măn(ă)stire pe moșia Baia cu pace de cătră mănăstire. Și pentru mai adevărată credința am făcut această scrisoare în care am iscălit, fiind cu voia și priimirea noastră.

*¹ АѲПІГ <1783> МАИ КМ <28>.

Varlaam egum(e)n Râșcâi.

Sofronie dichiu.

Aftanasie ierodiiakon.

Ieromonah Aftanasie.

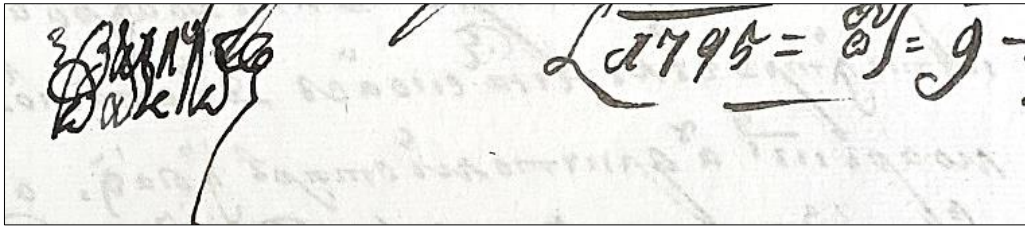
I vos săbor.

Șerban log(o)f(e)t de taină, martur.

Posleduindu-să suretul acesta cu ce adevărată scrisoare din partea mănăstirii Râșcâi cătră răpuosatul boer Ioan Cantacuzino biv vel log(o)f(e)t, și fiind asemenea s-au încredințat și de mine.

1795 oct(omvrie) 9.

Iordachi <Ghica> vel log(o)f(ă)t <m.p.>.

Asemenea de pe ce adevărată scrisoare.

Cost(a)din U(...) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1783 mai 28. Un suret de la preaosfinția sa răposatul mitrop(o)l(i)t Gavriil tij pentru o moară cu doă p(i)etri; Suret pentru datul morilor măn(ă)stirii din Bae.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/31. Suret, difolio.

49.

1784 mai 18

Cu d(u)hovniceasca dragoste mă închin preacuvi(osului) cin(stit) părinte arhimandrit chir Paisie, igumen Sfintei Măn(ă)stirii Râșcăi.

Cinstită scrisoare preacuvioșii tale ci mi-ai trimis cu dragoste o am luat și toate cele scrisă am înțales. Îmi scrii preacuvioșia ta și mă poștești ca să-ț(i) trimitim suret de pe hotarnica moșii Drăgăneștilor a Măn(ă)stirii Neamțului, având pricină cu Bere mazilul, care pricină mai pre largul o am înțales-o și de la sfinția sa părintele Gherman. Și hotarnică vei ști preacuvi(oase) că măn(ă)stire(a) pre moșia Drăgăneștii nu are, însă pricina aceasta iasti mi să pare di tragi preacuvioșia ta parte din sus ci o ține Bere, fiind că te-ai înștiințat cum că întru o vreme au avut Sf(ă)nta Măn(ă)stire Râșca la stăpânire moșia Drăgăneștii, care adivărat așa au și fost.

Dar pe urmă au avut părinții de la Măn(ă)stire(a) Neamțul judecată cu părinții de la Mănăstire(a) Râșca și s-au dovidit că iasti dreaptă moșie a Mănăstirii Neamțului, și au luat-o la a sa stăpânire. Pe urmă au mai intrat și printr-alte mâni streine, și tot cu judecată au luat-o tot înapoi Măn(ă)stire(a) Neamțului. Și acum noi vom să tragim judecată cu Bere pentru o parte de loc ci ține cu înpresurare din dreaptă moșia măn(ă)stirii, Drăgăneștii, care am înțales că precuvioșia ta voești a o tragi acum, care iasti pricină vechi.

Cu aceasta înștiințaz pe prea cuvioșia ta și sint.

1784 mai 18.

Al preacuv(i)oșii tale pentru sănătate și mântuire cătră D(u)mnezeiu rugător.

Paisie starețul S(fintei) M(ănăstiri) Neamțului <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cinstit preacuvi(os) părintelui arhimandritului chir Paisie, igum(en) Sfintii Măn(ă)stirii Râșcăi, cu d(u)hovniceasca dragoste, să să de; Nr. 14. Anul 1784 mai 18.

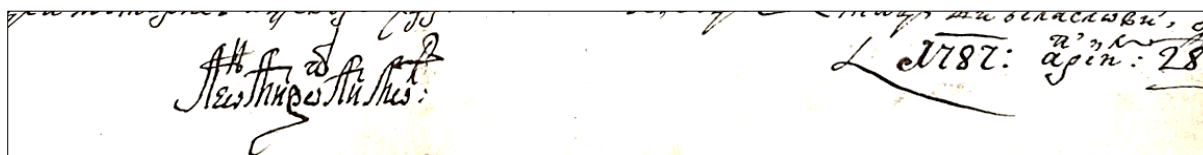
Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/14. Original, difolio, rupt.

Leon cu mila lui D(u)mnezeu arhiepiscop și mitropolit Moldaviei.

Facem știré cu această a noastră carté de blăstăm, precum au venit înaintea noastră Paisie arhimandrit și egumenul sfintei măn(ă)stiri Râșca și cu tot soborul de acolo, arătându-ne cum că le împresoară unii și alții moșiile sf(i)ntei măn(ă)stiri, anume Poiana Bog(o)slovului și moșiia Plopul și Zamostiia, Păuolénii i Hărmăneștii, Roșcanii și Boțeștii la ținu(t)ul Niamțului, și Borceștii la Gălați, cari aceste toate fiind drepte moșii a măn(ă)stirii le împresoară și le stăpânesc alții și pe sf(ă)nta măn(ă)stire o lipsesc de al său interes / cu a lor lăcomie / neavând scrisori, căci pe vrémea răscoalelor li s-au prăpădit scrisorile în Țara Unguriască. Pentru cari cerând de la noi această carté de blăstăm spré dovada dreptății, atâta asupra căroră cât de puțin au împresurat și or împresura, cât și asupra căroră or și pe unde merg drepte hotarăle și nu vor spune drept, cum și asupra celor ce vor fi auzit dintru alții pe unde au stăpânit sf(ă)nta măn(ă)stiré din véchiu, spré dovada dreptății și spré descoperirea adevărului. Unii ca aceiia zicem, toți să fie blăstămați de D(o)mnul D(u)mnezeu și de Preacurata a sa Maică, de slăviții 12 Apostoli și de 318 sfinți părinți de la săborul Nicheii, în viața lor procopsal(ă) să nu vaze, ostenelile și sudorile lor să fie pré pierzare, herul, pietrile să nu putrezască și să s(e)risipască, iar trupurile lor să stea în veci netopite și întregi, să aibă parté cu Iuda și cu proclétul Arie, să-i înghițe pământul de vii ca pré Dathan și Aviron, și în toată viața lor să aibă cutremurul lui Cain și bubele lui Ghiezi, și de cătră smereniia noastră să fie blăstămați. Iar de vor urma dreptății, mărturisând adevărul în frica lui D(u)mnezeu, să fie ertați și blag(o)sloviți. Amin.

1787 aprili 28.

Leon mitropolit Mold(ovei) <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/34. Original.

Cu d(u)hovniceasca dragoste și acum iarăș mă închin preacuv(ioase) cinst(ite) părinte arhimandrite chir Paisie, igum(e)n Sfintii Măn(s)tirii Râșcăi.

Iată după cinstită scrisoare(a) prea cuv(ioșiei) t(ale) am trimis cartea cea domnească întru care scrie pentru giudecata ci au avut părintele Ioasaf proin igumen la Divan cu Ioniți Gane pentru moșiia Plopul a Măn(ă)stirii Râșcăi; Și prea a-ș(i) fi fost mulțămit dragost(ei) preacuv(ioșiei) t(ale) de a-ș fi avut și eu înștiințare când ai fi căutat pricina aceasta cu dum(nealui) Ioniți Gane, a-ș fi trimis și eu di a-ș fi luat carte de hotărât tot asupra boiarilor acelora pi care i-ai fi luat și preacuv(ioșia) t(a) ca să hotărască și moșiia Giuleștii a Măn(ă)stirii Săcului, fiind că au luat și din moșiia Săcului o bucată de loc, dupre cum au luat și din moșiia Măn(ă)stirii Râșcăi Plopul.

De aceasta n-am lipsit a înștiința și sânt

(17)87 mai 22.

Al prea cuv(ioșiei) t(ale) pentru sănătate și mântuirea cătră D(u)mnezeu nevrednic rugător.

Paisie starițu S(fin)t(ei) M(ănă)st(iri) Neamțului <m.p.>.

<Pe verso>: Scrisoare de la starețul Paisie. * $\overline{\text{APPIZ}}$ <1787> $\overline{\text{MAH KB}}$ <22>; 1787 mai 22 / Pe Plop.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XXV/2. Original.

52.

1789 aprilie 6

La anul 1789, am dat scrisoare noastră, noi satul Moişe la mâna sfinții sale părintelui Veniamin, eg(u)m(en) sfintii mănăstiri Râșcăi, precum să știe că, intrând în Buda cu plugurile în anii trecut(i), în fânașul măn(ă)stirii, am arat fără de voe părinților. Acum, învechindu-se locul în Buda, ne-am rugat sfinții sale părintelui eg(u)m(en) de ne-au dat Secăturile de le-am arat, și am dat această scrisoare la mâna părinților de la mănăstire, că mai mult nu vom mai intra în Buda în fânașul măn(ă)stirii, numai să ne de acel loc, Secăturile, să ne fie pentru hrana noastră, și mai mult nu vom mai supăra măn(ă)stire(a).

Și spre încredințare am dat această scrisoare la mâna părinților și ne-am pus numele și degetile.

* $\overline{\text{APPIZ}}$ <1789> $\overline{\text{APRILIE S}}$ <6>.

Eu, Vasile vornic.

Eu, Alecan.

Eu, Grigoraș Curcă.

Eu, Vasile.

Eu, Toader Gorban.

Eu Toader Butnari.

Eu, Crăciun Butnariul.

Și noi toț(i) setinii ne-am primit cum scrie mai sus.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/3. Original.

EDIȚII: *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 550-551, nr. 556.

53.

1790 decembrie 13

Copiia răvașului răposatului părintelui starețului Paisie.

Fiilor miei cei d(u)h(o)vnicești cari veți fi rânduiți să strângeți banii adetiului de pe moșiia Răuceștii a mănăstirii Secului, să căutați să nu supărați de banii adetiului pe Toader Epure moșneagul, până când să va face hotărâre moșiei mănăstirii despre acea parte. Aceasta vă înștiințazu și să fiți sănătoși.

1790 decemvr(ie) 13.

Părintele vostru cel d(u)h(o)vnicesc.

Paisie starețul.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VI/17, nr. 1. Copie.

54.

1791 iunie 22

De la isprăvnicie țin(utului) Sucevii

Cătră Vornici, voi săteni, din satul Moişa.

Aice au făcut arătare svinție sa părintile egumenu de la mănăstire(a) Râșca pentru un munte ce are mănăstire(a), anume Rusul, cum că-l paști(i) cu bucatile voastre și nu vă supuneți a plăti nici un

banu la mănăstiri pentru imaș(ul) acestui munte. Pentru cari iat(ă) vă scriem să căutați să plătiți(i) imașul sau mutari, după cum veți(i) pute așeza cu părintii egumenu. Căci mai jeluindu s-a trimite și s-a împlini de la voi prețu(l) acelu imaș ceia ce or fi dându alții streini și viț(i) da și ciuboti, iar de aveți(i) ceva a răspundi, să viniți(i) aice fața cu vechilu(l) egumenului. Aceasta.

1791 iuli(e) 22. Fălticeni.

<ss>.

<Pe verso>: 1791 iuni(e) 22. Pe Moișa.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/4. Original.

55.

1791 iulie 30

Cu d(u)hovnicească și cu fericită sănătate mă închin svinții tale cinst(ite) părinte chir Varlaame igumen sfintii mănăstiri Râșcăi.

După cercetarea doritiei mie fericitei sănătății svinții tale pentru care de a pururea doresc a ști cum să află ca să mă bucur, vestesc svinții tale că acum într-aceste zile m-am înștiințat de la fratile nostru Chesarie, dichiul măn(ăs)tirii noastre, cum că au intrat niști oameni di la sfânta măn(ăs)tire Râșca di au cosit în capul Pleșurilor măn(ăs)tirii Neamțului mai mult dicât au cosit și anu. Care în anul trecut fiind svințiia ta aici, ai zis cătră fratile Chesarie cum că fără cale intră sf(â)nta măn(ăs)tire Râșca cu stăpânire acolo, fiind că capul Pleșurilor iaste di drept hotar măn(ăs)tirii Neamțului, și anumi m-am mirat cum di au intrat acii oameni di au cosit acolo în capul Pleșurilor, intrând încă cu cositura și mai mult dicât în anul trecut. Poate după cum eu socotesc fără di știre svinții tale au intrat di au cosit. Pentru care prea poftesc pe svințiia ta ca să faci bine să îndreptezi această pricină după cum știi svințiia ta că iaste cu dreptul ca să fim și noi odihniți. Di aceasta poftesc și anii sfintii tale rog pre milostivul D(u)mnezuiu ca să fie mulți și prea fericiți.

1791 iuli(e) 30

Și rămâi al svinții tale pentru sănătate și mântuire cătră D(u)mnezuiu nivrednic rugător.

Paisie arhimandrit și stareț s(fintei) m(ănă)st(iri) Neamțului <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1791 iuli(e) 30; Cinstit sfintii tale părintelui chir Varlaam igum(en) sfintii măn(st)iri Râșcăi, cu d(u)hovnicească dragoste să să de(a); Nr. 10. Anul 1791 iulie 30.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/10. Original, difolio.

56.

1792 aprilie 30

† Иѡ Александръ Костандин Мъръзъ в(ое)вѡда, Бѡж(ію) мил(о)ст(ію), г(о)подар(ъ) З(емли) Молдавскон. Credincioș(i) boerii domnii mele, dum(neata) Iordachi Darie biv vel pah(arnic) i dum(neata) Lupul Balș biv vel sardar, isprav(ni)ci de țin(u)t(ul) Sucevii, sănătate.

Domnii mele au dat jalebă cuvioșie sa egumenul de la măn(ă)stirea Râșcăi de la acel țin(u)t, arătând că lăcuiorii ce să află lângă măn(ă)stiré cu lăcuința nu urmiază a-ș(i) face casă la siliște unde este loc de sat, ce, rășchirându-să iș(i) fac casă pe la locurile ce sint de hrană, de țarini și de fânați cu dipărtare una de alta, de pricinuescu multă stricăciune moșii și însuș pentru dânșii strămtorescu locurile aceli de hrană.

Pentru care scriem dum(nea)v(oastră) să cercetați și, de va fi așa, să nu-i îngăduiți a să înșira făcând sat cu atâta neorânduială de cuprind numai cu o zădărnicie locul acel hrănitriu, ci să le dați(i)

poroncă să-ș(i) rădice casăle de pe la locurile unde pot fi țarini și fânață și să-ș(i) facă casă, unde esti siliști și vatră de sat, cu cuviința ce să cadă a ave apropiere o casă de altă, ca satul să le fie de o parte, țarinile și fânaților de alta și loc pentru imaș vitelor de altă parte, ca atunci nici măn(ă)stiréi nu să pricinuești păgubire și lor încă le cade mai cu folos.

1792 apr(ilie) 30.

Прочит луг(о)ф(е)т.

S-au trecut la condică.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1792 apr(ilie) 30; Credincioș(i) boerii domnii mele dum. Iordache Darie biv vel pah(arnic) i dum. Lupul Balș biv vel sardar, isprav(ni)ci de țin(u)t(ul) Sucevii, datisă zdravim; Măn(ă)stirea Râșca.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/7. Original, difolio, rupt sigiliu mic octogonal din ceară roșie, deteriorat.

EDIȚII: *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 563, nr. 570.

57.

1792 mai 22

† Ив Александръ Костандин Муръз в(о)е(в)вда божию мил(о)стив, г(о)спудар(ъ) З(е)м(ли) Молдавскон. Scriem domniia mea la cuvios rugătorul nostru Vărlam¹, egum(enul) măn(ă)stirii Râșca, săn(ă)t(a)te.

Din jaloaba ce au dat domnie mele oamenii din sat(ul) Moișa din țin(u)t(ul) Sucevii, care ți s(e) triimite, pre larg vei înțalegi pricina.

Deci fiindcă ei arată că moșie aceasta fiind a măn(ă)stirii Râșca, mai înainte vremi tot ei ar fi țin(u)t de la măn(ă)stire o vale ce s(ă) numești Râșca Mică, ce iaste pe ace moșie, pentru trebuința vitelor lor; iară apoi în anii trecuți vânzindu-s(e) moșie pe trei ani dum(i)sale banului Matei Milu, li-ar fi luat acel loc de pășunat de nu ar fi având unde să-și pășunezi vitile, și acum după împlinire vadeli de trei ani, cuvioșie ta ai fi vrând să o vinzi iarăș banului Milu. Și au cerut dreptate și protimisire de a o ține ei de la măn(ă)stire.

Pentru care iată să scrii cuvioșii tale, de iaste jaloaba lor adevărată și să află șazători pe aciia moșie și apoi au ținut-o și mai înainte cu anul, după dreptate a lor iaste protimisire să o ție și de acum înnainte. Deci cuvioșie ta o vei da lor după protimisire ce au, iară nu altora streini, odehnindu-i ca s(ă) nu mai jăluiască.

1792 mai 22.

Прочит луг(о)ф(е)т.

S-au trecut la condică.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1792 mai 22; Scriem domnia me la cuvios rugătoriu nostru Vărlam, egum(en) măn(ă)stirii Râșca, dati zdravie; Oameni din Moișa.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/5. Original, difolio, rupt.

EDIȚII: *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, p. 564, nr. 571.

¹ Scris cu altă cerneală mai târziu.

58.

1792 septembrie 11

Prea înălțate doamne,

Jeluim mării tale că Măn(ă)st(irea) Râșca, ce iaste la țin(u)t(ul) Sucevei, având un loc de mitoc cu mori în Bae, pe apa Moldovei, care din vechiu și de sute de ani s-au stăpânit tot de măn(ă)st(ire) ca un acaret de baștină ce l-au avut dat de ctitorul cel dintâi, care au zidit această măn(ă)st(ire), din locul domnesc, dar de vro 25 ani intrând moșia Bae în stăpânire(a) răpousatului Ioan Canta log(o)f(et) (afară dintr-acet acaret cel ave măn(ă)st(irea) mai înainte dat de domnul ce au fost ctitor danie) au început a cere cu schimb de la măn(ă)st(ire) morile cu locul lor, făgăduind că va face alte mori mănăstirei la alt loc și va da și 4 pogoane de vie, și neputându-să apăra călugării ce era în vremea aceia au dat log(o)f(e)t(u)lui morile cu locul lor la anii (17)83, pe care de atunce li-au stăpânit răpousatul și acum le stăpânește clironomii. Iar măn(ă)st(irea) au rămas lițită¹ pân(ă) astăz(i) de² făgăduință. Întâi că viia 4 pogoane nici ca cum mănăstirei n-au dat, iar moară au făcut la un loc într-un pârâu, unde nefiind loc de făcut moară, mai nici o dată nu umblă, de s-au păgubit măn(ă)st(irea) câte de 200 lei pe an, de atunce și până acum ce pute lua de pe morile ce li-au luat de la măn(ă)st(ire).

Acum văzind că toț(i) cei ce au avut asămene pricini ș-au aflat la dreptate din mila mării tale, luându-ș(i) acareturile la a lor stăpânire, am alergat și noi tot soborul împreună cu proestosul nostru egum(enul) măn(ă)st(irii) și ne rugăm să avem giudecată și dreptate a să da lucrul măn(ă)st(irii) la a sa stăpânire, să nu rămâe isterisită de acaretul său ce-l are dat de ctitori pentru pentru a lor vecinică pomenire.

Căci călugării după dreptati nu ave putere a dejghina lucrul măn(ă)st(irii) să-l de la streini, dar D(u)mnezeu având grijă pentru aceasta, au vrut de nici răposat(ul), nici clironomii, n-au plinit ligea schimbului ce au zis că a da, ce au rămas pân(ă) acum vrând a fi și măriia ta ca un nou ctitor aceștii sfinte mănăstiri întru pomenire.

Iubitori pentru sănătate mării tale,

Varlaam egum(e)n cu tot soborul de la măn(ă)st(irea) Râșca ot țin(u)t(ul) Sucevei.

Mergi la dum(nealui) hat(manul) Costache Ca(ta)rgi

(...) (17)92 săpt(emvrie) 11.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/16. Original, difolio.

¹ lipsită.

² Urmează cu altă cerneală.

59.

1792 noiembrie 6

† Иѡ Иѡанъ Александръ Костандинъ Мѡр(с)зи в(о)евода божію мил(о)ст(і)ю, г(о)сп(о)дар(ъ) З(емле) Молдавскон. Cinst(i) credincioș(i) boerii domnii mele, dum. Matei Milo biv vel ban, i cătră isprav(ni)ci(i) de țin(utul) Socevi, dum(nealui) Dimitrachi biv vel stol(nic) i dum(nealui) Petrachi Luchi

biv vel armaș, sănătate. Să face știre dum(nea)v(oastră) că domnii mele au dat jalobă Varlaam egumenu(l) de la mănăstire(a) Râșca ot ținu(tul) Sucevii, arătând precum măn(ă)stire(a) Râșca, la ținu(tul) Sucevii are moșie Bogoslova, pe care esti mănăstire(a) făcută, și fiind că s-ar fi împresurând de cătră moșie Baia, nețindu-să în samă hotarale vechi ce ar fi știuti, au cerșut ca să scoată moșie mănăstirii de supt împresurare. Drept acéia iată scriem dum(nea)v(oastră) aducând de față pe Costandin Dospinescul biv vtori comis, ce esti vechil pe moșie Baia, la a căruie mână ar fi și toate scrisorile, și fiind și numitul egumen cu scrisorile măn(ă)stirii, să staț(i) să faceț(i) cercetare foarte cu amăruntul tuturor scrisorilor de înbe părțile, și precum veț(i) cunoaște a fi cu drept, să giudecaț(i) și să hotărâț(i), și la parte(a) ce să va căde să daț(i) și carte de giudecată. Și apoi dup(ă) giudecată, împresurare ce veț(i) cunoaști că i să face mănăstirii dum(nea)v(oastră) să mergiț(i) la stare moșii ca s(ă) îndreptaț(i), și pe la locurile ce va fi trebuință să puneț(i) și pietri hotară. Dup(ă) care să faceț(i) măn(ă)stirii și mărturie hotarnică iscălită de dum(nea)v(oastră) i de numitul vechil și alții carii să vor întâmpla la hotărât, în care să s(e) arăti cercetare(a) ce s-au făcut și cum s-au scos moșie măn(ă)stirii de supt împresurare, cum și sămnile i pietrile hotară pe la acé(le) locuri s-au pus, iar când cu cercetare(a) dum(nea)v(oastră) nu să va odihni vreo parte, sau la hotărât va naști pricină, cu pietri să nu stâlpiț(i), ce cu mărturie dum(nea)v(oastră) de toată curgere(a) pricinii pre largu și cu hartă asemenea și întocma de stare(a) moșiilor și a locului de pricină, prin zi de soroc să-i triimiț(i) la Divan. Aceasta scriem.

1792 noem(vrie) 6.

Прочи вел луг(с)ф(е)т.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1792 noemv(rie) 6. ~~Dea cărți~~ o carte domniască de la Costandin Moruz v(oe)vod și hotarnica după jaloba egumenului Varlaam pentru moșia Bogoslov.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/39. Original, difolio, sigiliu mic octogonal.

60.

1793 <f. l. z.>

Cu cuviincioasa evlavie mă închin sfinții tale părinte Varlaame.

Scrisoare(a) ce mi-ai trimes am luat și fiind că acum mă aflu bolnav și nici vechil pe cine să puiu din parte me nu am pân(ă) în primăvară nu voiu ca să mergu la giudecată.

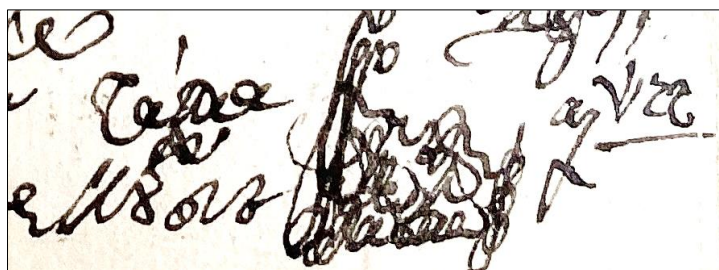
Deci sfinție ta nu te așă grăbi, căci eu am să ceru de la mănăstire, iar nu mănăstire(a) de la mine, după dreptate ce am. Și eu am plătit după tocma ce am avut pe anul acesta, după cum esti și scrisoare(a) mănăstirii. Iar mărturiile ce ți-ai făcut de la niști țărani mincinoș(i), socotesc că nu-ț(i) vor fi nici de o trebuință, căci adevărul esti cunoscut.

*[⌣]ЛУЧГ <1793>.

Și sânt sfinții tale gata spre slujbă.

(...) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cinst(it) părinte sfinții sali părintelui Varlaam eg(u)m(enul) de Râșca, cu cuviincioasa evlavie să s(ă) de; 1793 / făr(ă) lună; Varlam.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVII/5. Original, difolio.

61.

1793 februarie 9

Banii ce au avut să iei Crăciun butnariul de la Mănăstire(a) Râșcâi după scrisoare(a) aceasta iscălită de călugări(i) mănăstirii de acolo, iau plătit egumenul Varlaam, dându doă (i)epe cu prețăluie(a) părinților de acolo drept 61 lei.

(1)793 fev(ruarie) 9.

<ss>.

<ss>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/18. Original.

62.

1794 ianuarie 31

Cu d(u)hovnicească dragoste și cu fericita sănătate mă închin sfinț(ite) cinstit părinte chir Varlaam, igum(en) Sfint(e)i Măn(ă)tiri Râșcâi.

După cercetare doritei mie fericitei sănătăț(i) sfinț(iei tale), pentru care de-a pururea doresc a ști cum să află ca să mă bucur, aduc aminte sfinț(ite) pentru acele cinci pogoane di vie ci s-au fost dat di aici di la Măn(ăs)tire(a) Neamțului la acea sfântă măn(ăs)tire când s-au fost dat sfinții tale și soborului părinților ci mersese di aici acolo.

Pentru care înștiințându-să și preosvinția sa părintele mitropolitul cum că di vro șasă, șapte ani nu s-au lucrat nici ca cum, nici di cătră acea sfântă măn(ăs)tire, nici di aice di la noi, me-au trimis cuvânt ca să aduc aminte sfinți(ei) tale să le lucrez, iar deacă au fost scopos ca să să dea iarăș înapoi aici la măn(ăs)tire, di ce nu s-au vestit di atunce ca să le luăm la stăpânire, să nu să lasă să să păragineasc.

Pentru care iată acum și trimisă-i pe fratele Chiril la sfinția ta ca să vorbească pentru treaba aceasta și să să pună la o cale, că preosvinția sa părintele mitropolitul cere să să lucrezi, ori di cătră sfinția ta, ori di aici di la noi, că cu adivărat cinstite părinte și mie îmi pare rău di acele viișoare că s-au lăsat di s-au păraginit, care acum câtă cheltuială trebuie să să facă până vor veni la stare lor ce dintâi, că și aice la noi s-au întâmplat din pricina tulburării vremilor di n-am putut să lucrăm viile ci are măn(ăs)tire(a) în gios pi la toate locurile în vro doi ani, dar după acéia îndată am pus di au început a le lucra încât și din împrumut am luat, numai să nu rămâe păragină.

Di aceasta nu lipsâi a înștiința pe sfinția ta și mă rog să am răspunsu. Iar ani(i) sfinți(ei) să fie de la D(u)mnezău mulți și pre fericit(i), rămâind,

1794 ghin(arie) 31.

Al sfin(ției) t(ale) pentru sănătate și mântuire cătră D(u)mnezău nivrednic rugător.
Paisie arhimandrit și stareț S(fintei) M(ănăstiri) Neamțului <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cin(tit) și al meu întru D(o)mnul iubit sfinți(tului) părintelui chir
Varlaam igum(enul) Sfintei Măn(ăs)tiri Râșcăi, cu d(u)hovnicească dragoste și cu fericită sănătate să să
de(a); Pentru vii din Țâfești. Л(ѣ)Т(ѣ) *ЗМБ <7302/1794> ФЕР(Р)САРІЕ А <1>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIII/19. Original, difilio.

63.

1794 martie 17

Pre înălțate doamne

Jăluiesc mării tale că având mănăstire(a) Rișca o moșie Plopul la țin(utul) Sucevii, pe apa
Moldovii, asupra a căruia moșie are mănăstire(a) hotarnică vechi, cum și o carte de giudecată de la
răposat(ul) Const(an)d(in) Moruz v(oe)vod din velet 1784¹, ce au avut mănăstire(a) crucer(ul) Ioniță
Gane, de la care giudicăți l-au dat tot rămas, și acum dum(nea)l(ui) crucer(ul) neștiindu-să de acea
hotărâre, de vreo câțiva ani au tras arătata moșie dum(isa)le stăpânire. Și după jaloba ce au datu
dum(nea)l(ui) crucer(ul) înălțimii tale cerând hotarnici ca să-ș(i) hotărască moșia dum(isa)le s-au
orânduit hotarnici ca să me(a)rgă la starea moșii dum(nea)l(ui) spat(arul) Lup(u) Balșu i dum(nea)l(ui)
ban(ul) Dumitrache Sturza și ca să ale(a)gă și părțile de moșie a mănăstirii dispre dum(nea)l(ui)
crucer(ul) Ioniță Gane. Mă rog mării tale ca să să orânduiască și mie hotarnici tot pe dum(nea)l(or), fiind
că tot sânt a merge la stare(a) locului și după scrisori vechi ce are mănăstire(a) să-i hotărască.

Al mării tale smerit rugător.

Varlaam egum(e)n mănăstirii Râșcăi.

Mergi la dum(nealui) vel log(o)f(e)t.

(17)94 mart(ie) 17.

A. Donici med(elnicer) <m.p.>.

<Pe verso>: 1794 martie 17; De 32 ani; N° 113.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/43. Original.

¹ La 1784 era domn Alexandru Mavrocordat (1782 mai 28-1785 ianuarie 1); Constantin Moruzi (1777
septembrie 30-1782 mai 29).

64.

<după 1794 martie 17>

Prin această a noastră încredințată mărturiie adiverim pentru trei prisăci a dum(isa)le ban(u)lui
Ștefanachi Bașotă, ce sint așezate pe moșia Sfintei Măn(ă)stiri Râșcăi, care sint piste doăzăci ani de
când sint așezate și nimic măn(ă)stirii n-au dat, decât în anul 1793 au trimis patru ocă ceară și în anul
(17)94 iarăș patru ocă, însă nu cu plata prisăcilor, neavând nici o așezare cu măn(ă)stire(a), ce cu numi
că o dă milosteniie pentru bisărică.

Și fiind că dumi(sale) n-au catadecsit a faci nici o așezare cu măn(ă)stire(a), cum nici răposatul
părintele dum(isa)le banul Ioniț(ă) Bașotă, nici au dat nimică la măn(ă)stire după cum știm de când am
apucat atât în stăpânire egumeniei fiind, după cum mai gios iscălindu-ne vom arăta, cum și petrecătorii
săbornici părinți.

Și având și supărare măn(ă)stire(a) despre prisăcarii ce dumi(sale) îi are p(r)in prisăci, că pun
stăpânire ca pe moșia dum(isa)le luând în tărie ogoarale de hrană a lăcuiților ce șed pe moșie

măn(ă)stirii, cum și fânaț, care fiind un lucru delectat pentru moșie, nu voim mai mult a le ave acolo, ci să le ducă pe moșiile dum(i)s(a)le că vederat este că cu stăpânire ce vra dumi(sale) în tărie a-ș(i) ține prisăcile pe moșie măn(ă)stirei, trebuie măn(ă)stire(a) să vie în gre supărare cu vreme viitoare, care spre adeverire am dat această mărturie încredințată cu a noastre iscălituri.

Varlam proin Râșcăi, în șasi ani egum(en).

Ioasaf proeg(u)m(en) Râșcăi, în patru ani egum(en).

Veniamin proin Râșcăi, în doi ani egum(en).

Ioanichie duhovnic; Iorest ermonah; Nifon ieromonah; Ionichie ermonah; erei Vasilie; Theofilact ierodiac(on); Ilarion ermonah; Niofitu dichiu; Gherman monah; Și noi tot soborul nu priimim a fi prisăcile dumisale pe moșie sfintii măn(ă)stiri.

<Pe verso-ul filei a doua>: Nr. 17; Anul 1792.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/17. Original, difolio.

65.

1795 iunie 5

Cu dohovnicească dragoste și cu smerenii mă închin sfinții tale părinte arhimandrite și egumen Sf(in)tei Măn(ă)stiri Râșcăi, chir Chirile.

Cinst(ită) scrisoare(a) sf(in)ției tale) cu multă bucurie o am priimit. Pentru preafericită sănătate sf(in)ției tale) pliroforisindu-mă că să află prea deplin, prea m-am bucurat și am dat laudă milostivului D(u)mnezeu, supt a căruia dar și prea bogată milă și eu cu rugăciunile sf(in)ției tale) cu vieți mă aflu. Pre lângă aceste și celi ci-mi scrii sf(in)ția ta) pentru pricina moși(i) de la Munte încă am înțales, și să mă crezi cinsti(ti) părinte că pân(ă) în ceasul ce-am luat scrisoarea sf(in)ției) tali, nimic nu am știut de aceste pricini.

Apoi chemând pe părinții ci au știință de pricinile moșiilor i-am întrebat și me-au spus că mai în trecutele zile au venit țărani Băboiaști de s-au jăluit, cum că niști oameni cu poronca sf(in)ției tale) au mersu și i-au scos din mutarea ci au de multă vrēmi întru stăpânirea lor, care o parte din mutarea acēia au arătat ēi că plăte Mănăstirii Râșcăi, iar o parte o au știută dreaptă a Mănăstirii Neamțului.

Asemene și părinții me-au arătat care au fost vechili pe moșii, că de când au intrat răposat părintele starețul aicea în Mănăstirea Neamțului, tot așa s-au stăpânit și n-au fost nici o pricină.

Aceste știindu-le părinții, fără de știrea mea le-au dat acest răspunsu, zicându-le să-și păzască parte dreaptă ci o știu a Mănăstirii Neamțului, iar pentru ceialantă parte să să învoiască cu sf(in)ția ta) să dei prețul ci dau alții, și cu chipul ci i-au scos pe dânșii fără de judecată din mutare, așa să-i scoată și ēi pe aceia iar bătai să nu facă nicidecum.

Dar de au adaos ēi a zici că au voi a bate și pân(ă) la moarte, aceia au adaos de la dânșii ca niști oameni proști, carii acest fel de vorbe au arătat și ēi că s-au lăudat oamenii sf(in)ției tale) asupra lor când i-au scos, că la acest fel de pricini, mai ales la cei proști, iaste știut că de acest fel să vorbesc.

Am întrebat și pe părintele Varlaam proin egumen pentru hotărârea ci arți sf(in)ția ta) că au făcut-o singuru, și sf(in)ție sa într-acest chip arată, că după ci au făcut cercetare la fața locului, au înștiințat în scris toată pricina pe părintele Calistru răposat, fiind egumen în Sfânta Mănăstire Râșca. Și sf(in)ție sa au rămas odihnit cunoscându dreptate Mănăstirii Neamțului, asemene și alți egumeni câți au fost până acum.

Dar pentru că-mi scrii sf(in)ție) ta să fac cercetare ca să aflu că în vrēmile mai pe urmă după hotărârile cele dintâi în zilele prea fericitului întru pomenire Vasili v(oe)vod s-au făcut altă hotărâre între mănăstirile de la parte(a) Muntelui, scăzindu de la unile și dându la altele, pentru cari am făcut cercetări

prin părinții cei ce știu puterea scrisorilor. Și această pricină nu să găsești în scris nicidecum, nici în scrisorile Mănăstirii Neamțului, nici într-a Săcului.

Iar hotărârea de la fericitul Vasili v(oe)vod într-acest chipu să dovedești din scrisori , căci în vremea acéia scrisorile céle mai vechi ale Mănăstirii Neamțului éra(u) robite, și neavând cu ce să-și păzască hotarul mănăstirii, fiind multă pricină despre Mănăstirea Săcului, și cum să văd pricinile, poate au fost și despre Râșca. Și pentru ca să să facă împăcare au rădicat Mănăstirea Săcului hotarnic și au făcut hotărâre care să vedi la uricul fericitului Vasili v(oe)vod, însă prin mărtuurie hotarnicului să vedi că după arătarea oamenilor au făcut hotărârea. Iar scrisori mai vechi nimică nu să arată, nici vreo poroncă deosăbită ca să ia de la o mănăstiri și să dea la alta, ci numai ca să facă împăcare.

Apoi găsindu-să scrisorile Mănăstirii Neamțului în Țara Leșască în zilele lui Cantimir vodă, după acéia au început părinții a-și căuta hotarale după scrisorile céle vechi. Și întru acest chip să dovedești din scrisorile mănăstirilor acestora, iar de iaste vreo scrisoară la Sfânta Mănăstire Râșca într-alt chip precum arăți sf(in)ția ta, mă rog să ne triimeți o copie ca să o vedem și noi.

Mai arăți sf(in)ția ta cum că în anii trecuți ar fi mersu părintele răposat Stefan dohovnic în muntele Halăuca și au rădicat o piază hotar ci dispărte între Neamțu și între Râșca și au lepădat-o pe parte(a) Râșcăi, cu care lepădari ar fi cuprinsu o parte de loc în curgirea munților.

Și această pricină așa iaste știută de părinți, că fiind pricină între ciobani la locul acela s-au făcut vorbă între amândoa mănăstirile să m(e)argă doi părinți la locul acela să împace pricina. Cari din partea Neamțului au fost răposat, iar din parte Râșcă(i) au fost părintele Ioasaf proin egumen, cari să află și acum în Sfânta Mănăstiri Râșca, și așa făcându-să împăcarea acéia, pân(ă) acum au fost pace. Măcar că Mănăstirea Neamțului cu aceli învoiri di împăcare după urici vechi ci are și mai noă cercetări nu să odihnești cu acea stăpânire, numai pentru ca să să păzască pace(a) s-au făcut tăcere până când D(u)mnezeu ar fi rânduit vréme ca să să caute cu hotarnici după rânduiala pământului.

După toate aceste ci am arătat dragostei sf(in)ției tale ce-i despre toate părțile frățeștii dragostei, mă rog ca învoialile ci s-au făcut între mănăstiri să să mai păzască, pentru că această dată sântem cu multe pricini îngreuiată și nu pot părințai cei ce știu prin ci le birui a să osteni la toate locurile, iar mai dup(ă) vrémi când a da mâna oi face de știri sf(in)ției tali. Și acum să lași pe oamenii de pe moșiia Neamțului să-și stăpânească mutarea, și parte Mănăstirii Râșcăi să să învoiască la prețul ci vor da alții, să dei și éi, pentru că nu au aiurea loc nicidecum. Iar oamenii sf(in)ției tale vor ține oile unde și pân(ă) acum le-au ținut, că di a fi scris sf(in)ția ta mai înainte pân(ă) a nu să întâmpla aceste pricini, s-ar fi pus la o cali cu pace fiind vréme(a) îndestulată, iar acum vréme(a) iaste trecută, căci de vei faci sf(in)ție ta dup(ă) cum zici că vei triimeti oile și le-i pune la locul acela, la pricină fiind, apoi las să judeci sf(in)ție ta singur ci să va înnaști dintru aceasta. Și pentru aceasta mă rog să nu dee D(u)mnezeu să fie una ca acéia.

Iar pentru că oamenii din Pipirig au izgonit pe oamenii sf(in)ții tali, cu care izgonire s-au atinsu de cinste sf(in)ții tale, acest fel de pricină mai întâi s-au atinsu de Mănăstirea Neamțului, izgonindu oamenii sf(in)ției tale) pe oamenii Mănăstirii Neamțului, cari pricină eu o las, nu-mi mai cei dreptate(a) aceasta.

Pentru aceasta mă rog ca și sf(in)ția ta să o dai iartării, că căutând la prostime țaranilor și la nerânduiala lor nu să poate ave pace nici odat(ă), iar noi să ne păzim rânduiala noastră cea întru dragoste, că nimică nu vom scăde din cinsti pentru gurile țaranilor.

Deosăbit mai arăt sf(in)ții tale, că mi s-au jăluit vechilul cel avem la Drăgănești i la Orțești, cum că are supărare pentru un vâtav ci l-ai rânduit asupra moșiilor ci sânt spre parte acéia, cum că ar fi făcând intrarea cu stăpânirea a moșiil(o)r Mănăstirii Neamțului mai mult decât au fost până acum, și încă să laudă și cu bătai dacă-i zice cineva ceva. Din cari iarăși poate să să nască pricină. Pentru aceasta mă rog să-i poroncești ca să nu să mai laude cu acest fel de vorbe și să o păzască și stăpânirea după cum au fost pân(ă) acum, căci după cum am zis Mănăstirea Neamțului aré împresurare despre Mănăstirea Râșca și de la moșiile acele, dar păzindu rânduiala pământului nu ne luăm stăpânirea singuri, ci așteptăm vréme

pân(ă) când s-a pute cu hotarnici¹ să să îndreptezi pricinile. Și când îți va da mâna mă rog să împlinești dragoste să vii pân(ă) la noi, că mari bucurie ne vei faci.

De aceasta nu lipsiiu a înștiința, iar anii sf(in)ții tale să fie de la milostivul D(u)mnezeu mulți și prea fericiți, rămâind.

1795.

Iuni(e) 5.

Al sf(in)ții tale smerit și cătră D(u)mnezeu nevrédnic rugătoriu cu tot sobor(ul).

Sofronie stareț S(fintei) M(ănăstiri) Neamțului <m.p.>.

După ci s-au iscălit scrisoarea aceasta, au venit și doi oameni din Pipirig, cari sânt la pricina pentru cari s-au scris, și arătându-le scrisoare ci scrii sf(in)ția ta cum că au bătut éi pe oamenii Râșcăi, cu jurământ s-au apucat că éi nicidecum nu au făcut aceasta. Iar a împlini paguba pentru călcare ci au făcut, au luat un drob de sari cu voia oamenilor, având învețatură de la părinți, și după aceasta viind éi la sf(in)ția ta ca să să înpace pentru parte de moșii a Măn(ă)stir(ii) Râșcăi, așa au arătat éi că sf(in)ția ta crezind pe oamenii sf(in)ției tale dup(ă) cum ai și scris, numai decât ai poroncit de au pus pe unul la fălângă ca să-l bați, apoi închizindu-i până nu au dat și banii de pe parte(a) Mănăstirii Neamțului nu i-ai slobozit. Și de iaste așa, apoi socotești sf(in)ția ta te-i necinsti dup(ă) cum scrii ori Mănăstirea Neamțului s-au necinst(it), și de ai păzit rânduiala pământului pre care o scrii.

Deci, poftesc pe dragoste sf(in)ții tale ca să dai acei 15 lei ci ai luat pe parte Neamțului înapoi, cum și trii lei și 15 păr(ale) pentru străcăciune ci au făcut, că precum noi nu avem voi a ne împlin(i) singuri și a pune oameni streini la fălângă, așa și sf(in)ția ta iaști datoriu a păzi.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIV/22. Original, difolio.

¹ Rupt.

66.

1795 octombrie 9

Noi Alexandru Ioan Calimah v(oe)voda, cu mila lui Dumnezău domnu Țării Moldaviei. Cinst(iți) și credincioș(i) boerii domnii meli, dum(nealui) Dimitrie Ghica biv vel spat(ar) i dum(nealui) Armagu Rafail biv vel camin(ar), isprav(ni)ci de țin(ut)(ul) Sucevii, săn(ă)tate. După jaloba ce-au dat cătră domniia mea cuvioșii sa Chiril arhimandrit și egumin măn(ă)stirii Râșcăi pentru înpresurarea ce s-ar fi pricinuind moșii măn(ă)stirii aceștiiia anumi Bogoslovul de cătră moșiiia Baia a dumi(sale) vel vor(ni)c(ului) Costandin Balșu, la giudecata ce-au avut înnaintea dumilorsali veliților boeri, după un hrisov hotarnic ce s-au văzut asupra moșii Băii la dum(nea)l(ui) vel vor(ni)c(ul) Costandin Balș, care le iaste de la pre iubit fratele domnii meli Grigorie Ioan Callimah v(oe)voda din anul 1768, s-au priimit amândoaă părțile ca să s(e) urmezi stăpânirea între acești doaa moșii, Baia și Bogoslovul. Dar arătând numitul egum(e)n cum că vechilul ce iaste rânduit di dum(nea)l(ui) vel vor(ni)c, ar fi trecând piste semnile ce să cuprind printr-acest hrisov, au rămas să s(e) facă cercetare la fața locului.

Deci scriem dum(nea)v(oastră) să rânduiți pe cini veț(i) socoti oameni cu știință ca să me(a)rgă la locul de pricină, unde fiind de față atât egum(enul) măn(ă)stirii Râșcăi, cum și vechilul dumisale vel vor(ni)c(ului) Costandin Balș, să facă cercetare semnilor hotară ce sânt despărțitoare între moșiiia măn(ă)stirii și între moșiiia Baia, care prin hrisovul mai sus pomenit să arată, di pe care iată vi să triimeti și copie. Și când să va dovedi că vechilul dumisale vel vor(ni)c(ului) Cost(a)ndin Balș au trecut piste semnile hotară, atuncea dum(nea)v(oastră) să-i dați poroncă ca mai mult(ă) supărare măn(ă)stirii să nu facă și dejma și altele, ce va fi luat di pe locul măn(ă)stirii să de înapoi, iar când după cercetare pricinii va fi într-alt chip, atuncea veț(i) înștiința pe domniia me.

1795 oct(omvrie) 9.

Прочи вел лвг(ѳ)ф(е)т.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1795 octomvrie 9; Cinst(iți) și credincioși boerii domnii meli, dum(nealui) Dimitrie Ghica biv vel spat(ar) i dum(nealui) Armagu Rafail biv vel camin(ar), isprav(ni)ci de țin(u)t(ul) Sucevii (...); Pentru hotărâutul Bogoslovului, moșiia Râșcăi.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/44. Original, difolio.

67.

1795 octombrie 19

Noi Alexandru Ioan Calimah v(oe)vod, cu mila lui Dumn(e)zău domn Țării Moldovii. Cinst(iți) credincioș(i) boerii domnii mele, dum(neata) Dimitrachi Ghica biv vel spat(ar) i dum(neata) Armago Rafail biv vel căminar, isprav(ni)ci de țin(u)t(ul) Sucevei, săn(ă)tate.

Cuvioșie sa arhimandritul Chiril și egumenul de la Mănăstire(a) Râșca prin jaloaba ce-au dat cătră domnie mea au arătat cum că pe moșiia Bogoslovu ci iaste a numitii mănăstiri și aproape de mănăstiri, care să numești și Moșiș, fiind sat cu 50 și mai bini de oameni, și aflându-s(e) locul strântu, tragi mănăstire(a) mare supărare și îpedecare neavând undi să-ș(i) facă hrana trebuincioas(ă) pentru oamenii mănăstirii. Și având mănăstire(a) alte trii moșii, anumi Bogdăneștii i Plopul și Târzii, tot la acel țin(u)t cu depărtare ca un ceas cale, au făcut rugămintă ca oamenii ce sint șezători pe moșie Bogoslov să să rădice de la acel loc și să s(e) așezi la altă moșii pe care se va socoti din moșiile numite. Și după jaloaba numitului egumen, neștiindu-să adevărul pricinii nu s-au dat acmu nici o hotărâre.

Pentru aceasta să scrii dum(nea)v(oastră) să faciți cercetare cu amăruntul de iaste moșiia Bogoslovul mică cu strântorială și de pot avea îndestulare de loc pentru hrană pe ace moșie și oamenii ce sint șezători pe dânsa și oamenii mănăstirii, cum și moșiile Bogdăneștii i Plopul și Târzii cu câtă depărtare să află fiișticare de satul acesta Bogoslov, și de pot încăpe toți oamenii pe vreo moșii dintr-acele și să aibă și îndestulare de loc pentru hrană, sau de nu pot a încăpea și una lângă alta sint aceli trii moșii au osăbité și cât va rămâne ca să s(e) rădici pe oamenii de pi moșie Bogoslovul și să s(e) așezi la vreuna din celelalti moșii, de pot a fi statornici fără a nu li să da pricină de stricăciuni din cari să s(e) aducă vreo păgubire enteresului vistieriei.

Și precum viț(i) afla întru adevăr să ne triimiteți înștiințare pre largu.

1795 oct(omvrie) 19.

Прочит вел вист(арник).

<Pe verso-ul filei a doua>: 1795 oct(om)v(rie) 19; Carte g(os)p(o)d de la Calimah v(oe)v(od); No. 45; Cinst(iți) credincioș(i) boerii domnii meli, dum(neata) Dimitrachi Ghica biv vel spat(ar) i dum(neata) Armago Rafail biv vel căminar, isprav(ni)ci de țin(u)t(ul) Sucevii, să s(e) dea cu săn(ă)tate; Jaloaba egumenului de la Mănăstire(a) Râșca; La Saca între Bogdănești și Baracaea (?).

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/45. Original, difolio.

68.

1795 noiembrie 10

De la isprăv(nicia) țin(u)t(ului) Sucev(ii).

Sfințae sa chir Chiril ar(hi)mandrit și egumen Sfintii Mănăstiri Râșca au adus luminată carte(a) înălțimi(i) sali Alexandru Ioan Calimah v(oe)vod, poroncitoari că prin jaloaba ce au dat înălțami(i) sale ar fi arătat că dumi(sale) banu(l) Ștefan Bașotă având 2 prisăci pe moșie Bogoslova a sfintii mănăstiri încă așăzate fiind de părintele dumi(sale) banului de 20 ani, și nici un havaet nu ar fi vrând să dei mănăstirii,

apoi acum în anu(l) acesta luând numit(ul) egumen 4 stupi havaet moșâi din prisăcile acele a dumi(sale) banului, dumi(sale) banu(l) după ci s-ar fi înștiințat de luare acelor stupi s-ar fi pornit cu multă tulburare asupra egumenului și cerșând a-ș(i) afla sfânta mănăstire dreptate spre a nu ave păgubire, ni s(ă) scrii să facim întrebări dumi(sale) banu(lui) cercetând de au avut răpăosat(ul) Ioniță Bașotă, părintele dumi(sale) banu(lui) vreo așăzare cu egumen(ul) ci au fost mai înainte.

Întâmplându-s(e) de au venit dumi(sale) banu(l) la isprăv(ni)ci(e), undi faț(ă) fiind și egumenu(l), am întreat pe dumi(sale) banu(l) ci răspundî înpotriva jalobii numitului egumenu.

Dumi(sale) banu(l) au arătat că cu adivărat de 20 ani ari aceli doaă prisăci pe moșăe mănăstirii, și atât părintele dumi(sale), cât și dumi(sale) banu(l) nici o așăzare cu mănăstire nu au avut întru acești 20 ani, decât în doi ani ar fi dat câteva ocă ciară la mănăstire. Dar pentru tulburare ce jăluești egumen(ul) cu cari s-ar fi pornit asupra sfințâi(i) sale, însuș(i) dum(nealui) banu(l) au (a)rătat că adivărat au fost, dar nu pentru că au luat havaet moșâi(i), ci pentru că nu l-au înștiințatîn vreme când au triimis să ei stupi.

Și dum(nealui) de acum înnainte să priimești să dei zăciuiala moșâi(i), iar să-ș(i) rădici stupi de acolo nici într-un chip nu vra. Egumenu(l) iarăș nu priimești să fii stupi(i) b(anului) la aceli locuri arătând că ari să pui stupi mănăstire(a) în destul câtă supărareau tras mănăstire(a) 20 ani.

I-am arătat dumi(sale) banului că fără învoire(a) mănăstirii nu poate țane stupi dumi(sale) la aceli locuri de vremi ci nici pără acum vreo așăzari n-au avut. Dumi(sale) n-au priimit nici într-un chip să-ș(i) rădici stupi(i), ci zici că havaet(ul) moșâi(i) după ponturi va plăti.

Și după cercetare(a) ce am făcut, am dat aciaastă mărturii egumenului mai sus pomenit, iar ce săvârșât(ă) hotărâri rămâni la mila înălțâmi(i) sale.

1795 noemvr(ie) 10.

Armagu Rafail caminar <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1795 noemv(rie) 10; ~~1796 fev(ruarie) 21; No. 10 și 11~~; Hotarnica Armagului Mihăil pentru prisăcile lui Bașotă; Părți pentru prisăcile ce s-au scos de pe moșia mănăstirii Bogoslov a dumne(a)l(ui) ban(ul) Bașotă.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/48. Original, difolio.

69.

1795 noiembrie 19

De la isprăv(nicia) țân(u)t(ului) Sucevii.

Sfințae sa chir Chiril, arhim(andrit) și egum(en) Sfintii Mănăstiri Râșcă, după jaloba ce au dat înălțâmi(i) sale Alexandru Ioan Calimah v(oe)vod la (17)95 oct(om)v(rie), au adusu luminată carti g(os)pod poroncitoare că prin jaloba ci au dat numitul egumeni aceștiea, pentru înpresurare(a) ci s-ar fi pricinuind moșâi(i) mănăstirii aceștiea, anumi Bogoslov, de cătră moșăe Baea a dumi(sale) vel vor(ni)c Costandin Balș, la giudecata ci au avut înnainte dumi(lorasle) veliților boeri, după un hrisov (ho)^ltarnic ci s-au văzut asupra moșâi Băi(i) la dumi(sale) vel vornic Costandin Balș, carile iaste de la răpăosat măriea sa Grigorii Ioan Calimah v(oe)vod din 1768, s-ar^l fi priimit amândoaă părțale ca să s(e) urmez(e) stăpânire între aceste doaă moșâi, Baea și Bogoslov. Dar arătând numitul egumen cum că vechilul ci iaste rânduim de dumi(sale) vel vor(ni)c pe moșăea Baea ar fi trecând piste sămnile ci să cuprind printr-acest hrisov; să rânduim pe cini vom socoti omeni cu știință ca să m(e)argă la locul de pricină, unde fiind de fați atât egumenul mănăstirii Râșcăi, cum și vechilul dumi(sale) vel vor(ni)c, să facă cercetari sămnilor hotară ce sint despărțitoare între moșăe Baea și între moșăe mănăstirii.

După poroncă am vrut să rânduim oamini cercetători, dar socotind ca printr-acei oamini să nu cumva să să facă vreo asuprire la vreo parte, însumi m-am sculat luând împreună și pe dumisal(e) sul(gerul) Costandin Urechi, ce mai înainte de a intra moșăe Baea supt stăpânire(a) dumi(sale)

vor(nicului) au fost vata la Baea, atât rânduie de de răpăosat log(o)f(e)t Ioan Canta, cum și de fii-său dumi(sale) vist(ierul) Matei Canta, spre mai curată descoperire de treci vechilul dumi(sale) vor(ni)c(ului) piste stăpânire pomeniților boeri au ba.

Aducându-s(e) la fața locului atât pe egumenu(l) Sfintei Mănăstiri Râșcăi, cât și pe vechilul dumi(sale) vel vor(ni)c(ului), începând să urmez hotarale.

După copia hrisovului căutând ca în rândul p(i)etrilor hotară să găsim și fântâna putridă sau înpuțată, din cari era trebuință mai curat a să lumina hotarale. Și în rândul p(i)etrilor ce am mers din piatră în piatră începând din apa Moldovii păra la un stâlp ci să numești în Dialul Ploștinii fântâna putredă nicăere nu s-au găsit, atâta-i numai ci am găsit o fântâna noă făcută din anu acesta 1795 de vechilul dumi(sale) vel vor(ni)c(ului) lângă o piatră hotar.

Pentru cari fântâna am întrebat pe vechil de au băut vara apă dintr-însa, și bând de au fost bună sau că au fost înpuțată, și la vreme ci au făcut ace fântâna noă de au găsit loc de altă fântâna ori p(i)etri sau budăi, cum iaste obicinuit a să găsi la la așa fântâni vechi ce să înnoesc. Singur au arătat că loc de fântâna n-au putut găsi, dar ar fi găsit lemne, iar eu lemni nu am văzut cu ochii, nici că pi sămni nu au avut de undi să mi le arăti.

Am întrebat pe sfințae sa părintile chir Chiril și egumen sfintii mănăstiri la ci nu să mulțamești, de vremi ci p(i)etri hotară sint pre rând și stăpânire ce au ținut dumi(sale) sul(gerul) Costandin Urechi în vreme cât au fost vechil numiților boeri să țani și acum.

Au dat răspuns numitul egumenu precum că ori în vremi vătăjăi(ei) dumi(sale) sul(gerului) sau în vreme altor vătăj(i) ci i-au avut pominiți(i) boeri rânduie la Baea, răpăosat(ul) log(o)f(e)t Ioan Canta, fiind log(o)f(e)t mari în puteri, și sfânta mănăstiri neavând statornicie și mai ales nici scrisori pe moșai, s-ar fi mutat p(i)etrile hotară mai gios luând din moșae Bogoslova, fiind că fântâna putredă sau înpuțată în rândul p(i)etrilor cum să arată prin hotarnică nici într-un chip nu să găsaști, decât ace fântâna noă făcută de vechilul dumi(sale) vor(ni)c(ul)ui, fiind că de era aceia fântâna putridă d(ator)¹ era vechilul dumi(sale) vor(ni)c(ului) la prifacere fântâni(i) (să fi)¹ făcut știre și sfințai sale să m(e)argă să vadă locul acel vechi.

I s-a zis dar dacă știi la alt loc acest fel de fântâna să m(e)argă să o arăte. Purcegând egumenu(l) cu câlțva părinți bătrâni, au mers la un loc undi am găsit o fântâna în cari era budăi vechi foarte tare crescut și pământ¹ mai sus de gura budăiului cum și apa înpuțată într-însa. Dar în rândul fântâni(i) nici o piatră nu s-au găsit.

Cunoștința mea au dat că la vreme(a) hotărâri(i) aceia ar fi fost fântâna putredă. Au mărturisit și un țag(an)¹ D¹umitru om ca de 90 ani, i un monah Gherman ca de 60 ani de vârstă, de la mănăstiri. Cetindu-li-s(e) și o carte de blăstăm că (pă)¹ră în drept acei fântâni au apucat ei stăpânire sf¹intii mănăstiri, undi au avut și arături mănăstire(a).

Dumi(sale) sul(gerul) Costandin Urechi au arătat că în vremi vătăjăi(i) dumi(sale) nici au știut de fântâna putredă și nici au avut trebuință să știi fiind că stăpânire(a) au ținut prin aceli p(i)etri și n-au fost supărat de cătră mănăstire.

Au răspuns egumenu(l) că ave s(f)iiială părinți de răpăosat Ioan Canta cum și de fiul său, neavând nici scrisori, și trăgând nădejdi ca doar vor găsi scrisorile și pot să stei potrivă la împresurare, iar păra a găs(i)t scrisorile era(u) bucuroș(i) să aibă paci.

După ce am văzut că fântâna putredă nu să poate descoperi, am lăsat-o și-am purces de la stâlpul în Dialul Ploștinii prin păduri să găsim sămni ci să arată în hotarnică, mergând păra într-o poiană undi am găsit într-un fag (o închipuire de)¹ bour vechi, cari nu s-au putut cunoaști bini fiind crescut un ciot în mijlocul lui. Iar păra acolo nicăieri¹ n-am găsit nici un sămn dintru aceli arătate în hotarnică. Am cercetat ace poiană de cini s-au stăpânit. Au mărturisit un Grigori vor(ni)c ot Bogdănești că păra la o vreme să păște cai(i) mănăstiri(i) acolo într-ace poiană, iar de la o vreme încoaci au început a o cumpăra cu anu(l) ei de la dumi(sale) s(u)¹l(gerul) de făce fānu.

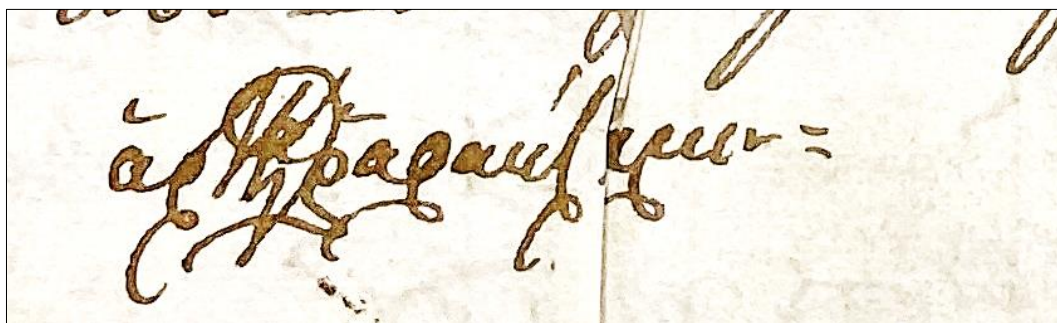
Pentru cari fiind că hotar(ul) Băi(i) cu un colți, (s)¹ă scoboară păra în dreptu(l) satului Bogdănești, ci iaste pe Bogoslova, viind pără lângă mănăstire să cunoaști, dar că tr(a)¹gi moșae sfintii mănăstiri înpresurate, însă nu de când stăpânești dumi(sale) vel vor(ni)c(ul), ci din vremi stăpâniri(i) răpăosatului log(o)fet Ioan Canta.

După cari cercetari ci-am făcut am dat aciastă mărturie egumenului sfintii mănăstiri, iar ce desăvârșat hotărâre rămâni la mila înălțâmi(i) sale.

1795 noemvr(ie) 19.

Armagul Rafail caminar <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Nr. 46 bis; 1795 noemv(rie) 19; Hotarnica Armagului Mihăil ce dă Mănăstiri(i) Râșcăi.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/46. Original, difolio, rupt; idem, I/46bis. Copie din 8 iulie 1815.

¹Rupt.

70.

1795 noiembrie 19

Luminată carte înălțimii tale din 9 oct(om)v(rie) cu multă plecăciuni am luat poroncitoare pentru cercetare(a) înpresurării ce prin jalobă ar fi arătat egumenu(l) Sfintii Mănăstiri Râșcă că ar fi trăgând moșaea Bogoslovu a sfintii mănăstiri de cătră hotarul moșâi Baea.

După poroncă însumi am mers și pentru ce cu amăruntul cercetare ce am făcut am dat mărturie numitului egumenu, pentru cari nu lipsăsc a înștiința pe înălțime ta.

A înălțâmi(i) tale pre plecată slugă.

Armago Rafail caminar <m.p.>.

1795 noemv(rie) 19.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/47. Original.

71.

1796 februarie 21

Încredințaz cu aciastă scrisoari sfințâi sali chir Chiril arhimandrit Râșcăi, precum având atât răpăosat tată-meu, cum și eu, trei prisăci pe moșâi Mănăstirii Bogoslova de doadzăci ani, și acum prin luminată carte g(os)pod ci au adus pomenit(ul) arhimandrit să poroncești ca la vreme scoatirii stupilor din temnic să-m(i) rădic prisăcili de acolo.

Drept aceia am poftit pe arhimandrit ca să fiu îngăduit a-m(i) țane prisăcili tot la aceli locuri și întru acest anu, însă să dau adetiul moșâi după ponturi din cinzăci stupi, unul. Iar la anul viitori să am în

purtari de grijă ca să le râdic și să mi le așz undi voi ave loc, și moșâia mănăstirii să nu mai fii în supărari dispre prisăcili meli.

Primind și sfințâea sa, am dat aciastă scrisoare, după cari să fiu următori, ș-am iscălit.

Ștefan Bașotă <m.p.>.

Fiind că dumn(ealui) banu(l) m-au poftit ca să fac rugăminte părintelui arhimandrit să-i priimască prisăcili numai pe anu(l) acesta, iar de la anu să și li râdice, și făcând au priimit.

Armago Rafail caminar <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/49. Original, difolio.

72.

1796 octombrie 26

Fiind că dumis(ale) căpit(anul) Grigoraș Costrăș, ci să află ș(ă)zători pi moșie Zamostiia a sfintii mănăstiri Râșca, prin slujbili sale ci au făcut sfintii mănăstiri încă și pân(ă) acum, avându-l vechil din parte mănăstiri(i) întru privighiere și purtare de grijă, atât pentru vreo împresurari asupra moșii di cătră megieși, cât și pentru celi ci li ari mănăstire(a) pi moșie fiind supt purtare(a) sa di grijă încredințati, în cari așizare a sa aflându-să strămtorit, au făcut rugăminti cătră mănăstire ca să fii învoit a-ș(i) faci niști căsuță cu toati celi trebuinciosă pin pregiur de odihna sa. Cari fiind că cu însoțare ci are, naștiri di copii nu le-(a)u dat Dumnzău, hotărăști di a sa bună voe ca orice lucruri ar face pi moșie mănăstirii pentru a sa odihnă, după trecire sa din viața ace(a)sta sau și di să va muta di pi moșii la alt loc, toati aceli lucruri orici ar fi ce să rămâe a sfintii mănăstiri spre a sa pomnire, fără să cei să i să întoarcă vreun ban cheltue(a)lă pi dânsăli.

Dar diosăbit încă să mai îndatorești afară di slușba¹ ce esti însărcinat a faci sfintii mănăstiri ca să-și de la mănăstire pi tot anul căti cinci oc(ă) ceară, i trei oc(ă) un(t)dilemn și una oc(ă) tāmăe, și aceste toati să să triimată la zio praznicului sfintei mănăstiri la mănăstiri. Și di cătră mănăstiri încă i să hotărăști ca ori în vânzari de va fi moșie, de cătră cumpărători să să urmezi, ori de mănăstire di să va stăpâni a i să da nistrămutat dumisali căti cinci fălci e(a)rbă și una sută prăjini di arătură ca să-i fii di cuprindiri casăi dumisale, iar de va fi chip și mai mult. Și di cătră nimene să nu fii supărat al tragi mai mult la vreo dari, decât aceasta cu cari s-au așizat cu mănăstire(a), fiind îndatorit a răspundi mănăstiri(i) această așizari la zâoa însămnată, iar di cătră vreuni(i) din cumpărători să să nu să superi, fiind omul mănăstiri(i), căruia spre a sa întăriri i s-au dat ace(a)stă scrisoari di cătră mănăstiri iscălită și cu piceti sfintii mănăstiri pecetluită și asemini scrisoari au dat și dumn(ea)lui la mănăstiri.

1796 oc(tom)v(rie) 26.

Locul piceti(i) mănăstiri(i).

Chiriil arhimandrit, egumen Râșcăi.

Theofilact ierodiiakon.

Neofit dichiu.

Gherman monah.

Și cu tot soborul sfintii mănăstiri Râșcăi.

Această copii di mine s-au priscris di pi cea adivărată scrisoari și fiind întocma, adiverezi.

Ghiorghi Munte(a)nu căp(i)t(a)n <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: N° 27. 1796 oct(om)v(rie) 26.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VIII/38. Copie, difolio.

¹ Conform textului.

Prea cuvioase arhimandrite și egumeni a Svintei Măn(ă)stiri Râșca chir Chirile să te bucuri în D(o)mnul, iar de la noi molitfă și arhierescă blagoslovenie îț(i) trimitem.

La pricina ce are Măn(ă)stire(a) Râșca cu Măn(ă)stirea Neamțului pentru împresurare ce face de o parte Măn(ă)stire(a) Neamțului și de alta Măn(ă)stire(a) Slatenii munților Măn(ă)stirii Râșcăi, neavând scrisori spre îndreptare am văzut arătare(a) preacuvioși(ei) tale că gășind doao zapese la Schitul Hangului care s-au văzut și de noi aice, de pe care luând îndreptare pentru că arată și în semne. Ai mers la Măn(ă)stire(a) Neamțului și ai cerut să-ș(i) scoată scrisorile să s(e) vază cu dovadă fac împresurare și părinții ț(i)-ar fi dat răspunsu că ar fi având poroncă de la noi ca să nu tragă giudecată cu nimenea și pentru aceia n-au vrut să scoată scrisorile, dar la aceasta vei ști precuvioșie ta că au arătat cu greșală că noi nu oprim pe nimene de a nu-ș(i) căuta dreptate(a) sa.

Pentru aceia iață s-au scris această carte la starețul Sofron(i)e ca să zică să caute scrisorile care vor fi având asupra aceștii pricini și să înfățișeză și să lipsască și pricina de la mijloc cu aceasta. Și să fii precuvioșie ta săn(ă)tos.

1798 iuni(e) 1.

Al prea cuvioșii tale de binevoitor.

Iacov mitropolit Mold(o)vii <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Preacuvioșiei sali arhimandritul și egum(enul) al Svintei Măn(ă)stiri Râșca chir Chiril cu blagoslovenie să s(e) de; 1798 iuni(e) 1; N° 16.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/12. Original, difolio, rupt.

Adecă eu Lupul Hociung mazil din Rădeni făcut-am adevărată mărturie la mâna sfinții sale părintelui chir Chiril arhimandrit și eg(u)m(en) Sfintii Mănăstiri Râșca precum să știe că cetindumi-să carte de blăstăm pentru arătare hotarilor moșii Speștilor, la care fiind față și alți(i) bătrâni care au știut deplin stăpânire(a) mănăstirii, și văzându-i că sânt mai cu știință decât mine mi-ama dus aminte de legare blestemului și că am făcut o mare greșală cu o mărturie ce am dat dumisale banului Grigoraș Bașotă mai înainte. Care mărturie o arăt în frica lui Dumnezeu că am dat-o cu greșală neștiind bine și o arăt acum că este răsuflată și fără nici un temei.

Și pentru încredințare fiind și alți marturi față, care s-au și iscălit într-această mărturie, și neștiind carte ș-au pus numele și degetele.

* АѲЧН <1798> ЮН(ІЕ) КГ <23>.

Eu, Lupul Hociung din satul Rădenii așa știu în frica lui Dumnezeu după arătari de mai sus.

Eu, Vasilie Oiaga din satul Nicșeneștii, țin(u)t(ul) Neamțului, am fost față la această mărturie.

Această mărturie o am scris cu zisa numitului mai sus, eu Gherman de la Sfânta Măn(ă)stiri Râșca.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/19. Original.

Pre înălțate doamne.

Jeluim mila mării tale pentru multă păgubire și supărare ce suferă sf(â)nta măn(ă)stire de cătră dumi(sale) banul Grigoraș Bașotă. Că având sf(â)nta măn(ă)stire o moșie anume Speiaștii pe apa Moldovii în țin(u)t(ul) Neamțului, care să hotărăște cu moșie dum(isa)le Păstrăvenii și Oțălenii, și pân(ă) în anii trecuți(i) să vinde dum(isa)le venitul cu anul, iar după ce dumi(sale) au început a pricinui supărare s-au poprit a nu să mai da dum(isa)le, apoi au cerut să s(e) facă schimb cu altă moșia, și nici aceasta neputându-s(e) fiind legați(i) supt grele legături de blestemuri a nu înstreina afierosirile ctitorești.

Dumi(isale) s-au paraponisit și au început în tărie a stăpâni moșie măn(ă)stirii și în această primăvară au și oprit pe lăcuidori a nu îngrădi moșie ș-au lăsat-o eমা় vitelor sat(u)lui dum(isa)le, puind și doă stâni pe moșie fără nici o așezare cu măn(ă)stire(a), ce în putere(a) dum(isa)le numai, luând supt stăpânire moșia pentru care prin jalobă de asupra(a) aceasta am supărat pe pre înălțime(a) ta ca s(ă) mi s(ă) rânduiască boeri hotarnici; Prin care cercetare ce să va face să aflăm dreptate și lămurire la luminat Divanul mării tale și ni s-au rânduit boeri hotarnici.

Și după ce dumi(sale) au luat înștiințare aceasta, au început cu jalobă a supăra pe pre înălțime ta cerșindu-ș(i) vade cu prelungire, ce întâi ca să nu ste(a) la hotărât, al doile să înlănească interesul dum(isa)le de stăpânire moșiei. Și din luminată porunca preînălțimii tale ni s-au oprit pe boerii hotarnici ca să nu s(e) facă nici o cercetare.

Apoi jeluind și dum(isa)le biv vel post(elnicului) Costachi Racoviță, isprav(nicul) ținut(u)lui Neamțului, ca cătră un dregătoriu ce iaste, pentru pricina aceștii moșii, și dumi(sale) a găsit cu cale și ne-au rânduit pe dumi(sale) pit(arul) Dinul ca să facă cercetare la fața loc(u)lui pentru toate și precum va afla cu dreptul în frica lui D(u)mnezeu și prin carte de blestăm ce iaste să facă mărturie și hartă închipuitoare de stare(a) loc(u)lui cu care să venim la luminat Divanul mării tale să ne aflăm dreptate.

Dar după ce aceasta s-au făcut de cătră dumi(sale) post(elnicul), dumi(sale) banul nu s-au odihnit, neîncetat cu jalobe înprotivnice sfintei măn(ă)stiri a mai supăra pe pre înălțime(a) ta ca să rămâi bine în stăpânire după cum acum de doi ani au apucat-o cu întindere de asupra ce face. Și măn(ă)stire(a) să ste(a) oprită de a-ș(i) căuta dreptate(a) sa, iar dumi(sale) banul să rămâi a stăpâni moșie măn(ă)stirii ca pe moșie dumi(sale) și noi să fim îngăduitori cu prelungirile ce faci dumi(sale).

Milostive d(oa)mne căzind ne rugăm fii milostiv asupra acestui sfânt lăcaș, după cum și pân(ă) acum am cunoscut milă și mare agiutoriu pre înălțimei tale, ca să aflăm dreptate și luminare prin giudecată cu dumi(sale) banul, cercetându-s(e) scrisorile mărturie și harta, iar să nu mai fim prelungiți(i) cu giudecata, de a ne afla dreptate, că deosăbit de păgubire ce suferă sfânta măn(ă)stiri cu moșie dar și cheltuielile ce ne întimpină cu umblare a căutării dreptății, și mare pomană va rămâne mării tale.

A pre înălțimii tale cătră pre sfântul D(u)mnezeu smeriți(i) rugători.

Chiril arhimandrit și egum(e)n Sf(intei) Măn(ă)stiri Râșcăi și cu tot soborul.

Dum(nealui) vel log(o)f(e)t cercetând jaloba aceasta vei puni la cali ca să s(e) odihnească mănăstire(a).

(17)98 iuli(e) 12.

Sturdzi log(o)f(e)t <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: No. 26 22. 1798 iuli(e) 12; N° 22.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/22. Original, difolio.

Cu plecăciuni mă închinu sfinții tale părinte arhimandriti Chiril.

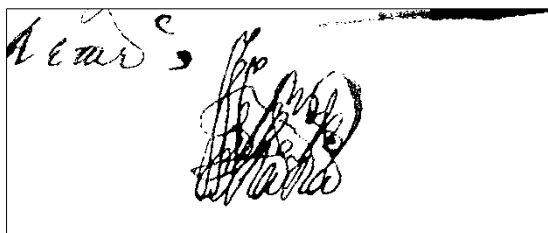
Am luat o luminată carte mării sale lui v(oe)vodă după jaloba ci ai dat că ț(i)-aș fi făcând împresurari în moșiia Spieștii a Mănăstirii Râșcăi. Pentru cari înștiințaz pi sfinție ta că eu nici o împresurari sau asupriri nu fac, ci moșiile meli li stăpânesc după dreptati ci am. Iar pentru moșiia Spieștii di vii voi sfinție ta ca să mi-o dai în anu(l) acesta, cum ai avut-o dată în anii trecuți, îmi scrie ca să-ți triimăt bani, triimițându-mi scrisoari di stăpânire, iar de nu triimeți sfinție ta ca să mi-o dai, cu tocmala din ani(i) trecuți îns(ă) ță rânduești vechil ca să-ți strângă dejmurile toati di la acei ci îți vor cosî țarcurile și fanașile ci vor fi având pi ace moșie, căci eu asuprire nimăru nu o voesc. Și după ci ne vom hotărî, atunce pe unde va rămâne cu dreptul, va stăpâni fișticari, iar până atunce poftesc să nu mi să facă mai multă supărare.

1798 iuli(e) 17.

Al sfinții tale fiiu sufletesc.

Grigore Bașotă ban <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cinst(it) și al meu părinte sufletesc sfinții sali părintelui Chiril arhimandrit și egumen Sfintei Mănăstiri Râșcăi cu plecăciuni să să dea; 1798 iuli(e) 17.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XVII/3. Original, difolio.

Suret de pe carte ce s-au scris de cătră preosfinție sa părintele mitropolit chirio chir Iacov la Sfânta Mănăstire Niamțul pentru hotarul munților. (17)98 sept(emvrie) 7.

Pre cuvioase arhimandrite și stariți a Sfintei Mănăstiri Niamțul chir Sofronie să te bucuri în Domnul iar de la noi molitfă și arhier(e)ască blagoclovenie îți triimetem.

După carte(a) noastră ce mai în trecutele zile s-au trimes la precuvioșie sa chir Chiril arhimandrit și egumen a Sfintei Mănăstiri Râșcăi, scriindui-să cu hotărâre ca negreșit la sfârșitul a trecutei luni a lui avgust să s(e) afle aice la Sfânta Mitropolie spre a să face cercetare și a să da și sfârșit pricinei ce au născut între Mănăstire Râșca și între Mănăstire Niamțul, precum v-ați și priimit amândoă părțile, atât precuvioșie ta cu soborul prin carte ce ni-ai scris, cât și precuvioșie sa arhimandrit de Râșca, că după cercetare, cum și hotărâre ce să va faci de cătră noi pricinei aceștie va lipsî neînpăcare din mijlocul amânduror părților și veți rămâne cu mulțămire.

Viind acmu precuvioșie sa arhimandrit chir Chiril de la Râșca tocma la rânduita vade și fiind fațe și părinței vechili de la Mănăstire Niamțului cuvioas ier(o)monah Iustin duhovnic și cuvioșie sa monah Dosothei Calmulțichi cu scrisorile și dovezile a Mănăstirei Niamțului asupra hotarilor a munților și a toată moșie cuprinzătoare înprejurul Mănăstirei Niamțului.

Și după cercetare ce am făcut scrisorilor a Mănăstirii Niamțului, adevăratele hrisoavelor hotarnici de la Ilieș voievod, de la Bogdan voievod, de la Alecsandru voievod, și de la Ștefan voievod cel Bun, s-au cunoscut că domniile aceștia în rând unul după altul întăresc hotărârile lor tot într-un chip și tot pe acele(a)și(i) sămne, dar citindu-se și ispisocul cel de hotărâtură de la Vasăle voievod, carele arată mai multe sămne și mai dese, s-au văzut unde zăce că după cum au hotărât Pătrașcu Bașută $\widehat{\text{B}}$ <2> log(o)f(e)t în zilele lui Alecsandru Ilieș voievod după ispisoaice de hotărâtură de la Alecsandru Ilieș voievod, și de la Moisă Movilă voievod, prin care s-au înțeles că au fost o oareșcare pricină la ace vreme de să arată acele sămne în ispisocul lui Vasăle voievod, și nu fără de cuviincioasă pricină s-au făcut ace hotărâtură, și Vasilie voievod să vede că nu însuș de la sâne dă ace hotărâtură, ce după Alecsandru Ilieș voievod și după Moisă Movilă voievod, care acei ispisoaici amândouă, cum nici hotarnica lui Pătrașcu Bașută $\widehat{\text{B}}$ <2> log(o)f(e)t nu ni li-au triimes aice, din care să putem ave mai bună luminare și știință ce pricină au sâlit pe Mănăstire Niamțului de au trebuit să aibă această hotărâtură de la Vasăle voievod.

Pentru aceia dar, pentru ca să lipsască dihoniiile dintre amândouă mănăstirile aceste și pentru ca să s(e) păzască liniște și adâncă paci între amândouă soboarale aceste, i s-au zis de către noi precuvioșii sali arhimandrit(u)lui chir Chiril, igumen Mănăstirii Râșcăi, ca cele ce li-au luat de la Mănăstire(a) Niamțului spre a da pricină de a-ș(i) pute afla dreptate să le de înapoi. Iar pentru stăpânire(a) munților, de către noi s-au hotărât ca atât Sfânta Mănăstire Niamțului după cum au apucat stăpânire din vreme ce au venit soborul acesta acolo la mănăstire, așa și Mănăstire(a) Râșca să-ș(i) stăpâniască întocma după cum au apucat stăpânire din vreme de când au venit precuvioșie sa chir Chiril arhimandrit egumen la ace(a) mănăstire.

Pentru care precuvioșie ta vei da și poruncă vechililor mănăstirii ca să s(e) păzască această hotărâre fără smintială, ca să numai nască pricini și dihonii între mănăstirile aceste.

Cum și pentru moșie Orțăștii am văzut suretul de pe ispisocul lui Ștefan voievod, cu toate aceste acolo la acel loc trebuie să fim însuș noi, ca după cercetare(a) scrisorilor cu amăruntul să videm și stare(a) locului. Iar pără atunce, atât Mănăstire(a) Niamțului, cât și Mănăstire(a) Râșca, să nu să întindă cu stăpânire(a) mai mult decât și una și alta după cum au apucat stăpânire de mai înainte, așa să stăpâniască și de acum, și să lipsască dihoniiile, prigonirile și apucare una de la alta, ci să-i păzască liniște, adâncă pace și dragoste ce frățasc(ă), numai prin negriața hainelor sau prin cuvânt, ce prin însuș fapta ce bună, adevărind viața ce duhovnicească de aceastaacmu.

Și sântem a precuvioșii tale de binei voitori.

În ce adevărat(ă) carte iaste însuș iscălit cu mâna preosfințai sale.

Iacov mitropolit.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1798 săpt(em)v(rie) 7; Scrisorile pentru munții măn(ă)stirii în Bistriț(a).

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, II/13. Suret, difolio.

78.

1799 august 4

Preînălțate do(a)mne

Jăluiesc mării tale că de vro cât(i)va ani de când eu cu mare nevoință mi-am făcut o curătură cu toporul din codru întreg și acolo câte puțin fân, câte puțină arătură fac pentru hrana vieții, care curătură este pe moșia Buda, a mănăstirii Râșca, de la țin(u)t(ul) Sucevii, și pân(ă) acum ceia ce făceam pe ace bucățică de curătură, dejma obicinuită am dat-o, iar acum egumen(ul) mănăstirii mă lipsești dintr-ace curătură și cu totul vra să mă dăzrădăcinezi acum la vârsta bătrâneților, care și față sânt văzut. Milostive do(a)mne, deosăbit am mai făcut o curătură și aceia am dat-o mănăstirii, și aceasta făcându-o pe urmă o

țiiu pentru schivernisala hranii vieții mele, că din pricina acestor curățuri am rămas și pân(ă) astăzi de sânt cu patimă de boală. Pentru care mă rog ca prin carte g(os)pod să s(e) porunce(a)scă de cătră înălțime ta să nu mă izgonească din curățura ci este făcută de mini.

Robul mării tale, Ștefan Bude(a)nu din sat(ul) Buda, țin(u)t(ul) Sucevii.

Dum(nealui) log(o)f(ă)t Necolai Roset, epistat log(o)f(e)ții cei mari, să s(e) scrii carte cătră is(prăvnicie) ca să odihnească pe jăl(uitor).

(17)99 avg(us)t 4.

V(el) log(o)f(ă)t.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/60. Original.

79.

1800 aprilie 25

După arătarea ce au făcut dum(n)i(a)lor boeri stăpânitorii a moșiei Dumbrăvița la cinstita isprăvnicie ținutul(ui) Sucevii pentru hotar, bourul ce-au fost într-un ulmu, care să despărță despre moșia Bogoslovului a Mănăstirii Râșca, că făcând mănăstire(a) odaie de veci lângă acel ulmu s-ar fi tăet acest sămnu, pentru care viindu-mă poroncă ca să cercetez, am mers la starea locului, luând și oameni bătrâni, anume Ursu i Gavril din Dumbrăvița de Gios, i pe Andronachi din Dumbrăvița de Sus, carii mi-au arătat copaciu, și l-am văzut tăet gios și cioplit pe unde ar fi fost bourul. Dar de cătră cine ar fi tăiet nu am putut să aflu, și după cercetare(a) ce am făcut am dat aciastă mărturie la mâna dumilorsale.

(1)800 apr(ilie) 25.

Biblioteca Academiei Române, MCCIX/15. Copie.

80.

1800 octombrie 7

Io Costandin Alexandru Ipsilant v(oe)v(o)da, cu mila lui D(u)mniezău domn Țării Moldavei.

Scriim domnie me la precuvioșie sa Chiril arhimandrit și egum(en) Măn(ă)stirii Râșca, sănătați. Fiind că s-au rânduit de cătră domnie me boeri hotarnici pe dum(nealui) spat(arul) Lupu Balș i pe dum(nealui) comis(ul) Costandin Catargiu să hotărască moșiile Păstrăvenii, Oțălenii i Stănilăveștii ot țin(u)t(ul) Niamțului a dum(isale) banului Grigori Bașotă de cătră toată împresurare(a) ce ar fi pătîmind despre moșiile de pi împregiur, este trebuință de a să afla acolo de față și vechil din parte(a) moșii Speeștii cu toate scrisorile.

Iată îți poruncim domnie me ca îndată ce te vor înștiința dum(nealor) boerii hotarnici, ori însuș, ori vechil deplin răspunzătoriu cu toati scrisorile trebuincioas(e) să li triimiti la fața locului, ca să s(e) îndreptez(e) toate pricinile ce sânt între aceste moșii, căci netriimițind acei scrisori nu s(e) poati da cuviincioasa îndreptari.

* $\overline{\text{AW}} <1800> \text{WKT}(\text{OMBPIE}) \hat{3} <7> \text{A}(\text{b})\text{N}(\text{H})$.

Прочи вел луг(о)ф(е)т.

S-au trecut la condică.

Fotachi izbaș(ă) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: N. 39. 1800 oct(om)v(rie) 7; No. 39; Vadelile domnești, cărți.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/39. Original, difolio, sigiliu oval.

81.

1800 noiembrie 14

Pre înălțate doamne.

Iarăș jeluim milii pre înălțimei tale pentru pricina de moșie ce avem cu dumi(sale) banul Grigori Bașotă, că de trei ani trecuț(i) de când ne aflăm în gre supărare la înpresurare ce ne faci în moșie Speiaștii, și ne-au tot prelungit pân(ă) acum; Ce din porunca pre înălțimei tale au mers spre cercetare și de când au luat săvârșire cercetare(a) este trecută o lună de zile, și avem 15 (?) zile de când ne aflăm aice stând în cheltuială și dumi(sale) nu mai vine spre a să da hotărâre prin giudecata luminatului Divan, și sintem îngrijiț(i) pre milostive doamne ca nu cumva să ne mai facă iarăș prelungire cu venire ca sânt la giudecată, precum ne-au făcut și cu cercetare(a), de ne afanisim cu cheltuielile ce ne-au întimpinat și ne întimpină și pân(ă) acum prin chipurile că dumi(sale) le obicinuește înadins lucrându-le.

Pentru care iarăș căzind la milostivire(a) ce(a) nemărginită a preînălțimei tale te rugăm milostive știte (?) asupra acestui sfânt lăcaș sărac și noo petrecătorilor pre smeriții rugătorii pre înălțimei tale, și cum pre Sfântul Duh va lumina înnalta înțelepciune pre înălțimei tale să fim odihniț(i) cu aflare dreptății sfintei măn(ă)stiri, aducându-să și pe dumi(sale) banul cu porunca pre înălțimei tale ca să nu ne mai prelungească că ne pierdem stând în cheltuială aice, așteptând pe dumi(sale) și mare pomână va fi mării tale.

Ai pre înălțimei tale cătră pre Sfântul D(u)mnezeu pre smeriț(i) osirdnici rugători.
Chiril arhimandrit, egum(e)n Râșcăi și cu tot soborul.

Mergi la dumi(sale) vel log(o)f(e)t și va puni la cali.

1800 noem(vr)i(e) 14.

(...) <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/42. Original, difolio.

82.

1800 noiembrie 25

Pre înălțate doamne.

Jeluim milii pre înălțimei pentru multă asuprire și păgubiere ce suferim de cătră du(m)n(ealui) cliuce(r)i Ioan Gane, că în vreme oștirii aceștie cât să stăpâne(a) de nemț(i) parte(a) Muntelui, fiind și du(m)n(ealui) la adiministrație nemțască în slujbă, au scos un vornic de poartă și dinpreună cu un frate al du(mi)s(a)le, megieșit fiind cu moșie du(mi)s(a)le Ciumuleștii, cu moșie mă(nă)stirii, anume Plopul, având despărțire de hotar apa Moldovii, și zicând că pe o așezătură ce iaste pe moșie mă(nă)stirii și mai merge piste alte doo moșii în gios, ar fi umblat din vechiu apa Moldovii, s-au întins și au pus stăpânire

pe giumătate de moșie măn(ă)stirii piste apa Moldovii, făcându-să că ar fi de Ciumuleștii dum(i)s(a)le. Au și stâlpit-o cu pietre hotară fără știința măn(ă)stirii sau cu hotărâre de giudecată, și să stăpânește de dumi(sale) și pân(ă) acum.

Care moșie a măn(ă)stirii să lovește cu altă moșie Giuleștii în capăt a Măn(ă)stirii Săcului, și nici unii cu moșii de piste Moldova nu trecu stăpânire(a) în așezătura aceia, ci să zice numai de dumi(sale) cliucer(ul) că ar fi umblat Moldova din vechi, ci toț(i) rămân în apa Moldovii, iar dumi(sale) merge cu altă moșie ce să megieșește alături. Și apoi acee rămâne în Moldova, iar dumi(sale) lăsind linie dreaptă după ce treci Moldova, apucă pe la capătul acelor moșii în gios, luoând giumătate de moșie măn(ă)st(irii) pân(ă) întră și în moșie Giuleștii a Măn(ă)stirii Săcului.

Și măn(ă)stire(a) fiind în lipsă din întâmplările vremilor, n-au putut răspunde cu cheltuială a-și scoate boeri hotarnici ca să o scoată de supt înpresurare, moșie pe care avem și hotarnică și stăpânire nestrămutată de sute de ani. Și încă nemulțămît fiind cu această asupra și păgubire ce-au pricinuit sfintei măn(ă)stirii, mai tăcând câțiva ani, iar ș-au scos hotarnic pe dumi(sale) spat(arul) Lupul Balș.

Și mergând la fața loc(u)lui ce-au mai lucrat nu știm, ce numai prin auz ne-am înștiințat că iar fi dat și dumi(sale) hartă și mărturie, ca și de acolo din înpresurare ce ne-au fost făcut să mai treacă încă pân(ă) în apa Toplițăi pe care acum merge apa Roșcăi, cu care să ia toată moșie Plopul a măn(ă)stirii cu satul și bisărica, zicând că ar fi tot de moșie Ciumuleștii. În care moșie stăpânire niciodată n-au avut, nici piste apa Moldovii au trecut, fiind hotar moșiilor apa Moldovii.

Apoi în anul trecut scozind Lâneștii hotarnic pe dumi(sale) Gheorghie Tăutul vor(ni)c de poartă ca să-ș(i) împartă moșie pe fraț(i), n-au urmat numai prin cât i s-au poruncit prin carte g(os)pod, ci unindu-să cu dumi(sale) cliuceri Gane prin chipurile ce vor fi avut între sine, au intrat în cercetare și a altor moșii câte se megieșesc de piste Moldova cu măn(ă)stire(a), și i-au rădicat pe toț(i) asupra măn(ă)stirii zicându-le că ar ave înpresurare de cătră măn(ă)stire. Despre care măn(ă)stire totdeauna în pace au fost și le-au dat și mărturii și harte vor(ni)c(ul) Tăutul.

Care toate aceste pricinuri de turburări asupra sfintei măn(ă)stirii le lucrează dumi(sale) cliucer Gane pentru ca să rămâi bun stăpânitoriu pe înpresurare ce ne-au fost făcut, și încă nădăjduște a să mai întinde, numai neavând chip de la sine a mai mașterșiugi, căci pe o giumătate de moșie s-au întins cu zicere ace de la sine că ar fi umblat Moldova, iar pe acolo n-are nume, ce au rădicat pe toț(i) megieșii asupra măn(ă)stirii, ca iai să tragă giudecată ca de să va pute să treacă cu stăpânirile piste Moldova în moșiile măn(ă)stirii ca și dumi(sale) să s(e) întăresc în stăpânire.

Despre care nu puțin(ă) păgubire și supărare suferim, precum și acum fiind veniț(i) aice cu alte căutări de moșii, i-au invitat pe toț(i) acei megieș(i), fără să știm de a ne căuta scrisori și alte dovezi și să fim gătiț(i) spre aceasta, au venit să tragă giudecată cu măn(ă)stire(a).

Pentru care ne rugăm milostivirii pre înălțimei tale să avem milă și dreptate de la pre înălțime ta cu dumi(sale) cliuceri Ioan Gane, pentru ce ne lucrează aceste tulburări asupra măn(ă)stirii, și să ni s(e) de în stăpânire și moșie măn(ă)stirii ce ne-au înpresurat-o fără nici o dreptate, după hotarnice și stăpânire ce are măn(ă)stire(a) din vechi pe moșie Plopul.

Iar pentru megieșii ce i-au rădicat asupra măn(ă)stirii ne rugăm mării tale ca să rămâi în vade pân(ă) în primăvară și cu toată greutate(a) lipsăi în care ne aflăm vom scoate boeri hotarnici ca s(ă) ne mântuim din aceste asupritoare supărări ce dumi(sale) cliuceri Gane le lucrează, că măn(ă)stire(a) cu cercetările ce pân(ă) acum s-au făcut din parte acestor megieș(i) nu iaste mulțămîtă, nefiind făcute cu dreptate legiuită, și mare pomană va fi mării tale.

Fiind de-a pururea ai prea înălțimei tale cătră pre Sfânt D(u)mnezeu pre smeriț(i) îndatoriț(i) osirdnici rugători.

Chiril arhimandrit egum(e)n Râșcăi și cu tot soborul.

Dum(nealui) vel log(o)f(e)t cercetaezi și pune la cale.

1800 noem(vrie) 25.

<ss>

<Pe verso-ul filei a doua>: 1800 noemv(rie) 25; No. 17; N° 58.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/58. Original, difolio.

83.

1800 noiembrie 28

Pre înălțate doamne.

Iarăș jeluim milii preînălțimei tale că dumi(sale) banul Grigorie Bașotă ce ne înpresoară moșie Speiaștii a măn(ă)stirii nu stă la giudecată, ci ne tot prelungește. Și acum fiind venit aice, zicând că nu i s-ar fi făcut mărturie de cătră dum(nealo)r boerii hotarnici, pentru care am și întrebat pe dumi(sale) spat(arul) Lupul Balș, și dumi(sale) au dat răspuns cum că scrisorile de pe care este să facă mărturie dumi(sale) banul le-ar fi uitat la Păstrăveni, de să put(ea) un lucru ca acesta când dumi(sale) banul au venit cu totul, și după poruncă înadins pentru această pricină și să-ș(i) uite scrisorile. Ci să vede că iarăș caută chipuri de prelungiri ca s(ă) ne afanisască cu totul cu cheltuielile grele ce ne întimpină acum de trei ani, deosăbit că toată moșie ne-o stăpânește.

Pentru care altă nădejde după D(u)mnezeu nu avem, ci numai la milostivire ce nemărginită a pre înălțimei tale cădem rugându-ne ca să avem milă și dreptate, având porunca preînălțimei tale ca să ste la giudecată dumi(sale) banul, să nu ni mai muncească supărându-ne cu chipurile ce le obicinuește înadins lucrându-le, și mare pomană va fi preînălțimei tale.

Ai pre înălțimei tale pre smeriț(i) osirdnici rugători.

Chiril arhimandrit, egum(e)n Râșcăi și cu tot soborul.

Dum(nealui) vel log(o)f(e)t de aprozi numaidecât să fii îndatorit banul a sta la giudecată fără) mai multă prelungire.

1800 noemvr(ie) 28.

(...) <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/43. Original, difolio.

84.

1801 februarie 11

Iacov mitropolit Moldavii <m.p.>.

Ieromonah Ioasaf, igumen Sfintei Măn(ă)stiri Bogdaniei, prin această adevărată scrisoarea mea adeverez și dau mărturie la Sfânta Măn(ă)stire Râșca pentru pricina stăpânirii ceii vechi a aceștii măn(ă)stiri asupra moșii sale, anume Speeștii, că după tăere(a) lui Grigori vod(ă) Ghica la 1777, făcându-mă eu igumen la acea măn(ă)stire Râșca, am mers împreună cu proin igumenul Calistru Iane pe la moșiile măn(ă)stirii de mi-au arătat hotarile lor, între cari am mers și la moșie Speeștii, unde pogorându-se au mers întins la cereșul ce era în dâmbu deasupra casii Cimpoeșului, care casă era metohul măn(ă)stirii, și era și levadă pusă de acel Cimpoeș, fiind el și vechil măn(ă)stirii pe acea moșie. Însă s-au găsit numai rădăcina cireșului acelu în urzici, dar să cunoaște bine.

Apoi de acolo de la cireș au mers pe la fântâna cea înpuțită și peste câmpu spre apus la o movilă, zicându-mi că pintr-aceste semne este stăpânire(a) măn(ă)stirii dup(ă) cum așe am și stăpânit.

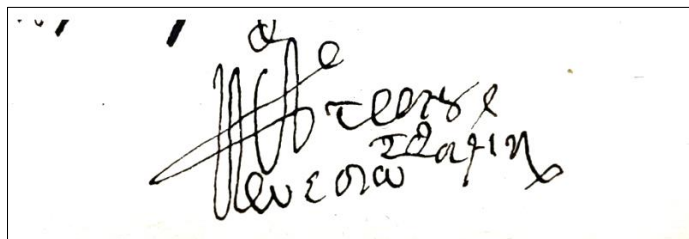
De acolo Calistru Iane s-au dus Văleni la frații lui, iar eu am rămas acolo de am strâns dejma la casa Cimpoeșului la metohul măn(ă)stirii, însă arături să făcusă atunce numai pe supt pădure, iar

ceialaltă moșie a măn(ă)stirii era nelucrată și dup(ă) curată știință ce am pentru stăpânire(a) moșii aceștie spre încredințare însumicu mâna me am iscălit.

1801 ghen(a)r(ie) 11.

Ioasaf eg(u)menu Bogdaniei <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Mărturia egume(nului) di Bogdana; 1801 ghen(a)r(ie) 11; No. 46.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/46. Original, difolio.

85.

1801 ianuarie 26

Iarăș jăluim milii pre înălțimii tale pentru împresurare(a) ce pătimim în moșie Speiaștii a mănăstirii de cătră dumi(sale) banul Grigorie Bașotă. Că după cercetările ce s-au făcut de cătră dumn(ealui) spat(arul) Lupu Balș fără dovezi de credință sau scrisori sau stăpânire să fi fost vreodată de sute de ani de când mănăstire(a) o are moșie în stăpânire, ce numai cu a dumi(asale) zicere ne dă trei părți de moșie cu oameni cu siliște veche, mori și metocul mănăstirii, biserică, care aceste toate au fost pe parte aceia.

Și fiind niște izvoară pe parte de gios a moșii au pus de au săpat peste o sută gropi pinpregiur ca de mormânturi, zicând că acolo este siliște veche a moșii, unde niciodată s-au pomenit de a fi acolo siliște, ci unde și acum este satul tot acolo au fost și din vechi. De la care țintirim a bisericii s-au dezgropat și morți spre dovadă, și pietri multe fiind pusă pe mormânturi după obicéiu, dumn(ealui) banul și pe acelea au pus de le-au rădicat.

Și voește să ne de peste moșie Davidenii a Mănăstirii Neamțului, unde niciodată măn(ă)stire(a) au avut stăpânire, nici pricină de hotar vreodată au fost cu această moșie, fiind hotară vechi nestrămutate de la Ștefan Boul, ce-au fost în viață log(o)f(ă)t mare; Care să poată pricinui împresurare măn(ă)stirii au făcut hartă, însă nu după stare moșiilor ca să să poată lua știință și să să de(a) hotărâre, ce cu o deosăbită arătare.

Și acum avem trei luni trecute de când ne aflăm stând aicea în mare cheltuială de ne pierdim cu totul și înfățișați am fost în patru rânduri înaintea dumi(lorsale) veliților boeri la Sf(â)nta Mitropolie. Și după cercetare ce s-au făcut nefiind de unde să să ia luminare, căci scrisorile vechi a sfintei măn(ă)stiri din pricina prăzilor toate s-au pierdut, iar stăpânire(a) nestrămutată au avut.

Dar și dumi(sale) banul încă neavând scrisoare hotarnică sau alte scrisori de luminare(a) dreptății, au hotărât giudecata a rămâne precum s-au stăpânit din vechi, îndatorindu-ne pe amândoao părțile a ne aduce marturi vrednici de credință să mărturisască supt legare de blestăm precum s-au apucat stăpânire(a) între aceste doao moșii Speiaștii și Păstrăvenii, cu vade pusă la 10 zile a aceștii luni să să afle martorii aicea.

Și așa cu multă supărare și cheltuială am trimis și am adus doi părinți egumeni ce din copilărie au știut stăpânire(a) acestor moșii, fiind și dejmaș(i) în trecire de vreme pe moșie măn(ă)stirii, și un mazil și un vornic, toți de vârstă de șasăzăci, șaptezăci ani, carii la Divan în Sf(â)nta Mitropolie puindu-să supt legare de giurământ de cătră preosfinția sa părintele mitropolitul au mărturisit în frica lui D(u)mnezău precum au știut stăpânire(a) între aceste moșii, dând și în scris a lor mărturisire.

Deosăbit că mai avem și alte mărturii în scris, între care este a unui boerănaș ce au fost 28 ani vătav la Păstrăveni, și altul ce-au fost log(o)f(ă)t multă vreme. Iar dumn(ealui) banul nici o încredințare nu are înprotiva dreptății măn(ă)stirii, nici marturi ș-au adus după îndatorire(a) giudecății, ce feliori de feliori de chipuri urmează de ne face cumplite supărări împedecând hotărâre(a) giudecății cu prelungiri de ne afanisește cu totul fără temere de Dumnezeu.

Și alt nu cerim decât luminare(a) dreptății și să avem hotărâre cu săvârșire, precum pre Sf(ă)ntul Duh va lumina și să nu fim dați peste moșii streine, căci noi cu moșii streine nu voim a ne însărcina sufletele, nici ne trebuie a lua măcar un pas de picior din lucru strein, dar nici dreptul măn(ă)stirii putem a-l lăsa să-l înstreineză.

Și ne rugăm pre milostive doamne să fie poronca pre înălțimii tale a să aduna la Sf(ă)nta Mitropolii dumi(sale) log(o)f(ă)t(ul) Neculai Roset și dinpreună cu dum(nea)lor veliții boeri ca prin giudecată să ni să de(a) hotărâre(a) giudecății cu luminare(a) dreptății, îndatorindu-să și pe dumn(ealui) ban(ul) a sta la giudecată să nu ne mai pricinuiască chipuri de prelungiri precum pân(ă) acum de trei ani trecuț(i) ne face, și mare pomană va fi înălțimii tale.

A pre înălțimii tale cătră D(u)mnezău pre smeriți îndatoriți rugători.

Chiril arhimandrit egumen Râșcăi și cu tot soborul.

Dum(nealui) vel vor(ni)c de aproz(i) faț(ă) fiind și dumi(sale) Necolaiu Roset biv vel log(o)f(ă)t dinpreună cu preosfințae sa părinteli mitropolit i cu dum(nealo)r velițai boeri să s(e) cercetezi pricina aciasta și fără(ă) întârzare să s(e) de sfârșit.

1801 ghen(a)r 26.

(...) <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/48. Original, difolio.

86.

1801 februarie 20

Pre înălțate doamne,

Iarși jeluim milii pre înălțimei tale asupra dum(isa)le ban(u)lui Grigorie Bașotă care în putere(a) dum(isa)le acum de trei ani trecuț(i) ne-au răpit din stăpânire(a) Măn(ă)stirii moșie Speiaștii, afirosire ctitorească de sumă de ani, și o are dumi(sale) toată în stăpânire cu doozăci mai bine oameni ce sint cu ședere pe moșie măn(ă)stirii, și noi am rămas fără un stânjin măcar să avem din toată moșia. Și căutându-mi legiuit prin drumul judecății dreptate(a) ce are măn(ă)stire(a), prin chipurile ce dumi(sale) lucrează nu știm, că ne și prăpădim cu totul cheltuind și sfârșit nu ni s(e) mai dă, precum și acum de patru luni de zile ci nelipsit ne aflăm aice, după cinci divanuri ce-am avut cu dumi(sale) înainte(a) dumi(lo)r(sa)le veliților boeri la Sfânta Mitropolie, cum și în postelnicie. Odată fiind toț(i) dum(nealo)r boerii față ni s-au hotărât ca să s(e) facă anafora să fim scoș(i) și înainte(a) milostivirii pre înălțimei tale și după cum umbrire(a) pre Sfântului Duh va lumina înalta înțalepciune pre înălțimei tale să ni s(e) de(a) sfârșit la asuprire(a) aceasta ce pătimim, și în lipsire de 5 zile ce-am avut la începere(a) sfântului post, viind am aflat aflat că ni s-au poprit facire(a) anaforalei și nu știm ce au mai lucrat dumi(sale) banul încă și acum de ne-au mai făcut și această negândită înprotivire, cu care chipuri ne pricinuește mare sărăcie măn(ă)stirii.

Pre milostive doamne, noi altă nădejde după D(u)mnezeu nu avem, ce numai la nemărginită milostivire pre înălțimei tale cădem și din suflet te rugăm, milostiv fii noo presmeriților rugători a pre înălțimei tale, fiind ales de D(u)mnezeu stăpân și ocârmuitoriu ca să aflăm milă și agiutoriu la cumplitul năcaz a sufletelor noastre, și cu ochii milostivirii privind spre ticăloșie noastră, miluești-necu sfârșire(a) aceștii giudecăț(i), și să fie poronca pre înălțimei tale a mi s(e) face amaforoa după hotărâre a atâte

jiudecăt(i) ce am avut. Și de cătră luminatul Divan s-au cunoscut dreptate(a) măn(ă)stirii, și mare pomană va fi mării tale.

Ai preînălțimei tale cătră D(u)mnezeu pre smeriț(i) îndatoriț(i) rugători.
Chiril arhimandrit, egum(e)n Râșcăi și cu tot soborul.

Dumi. vel vor(ni)ci de aprozi să să cercetezi / și scrisorile ce s-au mai adus acum / de cătră dumn(ea)lor boiarii ce sânt orânduiț(i) spre cercetare(a) pricinii aceștie și fără întârziare să s(e) de(a) sfârșit, înștiințându-ni prin anafora.

1801 fevr(uarie) 20.
(...) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: No. 49 / 1801 fev(ruarie) 20.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, IV/49. Original, difolio.

87.

1802 martie 12

De la Logofiția ce mare.

Cătră cuvioșie sa Chiril arhimandrit și igum(e)n de la Mănăstire(a) Râșca.

S-au văzut înștiințare ce faci asupra pricinii de giudicată ci te trag Lăneștii pentru înpresurare ci li-ai fi făcând la moșie lor Bărăștii, cu moșie ci ari megieșită numita măn(ă)stire cu a lor, anumi Boroaia, cum că nici o înpresurari nu li-ai fi făcând, nici n-ari nimică mănăstire cu dânșii.

Pentru cari s-au fost și scris cuvioșii tali mainainte di aice de la Logofiție, să nu mai faci ostinală a mai vini pi la Eș(i) după vadioa cea ci ai avut, și cu toate aceli dacă n-ai fi fost bolnav tot vinei acum la vade ca să-ț(i) dai răspunsurili di vii fi avut.

Însă vei ști că Lăneștii viind iarăș aice ca să-și cauti pricinili ci au și cu alții, ti-au cerut și pe cuvioșie ta în giudicata Divanului, și nefiind acum vremi a li să căuta pricina, s-au pus vade tuturor acelora ca la 5 zili a viitoarii luni maiu negreșit să s(e) afli la Divan să s(e) dei hotărâri.

Deci la arătata vade te vei afla și cuvioșie ta sau vechil deplin răspunzător să-ț(i) triimeți cu toate dovezili ce va ave mănăstire asupra moșii, ci este megieșită cu a lor, ca să s(e) caute și pricina aceasta și după dreptate să s(e) dei sfârșit.

1802 mart(ie) 12.
Iordache Canta vel log(o)f(e)t <m.p.>.
S-au trecut Ghiorghii (...) <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/65. Original, difolio.

88.

1802 iulie 8

De la Divan.

Cătră cinstiți dum(nea)lor spat(arul) Mihălachi Luca și banu(l) Costand(in) Crupenschie.

După ce s-au dat sfârșit de la giudecata Divanului, între stăpânitorii moșii lor Bărăștii, i Calna, și Costeștii de la țin(u)t(u)l Sucevii, hotărându-să ca moșii aceștia să margă în lungu pân(ă) în apa Râșcăi, precum s-au dovedit dintr-un ispisoc a domnului Alexandru Ilieș v(oe)vod și dintr-o carte a domnului Grigori Ghica v(oe)vodu bătrânul.

Acum cuvioșia sa Chiril arhimandritul și egumănul de la Mănăstirea Râșca, s-au arătat cu mare jalubă plângându-să de strâmbătate și împresurare ce-i fac numiții stăpânitori. Pentru că apa Râșcăi dintru învechimi ar fi umblat pi alt loc, unde acum numai sămnuț gârlii ar fi de față, iar pe undi iaste curgirea apii Râșcăi acum ar fi mutată mai dincoace pin trupul moșii Plopul a mănăstirii, și că stăpânitorii numitilor moșii n-ar fi stând cu moșiili lor acolo pe unde din vechi ar fi umblat apa Râșcăi, ci cu împresurare ar fi năvălind să margă pân(ă) în Râșca, ci iaste acum cu apă. Cu care apoi moșia Plopul a mănăstirii, ci iaste stăpânită de sumă de ani, ar fi luând-o mai cu totul împreună cu satul și cu biserica, și pentru aceasta au cerșut să aibă dreptate.

După a căruia jalubă mai cercetându-să de cătră noi condica Divanului în cari sânt trecuti cărți de giudecată ce s-au dat stăpânitorilor numitilor moșii, s-au cunoscut că cu hotărârea ce s-au dat a mergi moșiili pân(ă) apa Râșcăi, nici o greșală nu s-au făcut, pentru că sângure scrisorili ce sânt mai sus arătate așa le duc.

Numai fiind că arhimandritul acum arată că nu ar fi aceia Râșca vechi ci o cer ii, ci ar fi alta Râșca vechi, pe care ar pute să o și dovedească.

Drept aceia fiind că dum(neata) arhon spat(are) te afli acolo aproape hotărând niști moșii a banului Costachi Lazul, și dum(neata) arhon bani iarăș te afli la țin(u)tu(l) acela dregători, Divanul scrie dum(nea)v(oastră) amânduror să mergi(i) la starea locului, unde fiind de față, fiind atât arhimandritul jăl(uito)r, cât și stăpânitorii moșiilor numite, să strângi(i) și pi alți oameni bătrâni de prin satili megieșite, și în frica lui Dumnezeu pe carte de blăstăm ce s-au dat de la preosvinția sa părintili mitropolitul să face(i) cercetare ca după mărturisirili bătrânilor megieș(i) să aflați tot adevărul, care iaste Râșca aceia pe cari scrisori mai sus arătate o cer a fi cea adevărată.

Și după cum ve(i) dovedi adevărul, să face(i) o hartă închipuitoare de toată curgirea Râșcăi, din sus, din hotarul Bărăștilor, și până undi dă în Moldova, cum și curgirili moșiilor să li arăta(i) la hartă, atât aceli cari vin de la apus spre apa Râșcăi, cât și celi ci mergu de la răsărit spre apus la apa Râșcăi, triimițind cătră Divan și mărturie în scris arătătoare în ce chip a-ți aflat. Însă cercetarea aceasta dum(nea)v(oastră) să vă siliți cu tot chipul a lua sfârșit cel mult pân(ă) în 10 zili.

Deosăbit fiind că arhimandritul au arătat că și despre clucer(ul) Ion Ganea s-ar fi împresurând moșia Plopul, trecând cu moșia sa Ciumuleștii pisti apa Moldovii, să cerceta(i) dum(nea)v(oastră) și acea pricină, și după cum ve(i) dovedi adevărul din scrisori, ve(i) arăta la harta și mărturia ci ve(i) da, însă mai întâi să da(i) sfârșit cercetării pentru apa Râșcăi, ca cu un ceas mai înainte să vie de la dum(nea)v(oastră) înștiințare.

1802 iuli(e) 8.

(Urmează 4 iscălituri pe care nu le-am putu descifra) <m.p.>.

L(upul) Balș vel vor(ni)c <m.p.>.

... <m.p.>.

Alexandru Ianculeu vor(ni)c <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1802 iulie 8; No. 13; O carte de la Divan cătră dum(nea)lui spat(ar)ul Mih(a)lachi Luca; N° 22. N° 69.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/69. Original, difolio.

89.

1803 februarie 6

Pre înălțate doamne,

Jăluim milii pre înălțimei tale că Sfânta Măn(ă)stire Râșca are o moșie, anume Plopul, ce iaste pe apa Moldovii, în țin(u)t(ul) Suceavei, cu sat și cu bisărică, care moșie să stăpânește de cătră măn(ă)stire de sute de ani, iar acum în anii trecu(i) s-au rădicat alt(i) împrejiurași ce-ș(i) au moșiile piste

apa Moldovii în dreptul moșiei Plopul a măn(ă)stirii, anume Ioan Gane cliuceri, clironomii stolnic(u)lui Iamandi, și cu Lăneștii, și trec piste apa Moldovii în moșie măn(ă)stirii și ne iau piste 50 casă și cu bisărica și alte acareturi ce are măn(ă)stir.

Și în anul trecut prin vechil a măn(ă)stirii s-au căutat pricina aceasta la Divan, și-au scos clironomii stolnic(u)lui Iamandi o carte g(os)pod de la răposatul domn Grigorie Ghica v(oe)vod, care arată că moșie Bărăștii răzășască are începere hotarului ei din apa Râșcăi, cu care arătare ni s(e) ia toată moșie măn(ă)stirii, pe care carte și du(mnealo)r boerii au pus temei și prin carte de giudecată ce au dat la clironomii stolnic(u)lui Iamandi au și luat în stăpânire toată moșia măn(ă)stirii pricinuindu-ne și mare păgubire măn(ă)stirii, că poprind crăcima ce avem pe moșia aceia ni s-au stricat o bute vin, deosăbit de 3, 4 vasă ce să mai pute vinde pân(ă) astă toamnă, luând și toată dejma de pâine, și de fân, cum și tot lucrul boi(e)rescului de la lăcuitori.

Pre milostive doamne, noi nemulțămîț(i) am fost cu această hotărâre a judecății și sintem, că mare asuprire are sfânta măn(ă)stire să s(e) lipsască de o întregă moșie stăpânită de sute ani. Pentru care carte ce o scot ei acum avem îndoială că ar fi făcută de cătră răzăș(i) cu o înșelăciune ca să asuprească pe măn(ă)stire după trecire de vreme, știind că scrisorile măn(ă)stirii sint pierdute din nestatorniciile ce au fost în pământul acesta. Care vederat să cunoaște că dacă carte(a) aceasta au fost făcută întru adevăr, apoi au trebuit ca îndată să s(e) fi și pus în lucrare, iar nu să o ție mistuită în trecire piste 60 ani și încă pe ace vreme au și hotărât măn(ă)stire(a) moșie Plopul, fiind de faț(ă) și toț(i) răzășii de Bărăști, care dau măn(ă)stirii și mărturia încredințată cu sufletele lor.

Pentru care căzind ne rugăm pre milostive doamne să s(e) răversă nemărginita milostivire pre înălțimei tale spre acest lăcaș sfânt ca să aflăm milă și dreptate la asuprire ce pătimim, și să fie porunca preînălțimei tale ca să-ș(i) scoată scrisorile vechi a moșiei care le tăinuesc, ca nu cu nedreptate să s(e) lipsască sfânta măn(ă)stire de dreaptă afierosire citorească și vecinică pomenire va rămâne pre înălțimei tale.

Ai pre înălțimei tale cătră Pre Sfântul Dumnezeu pre smeriț(i) îndatoriț(i) rugători.

Chiril arhimandrit egumen Râșcăi și cu tot soborul.

No. 354. Dumn(ealui) vel vor(ni)c de aproz(i) prin cercetarea dum(ilo)rsali veliților boeri, fără întârzieri puindu-să la cale, cu anafora să avem știre.

(1)803 fev(ruarie) 6.

Vt(o)ri (?) log(o)f(e)t.

<Pe verso-ul filei a doua>: N° 76. 1803 fevr(uarie) 3; Tot jalbe pentru moșia Bogoslov.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/76. Original, difolio.

90.

1803 mai 1

Pre înălțate doamne,

Iarăș adaogim a supăra pe pre înălțime ta pentru moșie Plopul a a sfintei măn(ă)stiri pentru care am avut giudecată în luminatul Divanul pre înălțimei tale și înaintea pre înălțimei tale fiind înfățoșat(i) cu clironomii stol(ni)c(u)lui Vasile Iamandi și cu Lăneștii, pentru că vre a intra în moșie măn(ă)stirii unde niciodată stăpânire n-au avut, cu arătare de o parte din moșie Plopul pe care iaste satul, bisărica și alte acareturi a moșiei, că ar fi de trupul Bărăștilor, moșie acestor de sus arătaț(i).

Care s-au hotărât de pre înălțime ta ca locul acela cât ține în dreptul Bărăștilor din apa Moldovii spre apa Râșcăi, măsurându-să să s(e) de în doo, însă măsurare să s(e) facă din matca veche ce să numește Râșcuța, și parte din sus să s(e) de acestora stăpânitori de Bărăști, și parte din gios, din măsura

ce va veni drept dând liniia din apa Moldovii și pân(ă) în apa Râșcăi, să rămâi moșie Plopul a măn(ă)stirii.

Pentru care s-au poruncit de pre înălțime ta ca să s(e) facă și luminate poruncitoare cărț(i) de întărire după hotărâre aceasta la amândoa părțile, și fiind săptămâni mari a Sfântului Post ne-am dus la măn(ă)stire, rămâind ca la Sfântul Gheorghie să venim și vor fi gata luminatele cărț(i).

Acum venind, am mers la dumi(sale) vel log(o)f(e)t Costandin Balș întrebând pentru cărți și ne-au arătat că încă nu s-au făcut din pricina că Iamandî au luat harta pe care s-au dat hotărâre și s-au dus, cu toate că i s-au poruncit de cătră dumi(sale) ca să o de la rânduitul log(o)f(e)t, și și log(o)f(etul) de facire scrisorilor au cerut-o și n-au dat-o.

Și pân(ă) acum dumi(sale) nu să arată cu harta, decât au trimis pe un frate al său care arată că nu iaste să vie și să cunoaște că vor să prelungească ca s(ă) ne bage în mai multă cheltuială și supărare, că du(mnealo)r după hotărâre din anul trecut a judecății au și pus stăpânire și stăpânește toț(i) lăcuiitorii de pe moșie Plopul a măn(ă)stirii piste 50 g(os)podari, vânzându-o la un arnăut despre care nu puțină păgubire și supărare pătimim, în putere lui stăpânind pe lăcuiitori și moșie măn(ă)stirii.

Și noi sintem privitori, neputându-ne apropie de moșie, ce încă și orânda de un an ne-au poprit-o cu o bute plină de vin ce să afla în pivniț(ă), care fiind în vreme de vară toată s-au stricat.

Pentru care cădem la picioarele pre înălțimei tale rugându-ne, că precum ai făcut părintească milă cu acest sfânt lăcaș ca să să scape din supărare, să fie mila preînălțimei tale ca ni s(e) de stăpânire pân(ă) în matca vechi ce să numește Râșcuța, de unde s-au hotărât de pre înălțime ta, să s(e) facă măsurare ca să ne stăpânim lăcuiitorii la lucrul boeresc(u)lui, ca să nu rămâi sfânta măn(ă)stiri și în acest an păgubașe de lucrul lăcuiitorilor și de venitul moșiei, și să s(e) sloboadă și orânda că să pierd lucrurile ei, nefiind am lăcuit într-însa, cum și pentru ace bute de vin ce au poprit-o arnăutul, de nu s-au vândut și s-au stricat și alte păgubiri ce ne-au pricinuit, bătându-ne și un călugăr din casă ce-l avem rânduit spre pază, pentru care cerem milă și dreptate ca să nu rămâi sfânta măn(ă)stire păgubașe, și mare pomână va fi pre înălțimei tale fiind de-a pururea cu toată osirdiia.

Ai pre înălțimei tale pre smeriț(i) îndatoriț(i) rugători.

Chiril arhimandrit egum(e)n Râșcăi și cu tot soborul.

523. Vel log(o)f(e)t de Țara de Gios cerceteazi și puni la cale, și de va fi trebuință să s(e) trimată mumbașâr ca să aducă harta.

(1)801 mai 1.

(...) log(o)f(e)t.

<Pe verso-ul filei a doua>: No. 34; 1803 mai 1; Jalobe a Bog(o)slov.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/75. Original, difolio.

91.

1803 mai 29

De la Logofiția ce mari.

Cătră cuvioșia sa Chiril arhimandrit și egum(en) Măn(ă)stirii Râșca.

S-au văzut scrisoare(a) ce ai triimis cuvioșie ta ca să s(e) cercetezi pricina cu clucer(ul) Ioan Gane. Deci fiind că clucer(ul) au fost venit la sorocul ce s-au fost pus mai înnainte, și văzându-să că cuvioșie ta n-ai mai trimis vechil să s(e) de sfârșit cercetării, și el nemaiputându sta aice în cheltuială, s-au făcut alt soroc puindu-să vade la Sfeti Dimitrie viitoriu.

Deci cuvioșie ta ai fi răbdători păra atunce când amândoaă părțale vă veț(i) afla aice cu toate scrisorile și să va da sfârșit cercetării, mai ales acum nici vremi nu iaste de a să cerceta, fiind năvală multă la Divan.

1803 maiu 29.

Cost(antin) Balș vel log(o)f(e)t <m.p.>.

<Pe verso>: De la Logofiția ce mare. / Cătră cuvioșie sa Chiril arhimandrit și egum(e)nu Mănăstirii Râșca; No. 22. 1803 mai 29. No. 20; Doo cărți cătră cuvioșia sa arhimandritul Chiril de la log(o)f(e)ția cea mare.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/66. Original, difolio.

¹ Cu altă cerneală.

92.

1815 mai 30

Noi iscăliții mai gios, ierod(ia)c(onul) Clavdie din Măn(ă)stirea Neamțului și diac(o)n(ul) Manolache din sat Drăgăneștii, tocmală am făcut cu sfinția sa părintele Sofronie arhimandrit și igum(e)n Sfintii Măn(ăs)tiri Râșca într-acest chip și ne legăm noi prin acest zăpis al nostru ca să zugrăvim catape(tea)zma de la paraclisul ce să face nou în Măn(ă)stirea Râșca, însă asemenea și întocmai întru toate după cum iaste zugrăvit paraclisul preasfinți(ei) părintelui mitropolit Veniamin din Măn(ăs)tirea Neamțului cu vășele bune potrivite și cu aur bun, deosebit numai de icoanele cele mari împărătești.

Deosebit ne mai îndatorim ca să mai zugrăvim și acestea, adecă la ferestrele besericii cei mari la partea din a dreapta pe Sfinții Apostoli și pe Sfântu(l) Ioan Sucevschii, și la șartă din a stânga pe Sfinții Îngeri și pe Preacuvioasa Parascheva. Și în Sfântu(l) Oltari pre Domnul H(risto)s în potiri și alți sfinți ce să vor socoti înpregiur, un Aer Închipuirea Maicii Domnului cu obicinuiții Apostoli, un prapor pe o parte Înălțarea Domnului și pe alta Sfinții Arhieriei Nicolae, Spiridon și Sofronie și chipul sfinț(itului) păr(inte) arhimandrit Sofronie.

Și pentru toate acestea să ne dea sfinția sa bani, una mie dooă sute lei, dooă vedre holercă, zéce ocă uloi, tainul de mâncare obicinuit, vin de băut numai sâmbătă și duminică și la sărbători câte dooă garafe, iar în célelalte zile bére.

Și începerea lucrului să ne fie la 20 zile a luni(i) viitoare iunie.

1815 maiu 30.

Clavdie ierodiiakon <m.p.>.

Manolache ierodiacon <m.p.>.

<Notă marginală>: Lumânări de seu pentru arsu 5 ocă, să ni să dea.

<Pe verso primei file>:

Lei Par(ale)

20 - adică doaăzeci lei am priimit arvonă înainte. Mai 30.

Clavdie <m.p.>. Manolache <m.p.>.
22 - Doăzeci și doi de lei am primit de la părintele Sofronie arhimandritul.
Clavdie <m.p.>. 1815 noemvr(ie) 12.
4 20 3 piel(i)céle negre au mai luat oteț Clavdie. Săpt(em)v(rie) 8 / 1815.
46 20

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapisul zugravelei a ierod(ia)c(onului) Clavdie și diacon(ului) Manolachi ot Drăgănești / (1)815; 1815 mai 30 / Alcătuire pentru zugrăvirea paraclisului de la Râșca; N° 2; Anul 1815. Maiu 30; Mrea Râșca, pach(etul) 19 bis (netrebnic).

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XIX bis/2. Original, difolio.

EDIȚII: Prof. Emil Diaconescu, *Zugravi de biserici necunoscuți*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, Seria artă plastică, Tom 14, nr. 1, 1967, p. 98-99; idem, *Zugravi de biserici necunoscuți*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”. Revistă oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, Anul XLVI, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1970, p. 544, Anexa IV.

93.

1832 noiembrie 3

Eu mai gios iscălitul fiind întrebat de sfinții sa părintele arhimandritu Isaiia, egumenu(l) sfintei măn(ăstiri) Râșca, ca să fac știut sfinții sale din vreme când am fost egumen, cum s-au păzit și s-au stăpânit hotarale moșii mănăstirii Râșca despre Baia, arăt în frica lui Dumnezeu cu dreaptă știință, că în vreme(a) lui Calistru Eni, când au fost egumen, au stăpânit de la Plopii mănăstirii din colțul moșii Răciuleni, unde să întâlnește Baia, tot pe șes drept spre apus până în vârful dealului unde era(u) curături a oamenilor lăcuitori din Bogdănești, și tot opcina dealului în sus pe la Ursoaia până la vale Slatina, unde este fântâna, și tot opcina pe deasupra fântâni(i) până unde să întâlnește cu moșii mănăstirii Slatina, și acolo rămâne Baia și cu Sasca, și tot opcina în sus până la munții Hălăucii, din opcină încolo să stăpâne de mănăstire Slatina, și din opcină încoace să stăpâne de mănăstire Râșca. Așe am apucat de la Calistru Eni stăpânirea și am stăpânit și eu cât am fost egumen la mănăstire, și în valea Slatinii avem trei oameni așezați de mine acolo, care dintr-aceia unul anume Crăciun îl avem scutariu la oile mănăstirii, iară ciilanți doi îi avem pădurari, și lua mănăstirea dejmă de la dânșii, și după eșire me din egumenie au intrat Viniamin Tudurii egumen. Ci au făcut nu știu. Am auzit că Baia au luat Slătioara. Și precum știu și arăt mai sus dau mărturiia aceastăa sfânta mănăstiri.

1832 noemvr(ie) 3.

Ioan iroshimonahul proen egumen s(fintei) m(ănăstiri) Râșcii, pentru cari m-am rugat părintelui Nechita de m-au iscălit, fiind eu orb di vederi.

Sfinție sa părintele Ioan¹ proshimonahul pren viu graiul sfinției sali mărturisând înaintea mea că acești arătați în dos sânt adivărați și cu driaptă știință fără vătămari de suflet s-au adiverit și cu a mea iscălitură.

1832 noemvr(ie) 3.

Dometian arhimandrit și stareț s(fintelor) m(ănăstiri) Neamțul i Secul <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/104. Original, difolio; idem, Fond Mănăstirea Râșca, I/105, nr. 12 (rezumat).

¹Ioasaf.

94.

1835 ianuarie 16

Opis de dovezâle ce înfătoșâz cinst(itei) log(o)f(e)ții în pricina cu luminarea sa cneazul Alexandru Ca(n)tacuzino pentru moșia Baia.

1835 ghenar 16.

No.	Anul	Zioa	
1	7217/1709	avg(ust) 4	O copie de pi ispisocul domnului Mihai Racoviț(ă) v(oe)v(o)d ce dă moșia Sascăi.
2	7217/1709	avg(ust) 4	Copie pentru sămnile hotarului moșii Sasca de la Mihai Racoviță v(oe)v(o)d.
3	7266/1758	mart(ie) 10	Copie de pi ispisocul moșii Băi(i) de la d(umnealui) Scărlat Ghica v(oe)v(o)d.
4	1768	oct(om)v(rie) 20	Copie de pe hotarnica lui Costa(n)din Gându pintru moșia Băi(i).
5	1768	oct(o)mv(rie)	Copie ispisocului lui Grigorie Ioan Calimah v(oe)v(o)d întăritor hotarniceii lui Gându.
6	1792	noemv(rie) 28	Hotarnica vameșului Vasăle Lână ce dă m(ă)n(ăstirii) Râșcăi.
7	1795	noemv(rie) 19	Hotarnica Armagului Mihail ce dă m(ă)n(ăstirii) Râșcăi.
8	1802	ghenar 25	Hotarnica lui Gheorghii Târșioreanu vor(ni)c de poartă arătătoare despre Baia în sămne.
9	7826 ¹ /1826 (?)	fevr(uarie) 15	Hotarnica log(o)f(ătulu)i Andronachi Donici că dă m(ă)n(ăstirii) Râșcăi tot în pricina cu Baia
10	1832	oct(om)v(rie) 26	Mărturie a mulți oameni întărită de giud(e)c(ătorie) țân(utului) Sucevii tot pentru hotarul prin carte de blăstăm.
11	1832	avg(ust) 5	Carte de blăstăm de la preaosfințatul mitropolit Veniamin.
12	1832	noemv(rie) 3	Mărturie a iroshimonahului Iosaf proin egumen Râșcăi ce dă în pricina hotarului între Râșca cu Baia, întărită de starețu(l) Dometiian.
13	7257/1749	mai 20	O copie scoasă de pi hotarnica lui Vasăle Bașotă med(elni)ce(r) ce hotără(...) moșia Răciuleniei, întărită de giud(e)c(ătorie) țân(utului) Sucevii.
14	7265/1757	ghenar 12	Copie întărită tij de giud(e)c(ătorie) de pi ispisocul domn(ului) Costa(n)tin Mihai Racoviță v(oe)v(o)d întăritor hotarniciei lu(i) Bașotă.
15	1796	fevr(uarie) 21	Un răvaș a lui Ștefăniță Bașotă întărit de Armagul Mihail ce dă la m(ă)n(ăstire) că-ș(i) va rădica prisăcile de pi locul de lângă Adâncata.
16	1773	avg(ust) 21	Un răvaș a igumenului de Râșca, Calistru Eni, prin care răspunde lui Ioniță Bașotă hotarnic că moșia Baia și Sasca nu lăsăse mai mult decât în opcină, care răvaș să află în scrisorile dum(i)sale c(u)c(onului) Alecu Sturza cu Sasca.

Aceste dovez(i) înfătoșân(d) cin(stita) log(o)f(e)ție în pricina ce are m(ă)n(ăstirea) Râșca cu moșia Baia, și mai multe nu are pentru că este știut tuturor că documenturilem(ă)n(ăstirii) Râșcăi sânt pierdute din în vechime.

Isaia arhimandrit <m.p.>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, I/105. Original.

¹ Așa în text.

Ca un muritor mânat de înalta pronie a vieții pe pământ, am agiuns la vrâsta la cari trebui să-mi regularisăsc avutul ci Dumnezeu au binevoit a-mi dăruî cu a sa bogată milă. Pentru aceasta am hotărât punerea averii meli în rânduială, ca nu din întâmplari să mi să apropîi sfârșitul, undi atunci să nu pot faci aceia ci plecarea sufletului meu au fost și iasti, și să aduc vreo nerânduială înspre rudili meli pentru a me plecari.

Pentru aceasta prin acest al meu testament în ființa marturil(o)r mărturisăsc a me plecari și înpart avutul ci Dumnezău mi-au dat, precum mai gios să va arăta. Pentru cari să va urma întocmai și nestrămutat, iar mai întâiu rog cu smerenie pe toț(i) frații, rude, prieteni și cunoscuț(i)cu care am viețuit, că di li-am greșit ceva să mă erti, ertând și eu din curată inimă pe toț(i), și Dumnezău să-i erte.

Deci perin acest testament hotărăsc și las desăvârșit clironom asupra averii meli pe mai micul meu frati stol(ni)c(ul) Vasile, cari averi să găsaști în însămnatili condici, și anume:

Galbini	Lei	
2225	-	Adică doă mii doă sute doăzăci și cinci galbini, ci am a lua di la dum(nea)lui spat(a)r(ul) Iancu Hartular, rămășiță din vânzaria moșiei Făchiții.
600	-	Ci sânt la nepotul meu Gheorghii din banii luaț(i) di la dum(nea)lui spat(arul) Iancu Hartulari, afară de condeiu <arătat mai sus, adică șasă sute galbini> ¹⁸⁵ .
-	37000	Adică triizăci și șapti mii lei, ti(j) ci sânt la nepotul Gheorghieș adunaț(i) din banii pădurii și alti socoteli.
-	12000	
	15000	Adică cinsprezăci lei ce am la tovârșiiia moșiei Hărmăneștii, cu cari am plătit câștiul la închierea contractului
	54000	Adică cincizăci și patru mii lei și cu a lor dobândă ci am la dumn(ea)lui boeriu, log(o)f(ă)t(ul) Neculai Canta din câștiul moșiei Boroae, pe cari i-am avut-o cu contract data în posesie și nu mi-au răspuns nici pân(ă) astăz(i).
2825	108000	Adică doă mii opt sute doăzăci și cinci galbini și una sută optsprezăci mii lei.

Toati datoriile ci am la lăcuiorii din satele Bogdăneștii și Hărmăneștii, a căroră cătimi să lămuresc în izvodili ci să păstriază la nepotul miu Gheorghii.

Toati vitili ci am, pe cari poroncesc a să vinde și a să faci în bani.

Această de mai susfiind toată averea mi(a), îndatoresc pe iubitul meu frati, stol(ni)c(ul) Vasili a urma cu ia precum mai gios să arată, fără vreun feliu de abateri.

1^{iu}. Dum(nea)lui stol(ni)c(ul) va fi îndatorit a-mi faci toati grijili cuvenite pân(ă) la înplinire de șapti ani, făcând atunci atât dezgroparia mea, cât și a preiubitei mali maici, precum cinstea ceri și precum părinții di la Monastirea Râșca o vor găsi de cuviință împreună cu fratile meu Vasile, fiind lămurită condică de toată cheltuiala supt adiverirea Dicasteriei numitii monastiri.

2^{le}. Toati lucrurile ci să află în chillia me di la Monastiria Râșca să vor împărți de iubitul meu frati Vasile la părinții din monastire, la cari va găsi cu cali și de cuviință, iar argintăriile câte am să vor strica toati și să va faci din eli un lucru bisăricesc la biserica din Hărmănești, undi hotărăsc a mi să faci îngroparea.

3^{le}. Fiind că suma de cinzăci și patru mii lei și cu a lor dobândă ci am a lua di la dum(nealui) log(o)f(ă)t(ul) Canta, precum s-au arătat, cu aceștiea am avut plecari și mulțămiri de demult pentru a zâdi cu acești bani o biserică de piatră cu hramul Sfântului Proroc Isaiia, cu cari plecari și dorință găsându-mă și astăz(i), hotărăsc și pun însărcinari asupra fratelui meu, ca această biserică să să zâdiască

¹⁸⁵ Scris pe altă hârtie lipită peste testament.

pe moșia Costeștii, la țin(utul) Botoșani(o)r a dum(i)s(ale) comis(ului) Ioan Gherghel, pe cari boeri îl lasînpreună cu fratele meu purtător de grijă pentru aducerea în săvârșire a aceștii a meli voinți în totul.

4^{le}. Datoriile ci să vor ivi după săvârșirea me din viață, cu sănături și fără sănături, să vor împlăti de cătră frati mei din averia me prin știrea Dicasteriei Monastirei Râșca, pentru a nu rămâne în greutatea sufletului meu.

5^{le}. Prisaca ci am pe moșia Hărmăneștii cuprinzătoare în număr de cizăci și doă mateci stupi și cu roii ci vor fi, asemine și butca me cu patru cai las Sfintii Monastiri Râșca spre pominire(a) sufletului meu, iar patru cai las de ai da fratele meu la doă feță ci diosăbi i-am arătat, îndată după săvârșire(a) me.

6^{le}. După săvârșirea grijil(o)r meli și a plății datoriil(o)r, toată suma banil(o)r ci va prisosi să vor păstra în mâna fratelui meu până la adunarea rudenil(o)r meli, și atunce tot prisosul ci să va afla adunat să va împărți în doă părț(i), giământati hărăzăsc iubitelui meu frati, stol(ni)c(ul) Vasili, și copiil(o)r săi, și giământati hotărăsc a să împărți între surorile meli și nepoții mei cu analoghie driaptă și deopotrivă.

Și pentru a să aduci întru întocmai împliniri acest testament cuprinzător a vieții și plecării meli cei de pe urmă, precum și a urmării cu grijile meli și a dizgoperii afacerii bisericii la moșii Costeștii, la țin(utul) Botoșanii, cu banii mai sus arătaț(i) pentru acest sfârșit, las și îputernicesc deplin eczacutori testamentului meu pe cuvioșie sa părintili protosânghelul Emanoil di la Monastirea Râșca și pe dum(nea)lui comisul Ioan Gherghel, pe cari îi rog ca să aducă întru întocmai împlinire voința me, pe cari am adevărit-o cu a me iscălitură.

Anul 1842 avg(us)t în 20 zile, în satul Hărmăneștii
Isaia arhimandrit <m.p.>.

Cu zisa sfinției sali părintelui arhimandrit Isaiia, am scris acest testament, pentru cari adiverez.
A. Buluțiu <m.p.>.

Față fiind la facirea acestui testament și poftit fiind de cuvioșia sa arhi(mandritul) Isaia a iscăli (...) adevărit că cetindu-l față înaintea sfinției sali cuprinsă-le în arătatul mai sus testament este hotărârea și plecarea cuvioșii sali, pentru cari adivirez.

Venedict eromonah, ec. <m.p.>.

Chemându-ne părinteli arhimandritul Isaiia și citindu-ne această diată pre care însuș sfinția sa ne-au răspuns din gură că cu a sa bună vroință au făcut-o, și noi ca niște marturi ci sântem o adevărim cu punerea degitilor noastre pe sămnelul sfintii cruci, împreună s-au pus și pecetea satului.

1842 av(gus)t 20.

Gheorghe Istrate pasnicî.

Niculae Goga pasnicî.

Igănetu Florea.

Gheorâghe Florea.

(...) Burue(a)nă.

Vasile Dumitru.

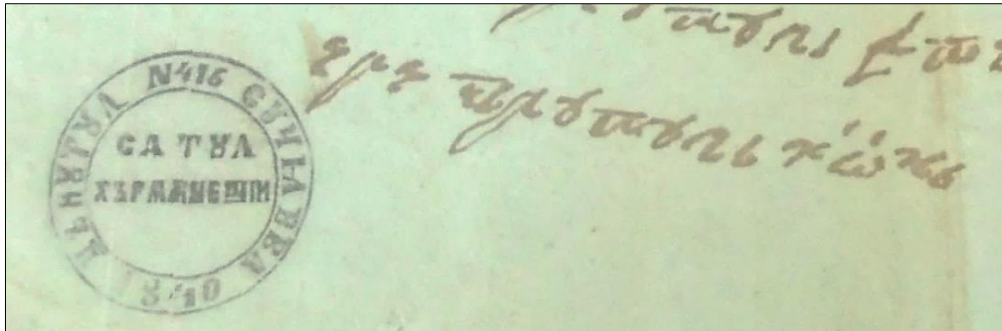
Gligore Bobu.

(...) vorn(ic).

Și noi preuții satului o adivorimu.

Erei preutulî Teodorî.

Erei preutulî Ionî.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, XXVIII/1. Original.

DOCUMENT NEDATAT¹⁸⁶

Cu plecăciuni mă închin svinții tali părin(te) Ghiorghii egum(en) di Râșca ca pentru dejma di an și din est an undi mi să făce să iau cu Girovu, spuindu-mi părint(e)li Paisăi că poștești svinție ta ca s-o dăruesc Sfintii Măn(ăstiri) Râșcăi, iată după cerere svinții tale o dau și o dăruesc. Și svinție ta di-i socoti să zici civa cătră Sfeti Neculaiu, foarti bini, di nu tot a ști svinție sa. Și iată am făcut răvaș și la ficior(ul) meu ca să de paci acii dijme.

Și sint a svinții tali fiu sufletesc.

Ion Canta spat(ar) <m.p.>.

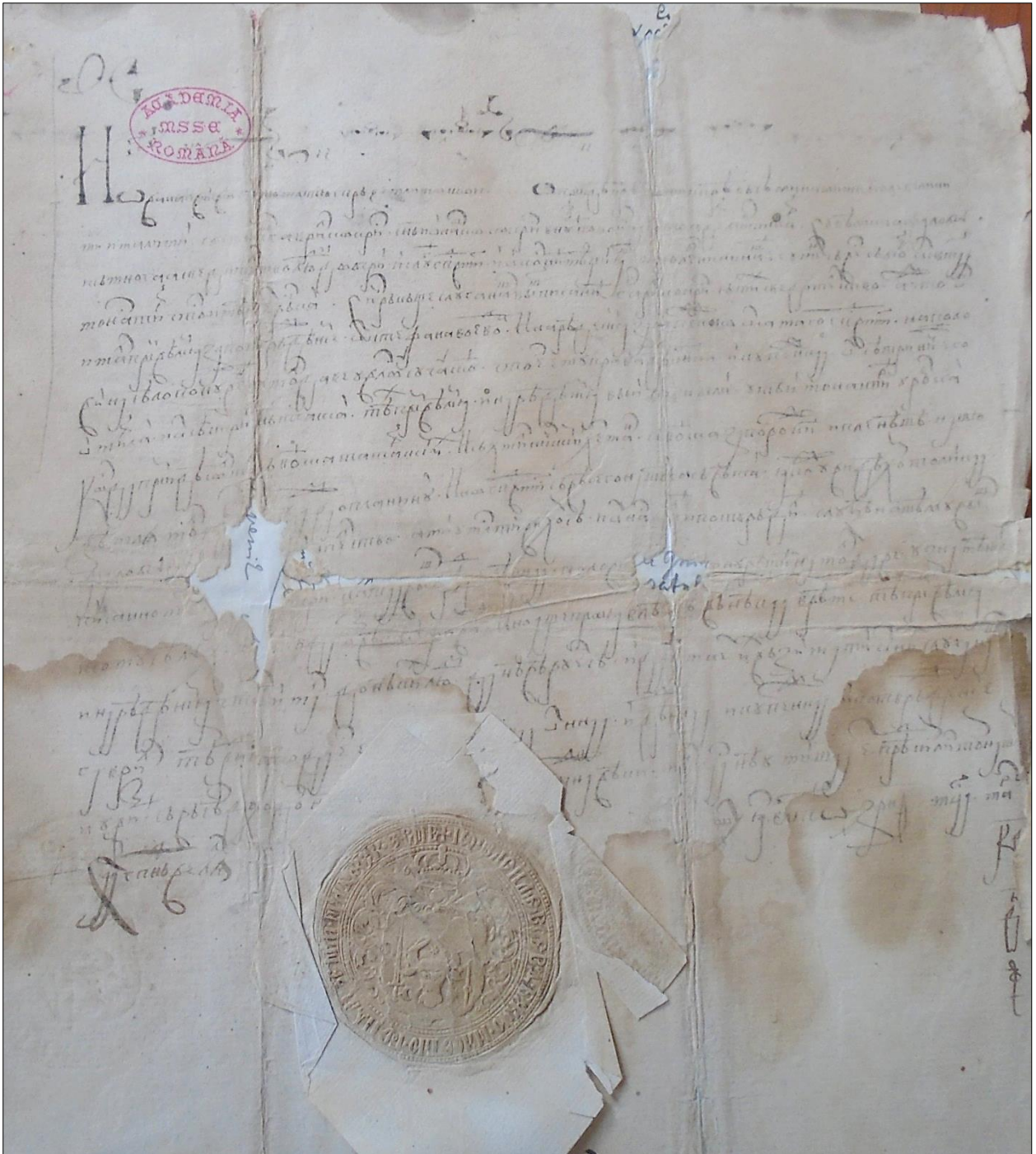
<Pe verso>: Făr(ă) velet; N° 61.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, VII/61. Original.

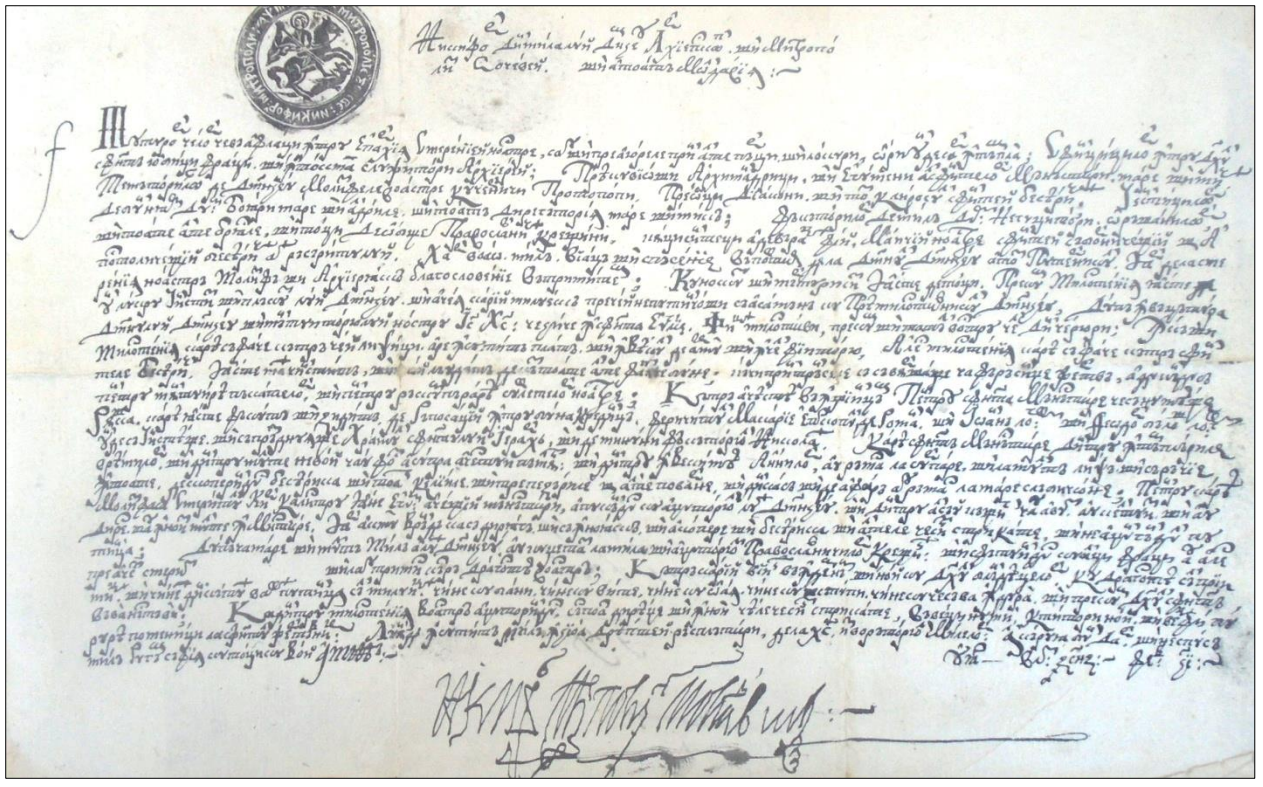
¹⁸⁶ Într-o listă a stareților ce provin de la Mănăstirea Neamțului este trecut la anul 1763 un Gheorghie, „igumen” Mănăstirii Râșca, fără a fi dovedit și de alte documente; a se vedea Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova. Catalog*, vol. I, p. 344.

Handwritten document in Cyrillic script, dated 28 February 1649. The text is densely written and includes several large, stylized initials or signatures. A circular stamp is visible at the bottom center, containing the text "EX LIBRIS I.A. CASTRUCUBENI".

Documentul nr. 1 din 28 februarie 1649

Documentul nr. 2 din 1651 (7159) martie 24 (Originalul în limba slavă)

Documental nr. 27 din 1749 (7257) februarie 16

THE ABBOTS OF THE RÂȘCA MONASTERY
FROM 1542 TO THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY

(Abstract)

With its origins in the Bogdanesti hermitage, founded by Bogdan I, destroyed and deserted by the Tatars in 1511 and 1512, and by the Ottomans in 1538, the Rasca Monastery was established by Petru Rares in 1542 and consecrated by Bishop Macarie of Roman in the same year. It is located in the homonymous village in the Suceava county. Through the present study, I try to compile a list of the abbots of the Rasca Monastery, starting from the work already established in historiography, continuing with the published documents and especially the unpublished ones, which are reproduced in the documentary annex. For each abbot, I chronologically marked the dates of their abbotship, along with the documents attesting them and some of their deeds, though less so for those from the first half of the 19th century.

INFORMAȚII DOCUMENTARE PRIVITOARE LA FACEREA CATAPETESMEI BISERICII SF. NICOLAE DIN MĂNĂSTIREA SECU (1839-1840)

Arcadie M. BODALE*

Cuvinte cheie: icoane poleite, pictură, Dicasterie, mitropolit, aur, prețuri, inundații

Keywords: polish icons, painting, Dicastery, metropolitan, gold, prices, floods

Între anii 1758-1763, egumenul Nifon Udrea Trotușanul a construit, din lemn, paraclisul „Sfântul Nicolae” în partea nord-estică a Mănăstirii Secu¹. Distrus de turci în 1821², acest paraclis a fost refăcut din piatră, începând cu anul 1823, de către egumenul Benedict Ardeleanu de la Secu, cu sprijinul consistent al mitropolitului Veniamin Costachi al Moldovei, în vremea starețului Dometian (1820-1825)³, arhimandritul Mănăstirii Neamț și Secul. Cu acest prilej, s-au făcut – în stil baroc – și o nouă catapeteasmă și un amvon, despre care se credea că au fost lucrate de călugărul Iulian⁴.

În realitate, un mănunchi de documente mai puțin cunoscute de la Arhivele Naționale din Iași dovedesc faptul că această operă de artă a fost lucrată de zugravul Vasile Mihail paharnic din Botoșani. Acestuia, în 1840, i s-a achitat fabuloasa sumă de 400 de galbeni pentru facerea catapetesmei amintite, precum și a amvonului, icoanelor, despoticalelor, proschinetarului și vucliului bisericii Sf. Nicolae din Mănăstirea Secu, între 1839 și 1840. Cu acest prilej, poleitorul Gheorghe a poleit cu aur iconostasul și amvonul. Acesta a fost ajutat însă mai mult meșteri, dintre care documentele pomenite îi amintesc pe Gheorghie poleitorul și pe calfa acestuia, Neculai. Se infirmă, astfel, o notiță, aflată undeva în zona iconostasului amintit, potrivit căreia această catapeteasma ar fi fost pictată în stil baroc de călugărul Iulian.

Totuși, este posibil ca acest monah să fi fost un ucenic al zugravului Vasile Mihail, așa încât să fi participat la pictarea unor icoane din iconostas, căci documentele de mai jos amintesc că acest meșter era ajutat de mai multe ajutoare. De asemenea, nu excludem faptul ca monahul Iulian să fi plătit o parte din banii cuveniți meșterilor amintiți sau să le fi asigurat mâncarea, așa încât a ajuns să se considere adevăratul făcător al catapetesmei.

* Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași.

¹ SJAN Bacău, Colecția Manuscrise, Ms. nr. 63 Dionisie I. Udișteanu, *Mănăstirea Secu. Călăuză de cunoaștere istorică*, f. 8 și f. 12. În continuare: Udișteanu, *Mănăstirea Secu* (Cu acest prilej, mulțumim încă o dată colegului Cosmin Niță pentru generozitatea cu care ne-a permis accesul la copia acestui manuscris); Macarie Ciolan, *Un vechi așezământ de cultură, civilizație și artă veche românească în haină de sărbătoare. Mănăstirea Secu*, în *MMS*, an. LVI (1985), nr. 1-3 (ian.-mart.), p. 178 și p. 184. În continuare: Ciolan, *Un vechi așezământ de cultură*; Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 54. În continuare: Ciolan, *M-rea Secu; Mănăstirea Secu. O veche și nestinsă candelă în Munții Neamțului*, fotografii: ierodiacon Varlaam Prodan, Constantin Dina, Puiu Zaharia, text: arhidiacon Iustin Câmpanu, <f. l.>, 2014, <f. ed.>, p. 20 și p. 47. În continuare: Iustin Câmpanu et al., *M-rea Secu*.

² Udișteanu, *Mănăstirea Secu*, f. 13; Ciolan, *Un vechi așezământ de cultură*, p. 178 și p. 184; Ciolan, *M-rea Secu*, p. 38-39 și p. 54; Iustin Câmpanu et al., *M-rea Secu*, p. 20 și p. 47.

³ Ciolan, *Un vechi așezământ de cultură*, p. 185; Ciolan, *M-rea Secu*, p. 38-39 și p. 55; Iustin Câmpanu et al., *M-rea Secu*, p. 47; Udișteanu, *Mănăstirea Secu*, f. 13.

⁴ Catapeteasma paraclisului Sf. Nicolae a fost făcută de călugări „în stil baroc, <pe> care a pictat-o în stilul Renașterii monahul Iulian, pictor din mănăstirea Secu” (Udișteanu, *Mănăstirea Secu*, f. 13).

„Catapeteasma împreună cu amvonul sunt poleite în aur. Ea este lucrată în stilul baroc de călugărul Iulian, icoanele din corpul catapetesmei fiind tot opera acestuia. Aceste icoane, în anul 1910, fiind deteriorate, au fost înnoite de pictorul Gheorghe Popovici din Tg. Neamț” (Ciolan, *M-rea Secu*, p. 54; v. și idem, *Un vechi așezământ de cultură*, p. 185).

Totodată, aceste documente mai atestă și faptul că zugravul Vasile Mihail paharnic a zugrăvit și poleit cu ajutoarele sale și catapeteasma bisericii mari a Mănăstirii Secu, însă nu a fost plătit pentru această muncă. Până acum se cunoștea faptul că „Tâmpla sau catapeteasma <din biserica mare a Mănăstirii-n. AB> este de o rară frumusețe. Sculpturile sunt executate în stilul combinat al barocului, lucrată și zugrăvită de paharnicul Vasile Gorgos din Botoșani în anul 1834”⁵. Cum zugravul Vasile Mihail paharnic din Botoșani spune mitropolitului Veniamin că el a făcut această catapeteasmă și că n-a fost plătit pentru ea, este evident că avem de-a face cu o singură persoană: zugravul Vasile paharnic din Botoșani, fiul lui Mihail Gorgos.

Așadar, acest mănunchi de documente începe cu scrisoarea zugravului Vasile Mihail paharnic din Botoșani, din 13 februarie 1839, prin care părintele Neonil, arhimandritul Mănăstirii Neamț și Secul, era înștiințat că „astăzi, am primit și toate tablile icoanilor ce mi le-au trimis părintele Venedict” și că a trimis „poleitorului Gheorghie cele de trebuință spre a porni lucrul, precum: aur, cridă, clei și altile”. Cu acest prilej, zugravul amintit mai ruga soborul ca să dea pomenitului poleitor 250 de lei – pentru ca acesta „să-și mai tocască și agiutori la lucrul său” –, precum și mâncarea („tainaturile”) necesară acestor lucrători, așa cum le-a fost tocmeală, pentru ca aceștia să „porniască lucrul cu a lui îndemănare”.

În urma acestei epistole, la 19 februarie, soborul Mănăstirii Neamț și Secul a plătit poleitorului Gheorghie și calfei sale, Neculai, suma de 250 lei, care reprezenta costul poleitului iconostasului și al amvonului.

După aproape un an de osteneală, supărat că nu și-a primit banii pentru zugrăvitul icoanelor, la 27 decembrie 1839, zugravul Vasile Gorgos s-a plâns mitropolitului Veniamin Costache. Cu acest prilej, jeluitorul arăta că în postul mare din acel an a fost chemat la Mănăstirea Neamțului, unde a fost tocmisit să zugrăvească și să poleiască catapetesma, amvonul, proschinetarul și despoticalile bisericii Sfântului Neculai din Sfânta Mănăstirea Secului, pentru suma de 400 galbeni, prilej cu care s-a îndatorat să le facă la toate „câmpurile cu peteală, precum am făcut și în biserica cea mare” a Mănăstirii Secului.

Însă cum, în acea vreme, nu erau bani la camera mănăstirii, paharnicul Vasile Mihail a primit arvună numai 20 galbeni, însă i s-a făgăduit că până la Paști i se vor achita toți banii. Ca atare, a luat icoanele la Botoșani, unde locuia, ca să le lucreze, iar la Mănăstirea Secu a trimis poleitori care să zugrăvească „icoanele ce nu s-au putut lua” și să poleiască „tot lucrul”, căci la transport poleiala făcută s-ar fi distrus.

Cu toate că și-a cerut plata prin mai multe scrisori, în cele din urmă s-a dovedit a fi îngăduitor și a ascultat rugămintea călugărilor de a-i mai păsuși cu plata. Totuși, în toată această vreme, „eu n-am conținut cu lucrul, ci am făcut cum am putut, cumpărând aurul trebuincios și plătind lucrătorilor și celelalte cheltuieli”. Însă cum după lucrul echipei sale de meșteri se apropia de finalizare, zugravul din Botoșani spera că își va primi banii măcar „de Sfântul Dimitrie, când este știut că întră banii câștiurilor”.

Totodată, zugravul Vasile Mihail Gorgos amintea mitropolitului Veniamin că „vă este cunoscută râvna ce am spre împodobirea Sfintelor lăcașuri, necruțând atât cheltuiala, cât și ostiniala, precum ați văzut. Și pretutindine, oriunde am lucrat, am avut mulțămire”, ceea ce dovedește că el este autorul mai multor zugrăveli și poleituri de iconostase și amvoane ale unor biserici din Moldova.

Trecând și Crăciunul anului 1839 fără a-și primi plata cuvenită, zugravul a ajuns să se teamă că va termina lucrarea și nu va mai fi plătit de mănăstire, așa cum i s-a întâmplat mai înainte, cu zugrăvirea și poleirea pe care le-a făcut catapetesmei bisericii mari a Mănăstirii Secu, când călugării au refuzat să-l plătească, sub pretextul că n-ar fi încheiat contract cu dânsii în acest sens. Pentru a nu mai rămâne iar păgubaș, Vasile Mihail Gorgos ruga mitropolitului să încuviințeze că de data aceasta asemenea contract

⁵ Ciolan, *M-rea Secu*, p. 50.

În această privință, autorul lucrării nu este sigur de anul realizării iconostasului, așa încât, în alte două locuri spune că a fost făcut „abia în anul 1850, <când> biserica mare a mănăstirii a fost restaurată și adusă la starea inițială, dată când s-a executat catapeteasma și pictura în ulei” (v. *ibidem*, p. 39 și fotografia cu tâmpla acestei biserici, a XVI-a imagine din lucrare).

„este și trebuie și urmat”. Prin urmare, cerea arhierului protector ca să poruncească Decasteriei Mănăstirii Neamț și Secul „ca, după atâta prelungiri, să mi să numere banii toți și să nu mai fiu ca cu plata cielante catapetesmi, când am fost silit a vă cu jălurile mele, supt cuvânt atunci că nu iara contract”.

În urma acestei jalbe, la 11 ianuarie 1840 mitropolitul Veniamin al Moldovei cerea insistent starețului și Dicasteriei Sfintei Mănăstiri Neamțul și Secu ca să-l plătească pe zugravul Vasile Mihail, pe care îl tocmiseră „să zugrăvească și să poliiască catipiteasma bisăricii Sfântului Necolae din Mănăstirea Săcu”, căci toată osteneala acestuia „nu privești spre alta decât spre cinstirea și slava sfințitului dumnezeiesc locași și o așa urmare din partea acei Dicasterii nu aduce alta decât hulă”.

După o asemenea poruncă, la 28 ianuarie 1840, Dicasteria Mănăstirii Neamțu și Săcu a trimis imediat o scrisoare de dojană zugravului, pentru că acesta a îndrăznit să se plângă mitropolitului. Cu acest prilej, i se reproșa paharnicului Vasile Mihail Gorgos că nu a scris mai întâi Dicasteriei amintite, pentru a o anunța despre stadiul lucrărilor, așa încât „la o așa pâra, ci fără cuvânt faci dumneata cătră Înalt Preaosfinția Sa Părintele Mitropolitul [...], Dicasteria s-ar cuvini a arăta Înalt Preaosfinției sale că dumneata bani până acum de la această Dicasterie nu ai cerut și că de lucru, precum arăți că ar fi aproape de gătiri, nu ai înștiințat pe Dicasterie”, așa încât aceasta ar fi fost îndreptățită „și să-și ceară dreptățile ci ari întru aceasta”. Cu alte cuvinte, conducerea Mănăstirii Neamțu și Săcu nega dreptul la petiție al zugravului și se considera lezată de o asemenea îndrăzneală, așa încât socotea că este îndreptățită să se plângă mitropolitului pentru a i se face dreptatea cuvenită.

Cu toată această pretenție, mai departe, aceeași Dicasterie își înmuia substanțial dojana și promitea să nu prezinte mitropolitului vinovăția jeluitorului, „ca să nu mai urmezi peripisici zadarnici”. Totodată, ca un semn a acestui hatâr deosebit, îi cerea zugravului să mai fie „îngăduitori până la Sfântul Gheorghie viitor, când atunci, nigreșit, și să vor plăti tot cusurul de bani ci mai ai a primi, fără mai multă prelungire, căci acum nu esti închipuire la cămară de unde să să plătească”. Ca atare, îl poftea pe zugrav „să faci sâlinți până atunci să să gătească și lucru’ cu tot istovu’ și, testlimarisându-l Mănăstirii, să-ți primești și plata deplin, după glăsuirea contractului ci mai esti a să da”.

Totuși, în ciuda acestei promisiuni făcute zugravului neplătit, Dicasteria a mai scris o epistolă și mitropolitului, în care aruncă pe seama zugravului toată responsabilitatea pentru care încă nu l-a plătit. Astfel, arhieru era informat „că dumnealui, până acum, cu această Dicasterie niciun fel de corispondenții pentru ceriri de bani sau să facă știut Dicasteriei că lucru’ catapetesmii Sfântului Necolai de la Secu ar fi cu apropiere di a să găti [...]. Ci și dumnealui, în loc să scrii la Dicasterie pentru acestea, unde, până acum, nu au scris niciodată, au intrat cu jalubă cătră Înalt Preaosfinția Voastră, lucru ci nu s-ar fi căzut, căci Dicasteria nu l-au înpotrivit, nici îl împotrivesți a nu i să plăti bani, dar nici nu i-au fost cunoscut Dicasterii că ar fi și lucru’ catapetesmii aproape di gătit, precum au arătat cătră Înalt Preaosfinția Voastră prin jalubă”.

În sfârșit, aceasta îl mai informa pe mitropolitul Veniamin că l-a rugat pe zugrav „ca să fii îngăduitori până la Sfântul Gheorghie viitori, când, fără nimică întârzieri, i si vor răspundi toată rămășița ci mai are a lua, poftindu-l și aceasta: ca să sâlească și dumnealui, până atunci, a găti pe lucru și, teslimarisindu-l mănăstirii, îndată i se vor număra banii, fără cât de puțină întârzieri”.

Potrivit acestei înțelegeri, paharnicul Vasile Mihail Gorgos și ajutoarele sale s-au străduit să termine până la Paște lucrarea pe care se angajaseră să o facă, pentru a-și putea primi plata cuvenită, fără a mai trimite alte scrisori. Abia la 1 aprilie 1840, zugravul îl înștiința pe părintele Dimitrie, egumenul Sfintei Mănăstiri Săcului, că-i trimite „icoanele prorocilor cele cu săpătură⁶, cum și dverile și altile, care au a să polei acolo, pi loc; iară despoticalele și cu apostolii li voi trimite mai pi urmă, fiindcă n-au încăput în bricica aciasta. Iară aceste li-am trimis mai înainte, ca la vreme să să isprăvască de poleit, așezându-să la locul lor”. Din acest fragment rezultă că lucrul icoanelor catapetesmei s-a făcut dinspre

⁶ Sculptate.

poale spre vârf, căci după pictare, ele erau poleite și așezate în suportul iconostasului în ordinea prevăzută de erminie.

În continuare, meșterul îl ruga insistent pe egumenul Dimitrie să aibă „bunătatea a poronci a să da poleitorilor cele spre mâncare, cum și spirtul pentru poleit, ce sânt cuprinsă în tocmală prin deosebit isvod, ca să nu să facă zmintială lucrătorilor, căci n-au a zăbovi”.

La 24 aprilie 1840, odată cu împlinirea sorocului pentru plata zugrăvelilor și poleitului, paharnicul Vasile Mihail Gorgos a scris iar Decasteriei Mănăstirii Neamțul și a Săcului, cerând să i se trimită banii așa cum i s-a promis: „că di Sfântul Gheorghii mi să vor numara tot cusurul banilor ci am a lua pentru lucrul catapetesmei din bisărica Sfântului Necolai, negreșit, care să cuprind în 380 galbeni blanc, fiindcă numai 20 galbeni am luat din 400 galbeni ci esti tocmala acestui lucru, arătat prin contract”. În ceea ce privește obligațiile sale contractuale, el arăta că „aice, este tot lucrul gata și aș fi putut să-l și trimăt, dară frica apilor mari m-au oprit, ca nu cumva să să ude. Pentru care, după micșurarea apilor, vă rog ca să binevoiți a trimete o căruță, acoperită fiindcă acele căruță sânt și mai înalte, ca să nu să primejduiască icoanele”. De asemenea, zugravul reamintea Decasteriei că i-a trimis deja prorocii cu săpături și că mai este de poleit doar săpătura și cu vucliul, însă aceasta lucrare o va face Gheorghii poleitorul care are de a reveni îndată la mănăstire și în scurte zile o va isprăvi. Totodată, zugravul mai făcea cunoscut că suma de 250 lei care s-a dat lui Gheorghe poleitorul va fi socotită drept contravaloarea „pentru poleitul vucliului amvonului, care n-au fost când s-au alcătuit tocmala, ci pi urmă s-au făcut”.

Pentru a-și putea încasa plata, la 25 aprilie 1840, zugravul Vasile Mihail Gorgos îl împuternicea pe Neculai Theodorul „a primi toți banii ci mi să cuvin a lua de la iconomiciasca Decasterie Sfintelor Mănăstiri Neamțului și Săcul, pentru tot lucrul catapetesmei din bisărica Sfântului Neculai din Mănăstirea Săcului”.

Ca atare, la 27 aprilie 1840, Neculai Theodor a semnat o primă chitanța, prin care a confirmat ca a primit 200 de galbeni „din socotiala catapetesmei paraclisului Svântului Neculai de la Secul”, în vreme ce Decasteria Mănăstirii Neamț și Secu scria paharnicul Vasile Mihail că i-a trimis 200 de galbeni prin vechilul indicat de dânsul și-i mai transmitea că ceilalți bani i se „vor plăti îndată ce veți teslemarisi catapiteazma întru toată deplinitatea și o vii statornici în bisărică și să vor așăza bini la locul éi. Și va fi întocmai alcătuirii săvârșite”.

Pe aceeași foaie cu prima chitanța, găsim și o a doua chitanța, din 27 iunie 1840, prin care paharnicul Vasile Mihail confirma că a primit încă 100 de galbeni „din banii cuveniți mie pentru lucrul catapetesmei Svântului Neculai de la Secul”. Or, acest document indică faptul că atunci zugravul a trebuit să vină la Mănăstirea Secu, prilej cu care si-a primit încă o tranșă din plata ce i se cuvenea.

Ulterior, la 9 iulie 1840, paharnicul Vasile Mihail Gorgos îl felicita pe părintele Venedict fiindcă fusese ales arhimandrit și starițul Sfintelor Mănăstiri Neamțu și Săcului: „cu cinste vă heretisăsc pentru noaua păstorie a sfintelor mănăstiri a căria însărcinare ai primit, pentru care foarte m-am bucurat. Milostivul Dumnezău să vă întăriască și să vă luminezi întru toate”! În continuare, îl înștiința că i-l trimite iar pe poleitor, „ca să săvârșască rămășița poleitului” ce mai rămăsese nefăcută, la despoticale și la icoanele apostolilor. Si fiindcă mai înainte lui Gheorghe poleitorul nu i se dăduse de mâncare în timp ce-și făcea munca („după care nimică nu i s-au dat”), zugravul îl ruga stăruitor pe noul arhimandrit ca să-i dea cuvenita hrană („tainatul ce este însemnat la tocmală, prin deosăbit izvod”), „căci tot cel ce lucriază trebuie să-și mănânce. Iară cel ce nu lucriază, să nu mănânce, precum zice Sfântul apostol Pavel”.

În sfârșit, zugravul își cerea iertare arhimandritului Venedict pentru că nu i-a trimis încă icoana sfinților apostoli pe care se îndatorise să o facă pentru dânsul, deosebit de lucrul tocmălit pentru biserica Sfântului Nicolae, fiindcă nu este „de tot gata”, însă îl asigura că i-o va trimite „cu alt ocazion”.

La scurtă vreme după aceasta, cândva între 9 și 23 iulie 1840, zugravul Vasile Mihail a scris iar arhimandritului Venedict, rugându-l să-i trimită la Botoșani ultima rată a plății osteneții sale, de 80 de

galbeni, prin intermediul maicei Eupraxiei („Evpracsei”) Vârnav, deoarece „acum, cu ajutorul Domnului, au luat sfârșit tot lucru’ catapetezmei Sfântului Necolai din Săcu” și fiindcă are „mare trebuință” de acei bani.

Din acest motiv, la 23 iulie 1840, Eupraxia Vârnav semna cea treia chitanță, prin care încuviința că a primit 80 de galbeni de la Decasteriia Sfintei Mănăstiri Neamțului, „din banii catepitezmi de la Mănăstirea Secului, ai păharnicului Vasile zugrav, fiind rugată prin scrisoare de dumnealui”. Legat de această chitanță, numeroasele greșeli de ortografie făcute de cel care a redactat-o arată că acesta nu știa să scrie prea bine.

Totuși, faptul că pe f. 22v, de altă mână, a fost făcută nota arhivistică „Răsufată” indică stingerea întregii pricini pentru care fusese alcătuit dosarul.

În același timp, dincolo de toate aceste aspecte, corespondența de față este extrem de importantă pentru lingviști, îndeosebi pentru cei preocupați de istoria limbii române, de semnificația arhaismelor și de dialectologie. Astfel, dacă semnificațiile cuvintelor enohlisi, filotimie, maltratarisi, pliroforie, poftorire, proschinetar sau zograf sunt cunoscute, cea a termenilor despotice și vucliului necesită cercetări speciale pentru a le identifica originea și sensul.

În cele ce urmează, oferim tuturor istoricilor și lingviștilor interesați transcrierea documentelor amintite.

DOCUMENTE

1.

13 februarie 1839

Cu fi[i]asc(ă) evlavii închindu-mă, sărut driapta Sfințiilor Voastre,

Eu, cu blagoslovenie sfințiilor voastre, am venit bine acas(ă) și acum, astăzi, am primit și toate tablile icoanilor ce mi le-au tri[i]mes părintele Venedict, cu care ocazie am tri[i]mes poleitorului Gheorghii cele de trebuință spre a porni lucrul, precum: aur, cridă, clei și altile. Așadar, vă rog ca să să dei poleitorului doau sute cincizăci lei ca să-ș(i) mai tocască și agiutori la lucrul său. Asemine(a), veț(i) binevoi a poronci a i să da și tainaturile¹ cele prin tocmală, du<pă>² izvodul ce am lăsat atunce la sfinție voastră, ca să să porniasc(ă) lucrul cu a lui îndemânare.

Iară eu sânt al sfințiilor voastre fi³ sufletesc și slugă plecat(ă),

Vasil(e) Mihail pah(arnic) <m.p.>.

<1>²839 fev(ruarie) 13.

Botoș(a)ni.

<de a doua mână, chitanța:>

lei par(ale)

250 – s-au dat în mâna lui Gheorghie împreună cu calfa Neculai, fevr(uarie) 19.

<pe f. 9v, de mâna care a alcătuit scrisoarea, adresa:>

Duhovnicescului meu părinte, sfinții sale p(ărintele) Neonil arhimandrit și stareț S(fiintei) M(ănăstiri) Niamțul și Secul, cu toată supunire(a) <să se dea>².

SJAN Iași, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, ds. 53/1840, f. 8r și 9v, original, cerneală maro, sigiliu de închidere în ceară roșie.

¹ Tain, tainat = porție zilnică de mâncare [cf. August Scriban, *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, Edițiunea întâi, Iași, Institutul de Arte Grafice «Presa Bună», 1939, p. 1295].

² Omis.

³ Așa în text pentru «fiu».

2.

27 decembrie 1839

În[n]alt Preosfințite Milostive Stăpâne,

Pah(a)r(nicul) Vasili Mihail zugrav,
Jalbă

În trecutul postul mare, fiind eu chemat la S(fân)t(a) Monastire Niamțului ca să mă însărcineză cu zugrăvitul și poleitul catapitezmei bisăricei S(fân)t(ului) Neculai din S(fân)t(a) Monastire Secului, unde mergând și întrând în tocmeala acestui lucru, am și săvârșit cu 400 #¹, îndatorindu-mă atât cu zugrăvitul, cum și cu poleitul catapitezmei, amvonului și proschinetarul², cum și despoticalile³, să le fac cu câmpurile cu peteală, precum am făcut și în biserica ce(a) mare, dând contract asupra acestui liucru⁴.

Și luând și eu asămine de la monastire, iscălit de p(ărintele) starețul și cu pecete(a) Monastirei, și, nefiind atunci bani la cămară, am pri[i]mit numai 20 # arvona, făgăduindu-mi că până în Paști mi să vor da deci ba<nii>⁵, am luat icoanile aice, la Botoșeni, ca să li lucrezu. Și acolo am tri[i]mis poleitorii de au poleit tot lucrul, cum și icoanile ce nu s-au putut lua.

Și fiindcă cu dare(a) banilor după făgăduință n-au fost urmare, am adaos a scrii, cerând bani(i) și iarăș(i) mi s-au răspuns să mai fiu încă îngăduitori și cât d<e>⁶ în grabă îmi vor tri[i]mite. În vreme(a) aceștii prelungiri, eu n-am contenit cu lucrul, ci am făcut cum am putut, cumpărând aurul trebuincios și plătind lucrătorilor și celelante cheltu(i)eli. Încât lucru<l>⁷ acum este aproape de gătire, nedejudiam că de Sfântul Dimitrie, când este știut că întră banii câștiurilor⁸, că îm(i) vor da; dară, în sfârșit, nu am pri[i]mit nici un ban până astăzi.

Înalt Preosfințite, foarte bini vă este cunoscut(ă) râvna ce am spre împodobire(a) Sfințelor lacașuri, necruțând atât cheltuiala, cât și ostinia<la>⁹, precum aț(i) văzut. Și pretutindine, oriunde am lucrat, am avut mulțămire. Apoi, dacă aceste cheltu(i)eli și ostinele nu mi să vor răsplăti cum să cade, voi pute(a) zice că sânt stăpânit de o zadarnică filotimie¹⁰.

Pentru aceasta dar, plecat vă rog ca să binivoiț(i) a poronci acei Decasterii înprotivitoare la aceasta ca, după atâta prelungiri, să mi să numer<e>⁶ banii toț(i) și să nu mai fiu maltratarisit ca cu plata cielante catapitezmi, când am fost silit a vă en[n]ohlisi¹¹ cu jălurile mele, supt cuvânt atunci că nu iara¹² contract, căci acum este și trebui(e) și urmat.

A în[n]alt preosfințilo<r>⁷ voastre,

pre(a) plecată și supusă slugă,

Vasile Mihail pah(a)r(nic), zograf <m.p.>

<l>⁷839 d(e)c(hemvrie) 27

Botoșanii.

<pe f. 6v, de mâna care a alcătuit scrisoarea, adresa:>

Înalt Preosfințitului arhiepiscop și mitropolit Sucevii și a toată Moldav[y]ie,
cu ce(a) mai plecată supunere <să se dea>⁷.

Eșii.

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, ds. 53/1840, f. 3r și 6v, original, cerneală maro, sigiliu de închidere în ceară roșie.

¹ Semnul acesta desemnează «galbenii».

² proschinitar = 1. (Bis; înv) iconostas; 2, scăunel pe care se îngenunchează pentru rugăciune; 3. capelă [MDA2 (2010), apud <https://dexonline.ro/definitie/proschinitar>].

³ Probabil, este vorba de icoanele din catapeteasmă, numite *Deisis*, care constau din reprezentarea lui Iisus ca judecător, tronând între Fecioara Maria și Ioan Botezătorul.

⁴ Așa în text.

⁵ Rupt.

⁶ Șters.

⁷ Omis.

⁸ câșt, câști = rată de chirie, de arendă (Scriban, *op. cit.*, p. 298).

⁹ Rupt și șters.

¹⁰ filotimie = (înv.) 1. dărnicie, generozitate; 2. ambiția de a dobândi stima și prețuirea oamenilor [DEX '09 (2009), <https://dexonline.ro/definitie/filotimie/definitii>].

¹¹ enhorisi / enhirisi = 1. a înmâna; 2. a prezenta; 3. a încredința [MDA2 (2010), <https://dexonline.ro/definitie/enhorisi>].

¹² Așa în text pentru «era».

3.

11 ianuarie 1840

Pre(a)cuvioșiei sale starițului și iconomiceștii Dicasterii a Sf(i)n(tei) M(ă)n(ăsti)r(i) Neamțu i Secu,

Dumnealui paharnicu' Vasilie Mihail zugravu prin jalobă au intrat cătră noi cu tânguire că alcătuindu-să cu M(ă)n(ăsti)r(ea) ca să zugrăv(e)ască și să poliiască catipiteasma bisăricii Sf(â)n(tului) Necolae din M(ă)n(ăsti)r(ea) Săcu și așa precum au gatit tot ceea ce au fost mai greu, ce pre(a) puțin au mai rămas a să aduce la întru desăvârșire, lucrând și el, găsindu-să strâmtorat de bani, ace(a) Dicasterie n-ar fi urmând cu plata banilor după alcătuirea ce au avut. Deci, fiindcă lucrul numitul(u)i nu privești spre alta decât spre cinstirea și slava sfințitului dumneză(i)esc locași și o așa urmare din partea acei Dicasterii nu aduce alta decât hulă, apoi scrie ca numaidecât la cii întâi bani ci-i va pri[i]mi Dicasteria să fie jăluitoarul îndistulat, ne mai așteptând poftorire¹. Și, totodată, spre mai bună pliroforie² acii Dicasterii, i să alăturază în original.

<de a doua mână, cu cerneală neagră, semnătura:>

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

Poslădui ...³.

Secția I^a.

No. 45⁴.

1840⁵ ghenari(e) 11.

Eși

<de a treia mână, cu altă cerneală maro, rezoluția:>

Primit, <1>⁶840 ghen(a)r(ie) 28.

<pe f. 2v, de mâna care a alcătuit scrisoarea, adresa:>

*Preacuvioșiei sale, starițului și iconomiceștii Dicasterii a
Sf(i)n(tei) M(ă)n(ăsti)r(i) Neamțu și Săcu.*

No. 45.

SJAN Iași, Fond Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, ds. 53/1840, f. 1r și 2v, original, cerneală maro.

¹ poftorire = invitație; insistență [DEX '09 (2009), apud <https://dexonline.ro/definitie/poftorire/definitii>].

² pliroforie = informație, lămurire, deslușire [DEX '09 (2009), apud <https://dexonline.ro/definitie/pliroforie/definitii>].

³ Lipsește semnătura celui care a verificat actul.

⁴ Numărul «45» a fost completat cu cerneală maro, pe loc lăsat liber, de mâna care a scris textul.

⁵ Anul «1840» a fost corectat, de mâna care a scris textul, din «1839».

⁶ Omis.

4.

<după 28 ianuarie>¹ 1840

*Iconomiceasca Decasterie a Sfintei) M(ă)n(ăstiri) Neamțul i Săcul
Cinst(it) dum(i)s(ale) pah(a)r(nicului) Vasili Mihail, zugrav,*

Această Dicasterie au pri[i]mit poronca În[n]alt Preaosf(inției) sali păr(intele) mitropolitul, cu no. 45, pi lângă cari, alăturând jaluba dumi(ta)le, scrii Dicasteriei ca să-ț(i) plătească banii ci ai ave(a) a lua di pi lucru catapitezmi paraclisului Sf(ântului) Necolai de la M(ă)n(ăstirea) Secu; [pentru ca]² din cari jalubă, pri[i]vind Dic(aste)r(ie) celi cuprinsi, au fost de merare că dum(nea)ta zici că Dicast(eria) să împotrivești³ a-ț(i) da acei bani, în vremi când dum(nea)ta cu această Dic(aste)r(ie) nu ai avut nici un fel de corispodenții³ până acum și nici pentru lucru, măcar că dum(nea)ta zici pren jalobă⁴ că ar fi⁵ aproape de gătit; însă, și la aceasta, Dicasteriia nu ari nici o științi ci s-au lucrat pân(ă) acum și ci mai esti a să lucra, pentru că nici la aceasta nu ai făcut știut Dic(aste)r(iei) [precum]⁶ că lucru' ar fi aproape de gătiri. Apoi, la o așa pâră, ci fără(ă) cuvânt⁷ faci dum(nea)ta cătră În[n]alt Preaosf(inția) Sa Păr(intele) Mitropolitul, Dic(aste)r(a) – măcar deși Dic(aste)r(ia) s-ar cuvini a arăta În[n]alt Preaosf(inției) sale că dum(nea)ta bani pân(ă) acum de la această⁸ Dic(aste)r(ie) nu ai cerut și că <de>⁹ lucru, precum arăț(i) că ar fi aproape de gătiri, nu ai înștiințat pe Dic(aste)r(ie) și să-ș(i) ceară dreptățile ci ari întru aceasta – însă, ca să nu mai urmezi peripisici zadarnici, le lasi¹⁰ toate și poștești pe dum(nea)ta ca si¹¹ mai fii îngăduitori pân(ă) la Sf(ântul) Gheorghie viitor¹², când atunci, nigreșit, ți să vor plăti tot cusurul¹³ de bani ci mai ai a pri[i]mi, fără(ă) mai multă prelungire, căci acum nu esti închipuire la cămară de unde să s(ă) plătească. Și poftim pe dum(nea)ta să faci sâlinți, până atunci, să s(ă) gătească și lucru' cu tot istovu' și, teslimari<sâ>⁹ndu^{13bis}.-l M(ă)n(ăstirii), să-ț(i) pri[i]mești și plata deplin, după glăsuirea contractului ci mai esti a să da.

În[n]alt Preaosfînție și mult milostive Stăpâni,

Primindu-si stăpâneasca poroncă a În[n]alt Preaosf(inției) V(oastre), cu no. 45, [s-au înțăles]¹⁴ în alăturare cu jaloba dum(i)s(ale) pah(a)r(nicul) Vasili Mihail, zugravu din Botoșani, s-au înțăles cele poroncite. Pentru cari, cu pre(a) plecati¹⁵ metanie, facim cunoscut În[n]alt Preaosf(inții) V(oastre) că dum(nea)lui, până acum, cu această Dic(a)s(terie) niciun fele¹⁶ de corispo<n>⁹denții pentru ceriri de bani sau să facă știut Dicasteriei că lucru' catapitezmi Sf(ântului) Necolai de la Secu¹⁷ ar fi cu apropiere di a să găti, precum pren jalubă către În[n]alt Preaosf(inția) V(oastră) au arătat, la cari să-l împotrivească, Dicasteri[i]a, precum arată. Ci¹⁸ și dum(nea)lui, în loc să scrii la Dicasterie pentru acestea, unde [până acum]¹⁹ nu au scris niciodată, au intrat cu jalubă cătră În[n]alt Preaosf(inția) V(oastră), lucru ci nu s-ar fi căzut, căci Dicasteri[i]a nu l-au împotrivit, nici îl împotrivești a nu i să plăti bani, dar²⁰ nici nu i-au [și acum în[n]aintea]²¹ fost cunoscut Dic(aste)r(ii)²² că ar fi și lucru' catapitezmi²³ aproape di gătit, precum au arătat cătră În[n]alt Preaosf(inția) V(oastră) prin jalubă²⁴.

Însă acum, îndată după stăpânească poroncă, i s-au făcut poftire ca să fii îngăduitori pân(ă) la Sf(ântul) Gheorghie viitori, când, fără(ă) nimică întâzieri, i si¹¹ vor răspundi toată rămășița ci mai

are a lu<a>⁹, poftindu-l și aceasta²⁵: ca să sâlească și dum(nea)lui, până atunci, a găti pe lucru și, teslimarisindu-l M(ă)n(ăstirii), îndată i si¹¹ vor număra banii, [făr(ă) cât de puțină întârzieri]²⁶, de care nu lipsim pren aceasta, cu pre(a) plecati¹⁵ metanie, a faci cunoscut.

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, ds. 53/1840, f. 4r-5v, original (concept), cerneală neagră.

¹ Datat după ziua la care a fost primită scrisoarea mitropolitului Veniamin, cu nr. 45, la Mănăstirea Neamț și Secu.

² Formula «pentru ca» a fost tăiată de mâna care a scris textul.

³ Așa în text.

⁴ Formula «pren jalobă» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul.

⁵ Cuvântul «fi» a fost corectat din «ave».

⁶ Cuvântul «precum» a fost tăiat de mâna care a scris textul.

⁷ Formula «ci fără cuvânt» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat formula «midreaptă ci».

⁸ Cuvântul «această» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a corectat textul.

⁹ Omis.

¹⁰ Așa în text pentru «lasă».

¹¹ Așa în text pentru «să».

¹² Cuvântul «viitor» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a corectat textul.

¹³ cusur = 1. imperfecțiune, defect, meteahnă, hibă; p. ext. viciu; 2. (înv.) rest, lipsă dintr-o sumă de bani (datorată); 3. (înv.) aluzie. [DEX '09 (2009), <https://dexonline.ro/definitie/cusur/definitii>].

^{13bis} teslimarisi vt = 1. A preda; 2. A livra; 3. A înmâna [MDA2 (2010), *apud* <https://dexonline.ro/intrare/teslimarisi/117460>].

¹⁴ Formula «s-au înțales» a fost tăiată de mâna care a scris textul.

¹⁵ Așa în text pentru «plecată».

¹⁶ Așa în text pentru «fel».

¹⁷ Formula «Sfântului Necolai de la Secu» a fost scrisă de a doua mână, care a corectat scrisoarea.

¹⁸ Cuvântul «ci» a fost tăiat de mâna care a alcătuit scrisoarea.

¹⁹ Formula «până acum» a fost tăiată de mâna care a alcătuit scrisoarea.

²⁰ Cuvântul «dar» a fost scrisă deasupra rândului, de a doua mână, care a corectat scrisoarea, după ce a tăiat formula «mai vârtos că această alcătuire esti făcută mai din[n]ainte și».

²¹ Formula «și acum în[n]ainte» a fost tăiată de mâna care a alcătuit scrisoarea.

²² Cuvântul «Dicasterii» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea.

²³ Cuvântul «catapitezmi» a fost scris deasupra rândului, de a doua mână, care a corectat scrisoarea.

²⁴ Formula «prin jalubă» a fost scrisă deasupra rândului, de a doua mână, care a corectat scrisoarea.

²⁵ Formula «și aceasta» a fost scrisă deasupra rândului, de a doua mână, care a corectat scrisoarea.

²⁶ Formula «fără cât de puțină întârzieri» a fost tăiată de mâna care a alcătuit scrisoarea.

5.

<după 28 ianuarie>¹ 1840

Înalt Preaosfințite și mult milostive Stăpâni,

Primindu-si stăpâneasca poroncă a În[n]alt Preaosfin(ției) V(oastre), cu no. 45, în alăturare cu jaloba dumisale pah(a)r(nicul) Vasile Mihail, zugravu din Botoșani, s-au înțales cele poroncite, di a i să plăti banii ci ari a lua din tocmala catapitezmi <paraclisului>¹ Sfântului Necolai de la Secu². Pentru care, cu pre(a) plecate³ metanie, facim cunoscut În[n]alt Preaosfin(țiu) Voastre că dumilui⁴ până acum cu această Dicasterie niciun fel⁵ de corispo<n>¹denții pentru cerirea acestor⁶ bani sau să facă știut Dicasteriei că lucru' acei⁷ catapitezmi⁸ [Sfân(tului) Neculai de la Secu]⁹ ar fi cu apropiere di a să găti, precum, prin jalobă către În[n]alt Preaosfin(ția) V(oastră), au arătat, la care să-l fi¹⁰ împotrivétu¹¹ Dicasteri[i]a, precum zici¹². Ci¹³ dumi(sale), în loc să scrii la Dicasterie pentru această¹⁴ pricină¹⁵, unde nu au scris niciodată [întru această]¹⁶ ca si ceai¹⁷ bani(i) sau [sau să arăte <că>¹ urmeazi lucru]¹⁸ să arăti cum urmeazi lucrul catapitezmi¹⁹, au intrat cu jalubă cătră În[n]alt Preaosfin(ția) V(oastră), lucru ci nu s-ar fi căzut, căci Dicasteri[i]a nu l-au împotrivit, nici îl

împotrivești a nu i să plăti banii, dar până acum²⁰ nici nu i-au fost cunoscut Dicasterii [până acum]²¹ că ar fi și lucru' catapitezmi aproape di gătit, precum au arătat cătră În[n]alt Preaosfin(ția) V(oastră) prin jalubă. Însă acum, îndată după stăpânească poruncă, i s-au făcut poftire ca să fie îngăduitori până la Sfân(tul) Gheorghie viitori, când, făr(ă) mai multă²¹ întârziere, i si²³ vor răspunde toată rămășița ci mai are a lua, poftindu-l și aceasta: ca să sâlească și dumilui³ până atunci a găti pe lucru. Și teslimarisindu-l M(ă)n(ăstirii), îndată i si²³ vor număra banii, precum s-au zis²⁴, de care nu lipsim, prin aceasta, cu pre(a) plecate³ metanii, a faci cunoscut În[n]alt Preaos(finții) V(oastre)²⁵ că Dicasteri[ia] întru aceasta nu să cunoaște vinovată, după jaloba dum(i)s(ale) paharnicului, întru cele ce arată că l-ar fi împotrivid [Dicasteria]²⁶ cu plata banil(o)r, ci pricina au urmat precum mai sus să cuprindi.

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, dosar 53/1840, f. 7r, original (concept), cerneală neagră.

¹ Omis.

² Formula «di a i să plăti banii ci ari a lua din tocmala catapitezmi <paraclisului> S(fântului) Necolai de la Secu» a fost scrisă la marginea rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea, după ce a tăiat expresia «di a nu si împotrivi cu plata banil(o)r ci mai ari a lua», pe care o scrisese deasupra rândului.

³ Așa în text pentru «plecată».

⁴ Așa în text.

⁵ Așa în text pentru «fel».

⁶ Cuvântul «acestor» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea, după ce a tăiat cuvântul «de».

⁷ Cuvântul «acei» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea.

⁸ Cuvântul «catapitezmi» a fost corectat, de mâna care a alcătuit scrisoarea, din cuvântul «catapitezmi».

⁹ Formula «Sfântului Neculai de la Secu» a fost tăiată de mâna care a alcătuit scrisoarea.

¹⁰ Cuvântul «fi» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea.

¹¹ Așa în text pentru «împotrivitu». Cuvântul «împotriveatu» a fost corectat, de mâna care a alcătuit scrisoarea, după ce a tăiat cuvântul «împotrivească».

¹² Cuvântul «zici» a fost scris la sfârșitul rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea, după ce a tăiat cuvântul «arată».

¹³ Cuvântul «ci» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea, după ce a tăiat cuvântul «și».

¹⁴ Cuvântul «această» a fost corectat, de mâna care a alcătuit scrisoarea, după ce a tăiat cuvântul «aceste».

¹⁵ Cuvântul «pricină» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea.

¹⁶ Formula «întru aceasta» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea, însă ulterior a fost tăiată de mâna care a scris-o.

¹⁷ Așa în text pentru «să ceară»

¹⁸ Formula «sau să arăte urmeazi lucru» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea, însă ulterior a fost tăiată de mâna care a scris-o.

¹⁹ Formula «ca si ceai bani(i) sau să arăti cum urmeazi lucrul catapitezmi» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea.

²⁰ Formula «până acum» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea.

²¹ Formula «până acum» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea, însă ulterior a fost tăiată de mâna care a scris-o.

²² Formula «mai multă» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea, după ce a tăiat cuvântul «nimică».

²³ Așa în text pentru «să».

²⁴ Formula «precum s-au zis» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea.

²⁵ Formula «În[n]alt Preaos(finții) V(oastre)» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a alcătuit scrisoarea.

²⁶ Cuvântul «Dicasteria» a fost tăiat de mâna care a alcătuit scrisoarea.

Cu plec(ă)ciuni închinându-mă, sărut driapta Sfinți(i) Tale, părinte Dimitrie,

Iată, tri[i]mit icoanile prorocilor cele cu săpătură, cum și dverile și altile, care au a să polei acolo, pi loc; iară despoticalele și cu apostolii li voi tri[i]mite mai pi, urmă fiindcă n-au încăput în bricica¹ aciast(a). Iară aceste li-am tri[i]mis mai înainte, ca la vreme să să isprăvasc(ă) de poleit, așezându-să la locul lor. Pentru aciast(a), vă rog să aveți(i) bunatate(a) a poronci a să da poleitorilor cele spre mâncare, cum și spirtul pentru poleit, ce sânt cuprinsă în tocmală prin deosebit isvod, ca să nu să facă zmintială² lucrătorilor, căci n-au a zăbovi.

Îndatorindu-mă a fi a sfințiilor voastre slugă plecat(ă),

Vasil(e) Mihail pah(arnic) <m.p.>

<1>³840 apr(ilie) 1.

Botoșenii.

<pe f. 11v, de mâna care a alcătuit scrisoarea, adresa:>

Cin(sti)t sfinții sale, părintelui Dimitrie, igumen(ul)

Sfint(ei) Monastiri Săcului, cu toată plec(ă)ciune(a) <să se dea>³.

SJAN Iași, Fond Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, dosar 53/1840, f. 10r și 11v, original, cerneală maro, sigiliul de închidere în ceară roșie a fost distrus la deschiderea scrisorii.

¹ Așa în text pentru «brișcă».

² Așa în text pentru «sminteală».

³ Omis.

Către cinst(it) iconomiciasc(a) Decasterie <a>¹ S(fintei) Monastiri Niamțul și a Săcului,

Fiindcă terminul ci mi s-au slobozit din parte(a) aceștii Decasterii, din 28 ghen(a)r(ie) al acestui an, supt no. 70, în care să cuprinde că di Sfântul Gheorghii mi să vor numara tot cusurul banilor ci am a lua pentru lucrul catapitezmei² din bisărica Sfântului Necolai, negreșit, care să cuprind în 380 # blanc, fiindcă numai 20 # am luat din 400 # ci esti tocmala acestui lucru, arătat prin contract. Iară 250 lei ci s-au dat lui Gheorghii poleitorul, vor fi pentru poleitul vucliului amvonului, care n-au fost când s-au alcătuit tocmala, ci pi urmă s-au făcut. Aice, este tot lucrul gata și aș fi putut să-l și tri[i]măt, dară frica apilor mari m-au oprit, ca nu cumva să să ude. Pentru care, după micșurare(a) apilor, vă rog ca să binevoii(i) a tri[i]mete o căruță, acoperită fiindcă acele căruță sânt și mai înalte, ca să nu să primejduiască icoanile. Și cât pintru prorocii cu săpături ci i-am tri[i]mes acolo, care mai este de poleit săpătura, și cu vucliul, are a veni Gheorghii poleitorul îndată, care în scurte zile se vor isprăvi și acele și nu va rămâne cusur nimic. Numai rog pi cinst(ita) Decasterie ca să nu mă dei de smintial(ă) cu dare(a) banilor, căci așa mi-au spus și În[n]alt Preosfințitul mitropolit că adic(ă) de S(fântul) Gheorghii negreșit că mi să vor numara. Apoi, așa vă și rog, căci <este>¹ destul de când mă aflu așteptând și cheltuind cu facire(a) acestui lucru de la începutul lui și pân(ă) acum. Iconomi² sânt cum am putut, apoi fie acum sfârșitul.

Al sfințiilor voastre slugă plecat(ă),

Vasil(e) Mihail pah(a)r(nic) <m.p.>.

<1>¹840 apr(ilie) 24.

Botoșenii.

<pe f. 15v, de mâna care a alcătuit scrisoarea, adresa:>

*Cinst(itei) iconomiciasc(a) Decasterie S(finte)i Monastiri Niamțului și Săcul,
cu toată plecăciune(a) <să se dea>¹.*

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, ds. 53/1840, f. 12r-v și 15v, original, cerneală maro, sigiliul de închidere în ceară roșie a fost distrus la deschiderea scrisorii.

¹ Omis.

² Așa în text.

³ Așa în text pentru «econom».

8.

25 aprilie 1840

*Dum(nealu)i Neculai Theodorul este deplin vechil din parte(a) me(a) a pri<m>¹i toț(i) banii
ci mi să cuvin a lua de la iconomiciasc(a) Decasterie S(fintelor) Monastiri Niamțului și Săcul, pentru
tot lucrul catapitezmei din bisărica S(fântului) Neculai din M(onastirea) Săcului, după contractul
încheiat în anul trecut, asupra cărie de vechileme urmiază a me iscălitură. Și pentru a lor preimire,
va iscăli numitul pentru alor pri[i]mire.*

Vasil(e) Mihail pah(a)r(nic) <m.p.>.

1840 apr(ilie) 25.

Botoșani.

<pe f. 14v, de mâna care a alcătuit scrisoarea, adresa:>

*Cinst(itei) iconomiciasc(a) Decasterie S(finte)i Monastiri Niamțului și Săcul,
cu toată plecăciune(a) <să se dea>¹.*

Anexa A) la doc. nr. 8

27 aprilie 1840

<f. 14v, de a doua mână, cu cerneală neagră, chitanța:>

galbini

*200 adică doăsutii galbini, după vechilimioa aciasta, am pri[i]mit de la cinstita
iconomiciasca Decaserié Sv(inte)l(o)r m(o)n(a)stiri Niamț i Secu, din socotiala
catapitezmi² paraclisului Sv(ântu)lui Neculai de la Secul, pentru care, spre științi,
am iscălit însuși(i).*

1840 apr(ilie) 27

<f. 14v, de a treia mână, cu cerneală maro, semnătura:>

Neculai Theodor <m.p.>.

Anexa B) la doc. nr. 8

27 iunie 1840

< f. 13v-14r, de a doua mână, cu cerneală neagră, chitanța:>

galbini

*100 adică una sută galbeni blanc am mai primit den iconomiciasca Decasterié
Sv(inte)l(o)r m(o)n(a)stiri Neamț i Secu, din banii cuveniți mie pentru lucrul
catapitezmi² Sv(ântu)lui Neculai de la Secul.*

1840 iuni(e) 27.

<f. 13v, de a patra mână, cu cerneală maro, semnătura:>

Vasil(e) Mihail pah(a)r(nic) <m.p.>.

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, dosar 53/1840, f. 13r-14v, original, cerneală maro și, chitanțele, c. neagră.

¹ Omis.

² Așa în text.

9.

27 aprilie 1840

Copie.

Către dumne(a)lui pahar(nicul) Vasili Mihail,

Potrivit adresului cu care ai intrat dumne(a)ta cătră aciastă iconomiciască Decasterie a Sfintii Mon(astiri) Neamțul i Săcul, deîndată s-au și numărat dou sute de galbini în mâna tri[i]mesului de cătră dumne(a)ta. Iară ceialanți bani să vor plăti îndată ce veț(i) teslemarisi catapiteazma întru toată deplinitatea și o vii¹ statornici în bisărică și să vor așăza bini la locul éi. Și va fi întocmai alcătuirii săvârșite.

1840 april(ie) 27.

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, dosar 53/1840, f. 16r, copie, hârtie albastră, cerneală neagră.

¹ Așa în text pentru «vei».

10.

9 iulie 1840

Cu fi[i]ască evlavie închindu-mă, sărut driapta sfinții tale

Mai întâ<i>¹, cu cinst(e) vă heretisăsc² pentru noaua păstorie a sfințelor mănăstiri a căria însărcinare ai pri[i]mit, pentru care foarte m-am bucurat. Milostivul Dumnezău să vă întăriască și să vă luminezi întru toate! Acum, iată, tri[i]măt și eu pi poleitor(ul), ca să săvârșască rămășița poleitului, ci mai este împreună și despoticalile și apostolii. Mă rog însă pentru tainatul ce este însemnat la tocmală, prin deosăbit izvod, pentru poleitori, dup(ă) care nimică nu i s-au dat, căci tot cel ce luciază trebui(e) să-și mănânce. Iară cel ce nu luciază, să nu mănânce, precum zice S(fântul) apostol Pavel.

Icoana sfinții tale cu sfinții apostoli, te rog să nu te superi că nu ț-am tri[i]mis-o, pentru că au rămas în urmă, căci nu iara³ de tot gata, dară îț(i) voi tri[i]mete-o cu alt ocazion.

Al sfințiilor voastre fi⁴ duhovnicesc și slugă plecat(ă).

Vasil(e) Mihail pah(a)r(nic) <m.p.>.

<1>¹1840 iuli(e) 9.

Botoșenii.

<pe f. 18v, de mâna care a alcătuit scrisoarea, adresa:>

Sfinții sale, părintelui Venedict arhimandrit și stariț

S(fintelor) Monastir(i) Niamțu și Săcului, cu toată plec(ă)ciune(a) <să se dea>¹.

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, dosar 53/1840, f. 17r și 18v, original, cerneală neagră, sigiliul de închidere în ceară roșie a fost distrus la deschiderea scrisorii.

¹ Omis.

² heretisi (hiritisi) = a felicita (Lazăr Șăineanu, *op. cit.*, p. 294).

³ Așa în text pentru «era».

⁴ Așa în text pentru «fiu».

11.

<9-23 iulie 1840>¹

Cu fiiasc(ă) evlavii închinându-mă, sărut driapta Sfințiilor Voastre,

Fiindcă acum, cu ajutorul Domnului, au luat sfârșit tot lucru' catapetezmei Sfânt(ului) Necolai din Săcu, vă rog să binivoiț(i) a teslimarisi cusurul de optzeci galben(i) în mâna sfinții sale, maicei Evpracsei Vârnav, având sfinție sa înlesnire sigură spre a mai treimiti² la Botoșeni. Așa vă rog, căci am mar<i>³ trebuință.

*Și voi fi di-a purure(a) a sfințiilor voastre fi⁴ duhov(nicesc) și slugă plecat(ă),
Vasile Mihail pah(arnic) <m.p.>.*

<de a doua mână, rezoluția:>

No 193.

Primi<t ...>⁵.

<pe f. 22v, de mâna care a alcătuit scrisoarea, adresa:>

*Duhovnicescului meu părinte, sfinții sale p(ărintelui) Venedict arhimandrit ș<i>⁵ stareț
S(fintelor) Monast(i)r(i) Neamțu și Săcului, cu fiiască evlavii <să se dea>⁶.*

<pe f. 22v, de altă mână, cu altă cerneală neagră, nota arhivistică:>

Răsuflată⁷.

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, dosar 53/1840, f. 19r și 22v, original, cerneală neagră.

¹ Datat după conținutul doc. nr. 10 și 12.

² Așa în text.

³ Rupt și șters.

⁴ Așa în text pentru «fiu».

⁵ Rupt.

⁶ Omis.

⁷ Adică dosarul cu această pricină a fost încheiat.

12.

23 iulie 1840

Galbeni

80 adică optzeci de galbeni am priimit de cinst(ita) iconomicească Decasteriia S(fintei) M(onastiri) Neamțului, din bani(i) catepitezmi de la M(onastirea) Secului, a<i>¹ păharnicului Vasile zugrav, fiind rugată² prin scris(oare) de dumne(a)lui. Și spre încredințari³, am dat acest sânet, cu iscalitură mea.

1840 iulie 23 zili.

Eupracsiia Vârnav <m.p.>.

SJAN Iași, fond Ministerul Cultelor si Instrucțiunii Publice, dosar 53/1840, f. 20r, original, cerneală neagră.

¹ Omis.

² Așa în text pentru «rugată».

³ Așa în text pentru «încredințari».

*THE DOCUMENTARY INFORMATION ABOUT THE MAKING OF THE ICONOSTASIS OF ST.
NICHOLAS CHURCH FROM SECU MONASTERY (1839-1840)*

(Abstract)

At the National Archives of Iași, there are a few documents, pretty unknown by the specialists, relating the fact that the painter Vasile Mihail Gorgos paharnic painted the iconostasis, the pulpit and several icons of the church of St. Nicholas of Secu Monastery, between 1839 and 1840. However, he was helped by many craftsmen, among them there are mentioned Gheorghie the responsible with the polished activity and his journeyman, Neculai. This invalidated a note, located somewhere in the area of the mentioned iconostasis, according to which the iconostasis was painted in the baroque style by the monk Iulian. However, it is possible that this monk paid a part of the money due to the craftsmen or provided food for them, so that he was considered the real maker of the iconostasis.

At the same time, these documents mention the fact that the painter Vasile Mihail paharnic, helped by his journeyman, painted and polished the iconostasis of the great church of Secu Monastery, too, but he was not paid for his work.

Finally, these documents also record the fact that, in the spring of 1840, there were large overflows of water in the Principality of Moldavia.

Cuvinte cheie: Mănăstirea Secu, venituri, cheltuieli, reparații, alimentație, activități economice

Keywords: Secu Monastery, income, expenses, repairs, food, economic activities

Încă din prima jumătate a secolului XVIII, domnii Țării Moldovei s-au preocupat de bunăstarea așezămintelor monahale prin instituirea unui anumit control în privința administrării averii mobile și imobiliare. Probabil acest control al domniei a survenit ca urmare a proastei administrări a domeniilor mănăstirești care, a dus la degradarea lăcașelor de cult și a vieții monahale. În acest context trebuie interpretată și prevederea lui Constantin Mavrocordat din hrisovul din 7 noiembrie 1733 prin care obliga pe fiecare egumen ca „la Bobotează, să vie să dea samă la cine va orându-i domnul de toate bucatele și veniturile Mănăstirei ce i s-au dat pe samă, ca să se arate a fieștecărui silința și sporul; la care s-a purtat cu vrednicie, va rămânea neschimbat. Iar carele va arăta nesilința sau paguba Mănăstirei, se va scoate și va lua și plată, după vina sa”¹. Acest hrisov s-a pus în aplicare iar din anul 1742 s-a păstrat un manuscris ce cuprinde sămile a douăzeci de mănăstiri din Țara Moldovei². În acest manuscris se regăsește și prima samă păstrată a mănăstirii Secu în care sunt arătate moșiile, animalele, cerealele, vinul, veniturile obținute și cheltuielile făcute de egumen³.

La Serviciul Județean al Arhivelor Naționale de la Piatra Neamț se păstrează evidențe contabile privind veniturile și cheltuielile mănăstirii Neamț începând cu anul 1775 iar după unirea mănăstirii Secu, făcută de starețul Paisie, la 1779, s-au întocmit evidențe și pentru mănăstirea Secu. Pentru perioadele 1798-1823 se păstrează mai multe registre de venituri și cheltuieli⁴. Până la secularizarea averilor mănăstirilor pământene, din anul 1859, sămile mănăstirilor s-au ținut minuțios; pe lângă registrul general de venituri și cheltuieli, se ținea și o evidență a fiecărui așezământ monahal dar și a fiecărui metoc, care se depuneau, la sfârșitul fiecărui an, spre a se face evidența finală.

Din sămile de venituri și cheltuieli ale mănăstirilor Neamț și Secu, s-au publicat de către Radu Rosetti doar evidențele generale de venituri și cheltuieli pentru anii 1843, 1853 și 1859⁵. Date referitoare la veniturile și cheltuielile mănăstirilor pe anii 1775-1779, 1806-1812 sunt amintite de Narcis Crețulescu⁶ iar, mai recent, a fost publicată *Sama de venituri și cheltuieli a Mănăstirii Neamț și Secu pe anul 1840*⁷.

În afară de *Sama mănăstirii Secu* din 1742, întocmită de egumenul Nicodim, publicată de către Ioan Bogdan, au mai fost editate două asemenea documente ce fac referire la sămile pe anii 1845-1846 și

* Universitatea „Stefan cel Mare” – Facultatea de Istorie și Geografie, Suceava; Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași – Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași.

¹ Gheorghe I. Brătianu, *Două veacuri de la reforma lui Constantin Mavrocordat, 1746-1946*, în *AARMSI*, Seria III, tom. XXIX (1946-1947), București, Monitorul Oficial și Imprimeria Națională, 1948, p. 431-432.

² Ioan Bogdan, *Sămile mănăstirilor de țară din Moldova pe anul 1742*, în *BCIR*, I, București, Atelierele grafice Socec & Co., 1915, p. 217-279.

³ *Ibidem*, p. 263-267.

⁴ SJAN Neamț, fond Mănăstirea Neamț-Secu, dosarele 1/1775, 1/1798, 1, 2/1809.

⁵ Radu Rosetti, *Conflictul dintre guvernul Moldovei și Mănăstirea Neamțului*, I, în *AARMSI*, seria II, tom XXXII, 1909-1910, București, 1910, p. 694-702, 706-721, 739-747.

⁶ Narcis Crețulescu, *Zestrea Mănăstirea Neamț-Secu*, în „Arhiva”, an XXII (1911), nr. 3, p. 131; nr. 4, p. 189-192; nr. 5, p. 230-232; nr. 6, p. 271-272; nr. 7, p. 314-316; nr. 8, p. 361-362; an XXIII (1912), nr. 2-3, p. 128-133.

⁷ Arcadie M. Bodale, *Sama de veniturile și cheltuielile Mănăstirii Neamț și Secu, precum și a schiturilor și metoacelor din subordinea sa, pe anul 1840*, în „Buletin Informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, VI, 2020, p. 169-200.

1849 și 1850, ce cuprind veniturile și cheltuielile așezământului monahal⁸. Aceste documente sunt importante pentru studierea trecutului mănăstirii deoarece se pot reconstitui date privind evoluția arhitectonică a ansamblului monahal, activitățile economice desfășurate, alimentația și viața monahală.

La Serviciul Județean al Arhivelor Naționale din Iași, în fondul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova, se regăsesc mai multe dosare referitoare la mănăstirile Neamț și Secu. În dosarul nr. 108/1847 ce privește *Veniturile și cheltuielile mănăstirilor Neamț și Secu pe 1847*, se regăsesc toate documentele contabile (sămi și diverse izvoade) cu sumele obținute și cheltuite de către mănăstirile Neamț și Secu, schitul Vovidenia, metoacele și moșiile⁹. Dosarul conține evidențe financiare privind „băcălia” cumpărată din Galați pentru sobor și musafiri, Sama bibliotecii pentru cărțile vândute, materialele cumpărate pentru construirea spitalului din Târgu Neamț, hârtia pentru cămară, materialele pentru tipografie, sămile viilor din Țara de Jos, Cotnari și Vișan, sămile metoacelor Vânători, Petricani, Mănești, Blebea, Timișești, Mogoșești, Jidești și altele, însă și sămile schitului Vovidenia și a mănăstirii Secu.

Conform informațiilor din *Sama pi anul 1847 a sfintelor monăstiri Niamțul și Săcul* veniturile totale au fost de 722 603 lei și 14 parale, cheltuielile au fost de 649 496 lei și 3 parale iar „prisosul” a fost de 73 107 lei și 12 parale¹⁰. Conform acestui document, pentru întreținerea mănăstirii Secu s-au cheltuit 20 155 lei și 36 parale¹¹. Din *Sama pentru toate priimirile și cheltuelile m(ă)n(ă)s(tirii) Secului. Anul 1846 decemv(rie) Iⁱⁱⁱ până la Iⁱⁱⁱ decemv(rie) 1847* se relevă că suma cheltuită coincide cu cea din documentul arătat anterior, iar suma totală alocată din cămara mănăstirii Neamț pentru întreținerea lăcașului monahal a fost de 20 512 lei și 1 para¹².

Sumele primite de mănăstire pentru întreținere proveneau din cămara mănăstiri Neamț, 17 142 lei și 11 parale, sume din vânzarea animalelor și a altor produse, 2966 lei și 20 parale, și milă de la o față, 403 lei și 10 parale¹³. Conform cheltuielilor, reiese că 607 lei și 10 parale au fost plătiți pe diverse *trebuiși* la biserică, 579 lei și 16 parale au fost necesari la egumenie, 3143 lei și 18 parale au fost cheltuieli întâmplătoare, 711 lei și 8 parale s-au dat milă la părinți și săraci, pentru ținerea odăii s-au dat 1327 lei și 29 parale, pentru plata argaților s-au folosit 4051 lei și 36 parale, meșterii care au lucrat la mănăstire au fost răsplățiți cu 1019 lei și 39 parale iar olarii cu 8715 lei¹⁴.

Pentru întreținerea bisericii s-au cheltuit 607 lei și 10 parale constând în: plata meșterului Bârliba pentru a pardosi biserica mare și punerea schelii (275 lei), văruiul bisericii (100 lei), lui Efrem stoleriul i s-au dat 24 lei pentru așezat catapeteasma, cu 115 lei s-au plătit „adamascul” și îmbrăcarea unor canapele din altar, s-au luat două icoane (47 lei și 20 parale), 12 lei s-au dat pe o *Liturghie* rusească și obiecte necesare cultului (tăvi, cuțit pentru tăiat anafora, sfeșnic de aur etc.)¹⁵.

La egumenie s-au cheltuit 579 lei și 16 parale pe diverse blănuri și materiale textile pentru îmbrăcăminte, vase de aramă (78 lei și 27 parale), icre negre (39 lei), pește (15 lei), votcă (134 lei și 30 parale) și rom (5 lei)¹⁶.

S-au făcut și diverse cheltuieli întâmplătoare, în valoare de 3143 lei și 18 parale, pentru prelucrarea lânii¹⁷, la arhondaric¹⁸, cheltuiala praznicului mănăstirii¹⁹, pentru reparații curente²⁰, cumpărarea de unelele necesare în gospodărie²¹, alimente pentru obște²², diverse deplasări²³, încălțăminte²⁴ și materiale textile²⁵.

⁸ Cosmin Niță, *Două sămi ale mănăstirii Secu din anii 1845-1846 și 1849-1850*, în *CI*, serie nouă, XXXVIII, 2019, p. 233-257

⁹ SJAN Iași, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova, 107/1848.

¹⁰ *Ibidem*, f. 132-142 v.

¹¹ *Ibidem*, f. 138 v.

¹² *Ibidem*, f. 110-115 v.

¹³ *Ibidem*, f. 111.

¹⁴ *Ibidem*, f. 110-115 v.

¹⁵ *Ibidem*, f. 111 v.

¹⁶ *Ibidem*, f. 111 v- 112.

¹⁷ *Ibidem*, f. 112: „, 426 lei și 30 parale pe 274 ocă lână de lucrat”.

Pentru întreținerea gospodăriei mănăstirii s-au chetuit 1327 lei și 29 de parale cu care s-au cumpărat 86 vedre de dohot (păcură), 50 000 dranițe, funii, cuie, lacăte, țințe, s-a întreținut trăsura egumeniei etc²⁶.

Milele date la călugări, săraci și altor persoane, în valoare de 711 lei și 8 parale, s-au împărțit în bacșișuri date la „Botez”, „Înviere” și „Naștere”, mile la săraci, medicamente pentru părinți și alte sume date unor călugări pentru diverse nevoi²⁷.

Tot în acest document se regăsesc și simbriile argaților, în valoare de 4051 lei și 36 parale²⁸, banii dați meșterilor pietrari, lemnari, vărari, precum și la alții lucrători, în sumă de 1019 lei și 39 parale²⁹, dar și plata olarilor (8715 lei) care au confecționat 124 000 oale pentru acoperirea chiliilor mănăstirii precum și montarea acestora³⁰.

Documentele contabile mănăstirești sunt deosebit de importante pentru studierea vieții economice și spirituale întrucât în ele se reflectă, într-o anumită măsură, însăși viața cotidiană a obștii și relația economică cu lumea laică. Pentru mănăstirea Secu această samă are o importanță deosebită deoarece în ea sunt reflectate lucrările de reparație a mănăstirii după incendiul care a suvenit în primăvara anului 1844. Sunt evidente cheltuielile făcute la egumenie, arhondaric și gospodăria mănăstirii, milele date la membrii obștii, săraci precum și altor persoane care erau în strânsă legătură cu mănăstirea. Grijă egumeniei se reflectă și în alimentație întrucât se făceau eforturi ca atât călugării cât și pelerinii să aibă veselă și alimente de calitate (pește, icre negre, rom, măslin, stafide). Se cumpărau pânze scumpe pentru confecționarea îmbrăcăminții reprezentative și a veșmintelor dar și pentru tapițarea unor piese de mobilier. Conducerea mănăstirii se îngrijea și de forța de muncă (argații, meșterii și salahorii) care erau răsplătiți pentru munca lor, cel mai probabil, în mod echitabil.

¹⁸ La arhondaric s-au cumpărat: farfurii, pește, pahare, carne, măslin, stafide, unt de lemn etc (*Ibidem*).

¹⁹ Pentru praznicul mănăstirii (29 august), s-au chetuit 349 lei și 9 parale, pentru cumpărarea a 19 ocă hribi, 200 harbuji, trei ocă icre, vucă (votcă), rom, patlagele (tomate), 100 linguri, pahare pentru rachiu, raci și transportul strugurilor de la Cotnari (*Ibidem*, f. 112 v).

²⁰ De exemplu, s-au dat 142 lei și 16 parale „pe făcutul sobelor i alte meremetisiri în m(ă)n(ăstire)”, 111 lei și 10 parale „pe spoit și dres cazanele peste an”, 8 lei și 18 parale „pentru meremetul unei șuri la prescurărie”, 100 lei „pentru gardul de la Clopotărie” precum și alte lucrări mai mărunte (*Ibidem*, f. 112 v-113).

²¹ Au fost cumpărate cuie, sârmă, 143 butuci pentru scânduri, site pentru făină, ceaur la văcărie, topor, fierăstrău, „rășină și scule la ciubotărie”, etc (*Ibidem*).

²² Pentru masa obștii s-au achiziționat: 6 ocă „pește proaspăt la părinții de obște”, „25 ocă perje uscate” (*Ibidem*).

²³ S-au chetuit 44 lei și 16 parale pentru deplasări la Botoșani și Târgu Neamț (*Ibidem*, f. 112 v).

²⁴ „20 lei pe o părechi ciubote la un străjeriu” și 12 lei „p(ă)r(i)n(telui) Dorimedont pentru o părechi ciubote” (*Ibidem*).

²⁵ 106 lei și 20 parale „Pe o bucată pânză Olandră pentru trebuința m(ă)n(ăstirii)” (*Ibidem* f. 112 v).

²⁶ *Ibidem*, f. 113 v -114.

²⁷ 490 lei „Toate bacșișurile peste an la Botez, la Înviere, la Naștere”, 42 lei și 10 parale „La feliuri de săraci milă”, 36 lei „Lui Meletie Rusu pentru doctorii”, 9 lei „Lui Theodosie velniceriu pentru doftorii”, 40 lei „Lui Macarie când s-au dus la Sihăstrie”, 7 lei și 10 parale „băetului igumeniei milă” (*Ibidem*, f. 113-113 v).

²⁸ *Ibidem*, f. 114-115.

²⁹ Constantin Bârliba a primit odată 328 lei și 4 parale „cusurul banilor ce are să mai ei din vremea p(ă)r(intelui) i(gumen) Chiriac i p(ă)r(intelui) i(gumen) Teodosie, la răfueala ce s-au isprăvit cu dânsul, i pentru așăzat scânduri pre deasupra draniței de la paraclis până la Sf(ă)n(tul) Nicolai și drănițitul turnului de la paraclis” iar altă dată a primit 277 lei „Tij lui Bârliba pentru acoperit moara și alt lucru ce au trebuit în moară, bez de hambară”, s-au mai achiziționat materiale pentru construcția unei mori și s-au plătit doi meșteri pietrari și doi salahori pentru ridicarea acesteia (*Ibidem* f. 115).

³⁰ S-au dat 7404 lei „Pe 124 mii de oale pentru acoperit chiliile m(ă)n(ăstirii) Secului miea 40 <lei>, împreună cu cinci salahori”, 395 lei și 20 parale „Pentru așăzatul oalelor, lui Gheorghie și Iordachi, câte 6 lei miea pe 67 de mii”, 844 lei și 20 parale pentru căratul lutului după care s-au mai plătit prestația unui olar și unui salahor (*Ibidem*).

Samă pentru toate priimirile și cheltuelile m(ă)n(ă)s(tirii) Secului. Anul 1846 decemv(rie) 1^{iu} până la 1^{iu} decemv(rie) 1847

f. 110 v

lei	parale	
4988	11	Suma totală a priimit 1618, 21 la m(ă)n(ă)s(tirii)re Secului prisos 2966, 20 la diosăbite primiri trecute 403, 10 la mile trecute 2988 [lei] 11 [parale]

f. 111

Banii priimiți din cămara monastirei Neamțului și din veniturile monastirei Secului de la anul 1846 decemvrie 1 ^{iu} și până și anul 1847 decemvrie 1 ^{iu}				
Lei	Par(ale)	Lei	Par(ale)	Încărcăturile
17142	11			S-au priimit din cămara monastirei, însă:
		15523	30	Priimiți rânduri din cămară
		1618	21	Rămășița din sama anului trecut
		17142	11	
2966	20			Deosăbite priimiri, însă:
		1130		Pe 120 miei, câte 9 lei și 16 p(a)r(ale) mielul
		570		Pe 27 berbeci, câte 21 lei berbecile
		450		Pe 180 ocă lână proastă, câte 2 lei, 20 p(a)r(ale) oca
		426	20	Pe 117 ocă miță ³¹
		200		Pe 10 cojoace, dați la argați și socotite în leafa lor
		114		Pe 57 coți suman
		76		Pe doi porci
		2966	20	
403	10			Milostenie de la o față
20512	1			Adică doașăci de mii cinci sute douisprezece lei și o para cuprind toate încărcăturile

Teodosii ierom(onah) igumen s(fintii) m(ă)n(ă)stirii) Secul

f. 111 v

Banii întrebuințați în cheltuieli				
Lei	P(a)r(ale)	Lei	P(a)r(ale)	Scăderile
607	10			Cheltuiți în feliuri de trebuinți ale bisericii, însă:
		275		Lui Bârliba pentru pardosit biserica mare și punerea șcheli i pentru niște ușori și ferești
		100		Pentru văruiul bisericii mari
		75		Pe 25 coți adamasc de înbrăcat doaș canapeli în oltariu
		47	20	Pe doaș icoane
		40		Pentru înbrăcat canapelile în oltariu
		24		Lui Efrem stoleriu de așăzat catapeteazma în biserica mare
		16		Pe niște mirodenii la căditul bisericeii

³¹ miță = fire din blana unor animale, care au crescut mai lungi, formând un cârlionț; smoc de păr sau de lână. Lână tunsă pentru prima oară de pe miei; lână (de calitate inferioară) tunsă de pe capul, coada și picioarele oilor. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/Mi%C8%9Ba> [accesat: 21.01.2022].

		12		Pe o Liturghie rusască
		6	10	Pe niște tăblăluți de pus anafură
		5		Pe șiret de baeri pentru mantii
		4		Pe un cuțit de tăet anafora
		2	20	Pentru tocmirea unui sfeșnic de aur
		607	10	
579	16			Chieltuiala igumeniei, însă:
		142		Pe niște misăz de samurachi pentru igumen
		79	38	Pe 18 ocă zahar
		78	27	Pe trii tingiri de aramă
		52	24	Pe o față de blăniță
		39		Pe una ocă pol i 50 dram(u)r(i) icri negri
		36		Pe un funt ceaiu
		34		Pe 14 coți micaton ³²
		32		Pe 21 coți hasa
		13	30	Pe un șip ³³ vutcă
		12		Pe 12 coți americană
		11	20	Pe doaă perechi poturi ³⁴ proști
		9		Pe 4 ocă pește proaspăt
		6		Pe doaă ocă pește moron
		5		Pe 350 dram(u)r(i) rom
		551	19	
1186	26			

f. 112

				Tot chieltuiei	
Lei	Par(ale)	Lei	Par(ale)	Scăderile	
1186	26	551	19	Soma din urmă	
		5		Pentru blănit	
		5	37	Pe niște găitanae	
		3	20	Pe 2 coți materie pentru dalf (?)	
		3		Pe 6 dram(u)r(i) ibrișin ³⁵	
		3	30	Pe niște tiriplic ³⁶	
		3		Pentru tors lână de colțuni	
		3	30	Pe înpletit 4 părechi colțuni	
		579	16		
3143	18			În feliuri de chieltueli întâmplătoare, însă:	

³² Micaton = Pânză de bumbac ușoară și lucioasă, uneori imprimată, folosită de obicei la căptușitul hainelor.

³³ Șip = vas de sticlă de diferite forme, folosit pentru păstrarea sau pentru transportarea lichidelor; sticlă. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/%C8%99ip> [accesat: 21.01.2022].

³⁴ Poturi = pantaloni largi în partea de sus și strânși pe pulpe cu obiele, de obicei încheiați cu copci și împodobiiți cu găitane, purtați odinioară de arnăuți și de haiduci, iar astăzi de țărani, în unele regiuni ale țării. Pantaloni țărănești confecționați din piele tăbăcită de oaie sau de miel. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/poturi> [accesat: 21.01.2022].

³⁵ Ibrișin = fir de ață albă sau colorată, răsucită, din bumbac sau din mătase, înfășurat pe un sul subțire de carton și întrebuințat la cusut, la brodat ori la împletit. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/ibri%C8%99in> [accesat: 21.01.2022].

³⁶ Tiriplíc = fir răsucit de bumbac mercerizat sau de mătase, folosit la țesut, la brodat sau la împletit. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/tiriplic> [accesat: 21.01.2022].

426	30	Pe 274 ocă lână de lucrat
443	15	Sau chiełtuit la arhondaric, însă:
		Lei Parale
	185 10	Pe farfurii
	37	Pe 20 ocă pește proaspăt
	38	Pe o bucată cit pentru perini
	36	Pe 7 ocă marinat
	31	Pe 5 ocă unt de lemn
	28	Pe 8 ocă moron
	28	Pe 2 sfeșnice de alamă
	20	Pe 8 păhară îndoite
	14 20	Pe 12 păhară și o tăblăluță
	14 20	Pe niște moluz de scos și stupitor la arh(ondaric)
	4	Pe 6 ocă carne
	4	Pe masline
	3 5	Pe strafide
	443 15	
371		Pe 180 ocă pești proaspăt la praznicul Secul(u)i
166		Pe 2 majă ³⁷ fier nemțesc, 83 lei maja
176	20	Chiełtuiala fierșăului cu plata fierșăoarel(o)r și pentru rânitul unei gârle i altele
165	24	Pe 4 merță, 6 dim(i)r(lii) sãmânța cãnepă, merța 36 lei
1769	9	
4330	4	

f. 112 v

Tot chiełtueli				
Lei	P(a)r(ale)	Lei	P(a)r(ale)	Scăderile
4330	4	1769	9	S(o)ma din urmă
		126		Pe 47 ocă oloi, oca 2 lei 30 p(a)r(ale)
		349	9	În feliuri de chiełtueli ale praznicului, însă:
				Lei Par(ale)
		152		Pe 19 ocă gribi
		75		Pe 200 harbuji
		60		Pe trii ocă icri
		17	20	Pe praji
		10		Chiełtuiala pentru adusul racil(o)r de la Țifești
		13	20	Pe una ocă i pol vutcă
		7	5	Pe una ocă și 100 dram(u)r(i) rom
		6	20	Chiełtueala pentru adusul poamei de la Cotnari
		4		Pe patlagele
		2	20	Pe 100 linguri

³⁷ Măjă, = Unitate de măsură pentru greutate, egală, după regiuni, cu 50, cu 100 de kg sau cu 100 de ocale. Cântar pentru greutate mari. Căruță de transportat pește. Legătură sau pachet de foi de tablă. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/maj%C4%83> [accesat: 21.01.2022].

		1	4	Pe pahară pentru rachiu
		349	9	
142	16			Plata maistrului de la velniță și a argașil(o)r i altele
129				Pe făcutul sobelor i alte meremetisiri în m(ă)n(ăsti)re
111	10			Pe spoit și dres cazanele peste an
100				Pentru gardul Clopotăriei ³⁸
106	20			Pe o bucată pânză Olandră pentru trebuința m(ă)n(ăsti)rii
96				Lui Stefan fierăstrăoriul pe tăet 3200 butuci, 3 lei suta
60				Pe o piele de bou bătută
60				Pe 15 ocă moron la praznicul Sihlei
38				Pe 7 ocă i pol cue de tavan
25				Pe 4 ciure de sârmă la hambariu
20	3			Pe 293 coți noatină de învălit la piuă
23	15			Pe 2 ocă 25 dram(u)r(i) sârmă pentru trapez(ă)
44	16			Chieltueli i feliori de drumuri la Botoșani în târgu
20				Pe o părechi ciubote la un strejeriu
24				Pe dres sitele la pitărie și aiurea
2944	38			
4330	4			

f. 113

				Tot chieltueli	
Lei	P(a)r(ale)	Lei	P(a)r(ale)	Scăderile	
4330	4	2944	38	Sama din urmă	
		18	12	Pe 143 butuci pentru scânduri la fier(ă)s(tr)ău	
		15		Pe 25 ocă perjă uscate	
		15		Pe 6 ocă pești proaspăt la părinți de obște	
		15		S-au dat de chieltueala lui Nectarie oeriu	
		14		Pe 2 portreturi a p(ă)r(i)n(telui) Meletie mitr(opolit) și a proinului Veniamin	
		13		Pe 9 ocă pol tiutiun pentru boala vitelor	
		12	13	Pe rășină și sule la ciubotărie	
		10	22	Pe 2 tavale de prăjit	
		12		P(ă)r(i)n(telui) Dorimedont pentru o părechi ciubote	
		9	6	Pe învălit niște șieac ³⁹ la piuă	
		9		Pe niște site de făină petluită	
		8		Pe un fierăstrău la butnărie	
		8	18	Pentru meremetul unei șuri la prescurărie	
		7	25	Pe 5 ochiuri geamuri pentru trapeză	
		7	20	Pe un ceaun la văcărie	
		8		Pe o pălărie i cordele vezeteului igumeniei	
		5		Pe un topor de la Victor	
		3	24	Pe o piele de bursuc	
		2	20	Pentru lucrul unui dulap la igumenie	

³⁸ Poiană situată la V de incinta mănăstirii Secu.

³⁹ Șiac = Postav aspru din lână de culoare închisă, țesut de obicei în casă, din care se fac haine țărănești și rase călugărești. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/%C8%99iac> [accesat: 21.01.2022].

		2	20	Pe doă coșnițe ⁴⁰ pentru trapeză
		2		Pe o chilă la butnărie
		3143	18	
711	8			Mila la părinți i altora, însă:
		490		Toate bacșișurile peste an la Botez, la Înviere, la Naștere
		42	10	La feliuri de săraci milă
		40		Lui Macarie când s-au dus la Sihăstrie
		36		Lui Meletie Rusu pentru doctorii
		23	22	La sfințirea apei preste an
		15		Lui Sofronie iconomul
		12	20	Pr Amfilohie d(u)h(o)vnic
		659	12	
5041	12			

113 v

				Tot chielueli	
Lei	parale	Lei	parale	Scăderile	
5041	12	659	12	Suma din urmă	
		9		Lui Theodosie velniceriu pentru doftorii	
		7	10	Băetului igumeniei milă	
		6		Lui Gaea morariul	
		5		Lui Nicon croitoriu	
		5		Lui Victor	
		3	24	La un surgun	
		2	20	Păr(intelui) Ioan portariul	
		2	20	P(ă)r(i)n(telui) Metodie de la Sihăstria	
		2	20	P(ă)r(i)n(telui) Glicherie	
		2	20	Lui Nicodim	
		2	20	P(ă)r(i)n(telui) Sinesie ierom(onah)	
		3	2	Chelari(o)r și prescurari(o)r pentru pește	
		710	18		
1327	29			Cheltueala odăii, însă:	
		642	30	Pe 86 vedre dohot parta dohotăriei, vadra 7 lei 20 p(a)r(ale)	
		140		Pe 40 pae cue de draniță	
		125		Pe 50 mii dranițe, miia 2 lei, 20 p(a)r(a)le	
		115		Lui Bârliba pe 2 porți mari ce au făcut la odae	
		76		Pe 19 coți șieac la trăsura igumeniei	
		53		Pe o chebe vezeteului igumeniei	
		45		Pe 20 coasă de oțalit	
		24	20	De jugănit ⁴¹ niște mânzi.	
		29	4	Pe 14 ocă frânghii pentru șlihuri ⁴²	
		12	10	Pe 17 trăiste	

⁴⁰ Cōșniță = Coș de dimensiuni mijlocii, cu o toartă sau două, folosit pentru cumpărături sau alte lucruri mărunte. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/co%C8%99ni%C8%9B%C4%83> [accesat: 21.01.2022].

⁴¹ A jugăni = A lipsi de glandele sexuale, făcând incapabil de a procrea; a castra; a scopi; a steriliza. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/jug%C4%83ni> [accesat: 21.01.2022].

⁴² Șlih, șleah = trăgătoare, curea groasă și lungă de vre-o doi metri (câte una de fiecare parte) cu care se leagă calul de crucea trăsuri cu doi cai. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/%C8%99lih> [accesat: 21.01.2022].

11		De cusut trii cojoace
15		Pe 2 ocă 5 litre cue de tavan
5	30	Pe o glugă pentru bouari
4	30	Pe niște ținte mari
6	10	Pe trii lăcăți
4	10	Pe pucioasă și piatră vânăță pentru cai
1305	34	

6369 1

f. 114

				Tot chieltueli	Scăderile
Lei	P(a)r(ale)	Lei	P(a)r(ale)		
6369	1	1305	34	Suma de pe urmă	
		8		Pe un cuptoriu la bucătăria odăii	
		5		Pe doaa perii și doaa stricnele ⁴³ pentru cai	
		3	15	Guri de hamuri	
		4	20	Pe o săceală și de naft ⁴⁴ la cai	
		1327	29		
4051	36			Plățile în hacul ⁴⁵ argaților, însă:	
		110		Lui Dimitrie Cocârță	
		106		Neculai Ticul cel mare bucătariul odăii	
		111		Vasile Bălaur	
		123		Petre Ursu	
		133	3	Ioan a lui Stefan	
		100		Neculai Gogu bucătar la arh(on)d(aric)	
		113	10	Gavriil Guțanu bucătar la obștie	
		180		Vasile Agăpeanu argat la Sihla	
		113	20	Vasile vezeteu igumeniei	
		120	20	Stefan Vărătieanu argat prescurăriei	
		120		Ioan Negrul strejeriul	
		120	20	Ioan Titișăcu	
		122	20	Leonti Ticul	
		100		Vasile Latiș	
		110		Stefan Oglinzanul argatul văcăriei	
		100		Ioan Bălțătescu, tij	
		88	5	Vasile Cotelac	
		42		Zaharia Meteleagă	
		28	7	Vasile Crețu	
		91	30	Toader Bodescu bouari	
		91		Vasile Cocârță argat la arh(on)d(aric)	
		17		Ioan Gargaros bucătar igumeniei	

⁴³ Stricneă = Cuțit cu o limbă specială, folosit pentru a lăsa sânge animalelor bolnave. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/stricnea> [accesat: 21.01.2022].

⁴⁴ Naft = petrol brut, țitei. Compus: unt-de-naft = specie de catran lichid, transparent, foarte inflamabil și cu un miros pătrunzător; se obține prin distilarea petrolului. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/naft> [accesat: 21.01.2022].

⁴⁵ Hac = Răsplată, Simbrie. A răsplăti pe cineva după merit. Sursa: <https://dexonline.ro/definitie/hac> [accesat: 21.01.2022].

78 Simion Crețu
41 Grigorie Ignat rotar
2360 15

10420 37

f. 114 v

				Tot chiertueli	
Lei	P(a)r(ale)	Lei	P(a)r(ale)	Scăderile	
10420	37	2360	15	Sama din urmă	
		60		Ioan Moșneagu	
		46	30	Lui Toader Limbău	
		86	23	Vasile Meteleagă argat arhondaricului	
		51	10	Petrea Unguru porcariu	
		43	20	Ioan Buhnă	
		62	23	Ioan Sărbul	
		85		Savva Butnariu	
		63		Mihaiu Sabie bucătar la obștie	
		52	30	Gheorghie a lui Savva butnariul tij	
		36	10	Petrea Rusu	
		28		Ioan Cotolac	
		39	20	Petrea Vanciu	
		29	20	Vasile Tincul pescariu la igumenie	
		87	11	Toader Crețul	
		87	20	Gheorghie Streinul strejeriu	
		11	20	Vasile Șaptelici mangalagiu	
		60		Gheorghie argat la eclisiarhie	
		60		Atanasie argatul, tij	
		19	20	Stefan din Humulești argatul Sihăstriei	
		51	20	Gavril Pățăligă, tij	
		74	20	Grigorie vătăman	
		20		Ioan Mutu butnar	
		32	20	Neculai Rățoiu, tij	
		49	21	Toader a lui Neculai Tincul cel mare	
		26	13	Luca strejeriul	
		25	10	Enachi tij	
		12		Petrea Nestrician ciucănar	
		11	20	Gheorghie Chișcar, tij	
		10		Petrea Postolachi	
		3683	36		

10420 37

f. 115

				Tot chiertueli	
Lei	P(a)r(ale)	Lei	P(a)r(ale)	Scăderile	
10420	37	3683	36	Sama din urmă	
		46		Lui Petrea băetul argat la văcărie	
		40		Vasile Grășanu, tij	
		74		Ioan a Lupului	

		25		Ioan Grumăizăscu
		60		Ioan a lui Axinte Craiu, tij
		50		Ioan Oglinzanu, tij
		56		Ioan Hanganu
		12		Dimitrie Agăpicianul, tij
		5		Vasile a lui Ioan Unguru
1019	39	4051	36	Banii plătiți la meșteri pietrari, lemnari, olari, vărari, cum și la alții lucrător(i) întrebuința(ți) <la> m(ă)n(ă)st(ire)
		328	4	Lui Costandin Bârliba cusurul banilor ce are să mai ei din vremea p(ă)r(intelui) i(gumen) Chirieac i p(ă)r(intelui) i(gumen) Teodosie, la răfueala ce s-au isprăvit cu dânsul, i pentru așăzat scânduri pre deasupra draniței de la paraclis până la Sf(ă)n(tul) Nicolai și drănițitul turnului de la paraclis.
		277		Tij lui Bârliba pentru acoperit moara și alt lucru ce au trebuit în moară, bez de hambară
		103		De strâns 6 coșuri piatră pentru moară
		118	5	Pe 33 merță 6 dramuri var prost, merța 3 lei 20 p(a)r(ale)
		133	30	Lui Ioan Crișu pentru rădicat moara
		20	20	Pe 4 ocă cue la moară
		27		La doi pietrari pentru înălțatul zidului la moară
		6	10	La doi salahori tij la moară
		6	10	Pe pești la pietrari
		1019	39	
11440	36			

f. 115 v

				Tot chieltueli
Lei	P(a)r(ale)	Lei	P(a)r(ale)	Scăderile
11440	36			Suma din urmă
8715				ChielTueala olarilor, însă:
		7404		Pe 124 mii de oale pentru acoperit chiliile m(ă)n(ă)st(irii) Secului miea 40 <lei>, împreună cu cinci salahori
		395	20	Pentru așăzatul oalelor lui Gheorghie și Iordachi câte 6 lei miea pe 67 de mii
		844	20	Tot înpricina oalelor pentru căratul lutului i altele
		19		Lui Ivanciu olariul
		52		La salahor de ajutor la acoperitul oalelor
		8715		
20155	36			Theodosii ierom(onah) igumen s(fintii) m(ă)n(ă)st(irii) Secul
		Lei	parale	Perilipsis
		20512	1	Priimiți din cămară
		20155	36	Cheltuiți
		356	5	Prisos

SJAN Iași, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova, dosar 108/1847, f. 110-115v, original.

A FINANCIAL SITUATION OF THE SECU MONASTERY FROM 1847

(Abstract)

Since the first half of the 18th century, the monasteries were obliged to present their financial situation to the finance department annually. From the Secu monastery, only the record of incomes and expenses from the year 1742 is kept, until now. After the year 1779, when it was united with the Neamț monastery, the accounting records are kept starting from the year 1798. In the present study, a document is presented with the financial situation of the monastery from 1847, in which all the amounts spent for the maintenance of the Secu monastery are exposed. From this act, more information can be extracted regarding the economic and spiritual life as well as the works done for the repair of the monastery after the fire of 1844.

CÂTEVA DOCUMENTE PRIVITOARE LA FURNIZAREA POSTAVULUI PENTRU UNIFORMELE POMPIERILOR DE CĂTRE FABRICA LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU DE LA TÂRGU NEAMȚ (1857)

Arcadie M. BODALE*, Mihaela Ana PETRESCU**

Cuvinte cheie: uniforme, postav, pompieri, fabrică, Iași

Keywords: uniforms, cloth, fireman, factory, Iași

Încă din momentul în care a obținut garanții din partea autorităților că la fabrica pe care o va înființa statul va comanda postavul necesar uniformelor slujitorilor, Mihail Kogălniceanu a făcut eforturi uriașe pentru realizarea acestei întreprinderi la Târgu Neamț¹. Astfel, la 16 noiembrie 1853, antreprenorul amintit a semnat un contract, prin care se obliga să furnizeze Ministerului de Interne: 810 arșini (=575,91 metri) postav vânat, care erau necesari pentru a se confecționa 216 mundiri și tot atâtea perechi de pantaloni, cu prețul de 12 lei pentru un arșin, după cursul Ministerului de Finanțe („haznelii”). În același timp, această cantitate de postav trebuitoare pentru realizarea uniformelor arată că în orașul Iași, la acea vreme, activau 216 pompieri cu funcție de execuție („ranguri de jos”), care aveau ca sarcină să împiedice incendiile devastatoare, precum cel din 1827, care a distrus capitala Moldovei aproape în întregime.

Din documentele de mai jos, se poate observa că, pe măsură ce Mihail Kogălniceanu preda autorităților cantități însemnate din postavul fabricat, acestea din urmă îi eliberau banii conveniți pentru acest postav și făceau noi comenzi de postav. Astfel, la comanda amintită mai sus, s-a mai adăugat și alte solicitări de postav. Este vorba de materialul necesar pentru poalele mundirilor, la care s-a mai adăugat încă 86 arșini și 10 verșoaci de postav albastru, pentru a se face vopișce, epoleți și gulere, iar toate aceste stofe aveau un preț de 12 lei pentru un arșin, la cursul haznelii. Totodată, s-a mai făcut încă o comandă de 816 arșini de postav sur, pentru a se face mantalele pompierilor, însă prețul postavului sur era de numai 9 lei pentru un arșin, tot la cursul haznelii.

Dacă ținem seama că în vara anului 1854 fabrica încă nu era terminată, căci Mihail Kogălniceanu se străduia să obțină scutiri de taxe vamale pentru importul de utilaje și vopsele², rezultă că această întreprindere nu și-a putut începe producția decât cel mai devreme în cursul anului 1855. Cert este însă că documentele de mai jos arată că în anul 1856 Fabrica de postav de la Târgu Neamț producea postav și-l furniza Sfatului Municipal al Iași, care se ocupa mai apoi cu trimiterea lui pe la croitori și, apoi, cu predarea uniformelor finalizate comandanților instituțiilor militare din Capitală.

Cert este că, la 7 ianuarie 1857, antreprenorul a reușit să finalizeze și să furnizeze ultimele cantități din marfa care îi fusese comandată. Este vorba de 816 arșini de postav sur de „lâneată gan” pentru 204 mantale; 1080 arșini de postav vânat pentru 216 mindire și 216 perechi pantaloni; precum și de 67 arșini și 12 verșoagi de postav albastru pentru gulere, epoleți, vepiște și „mancaturi cu apșlagale”. Prețul total achitat de autorități pentru postavul necesar celor 216 mindire, 216 perechi pantaloni și a celor 204 mantale necesare pompierilor a fost de 21.019 lei 60 bani, la cursul haznelii, sumă care însemna 23.355 lei la cursul pieții. La primirea banilor, Mihail Kogălniceanu trebuia să

* Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași.

** Liceul teoretic „Ion Nistor”, Vicovul de Sus, jud. Suceava.

¹ Pentru detalii, a se vedea: Arcadie M. Bodale, Mihaela Ana Petrescu, *Câteva considerații asupra înființării fabricii de postav a lui Mihail Kogălniceanu de la Târgu Neamț*, în „Analele Universității «Dunărea de Jos» din Galați”, Seria 19, Istorie, tom XX (2021), p. 5-32.

² *Ibidem*, p. 17-27, doc. nr. 3-7.

iscălească în „condica contabilității”, iar această notă reprezintă una dintre cele dintâi mențiuni ale unui gen de act contabil folosit în Principatul Moldovei în prima jumătate a veacului al XIX-lea.

Scrisorile mai arată că pentru confecționarea unei mantale era nevoie 4 arșini de de postav sur de lâneată gan, iar pentru un mindir cu perechea de pantaloni potrivită trebuiau câte 5 arșini de postav vânat.

Din corespondența de mai jos, se observă că autoritățile statului nu au eliberat imediat ce li s-a cerut sumele prevăzute în contract, aceștia luând mai multe măsuri pentru a verifica dacă într-adevăr comanda respectivă a fost realizată și furnizată pompierilor. Pentru aceasta Ministerul din Lăuntru a purtat o intensă corespondență cu Bănulescu, comandantul pompierilor din orașul Iași, și cu Sfatul Municipal din Capitală, pentru a verifica dacă tot postavul comandat a fost, într-adevăr, livrat, pentru a achita și restul de bani. Abia în momentul în care autoritățile centrale ale principatului Moldovei s-au convins că Mihail Kogălniceanu și-a îndeplinit toate obligațiile contractuale, plata banilor s-a făcut prin intermediul Eforiei (=primăriei) orașului Târgu Neamț, unde ilustrul om politic își avea fabrica de postav.

În cele ce urmează, redăm aceste documente, deosebit de importante atât pentru cunoașterea începuturilor industriei textile din spațiul românesc, dar și pentru istoria prețurilor postavului. Totodată, acestea oferă o prețioasă sursă de informare și pentru lingviștii interesați de istoria limbii române și a arhaismelor de la mijlocul secolului al XIX-lea.

DOCUMENTE

1.

8 ianuarie 1857

Comandiriul pompierilor Capitalii.

No. 8.

1857 enuarie 8.

Onoratalui Sfat Municipal a Capitalii

După cel mai de pe urmă transport a arșânilor de postav vânat, ci au mai avut a da dumnealui vornicu' Mihail Kogălniceanu, cari (i)eri, la 7 a curentii, s-au pri[i]mit de la du(mnea)l(u)i vornicul, iscăliul făcând socoteală cu dumnealui și văzând că au teslimat toate sumă mater[i]jalului înbrăcămintii¹ a doă suti șaisprezăci ranguri de jos din această companie, cuprins în contractul ci dum(nea)lui ari închiet cu respectivul Departament din Lăuntru și, prin urmari, apoi, după o așa definitivă teslimari², iscălitul au și slobozât cuvenita cfitanție de istovire dumisale vornicului, despre cari cu onor să încunoști[i]țază și pi Onoratul Sfat [precum îi desămnat³]⁴.

Colonel,

<de a doua mână, cu altă cerneală, semnătura:>

Bănulescu <m.p.>.

<pe verso, de aceeași mână, cu cerneală maro, socoteala:>

<i>arșâni⁵</i>	<i>verșoagi⁶</i>	<i>primirea</i>
816	–	<i>Adică opt sute șaisprezăci arșâni postav sur de lâneată gan pentru doă suti patru mantali, câti patru arșini de o manta.</i>
1080	–	<i>Adică una mie optuzăci arșâni postav vânat pentru doă suti șaisprezăci mindire și doă suti șaisprezăci perechi pantaloni, câte cinci arșâni de perechi, adică la un mindir cu a¹ lui pantaloni.</i>
67	12	<i>Adică șasăzăci <și șapte>⁷ arșini și doăsprezăce verșoagi postav albastru pentru</i>

<pe f 1r, sus, de a doua mână, cu altă cerneală neagră, data primirii scrisorii la Sfatul Municipal:>

Primit în 8 ghen(a)ri(e) <I>⁸857.

No. 66.

<pe f 1r, marginal, de a treia mână, cu altă cerneală neagră, rezoluția:>

Să se aducă la cunoștința Onoratului Departament.

G(rigori) Dr(ăghi)ci <m.p.>.

<de patra a mână, cu altă c. neagră (aceeași de la semnătura precedentă), semnătura:>

(Iancu ?)⁹ Zagur(ă) <m.p.>.

<de a cincea mână, cu altă c. neagră (aceeași de la semnătura precedentă), semnătura:>

Atan(a)să Gheorghiu cilen <m.p.>.

SJAN Iași, Fond Primăria Iași, ds. nr. 43/1857, f. 1r-v, original, cerneală neagră și maro.

¹ Așa în text.

² teslima = 1. a preda; 2 a livra; 3. a înmâna [MDA2 (2010), apud <https://dexonline.ro/definitie/teslima>]

³ Cuvântul «desămnat», lectură nesigură.

⁴ Formula «precum îi desămnat» a fost scrisă de mâna colonelului Bănulescu, cu aceeași cerneală cu care acesta s-a semnat, însă tot el, imediat după aceasta, a tăiat-o cu o linie.

⁵ «arșin» (din rus. *arșin*) = veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,711 m (*DEX. Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 61).

⁶ «versoc» = unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut în Rusia, egală cu 4,4 cm (MDA2, 2010, apud <https://dexonline.ro/definitie/ver%C8%99oc%20/definitii>).

⁷ Omis, completat după cifra din față.

⁸ Omis.

⁹ Din cei doi frați Zagură, Iordachi a fost șef de secție în Divanul Țării de Jos, iar Iancu a fost director la Judecătoria Iași, iar mai apoi au fost boieriți (Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contimporane*, Cu o prefață analitică de Gh. Ghibănescu, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1892, p. 108-109).

2.

14 ianuarie 1857

La Depart(amentul) Dinlăuntru, no. 60.

1857¹ ghenari(e) 14.

[Din partea]² Dum(i)sale comandiriul³ companiilor⁴ de pompieri, pren adresa sub no. 8, face cunoscut⁵ că⁶ d(umnealui) vornicul Mihalachi Kogălniceanu, cu⁷ cel mai de pe urmă transport de postav vânăt⁸ ce au a trimis⁹ la 7 a curentii [au istovit]¹⁰, au desăvârșit teslimare a¹¹ toată suma matiriealului¹² îmbrăcămintii a doă suti șasăsprezăci ranguri de jos, precum au fost îndatorit prin¹³ contractul [ce d(umnealui) vornicul ari]¹⁴ înche(i)et cu Onorat(ul) Depart(ament) și că au slobozât dum(i)s(ale) vor(ni)cu(lui)¹⁵ și cfitanție de istovire. Deci¹⁶, niști așa înpregiurări, și Sfatul, cu supunire, le aduci la cunoștința Onorat(ului) Dep(a)rt(ament), spre știință și regulă¹⁷.

SJAN Iași, fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 2r-v, original (concept), hârtie albastră, cerneală neagră.

¹ Anul «1857» a fost corectat de mâna care a corectat textul din «1856».

² Formula «din partea» a fost tăiată cu o linie de mâna care a corectat textul.

³ Cuvântul «comandiriul» a fost corectat de mâna care a corectat textul din cuvântul «comandiriului».

⁴ Cuvântul «companiilor» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a corectat textul.

⁵ Formula «face cunoscut» a fost scrisă de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat formula «pri[i]mindu-să încredințare că socotindu-să»

- ⁶ Cuvântul «că» a fost completat de mâna care a corectat textul.
- ⁷ Cuvântul «cu» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat cuvântul «după».
- ⁸ Cuvântul «vânăt» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a corectat textul.
- ⁹ Cuvântul «trimis» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat cuvântul «urmat».
- ¹⁰ Formula «au istovit» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, însă ulterior a fost tăiat cu o linie, de aceeași mână.
- ¹¹ Formula «au desăvârșit teslimare a» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul.
- ¹² Așa în text.
- ¹³ Formula «precum au fost îndatorit prin» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat formula «din comanda pojarnicească cuprins în».
- ¹⁴ Formula «ce d(umnealui) vornicul ari» a fost tăiată cu o linie de mâna care a corectat textul.
- ¹⁵ Formula «și că au slobozât dumisale vornicului» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat formula « în urmarea căriea i-au slobozit».
- ¹⁶ Cuvântul «deci» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a corectat textul.
- ¹⁷ Formula «și regulă» a fost scrisă în continuarea rândului, de mâna care a corectat textul.

3.

17 ianuarie 1857

Departamentul din Năuntru¹

Către Sfat(ul) or(ășenesc) din Capitalie,

Urmând trebu<i>²nța a se ști dacă d(umnealui) colonelul Mihail Kogălnicean(u) au teslimat tot postavul pompieril(o)r³ Capitalii pe anul 1856 și dacă mai ari a lua bani pe acel postav și câț(i) anumi <a luat>² i câț(i) mai sânt a se răspunde, dum(nea)v(oastră) se scrie ca îndată, acum, să dei o listă lămurit(ă).

<de doua mână, cu c. neagră, semnătura:>

Balș <m.p.>,

Secsie I^{ia}.

No. 1005^d.

1857 ghen(a)r(ie) 17.

Șef secsii,

<de a treia mână, semnătura:>

Caranfil <m.p.>

<de a patra mână, numărul de înregistrare și data:>

No. 122.

1857 ghen(a)r(ie) 18.

<sus, de a cincea mână, cu altă cerneală neagră, rezoluția:>

Odată cu înfățișare(a) înștiințării d(umnealui) comandiriului companiilor de pompieri, cuprinzătoare că dum(nealui) vor(ni)cu' M(ihail) Kogălniceanu au teslimat tot materi[i]alul îmbrăcăminteii pompieril(o)r ranguri di gios, va binevoi dum(nealui) casieriul a refera Seansăi dacă dumisali vorn(icului) i s-au slobozât toț(i) banii, câț(i) au avut a lua sau că i să mai cuvine ceva și câț(i) anumi.

G(rigori) Drăghici <m.p.>.

<de a șasea mână, semnătura:>

I(ancu ?) Zagur(ă) <m.p.>.

<de a șaptea mână, semnătura:>

Hri(ste) Ioan <m.p.>.

<de a opta mână, semnătura:>

Atan(a)să Gheorghiu cilen <m.p.>.
<pe verso-ul filei a doua, de altă mână, cu cerneală maro:>

[Referat
1857 ghenari(e) 24 zile

Asupra rezoluții înșămnată în fața aceștie, iscălitul cu onor referează că d(umi)s(ale) vornicul(ui) Mihail Kogălniceanu, pentru postavul trebuitori pentru facire(a) a 216 mundire, 216 părechi pantaloni și a 204 mantali, după prețul ficsat prin contractul ce are închiet cu guvernul, i să cuvine 18.103 lei 60 bani, cursul haznelii⁵, cătră cari mai adăogându-să 2.916 lei, tot cursul haznelii⁵, prețul postavului ce s-au adaos pentru facire(a) mundirilor cu poale, face piste tot 21.019 lei 60 bani, cursul haznelii⁵, din care i s-au slobozit⁶.

SJAN Iași, fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 4r-v, original, cerneală maro și neagră.

¹ Formula «Departamentul din Năuntru» a fost tipărită.

² Omis.

³ Așa în text.

⁴ Numărul «1.005» a fost completat cu altă cerneală maro, de mâna care a scris textul.

⁵ Cuvântul «haznelii» a fost corectat din termenul «pieții».

⁶ Ulterior mâna care a scris acest referat l-a tăiat cu 3 linii verticale, făcute cu aceeași cerneală cu care a scris textul.

4.

24 ianuarie 1857

Referat
1857 ghenari 24 zile

Asupra rezoluții onor(atei) Cameri, înșămnată pe alăturata ofiție a Depart(amentului) din Năuntru cu no. 1.005, iscălitul cu onor referează că d(umnea)l(ui) colonelul, acum vornic, Mihail Kogălniceanu au avut să (i)ei¹ pentru postavul trebuitor pentru facire(a) a 204 mantale, 216 mundire și 216 perechi pantaloni, împreună și cu adaosul la poalile mundirilor, după prețul ficsat prin contractul ce are închiet, și încuviințare(a) Depart(amentului) cu no. 15.647², cu guvernul, sumă¹ de 23.355 lei, cursul pieții, din care au pri[i]mit¹ 20.610 lei. Și au rămas a mai primi 2.745³ lei, cursul pieții.

Casier Eforii,

<de a doua mână, cu cerneală neagră:>

N. Tacu <m.p.>.

<de a treia mână, nr. de înregistrare:>

No. 168.

<pe f 5r, sus și marginal, pe partea dreaptă a foii, de a patra mână, cu cerneală neagră, rezoluția:>

Rezoluții
<1>⁴857 ghen(a)r(ie) 26

Împregiurările referate pren raport să vor aduce la cunoștința Dep(a)rt(amentului), cu⁵ adăogire că, încât privești primire(a) a tot materi[i]alul ce au fost îndatorit d(umnealui) vorn(i)c(ul) Kogălniceanu a da, i s-au raportat supt no. 60, potrivit lămurirei dată de d(umnealui) comandirul.

Șagher⁶ <m.p.>.

SJAN Iași, fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 5r-v, original, cerneală neagră.

¹ Așa în text.

² Formula «și încuviințare(a) Depart(amentului) cu no. 15.647» a fost scris de a doua mână, care a corectat textul și a scris rezoluția, cu cerneală neagră, deasupra rândului.

³ Cifra «2.745» a fost corectată din «2.945».

⁴ Omis.

⁵ Cuvântul «cu» a fost scris deasupra rândului, de aceeași mână care a scris rezoluția, cu aceeași cerneală, după ce a tăiat cuvântul «în».

⁶ Numele «Șagherț», lectură nesigură; poate fi și «Zagherț».

5.

26 ianuarie 1857

Onoratului Depart(ament) din Năuntru

Sfatul Municipal a Capitalei,

Raport

Spre îndeplinire(a) ofiții onor(atului) Depart(ament), cu no. 1005, cu tot respectul să supune la cunoștință că, după lămurirea luată din adresa d(umi)s(ale) comandiriului pompierilor cu no. 8, d(unnea)l(ui) vornicul Mihail Kogălniceanu au răspuns deplin câtime(a) postavului ce au fost dator a da pentru facire(a) a 204 mantali, 216 mândire și 216 părechi pantaloni, precum și adaosul pentru poalile mândirilor, precum s-au adus la cunoști[i]nța onor(atului) Depart(ament) și prin raport(ul) no. 60. Iar prețul ce i să cuvine pentru acel material, după costul unui arșin ficsat prin contractul ce are închiet cu guvernul și încuviințare(a) onor(atului) Depart(ament) cu no. 15.647, este de douăzăci și trii mii trii sute cincizăci și cinci lei¹, cursul pieții, din care au și pri[i]mit douăzăci mii șasă sute zăce² lei; și au rămas a mai pri[i]mi două mii șapte³ sute patruzăci și cinci lei⁴, cursul pieții.

Prez(ident),

<de a doua mână, cu cerneală neagră, semnătura:>

*Grigore Drăghici agă*⁵ <m.p.>.

Secretar,

*Alecsandrescu*⁶ <m.p.>.

*No. ...*⁷.

1857 ghenari(e) 26.

<de a treia mână, cu cerneală maro, nr. de înregistrare:>

No. 116.

1856 ghenar(ie) 26.

SJAN Iași, Fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 6r-v, original, cerneală maro.

¹ Formula «douăzăci și trii mii trii sute cincizăci și cinci lei» a fost subliniată în original, de mâna care a scris textul.

² Formula «douăzăci mii șasă sute zăce» a fost subliniată în original, de mâna care a scris textul.

³ Cuvântul «șapte» a fost corectat din «nouă».

⁴ Formula «două mii șapte¹ sute patruzăci și cinci lei» a fost subliniată în original, de mâna care a scris textul.

⁵ Semnătura «Grigore Drăghici agă» a fost tăiată ulterior, cu o linie făcută cu cerneală maro.

⁶ Semnătura «Alecsandrescu» a fost tăiată ulterior, cu o linie făcută cu cerneală maro.

⁷ Loc lăsat necompletat.

6.

28 ianuarie 1857

Zapiscă a Secției I^a.

*No. 1.843*¹.

1857 ianuarie 28 zile.

Lămurirea dată cu raportul no. ...² nu este îndestulătoare, trebuind a să cunoaște: 1^{iu} câtimea postavului în totu ce s-au luat; 2^{lea} ce prețu au alcătuit, cât și sub ce cvitanță au dat dumis(ale) colonelului Mihail Kogălniceanu. Secția I^a din Departamentul din Năuntru, după însărcinarea presudstfiei³, poștește pe canțelaria acii Eforii de a da îndată asemine(a) lămurire.

P(entru) Șef secției

<de a doua mână, cu cerneală neagră, nr. secției și semnătura:> în(tâ)ia,
Gheor(ghe) Balș <m.p.>.

<iar de prima mână, cu aceeași cerneală, adresa:>

Să cuvine Canțilerii⁴ Eforiei de Capitalie.

<de a treia mână, cu altă cerneală maro, rezoluția:>

No. 215.

Primit 29 ghe<narie>⁵.

Prin zapiscă se va da lămuririle cerute!

Secret(ar), Alexandrescu <m.p.>.

SJAN Iași, Fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 9r, original, cerneală neagră.

¹ Numărul «1.843» a fost scris de a doua mână.

² Loc lăsat necompletat.

³ presustvie = 1. sală de judecată la tribunal; 2. tribunal [*MDA2 (2010)*, apud <https://dexonline.ro/definitie/presustvie/definitii>]

⁴ Cuvântul «Canțilerii» a fost adăugat ulterior, de a doua mână, a lui Georg(e) Balș.

⁵ Rupt.

7.

29 ianuarie 1857

Departamentul din Năuntru¹

Sfatului Orășienescu din Capitalie,

Să răspunde la raportul Sfatului cu no. 116 că acii doă mii șapte sute patruzeci și cincis² lei, ce arată că mai are a da pe postavul pompierescu, să-i tri[i]mată îndată la Depart(ament), urmând a să da Eforiei de Neamțu în socoteala datoriei d(umi)sale colonelului Kogălniceanu.

<de doua mână, cu c. neagră, semnătura:>

Balș <m.p.>.

Secția I^a.

No. 2.059³.

1857 ianuarie 29 zile.

Iași.

<de a patra mână, cu cerneală maro, nr. de înregistrare și rezoluția:>

No. 218.

Primită în 29 ghenari(e).

Grabnice.

<de a cincea mână, cu cerneală neagră, rezoluția:>

În 30 ghen(a)ri(e)

Din casieriu va binivoi a împlini poronca de față.

Șef Secției,

<de a treia mână, cu cerneală neagră semnătura:>

Caranfil <m.p.>.

G(rigori) Drăghici <m.p.>.
<de a șasea mână, semnătura:>
I(ancu ?) Zagur(ă) <m.p.>.
<de a șaptea mână, semnătura:>
Hri(ste) Ioan <m.p.>.
<de a opta mână, semnătura:>
Atan(a)să Gheorghiu cilen <m.p.>.

SJAN Iași, Fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 7r, original, cerneală neagră.

¹ Formula «Departamentul din Năuntru» a fost tipărită.

² Formula «doă mii șapte sute patruzeci și cinci» a fost subliniată în original, de mâna care a scris textul.

³ Numărul «2.059» a fost scris de a doua mână.

8.

29 ianuarie 1857

*Departamentul din Năuntru*¹
Sfatului Orășăenescu din Capitalie,

Cu raportul sfatului no. 134, pri[i]mindu-să la Depart(ament) suma de 2.745 lei, în cursul pieții, rămășată din prețul postavului pompierilor Capitaliei, ce ave(a) a mai lua d(umnea)lui vor(ni)c(ul) Mihalachi Kogălniceanu, i să faci cunoscut.

<de a doua mână, cu cerneală neagră, semnătura:>

Balș <m.p.>.

Secsiei I^{ea}.
No. 2.192².
1857 ghenari(e) 29 zile.
Iași.

Șef Secsiei,
<de a treia mână, cu cerneală neagră semnătura:>
Caranfil <m.p.>.

<de a patra mână, cu cerneală maro, nr. de înregistrare:>

No. 228.

<de a cincea mână, a lui Grigori Drăghici, cu cerneală neagră, rezoluția:>

Primît în I^{iu} fevr(uarie).

Spre știință.

G(rigori) Drăghici <m.p.>.

<de a șasea mână, semnătura:>

Hri(ste) Ioan <m.p.>.

<de a șaptea mână, semnătura:>

Atan(a)să Gheorghiu cilen <m.p.>.

SJAN Iași, fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 11r-v, original, cerneală neagră.

¹ Formula «Departamentul din Năuntru» a fost tipărită.

² Numărul «2.192» a fost scris de a doua mână.

9.

30 ianuarie 1857

No. 134¹.

La Depart(amentul) din Năuntru.
1857 ghenar(ie) 30.

Spre împlinire(a)² celor poronciti prin ofiția onorat(ului) D(e)par(tament)³ no. 2.059, Sfatul acesta, cu tot răspectul [odată cu aceasta]⁴, tri[i]miti sumă de⁵ doă mii șapte suti patruzăci și cinci lei, în cursul pieții, ci ari a mai lua di la Ec(selenția)S(a)⁶ d(umnea)lui vorn(icul) Mihail⁷ Kogăln(i)ceanu, rămășița din banii postavului dat de d(umnea)lui la comanda di pompieri, făcându-să rugătoari ceriri ca de a lor pri[i]miri să să poroncească cui să cuvini a iscăli în condica contabilității.

SJAN Iași, fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 8r, original (concept), cerneală neagră.

¹ Numărul «134» a fost scris de a doua mână.

² Așa în text.

³ Formula «onoratului Departament» a fost scrisă de a doua mână, a lui Grigori Drăghici, cu cerneală neagră, deasupra rândului.

⁴ Formula «odată cu aceasta» a fost tăiată de mâna care a conceput textul.

⁵ Formula «sumă de» a fost scrisă de a doua mână, a lui Grigori Drăghici, cu cerneală neagră, deasupra rândului, după ce a tăiat cuvântul «banii».

⁶ Formula «Ec(selenția)S(a)» a fost completată de a doua mână, a lui Grigori Drăghici, cu cerneală neagră, deasupra rândului, după ce a tăiat formula «acest Sfat».

⁷ Formula «vornicul Mihail» a fost completată de a doua mână, a lui Grigori Drăghici, cu cerneală neagră, deasupra rândului.

10.

30 ianuarie 1857

Zapiscă

No. 129².

1857 ghenar(ie) 30².

Spre împlinire(a)³ ceririi onoratii secții, cuprins<ă>⁴ în zapisca de supt³ no. 1843, canțaleriia³ Sfa<tu>⁵ lui Munițpal a³ Capitaliei, cu toată cinste(a), împărțășăști următoarili științi:

După buget, precum și după contract(ul) închi<et de>⁵ onoratul Departament cu dumnialui colonelul Mihail Kogălniceanu la 16 no(i)emv(rie) 1853, dumn<ea>⁶ lui Kogălniceanu au fost îndatorit⁷ a teslima⁸ în totul 810 arșâni postav vânăț p<en>⁴tru 216⁹ mundiri și a pantalonilor, a 12 lei, cursul haznelii, pentru un arșân¹⁰, precum și adaosul de postav încuviințat de onoratul Departament, cu ofiția no. 15.647, pentru poalili mundirilor [a 12 lei, cursul haznelii, pentru un arșân]¹¹, 86 arșâni 10 verșoaci postav albastru pentru vipișce, apoleturi¹² și guleri, iarăș(i) a 12 lei cursul haznelii pentr<u>⁴ un arșân și 816 arșâni postav sur pentru mantali, a 9 lei cursul haznelii pentru un <ar>⁴șân, pentru cari postav cuvenindu-să <a>⁴ să da dumisali:

	lei	bani	
	7.344 ¹³	[60] ¹⁴	pentru postavul sur de mantali.
	<9> ¹⁵ .720	–	pentru postavul vânăț de mindiri și pantalonii.
	<17.06> ¹⁶ 4	–	
<f. 10v>	17.064	–	suma urmi.
	1.039	60	pentru postavul albastru de vipișce și guleri.
	2.916	–	pentru adaosul postavului di poali.
	2.335	60	avansul acestora de la a Haznelii, la cursul pieții.
	23.355	–	pisti tot ¹⁷ , în cursul pieții.
	<20> ¹⁸ 610	–	să scad ce i s-au răspons.
	2.745	–	și rămân, a i să mai răspondi aceștiia [în priiviri] ¹⁹ , că, după științili primiti de la d(umnea)lui comandirul di

			<i>pompieri, dumisalii Kogălniceanu au [istovit]²⁰ trădat toată soma postavului ci au fost îndatorit²¹.</i>
--	--	--	---

Să cuvini onoratii Secției Iⁱⁱⁱ din Depart(amentul) din Năuntru.

SJAN Iași, fond Primăria Iași, dosar 43/1857, f. 10r-v, original (concept), cerneală neagră.

¹ Numărul «129» a fost scris de a doua mână.

² Numărul «30» a fost scris de a doua mână, după ce a tăiat numărul «29».

³ Așa în text.

⁴ Rupt.

⁵ Șters.

⁶ Rupt și șters.

⁷ Formula «au fost îndatorit» a fost completată de a doua mână, a lui Grigori Drăghici, cu cerneală neagră, deasupra rândului, după ce a tăiat formula «după încredințările date dumnialui comandiriul de pompieri».

⁸ Corectat din «teslimat».

⁹ Numărul «216» a fost scris deasupra rândului, cu cerneală neagră, de mâna care a conceput textul.

¹⁰ Formula «a 12 lei cursul haznelii pentru un arșân» a fost scrisă deasupra rândului de mâna care a alcătuit textul.

¹¹ Formula «a 12 lei cursul haznelii pentru un arșân» a fost tăiată de mâna care a scris textul.

¹² Așa în text pentru «epoleți».

¹³ Suma «7344» a fost corectată de mâna care a scris textul din cifra «7512». Pentru ultimele două cifre ale sumei inițiale, «7512», lectura e nesigură.

¹⁴ Numărul «60» a fost tăiat cu o linie, folosind aceeași cerneală, de mâna care a scris textul.

¹⁵ Rupt. Completat după suma de pe verso.

¹⁶ Rupt. Completat prin adunarea celor două sume de mai sus.

¹⁷ Formula «piste tot» a fost scrisă după ce s-a tăiat «s-au convenit».

¹⁸ Rupt. Completat prin scăderea diferenței din suma inițială.

¹⁹ Formula «în priiviri» a fost tăiată de mâna care a scris textul.

²⁰ Cuvântul «istovit» a fost tăiat de mâna care a scris textul.

²¹ Fragmentul «[în privire] că după științele [...] ci au fost îndatorit» a fost adăugat ulterior, cu altă cerneală, de mâna care a scris textul.

*A FEW DOCUMENTS REGARDING THE SUPPLY OF THE CLOTH FOR THE FIREMEN'S
UNIFORMS BY THE FACTORY OF MIHAIL KOGĂLNICEANU
FROM TÂRGU NEAMȚ (1857)*

(Abstract)

From the moment he obtained guarantees from the authorities that the state will order the necessary supplies for the servants uniforms, Mihail Kogălniceanu made huge efforts to build this enterprise in Târgu Neamț. Thus, on November 16, 1853, the entrepreneur signed a contract, by which he accepted to supply the Ministry of the Interior of Moldava with materials for making the uniforms of the firemen of Iasi.

This factory started its production in 1855. From these documents, I prove that, in 1856, the Târgu Neamț Cloth Factory produced postav and supplied it to the Municipal Council of Iasi. As such, on January 7, 1857, Mihail Kogălniceanu managed to complete and supply the last quantities of the goods that had been ordered. However, the state authorities did not immediately release the sums stipulated in the contract and they took several measures to verify that the order had been indeed sent to the firefighters. Only when the central authorities of the Principality of Moldavia were convinced that Mihail Kogălniceanu had fulfilled all his contractual obligations, the payment of the money was made by the Town Hall of Târgu Neamț, where the politician had his cloth factory.

CORESPONDENȚA AUTORITĂȚILOR PRINCIPATULUI MOLDOVEI CU PRIVIRE LA NEPREDAREA DE CĂTRE MIHAIL KOGĂLNICEANUL A POSTAVULUI CONTRACTAT PENTRU CONFEȚIONAREA UNIFORMELOR TRUPELOR GENIU

Mihaela Ana PETRESCU*

Cuvinte cheie: documente, postav, fabrică, contract, trupe de geniu

Keywords: documents, cloth, factory, contract, genius troops

La Arhivele Naționale din Iași se păstrează un mănunchi de opt documente, scrise în grafie latină, referitoare la tipurile de postav care se produceau în fabrica lui Mihail Kogălniceanu de la Târgu Neamț. Astfel, aceste scrisori arată că se producea postav de mai multe culori – sur, albastru, vânăt și vișiniu – pentru îmbrăcămintea soldaților, dar și pături de postav, numite cergi.

În același timp, aceste izvoare dovedesc și încercarea omului politic amintit de a amâna în mod nejustificat îndeplinirea obligațiilor asumate. Astfel, încă din anul 1859¹, potrivit contractului încheiat cu autoritățile Principatului Moldovei, el ar fi trebuit să predea magaziei batalionului de geniu din Iași postavul care i se comandase. Era vorba de 425 arșini de postav sur de mantale, 1.614 arșini postav albastru pentru pantaloni, 1650 arșini 9 ⁷/₂₅ verșoage postav vânăt pentru mundire, 37 arșini postav vișiniu și de 684 cergi necesare dormitoarelor în care erau încartiruiți militarii.

Deși Ministerul Lucrărilor Publice l-a rugat prin „mai multe adrese”² să-și onoreze aceste obligații contractuale, profitând de faptul că a avut un rol major în alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Principatelor Unite și a început să desfășoare o activitate politică prodigioasă, Mihail Kogălniceanu nu și-a respectat contractul pentru care fusese plătit din bani publici.

Ca atare, dată fiind „nevoia ce se simte de acele materiale”, la 10 iulie 1861, ministrul Lucrărilor Publice îl ruga pe omologul său de la Interne să-l oblige pe antreprenor să furnizeze postavul necesar îmbrăcămintei soldaților. În aceste condiții, patru zile mai târziu, ministrul de Interne solicita prefectului orașului Iași „să stăruiască către dumnealui antreprenorul a îndeplini condițiile contractului”.

Cu toate acestea, nici la 6 octombrie 1861 Mihail Kogălniceanu nu a predat Ministerului Lucrărilor Publice al Moldovei cantitățile de postav amintite, așa încât acesta din urmă și-a reînnoit rugămintea către ministrul de Interne de „a lua toate măsurile energice ce reclamă grava necesitate de lucrurile contractate”, căci conducerea batalionului de geniu făcuse „neconținute stăruinți”, deoarece „trainicia strailoru <soldaților> în curând are a espira”.

Prin urmare, la 11 octombrie 1861, Ministerul de Interne cerea din nou prefectului „Capitaliei” să-l silească pe antreprenorul amintit a îndeplini condițiile contractuale.

Doar că sosirea anotimpului rece a făcut ca, în aceeași zi, Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei să revină cu o nouă solicitare adresată Ministerului de Interne, prin care-l ruga stăruitor să ia „grabnice și energice măsuri pentru a se trăda de cătră domnul antreprenoru materialul de postavu și cergile ce datorește, aflându-se soldații în cea mai mizerabilă și de jălitu stare”.

Ca atare, la 12 octombrie, P.D. Focșa a cerut insistent prefectului să aducă neîntârziat întru împlinire acest ordin.

Din acest motiv, la 30 noiembrie 1861, Secția îndeplinitoare din cadrul Prefecturii capitalei Iași a solicitat ministrului de Interne să i se precizeze „câți anumi și ce felu de material ari a mai da domnul Kogălniceanu”, pentru că dacă acesta nu și-ar fi îndeplinit sarcinile asumate nici de această dată, urma să fie executat silit.

Deși la 11 decembrie 1861 s-au cerut aceste informații ministrului Lucrărilor Publice, corespondența legată de dotarea trupelor de geniu a încetat, semn că, în fața executării silite, Mihail Kogălniceanu s-a văzut nevoit să-și achite datoriile contractuale.

* Liceul teoretic „Ion Nistor”, Vicovul de Sus, jud. Suceava.

¹ Vezi *infra*, doc. nr. 3.

² Vezi *infra*, doc. nr. 1.

Totodată, din aceste scrisori se observă că Mihail Kogălniceanu mai trebuia să înapoieze Ministerului Lucrărilor Publice al Moldovei suma de 3.450 lei și 15 % bani, pe care o primise peste prețul acestor materiale, căci, în acea vreme, statul nu cumpăra bunuri decât la prețul pieței.

Așadar, acest mănunchi de documente ilustrează că la mijlocul secolului al XIX-lea, autoritățile statului român nu puteau fi împiedicate să-și îndeplinească atribuțiile nici măcar când era vorba de vreuna dintre cele mai proeminente figuri politice din acea vreme.

Cu acest prilej, mulțumim încă o dată domnului Arcadie M. Bodale pentru ajutorul dat în descifrarea fragmentelor și semnăturilor în chirilică.

DOCUMENTE

1.

10 iulie 1861

Principatele Unite
Ministeriul Lucrărilor Publice al Moldovei
Secțiunea II¹
No. 4.045²
Iași, în 10. iulie³ 1864¹⁵.

Domnule Ministru,

Prin mai multe adrese, s-au făcut invitare d(umnealui) Mihail Cogălniceanu⁶, antreprenorul furniturii materi[e]alelor de îmbrăcăminte⁷ și echipamente a<le>⁸ soldaților Corpului de geniu, ca să trade(i)e⁹ la magasia⁷ Corpului restul, după contractu' de materiale⁷ care sunt: 425 arșini¹⁰ postavu sur de mantale, 1.614 arșini postavu albastru pentru pantaloni, 1650 arșini 9 7/25 verșoage¹¹ postav vânăt pentru mundire¹³, 684 cergi, 37 arșini postav vișiniu și a în[n]apoi⁷ Ministe<rului>⁸ 3.450 lei 15 % bani, pri[i]miț<i>⁸ mai mult, peste ace<ea>⁸ ce i se cuvine. Subscrisul însă, văzând întârziere(a) ce pune d(umnealui) Cogălniceanu⁶ și având în vedere nevoea⁷ ce se simte de acele materiale⁷, are onoare a se adresa D(umnea)v(oastră), rugându-vă, D(omnule) Ministru, să binevoiiți a îndatori pe d(umnealui) antreprenor⁸ ca să trade(i)e⁹ cât mai în grabă la magasia⁷ Corpului de geniu materialele⁷ ce datorește, precum și citata somă, de 3.450 lei 15 % bani.

Primiți, vă rog, încredințari⁷ osebitei mele considerații.

Ministru

<de a doua mână, cu altă cerneală, în grafie chirilică, semnătura:>

S. Calim(ah)¹⁴ <m.p.>.

<iar de prima mână, care a scris textul, cu aceeași cerneală, semnătura:>

D.D. A. Lupașcu¹⁵ <m.p.>.

Șef secșii,

<de a treia mână, cu altă cerneală, în grafie latină, semnătura:>

Verghi <m.p.>.

<iar de prima mână, care a scris textul, adresa:>

Domniei Sale, D(omnului) Ministru de Interne.

<de a patra mână, numărul de întregistrare:>

No. 17.972.

<de a cincea mână, numărul de întregistrare:>

No. 3.591.

<de a șasea mână, cu cerneală neagră, rezoluția:>

S<ecția>⁸ III, iulie 11

Cu copie de pe acest adres, să va invita pe d(umnealui) prefect al Capitaliei să stăruiască către d(umnealui) antreprenorul a deplini⁷ condițiile contractului.

SJAN Iași, Fond Ministerul de interne-B, dosar 485/1861, f. 2r-v, orig., cerneală neagră.

¹ Numărul «II» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

² Numărul «4.045» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

³ Data «10 iulie» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

⁴ Antetul « Principatele Unite/Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei/Secțiunea .../No. .../Iașii, în ... 186» a fost tipărit.

⁵ Cifra «1» de la anul 1861 a fost completată cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

⁶ Așa în text pentru «Kogălniceanu».

⁷ Așa în text.

⁸ Omis.

⁹ Așa în text pentru «predea».

¹¹ «arșin» (din rus. *arșin*) = veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,711 m (*DEX. Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 61. În continuare: *DEX*, ed. 1998).

¹² «verșoc» = unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut în Rusia, egală cu 4,4 cm (*MDA2*, 2010, *apud* <https://dexonline.ro/definitie/ver%C8%99oc%20/definitii>).

¹³ mundir = tunică (*DEX*, ed. 1998, p. 661).

¹⁴ «Calimah», lectură nesigură.

¹⁵ «A. Lupașcu», lectură nesigură.

¹⁶ La semnătură sunt doar aceste inițiale.

2.

14 iulie 1861

La D(umnealui) Prefect al Capitaliei.

No. 14.778.

1861 iulie 14¹.

De pe adresa sub no. 4.045, ce am pri[i]mit de la D(umnealui) Ministru' al Lucrărilor Publice, tri[i]meșindu-vă întocma' cop<i>²e, spre a vă lămuri de mijlocire(a) ce D(umnealui) Ministru' face a se îndatori pe d(umnealui) Mihai Cogălnicianul³, antreprinorul furniturii materialelor⁴ de îmbrăcăminte și echipamente a⁴ soldaților Corpului de geniu, a trăda⁵ restul unor asemine(a) materiale, după contract, și ia înapoi⁴ banii ce ar fi pri[i]mit mai mult decât i s-ar fi convenit.

Vă invit, D(omnu)le Prefect⁴, ca să stăruieți cătră d(umnealui) antreprinorul a deplin⁴ condițiile contractului.

SJAN Iași, fond Ministerul de interne-B, dosar 485/1861, f. 3r-v, orig., hârtie albastră, cerneală neagră.

¹ Numărul «14» a fost corectat de a doua mână din «12».

² Omis.

³ Așa în text pentru «Kogălniceanu».

⁴ Așa în text.

⁵ Așa în text pentru «preda».

3.

6 octombrie 1861

Principatele Unite.

Ministeriul Lucrărilor Publice al Moldovei.

Secțiunea II¹.

No. 6.001².

Iașii, în 6 octombrie³ 186⁴ 1⁵.

Domnule Ministru,

D(umnealui) Mihail Kogălniceanu, antreprenoru' a furnitureri postavului și a cergiloru în trebuința⁶ corpului de geniu, nici până acum nu au tradat⁷ cuantitatea contractată în magazinulu⁶ batalionului. Temere(a) ca nu cumva când s-ar prezenta necesitatea să nu se afle postavu în deposit⁶, mai alesu când terminu⁶ trainiciei strailoru⁶ în curând are a espira⁶, precum și necontenitele stăruinți⁶ a Batalionului motivează pe subscrisul a vă ruga să binevoiți, D(omnule) Ministru, a lua toate măsurile energice ce reclamă grava necesitate⁸ de lucrurile contractate și consecuințele⁶ la care ar duce lipsă de acele lucruri și a îndatori pe d(umnealui) antreprenor a furnitureri postavului⁹ și a cergeloru⁶ la contractul închieț⁶, cu termin ce au trecut acum de doi ani.

Binevoiți D(omnule) Ministru a pri[i]mi încredințare(a) preaosebitei mele considerații.

Ministru,

<de a doua mână, cu altă cerneală, semnătura:>

C. Suțu <m.p.>.

D.D. A. Lupașcu¹⁰ <m.p.>.

Șef secșii,

<de a treia mână, cu altă cerneală, semnătura:>

Verghi <m.p.>.

<iar de prima mână, care a scris textul, adresa:>

Domnului Ministru de Interne

<de a patra mână, numărul de întregistrare:>

No. 26.335.

<de a cincea mână, numărul de întregistrare:>

No. 5.215.

<de a șasea mână, cu cerneală neagră, rezoluția:>

S<ecția>¹¹ III, oct(ombrie) 6.

Cu tri[i]metire de copie de pe adresa de față, să va invita pe d(umnealui) pref(ect) al Capitaliei ca să îndatoreze pe d(umnealui) antreprinorul a deplini neîntârdzizat condițiile contractului său.

...¹² <m.p.>.

SJAN Iași, fond Ministerul de interne-B, dosar 485/1861, f. 7r, orig., cerneală neagră.

¹ Numărul «II» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

² Numărul «6.001» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

³ Data «6 octombrie» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

⁴ Antetul « Principatele Unite/Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei/Secțiunea .../No. .../Iașii, în ... 186» a fost tipărit.

⁵ Cifra «1» de la anul 1861 a fost completată cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

⁶ Așa în text.

⁷ Așa în text pentru «predat».

⁸ Subliniat în textul original.

⁹ Cuvântul «postavului» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de aceeași mână care a alcătuit textul.

¹⁰ «A. Lupașcu», lectură nesigură.

¹¹ Omis.

¹² Semnătură indescifrabilă.

4.

11 octombrie 1861

La Domnul Prefect al Capitaliei.

No. 21.725.

1861 octomvrie 11.

Adresa sub no. 6.601, ce amu pri[i]mit de la Domnul Ministru al Lucrărilor Publice, prin cari reclamă asupra Domnului Mihail Cogălnicianu¹ pentru nitrădare(a)² postavului și a cergilor contractate cu d(umnealui) pentru³ Corpulu⁴ de geniu, v-o comunicu în copie D(umnealui) Prefectu⁵. Vă invit [domnule prefect]⁶ ca să îndatoriți pe d(umnealui) antreprinorul a deplini niintârziat condițiile⁷ contractului său⁸.

SJAN Iași, fond Ministerul de interne-B, dosar 485/1861, f. 8r-v, orig. (concept), hârtie albastră, cerneală neagră.

¹ Așa în text pentru «Kogălniceanu».

² Așa în text pentru «nepredarea».

³ Formula «prin cari reclamă asupra Domnului Mihail Cogălnicianu pentru nitrădare(a) postavului și a cergilor contractate cu d(umnealui) pentru» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat formula «comunicându-o d(umnea)v(oa)s(tră) în copie, spre a vă lămuri de mijlocire(a) ce face, a se îndatorii pe d(umnealui) antreprinorul furnitureri postavului și a cergilor».

⁴ Cuvântul «Corpulu» a fost corectat din «Corpului».

⁵ Formula «vă comunică în copie D(umnealui) Prefectu» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat formula «la deplinire condițiilor contractului și».

⁶ Formula «domnule prefect» a fost tăiată cu o linie de mâna care a corectat textul.

⁷ Formula «a deplini niintârziat condițiile» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat formula «a trada asemenea(a) materi[i]al potrivit».

⁸ Cuvântul «său» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a corectat textul, după ce a tăiat formula «ce au închietu».

5.

11 octombrie 1861

Principatele Unite.

Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei.

Secțiunea II¹.

No. 6.747².

Iașii, în 11 octombrie³ 1864¹⁵.

Domnule Ministru,

Neurmatile cereri a Batalionului de geniu îndeamnă pe subscrisul a vă re<în>⁶ noi mijlocirile sale pentru ezeutarea⁷ contractului cu d(umnealui) Cogolnicianu⁸, rugându-vă să binevoiți, Domnule Ministru, a lua grabnice și energice măsuri pentru a se trăda⁹ de cătră domnul antreprinoru materialul de postavu și cergile ce datorește, aflându-se soldații în ce(a) mai mizerabilă și de jălitu stare.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, încredințarea osebite mele considerații.

Ministru,

<de a doua mână, cu altă cerneală, semnătura:>

C. Suțu <m.p.>

Șef secției,

<de a treia mână, cu altă cerneală, semnătura:>

Verghi <m.p.>.

<iar de prima mână, care a scris textul, adresa:>

Domniei sal[l]e, Domnului Ministru de Interne.

<de a patra mână, numărul de întregistrare:>

No. 27.028.

<de a cincea mână, numărul de întregistrare:>

No. 5.381.

<de a șasea mână, cu cerneală neagră, rezoluția:>

S<ecția>⁶ III, oct(ombrie) 12.

Să va repeta d(umnea)lui Pref(ect) al Capitaliei oficia sub no. 21.725 spre au aduce neîntârdziet întru împlinire.

P.D. Focșa <m.p.>.

<la f. 14v, în chirilică, însemnarea arhivistică:>

Kocălnicianu⁸.

SJAN Iași, fond Ministerul de interne-B, dosar 485/1861, f. 11r-v și f. 14v, orig., cerneală neagră.

¹ Numărul «II» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

² Numărul «6.747» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

³ Data «11 octombrie» a fost completat cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

⁴ Antetul « Principatele Unite/Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei/Secțiunea .../No. .../Iașii, în ... 186» a fost tipărit.

⁵ Cifra «1» de la anul 1861 a fost completată cu cerneală maro, de mâna care a scris textul.

⁶ Omis.

⁷ Așa în text.

⁸ Așa pentru «Kogălniceanu».

⁹ Așa în text pentru «preda».

6.

<după 11>¹ octombrie 1861

La Domnul Prefect al Capitaliei.

No. 22.272.

1861 octomvrie, <după 11>¹.

Din motivul adresii ce din nou am primit de la Domnul Ministru al Lucrărilor Publice, sub no. 6.747, prin care mijlocești ezeutaria² contractului închiet² cu domnul Mihail Cogălnicianu³ pentru trădaria⁴ postavului și a cergilor trebuitoare la⁵ Corpul⁶ de geniu, vă repetu, Domnule Prefect, officia sub no. 21.725 și vă invit a o aduce⁷ neîntârdzietu întru împlinire.

SJAN Iași, fond Ministerul de interne-B, dosar 485/1861, f. 12r-v, orig. (concept), hârtie albastră, cerneală neagră.

¹ Datat după doc. nr. 5, care are nr de înregistrare. «6.747», amintită mai jos.

² Așa în text.

³ Așa pentru «Kogălniceanu».

⁴ Așa în text pentru «predarea».

⁵ Formula «trebuitoare la» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a redactat textul.

⁶ Cuvântul «corpul» a fost corectat din «corpului».

⁷ Cuvântul «aduce» a fost scris deasupra rândului, de mâna care a redactat textul, după ce a tăiat cuvântul «îndeplini».

7.

30 noiembrie 1861

Principatele Unite.

Prefectura Capitalii.

Secția îndeplinitoare.

Biuroul II.

No. 16.816.

Iașii, în 30 no(i)emvri(e) <1>¹861.

Domnule Ministru,

Prefectura, după pri[i]mire(a) adresului Domniei Voastre, no. 21.725, au făcut legiuitele încunoștințării domnului Mihail Cogălniceanu² pentru a trăda postavul și cergile pretinsă de Domnul Ministru al Lucrărilor Publice, însă dacă ar urma a se executa³ la deplinirea³ condițiilor contractului, Prefectura nu cunoaște cu câtu anume rest d(omnul) Cogălniceanu² mai datorești. Și așa pri[i]vire, subscrisul, cu respect, vă roagă să binevoiți a lămuri câtîmea.

Binevoiți, vă rog, Domnule Ministru, a pri[i]mi cu această ocazie încredințare(a) osăbitului meu respectu ce vă păstrez.

<de a doua mână, cu altă cerneală, în grafie chirilică, semnătura:>

Alex(andru) Beldi(man) <m.p.>

<de a treia mână, cu altă cerneală, semnătura:>

D. Donici⁴ <m.p.>.

Șef s(e)cției,

...⁵ <m.p.>.

<iar de prima mână, care a scris textul, adresa:>

Domniei Sale, Domnului Ministru Interior

<de a patra mână, cu cerneală neagră, în grafie chirilică, rezoluția:>

S<ecția>¹ III, 5 dechemvrie.

Să să facă poftire Minist(erului) Lucrărilor Publice ca să arăte anume câti anumi și ce felu de material ari a mai da dom(nul) Kogălnicianu, după contractul ce ari înche(i)et³ cu acel Minist(er)¹, după cari, apoi, să va da Pref(ectului) lămurire ce ceri.

...⁵ <m.p.>.

<de a cincea mână, numărul de întregistrare:>

No.32.098.

<de a șasea mână, numărul de întregistrare:>

No. 6.304.

SJAN Iași, fond Ministerul de interne-B, dosar nr. 485/1861, f. 15r-v, orig. cerneală neagră.

¹ Omis.

² Așa pentru «Kogălniceanu».

³ Așa în text.

⁴ Semnătura «D. Donici», lectură nesigură.

⁵ Semnătură indescifrabilă.

8.

11 decembrie 1861

La D(umnealui) Ministru a Lucrărilor Publice.

No. 26.917.

1861 decemvri(e) 11.

D(umnealui) Prefect al Capitaliei, prin raportul sub no. 16.816, arătându-mi că au făcut d(umnea)lui Cogălnicianul¹ legiuitile încunoști[i]nțări pentru a trata², conform condiți<i>³lor contractului di antreprize, postavul și cergile trebuitoare Corpului de geniu, cere, totodată⁴, a i să da lămurire ce anume material datorește d(omnu) Cogălnicianul¹.

Vă rog dar, D(omnu)le Ministru, să-mi comunicați lămurire câtă anume sumă și ce fel de material are a mai da d(omnu)l Cogălnicianul¹ după contract, ca să⁵ o transmită⁶ Prefecturei, spre a o ave(a) în pri[i]vire.

SJAN Iași, fond Ministerul de interne-B, dosar 485/1861, f. 16r-v, orig. (concept), hârtie albastră, cerneală neagră.

¹ Așa pentru «Kogălniceanu».

² Așa în text pentru «preda».

³ Omis.

⁴ Cuvântul «totodată» a fost scros deasupra rândului, de mâna care a alcătuit textul.

⁵ Formula «ca să» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a redactat textul, după ce a tăiat formula «spre a».

⁶ Cuvântul «transmită» a fost corectat din «transmiti».

*THE LETTERS OF THE AUTHORITIES OF THE PRINCIPALITY OF MOLDAVIA
REGARDING THE FAILURE DELIVERY OF MIHAIL KOGĂLNICEANU FOR MAKING THE
UNIFORMS FOR THE GENIUS TROOPS*

(Abstract)

At the National Archives in Iasi, there are eight documents, written in Latin alphabet, related to the types of cloth produced in Mihail Kogălniceanu's factory from Târgu Neamț. It is a multi-colored cloth - gray, blue, bluish and burgundy - for the soldiers' clothing, as well as cloth blankets, called cergi.

Taking advantage of the fact that he had a major role in the election of Alexandru Ioan Cuza as lord of the United Principalities, Mihail Kogălniceanu did not respect his contract for which he had been paid from public money and, unjustifiably, postponed the fulfillment of the assumed obligations.

Only in the face of enforced execution, Mihail Kogălniceanu accepted to respect his contractual debts, which illustrates that, in the middle of the 19th century, the authorities of the Romanian state could not be prevented from fulfilling their duties even if it was involved one of the most important political personality of that time.

**BUNURILE EDIFICIULUI BISERICESC „TĂIEREA CAPULUI SF. IOAN
BOTEZĂTORUL” APARTINÂND MĂNĂSTIRII SECU DIN 1920**

Valentin IOAN*

Cuvinte cheie: obiecte, inventar, veșminte, biserică

Keywords: objects, inventory, cross, vestments, church

La scurt timp după Primul Război Mondial, în data de 21 iunie 1920, la Mănăstirea Secu, avându-l ca stareț pe arhimandritul Ilarion Bălăiță, avea să fie întocmit inventarul averii mobile și imobile. Această activitate s-a realizat în prezența lui Ghe. Popescu, în calitate de defensor ecleziastic al Administrației Casei Bisericii. Inventarul s-a întocmit în baza Ordinului cu nr. 35.379/1919 al administrației. Toate obiectele și bunurile care erau deteriorate din cauza uzurii au fost scoase, fiind menționate cele nou achiziționate. Este important să amintim faptul că în perioada Primului Război Mondial, în Mănăstirea Secu a fost înființat un spital militar iar o parte dintre obiecte, mai ales ale arhondaricului, au fost distruse. Cu toate acestea, noul inventar, din anul 1920, cuprindea 881 de intrări, față de 628 cât avea cel din ianuarie 1910¹. Din inventarul pe anul 1920 al Mănăstirii Secu observăm că Biserica principală cu hramul „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”, deținea multe obiecte pe care le vom menționa respectând principiul reproducerii exacte a textului original și particularitățile sintactice și morfologice ale limbii din perioada respectivă.

Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” avea următoarele bunuri:

No. curent	No. obiectelor	Numirea obiectelor
		Altarul era înzestrat cu:
1.	1	Sf. Masă cu îmbrăcămintea ei.
2.	1	Sf. Antimis.
3.	1	Sf. <i>Evanghelie</i> , ferecată cu argint suflat cu aur, iar iconițele de pe ea erau de argint oxidat, tipărită la Neamț în anul 1845.
4.	2	Chivoțele de la Neonil Ieromonahul.
5.	1	Epitaf pe mușama din 1608.
6.	1	Epitaf pe mușama nou.
7.	1	Pahar (potiraș) pentru împărtășit bolnavii, poleit.
8.	2	Chivote de argint, poleite, și cu 5 turnuri.
9.	1	Cruce de argint, poleită, având o inscripție indescifrabilă din 1825.
10.	2	Cruci de metal, de mărimi egale, poleite cu aur, de la duhovnicul Doroftei, 1857.
11.	2	Cruci de argint mici egale, poelitate cu aur, una de Ierom. Zossima, 1830 și una de archim. Partenie și Iustin Ierom. 1851.
12.	2	Evanghelii slavonești, legate cu argint, una din 1760 și alta din 1801.
13.	1	Sfeșnic de argint cu trei lumini, 1851.
14.	5	Sfeșnice mici de alamă.
15.	2	Cruci mici de argint fără postament ² .
16.	1	Candelă de argint suspendată la Sf. Masă.

* Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava; Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, Bacău.

¹ SJAN Neamț, fond *Mănăstirea Secu*, dos. 2/1921, f. 29.

² *Ibidem*, f. 2v.

17. 1 Candelă de argint la Sf. Proscomidie.
18. 3 Păhăruțe mici de argint pentru litie.
19. 2 Cădelnițe de argint una de la Costache, 1827 și alta cu leat 1855.
20. 1 Potir de argint poleit, cu disc și steluță, de la Mitropolit Veniamin Costache, 1883.
21. 1 Lighean de alamă cu ibricul lui.
22. 1 Scrin de lemn de brad cu mai multe sertare.
23. 2 Bănci de lemn curbe la perete.
24. 1 Icoană „Maica Domnului” cu toc și geam de sticlă.
25. 110 Icoane de lemn de diferite mărimi, pe pereți pentru toate bisericile.
26. 5 Lăvicere pentru așternut pe jos și un covor înaintea Sf. Mese.
27. 1 Perdea la ușile împărătești.

În camera Sf. Altar se afla:

28. 1 Dulap de lemn vopsit pentru lumânări.
29. 1 Masă de lemn.
30. 1 Sfeșnic de alamă în perete.
31. 1 Candelă de argint.
32. 4 Lăvicere de lână pe jos.

Interiorul Bisericii:

33. 1 Catapeteasmă cu toate icoanele ei din care 4 împărătești îmbrăcate cu argint având fiecare câte o iconiță mică îmbrăcată cu argint. Icoanele de la ușile laterale cu coroane de argint.
34. 5 Candele de argint atârinate la catapeteasmă.
35. 1 Icoană „Maica Domnului”, în strană, îmbrăcată cu argint având și una icoană mică îmbrăcată tot cu argint.
36. 3 Candele de argint la icoana de mai sus.
37. 1 Iconostas de lemn cu îmbrăcimea lui, având 1 candelă de argint și 2 icoane îmbrăcate cu argint.
38. 1 Policandru mare de alamă cu 24 de lumânări.
39. 1 Sfeșnic.
40. 4 Sfeșnice de alamă în fața catapeteasmei.
41. 2 Candele de argint, la mormintele ctitorilor Nestor Ureche și soția sa, Mitrofana³.
42. 3 Sfeșnice de alamă, la aceleași morminte.
43. 2 Icoane mari, în străni.
44. 2 Candele de argint, la icoanele de mai sus.
45. 3 Sfeșnice, mari, de alamă.
46. 2 Sfeșnice mai mici de alamă.
47. 1 Policandru de alamă cu 18 lumânări.
48. 1 Epitaf, cusut cu fir de aur și argint, cu multe chipuri și pietre de mărgăritar, dăruit de fondatorii Mănăstirii Nestor Ureche și soția sa Mitrofana care chiar l-ar fi lucrat la 7116 (1608).
49. 4 Steaguri (prapore) din care 2 noi și 2 vechi, p(entru) procesie.
50. 4 Cruci de lemn, pentru procesie.
51. 2 Felinare mari, pentru procesie.
52. 2 Covoare lungi pe jos.
53. 3 Covoare pătrate pe jos.
54. 4 Lăvicere pe jos.

³ *Ibidem*, f. 3.

55. 1 Sfeșnic de alamă.
56. 1 Dulap de lemn p(entru) pangar.
În Pridvor se afla:
57. 2 Garderoabe mari pentru păstrat lucruri și
Veșminte Bisericești
58. 50 Feloane preoțești de diferite stofe, calități și culori, bune și rele.
59. 42 Epitrahire.
60. 22 Stihare preoțești.
61. 25 Per(echi) mânecute.
62. 30 Brâie de diferite stofe, calități, culori, bune și rele.
63. 20 Stihare Diaconești din diferite stofe, culori, bune și rele.
64. 15 Orare diaconești din diferite stofe, culori, bune și rele.
65. 6 Îmbrăcăminte pe Sf. Masă.
66. 1 Acoperământ.
67. 1 Perdea ușile împărătești de pus la praznice.
68. 1 Perdea pentru ușile împărătești alte mese, veche.
69. 1 Perdea pentru ușile împărătești, de materie roșie, cu serafimi cu fir ctitorești.
70. 1 Perdea pentru ușile împărătești, veche ,cusută cu fir pe atlas roșu cu fir ctitorești.
71. 5 Poale p(entru) analoagele colivă, de diferite calități și mărimi.
72. 4 Cevrele p(entru) diaconi, din care 2 cusute cu fir pe atlas roș.
73. 1 Poală mică roșie cusută cu flori pentru amvon.
74. 4 Poale pentru Iconostas.
75. 2 Acoperăminte pentru analog⁴.
76. 6 Poale pentru Icoana Maicii Domnului.
77. 1 Poală de mătase p(entru) amvon.
78. 1 Față de masă, de bumbac.
79. 1 Fețe de masă pentru colivar .
80. 4 Perdele pentru icoane.
81. 20 Șervețele.

Tezaurul Mănăstirii compus din obiecte bisericești:

82. 1 Potir de argint, poleit, dăruit de ctitorul Nestorul Ureche, 1604.
83. 1 Potir de argint, poleit, dăruit de Maria Cantacuzino, 1703.
84. 1 Potir de argint, oxidat, poleit, complet, leat 7195 (1687).
85. 1 Potir de argint, poleit, de la Ierom. Grigore Samoil, 1761.
86. 1 Potir de argint, poleit, complet, de la Iordache Miclescu, 1853.
87. 1 Potir de argint, poleit complet, rupt, 1851.
88. 2 Potire de metal, din anul 1853.
89. 1 Potir de argint, din anul 1698.
90. 1 Potiraș mic de argint poleit rupt.
91. 1 Disc și 1 steluță de argint, 1830.
92. 1 Disc și 1 steluță de argint.
93. 3 Lingurițe de argint.
94. 1 Iconiță mica Maica Domnului îmbrăcată cu argint.
95. 1 Chivot (cutie) de argint, poleit, și cu pietricele, în care în care sunt Sf. Moaște a Sf. Arhidiacon Ștefan, mucenița Marina și Grigore Decapolitul dăruite de Ieromonah

⁴ *Ibidem*, f. 4.

- Ghenadie și alții la 1850.
96. 1 Chivot (cutie) de argint în care se află moaște a Sf. Apostol Filip și Ioan de la Suceava, dăruit de duhov. Doroftei, la 1862.
97. 1 Sicriaș de argint, de la starețul Nifon, 1761, în care a fost piciorul Sf. Ioan Botezătorul.
98. 1 Panaghier de argint, poleit, de la Nestor Ureche, 1609.
99. 1 Cruce de argint, poleită, de la Ioan egumen, 1807, într-un toc în formă de carte.
100. 1 Cutie, în formă de carte, în care se găesc moaște de la diferiți sfinți.
101. 1 Ibric mic de argint poleit pentru călăuză dăruit de mitropolitul Veniamin Costache, 1833.
102. 1 Litier, mare, de argint poleit, lucrat în filigram, cu accesoriile lui compus din 2 păhăruțe de argint poleite, formă de potire, cu capace și 1 tipsie mica de argint pentru grâu și un disc de argint poleit pentru pâine, dăruit de mitropolitul Sofronie Miclescu, la 1837.
103. 2 Cățui de argint, poleite, sistem gotic, de la Nestor Ureche, 1630.
104. 2 Cățui de argint de la Ierom. Epifanie, 1843⁵.
105. 2 Chivote de argint poleite, cu 5 turnulețe, lucrate în filigram cu pietre veritabile și iconițe în email, dăruite de Grigore și monaha Safta Brâncoveanu, la 1842.
106. 1 *Evangelie*, ferecată cu argint poleit, lucrată în filigram de aur, cu Evangheliștii în email și pietricele, dăruită de logofătul Gheorghe Rosetti Rosnovanu și soția sa, Ana, la 1883. *Evangelia* tipărită la Mănăstirea Neamț în 1821.
107. 1 Litier de argint, poleit, cu figuri, 7269 (1761).
108. 1 Icoană „Maica Domnului” îmbrăcată în argint poleit, leat 1849.
109. 1 Icoană „Pogorârea Sf. Duh”, îmbrăcată în argint poleit, de la Filaret, 1883.
110. 1 Icoană „Adormirea Maicii Domnului” îmbrăcată în argint.
111. 1 Icoană „Sf. Apostoli”, îmbrăcată în argint, donate de Arhim. Chiriac Nicolau, 1902.
112. 1 Icoană „Nașterea Domnului Iisus Cristos” îmbrăcată în argint, de la Filaret, 1881.
113. 1 Icoană „Botezul Domnului”, îmbrăcată în argint, de la Filaret 1881.
114. 1 Icoană „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” îmbrăcată în argint de la Filaret 1873.
115. 1 Icoană „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”, îmbrăcată în argint, de la Filaret, 1876.
116. 1 Icoană tăbliță „Ioan Botezătorul” de argint aurit de la Nestor Ureche, 7117 (1609).
117. 1 Icoană „Maica Domnului” îmbrăcată cu argint din 1860.
118. 1 Icoană „Intrarea în biserică”, îmbrăcată cu argint de la Neofit Eliade, 1884.
119. 3 Cruci fără pedestal ferecate cu argint, poleite cu aur, ctitorești de la Nestor Ureche și soția sa Mitrofana, leat 1592, 1607 și 1635.
120. 1 *Evangelie*, slavonă, îmbrăcată cu catifea roșie și ferecată cu argint, leat 1783.
121. 1 *Evangelie*, slavonă, îmbrăcată cu catifea verde și ferecată cu argint, din 1763.
122. 1 *Evangelie*, slavonă, ferecată cu alamă și argint, din 1766.
123. 1 *Evangelie*, îmbrăcată cu plus verde, ferecată cu argint, de la Maria I. Cantacuzino, 1824.
124. 1 *Evangelie*, grecească, îmbrăcată cu catifea roșie și ferecată cu argint poleit tipar, 1776.
125. 1 *Evangelie*, manuscris, slavon, îmbrăcată cu catifea roșie și ferecată cu argint poleit, din 1664.
126. 1 *Evangelie*, manuscris, în românește, legată în piele, de la Schimon, Chiril, 1810.
127. 1 Castronaș de argint poleit, din 7178 (1670).
128. 1 Salbă, mica, compusă din 5 irmilici turcești din care 3 mici, 1 galben austriac, 3 monezi turcești mici de argint, 2 cruciulițe de argint din care 1 cu petre rabin 2 flori de metal galben, 2 șiraguri de mărgelă împrejurul salbei.
129. 1 Salbă, mica, compusă din 28 irmilici mari, mici și mai mici, așezați în trei rânduri și trei rânduri de perle.

⁵ *Ibidem*, f. 5.

130. 1 Litier (disc), mare, de argint, poleit, lucrat în filigram, cu un rând de pietricele albe și unul verde de la Ecaterina Pisoschi, 1845.
131. 1 Litier (tipsie), mare, de argint, pentru anaforă, din 7110 (1602).
132. 1 Panaghier de alamă.
133. 1 Panaghier de argint gravat, lucrat în filigram de aur, iar pe dos numai filigram și pe o parte pietricele, dăruit de Alexandru Vodă Lăpușneanu, 1621.
134. 1 Cruce de argint, poleită, donate de duhov. Calistrat, 1849.
135. 2 Cruci mari de argint, poleite, de la Ierom. Ilarion, 1849.
136. 1 Cruce mare de argint, poleită, cu scaun, ruptă de la Duhov Doroftei, 1857⁶.
137. 1 Cruce de argint poleită, cu scaun, având o părticică din Sf. Lemn din crucea Domnului, de la Ierom. Gherasim, 1859.
138. 1 Cruce de argint de la Ierom. Maxim Hagi, 1837.
139. 1 Cruce de argint, mica, lucrată în formă de filigram, cu rubin, 1818.
140. 1 Cruce de argint de la Ierom. Nectarie, 1832.
141. 1 Cruce, mica, de argint, 1838.
142. 1 Cruce, mica, de argint, poleită, de la Teofan Pârveu, 1820.
143. 1 Cruce, mică, de argint, poleită, de la Ierom. Calistrat.
144. 1 Cruce, mică, de argint, de la Maria Canatcuzino.
145. 1 Cruce, mică, de argint, poleită, de la Ierom. Petru, 1845.
146. 1 Cruce, mică, de argint, poleită, de la Ierom Calinic, 1818.
147. 1 Cruce, mica, de argint, poleită, de la Ierom. Ioanichie, 1825.
148. 2 Cruci, la fel mici, de argint, de la Duhov. Doroftei, 1857.
149. 1 Cruce de argint, poleită, 1830.
150. 4 Cruci de argint, mici, fără inscripție din care una nepoleită, una ruptă.
151. 1 Cruce de argint, poleită, fără scaun, de la Ierom Paisie, 1601.
152. 1 Cruce de argint, mica, fără scaun de la Duhov Soroftei, 1850.
153. 4 Cruciulițe, mici, pentru purtat la gât, îmbrăcate cu argint, din care una de marmură roșcată.
154. 1 Iconiță de lemn, îmbrăcate cu argint.
155. 1 Cruce de argint, poleită, cu pietre, fără scaun.
156. 2 Cruciulițe, mici, de argint, fără scaun.
157. 1 Cruce, de lemn sculptat, fără scaun de la Duhov. Climent, 1673.
158. 6 Candele mari de argint, lucră artistice, cu pietre verzi și țurțuri, cu filigrane, una nepoleită de la Schimonaha Safta Brâncoveanu, 1847.
159. 1 Candelă mica de argint, poleită, cu țurțuri și pietre verzi, pentru serafimi de la Safta Brâncoveanu, 1847.
160. 2 Cădelnițe de argint, poleite, sistem gotic, de la Nestor Ureche, 1630.
161. 2 Cădelnițe de argint, poleite, după hrisoave de la starețul Paisie, 1824.
162. 2 Cădelnite de argint, poleite, după hrisoave ar fi de la Ierom. Ilie, 1824.
163. 2 Cădelnite de argint, poleite, după hrisoave ar fi de la Ierom. Ilie, 1824.
164. 1 Vas pentru agheasmă mare de argint, poleit, cu 2 toarte și filigram pe afară, de la Archim. I. Miculescu, 1841.
165. 2 Sfeșnice de argint pentru vohod, de la Nestor Ureche 7110 (1602).
166. 1 Serafim de argint cu 4 lumini, după hrisoave de la Ierom. Haralambie, 1850.
167. 1 Sfeșnic de argint cu 5 lumini, rupt, de la duhovnicul Andrei, 1849.
168. 1 Sfeșnic de argint.

⁶ *Ibidem*, f. 6.

169. 1 Trichel de argint.
 170. 3 Discuri de alamă.
 171. 1 Lighean.
 172. 1 Melc de mare⁷.
 173. 1 Icoană, veche, de lemn.
 174. 6 Perechi paftale, diferite.
 175. 7 Medalii, diferite.
- Cu raportul Mănăstirii Nr. 266 /1916 și confirmat prin adresa Mitropoliei Nr. 3719/1916 au fost trimise la Iași spre siguranță, din cauza evenimentelor războiului următoarele obiecte:
176. 1 Poală de atlas roș, cusută cu fir și cu inscripție sârbească, ctitoricească.
 177. 1 Sacos, de catifea verde, cusut cu fir împreju cu ghenare și mărgăritare, de la Varlam 1630.
 178. 1 Omofor, mare, de atlas alb, cusut cu fir și mărgăritar, de la Varlam, 1638.
 179. 2 Epitrahile arhieresti, cusute cu fir, de la Varlaam, 1642.
 180. 3 Nebedernițe, vechi.
 181. 2 Orare diaconesti, de catifea verde, cu paftale și cruci de argint poleite, ctitorești.
- Iar următoarele se aflau în tezaurul Mănăstirii:
182. 4 Feloane preotești, diferite stofe, ctitorești de la Nestor Ureche.
 183. 1 Felon, cu data 1829, și două mânecuțe de la Starețul Paisie.
 184. 1 Orar diaconesc cu fir de aur și argint.
 185. 18 Antemise, vechi.
 186. 23 Văsdhuri, de diferite stofe.
 187. 40 Procovețe.
 188. 2 Nebedernițe, din care una de la Mitropolitul Varlam 1638.
- Cărțile Bisericești sunt așezate în clopotniță în care se află:
189. 7 Clopote mari și mici.
 190. 111 *Minee* legate în piele.
 191. 1 *Mineu* care cuprinde slujba tuturor Sfinților dintr un an.
 192. 73 *Viețile Sfinților*, legate în piele.
 193. 21 *Efrem Sirul*, legate în piele.
 194. 10 *Proloage*, legate în piele.
 195. 4 *Ioan Scararul*, legate în piele.
 196. 6 *Isac Sirul*, legate în piele.
 197. 31 *Liturghii*, legate în piele, din care opt mici.
 198. 12 *Octoih*, legate în piele, din care 7 mici.
 199. 17 *Ceasloave*, legate în piele.
 200. 5 *Viața Starețului Paisie*.
 201. 3 *Bogorodicine*.
 202. 13 *Psaltiri*.
 203. 11 *Apostoli*.
 204. 2 *Teodor Studitul* – unul e dat la schitul Sihăstria.
 205. 5 *Tâlcuirea Evangheliilor* de Teofilact.
 206. 2 *Chiriadromioane*, tâlcuirea Evangheliilor.
 207. 7 *Penticostare*.

⁷ *Ibidem*, f. 8.

208. 1 *Omilie de Macarie Eghipteanul.*
 209. 2 *Cuvinte de fericitul Doroftei.*
 210. 3 *Epitimii, adecă adunarea Dumnezeștile dogme de Atanasie de la Paros.*
 211. 10 *Trioade.*
 212. 1 *Apatismă – una e rusească.*
 213. 7 *Checragarion de fericitul Augustin.*
 214. 5 *Chiriadromion, Tâlcuirea Apostolilor.*
 215. 2 *Tipice, mari, Iași, 1816.*
 216. 6 *Paterice, din care unul manuscript și 3 broșate noi.*
 217. 33 *Cărți de Psaltichie, din care 6 grecești.*
 218. 22 *Faptele Sfinților Apostoli.*
 219. 8 *Slujba Învierii.*
 220. 6 *Cuvinte pentru ascultare.*
 221. 2 *Preotul, revista bisericească.*
 222. 9 *Moliftelnice.*
 223. 6 *Aghiasmatare.*
 224. 9 *Minunile Maicii Domnului.*
 225. 4 *Istoria Bisericească de Meletie.*
 226. 3 *Slujba Sf. Dimitrie Basarabov.*
 227. 3 *Simion Tesaloniceanul.*
 228. 3 *Proschinitarul Sf. Munte.*
 229. 1 *Critil și Andronios.*
 230. 3 *Panahizi.*
 231. 4 *Cântările lui Moisi, din care una manuscript.*
 232. 6 *Irmologhioane.*
 233. 1 *Everghetinos, manuscris.*
 234. 2 *Mărturisirea ortodoxă.*
 235. 1 *Acatistul Sf. Mormânt.*
 236. 1 *Platon, Mitropolitul Moscovei.*
 237. 5 *Biblii, de Blaj, 1695.*
 238. 1 *Biblie, San Petersburg, 1819.*
 239. 5 *Biblii a Societății Britanice.*
 240. 1 *Biblie, ediția Sf. Sinod, 1914.*
 241. 2 *Cuvinte de Sf. Vasile cel Mare.*
 242. 3 *Cuvinte de Sf. Ioan Gură de Aur⁸.*
 243. 11 *Pidalioane.*
 244. 3 *Hronografe.*
 245. 4 *Acatistul Sf. Haralambie.*
 246. 1 *Acatist Sf. Ana.*
 247. 1 *Acatistul Sf. Pantelimon.*
 248. 21 *Slujba Sf. Ioan Stratulat, manuscript.*
 249. 1 *Teologia dogmatică de Sf. Ioan Damaschin.*
 250. 2 *Sinopsis.*
 251. 1 *Scrisoarea Moldovei de Dimitrie Cantemir.*
 252. 23 *Slujba Sf. Modest.*
 253. 1 *Slujba Sf. Manuil, Savel și Ismail.*

⁸ *Ibidem*, f. 8v.

254. 8 *Învățăături către duhovnic.*
255. 2 *Târnosirea Bisericii*, manuscript.
256. 1 *Acatistul Maicii Domnului.*
257. 1 *Catihisis.*
258. 1 *Tâlcuirea antifoanelor.*
259. 23 Manuscripte, diferite scrieri bisericești.
260. 10 *Tedeumuri.*
261. 1 *Oglinda omului.*
262. 1 *Pravilă mică.*
263. 1 *Tunderea în monahism*, manuscript, starețul Paisie.
264. 1 *Învățăături creștinești.*
265. 1 *Pravilă*, 1814.
266. 10 *Evanghelii*, legate în piele.
267. 1 *Cuvântul lui Fotie*, Patriarhul Constantinopolului.
268. 2 *Prăștii.*
269. 1 *Zece cuvinte pentru Dumnezeasca pronie* de Teodorit.
270. 3 *Darul ceresc.*
271. 1 *Acatistul Sf. Treimi.*
272. 2 *Viața Sf. Mitrofan.*
273. 2 *Cuvinte de Casiean Romanul.*
274. 2 *Tunderea în monahism*, manuscript, una cu toc.
275. 1 *Evanghelie*, filadă, pentru postul Mare.
276. 1 *Istoricul Seminariilor preoțești* de Dimitrașcu și Ionescu.
277. 1 *Comentarii la diferite Epistole ale Apostolilor* de Teodosie Ploștenaul.
278. 1 *Însemnătatea credinței în lupta pentru existență* de Constantin Chifu.
279. 1 *Dumineca, Botezul și Ierarhia Bisericească după adventiști* de econom. Constantin Nazarie.
280. 1 *65 predici* Iuliu Scriban.
281. 1 *Pășune duhovnicească* de Evghenie Piteșteanul.
282. 1 *Monastirea Dragomirana* de Ipolit Vorobchievici.
283. 8 Revista *Arhiva Istorică* donate de Arhierul Narcis Crețulescu.
284. 10 Cărți poștale cu diferite steme ale țării din vechime.
285. 2 *Prohodul Domnului nostru Isus Hristos.*
286. 3 *Tedeumuri* ediția Sf. Sinod.
287. 1 *Mâna lui Damaschin*, 1830.
288. 1 *Cele nouă cântări din Psaltire.*
289. 1 *Tâlcuirea celor 7 taine ale Bisericii*, 1807.
290. 1 *Alfavita sufletească.*
291. 1 *51 Cuvântări pentru postul Mare*, traducere de Nicodem.
292. 1 *Raport dintre religii și societate.*
293. 1 *Sate și Mănăstiri din România* de Iorga.
294. 1 *Arhieticon* ediția Sf. Sinod.
295. 1 *Istoria Bisericească* de Boroianu și Oiaga.
296. 1 *Cele patru evanghelii* de Econ. Constatinescu.
297. 1 *Pe urmele lui Isus Hristos* de Nicodem Munteanu.
298. 1 *Predici ținute la mitropolia din București.*
299. 3 *Principii de muzica Bisericească orientală* de Popescu Paserea.

300. 1 *Călăuza predicatorului* de Chiricescu și Nazarie.
 301. 2 *Biserici cu averi proprii.*
 302. 1 *Învățătura lui Neagoe Vodă către fiul său Teodosie.*
 303. 1 *Călăuza cetățeanului în materie judiciară* de S. Rădoi.
 304. 1 *Predici de Pros. Dionisie și Ilie Benescu.*
 305. 3 *Istoria vieții monahale* de Visarion Puiu.
 306. 1 *Mântuirea păcătoșilor* de Agapie Criteanul.
 307. 2 *Dicționare Francez-Român* de Th. Codrescu.
 308. 1 *Evangelie la a II-a Înviere, în 16 limbi.*
 309. 1 *Mântuirea păcătoșilor, 1900,* de Iorgu Dumitrescu.
 310. 1 *Viața și învățătura Domnului nostru Isus Hristos* de Episcopul Melhisedec.
 311. 1 *Expunerea doctrine creștine,* lipsă.
 312. 3 *Din călătoriile Ieromonah Rus Partenie prin Moldova,* traducere de Visarion Puiu.
 313. 1 *Istoria lui Ștefan cel Mare* de N. Iorga.
 314. 1 *Cuvântări de înmormântare și pomenire din secolul XVI-1850* de N. Iorga – lipsă.
 315. 1 *Legea și poruncile lui Dumnezeu,* trad. de Gherasim Episcopul Romanului – lipsă.
 316. 1 *Curs de contabilitate* de Th. Ștefănescu
 317. 30 Diferite cărți de literatură și altele
 318. 300 Diferite cărți mari și mici în grecește și rușește.
 319. 2 *Odoarele Mănăstirii Neamț și Secu* de Stelian Petrescu⁹.
 320. 1 *Album crestături în lemn* de Dimitrie Comșa 1911 Sibiu.

În urma parcurgerii acestui inventar al Mănăstirii Secu din 1920, în special a bunurilor Bisericii „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”, observăm că administrația mănăstirii, în frunte cu arhimandritul Ilarion Bălăiță și cu întreaga obște a mănăstirii, au avut grijă, cât a fost posibil, ca bunurile să fie păstrate, mai ales că unele dintre ele au fost dăruite chiar de ctitorii mănăstirii.

*THE ASSETS OF THE „BEHEADING OF. ST. JOHN THE BAPTIST” CHURCH BUILDING
 BELONGING TO THE SECU MONASTERY SINCE 1920*

(Abstract)

Shortly after the First World War, on June 21, 1920, at the Secu Monastery, with Archimandrite Ilarion Bălăiță as abbot, the inventory was to be drawn up, including the movable and immovable property. All items and goods that were damaged due wear and tear were removed and those that were purchased again were mentioned. From this inventory for the year 1920 of the Secu Monastery, we note that the Church dedicated to the „Beheading of St. John Baptist” owned a lots of goods many of which were given by the founders themselves.

⁹ *Ibidem*, f.10.

**ANDRONIC BADENSCHI, „DESPRE ETERIA SAU ZAVERA DE LA 1821”.
EXTRASE DINTR-UN MANUSCRIPT AL SĂU AUTOGRAF***

Constantin ERBICEANU

Istoriile Bisericești și politicești din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamțului, anul 1856.

Acest manuscris autograf a fost dăruit Seminarului de Huși de către Arhiepiscopul Narcis, fost Botoșăneanu, și cuprinde 200 foi, în folio, scris cu buchi și imitată litera tiparului. Este foarte lizibil, complet, având numai titlurile în roșu, iar tot textul cu negru. Cuprinde istoria Bisericilor Ortodoxe cum și cea politică, în special istoria Imperiului Rusesc de la 1701 până la 1826. Pe ici, [pe] colea vorbește și despre țările noastre, dar care istorisirii sunt luate după istoricii ruși și numai cele relative la monastirile noastre sunt din izvoare românești.

Manuscrisul însă are importanță pentru noi, românii, fiindcă cuprinde un Memoriu amănunțit și asupra evenimentelor Eteriei, între anii 1821-1822. În special, ceea ce noi nu prea cunoșteam precis, Andronic ne-a conservat în acest Memoriu, luptele grecilor Eteriști la Târgul Neamțului, la Secu și în alte locuri din partea de sus a Moldovei. Aceste povestiri fiind valoroase, ca unele ce sunt descrise de un martor contemporan evenimentelor acestora, de un scriitor care le-a auzit acele lupte de la cel ce le-a văzut, eu am crezut că fac un serviciu publicând acest Memoriu în toată cuprinderea lui. Prin acest *pro memoria* a lui Andronic se întregeste [cu] o parte puțin cunoscută din multele urgii ce în deosebite locuri ale țării a săvârșit acea nenorocită Eterie în Patria noastră¹. Mai înainte de expunerea

* Materialul a fost publicat de către Constantin Erbiceanu, *Andronic Badenschi, „Despre Eteria sau Zavera de la 1821. Extrase dintr-un manuscris al său autograf”*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1893, 26 p. (Notele următoare aparțin lui Constantin Erbiceanu). Facilitarea apariției de față aparține lui Cosmin Niță.

¹ Andronic s-a născut la 4 iulie 1820 în județul Vaslui (Moldova), fiu de răzeș; ca laic să nimea Andrei, purta familia Badenschi. Primele noțiuni culturale le-a primit în casa părintească. La 1831, în etate de 11 ani, rămânând orfan, a intrat ca frate în monastirea Neamțului din Moldova, iar la 11 martie 1839, s-a tuns monah de Arhimandritul și superiorul m-rei, Neonil, numindu-se Andronic. La 1840 s-a numit paraclisier la Monastirea Secul, apoi la 5 Aprilie 1842, a fost hirotonit ierodiacon de Preasfințitul Episcop Meletie al Stavropolului, intrând totodată ca elev în școala Seminariului din Monastirea Neamțului, unde a studiat sub conducerea protosinghelului Neofit Scriban, mai ales dreptul canonic și limba elenă. La 1847, a fost numit protopsalt în acea monastire și, la 4 iulie 1850, a fost hirotonit în ieromonah de Preasfințitul Mardarie, locotenent de mitropolit. La 15 mai 1853, a fost numit confesor al Monastirei Neamțului de Preasfințitul Episcop, Nectarie Sotiriopoleos. La 3 ianuarie 1855 a fost confirmat mare ecclesiarh al Monastirei Neamțului. La 8 iulie 1856, prin actul cu No. 1058 al mitropolitului Moldovei și Sucevei, Sofronie Miclescu, pe temeiul punctului al nouălea din așezământul Prea fericitului întru amintire stareț Paisie Velicicovschi (mort la 15 noiembrie 1794), a fost întărit ajutor de superior al Monastirei Neamțului. La 25 aprilie 1860 a fost tuns în marea schimă de ieroschimonahul Ioasaf. La 1 octombrie 1861, a sosit în Basarabia, unde, în același an, a fost însărcinat cu afacerile Monastirilor Neamț și Secul (adică a acelor 11 moșii care se află în Basarabia). Iar la 1864, când, s-a confirmat înființarea Monastirei Noul Neamț, a fost numit primul locotenent de superior, ca superior fiind părintele Teofan Cristea, născut în Botoșani, elev și acesta al părintelui Neofit Scriban, în școala de Neamț, și decedat la 21 octomvrie 1883. La anul 1865 a fost recompensat cu Nabederniță de Prea Sfințitul. Antonie Șocotov, arhiepiscop Chișinăului și Hotinului. La 7 iunie 1875, prin decizia No. 68 a Episcopului Chișinăului și Hotinului, Paul Lebedev, a fost însărcinat cu administrația provizorie la Monastirea Noul Neamț, din cauza bolii egumenului Teofan Cristea. La 21 decembrie 1881, a fost confirmat cămăraș (casier) al mănăstirei. La 15 mai 1885, a fost înaintat la trepta de egumen, prin Decretul Sfântului Sinod permanent al Sfintei Biserici Ortodoxe autocefale a tuturor Rusiilor, prin Decretul, no, 13155. La 24 iulie 1886, prin deciziunea iarăși a Sf. Sinod a fost îndrituit a purta cruce de aur la piept, iar la 15 martie 1890, a fost înaintat la trepta de arhimandrit de Prea Sfințitul Arcadie Filonov, Episcop

în întregul său a celui Memoriu, dau publicității și câteva însemnări de ale autorului asupra câtorva fapte privitoare la Istoria Bisericească a Românilor, și pe care le extrag tot din acest manuscris, spre cunoștința istoricilor noștri. Istorisirile de felul acesta sunt următoarele:

„În țara Moldovei, în câtă vreme au șezut șvedul în părțile Turciei, să făcea(u) mari prădăciuni de cătră leși și de cătră lepcani, care erau din partea lui rânduți să se hrănească prin Moldova, în ținutul Romanului, a Neamțului și a Sucevei. Însă nu putea să-i împace bieții oameni cu nimic, și umbla(u) ei ca niște tâlhari prădând și jefuind norodul, și pustiind bisericile și monastirile, și robind mulțime de norod, când s-au dus din țară. Deci, Nicolae Vodă, după firmanul ce-l scosese de la împărăție, au orânduit oameni și i-au trimis cu firmanul prin Bugiag, pe la Chilia, pe la Smil și pe la Brăila, și unde găsea moldoveni robiți – bărbați și femei – îi lua și îi trimitea(u) în țară. Și au găsit multe sute de bărbați și femei, și fete și copii mici. Și îi aducea înaintea lui Nicolae Vodă de îi vedea pe toți. Și îi era a privi și a vedea mare jale de către toți, că pre toți câți îi aducea îi vedeai cu p(i)eile goale, oameni de toată vârsta, cărora Nicolae Vodă porunca și le făcea îmbrăcăminte și le da și bani de cheltuială. Iar celor căsătoriți le făcea cărți de scuteală, ca să nu aibă nici o supărare, și așa îi trimitea pe la casele lor.

În anul acesta, înștiințându-se împăratul turcesc de vicleșugul ce l-au făcut Constantin Brâncoveanu asupra împăratului Petru al Rusiei, au trimis în ziua de Joia mare, în săptămâna Patimilor Domnului nostru Iisus Christos; și luându-l din scaunul Domniei l-au adus în Țarigrad, împreună cu Doamna și cu 4 fii ai săi și 4 gineri și i-au pus la închisoare, ținându-i așa până la 15 ale lunii lui august. Iar atunci, făcând judecată, a poruncit împăratul de au tăiat mai întâi capetele acelor patru fii ai lui și apoi a lui Constantin Vodă. Iar avuția lui toată o au luat împărăția, precum este obiceiul turcilor. Și au pus Domn Țării Munteneste pe spatariul Ștefan, fiul lui Constantin Cantacuzino”. (fila 58 și 59).

Iar la fila 95 cetim următoarele asupra stării clerului din Moldova:

Akermanului, vicar al Eparhiei Episcopiei Chișinăului și Hotinului. Părintele Andronic a murit la 12 august 1893 și s-a înmormântat, la 15 august, în Mănăstirea Noul Neamț. După sine a lăsat 40 volume foarte mari în folio (manuscripte) în care tratează pe larg despre monastirile Neamț, Secul, schiturile: Pocrov, Sihăstria; Monastirile: Râșca, Slatina, Bistrița, Horaița, ambele Agapii, Văraticeul, Mitropolia de Iași, episcopiile de Roman, Huși și Rădăuți, Arhiepiscopia Chișinăului și Hotinului, episcopia Benderului și Achermanului, Viata starețului Paisie (trei volume), Viața starețului Vasile de la Poiana Mărului (Râmnicul-Sărat), Eparhia Buzăului; despre Sf. Nicodim Sfințitul și Monastirea Tismana, unde se află relicvele lui; despre Patriarhul ecumenic Nifon, în urmă Mitropolit al Ungro-Vlahiei; despre Sf. Grigorie Decapolitul, al cărui cinstit cap se află în Monastirea Bistrița. A mai scris despre: *doi eretici moldoveni*, furători ai Monastirei Neamțului: Sofronie Vârnav, otrăvit de o jidancă la un hotel din Bârlad, și Naum Romano, care în urmă avu un sfârșit tragic. Apoi despre secularizarea Monastirei Neamțului 6 volume foarte mari, ediția a treia, ediția a doua, 4 volume. A mai scris: *Scurtă istorie a ierarhiei Moldovei* (1861). *Călătoria la Muntele Sinai și în Egipt, Călătoria în Palestina și Sinai, Călătoria la Constantinopol, Muntele Athos și Thesalonica, Călătoria la Odesa și Chiev*. Apoi despre Petru Movilă, Pahomie, episcopul Romanului, care a adus degetul cel mare al mânei drepte din Schitul Pocrov (lângă Neamț) la Lavra Pecerska lângă Chiev. Despre Schitul Golosoev, unde se află Patronul Sf. Ioan de la Suceava și o părticică din relicvele lui.

Despre stareții Monastirei Neamțului, Timotei (de la Orhei) Gherasim (rus). Natanail, Neonil (rus). Domețian, Ilarie și Dositei, mitropolitul Moldovei (mort la 1707 în Moscova ca mitropolit al Azovului). *Istoria politicească a Moldovei de la Iuga Voevod până la căimăcămia lui Todiriță Balș* (tratată după o mulțime de acte și documente autentice din Monastirea Neamțului, din care unele pe pergament). *Istoria Noii Monastiri Neamț din Basarabia de la 1861-1893, Istoria Icoanei făcătoare de minuni din Monastirea Neamțului*, dăruită de Ioan Paleologul la 1401 lui Iosaf, mitropolitul Moldovei, *Catagrafia averilor Monastirei Neamțului foarte pe larg, Viețile Sfinților din România*, Felurite încercări poetice, polemice și canonice (contra jurnalelor: „Bondarul” și contra „Stelei Dunărei”, *Inscripțiile de la Aerul dăruit de împărăteasa Elisabeta a Rusiei (1741-1761) Bisericii Sf. Gheorghie de la Neamț, Amintiri despre Ierarhii Români: Meletie Burdujanul, Iustin Edesis și Veniamin Costache*, la înmormântarea căruia a servit și Părintele Andronic (1846). Acestea sunt în scurt scrierile arhimandritului și egumenului noii monastiri a Neamțului în Basarabia, Andronic, după informările ce mi s-a dat de Dl. Gh. Samureanu, care-l cunoștea de aproape. Din unul din aceste manuscripte a *Istoriilor Bisericești și politicești* am extras și istorisirea Eteriei.

„Constantin Mavrocordat, domnul Moldovei, au poruncit de au adus cărți pe înțeles, după limba moldovenească, din Țara Românească, căci în Moldavia nu să afla(u) *Evangelii, Apostole* și *Liturghii*, și pentru aceea să făcea toată slujba prin biserici sârbește, care nimenea nu o înțelegea. Și după aceea, au poruncit mitropolitul, că pe acele cărți moldovenești să se săvârșească slujba prin biserici. Încă au poruncit domnul mitropolitului și episcopilor să facă tipografie în țară, ca să se tipărească cărți pe înțeles. Apoi, au dat poruncă prin toate ținuturile ca să cerceteze ispravnicii ținuturilor, pe preoții și pe diaconii carii vor fi fără de biserică, și încă nu vor ști nici carte, nici orânduiala bisericii, și să-i pună în bir cu țărani, rânduind spre aceasta și preoți învățați ca să umble prin toate ținuturile și prin toate satele, ca să vadă ce fel de cetiri să fac pe la biserici. Și așa nu putem da în scris ce fel de frică trăgeau bieții preoți, că să apuca la bătrânețe să învețe carte. Sunt și altele multe lucruri bune ale lui Constantin Mavrocordat, cu care a înfrumusețat Țara Moldovei, pe carele la 1743 l-au mazilit turcii și au pus domn Moldovei pe fratele său, Ioan Mavrocordat. Iar pe Constantin l-au dus la Țarigrad cu mare cinste, unde, neșezând încă un an, l-au pus iarăși domn Țării Muntenești.

Apoi la fila 96 găsim iarăși:

„Constantin Mavrocordat, domnul Moldovei, cum au intrat în scaun îndată s-au apucat iarăși de evlavie sa cea veche, că punea preoții de intra la biserica Curții la trei ciasuri din noapte și ieșia la șapte ciasuri din zi. Și încă strângea și pe toți preoții și diaconii orașului la biserica Curții, și după ce îi băga dimineața în biserică, punea ciuhodari la uși și nu-i lăsa nici pe unul să iasă afară, puindu-le un preot pe care îl avea Măria Sa, foarte învățat la cartea grecească și românească, de să suia în amvon și le citea învățături, cum să cade a fi de învățat fieștecare preot, și cum să știe orânduiala bisericii, a botezului și a spovedaniei, de care lucru foarte să speriase(ră) preoții și care nu prea știa carte să apuca de învăța. Osebit că poruncisă mitropolitului și episcopilor, cu mare hotărâre, ca foarte să-i cerceteze pe cei ce îi hirotonesc, să fie învățați și să știe bine orânduiala slujbei lor. În vremea acestui domn, viind mulțime de lăcuste în Moldova, au mâncat toată iarba și pâinea ce au găsit, întru cât rămăsese numai pământul. Și oamenii, neavând ce mânca, usca coji de copaci și le pisa făcându-le făină și, amestecându-se cu altă puțină făină, le făcea mălai și de acel mânca. Încă și cu ghindă făcea asemenea. Iar oamenii care mâncau așa, să arăta la față pare că erau fierți și mai nu puteau vorbi care, în primăvară, mai toți a fi murit, mai ales în ținutul Botoșanilor. Tot în anul acesta s-au întunecat soarele și a ținut așa, întunec, vreo două ciasuri. Apoi l-a(u) mazilit turcii pe Constantin Mavrocordat și, în locul lui, l-au pus domn Moldovei pe Constantin, fiul lui Mihai Racoviță, care dimineața mânca afion și, la vreme de chindii, bea pelin cu ulciorul, și să afla toată ziua vesel și făcea toate treburile cu bună rânduială. Iar în Țara Muntenească, după moartea lui Grigorie Ghica, s-au pus fiul său, Mateiu Ghica, domn”.

Dintre învățații secolului trecut citează și câțiva care au fost profesori în Academiile din Iași și București. Așa, la fila 117, zice: „Marcu Cipriu, dascal [al] școalei din București, Sevastos Trapezunteanu, dascăl al școalei din București” (fila 157) etc.

Iată și școala de traducători din Monastirea Neamțului, compusă din călugări, cari ar fi adus mare serviciu literaturii române, dacă scriptele lor nu s-ar fi mistuit prin focul de la 1856, când a ars Biblioteca Monastirei: 1) Doroteiu Ieromonah, ce a fost Arhimandrit și Stareț mai pe urmă acestor Monastiri, care a tălmăcit pe cartea Sfântului Varunfie din limba elinească în cea slavinească etc. 2) Macarie, cuviosul Arhimandrit care a tălmăcit cartea Sf. Macarie din elinește pe limba moldovenească, și cartea Sf. Ioan Scărariul și altele. 3) Ilarion, cuviosul Ieromonah, care a tălmăcit cărțile Sf. Calist, Exaimerul Sf. Vasilie și altele. 4) Gherontie cuviosul părinte, care a tălmăcit Pravilio(a)ra cea mică și Chiriocodromul cu cuvinte la Evangelii de peste toate Duminicile anului, care s-au tipărit în București, și tâlcuirea la Evangelii a Sf. Teofilact, împreună și Teolog(h)icon al Sf. Ioan Damaschin, care s-a tipărit în Iași și Checragarion al Sf. Augustin, care s-a tipărit aicea în urmă, în Monastirea Neamțului și altele”.

În anul 1813, fila 182 spune: „În anul acesta s-a stârnit ciumă foarte mare, de care numai în țara Românească au murit peste *șaptezeci de mii de oameni*”.

Deci, fiindcă grecii de multă vreme au fost tainic sfătuiți ca să se sco(a)le fără de veste asupra turcilor, să-și i-a împărăția înapoi; și pentru această pricină multă avere își strânsese. Acum, au socotit că scoposul lor să-l înceapă întru acest chip: adecă, după ce să vor găti bine, apoi să dea foc Țarigradului. Și când va veni Sultanul la stingerera focului, atuncea ei să-l ucidă, și să înceapă război cu turcii cumplit, fără de veste. Și așa, după ce vor lua Țarigradul, apoi îndată să se scoale cu toții, cu orice chip vor putea, întru toată stăpânirea Turciei, și să ucigă pe turci. Pentru că își avea(u) ei însemnată fieștecare ziua și vremea când era să se înceapă aceasta. Deci, fiindcă Țara Moldaviei și cu Țara Românească își avea(u) Domni greci, pentru aceea și ei era[u] sfătuiți ca, în taină să strângă bani și oaste, să fie spre ajutor în vremea aceea. Apoi, în anul 1819, s-au început întru acest chip: Că aflându-se domn în Țara Moldaviei Scărlat Alexandru Calimah, s-au făcut mare turburare în Iași, în zilele domniei lui, pentru această pricină, adecă: căci, fiind că să auzia cum că în Turcia este ciumă și să stârnise încă și în Galați. Pentru aceea, vodă pusese carantine în toate părțile, și mai ales în Iași. Iar boierii carii erau preste carantinuri rânduiți, făcea[u] toate jafurile. Și neguțitorii de multe ori au dat jalobă la Divan pentru acesta, dar nu le s-au ținut în seamă. Deci, în Iași, era(u) mulți neguțitori de tot felul de sudii, căroră viindu-le marfă, s-au început sfezi în carantine și în Iași. Apoi după sfezi, și bătaii, și după acestea și ucideri s-au întâmplat. Apoi, în urmă, s-au pornit mulțime de crainici și striga pe ulițe: ca să sară norodul, că pier. Deci, adunându-se mulțime de norod, alerga la poarta domnească. Dar arnăuții, văzând norodul, turburați, au închis porțile. Și vodă însuși a (i)eșit până la poartă ca să astâmpere strigările norodului. Dar puțin a rămas de nu l-au ucis. Apoi arnăuții, văzând acest lucru, au început a înpuşca în norod. Dar și norodul a sărit fieștecare cu ce putea apuca în mâini. Și așa s-au ucis mulțime, și din norod și din arnăuți, pentru că au ținut aceasta vre-o câteva zile. Apoi unia dintr-înșii s-au dus și au luat pe mitropolitul pe sus, ca să astâmpere turburarea norodului, însă în zadar, că de abia au scăpat și mitropolitul nevătămat. Apoi, după aceea, s-au mai astâmpărat norodul. Însă au trimis jalobă la Sultanul de turburarea aceasta. Iar el au mazilit pe Scarlat Calimah și, în locul lui, au pus domn Țarei Moldaviei pe Mihail Suțul. Însă acesta, când s-au pornit de la Țarigrad, a făcut sfat cu Grecii, că de acum să se înceapă scoposul care îl avea(u) de demult asupra turcilor gătit. Și viind la scaun, s-a unit cu domnul cel de la București și cu Țarigrădenii, și au înștiințat pe Ipsilant, carele slujea moscalului în oaste. Iar Alexandru Ipsilant, primind înștiințarea, au cerut vo[i]e de la moscalul ca să meargă să-și scoată țara de sub jugul Turcilor, și așa i s-au dat ostavcă (1820 și 1821).

Deci, viind Alexandru Ipsilant la Iași, au început a-și face oaste de căzaci, fiind ajutorit de domni și boieri. Iar mitropolitul^[1] i-au cetit rugăciune asupra săbiei și l-au și încins cu ea, zicându-i: „Că să-l învrednicească Dumnezeu să fie împărat grecilor”. Și avea Ipsilant pre steag închipuită o pasere ce să numește finix, zicând: că precum paserea aceea, așa va învia împărăția grecilor. „Căci paserea finix, după cum povestesc istoricii, ea trăiește cinci sute de ani. Iar când se apropie împlinirea acelor ani, atunci ea strânge niște crenguțe tot din lemne mirositoare, și le pune pe vârful vreunui munte, unde va fi arșiță mare, iar ea să bagă sub acele crenguțe. Apoi din arșița soarelui, aprinzându-se acele crenguțe, arde și ea. După aceea, căzând rouă pe cenușa aceea, să zemisleşte un vierme din rouă și, crescând acel vierme, să face iarăși paserea Finixul”. Deci, după cum mai sus am zis, în chipul acelei paseri să aseamănă grecii. Și Ipsilant, când au venit în Iași, s-au sfătuit cu vodă ca să ucidă pe toți turcii din țară. Și așa, în Vinerea săptămânei întâi a postului mare, în noaptea zilei acele(i)a, de odată, peste tot locul, au năvălit arnăuții asupra turcilor și foarte mulți au ucis. Însă unii, după cum au putut, au scăpat. Apoi Ipsilant, după ce ș-au adunat oaste și au prădat împreună cu oamenii săi pe unii din boieri și neguțetori, s-au tras spre București. Pentru că și din partea Bucureștilor s-au găsit unul cu numele Teodor, bogat sârb², care și el au strâns vreo cincisprezece mii de oșteni. S-au mai aflat și unul

² Acesta nu-i exact, Tudor Vladimirescu era din Gorj și român neaoș, din generație în generație.

Iordache, și au strâns și acesta o sumă de oaste. Mai era și unul Bimbașa Sava, care fusese la Calimah mai mare[le] arnăuților, și au strâns și el oaste pe cât au putut. Însă, netrecând multă vreme, s-au descoperit taina grecilor în Țarigrad întru acest chip:

Fiindcă toate iscăliturile și averea și altele ale tainei acesteia era(u) încredințate la mitropolitul Efesului, pentru aceea știa și arhidiaconul lui, care îl era și grămatic, toată taina aceasta. Însă acel arhidiacon era tare răzvrătit și de multe ori îl ocăra mitropolitul pentru berbănțiile** lui, dar el nu să punea la cale. Și așa odată s-au prins de turci la o cadână și l-au aruncat în temniță. Iar mitropolitul n-au voit să-l scoată degrabă, că doară își va veni în cunoștință. Dar el în temniță, supărându-se din deznădăjduire, au chemat pe temnicerul și i-au zis ca să cheme pe cel mai mare peste temniță, că are să-i spuie o taină foarte mare. Deci, după ce au venit acela, el i-au zis ca să-l ducă la împăratul, că are să-i descopere o taină foarte mare, care va folosi pe toată împărăția Otomanilor. Deci acela ducându-se, au spus vizirului, iar vizirul au spus împăratului. Și chemat fiind arhidiaconul, au spus Sultanului toată taina creștinilor. Și vai! S-au și turcit. Iar împăratul au trimis, și fără de veste, încungiușurând pe mitropolitul Efesului, au aflat așa precum au spus acel ticălos arhidiacon. Și după ce au văzut sultanul că sânt iscăliți acolo, puțin de nu toți cei mai mari ai grecilor, dintru toată împărăția lui, și partea politicească și duhovnicească. Atuncea îndată au poruncit turcilor, că ori pe care din creștini îi vor întâlni sau îl vor găsi, ori și unde, să-i taie. Iar pre unii i-au pus la închisoare și, în scurt, să zic: Rar care au putut în vremea aceea a scăpa de moarte. Pentru că nu au cruțat nici pe arhieriei, nici pe însuși patriarhul, căci, în ziua de Sfintele Paști, cum au ieșit de la Sfânta Liturghie, l-au spânzurat. Fiindcă turcii făcuse acest fel de sfat, că pe creștinii carii vor fi proistoși, pe toți să-i ucidă întru acest chip, adecă, ca să ia seama în noaptea Sfintelor Paști când vor merge la biserică, și pe toți câți vor fi cu meși, cu papuci, să-i ucidă. Dar dragomanul grec care era în curtea sultanului, aflând sfatul lor, au făcut știut creștinilor taina aceasta, și au scăpat creștinii de primejdie. Apoi turcii, nedumerindu-se de unde au aflat creștinii, mai pe urmă au înțeles că de la dragomanul, și așa au început a-l căuta. Dar el aflând au fugit numai în antereu. Însă, auzind că în toate părțile au pornit cal de olac după dânsul și nu este chip de a scăpa, s-au aruncat într-un puț ce era în drum. Iar apa în puțul acela era mai sus de brâu, și au șezut în puțul acela vreo zece zile întru cât înțepenise acolo. Iar după aceea, din întâmplare trecând niște neguțitori pe calea aceea, au poposit lângă puț. Și, mergând să scoată apă, au văzut că este om acolo, și, scoțându-l afară, l-au cunoscut că este Dragomanul de pe hainile cu care era îmbrăcat, și după poruncile cari era slobozite pentru dânsul. Și, cunoscându-l că nu este mort, l-au legat ca pe un teanc pe cal, numai capul lăsându-i afară ca să nu să înădușască, și l-au dus la casele lor, căutându-l cu tot feliul de doctorii, până ce ș-au venit în fire. Apoi, de acolo, s-au dus Dragomanul la Muntele Sinaiului și s-au făcut călugăr, nevoindu-se foarte bine. După aceea, s-au făcut nebun pentru Christos. Și, ducându-se în țara Muntenească, acolo ș-au săvârșit și viața.

Deci Sultanul, după ce au spânzurat pe Patriarhul, precum s-au zis, și au ucis pe ceilalți arhieriei, au trimis în toate părțile ca să facă la grecii cei mai însemnați asemenea, după cum au făcut el și țarigrădenilor. Și cine poate povesti câte vaete și țipete era(u) atunci întru toată stăpânirea Otomanilor, căci turcii acum nu mai alegea pe vinovat sau pe nevinovat, ci numai dacă ar fi auzit că careva are avere, apoi îndată îl ucidea. Iar în Amorreia, înștiințându-se grecii de întâmplarea aceasta, adecă cum că li s-au descoperit sfatul, s-au sculat cu mic cu mare, și s-au bătut șapte ani cu turcii, până ce ș-au căpătat nume de Crăie și au rămas neatârnați de stăpânirea turcului. Iar turcii, după ce au ținut pe Patriarh în ziua de Paști spânzurat (alții zic că trei zile) pe urmă l-au dat jidovilor după cererea lor, că așa, mort, trupul să îl batjocorască. Și ei, după ce l-au luat, l-au târât pe toate ulițile și i-au făcut tot feliul de batjocuri, cât le-au plăcut, până ce s-au saturat. Apoi, legându-i o piatră de grumazi, l-au aruncat în Boaz. Dar Dumnezeu, care nu lasă pe plăcuții săi până în sfârșit, au iconomisit pentru Patriarhul întru acest chip: Că un grec fiind cu o corabie mare în Boaz, i s-au descoperit lui noaptea în

** Acțiuni frivole.

vedenie pentru Patriarhul. Și după acea descoperire mergând, au văzut pe Patriarhul înotând pe deasupra apei cu piatra legată de grumazi, lângă corabia lui. Deci luându-l de acolo, cu mare bucurie, l-au dus la Odesa. Și înștiințându-se împăratul Rusiei, l-au primit cu mare bucurie în țara sa, și i-au făcut îngropare împărătească, cu mare țeremonie. Iar în vremea îngropării lui au poruncit la toți jidovii ca să nu deschiză dughenile. Și pe carii nu au ascultat i-au omorât pentru batjocora ce o făcuse Patriarhului în Țarigrad. Și așa l-au îngropat în biserica grecilor ca pe un sfânt, și au poruncit ca să ardă multe candelă la mormântul lui, văzând că atâta vreme trecuse de când l-au spânzurat pe Patriarhul și nici un miros rău nu s-a atins de moaștele lui.

Deci Ipsilant, ajungând în țara Muntenească, s-au înștiințat ce li s-au întâmplat grecilor în Țarigrad; căci acum turcii, din toate părțile, curgea ca lăcustele. Și din Țarigrad și de la Rumele, și de la cetățile cele de pe marginea Dunărei, precum de la Vidin, de la Giurgiu, de la Rușciuc, de la Silistra, de la Brăila și de pe aiurea. Și, încă nelovindu-se cu turcii, Ipsilant s-au învrăjbit cu Teodor și cu toți câți avea oaste. Iar Bimbașa Sava, în ciuda aceea, s-au dus și s-au închinat turcilor cu toată oastea sa și le-au descoperit lor pentru toate. Iar turcii mai pe urmă, spre semn de mulțemire pentru că le-au spus, l-a omorât. Apoi Ipsilant, chemând pe Teodor la bal, l-au omorât³. După aceea Iordachie, văzând că este primejdie, au fugit prin munți cu vreo cinci sute de volintiri. Iar Ipsilant, după ce s-au lovit cu turcii și au văzut că îl biruiesc, au luat vre-o câți-va cu șineși, și toată averea ce o strânsese, și au fugit în țara Nemțească, și acolo mai pe urmă otrăvindu-se, au perit pomenirea lui cu sunet.

Deci, după ce au intrat turcii în Țara Moldaviei, Mihail Suțul, domnul țării, au fugit din Iași peste Prut, și după dânsul conțul, după conțul metropolitul. Iar norodul, văzând că fug cei mai mari, au început a fugi și ei cu toții. Și era o turburare nepovestită. Însă mare este mila lui Dumnezeu, căci s-au milostivit Rusia asupra norodului creștinesc și i-au primit pe toți cu dragoste, și încă le au orânduit și leafă până ce s-au mai alinat țara. Încă mai adăogise Dumnezeu și aceasta, adică: ca să fie toamna lungă și călduroasă, căci până la Nașterea Domnului n-au nins, și cei săraci, mai mulți la câmp au iernat de cât în case, că casele în Cernăuți și Chișinău să da boerilor cu chirie mai mult decât zece galbeni pe lună. Iar după ce au fugit Suțul, domnul țării, îndată a venit în Iași un sfetnic de a lui Ipsilanti, cu cincizeci de volintiri, și își pusese numele *Pendedeca*, care cum au venit, s-au așezat în curțile domnești și s-au pus titlu de Domn, făcând toate chipurile prin gazete și sfātuind țara ca să nu să teamă. Dar când au auzit că Ipsilanti este biruit și au fugit, atunci au fugit și el iarăși peste Prut. Iar volintirii lui, cu câți mai putuse uni cu dânșii, după ce au văzut că sosesc turcii în Iași, au fugit și ei la malul Prutului. Dar turcii s-au luat după dânșii și s-au bătut într-o zi foarte cumplit. Iar cam îndeseară, cunoscând volintirii că nu vor putea să stea împotriva mulțimei turcilor, căci venise și cu tunuri, au apucat cu fuga, și unii au dat înot, iar alții s-au apucat de otgon, ca să scape peste Prut. Dar puțini au scăpat, pentru că au alergat turcii și au tăiat otgonul, și mulți volintiri s-au înecat în Prut; iar turcii s-au întors cu biruință în Iași. Însă Iașul era mai de tot pustiu, pentru că puțini creștini carii mai rămăsese și aceia foarte rău au pățimit; căci, pe câte fete și băeți și mueri tinere au găsit, rar cari au scăpat de spurcăciune. Și bisericile au prădat, și pe oameni îl muncia ca să spuie [unde aveau] averile cele îngropate. Și mulțime de norod sta pe ulițe tăiați. Pentru că jidovii, ori și pe cine avea ciudă, îndată îl pâra la turci cum că este volintir, sau grec, sau sârb. Și, în sfârșit rău pătimea toți în toate părțile.

Deci atunci, mulțime de norod, neștiind ce vor mai face, au fugit la monastirea Secului. Căci, mai înainte de a veni turcii în Iași, mulțime de boieri și neguțitori cărasă averea lor la monastirea Secului, întrucât să umpluse monastirea de tot felul de calabalicuri. Și episcopul Romanului încă venise cu toată averea Episcopiei și o ascunsese în tainile monastirei. Încă și de la monastirea Neamțului au cărat toate odoarele, hrisoavele și argintăriile monastirei și le-au ascuns într-o taină a

³ Adevărul este că a fost trădat de șefii săi în cap cu Macedonschi și executat la Târgoviște, după ce a fost judecat de un tribunal marțial compus numai din greci.

pirgului. Și episcopul Romanului au zăbovit în monastirea Secului, până când a intrat turcii în Iași, și atunci, îndată a trecut peste graniță în Suceava.

Iar Iordache, de care am zis mai sus că fugise cu cinci sute de voluntiri din țara Muntenească, viind prin munți, au ajuns până în muntele Grețieșul, aproape de Ceahlău, de care, auzind turcii carii era zăloage la monastirea Secului (fiindcă toate mănăstirile cele de prin munți aveau zăloage de la Pașa din Iași rânduți, ca să nu se facă vreun rău turcilor carii umbla tâlhărește și prădă), s-au temut. Iar igumenul monastirei Secului, îmbrăcându-i în haine călugărești, i-au dus până aproape de Iași și așa i-au scăpat. Apoi, într-o zi, numai iată că au venit vreo șaptezeci de voluntiri la Secul, iar călugării le-au închis poarta monastirei (că acum poarta o căptușise cu fier igumenul), și ei, cumplit mâniindu-se, au început vreo câțiva a să sui pe zid ca să intre. Dar părinții văzând, că nu este chip de a nu-i lăsa înlăuntru, le-au dat drumul la vreo câțiva din cei mai mari. Deci, intrând ei, îndată au întreat pe igumen: sânt zăloage în mănăstire sau nu? Iar igumenul i-au spus că nu sânt. Însă ei nu au crezut și au mers de i-au căutat peste tot locul. Apoi, negăsindu-i, au cerut de mâncat și de băut; și după aceea, până în sară, s-au dus în târgul Neamțului. Iar acolo era vreo douăzeci de turci păzitori, și își făcuse(ră) pe prund metereze de bârne. Deci voluntirii peste noapte au dat foc târgului. Iar turcii, fugind, s-au închis în metereze și de acolo s-au bătut toată noaptea. Deci voluntirii, prădând pe jidovi, pe unii i-au tăiat, iar pe alții i-au ars. Dar pe căprarul nemțesc, care ținea cu turcii, l-au legat. Și, despre ziuă, au venit iarăși la monastirea Secului cu caii încărcăți, de calabalăcuri jidovești, aducând cu dânșii și pe căprariul. Și așa, mai pe urmă, s-au dus la ceilalți voluntiri, și să încurca tot prin munți fiindcă cel mai mare al lor era bolnav.

Iar după arderea târgului, turcii, fugind dimineața, au dat de știre la Iași. Și de acolo s-au orânduit vreo șase mii de turci ca să vie prin munți, să se întâlnească cu voluntirii și să se bată. Deci, mergând turcii până aproape de monastirea Slatina, iată că, din întâmplare, era(u) pe acolo și vreo șaptezeci de voluntiri, carii umbla(u) căutând mâncare și prăda, carii, auzind că sânt turcii pe aproape, s-au tras spre monastire. Dar și turcii auzind pentru voluntiri, s-au pornit cu grăbire spre monastire. Și voluntirii, văzând că vin turcii asupra lor, s-au închis înlăuntru monastirei. Apoi, sosind turcii au înconjurat monastirea, voind să intre înlăuntru, și găsind zidul mai slab la un colț de pirg, au spart cu cazmalile. Și intrând pe acolo, au năvălit la poartă, și s-au bătut cu straja voluntirilor, unde mulți turci au pierit; iar voluntirii numai vreo câțiva carii păzia poarta. Și așa ceilalți voluntiri, închizându-se în biserică, au început a să bate cu turcii pe ferestre. Iar turcii, văzând că nu-i pot scoate din biserică, au dat foc monastirei, și au ars în două ciasuri toată monastirea, iar ei să bătea cu voluntirii cumplit. Apoi, venind cel mai mare al lor, au început a-i sudui și a-i ocărâ, zicându-le: că pentru ce nu intră în biserică. Și așa, slobozindu-se el singur spre ușa bisericei, un voluntir, încărcând pușca cu două glonțuri, tocmai în piept l-au izbit. Și văzând turcii că au pierit cel mai mare al lor și din ei mulțime, s-au tras înapoi cu multă pagubă. Apoi, peste noapte, au fugit și voluntirii din biserică și s-au dus la a-i săi; iar turcii s-au împrăștiat prin târguri. Și, după aceea, s-au mai bătut voluntirii cu turcii de vreo câteva ori în Fălticeni. Dar pe jidovi, ori unde îi prindea, îi dezbrăca și îl omora. Încă la Herța tăind mulțime, au umplut două care mari și i-au trimis la alte târguri spre batjocoră, fiindcă știa voluntirii, ca mult sânge creștinesc s-au vărsat de turci prin pârăturile lor.

Iar în Episcopia Romanului s-au întâmplat un lucru ca acesta: că mergând turcii acolo, și aflând că episcopul este fugit (după cum am arătat mai sus) au trimis prin porunca lor, pe Meletie, care era eclisiarh mare și purtător de grijă al Episcopiei, la o cetate Ternov, și l-au făcut arhieru. Deci viind el la scaun, îndată au trimis ca să ia odoarele Episcopiei din monastirea Secului. Iar episcopul Romanului, care era fugit în Suceava, prinzând de veste, au rugat pe voluntiri ca să meargă la Secul. Și plecându-se ei, le-au dat pe un călugăr, anume Metodie Svetagoreț, ca să-i aducă până la monastirea Secului. Și au dat episcopul din partea sa și scrisori voluntirilor către igumenul, poftindu-l ca să-i primească spre a păzi monastirea și odoarele, până ce vor intra Moscalii în țară, sau Nemții (după cum să purta vorba). Și așa, numai iată că odată, pe la trei ciasuri din noapte, s-au trezit monastirea cu

volintirii la poartă. Și viind, au dat scrisorile igumenului. Iar el ce era să facă? au doară putea să nu-i primăască? Însă au zis către cel mai mare al volintirilor: Eu cunosc că cu aceasta vârați monastirea în primejdie. Dar el au răspuns zicând: Nici de cum să nu vă temeți, că după locul ce îl văd eu, nici un picior de turc nu va rămânea, pentru că am oameni volnici, și încă are să vie cât de curând Moscalul în țară și, să ferească Dumnezeu, că de să va întâmpla să pătimească monastirea vreo stricăciune, el îndoit mai bună o va face, că are cu ce. Și, cu acest fel de vorbe lăudându-se igumenului, s-au așezat înăuntrul monastirei Secului, și era la număr vreo cinci sute. Iar părinții soborului era mai mulți de o sută. Așisderea mai era(u) și alți mireni, vreo sută, căroro mulțime de mâncare le trebuia, și pentru dânșii și pentru cai. Deci pe unii din volintiri i-au orânduit ca să meargă să capete mâncare, de unde vor putea găsi; iar pe alții i-au trimis ca să fie spre paza carelor monastirei, carii să dusesse să încarce de pe la moșii orice vor găsi de-ale mâncărei.

Iar părintele Ilarie, starețul monastirei Neamțului, auzind că s-au așezat volintirii în Secul, foarte cumplit s-au supărat, și au trimis din partea sa vreo câțiva părinți cinstiți ca să-i zică lui Iordachie să iasă din monastire cu volintirii, că piare monastirea. Dar el i-au dat acest fel de răspuns, zicând: că să nu să teamă starețul, ci încă să-i fie bucurie că au venit ei acolo, pentru că vor păzi toate odoarele ce sânt în Secul. Atunci starețul, văzând că nu-i chip ca să scoată pe volintiri de acolo, au înștiințat pe Pașa pentru dânșii și au cerut o sumă de turci spre paza monastirei Neamțului. Iar Pașa, primind înștiințarea de la starețul pentru volintiri, cum că sunt în Secul, îndată au adunat pe toți turcii de prin țară și i-au trimis la monastirea Secului ca să bată pe volintiri. Și au orânduit și spre paza monastirei Neamțului o sumă de turci. Iar volintirii, până la venirea turcilor, umbla(u) prădând ce putea(u) găsi. Și de să întâlnea cu vreo sumă de turci, să bătea, și aducea câte 4, 5 capete turcești și le pune în pari, spre batjocoră. Și din toate părțile căra cele trebuincioase pentru mâncare, și grăunțe și fân pentru cai. Apoi, într-o zi, numai iată că au venit un volintir în puterea calului, dând de știre la Secul cum că vin o sumă de turci. Căci, după ce s-au apropiat greimea turcilor aproape de Târgul Neamțului, s-au ales dintre dânșii vreo șaptezeci voinici și, având povață pe un turc care fusese zăloagă în Secul, venea în puterea cailor la monastire. Dar s-au înșelat, pentru că volintirii, după ce s-au înștiințat de grabnica venire a lor, și încă văzându-i că sânt aproape de monastire, îndată au alergat pe jos într-o întâmpinare a lor, și i-au înfrânt, slobozind ca ploia glonțurile asupra lor. Iar turcii, de odată luând spaimă, au început a fugi înapoi, unii călare, alții pe jos, carii cum putea să scape. Dar mulți turci au pierit atunci, încă au prins volintirii și doi vii, unul sănătos, iar altul tăiat la grumazi ca de trei degete, și au început a-i cerceta ce putere au, și câtă sumă este, și de au tunuri. Iar ei i-au amăgit, spuind că sunt puțini și tunuri n-au. Și ziua era miercuri, când s-au întâmplat aceasta, Deci a doua (zi), joi, pe la un cias din zi, s-au auzit două împușcături; și îndată au venit, în fuga calului, de la strajă un căpitan, Gheorghie Hoțul (că acesta așa să numea fiindcă fusese hoț prin munții Muntenesti și să întovărășise cu volintirii, de le era povață prin cărările munților) care, mergând la aga Iordachie, i-au spus: că acolo unde păzia straja, au năvălit turcii și s-au bătut două ciasuri cu dânșii, și nu i-au putut înfrânge, că era mulți, ba încă le-au luat și caii la unii, și carii cum au putut au scăpat, și au venit să-i spuie. Atunci aga au poruncit ca să cuprindă volintirii toate cărările munților, și la fieștecăre cărare să fie câte douăzeci. Iar în mănăstire oprind o sumă, pe ceilalți i-au trimis pe drumul cel mare ca să cuprindă toate palancele ce era făcute de cu vreme. Și, pornindu-se volintirii, s-au pus pe lângă palance, iar unii au mers înaintea turcilor. Căci turcii să împărțise(ră) în trei părți: cei mai mulți să ținea de drumul cel mare, având vreo câteva sachelușe cu dânșii. Iar ceilalți au cuprins marginile pădurilor pe jos, pe de o parte și pe alta, având povățuitori plăieși, carii știau bine drumurile și cărările. Deci, când au ajuns fruntea turcilor pe unde era volintirii, s-au bătut cumplit și mulți turci au pierit. Însă volintirii, văzând că turcii sunt mulți și îi dovedesc de vor mai sta, au fugit printre turci în pădure cu săbiile goale și au scăpat. Apoi turcii, mai mergând mai înainte, au găsit altă palancă cu volintiri păzind, și s-au bătut și acolo groaznic! Și au fugit și aceia, că nu mai putea să stea împotriva mulțimei turcilor. Și așa turcii cei de pre drum mergea(u) încet iar ceilalți îi încungiura pe volintiri.

Dar la toate palancile s-au bătut cumplit. Însă la palanca cea mai de pe urmă, care era aproape de monastire, au ajuns și turcii cari erau pe jos, și s-au împreunat cu cei cari mergea pe drum, și au început a încunjura pe volintiri. Iar ei, văzând că nu-i scăpare alt fel fără numai cu bărbăția, au năvălit asupra turcilor cu săbiile goale și, făcând loc, au fugit în pădure; iar alții s-au tras lângă monastire, aproape, unde era un zăplaz al bisericei Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, lângă zidul monastirei. Și așezându-și pușcele printre zăplaz, da în turci și le făcea mare piedică, încât nu putea ei a să apropia de monastire. Atunci turcii cei de pe jos au luat coasta dealului care este din dosul bisericei Sfântului Ierarh Nicolae și au încunjurat pe volintiri de la spate. Iar ei, văzând că nu pot să stea împotriva, s-au tras în monastire și au vârat și vreo trei sute de cai, fân și altele, și s-au închis înlăuntru. Dar turcii de pe dealul ce este în dosul Sfântului Nicolae, au aprins Biserica Sfântului Nicolae. Iar de la biserică s-au aprins toată monastirea, și în două ciasuri toată au ars. Dar cei mai mulți din volintiri, în vremea focului, s-au băgat prin beciuri, iar alții ședea la bortele zidului unde nu era chilii și împușca în turci. Și agaoa, luând cu sine vreo câțiva volintiri, s-au suit în pîrgul cel de lângă arhondaric, ne luând seama, că tocmai sus, în pîrg, nu era bolta de cărămidă ci de lemn, și când au ajuns focul acolo s-au aprins, iar ei atunci au fugit mai jos unde era boltă, dar nimic nu s-au folosit, că prin ferestre, de năprasna luând foc prăfăria s-au aprins, și au ars cu toții câți erau acolo.

Iar volintirii tare mult s-au supărat văzând că au murit povățuitoriul lor, și toată nădejdea de biruință le-au perit. Însă, după Iordachie, au rămas altul, care să numea Farmache, ci nu putea ocărmi ca acela. Dar lucrul de jale ce să afla atunci în monastire, cine îl poate povesti? pentru că, în vremea focului, acei cari rămăsese în monastire (fiindcă igumenul cu câți au putut, au eșit mai înainte de a veni turcii și au fugit fără știrea volintirilor) călugări, frați, călugărițe și mireni cu soțiile lor, toți în toate părțile, ca cei turbați alerga și să grămădea unii peste alții ca să nu să ardă, și numai prin beciuri scăpa. Așijderea și caii alerga prin monastire în toate părțile, nechezând și căutând loc unde să scape de foc, căci cădea tăciunii peste dâșii și îl ardea. Și altă nădejde la cei închiși nu le mai rămăsese de cât aceasta: ca să se bată cu turcii prin bortele zidului până când se va ajunge praful și glonțurile. Iar pentru mâncare mai avea încă niște brânză prin beciuri și vin, iar apă foarte puțină, căci arsese roata de la fântână, iar lanțul căzuse înlăuntru în apă; și așa, cu mare greu, putea să scoată puțină apă pentru dâșii și pentru cai. Dar caii cari mai rămăsese, rodea lemnele pe unde găsia, și șalele și cozile unul altuia, că treisprezece zile au petrecut nemâncând nimic, fiindcă fânul le-au ars. Și așa au petrecut volintirii acolo acele 13 zile, numai cu vin și cu brânză. Și era pe acea vreme și niște ploii cumplite, pentru care, dacă ar fi fost ei uniți cu toții, ar fi putut să scape. Însă era împărchiați, că dacă zicea sârbii să deschiză porțile și să fugă noaptea prin ploaie și prin întunerecul ce era, încât nu se vedea nici degetul, grecii zicea: că să mai aștepte până mâine. Și căra de cu seară vin cu ciuberile și, îmbătându-se, iarăși zicea că până mâine. Apoi, unii cunoscând că cu beția nu pot scăpa cu viață de acolo, au făcut o borta în vivliotică, pe sub Biserica Sfântului Nicolae, și au fugit în două rânduri câte vreo 15 și 20. Iar turcii bătea neîncetat cu sacalușele în zid, însă pare că împușca cu mazăre în zid. Apoi, văzând că nu pot sparge cu acele sacalușe zidul, au adus un tun mare, ci și cu acela nu au putut face nimic. Și, în vremea cât au stătut urdia împrejurul monastirei să lua câte 10 – 15 turci și mergea prin pădure căutând bejenari. Și pe câți i-au găsit le-au luat tot, și pe unii i-au tăiat iar pe alții i-au împușcat. Și cu călugări, cu mireni au perit atunci vreo patruzeci. Apoi, văzând turcii că volintirii nu mai isprăvesc iarba cea de împușcat și rabdă foame, nu să dumeria ce să facă ca să-i scoată de acolo. Însă au aflat acest chip: că era cu turcii un ispravnic din târgul Pietrei, anume Enacache Milu, de loc din Roman. Deci pe acela chemându-l Pașa, i-au zis: că ori cu ce chip va ști, să facă ca să plece pe volintiri să se închine. Iar el s-au făgăduit. Și îndată au chemat ispravnicul pe unul cu porecla (sau numele) Volh, care fusese conț în Piatra, și s-au sfătuit amândoi în ce chip să amăgiască pe volintiri. Deci, ca niște lepădați de Dumnezeu, au făcut acest fel de vicleșug că au mers ispravnicul și cu acel conț îmbrăcați în forme aproape de zidul monastirei, având și vreo câțiva husari lângă sineși. Și, chemând pe mai marii volintirilor pre zid, au început a le spune conțul, cum că este trimis din partea

împăratului Nemțesc ca să le spue să-și dea armele la turci și apoi însuși el (adecă conțul) îi va trece granița. Iar spre încredințare, au adus Evanghelia și Crucea și s-au jurat pe dânsule și pe toate tainele credinței creștinești, împreună cu ispravnicul. Deci unii din volintiri credea, iar alții să îndoia; dar văzând că să jură pe toate tainele credinței, au crezut cu toții. Însă, au zis cei mai mari, ca să vie și Pașa, să vorbească și cu dânsul. Și Pașa s-au jurat pe Coran și pe toată legea turcească, zicând: că nu-i trebuie nimic de la dânsii, fără numai armele să-și dea. Și vor merge în pace preste granițe, împreună cu Conțul, după cum pofteste împăratul Nemțesc. Și, necunoscând volintirii vicleșugul lor, au deschis porțile și au început a-și da armele la turci. Iar unii dintre dânsii, carii aveau două rânduri de arme, au ascuns un rând de întâmplare. Deci, luându-le turcii armele, au poruncit Pașa ca să scrie pe fieștecă de ce neam este, și din ce loc și cu ce meșteșug? Apoi, după ce i-au scris pe toți, au poruncit ca să intre cu toții în ograda monastirei. Iar volintirii îndată s-au priceput că sânt înșelați, și au început a plânge văzând că sânt duși ca niște oi spre junghiare. Dar cei ce își ascunsese(ră) din arme, le-au prins foarte bine; căci netrecând mult, au intrat turcii cu toții înlăuntru înarmați și cu mâinile suflecate, gata spre a tăia oamenii fără de arme. Și ca niște lupi au năvălit asupra volintirilor și au început a-i hăcui. Iar cei carii își ascunsese(ră) armele au trecut prin mijlocul lor tăindu-i ca (pe) niște curechi și, din vreo douăzeci de acei cu arme, numai doi au pierit. Iar cei fără de arme toți, într-o aceeași zi, împreună cu câți călugări și frați și mireni cu femeile lor mai era, fără numai stareța din monastirea Văratecul cu vreo câteva călugărițe au scăpat, fiindcă, mai înainte cu vreo câteva zile, au fost făcut o scrisorică către ispravnicul și o au aruncat peste zid. Iar turcii găsiindu-o, o au dat ispravnicului de o au cetit. Și să ruga ea într-o hârtie ca să le scape din mâna turcilor când vor intra ei în monastire. Și s-au făgăduit Pașa că le va scăpa. Deci, atunci când să tăia volintirii, au orânduit Pașa vreo douăzeci de turci voinici și, intrând aceia în monastire, le-au luat prin mijlocul lor, și de abia le-au scăpat. Și numai atâtea au scăpat, iar ceilalți nici unul din câți era în monastire. Apoi, după tăierea volintirilor, au căutat turcii averea ce era ascunsă în Monastire, dar nimic nu au găsit, pentru că o parte au ars de foc, când ardea monastirea; iar alta, ce au rămas sub locurile care avea bolte, le-au ars volintirii. Și argintăriile, unde le-au ascuns volintirii, nu să pot găsi până astăzi. Însă mare norocire au fost de au scăpat odoarele monastirei Neamțului și a Secului. Că a Secului era(u) ascunse în biserică într-o două taină, și în taina cea dintâi au fost găsit turcii odoarele Episcopiei Romanului. Iar a două taină era tot în peretele acela, și numai cât o lespede le despărția. Însă lor nu le-au venit în minte să caute. Dar mai bine este a zice că Dumnezeu le-au luat mintea. Iar odoarele monastirei Neamțului era ascunse într-o taină a pîrgului. Și, după cum săpasă turcii pe acolo, numai o piatra să fi mai rădicat le găsia. Dar Dumnezeu și aicea, după cum să vede, le-au luat mintea. Apoi turcii, după ce au tăiat pe volintiri, s-au dus unii la monastirea Neamțului iar alții cu Pașa la Iași, ducând cu dânsii și vreo 20 de volintiri aleși. Pentru că, când îi scria, au ales pe acei 20 și l-au luat. Dar ce au pățimit aceia nu să știe, fără numai vreo trei au scăpat. Iar ceilalți să vede că nu au putut scăpa.

Apoi, părintele Ilarie, starețul monastirei Neamțului, după vreo câteva zile, au trimis într-o sară pe părintele Neonil, ucenicul său (care mai pe urmă au fost și stareț acestor două monastiri 13 ani, în trei rânduri), împreună și cu alți părinți voinici, și au scos toate odoarele monastirei de unde era ascunse în Secul. Însă cu mare frică au umblat ei, una despre turci, iar alta de grozăvia a atâtor trupuri moarte de oameni și de cai. Și încă fiindcă era tare întunec într-o noapte. Și așa au scăpat odoarele a amândurora monastirilor, pentru care foarte mult au mulțemit lui Dumnezeu starețul Ilarie. Apoi, după vreo câteva zile, au trimis la Iași scrisoare la Pașa, poftindu-l ca să dea voie ispravnicilor să curățe monastirea Secului de trupurile cele moarte și de hoiturile cailor. Și dând voie, au venit ispravnicii cu satele și au curățit monastirea și, făcând niște șanțuri aproape de monastire, au aruncat acolo toate trupurile, între cari numai de turci erau vreo șase mii afară de a volintirilor și de a altora.

Iar de la monastirea Neamțului au fost fugit călugării încă pe când venea turcii asupra volintirilor, și să dusesese(ră) peste Prut, la moșiile monastirei, pentru care era foarte supărat starețul, căci rămăsese cu puțini părinți și nu avea cu cine întâmpina greutățile monastirei. Iar mai ales că nu putea sătura inima cea

nesăţioasă a turcilor cu bani, şi încă mai era după cum am zis, şi în monastire mulţime de zeloage, cărora pe toată ziua le plătea monastirea mulţime de bani. Însă, cu toate acestea, prin ajutorul Maicei Domnului, au suferit toată greutatea, şi cu bărbăţie au întâmpinat toate întâmplările, întrucât şi turcii s-au mirat de bărbăţia lui. Pentru că din ţară fugise(ră) toţi, şi boerii şi mitropolitul şi arhimandriţii toţi, fără numai Meletie (care în urmă au fost şi mitropolit), episcopul Huşului, rămăsese şi ţinea locul scaunului în Mitropolie. Deci după ce s-au făcut pace în ţară, auzind părinţii ce era fugiţi peste Prut de aceasta, au venit cu toţii iarăşi la monastire. Şi după aceasta, au trimis stareţul să aducă pe Sfânta Icoană cea făcătoare de minuni a Maicei Domnului din pădurea de unde era ascunsă (măcar că, când o ascundea însăşi Preacurata s-au arătat în vedenie unui cuvios părinte şi i-au zis: Voi mă ascundeţi, dar eu tot nu vă voi părăsi), pe care, când o aducea o au întâmpinat stareţul cu tot soborul. Şi însuşi stareţul, acolo unde o au întâmpinat, au cetit Acatistul de mulţămită cu lacrimi. Apoi, pînre alte zidiri ce le săvârşia la monastirea Nămţului (precum să scrie în Istoria Monastirilor) s-au apucat şi de monastirea Secului spre a o înnoi. Pe care o au săvârşit diadohul său, părintele stareţul Dometian.

Deci, după ce s-au alinat de săvârşit pricina aceasta cu volintirii, îndată, prin mila lui Dumnezeu, s-au luat creştinii iarăşi slobozenia cea dintâi, şi ş(i)-au pus Patriarh după orânduiala creştinescă, în Țarigrad, pe Evghenie, care nu mult fiind, îndată şi s-au pus în locul lui Anthim al II-le(a). Şi în Moldova, după ce au trecut iarna, s-au dus turcii întru ale sale. Şi au pus sultanul domn țerei pe Ioan Sandu Sturza.

CĂLUGĂRUL GHERASIM. ISTORIE ADEVĂRATĂ DIN VIAȚA CĂLUGĂREASCĂ*

Al. Gh. DOINARU¹

I

De la schitul Măgurii se vede Târgul-Ocnii ca-n palmă: case mărunte, acoperite cu tablă roșie, altele acoperite cu draniță și numai câteva clădiri cu două rânduri; cele mai multe așezate pe parte stângă a Trotușului, cu începere de la gura tunelului și până la vale, spre Viișoară. Din oricare parte a târgului se vede schitul alb, așezat pe pisc, bătut de vânturi puternice, fără să se clintească o draniță din acoperământul trainic. Schitul pare o uriașă pasăre albă, încremenită acolo de atâta amar de vreme.

Mai înainte erau chilio multe împrejurul schitului, dar le-au dărâmat anii și, mai cu seamă, credința care slăbește din zi în zi, dinaintea ochilor noștri. Averi mari niciodată n-a avut schitul; dar vechii credincioși urcau de multe ori dealul Măgurii și umpleau buzunarele călugărilor cu sărindare, cu acatiste și pomelnice.

Pe lângă schit altădată nenumărați călugări, cari puteau foarte bine să viețuiască cu îmbleșugare din pomenile dese și multe ce curgeau, mai cu seamă, în zilele de sărbătoare. Credincioșii de pe valea Trotușului, de la Palancă și până dincolo de Adjud, alergau de multe ori și dăruiau bani peste bani, că doar-doar mila lui Dumnezeu se va revărsa peste inimile lor necăjite și setoase de bine.

Câtă vreme credința era în floare, schitul adăpostea o sumă de călugări, credincioși sau lacomi de averi; dar când au început să scadă veniturile, adică să scadă credința, după cum spun acești asceți netrebuincioși și cu păcate ascunse, schitul a început să se depopuleze, până ce-a ajuns în starea de astăzi, numai cu doi-trei călugări, cari mai îngrijesc de sălașul dumnezeiesc.

Aici, la schit, în sărbătorile mari, mai înainte vreme și chiar acum în zilele noastre, aleargă lumea în zorii zilelor de vară călduroase să-și petreacă ceasurile de hodină prin pădurile care împrejmuesc mănăstirea. E o adevărată plăcere să-i vezi pe târgoveți – bărbați, femei, copii – fiecare cu o legăură în mână, mâncare sau băutură, îndreptându-se spre umbra deasă și ispititoare a codrului, pe înălțimea muntelui din fața salinelor. Cântece, potop de vorbe, zgomot, chiuituri, fluierături: liniștea pădurii e zgduită temeinic. Și nu-i credința care călăuzește acest norod spre schitul Măgurii, ci dorul tainic și de neînfrânt al inimii, care cheamă pe fiecare să guste din seninătatea unui colț de natură și să se răcorească la umbra copacilor uriași și deși.

Călugărul Gherasim a fost surghiunit în acest locaș sfânt al Măgurii de către mitropolitul Moldovei. Alungat de la mănăstirea Secu, din județul Neamț, fusese trimis aici, să-și ispășească păcatele pe care, de altfel, nu le săvârșise.

Gherasim a fost un copil nenorocit, făcut de o maică de la mănăstirea Agapia cu un călugăr de la mănăstirea Secu. Prin urmare nu avea nici tată, nici mamă, căci nici călugărul, nici călugărița, nu-l puteau recunoaște de copil al lor. Maica Vasilichia l-a născut la o soră a ei din județul Vaslui și pe

* Povestirea a fost preluată din revista „Sămănătorul” VII, 41, 5 octombrie 1908, p. 924-932; 42, 12 octombrie 1908, p. 949-954; 43, 19 octombrie 1908, p. 965-970; 44, 26 octombrie 1908, p. 982-986; 46, 9 noiembrie 1908, p. 1025-1029. A fost publicată și într-un volum ce reunește mai multe povestiri în anul 1909 (Al. Gh. Doinaru, *Călugărul Gherasim*, București, „Minerva” Institut de Arte Grafice și Editura, 1909, p. 5-59). Apariția de față a fost îngrijită de Cristiana Chircu.

¹ Al. Gh. Doinaru, pe numele adevărat Alexandru Gheorghiu, s-a născut la 22 februarie 1882 în localitatea Tețcani. A absolvit Facultatea de Drept din Iași după care a practicat avocatura în orașele Bacău și Moinești. A fost și scriitor publicând proză și poezie. A decedat la Moinești în anul 1933 (Petru Homoceanul, *Poeți de la Sămănătorul*, Cuvânt înainte de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1978, p. 161; <https://biblacad.ro/bnr/brmautori.php?aut=d&page=990&limit=10>, accesat: 16.08.2022).

urmă l-a lăsat acolo vreo patru ani, trimițându-i din când în când bani și hăinuțe. Murind de oftică sora maicii, Gherasim fu luat de tatăl său și crescut la mănăstirea Secu.

„Un copil străin, găsit pe drumuri” spunea călugărul Macarie, când îl întreba cineva al cui este băietul *ista*.

În singurătatea mănăstirii, Gheorghe (așa cum îl chema pe băiat înainte de a se călugări) alerga din chilie în chilie, de la călugăr la călugăr, toată ziua, de dimineață până seara. Niciun tovarăș de seama lui, niciun prieten de joacă și de zburdăciuni nu avea. Hainele negre și fețe plecate spre pământ ale călugărilor tăcuți omorau zi cu zi vioiciunea unei copilării închise între gardurile liniștei și rugăciunilor. Aducea ulciorul cu apă la toți călugării de la șipotul din apropiere, mătura uneori chiliile, fără să fie plătit vreun ceva de nimeni, căci nu se trezise în sufletul lui încă gândul unei răsplăți pentru munca de slugă. Seara învăța literile vechi cu călugărul Macarie ori cu alt călugăr. Alteori lua ciocănașele, pleca în pădure, alegea copacul cel mai gros și aici se învăța a toca, până sărea coaja copacului în sute de surcelușe. La slujbe ședea în strana dreaptă și ținea isonul, cu glasul lui limpede și ascuțit ca un glas de fetiță. Câtă grijă purta pentru copilul acesta călugărul Macarie, tot atâta grijă îi purtau și ceilalți călugări: nicio deosebire. Parcă nici nu era copilul unuia dintre dânșii! În mijlocul lor, Gheorghe era ca o tufă tânără, lipsită de soare, în mijlocul unei păduri imense de sălcii pletoase. Zâmbetele copilăriei dispăreau unul câte unul de pe fața rumenă, cu vremea care curgea fără întrerupere an după an. Gheorghe învățase bine cartea bisericească și cânta strașnic de frumos răspunsurile stranei. Tatăl său, călugărul Macarie, nu i-a arătat niciodată măcar un semn de dragoste părintească, așa că sufletul băiatului nu se alipise nici de o față bisericească din schit. Pentru el, ori călugărul Macarie, ori Atanasie sau oricare alt călugăr, erau tot una: niște oameni cu sufletul dăruit lui Dumnezeu. Și fie o credință păstrată din moși-strămoși îl îndemna să cinstească lucrurile sfinte, fie că în mijlocul călugărilor trebuia să se deprindă cu viața cea de post și rugăciune, cu cât creștea mai mare, cu atât sufletul băiatului aluneca spre o viață mai tihnită, mai plină de smerenie și plină de gândurile însuflețite pentru mărirea lui Hristos.

La vârsta de 18 ani, Gheorghe intră în tagma călugărească, supt numele de Gherasim. Starețul mănăstirii îi dădu și lui o chilie un teanc de cărți: *Viețile Sfinților*.

În noua lui haină, neagră și largă, începu să se simtă altfel de om. Avea parcă mai multă încredere în dansul și, nu știu cum, îi părea că este chemat într-o ceată de oameni cu totul deosebiți de aceia care veneau la mănăstire din când în când, din satele de prin împrejurimile Secului. Auzind veșnic de păcatele lumii, de lipsa de credință a oamenilor, de faptele rușinoase ale bărbaților și femeilor, s-a trezit în sufletul lui acea ură temeinică, așa de răspândită printre călugări, împotriva mirenilor.

De obicei călugării schitului, după ce-și făceau rugăciunile, se scoborau sau în vreun sat din apropiere sau colindau prin pădurile mărginașe după bureși. Umblau stingheri, unul încoace, altul încolo, fără vioiciune, fără vlagă, parcă se gândeau totdeauna la descoperirea unei scări până la cer și oarecum idioțiți de viața mohorâtă, tainică și singuratică pe care o duceau, de multe ori cu mare anevoie și cu multe îndurerări ascunse. Într-o zi, călugărul Gherasim avu o dezamăgire crudă. Rătăcea singur prin pădure și ajunsese în fața unei văgăuni. În fundul văgăunii, într-o parte ascunsă, zări două trupuri îmbrăcate în haine preoțești,

Începu să-și facă cruce, cu ochii speriați ca de o vedenie nelegiuită, și se întoarse înapoi la schit. Spuse starețului tot ce văzuse:

- L-am cunoscut, l-am văzut bine; era călugărul Macarie.
- Nu se poate, nu se poate, spuse starețul înfiorându-se.
- Ba da! L-am văzut eu. Era el și maica Vasilichia, care vine de multe ori pe aici.

Starețul bătrân și cu barba albă ca un caer de lână, clătină din cap, făcu câteva cruci și rosti încet, cu ochii către icoana Maicii Domnului: „Nu-l ierta, Maică Preacurată, că mare nelegiure a făcut”.

Gherasim porni în chilia lui, plin de gânduri. Îi părea rău că l-a pârât pe călugărul Macarie, pentru că, la urma urmei, parcă tot Macarie a avut mai multă grijă de dânsul decât ceilalți călugări. Dar haina călugărească e sfântă – se gândea Gherasim – și lucrurile sfinte nu pot fi amestecate cu cele rele. Apoi a îngenunchiat în chilia lui, a deschis cartea de rugăciuni și s-a rugat la Maica Domnului mai bine de un ceas.

Spre seară s-a întors călugărul Macarie cu o batistă roșie de bureți: nu se dusese zadarnic în pădure de data asta.

Cum l-a văzut starețul de pe cerdacul arhondăriei, l-a chemat la dânsul și au intrat într-o chilie.

- Te-ai făcut nevrednic de rasa călugărească, frate Macarie, spuse starețul cu glasul tremurător.
- De ce, frate Ioanichie? întrebă liniștit Macarie.
- Mă mai întrebi de ce? Nu știi? Unde ai fost astăzi?
- După bureți.
- Numai după bureți? Dar cu maica Vasilichia nu te-ai întâlnit?
- Nu, răspuse Macarie repede.
- Dar pe călugărul Gherasim nu l-ai văzut prin pădure?
- Nu.
- Nu spune minciuni, frate Macarie, că „cel ce spune minciuni în fundul iadului va merge”.

Călugărul Macarie își făcu cruce și spuse rugător:

- Doamne, Doamne, iau numele Tău drept mărturie că nu mă știu vinovat cu nimica.
- Cum, nu ai pe suflet nicio vină? Atunci de ce mi-a spus călugărul Gherasim că te-a văzut cu maica Vasilichia?

- Nu știu nimica, frate Ioanichie; nici nu m-am întâlnit astăzi cu călugărul Gherasim prin pădure.

- Atunci Gherasim a spus minciuni..., minciuni..., defăimare – răspuse bătrânul Ioanichie, căzând pe gânduri.

- Da, defăimare – se grăbi să spună și călugărul Macarie.

După asta se despărțiră. Starețul rămas în chilia lui pe gânduri. Și repede ca un fulger îi veni în minte un gând îndepărtat, de acum douăzeci și cinci sau treizeci de ani, când nu era stareț și când căzuse pe capul lui o vină tot așa de mare ca a călugărului Macarie. Apoi își luă metaniile în mână și începu să se roage în fața icoanei Maicii Domnului: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin. Ajută, Doamne, căci cuvioșii se împutinează; cei credincioși se sfârșesc dintre fiii oamenilor. Lucruri deșarte vorbesc unul altuia, cu buze lingușitoare, cu inima fățarnică vorbesc. Stârpește, Doamne, etc, etc.”.

Macarie intră cu legătura lui de bureți în chilie și o puse pe un scaun. Avea o față posomorâtă și ochii lui scânteiau de răutate și de ciudă. Altul, în locul lui, dacă s-ar fi știut nevinovat, s-ar fi dus numaidecât la călugărul Gherasim și i-ar fi cerut socoteală. Macarie, însă, a rămas locului. Îi venea rău c-a aflat starețul despre legătura lui nelegiuită, dar n-avea ce să facă. Nu-i era frică de călugărul Ioanichie, știindu-l bătrân și îngăduitor, însă îi era ciudă că s-a aflat despre treaba asta tocmai după o pază bună, de mai bine de douăzeci și doi de ani.

Din ziua aceea Macarie căuta să nu mai vorbească cu Gherasim și se silea, pe cât era cu putință, să nu se întâlnească față în față. De unde înainte, la slujba bisericească, ședeau de obicei în strana dreaptă amândoi, acum, unul, Gherasim, se mutase în strana stângă. Părintele Ioanichie n-a mai destăinuit niciunui călugăr întâmplarea nevrednică a lui Macarie: dimpotrivă, l-a chemat pe Gherasim la dânsul și i-a hotărât să-și astâmpere gura și să nu sufle niciun cuvânt/ Spunea călugărul Ioanichie: „Cine știe, poate te-au înșelat ochii, poate duhul necurat prin preajma sfinției tale, poate a fost numai o părere. Nu trebuie să învinovățim pe nimeni până când nu ne încredințăm bine cu ochii. Dumnezeu e

mare, fiule, mare și puternic și niciun cuvânt rău nu poate să steie împotriva lui. El ne iartă că-i milostiv, drăguțul”.

Degeaba îi spunea călugărul Gherasim că nu l-au înșelat ochii, că nu-i nicio părere, ci a văzut el bine pe călugărul Macarie cu maica Vasilichia. Bătrânul Ioanichie îi răspunde: „Poate greșești, fiule, poate a fost duhul necurat prin prejurul sfinției tale; lasă! Taci din gură. Dumnezeu vede și Dumnezeu iartă că-i bun și milostiv”.

Într-adevăr, călugărul Gherasim a tăcut, n-a spus nimănui niciun cuvânt și-și căuta de treburile lui ca mai înainte. Totuși, în sufletul lui tânăr, curat, în care se zbătea cu vioiciune puterea credinței, se născut un fel de îndoială, care l-a pus să se gândească mai adânc și mai cu tărie. El nu putea în ruptul capului să priceapă cum mai poate să fie vreo legătură între sufletul căruintului călugăr Macarie și Dumnezeu și supt stăpânirea acestui gând cerceta mereu cărțile groase, cerceta faptele sfinților, canoanele bisericești, să vadă dacă este iertare pentru un păcat lumesc făcut de o față călugărească.

După vreo șapte luni s-a întâmplat c-a murit călugărul Ioanichie și-n locul lui, ca stareț, a venit Macarie, ales de ceilalți călugări ai mănăstirii.

După alegerea noului stareț, Gherasim s-a retras cu totul în chilia lui și nu ieșea decât la slujbele bisericești și atunci când se ducea să-și ia mâncarea de la bucătărie. La instalarea lui Macarie au venit călugărițele de la Agapia; maica Vasilichia era în rasă de mătase neagră lucie și, cu toate că era femeie în vârstă, își păstra încă neclintită rumeneala obrazilor. Instalarea a făcut-o un arhieru trimis de la Mitropolie. Lumea de prin satele vecine a venit gătită ca de sărbătoare. Sluba a ținut până după amiază. După aceea a fost o masă strașnică în odăile arhondăriei, cu diferite mâncăruri de post, dar cu destule sticle de vin, toate băute în sănătatea noului ales, care prin credința lui nețârmurită și prin faptele lui bune și cinstite a ajuns pe scaunul care i se cuvine cu adevărat. Firește că și Gherasim a luat parte la serbarea asta, dar ședea veșnic cu ochii în jos pentru că maica Vasilichia își plimba privirile când la noul stareț, când la dânsul. De ce? Oare nu cumva maica vrea să-și bată joc acum de el, când Macarie a ajuns stăpânul lui? Gherasim credea tocmai acest lucru, însă se înșela. În sufletul ei de mamă, călugărița nu-și putea urî feciorul; dar o durere ascunsă îi frământa inima și i se zbuclina sufletul că nu putea să strige în gura mare că Gherasim nu trebuie să fie supărat pe Macarie, deoarece e feciorul acestuia.

Trecu și ziua instalării noului stareț, cu zgomote neobișnuite și larmă neîntreruptă și mănăstirea fu din nou cuprinsă de liniștea veche. Nicio deosebire nu putea să aibă înfățișarea mănăstirii după sărbătoarea instalării – atât doar: în cerdacul arhondăriei nu se mai vedea chipul liniștit și blând al răposatului Ioanichie, ci fața roșcovană și trăită bine a călugărului Macarie, cu ochii lui albaștri și mari și cu barba lui care pornea spre încărunțire, îndreptată pe unele locuri cu foarfecele.

Într-o zi, Gherasim s-a întâlnit la șipotul din apropierea mănăstirii cu călugărul Epifanie, singurul călugăr cu care Gherasim vorbea adeseori. Epifanie era un om mai în vârstă decât Macarie și venise aci să-și liniștească sufletul cu rugăciuni, după ce-și omorâse nevasta care îl înșela și după ce făcuse 12 ani de ocnă.

Iarba era verde împrejurul șipotului și soarele de început de toamnă încălzea bine văzduhul răcit de vântul care bătuse vreo două zile.

- Cald, cald, frate Epifanie.

- Cald, Gherasime, cald.

- Când mă gândesc că vine iarna, îmi vine să-mi iau lumea în cap. Iar viscol, iar omăt cât casa, iar șuierături prin hornuri – Doamne!, Doamne! Spuse Gherasim.

- Da, și pe urmă vine primăvara, și vara...

- Vine, nu-i vorbă, da-i lungă iarna... Ia ascultă!

Și Epifanie se așeză pe iarbă.

- Stai și sfinția ta jos. Uite ce e, frate Gherasime. N-ai avut tată și mamă?

- Nu știu, zău, frate Epifanie. Eram prea mic când am venit aici. Sfinția ta ai venit de vreo trei ani, dar eu aici m-am trezit. Tată și mamă n-am zis nimănu. Îmi spunea starețul de astăzi, când eram de vreo doisprezece ani, că m-a găsit pe drumuri. Umblam din ușă în ușă. Lui i s-a făcut milă de mine și m-a adus aici la mănăstire. Ca prin vis mi-aduc aminte că m-a adus de undeva, de departe, dar eu nu știu bine. Știu, așa, parcă-mi închipui numai.

- Greu, frate Gherasime, de oamenii care nu și-au apucat în viață părinții, foarte greu. Ai mei trăiesc și acuma și-s oameni voinici, măcar că-s bătrâni. Dar nenorocul meu...

Epifanie își sfârși vorba într-un oftat adânc. Gherasim se uita pe dealurile care se desfășurau la poalele mănăstirii, hăt-departe.

- Ce zici de noul stareț, Gherasime?

- Ce să zic? Nu zic nimic.

Apoi ca și cum cineva dinlăuntrul lui l-ar fi silit să se destăinuie, Gherasim se apropie de Epifanie și-i spune:

- Frate Epifanie, am ceva pe sufletul meu, care mă apasă strașnic și mă arde. Am fost martorul unui păcat mare. Ți l-aș spune și sfinției tale, dar mă cam tem.

- Ori în funul mării, ori în sufletul meu: tot aceea. Spune fără nicio frică, că din gura mea nimeni n-are să audă niciun cuvânt.

- Să vezi. Starețul de astăzi e un ticălos. L-am prins cu maica Vasilichia într-o văgăună adâncă, cale de vreun ceas de aici.

- Când?

- Acum un an. Încă nu murise părintele Ioanichie, Dumnezeu să-l ierte! Și după ce l-am spus răposatului, Macarie a început să se jure pe icoana Maicii Domnului că nu e adevărat, că eu sunt un mincinos și un om care învinovățește pe altul degeaba.

- Chiar l-ai văzut?

- Cum te văd și cum vezi.

- Mare păcat!

- Mare! Nici nu este pedeapsă în canoanele bisericești pentru un păcat așa de mare; am citit și eu și n-am găsit nimica... Știi ce, frate Epifanie? Îmi vine gând să-l spun și la ceilalți călugări, să știe și ei pe cine au ales stareț.

- Ba, treaba asta să n-o faci. Pune-ți lăcată la gură și taci mai bine. Cine știe, poate o să-ți facă vreun rău.

Cei doi călugări se sculară și plecară cu ulcioarele de apă spre chiliile lor.

Gherasim se culcă pe pat; soarele fierbinte îi moleșise oasele. Își ținti privirile câteva clipe pe tavanul chiliei, apoi închise ochii. N-a dormit, dar așa, cu ochii închiși, parcă era mai singur și parcă i se părea că nu poate nimeni să-i fure măcar o fărâmitură de gând. Să spuie și la ceilalți călugări ori nu? Și după ce și-a frământat creierul mai bine de două ceasuri, s-a hotărât să spuie tuturor. Dacă ar fi trăit călugărul Ioanichie poate nu destăinuia nimic, dar acum nu vrea să tac, pentru că nu se poate ascunde un păcat așa de mare.

A doua zi toată mănăstirea știa ce legături au fost între părintele Macarie și maica Vasilichia, care, mai cu seamă acum, de când este alt stareț la mănăstire, vine mai des să-și spovedească păcatele către preacuviosul superior.

Intrase vrajbă mare între călugări. Destăinuirea lui Gherasim fusese ca o furtună strașnică în miezul unei calde zile de vară. Mulți cârteau în contra starețului și cereau surghiunirea lui la altă mănăstire. Ca să scape de încurcătură, călugărul Macarie porni la Iași să spuie mitropolitului că un frate tânăr, diaconul Gherasim, bagă zăbanie între călugări și nesocotește credința care spune să te ferești de vorbe rele și de vrajbă. Mitropolitul, fără nicio cercetare, dădu starețului Macarie o carte canonică pentru mutarea călugărului-diacon Gherasim de la mănăstirea Secu la schitul Măgurii.

Pe drum, la întoarcere, starețul Macarie avu o strașnică părere de rău că trebuia să se despartă de feciorul său, Gherasim; dar nu mai putea să se întoarcă la mitropolie și să deie înapoi cartea canonică. Lucrul făcut e făcut. Macarie suferise atâta din pricina lui Gherasim, pe vremea stăreției lui Ioanichie, dar nu-l putea urî. O, Doamne! Unde este tatăl care dorește moartea copilului? S-a gândit de multe ori să-l cheme pe Gherasim, acum când era mare, în chilia lui și să-i spuie adevărul, dar l-a ținut rușinea în loc și teama că vor afla ceilalți călugări o fapte care n-o îngăduie rasa călugărească.

Când a plecat călugărul Gherasim în surghiun canonicesc de la mănăstirea Secu, starețul Macarie ședea în cerdacul arhondăriei și-și ștergea câte o lacrimă pe furiș. Apoi când s-a depărtat și nu și-a mai văzut feciorul, a intrat în casă și a început să plângă din toată inima. Poate pentru prima oară simțea că-și iubește copilul cu o dragoste pe care n-a putut-o da la iveală, pe care a trebuit s-o ascundă ca să nu păteze tagma călugărească și să nu se îndepărteze de credința și legea care îl opresc, după ce e călugărit, de a mai fi tată.

II.

Erau doi călugări la schitul Măgurii și cu noul venit, Gherasim, trei. Unul dintr-înșii trecuse de șaptezeci de ani și de abia își mai purta bătrânețile de ici până colo. Celălalt era cam de vreo cincizeci de ani, gras, nu așa de înalt și obrajii pplini peste măsură. Chilia care i se hărăzise lui Gherasim era cea mai mică, nevăruită de zeci de ani, nici pe dinăuntru, nici pe dinafară. Bucăți întregi de moluz căzură de pe pereți, lăsând bârnela goale. În cele dintâi două zile, Gherasim își cârpi chilia prin toate locurile, cu lut moale, frîmântat de dânsul. Se scoborî apoi în târg și veni înapoi cu un sticlă, care-i așeză niște geamuri mici, de-o palmă domnească înălțime și lățimea tot atâta.

Toamna, cu vânturile ei reci, începu tare devreme anula acela; mai cu seamă la schitul Măgurii, pe vârful muntelui, se simțeau și mai mult vestitorii iernii. Scunda chilie a lui Gherasim era, însă, oleacă adăpostită de zidul bisericii împotriva vânturilor de la miazănoapte. Pe la sfârșitul lui septembrie căzuseră toate frunzele și, mai ales acum, se puteau vedea casele târgului de la poalele muntelui. Gherasim căuta regulat de rânduielile bisericii, atât în zilele de lucru, cât și în sărbători. Cu venirea timpului de toamnă, se înțelege, dispărură „vizitatorii” schitului și singurătatea cea mai sfântă cuprinsese vârful muntelui. Rar, rar de tot, câte o femeie nenorocită de prin împrejurimi se urca, obosită și înfrigurată, pe cărarea șerpuită, cu sărindarul legat într-un colț de basma roșie și se ducea de-a dreptul la bunul și bătrânul călugăr Meletie, care, în schimbul unui sărindar sau acatist, tămăduia cu vorba lui dulce cele mai mari suferinți sufletești. Gherasim ședea foarte retras. Bătrânul Meletie era om greoi și bietul surghiunit se ascundea de multe ori, să nu intre pe mâna lui, că-l pune mereu ba să-i facă focul, ba să-i aducă apă, ba să ia seama de oala cu fasole – mă rog, Meletie ca bătrân putea să-i poruncească orice lui Gherasim. Celălalt călugăr, Evdochie, colinda prin sate și strângea pomeni „pentru hrana călugărilor de la schitul Măgurii”.

Când a plecat de la mănăstirea Secu, Gherasim avea vreo patru sute de lei, strânși gologan cu gologan din leafa de unsprezece lei pe lună, pe care o primea de la Stat și din liturgiile credincioșilor de prin împrejurimile Secului. Din economia aceasta trăia acum. La două săptămâni, o dată, Gherasim se scobora în târg și-și cumpăra cele trebuitoare pentru mâncare.

Într-o zi, când l-a chemat Meletie să-i facă focul, Gherasim n-a mai vrut să se ducă și de atunci s-a iscat o sfadă ușoară între cei doi frați. Cu atât mai bine pentru surghiunit!

Toamna trecea repede. Vânturile reci se îndesau și frigul creștea, creștea mereu. Se întâmpla că era altă dată și câte o zi mai caldă, cu aerul liniștit, dar atunci Gherasim mergea în codrul de pe coasta muntelui și strângea craci uscați și găteje pentru iarnă. Pe seară, obosit de suit muntele de cincisăse ori, își scotea un scaun în ușa chiliei și privea asfințitul soarelui roș de toamnă. De multe ori cădea pe gânduri. Ce mic și neînsemnat se simțea față cu mărețiile isprăvilor lui Dumnezeu!

Când se întorcea din târg, sufletul lui era cuprins de o îndurerare tainică, din pricina liniștii în care trebuia să se retragă, după ce fusese în zgomotul orașelului și după ce văzuse că lumea nu stă

totdeauna pe gânduri, ci mai are vreme și de vorbit și de râs. La Secu erau călugări mai mulți, peste cincizeci, și parcă trăia într-un zgomot mai prielnic; dar aici... aici călugărul Meletie vrea să-l facă slugă, iar Evdochie era numai pe drumuri.

De multe ori se așeza pe scăunelul cu trei picioare, dinaintea unei măsuțe de brad și începea să citească fapte și întâmplări din viețile sfinților. Dinapoia lui, în sobă, focul ardea în liniște și-i încălzea spatele. Câteodată ridica ochii de pe carte și colinda cu privirele de la un capăt până la celălalt al târgului.

Veni și luna decembrie și acoperișurile roșii ale caselor de la poalele muntelui fură învelite cu un strat de omăt. Gherasim ședea toată ziua în chilia lui, lângă soba caldă, uneori citind câte ceva, alteori stând pe scăunel, în fața jarului, cu capul culcat în palma dreaptă și cu cotul rezămat pe genunchi, privind neconținut cum se acoperau cărbunii cu o pojghiță de cenușă moale ca puful.

De multe ori, Gherasim se așeza în dreptul ferestrei mici și privea, altădată chiar mai bine de un ceas, cum se ridicau coloanele străvezii de fum din Târgul-Ocnii, din hogegele caselor mari și mici – coloane care, după ce ajungeau sus, se destrămau și se pierdeau în aerul rece. Niciun gând mai ascuțit nu colinda prin mintea lui de om simplu, care privește lucrurile așa cum sunt, fără nicio imaginație poetică.

Iarna trecea foarte greu, ca toate iernile friguroase și nimeni mai mult decât Gherasim nu simțea acest lucru, în cuibul sărac al singurătății sale, din vârful muntelui. De multe ori nici nu putea să doarmă noaptea, din pricina șuierăturilor năpraznice și viscoalelor cumplite, care dăuinuiau fără întrerupere. Atâta putere avea vântul acolo pe pisc, încât de multe ori scormonea focul de pe vatră. Doar când ardeau lemne de dimineață și până la prânz, într-una, atunci se dezghețau geamurile chiliei și apa se prelingea în șiroaie mici pe perete.

Slujbele bisericesti erau adevărate chinuri. Biserica nu avea nicio sobă. Măinile lui Gherasim înmărmureau de multe ori pe Evanghelie. Meletie, cel puțin, avea blană groasă de vulpe pe dedesupt și nu-i era grijă nici de frigul care îngheață limba-n gură.

Până la Bobotează, Gherasim isprăvi lemnele pe care le adunase în timpul toamnei – o parte care a ars în chilia lui, altă parte luată mai mult cu de-a sila sau pe furiș pentru chilia bătrânului fără putere și zgîrcit, Meletie.

După Bobotează, bietul surghiunit, nepregătit deajuns cu haine pentru iarnă așa de groasă, alerga prin pădure și strângea crengi uscate, pe care le ascundea în chilie ca să nu i le mai fure fratele Meletie. Bătrân, bătrân – se gîndea Gherasim – dar aducă-și un om care să-l slujească, că toate veniturile schitului erau ale lui și avea de unde să plătească.

Zilele începeau să se mărească treptat-treptat și soarele ieșea câteodată aleș dintre nori, învăluind târgul și muntele cu razele lui reci. Pe la sfârșitul lui ianuarie începu o moină care a adus ușurare în toate sufletele. Gherasim nu se mai trezea dimineața cu flori pe geamuri, nici viscolul și gerul puternic nu-i mai întunecau gândurile. Se uita, de multe ori, cu bucurie cum ieșeau la iveală, de supt straturile de omăt, acoperișurile roșii din târgul de la poalele schitului. Și sufletul lui parcă se dezmoțea din ce în ce, cu vremea de înviorare primăvărată. Strângea și acum găteje, mai puține însă și nu le mai ascundea în chilie, ca-n timpul Bobotezei.

Primăvara începu devreme. Pe la mijlocul lui februarie, ca niciodată, zăpada se prefăcu cu iuțeală în șiroaie de apă, care curgeau pe supt straturile groase de frunze, prin toate părțile codrului. Trotușul începuse să se dezghețe și sloiurile mergeau încet la vale, izbindu-se unul de altul și îmbucătățindu-se.

Gherasim privea cu lăcomie toată prefacerea aceasta a naturii, bucurându-se peste măsură fiindcă se săturase de atâta frig și, mai cu seamă, pentru că însuși sufletul lui se scutura parcă de mohorâre și de gânduri amare.

Pe la începutul lui martie rămăseseră doar câteva pâlcuri de zăpadă, prin locurile ferite de soare.

Ca totdeauna, ori începea să citească de la capăt *Viețile Sfinților*, ori se uita pe geamul chiliei, pentru a suta și a mia oară, în vatra târgului. La urma urmei, ce vreți dumneavoastră să faceți un om care n-are nimica de făcut, care e îndatorat să stea veșnic lângă schit? Niciun prieten, nicio rudă, niciun cunoscut mai de aproape – ia! Și el un om venit de nu știu unde, fără niciun sprijin în lumea oamenilor și fără să aibă cui să destăinuie orice fulgerare de gând, orice îndurerare sufletească. Ci strângea acolo, în inima lui, și închidea ca într-o ocnă, de unde nu poate să iasă nimic, toate frământările și toate zburciunile unei vieți, plină de neînțeles și de melancolie.

Zilele de primăvară se îndulceau mereu, cu vremea care înainta spre luna aprilie. De multe ori, Gherasim se ducea prin codru, așa degeaba, să se plimbe poate, căci nu pleca niciodată după un lucru anumit. Rupea doar câte o crenguță și se uita la mugurii care îmboboceau. Apoi lua câte un mugur, îl desfăcea încet și-l privea cu mare băgare de seamă și cu mare bucurie. Peste vreo două-trei săptămâni – se gândea Gherasim – vor ieși la iveală frunzele tinere, fragede și verzi. Codrul uscat se va îmbrăca în haină nouă și dealurile vor face să răsară covoarele de iarbă verde, întinse până unde putem vedea cu ochii.

Pe la Sfântul Gheorghe, codrul de încheiase. Împrejurul schitului iarba era mai de un pod de mână. Gherasim nu-și putea lua ochii mai cu seamă de la oamenii care arau câmpurile de la vale de Târgul Ocnei, pe la Vișoară. Un dor tainic îl chema mereu, să se ducă, să plece, fără țintă, în lumea asta. S-a săturat de atâta singurătate și de atâta înfrângere a unor doruri pe care niciodată nu le-a putut desluși în mintea lui. Sigur el nu știa ce voia anume; dar simțea cum i se duce dragostea de mănăstire din suflet și cum dorul de pribegie prindea aripi și-l îndemna spre căi necunoscute.

Cu ivirea treptată a primăverii se naște în sufletul tuturora acest dor de pribegie, moștenit poate din depărtatele remuri ale poporului nostru; dar sufletul lui Gherasim, pregătit de singurătate și de întristare, se zvârcolea cu mai multă furie care nu s-a putut desfășura prin osteneala brațelor, nici prin sudoarea frunții.

Sufletul lui Gherasim era cuprins de aceste frământări, numai atunci când frumusețile naturii îl mișcau până în adâncul inimii. Dar când își întorcea privirile către crucea bisericii, tot avântul de pribegie îi dispărea ca prin farmec și puterea datoriei îi sfărâma orice gând de răzvrătire. Credința cea fără de margini lua locul cugetelor de libertate. Atunci Gherasim privea cu mai multă lăcomie zidurile albe ale bisericii și dragostea de Dumnezeu îl robea și-l îndatora să înceapă a face cruci și a rosti vorbe de laudă măreață.

Atunci își închina din nou, pentru a nu știu câta oară, sufletul către Cel preamărit și credința fanatică, născută odată cu vremea când s-a trezit la mănăstirea Secu, îi alunga toate gândurile de înstrăinare. Începea să-și iubească chilia cu mai multă furie și dorul de slujbă adevărată întru credința lui Dumnezeu venea să-și ia locul vechi în inimă.

Trecu și Sfântul Gheorghe fără mult zgomot. Câțiva credincioși din Târgul Ocnei urcară muntele și ascultară slujba din ziua aceluia sfânt. Schitul, în mijlocul naturii înflorite, începea să se înveselească. Târgoveții mai tineri și sprinteni veneau în plimbare până în vârful muntelui și culegeau florile paștelui și ciuboșica cucului. Astă iarnă, dacă ar fi venit un om la schit era o adevărată minune; acum, însă, Gherasim se întâlnea mai în fiecare zi cu câte un târgoveț sau chiar mai mulți. Se înțelege că bucuria lui nu era mică deoarece mai avea cu cine schimba o vorbă, două.

Cu câteva zile înainte de Constantin și Elena, începură pregătirile de hramul bisericii. Doar cu prilejul acesta Meletie mai dădea drumul pungii și făcea oarecare cheltuieli, cu gândul, însă, că tot ce va scoate din pungă va câștiga înapoi înzecit. Bătrânul călugăr chemă doi oameni din târg, care așezară niște scânduri pe niște căpriori, pe o întindere ca de vreo cincisprezece metri – chip, dragă Doamne, mese pentru hram. De bucate nu avea nevoie pentru că oalele cu bucate le aduceau nenumărații credincioși, care veneau, ca de obicei, la acest hram vestit. Apoi freară sfeșmnicul și polincadrul de alamă, până când ajungeau să strălucească. Lumânări nouă erau pregătite pentru fiecare sfeșnic și candelile fură șterse bine și apoi umplute cu untdelemn. Pietrele bisericii, pe jos, spalate

bine. Meletie scoase vreo trei lăvicere din chilia lui și le puse în biserică, dinaintea icoanei Maicii Domnului. Chemaă pe Evdochie și pe Gherasim și se sfătuiră între dânșii. Hotărâră să aducă doi dascăli, cei mai buni din Târgul-Ocnii. Gherasim și Evdochie trebuiau să facă slujba, iar el, Meletie, bătrâna păsare de pradă, avea să șadă la o masă, care va fi pusă la ușa bisericii și va stârge banii dăruiți. Evdochie cârni puțin din nas, dar nu zise nimic. Gherasim se gândea la ziua hramului. Apoi ieșiră amândoi de la Meletie. Înainte de a intra în chilie, Evdochie se aplecă la urechea lui Gherasim și-i spuse tainic: „El să strângă paralele! El, care are destule! Înțeleg. O sută de părți lui și două pentru noi. Îl știu și-l cunosc pe fratele Meletie. Doamne, iartă-mă, de inimă de câine are! Dar te rog să taci.”

Gherasim intră în chilia lui, fără să se gândească la ceva, nici măcar la ceea ce i-a spus Evdochie.

III.

În ziua de Constantin și Elena, clopotele de la schit începură să fie trase încă din zorii zilei. Sunetele de alarmă pluteau pe deasupra târgului ca niște sunete venite din adâncul văzduhului. Târgul începu să se trezească din amorțeala și tihna nopții. Călugării Gherasim și Evdochie, îmbrăcați în hainele cele mai bune care se găseau la schit, începură slujba lungă a zilei de hram, când nu se luminase încă bine, pentru ca s-o poată isprăvi la amiază.

Cu ivirea soarelui pe zarea dealului, cei mai credincioși creștini ai hramurilor: țigani de-a pururea flămânzi și lacomi, începură să se urce pe cărarea către schit. Apoi, în urma lor, babele de pe la marginile târgului. Și, tocmai când ajunsese soarele la prânzul cel mic, începuseră să vie târgoveții și târgovețele, în haine pestrițe. Pe urmă, după dânșii, veneau mereu de prin satele aruncate pe dreapta și pe stânga Trotușului, de la Onești, în susul apei, până dincolo de Comănești, femei și fete cu obraji rumeni, gospodari și flăcăi plini de sănătate. Micul schit se umplu repede de credincioși. Lumea care venea și nu mai încăpea în bisericuță stătea pe afară și foșnea încoace și încolo, în pași domoli. Ca să se poată închina toată lumea, Meletie se rugă de oameni să intre în biserică, să se închine, apoi să facă loc și celor rămași pe afară. Într-o parte, pe micul podiș al schitului, vreo opt focuri, împrejurul oalelor, se sfădeau, vorbeau tare, își pregăteau, poate, pofta de mâncare.

Înăuntrul bisericii era o căldură enormă și mirosul de cojoc se amesteca cu parfumul vreunei cucoane sclivisite. Ca niciodată, glasul lui Gherasim se suia și scobora în gorgoane duioase, limpezi. Din pricina căldurii, obrajii lui se înroșiseră și-i curgeau broboanele de sudoare pe la tâmple.

Afară, la ușa bisericii, Meletie strângea liturghiile, sărindarele și darurile pe care le făcea lumea credincioasă pentru schit: lumânări, untdelemn, tămâie și smirnă.

Pe la amiază se isprăvi slujba și toată lumea ieși din biserică. Călugării binecuvântară mesele lungi, apoi se retraseră înspre răsăritul schitului, pe iarbă verde, unde se adunase lumea mai aleasă. Se făcuseră o mulțime de cete, din câte o familie, două sau trei și fiecare ținea să aibă o față bisericască în mijlocul lor. Meletie s-a dus în ceata subprefectului din Târgul Ocnii, Evdochie în ceata fostului subprefect, din partidul care era în opoziție, iar Gherasim, sfios și peste măsură de obosit, fu luat mai mult cu de-a sila de domnul institutor Ionescu, de la școala de băieți din târg și dus în pădure, mai la vale, într-o pivniță tainică, cu toată familia domnului institutor, compusă din doi veri primari, trei verișoare, o mătușă, doi copii ai lui și vreo zece ai celorlalți, un frate, soacră și socru, doi cumnați, o cumnată și alții. Se așezară la masă și mâncară cu multă poftă pentru că soarele trecuse de amiază. Gherasim, însă, era cam stingherit în mijlocul acestor oameni, veniți aici să mănânce și să petreacă în voie. Cu toate că îi era foame, nu putea, însă, să mănânce tot ce ar fi voit.

- Ia, părinte, o bucățică de curcan, spuse Madam Ionescu, nevasta institutorului.

- Mulțumesc, nu vă supărați, noi călugării n-avem voie să mâncăm carne, răspunse Gherasim cu o adâncă părere de rău ascunsă în suflet.

- Ei, o dată pe an, la sărbătoare mare ca asta, nu-i păcat. Poftim.

- Nu, nu mănânc; mâncați dumneavoastră. Eu n-am pus în gura mea carne de vreo cinci ani, de când m-am călugărit; dar nici înainte n-am mâncat decât de vreo trei-patru ori pentru că nu-mi dădea voie starețul de la mănăstirea Secu.

- Ia, părinte.

Și nevasta institutorului, care ședea lângă Gherasim, pe iarbă verde, îl tot îndemna mereu. Însă orice îndemnare era zadarnică. Gherasim mânca numai brânză.

- Dar vin bei? întrebă din nou Madam Ionescu.

- Da, răspunse călugărul, înroșindu-se puțin; vin avem voie să bem.

- Atunci, poftim.

Mâncau toți fără nicio grijă. Gherasim se uita la ei cum întindeau bucăți de curcan fript în dinții tari. Vorbeau împreună aproape toți dintr-o dată și așa de tare încât aproape nu se înțelegeau. Madam Ionescu vorbea mereu cu călugărul; rar mai îndrepta vorba înspre altul. Domnul Ionescu vorbea de rău pe subprefect către socrul său: „Un șarlatan! Și-a pus feciorul la poliție ca să spioneze lumea. Nepotu-său e la primărie. Am auzit că primarii din sate sun îndatorați să-i ducă găște și curcani. De la Popescu, pe care l-a pus notar la Dofteana, a luat trei sute de lei. Regim de hoți”.

Domnul Ionescu era din partidul advers.

Sticlele începură să se golească. Pe fețele unora roșeața ieșise la iveală. Călugărul Gherasim povesti doamnei Ionescu istoria vieții lui, pe scurt, fără să amintească, însă, din pricina rușinei, fapta călugărului Macarie de la mănăstirea Secu și a maicii Vasilichia. Ceilalți vorbeau despre cumetrii și cumetrele târgului.

Madam Ionescu avea nume rău în Târgul Ocnii. Lumea vorbea aproape numai despre dânsa și despre faptele ei.

Era învinovățită, mai ales, că îi place să vorbească numai cu tinerii și prea multe vizite primește atunci când bărbatul ei e dus la școală. O, Doamne ferește pe toată lumea să stea într-un târgușor românesc, unde nimeni n-are altceva de făcut decât să vorbească pe socoteala celorlalți. Madam Ionescu era o femeie cu adevărat cinstită, crescută la pension la București, știa franțuzește ca apa și era foarte bine crescută. Când era bărbatul său la școală, e drept că primea în vizită pe judecător, pe doctorul Paraschivescu, pe avocatul Pascu, dar numai că aceștia erau mai deștepți în târgul acela și pentru că numai cu dâșii mai putea deschide o vorbă, două. A prins-o bărbatul ei cu doctorul Paraschivescu? Ei, asta-i acu! Dar care om nu greșește o dată în viața lui? A prins-o cu avocatul Pascu? O, da, avocatul Pascu este un mizerabil care caută să câștige din slăbiciunile femeiești. A prins-o cu domnul judecător? Nu face nimic. Iată un bun prilej ca să se jure că asta va fi cea din urmă greșală a ei. Și domnul Ionescu, care își iubea până la nebunie femeia, pentru că era cea mai deșteaptă din Târgul Ocnii, se înțelege că o ierta și-i săruta mâna. Sunt și bărbați de aceștia.

După ce se isprăviră sticlele de vin, începură cântecele, acolo în pădure, unde cântă și ecourile.

- Natalițo, cântă *Când eram copil dată*, spuse domnul Ionescu către nevastă-sa.

Și Madam Ionescu începu să cânte, cu glasul ei frumos și dulce, uitându-se în ochii călugărului Gherasim, căruia i se înroșiseră obrajii din pricina celor câteva păhăruțe de vin. Apoi începu să cânte un vâl al domnului Ionescu, din gură și vioară. Pe urmă, cântară copiii *Trăiască Regele și Deșteaptă-te Române*.

- Acum să ne cânte ceva părintele Gherasim, spuse Madam Ionescu.

- Da, da! strigară ceilalți tovarăși.

Gherasim se înroși până în vârful urechilor, apoi răspunse:

- Eu nu știu niciun cântec, să mă iertați.

- Ba știi, spuse Madam Ionescu, îndulcindu-și ochii și punînd mâna ei pe o mână a călugărului Gherasim. Hai, cântă-ne, părinte. Sfinția ta ai un glas foarte frumos.

- Nu pot, Madam Ionescu, nu pot, crede-mă, răspunde bietul călugăr, trăgându-și încet, cu rușine și simțind un fior care făcu să i se bată inima cu putere.

- Nu te lăsăm până ce nu vei cânta.

- Dacă nu știu niciun cântec... N-am avut de unde învăța cântece de lume

- Nu te cred și nu te cred, spuse Madam Ionescu; sfinția ta, c-o voce așa de frumoasă și de plină, trebuie să știi toate cântecele din lume.

- Nu știu. Cum vrei să știu eu cântece de lume când n-am avut de unde învăța?

- Atunci cântă-ne *Tatăl nostru*, bisericește, că tot cântec este; noi nu vrem cuvinte, ci vrem să îți auzim glasul.

Gherasim se mai codi oleacă, dar, la urma urmei, nemaivând încotro cârni, din pricina rugămintinilor doamnei Ionescu, începu să cânte *Tatăl nostru*. Mesenii tăcură dintr-odată și-și îndreptară ochii către cântărețul bisericesc, îl priviră puțin, apoi își căutară de vorbă înainte. Singură Madam Ionescu, cu ochii dulci, ascultă rugăciunea cântată până la sfârșit, de un glas așa de limpede și duios. O, nu-i plăceau așa de mult doamnei Ionescu cântecele bisericești, dar ea nu se putea împăca cu gândul că tinerețea unui om ca Gherasim poate să se mistuie așa fără niciun rost.

Cu vorbe, cu cântece, cu politică, iar cu vorbe, vremea trecut repede și soarele nu mai avea multă vreme până la asfințire. Se pregătiră de plecare. Madam Ionescu ruga mereu pe călugărul Gherasim mai mult pe șoptite:

- Vii joi la noi să faci o aghiazmă; ne-am înțeles.

- Bine, Madam Ionescu, viu, dar nu știu unde stați.

- Drept în mijlocul târgului, lângă catedrală. Întreabă pe cineva să îți arate casa noastră, că ți-o arată îndată. Numai te rog, părinte, să nu vii așa de dimineață, că nici nu suntem sculați din somn. Vino pe la 9. Tocmai atunci e dus și bărbatul meu de acasă.

Ochii doamnei râdeau de bucurie și-și frământa buza de jos între dinți ca și cum ar fi vrut s-o rupă.

- Să nu uiți, părinte, să vii, te rog foarte mult.

- Nu, nu uit; am să vin.

- Da, bine, te aștept cu mare plăcere, răspunse Madam Ionescu, clipind șiret din ochi, mușcându-și buza și strângând cu putere, în mâinile ei subțiri, mâna dreaptă a călugărului, de la care își lua rămas bun. Se despărțiră. Familia domnului Ionescu străbătu un colț de pădure, ajunse în cărare și porni la vale. Gherasim se întoarse la schit. Toată lumea plecase de prin împrejurimile bisericii. Mesele erau pline de firimituri. Meletie și Evdochie se retrăseseră în chilii. Soarele se scoborâse la toacă.

Gherasim intră în chilia lui și, cum era destul de obosit, se trânti în pat, își acoperi obrazii în palme și căzu pe gânduri. Ce lungă a fost slujba de astăzi! Și ce de treabă era Madam Ionescu! Nu s-a dezlipit un moment de lângă dânsul și totdeauna îi purta grija cea mai aleasă, să-i fie paharul plin și farfuria să nu-i fie goală. Și când punea mâna pe dânsul simțea niște fiori dulci în tot trupul, fiori porniți din inima care bătea mai tare ca de obicei. Și se uita la dânsul așa de frumos, într-una; parcă nu mai era nimeni prin prejurul ei. Pe urmă, ce bine îi părea că se va duce să-i facă aghiazmă. Vezi, femeile nu sunt așa de rele cum și le închipuia Gherasim, mai înainte vreme, fără a le cunoaște.

Este drept că la mănăstirea Secu, Gherasim auzea vorbindu-se, cu răutate și cu ură împotriva lor, dar fără să cerceteze el singur faptele. Știa atâta, că o față călugărească nu se cade să se apropie de o femeie, dar nu știa pentru ce anume și cât ar fi de mare păcatul dacă s-ar apropia. Pentru Dumnezeu!, iată că el a stat alături de Madam Ionescu, dar ce păcat a făcut? Niciunul. Dimpotrivă, a căpătat convingerea că femeile sunt bune la inimă și cu sufletul deschis. Niciodată n-a auzit o vorbă mai frumoasă și mai dulce decât a doamnei Ionescu. Și și-a adus atunci aminte de bietul călugăr Macarie. Da, dar Macarie avea altă vină. La urma urmei, nici el nu era așa de vinovat cum credea la început Gherasim. Toate bune, dar un gând îl mistuia mai cumplit pe bietul surghiunit. Madam

Ionescu avea ochii prea mari și frumoși și prea se uita galeș la dânsul. Prea frumos îi era părul și prea fragezi și rumeni îi erau obrazii. Călugăr înainte de toate, călugăr! Nu se cade să te gândești la ochii, buzele și cosițele femeilor, dar nimeni nu te poate opri și poate faci cel mai mare păcat dacă vei căuta să oprești bătăile inimii. Inimă? Nu, călugărul nu trebuie să aibă inimă; dar dacă o are, se înțelege că n-o poate încredința unei femei cu ochi albaștri și mari ca ai doamnei Ionescu. Cui s-o încredințeze atunci? Nimănui. Ci s-o închidă acolo, în pieptul zbuciumat, să-i domolească bătăile, să nu-i dea nicio libertate și să-i frângă orice îndrăzneală și orice dorință. Da, dar prea erau frumoși ochii doamnei Ionescu și prea se uita galeș la călugărul Gherasim și prea frumos îi era părul și prea fragezi și rumeni îi erau obrazii.

Se sculă din pat, măncă o bucățiță de brânză cu pâine și ieși afară, dinaintea chiliei. Soarele se ascunsese după dealuri și înserarea cădea liniștită. Un vânt ușor de primăvară îi răcorea obrazii înroșiți și fruntea caldă. Înconjură de vreo două ori schitul, apoi porni prin marginea pădurii – și ar fi voit să pornească parcă în toată lumea.

Începu să cadă noaptea. Gherasim se întoarse în chilie și se culcă. S-a întors când pe partea dreaptă, când pe partea stângă, s-a sucit încoace și încolo și n-a putut să adoarmă decât după miezul nopții și numai după ce și-a pus în gând, cu hotărâre, să se ducă să facă aghiazmă. Va vedea din nou pe Madam Ionescu, îi va auzi iarăși glasul dulce și inima lui va simți din nou fiorii așa de prielnici.

VI.

Joi dimineața, Gherasim s-a sculat mai devreme decât oricând și s-a îmbrăcat repede, însă cu mai multă îngrijire ca-n alte dăți. Păcat că nu avea o oglindă – ar fi putut, cel puțin, să-și pieptene în chip deosebit părul lung. Apoi a așteptat cu nerăbdare răsăritul soarelui. Se gândea: „câte ceasuri or fi acuma?” – Ei! *Câte ceasuri!* Doar el n-a măsurat vremea cu ceasul. A știut atâta socoteală: de dimineața până seara era tocmai o zi; iar de seara și până dimineața era o noapte. La ce i-ar fi slujit măsurarea timpului cu ceasul sau cu minutele?... După ce s-a ridicat soarele ca de-o suliță pe cer, Gherasim și-a luat aghiasmatarul și epitrahilul, a încuiat chilia și a pornit încet pe cărare, la vale. Alții se duc să facă aghiazmă pentru dragostea gologanilor, dar bietul Gherasim se ducea pentru altceva. Uite, vedeți, în sufletul acestui călugăr era un zbucium fără început și fără să se întoarcă înapoi, iar altul îl împingea să zboare. De care gând să asculte? Care gând avea mai multă putere de stăpânire asupra lui? Firește că acela care-i scobora pașii pe cărarea șerpuită. Vedea el bine că nu se duce nici pentru dragostea gologanilor, nici pentru nevoia slujbei; dar unde se poate găsi tăria care să înfrângă îndemnul inimii și să oprească răzvrătirea sângelui?

Trecu podul peste Trotuș și intră în târg. Ce zgomot! Ce zgomot pentru o ureche deprinsă să asculte numai șoaptele frunzelor și adierile vânturilor de vară. De crivăț nici nu-și mai amintește. Catedrala e cea mai înaltă biserică din târg. Lângă catedrală șade domnul... a! nu e vorba despre *domnul* – lângă catedrală șadde Madam Ionescu. Dar care este casa? Lângă biserică sunt mai multe case. Să întrebe oare pe cineva? Parcă se sfia. Dar trebuie să întrebe pentru ca nu cumva să intre în vreo casă străină. Iată un copil.

- Unde șade domnul Ionescu?
- Aici, răspunse copilul, arătând cu mâna o casă frumoșică, cu cerdac roșu dinainte.

Urcă cele patru scări și se opri în fața ușii. Se opri și începu să tremure ca și cum i-ar fi fost frică de ceva. Numai bătăile inimii nu i s-au oprit, ci s-au mărit și parcă au prins mai multă putere. Când s-a văzut în fața doamnei Ionescu, tot sângele i s-a urcat în obraji.

- Îmi pare bine că te-ai ținut de cuvânt.
- Gherasim a zâmbit și n-a răspuns nimic.
- Poftim, părințele, aici.

Madam Ionescu trecu înainte, în salon, și după dânsa veni călugărul. Își puse aghiasmatarul și epitrahilul pe masa din mijlocul salonului, apoi se așeză pe scaun. Spuse:

- Trebuie un castron cu apă curată și câteva fire de busuioc.
- Da, da, mai pe urmă. Te grăbești?
- Nu.
- Atunci poftim, stai.

Gherasim își veni puțin în fire și privea portretele de pe pereți. Madam Ionescu aduse repede dulceață de cireșe negre amare și două pahare de apă.

- Parcă suntem în mijlocul verii, părinte.
- Da, e foarte cald.
- Ce-ați mai făcu, părinte, după ce am plecat noi?
- Ce să fac? N-am făcut nimic. de!... cum e slujba noastră... dar dumneavoastră?
- Noi? Cu grijile casei.

Madam Ionescu se apropie cu scaunul de Gherasim. Ce femeie! Îi jucau ochii în cap și-și frământa când buza de jos, când buza de sus, între dinții albi ca mărgăritarele. Nu avea niciun astâmpăr pe scaun: când se sucea într-o parte, când în alta, când se pleca înainte, când se rezema cu spatele pe scaun – ca un copil neastâmpărat. Începu să grăiască:

- Ce idei ai despre viață, părinte?

Gherasim își deschise ochii mai tare, căută să priceapă înțelesul acestor vorbe, dar nu răspunse nimic.

- Ei, n-ai nicio idee?

- Ba... da! răspunse Gherasim după un moment de gândire; eu zic că viața e bună pentru că ne-a dat-o Dumnezeu.

- Numai pentru atâta?
- Și... pentru că... putem să aducem laude Celui ce ne-a dat-o.
- Numai atâta?
- Numai.
- Viața e o fericire pentru noi?
- Este, se înțelege. Dumitale nu-ți pare bine că trăiești?
- Da. dar sfinției tale?
- Mie?

Gherasim își schimbă privirile în altă parte, ridicându-și puțin sprâncenele, păru că se gândește o clipă, oftă, apoi răspunse:

- Și mie îmi pare bine că trăiesc, însă sunt prea singur în lume asta; n-am nicio rudă.
- Dar prieteni ai?
- Nici prieteni.
- Atunci e greu, spuse Madam Ionescu. E greu dacă n-ai prieteni!...

Gazda se sculă de pe scaun, ieși din salon și veni după câteva momente cu două cești de cafea.

- Și așa, părinte, n-ai nici rude, nici prieteni. Greu lucru!
- N-am.

Gherasim oftă iar. Madam Ionescu și-a apropiat de-al binelea scaunul ei de scaunul călugărului. Băură liniștiți cafeaua.

- Nu aduceți apă și busuioc pentru aghiazmă?
- Acuma vrei? Te grăbești? Mai ai treabă prin târg?
- Nu.
- Atunci... să mai vorbim. *Par exemple:* ce idei ai sfinția ta despre femei?

Gherasim o privi drept în ochi, apoi își întoarse privirile spre un tablou frumos din perete, un nud de femeie și răspunse:

- Femeia este... femeia... ce să spun? Noi călugării n-avem voie să ne gândim la femei.
- Bine, știu asta, dar ce fel de idei ai sfinția ta despre femei, în general?

- Zic... parcă eu știu ce să zic! Femeile sunt... niște creaturi ale lui Dumnezeu, pentru ajutorul bărbaților, izvorâte din coasta lui Adam.

În timpul acesta Madam Ionescu, care își lipise scaunul de Gherasim, puse mâna pe umărul călugărului, se aplecă cu capul ca să se uite drept în ochii lui, în prindea câteodată mâna puternică în mâinile ei subțiri și albe, tremura, își mușca buzele, nu mai avea niciun astâmpăr pe scaun.

Gherasim acum era rece, acuma cald; când galben, când roș; când liniștit, când turburat. Inim alui parcă se micșora câteodată, parcă creștea uneori. Și gândurile se zbugiumau în capul lui, alergau încoace și încolo, fără ogoire. Tâmpilele îi vâjâiau.

- Nu aduceți apă și busuopc pentru aghiazmă?

- Ei, iar vorba asta! Te grăbești?

- Da... nu, nu mă grăbesc.

- Numai atâtea idei ai despre femei?

- Mai am. Femeile sunt fericite că pot să se mărite; au voie adică. Dar noi, bărbații...

- Da, dumneavoastră, bărbații, aveți voie ca și femeile.

- Însă călugării...

- N-au voie, știu; dar nici eu nu prea țin regulile lor. Înțelegi?

- Da. Nu țin... dar trebuie să le ție.

- Și atunci când le calcă?

- Fac păcat, răspunse Gherasim, întărit de puterea credinței.

- Dar cel mai mare păcat fac atunci când calcă legile naturii, legi care nu se pot schimba. Tot omul tânăr trebuie să iubească.

Gherasim își făcu cruce. Fusese vorba despre *iubire* și el nu putea îngădui să se vorbească despre așa ceva fără să nu se simtă cuprins de fiorii evlaviei calde.

- Nu aduceți apă și busuioc pentru aghiazmă?

- Ba da, mă duc să aduc.

Madam Ionescu ieși. Ce prost, ce prost călugăr, se gândea. Iar Gherasim: ce femeie! Ce femeie frumoasă și cât de dulce vorbește. Nu putea să se plângă că e călugăr, căci ar fi făcut un păcat, dar nici bine nu-i era în rasa călugărească. Madam Ionescu se întoarse c-un castron de apă și cu firele de busuioc. Cu glasul tremurător, Gherasim săvârși sfințirea apei. Apoi stropi prin toate odăile în epitrahil.

- Nu mai stai, părinte? Ha? Nu-mi spui ce idei mai ai despre femei, afaă de acelea pe care le-am auzit?

- Am idei foarte bune. Femeile sunt ale oamenilor. Noi călugării suntem ai lui Hristos.

- Nu-ți pare rău după tinereță, părinte?

Madam Ionescu îl privi drept în ochi, cum sta în fața lui.

- Taci?

- Nu tac...

- Atunci spune ce ai de spus.

- Ce să-ți spun?

- Nu iubești pe nimeni?

- Pe Dumnezeu.

- Și o femeie n-ai putea iubi?

- Păcat mare, Madam Ionescu, noi n-avem voie să iubim femeile. Știi?... noi...

- Bine, n-aveți voie, dar cum vă puteți stăpâni inima?

Gherasim plecă ochii în jos și nu răspunse nimic. La urma urmei, ce putea răspunde? Își putea el ori ba stăpâni inima? Vedeți, tocmai lucrul acesta nu-l știa.

- Mă duc, Madam Ionescu.

- Nu mai stai? Mai este un ceas și jumătate până va veni bărbatu-meu. Zău, stai, mai stia un ceas.

- Să mă ierți, dar trebuie să plec. Mă așteaptă părintele Meletie.

Gherasim se sculă și voi să plece. Madam Ionescu îi întinse doi franci pentru serviciul bisericesc.

- Nu, mulțumesc, nu iau bani pentru aghiazmă.

- De ce?

- Nu iau.

Plecă. Când s-a văzut în stradă, îi părea bine. Acolo, în casă, zbuciumul sufletului era să-i spargă pieptul. Aici, în aerul liber, poate respira mai ușor și el însuși se simte în largul lui. Ce vreți! Madam Ionescu ședea așa de aproape de scaunul lui, încât se sfia să ofteze mai adânc. Și apoi, femeia asta căuta mereu să-l încurce în vorbe de lume. I-a părut bine când a ieșit afară pentru că a putut răsufla în tihnă, dar nu-i venea să-și grăbească pasul, căci se depărta prea repede de casa aceea cu cerdacul roșu, în care stă femeia cu ochii mari și plini de săgeți, femeia pătimașă care-l strângea de mână și care-și mușca, cu înțeleș deosebit, buzele roșii.

Trecu podul peste Trotuș și începu să urce pe cărare, cu greutate. Parcă s-a făcut mai drept muntele. Și ce bine e să-și petreacă viața cineva în mijlocul târgului!

A intrat în chilie, și-a desfăcut Aghiazmatarul din epitrahil și a pus pe fiecare la locul lui. Sosise vremea prânzului. Gherasim parcă mâncase atunci. Se așeză pe scaun, își puse coatele pe masă și capul între palme și privea crucea catedralei din mijlocul târgului. Casa doamnei Ionescu nu se vedea de aici.

Bătăile repezi ale inimii se liniștiră. O jalea tainică îi prinsese sufletul în mrejele ei. Domol, lacrimile se rostogoleau pe obraji încalziți.

-Sfârșit-

A doua zi când s-a trezit din somn, văzu vremea schimbată: o ploaie mărunțică și deasă cădea liniștită. A dormit greu, toată noaptea, ca după o trudă mare și nici n-a știut când vânturile au adus, din locuri îndepărtate și tănuite, norii de ploaie. Îi era foame: ieri nu mâncase deloc. S-a sculat, a luat o bucată de colac uscat, care rămăsese încă de la hram, și începu să mănânce.

Ar fi vrut să vadă soare, căci vremea asta posomorâtă îl făcea și mai trist decât era. Între cei patru pereți ai chiliei călugărești, Gherasim se simțea ca între patru ziduri de ocnă, de mormânt. Și inima îi bătea mai tare ca de obicei, mai neregulat. De singurătate mare, îi țiuiau urechile. Își îndreptă privirile spre zidurile de la saline și o milă nespuse de mare pentru oamenii ferecați în lanțuri îi cuprinse inima lui, plină de zbucium. Ce bine simți durerile mari ale altora când tu însuși ești un mare îndurerat! Gherasim își uită pentru o clipă gândurile și toată puterea de cugetare care putea să se nască într-o minte simplă ca a lui și-o îndreptă către ocnași. Oameni vinovați, făpuitori de crime și de nelegiuri, își ispășesc păcatele între pereții închisorii. Câtă durere! Cine se mai îndoieste oare că un ocnaș nu dorește libertatea? Dar legea e lege, nu poate fi îngăduitoare cu aceia care nu știu s-o respecte cum se cuvine. Și, poate fără să vrea, călugărul Gherasim făcu o apropiere între dânsul și ocnaș. Era o asemănare, dar era și o mare deosebire. Asemănarea ar fi asta: și unul și aktul duceau aceeași viață monotonă, plină de frământări dureroase ale inimii; dar, pe când el, ocnașul, stătea închis fără voia lui, călugărul Gherasim trăia retras, în cea mai aleasă singurătate, slujind pentru Hristos. Ce folos, însă? Nicio bucurie pentru viața monotonă, nicio tragere de inimă, nicio dragoste.

Gherasim își veni repede în fire, cuprins parcă de o mare părere de rău pentru că într-un moment de uitare de sine, îndrăzni să facă o comparație între viața unui ocnaș și viața lui evlavioasă.

„Doamne, iartă-mă! Începu să grăiască singur. Alungă toate gândurile rele de la mine, ia aminte laudele mele și îndreaptă-ți privirea către noi, păcătoșii”.

Apoi își făcu cruce. Afară ploua mereu mărunțel. Înspre tunel se vedea Troțușul tulbure și umflat. Și a plouat două zile neîntrerupt. Aproape tot timpul, Gherasim se uita la crucea catedralei din Târgul Ocnișii; crucea catedralei, singurul semn pe care îl vedea din împrejurimile casei doamnei Ionescu. Câteodată îl întărea credința și, atunci, toate gândurile pe care le avea pentru femeia asta, se despărțeau oleacă de dânsul; dar se întorceau repede, vioaie ca înainte, mai îndrăznețe parcă și mai pline de curaj. Dragostea pentru Hristos nu era așa de puternică, nici așa de mare, nici așa de trainică încât să poată înfrunta dragostea pentru o femeie. Abia acum se născu o adevărată părere de rău în inima lui Gherasim pentru că se purtase așa de crud cu călugărul Meletie. Dar, la urma urmei, ce putea face cu părerea asta de rău, venită așa de târziu? Meletie e îmbătrânit aproape și-l va ierta pentru că a văzut mai multă lume decât Gherasim și știe mai bine cum stau lucrurile.

Două zile a fost vreme rea: cer întunecat și ploaie mărunțică. Călugărul a trebuit să stea liniștit în chilie și să se uite prin geamurile spălate de ploaie, în vatra târgului, la crucea catedralei. Câteodată, parcă se apropiau pereții din ce în ce, chilia se strâmta, și Gherasim, fără a mai putea să iasă, simțea nevoia de a sparge geamurile și a izbucni afară. Atunci fierbea sângele într-însul, atunci îi bătea inima mai tare și toate gândurile domolite se răzvrăteau cu putere ca niște lei care încep să roadă gratiile de fier și să se vadă în largul lor, pe câmpiile fără stăpân. Atunci avea gust de vorbă, se frământa pe scaun, se ridica, înconjură cu patru pași chilia, flutura din cap, iar se așeza pe saun, lovea cu pumnul în măsuta mică, se înfierbânta, parcă se gătea de luptă. Iar după o jumătate de oră de zbucium, ca după o furtună puternică, un zâmbet îi lumina fața, cădea obosit pe patul sărac, cu gândurile împlânzite, liniștit ca o noapte de vară, după trecerea furtunii. Atunci mângâierea îi cuprindea inima și gândurile, obrazii și fruntea se înfierbântau, iar ochii se înduioșau ca la vederea unei mari nenorociri. Începea să se gândească la Madam Ionescu, femeia care îl pusese pe gânduri și care îi împrăștiase ca o furtună tihna vieții lui călugărești. Zău! Cine și-a făcut păcatul să-l îmbrace pe Gherasim în haina cea lungă și neagră, care îl oprește, ca un zid înalt până la cer, de la zgomotul și forfoteala mirenilor?

Simte și acum, parcă, pe umărul lui, apăsarea ușoară a doamnei Ionescu, îi aude glasul, o vede cum merge repede și sprinteră, pricepe vorbele ei cu două înțelesuri și, fără voie, poate, în inima lui, intră cu zgomot o dragoste puternică. Se ridică nervos din pat, ieși afară din chilie și privi, plin de măreție, întreaga panoramă care se desfășura înaintea ochilor lui umezi, scăpând câteva cuvinte din gură: „Nimic nu mă leagă de mănăstirea asta!”.

Vremea ploioasă trecuse. Soarele era pe la toacă și încălzea pământul din care ieșeau aburi. Gherasim înconjură schitul de vreo două ori, gânditor, cu capul plecat, apoi porni la vale, în pădure, în poienița verde, unde a mâncat cu Madam Ionescu în ziua hramului. Ce frumoasă era poienița acum, după ploaie! Parcă zâmbea. Dacă n-ar fi fost pământul ud, s-ar fi pus jos pe iarbă, tocmai în locul acela unde a șezut în ziua de Constantin și Elena, alături de Madam Ionescu. Porni din poieniță și se îndreptă iar către schit. Se duse de-a dreptul la bătrânul frate și-i spuse:

- Măine e sâmbătă și trebuie să facem slujbă că e ziua Sfântului Părinte Mitrofan. Măine, însă, de dimineață, aș vrea să plec în târg că am treabă.

- Ce treabă?

- Au venit... niște oameni de la mănăstirea Secu, să cumpere sare și mâine la prânz mă întorc înapoi. Aș vrea să vorbesc ceva cu dânșii.

- Dar de unde știi c-au venit?

- Adineori mă dusei prin pădure să văd dacă s-au mai copt fragile și mă întâlnii c-un băiat care venea la mine să-mi spuie că mâine dimineață, dacă am vreme, să mă scobor până la saline, să mă întâlnesc cu oamenii de pe la Secu, c-au să-mi spuie ceva.

- De! Cam greu să fac numai eu slujba, dar n-am ce-ți face. Du-te.

Gherasim se întorse în chilie, bucuros că minciuna lui a prins așa de bine. Părea vesel. Măine, când va răsări soarele, se va scobori în vale și se va duce la Madam Ionescu. Dar dacă nu-i acasă? Nu, trebuie să fie, că n-are unde să se ducă. Târgul e mic.

A mâncat cu mare poftă. Noaptea cuprimea încet văile și dealurile. După masă a ieșit iar afară din chilie, a privit stelele care începeau să strălucească mai tare, cu cât noaptea cădea mai adâncă. Pe urmă, a privit crucea catedralei multă vreme și s-a uitat în vatra târgului, luminată de scânteile felinarelor.

A înconjurat schitul, iarăși, de vreo câteva ori, plin de neastâmpăr, ca un om care trebuie să scoată din urna unei loterii, unul din aceste două bilete: sau dragostea către femeie, sau dragostea pentru haina călugărească. A adormit târziu, după miezul nopții.

Dimineața, când s-a sculat, îl durea capul oleacă. Prea se zbuciumase ieri, cu gândurile, toată ziua. S-a îmbrăcat mai cu îngrijire decât de obicei și, fără să mai fie cuprins de frica pe care i-o inspirau hotărârile credinței, porni din chilie, fără măcar să-și facă cruce ca altădată. Când se scobora din rai, de sus, pe lângă vecinătatea lui Hristos, și merge în jos, spre iad. Clopotele de la schit începură să sune jalnic și glasul lor plutea în aerul dimineții de vară. Gherasim se opri puțin în drum, făcu cruce de câteva ori și un gol mare se deschise în inima lui. I se părea că clopotele sunau mai jalnic decât altădată și limba parcă se izbea mai atare de pereții de acioaie. De multe ori a cântit împotriva liniștitei vieți de călugăr, dar sunteul clopotelor i-a adus întotdeauna aminte de Tatăl care vede toate din Cer, care mișcă râurile și frunza codrului, care dă glas omului și viață florilor. Și-i dispăru atunci tot curajul de a mai merge înainte. Pășea fără niciun chef și cu cât clopotele sunau mai mult, cu atât i se micșorau mai tare pașii. O viață întreagă, trăită într-un singur chip, nu se poate schimba așa de ușor, dar nici căldura tinereții nu se preface, așa de degrabă, în răceala bătrâneții. Totuși, Gherasim merse înainte. Scoborî toată cărarea și ajunse în vale. Trotușul era și acuma umflat și aducea încă renghi de copaci, bucăți de scânduri, buturugi. Merse încet și ajunse pe pod. Se răzema de mânerul podului și privea în susul apei, care venea în valuri turburi. Câtă apă! Unde s-o fi ducând?

Gherasim nu învățase decât carte bisericească și, prin urmare, nu avea nicio cunoștință geografică. Știa, însă, din cărțile bisericești, că toate apele se duc spre mare și mare n-are nici început, nici sfârșit.

Soarele se ridicase ca de-o suliță pe cer. Oare s-o fi dus domnul Ionescu la școală? S-ar simți cu totul nenorocit dacă l-ar găsi acasă. Nu de altceva, dar dacă îl întreabă: „ce cauți pe la noi, părinte?” poate să răspundă ceva? Mai bine să aștepte ca să se ridice soarele mai sus și să fie încredințat de-al binelea că va găsi acasă numai pe Madam Ionescu. Deci privi apa înainte, până ce i s-a părut că se învârtește podul cu dânsul. Atunci închise ochii bine, stătu așa câteva clipe, apoi iar îi deschise, dar își îndreptă privirile spre târg. Ce naiba! Nici de aici, de la pod, nu se vede casa cu cerdacul curat de lângă catedrală!

Trecea o babă; s-a apropiat, plecată, de călugăr, i-a sărutat mâna, apoi scoase din brâu o legătură, o deznodă, luă doi gologani – o liturghie – și o dădu lui Gherasim. Călugărul slobozi gologanii în buzunarul lung, mulțami, apoi iar întoarse ochii spre apă. Clopotele de la schit începură al treilea răstimp de sunete. Ce grea e lupta din sufletul unui om care nu știe să se prefacă, care nu știe să se înșele singur și care nu poate înlătura loviturile pornite împotriva lui. Mai cu seamp Gherasim era într-o mare încurcătură, căci și dragostea pentru Madam Ionescu și dragostea pentru Hristos se luptau într-o singură inimă. Cum să împarți inima în două, jumătate unei femei și jumătate lui Dumnezeu? De n-ar fi fost așa de mare dragostea pentru Iisus, o! cât i-ar fi fost de ușor lui Gherasim să nu mai stea în cumpănă și să se ducă de-a dreptul la femeia cu ochii mari, care își mușca buzele și care îl încurca cu întrebările ei.

Cu cât sta mai mult răzemat de mânerul podului, cu atât i se întretăiau gândurile între dânsule. Inima lui se zbuciuma, fără ogoire, fără să găsească țărnișă de liniște. Și parcă nu putea lua nicio hotărâre. Îi veneau unde de nebunie, să-și smulgă părul din cap, să-și rupă buzele între dinți, să-și sfășie haina de pe dânsul. Dumnezeu ori femeia? Și începu să tremure, să păsească repede de la un mâner la celălalt al podului. Urechile îi vâjâiau, ochii i se turburau. Să intre în târg sau să se urce

iarăși la schit? Nu vrea să intre în târg, nu vrea să se întoarcă în vârful muntelui. Apoi încep să strige: „Nu, nu înșel nici pe Dumnezeu, dar nici nu mă apropii de femeie”.

Și se aruncă în apa mare a Trotușului umflat de ploaie. Clopotele de la schit parcă sunau mai jalnic ca altădată și limba parcă se izbea mai tare de pereții de acioaie.

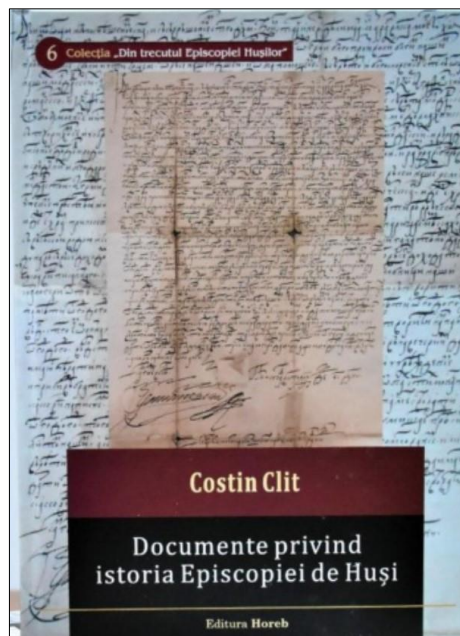
Costin Clit, *Documente privind istoria Episcopiei de Huși*, Editura Horeb, Huși, 2021, 1128 p.

Episcopia Hușilor a împlinit cu puțină vreme în urmă, în 2021, 25 de ani de la reînființarea sa, după mai multe decenii în care activitatea ei a fost întreruptă de către regimul comunist, care a desființat-o în 1949. Un ordin nu poate șterge, însă, bogata istorie a uneia dintre importanțele instituții eclesiastice medievale ale Țării Moldovei: la praznicele mari la care domnul era prezent, episcopii de Rădăuți și de Huși ședeau de-a stânga sa, lăsând locul de-a dreapta rezervat episcopului de Roman și mitropolitului, după cum impunea ierarhia. Până la momentul de la 1812, autoritatea administrativă a episcopiei Hușilor se întindea de ambele maluri ale Prutului, păstorind creștinii nu doar duhovnicește, ci exercitând și atribuții economice, politice, judecătorești și cultural-educaționale.

Aceste aspecte sunt surprinse în cele peste 900 de documente cuprinse în volumul generos ca dimensiuni și conținut *Documente privind istoria Episcopiei de Huși*, publicat la Editura Horeb, Huși, în 2021. Cele 1128 de pagini au văzut lumina tiparului prin strădania profesorului Costin Clit. Atunci când nu se află la catedra de istorie a Colegiului Național „Cuza Vodă” Huși, acesta se ocupă de studii monografice, editare de volume, documente inedite și de buna desfășurare a activității a revistei de cultură „Prutul”, al cărei fondator și redactor șef este. Dintre numeroasele sale publicații, amintim: cele patru volume de *Documente hușene* – ultimul dintre ele fiind publicat în 2016 la Editura PIM, Iași; *Liceul Teoretic „Cuza Vodă” din Huși – studiu monografic*, Editura Thalia, Vaslui, 2003; *Studii și articole privind istoria orașului Huși*, volumul 1, coordonat împreună cu Mihai Rotariu, Editura Sfera, 2005; *Documente privitoare la istoria mănăstirii „Sfinții Arhangheli” – metoc din Galați*, Editura Muzeului de Istorie din Galați, 2021.

Ultima lucrare publicată, care face și subiectul prezentării de față, a fost cofinanțată de Consiliul Județean Vaslui prin Programul pentru finanțare nerambursabilă a activităților non-profit de interes local pentru anul 2021, în cadrul inițiativei „Repere ale culturii și spiritualității vasluiene” a Asociației Filantropia Ortodoxă Huși. În cadrul aceluiași proiect s-a urmărit publicarea mai multor lucrări folositoare pentru îmbogățirea cunoașterii zonei, printre care semnalăm apariția unei ediții anastatice a *Chronicii Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire* a episcopului Melchisedec Ștefănescu și a unui album monografic dedicat mănăstirilor și schiturilor din aceeași episcopie. Volumul *Documente privind istoria Episcopiei de Huși* a fost publicat cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Igantie, Episcopul Hușilor, avându-l drept coordonator de proiect pe pr. Cosmin Gubernat, fiecare dintre aceștia consemnând un cuvânt-înainte, care să deschidă cititorului orizontul așteptării. Munca de selecție, sortare și, în cele mai multe cazuri, de identificare și transliterație a documentelor adunate de la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Arhivele Naționale din Iași și Vaslui, Biblioteca Academiei Române și Arhivele Episcopiei citate, i-a revenit profesorului Costin Clit care a reușit să întocmească un adevărat instrument de lucru, valoros pentru studierea istoriei eclesiastice – și nu numai – a Hușilor, de către specialiști și pasionați.

Din cauza formelor de păstrare și impuse uneori de rațiuni de spațiu, unele documente au fost rezumate, altele se regăsesc cu textul lor integral, existând, însă, și fragmente; de asemenea, editorul a

păstrat, pentru câteva dintre ele, și elementele în slavonă. De menționat este și alegerea de a reda, la finalul fiecărui document, numele întreg al surselor, fără a folosi sigle sau abrevieri. Volumul începe cu un act de la 7 aprilie 1591, emis de marele vornic Ieremia al Țării de Jos, care menționează existența Episcopiei de Huși, fiind prima atestare a acestei structuri administrativ-religioase. De altfel, documentul cu pricina a stârnit câteva controverse, după cum explică autorul în introducerea lucrării. Materialul cuprins în paginile cărții acoperă o vastă perioadă, întrucât se încheie cu ordonanța de clasare a dosarului decesului Episcopului Grigorie Leu, din 28 iulie 2021, acțiune care a atras atenția publicului larg, prin demonstrarea faptului că acesta a murit în urma inhalării unor ioni de cupru, imediat după o întâlnire avută cu Petru Groza.

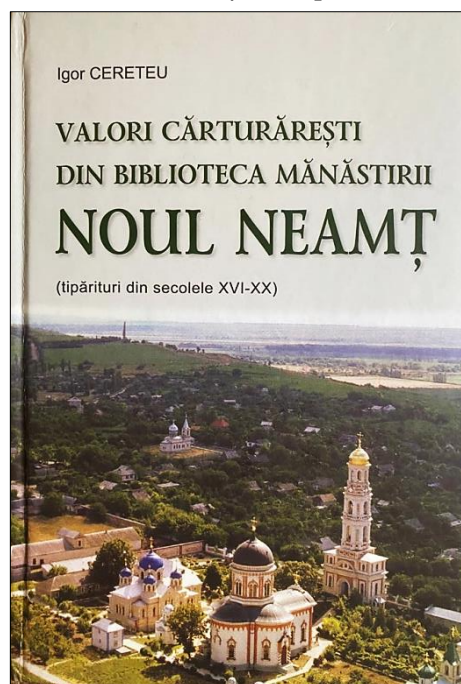
La finalul lucrării sunt Glosarul, dar și Indicele de nume și de locuri, fără de care un volum de documente ar fi dificil de parcurs și, în mare măsură, considerat incomplet. Este lăudabil efortul autorului de a organiza de unul singur indicii pentru cele peste 1000 de pagini, care formează un consistent „schelet” pentru orice demers care vizează istoria Episcopiei Hușilor, implicit și inevitabil conexe a Mitropoliei și a Țării Moldovei.

Cristiana CHIRCU

Igor Cereteu, *Valori cărturărești din biblioteca mănăstirii Noul Neamț (tipărituri din secolele XVI-XX)*, Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2021, 992 p.

Cercetătorul Igor Cereteu de la Institutul de Istorie din Chișinău, are o activitate prodigioasă, debutând în universul arheologiei și ajungând, în prezent, în lumea bibliotecotemiei și – cu precădere – a inventarierii și descrierii cărților mai vechi sau mai noi. Este o etapă care trebuia demult depășită, atât în Republica Moldova cât și în România. Prin urmare, sunt lăudabile tenacitatea și răbdarea de care a dat dovadă istoriograful chișinăunian în finalizarea volumului amplu care face subiectul acestor rânduri.

Cartea a fost structurată de către autorul său în două părți majore: I *Istoria constituirii și completării* (sic! C.A.) *bibliotecii Mănăstirii Noul Neamț* (p. 12-67) și *Catalog* structurat pe principiul limbii în care au fost tipărite în: I *Cartea tipărită în limba română* urmând până la XI *Cartea tipărită în limba ucraineană* încheindu-se cu XII *Dicționare și enciclopedii, Bibliografie, Indice de titluri, Indice de nume și de locuri și Rezumat în limba engleză* care, de altfel, la p 988 se regăsește sub titlul *Bibliophile values of Noul Neamț Monastery (publications of 16th – 20th centuries)*! Eventualii cititori ai acestui op, mai puțin inițiați în metodologia distinsului autor, li va putea părea dificil să intuiască ordinea numerică a limbilor întrucât nu s-a aplicat nici principiul alfabetic, nici cel al totalului de volume tipărite în limba respectivă ce s-au regăsit în biblioteca inventariată acum (de exemplu, sunt mai numeroase volumele în limbile slavonă și rusă (de ce la un loc!?) – II – decât cele în limba română (I). Aceeași categorie de eventualii cititori nu ar putea regăsi sub aceeași literă de subcapitol categoria căutată pentru că, de pildă, *Istorie* se regăsește în capitolul I dedicat tipăriturilor *în limba română* la subcapitolul G, împreună cu *monumente*, pentru ca la II ... *limbile slavonă și rusă* să fie ilustrată la H. *Istorie bisericească și laică, monumente istorice* iar la III ... *limba greacă* la subcapitolul F. *Istorie ș.a.m.d.!*

Dealtfel, domnul Igor Cereteu, în ediția II, ar trebui să găsească o modalitate de lămurire a eventualilor utilizatori ai instrumentului de lucru pe care a încercat să-l elaboreze în ceea ce privește perceperea de către domnia sa a noțiunii de *narațiune*. Aceasta întrucât în limba română au fost așezate la capitolul E, alături de *cuvinte și învățături* (or fi de învățatură sau simple cuvinte?), cugetări, predici ..., pentru ca în „... *limbile salvonă și rusă*” să apară la F, alături de „Cugetări, reflecții ...” iar predicile să rămână la litera E dar, de data aceasta, alături de „Scrierile sfinților părinți, învățături, ...”. În opinia altor autori, români sau de aiurea, *Viețile sfinților sau Minunile Maicii Domnului* bunăoară, sunt considerate și (dacă nu simple narațiuni) ca și alte (sub)categorii din structura Catalogului întocmit de domnia sa. Ar mai trebui descrisă și realitatea ce se ascunde sub sintagma „Cărți pe note muzicale”, cum de stau astfel!?

Aceste clarificări, ca și altele pe care, desigur!, și autorul le va remarca la rectificările pe care le va face cu ocazia câștigării unui nou proiect, vor fi făcute, fără îndoială, în Notă asupra ediției II sau a eventualului nou titlu. Principiile de organizare dintr-un manual de biblioteconomie, consultate la timp, ar fi înlăturat multe din dificultățile cu care s-a confruntat distinsul istoriograf.

Dincolo de *Notă asupra ediției* (p. 7-11), cele 55 de pagini (p. 12-67) aflate sub titlul I. *Istoria constituirii și completării* (sic! C.A.) *bibliotecii Mănăstirii Noul Neamț* oferă o trecere succintă în revistă a evoluției mănăstirii înființate pe moșia Chițcanilor.

Domnul Igor Cereteu, „un pasionat al istoriei cărții vechi și al tiparului din spațiul românesc și din străinătate” (Pr. Dr. Octavian Moșin, coperta IV a op-ului arătat aici), a izbutit să ilustreze eforturile continue – dar firești pentru mediul monahal de altădată – de a îmbogăți, de a spori, biblioteca mănăstirii Noul Neamț. Nu a reușit însă să convingă pe cei ce au / vor consulta(t) volumul că o bibliotecă, fie ea și cea a așezământului de la Chițcani, a fost *completă / completată* vreodată.

Motivația principală care a dus la semnalarea de față a fost relația directă și dintre Mănăstirea Secu și Mănăstirea Noul Neamț, chiar prin cel care va deveni ctitor și cârmuitor a obștii din noul așezământ ce a reorganizat cândva și puțina bibliotecă a Secului, lăcașul duhovnicesc și monahal care patronează și această revistă de față.

Afirmația autorului că „două exemplare de *Apanthisma* (Mănăstirea Neamț, 1827), au aparținut mănăstirii Secului” nu se susține. Ambele unități de tiraj din titlul menționat au circulat printre membrii obștii mănăstirii pomenite dar nu au făcut parte din fondul bibliotecii. Se relevă aceasta și dintr-o precizare din însemnările de pe exemplarul 2 (*Catalog*, p. 102): „dându-mi starețul o *Apanthisma* și fiind cam purtată, o am schimbat-o cu aceasta și au rămas aceia la obștia Secului”. Ce a rămas la „obștie” se poate considera ca aparținând bibliotecii mănăstirii, cea luată în schimb era un bun privat (în ciuda prevederilor paisianiste – „ce e al meu e și al tău”). Nici celelalte cărți cu însemnări ce privesc mănăstirea Secu nu indică apartenența lor la obștie, deci la biblioteca mănăstirii. Aceste indicii vin – fie și tardiv – să-l dezvinovățească pe ieroschimonahul Andronic de un presupus furt de carte, pentru care, dealtfel, a și fost cercetat la vremea sa. În concluzie, unele cărți dar nu numai cele care au circulat și prin mănăstirea Secu – prezentate în *Catalog*, ar trebui considerate ca fiind donații particulare sau achiziții de la / prin intermediul particulariilor/lor.

Lipsa traducerii titlurilor complete din diferitele limbi într-una de largă circulație, dacă nu în limba română, cea înțeleasă de majoritatea celor interesați în mod obiectiv de subiect, restrânge – în opinia semnatarului acestor rânduri – categoria eventualilor cititori. Transliterația textelor redactate în alfabet chirilic, respectând reguli care se aplică și în preluare directă (despărțirea cuvintelor la manuscrise) ar fi fost un lucru care favoriza, încă odată, pe cititor.

Timpul va dovedi valoarea demersului domnului Igor Cereteu iar la cel convenit se va cere și o ediție mai apropiată de perfecțiune. Deocamdată, lucrarea se recomandă ca un instrument de lucru utilizabil.

Costică ASĂVOAIE

Aurel Florin Țuscanu, *Cunoașterea apofatică la părintele Dumitru Stăniloae*, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2020, 395 pag.

Preotul Aurel Florin Țuscanu este un cunoscut și consacrat intelectual, preocupările sale în domeniul teologiei, filosofiei și mai ales pe tărâmul istoriei fiind bine cunoscute. Activitatea sa publicistică este rodnică, la momentul de față însumând în contul său 15 volume de carte și peste 70 de articole și studii de specialitate în reviste de istorie și teologie.

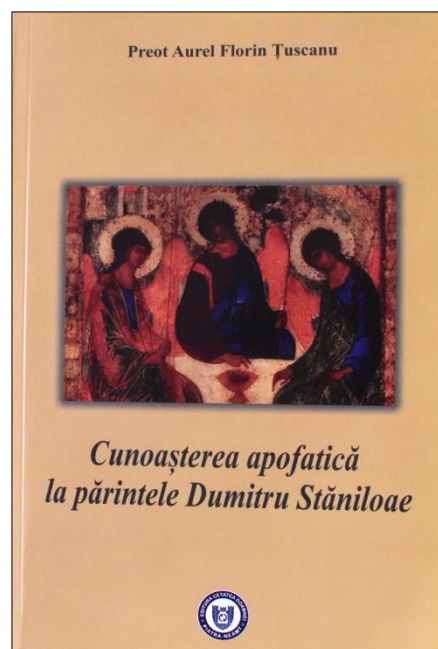
Cartea, *Cunoașterea apofatică la părintele Dumitru Stăniloae*, a fost prezentată în anul 2007 ca teză de doctorat în cadrul Facultății de Filozofie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, sub îndrumarea profesorului dr. Tudor Ghideanu. Ceva mai târziu, în 2020, a văzut lumina tiparului la Editura Cetatea Doamnei din Piatra Neamț. Rod al unor ani de cercetare și documentare, volumul amintit, cu un număr de aproape 400 pagini este structurat pe 5 capitole, cu un cuvânt înainte semnat de autor, o postfață semnată de profesorul Tudor Ghideanu și o bibliografie bogată.

Tema abordată, apare ca o necesitate – așa cum afirmă Tudor Ghideanu – „într-un eon istoric de dușmană despiritualizare a omului, când forțele întunericului reușesc să instituie frica, lașitatea și trădarea, împotriva tuturor oamenilor simpli și a credinței creștine mărturisită de Biserica străbună”. Lucrarea părintelui Aurel Florin Țuscanu se concentrează pe una din problemele atent cercetată și dezbătută de părintele Dumitru Stăniloae, cunoașterea apofatică a lui Dumnezeu.

Părintele Dumitru Stăniloae (1903 – 1993), ca profesor universitar, este bine cunoscut în mediul academic – fiind chiar membru titular al Academiei Române – și este arhicunoscut în mediul teologic și bisericesc, fiind considerat cel mai mare teolog al secolului XX. Opera sa vastă și diversificată, reprezintă o imensă bogăție spirituală fiind bazată pe gândirea Sfinților Părinți și este prezentată într-o formă vie, existențială. Orizontul larg și profunzimea creatoare a părintelui Stăniloae l-au făcut cunoscut nu numai în țară ci și în străinătate. Cărțile sale au fost traduse în nenumărate limbi, foarte multe din temele de teologie pe care le-a abordat devenind subiecte în teze de doctorat.

În spațiul teologic românesc, preotul profesor Dumitru Stăniloae a dat naștere unei fericite sinteze între spiritualitate și teologie, prin care a reușit să depășească dimensiunea pur teoretică a cunoașterii lui Dumnezeu, „a cunoașterii la distanță”, și să pună la baza acestei cunoașteri experiența întâlnirii duhovnicești a credinciosului cu Dumnezeu, în vederea desăvârșirii lui morale și spirituale. Cunoașterea lui Dumnezeu nu are numai o simplă dimensiune intelectuală sau gnostică, ci îmbrățișează omul în totalitatea ființei lui psihofizice, pentru a-l desăvârși în Hristos. Omul creat după chipul lui Dumnezeu este menit să se înalțe spre asemănarea cu Creatorul său.

Potrivit tradiției patristice bizantine, există o cunoaștere a lui Dumnezeu rațională sau catafatică și una apofatică sau negrăită. Cea din urmă este superioară celei dintâi, completând-o pe aceasta. Prin niciuna din ele nu se cunoaște însă Dumnezeu în ființa Lui. Prin cea dintâi, Îl cunoaștem pe Dumnezeu numai în calitate de cauză creatoare și susținătoare a lumii, pe când prin cea de-a doua avem un fel de experiență directă a prezenței Lui tainice. Aceasta din urmă se numește *apofatică* pentru că prezența tainică a lui Dumnezeu, experiată de ea, depășește puțința de definire prin cuvinte.

Lucrarea încearcă să înlesnească rațiunii umane, într-o manieră teologică, filosofică și logică cunoașterea lui Dumnezeu, unitatea în diversitate a Sfintei Treimi, chiar dacă, așa cum susțin Părinții Bisericii, singura cale de a ajunge să-l descoperim pe Dumnezeu este credința.

Cunoașterea în teologie este un principiu al credinței și al revelației. Omul ajunge să-l cunoască pe Dumnezeu ca persoană, nu ca esență. Singur Hristos are cunoașterea deplină a lui Dumnezeu, iar noi participăm la cunoașterea lui prin credință. Credința ne face să trăim în Dumnezeu, să ne deschidem Lui și să-L simțim trăind în noi.

Părintele Dumitru Stăniloae a creat o teologie a iubirii, în care premisele antropologice ale unui umanism integral sunt subordonate unor cosmologii și teologii ale iubirii.

Caracterul antinomic al gândirii omenești poate deschide calea către cunoașterea lui Dumnezeu în Treime, dar cunoașterea lui Dumnezeu, ca atare, depășește orice demers rațional și are caracter apofatic. Prin cunoașterea apofatică avem o experiență directă a prezenței tainice a lui Dumnezeu, care depășește simpla Lui cunoaștere rațională, căci tainele se revelează dincolo de orice cunoaștere, dincolo chiar de necunoaștere, în adâncurile mai mult decât luminoase ale tăcerii, așa cum susținea Sf. Dionisie Areopagitul.

De aceea, părinții răsăriteni cer teologului să se roage mai întâi și apoi să vorbească despre Dumnezeu, căci numai astfel, teologul depășește caracterul speculativ al teologiei și vorbește despre Dumnezeu în mod catafatic pe baza reală a experienței duhovnicești cu caracter apofatic. Experiența apofatică a Sfintei Treimi are rolul să adapteze mintea omului credincios la realitățile supranaturale și să contribuie la desăvârșirea spirituală și morală a omului întreg în Iisus Hristos.

Lucrarea surprinde epistemologia părintelui Dumitru Stăniloae, de sorginte paulină, în cinci puncte:

1. Posibilitatea naturală de cunoaștere rațională afirmativă și negativă a lui Dumnezeu, care se menține în cadrul revelației supranaturale și a harului;
2. Cunoașterea prin credință, superioară cunoașterii raționale;
3. Cunoașterea din credință se dezvoltă prin purificarea de patimi într-o participare la ceea ce ne comunică Dumnezeu, care este mai presus de cunoaștere;
4. Cel care are vederea sau trăirea aceasta a lui Dumnezeu are totodată conștiința că Dumnezeu e dincolo de această trăire;
5. Trăirea apofatică a lui Dumnezeu echivalează cu un simț al misterului care nu exclude rațiunea și sentimentele, dar este mai adâncă decât ele.

Părintele Dumitru Stăniloae observă treptele urcușului duhovnicesc al omului dornic să-l cunoască pe Dumnezeu; sunt treptele apofatismului: prima treaptă este purificarea și aparține ascezei, a doua treaptă este iluminarea, care aparține, deopotrivă, și ascezei și misticii, iar a treia treaptă – îndumnezeirea omului – aparține misticii. Părintele Stăniloae și-a manifestat credința sa nestrămutată, că nu poate fi vorba de cunoașterea lui Dumnezeu fără trăire și reciproc nu poate fi trăire sau rugăciune autentică fără cunoaștere.

Deși, la prima vedere, lucrarea pare dedicată specialiștilor și este mai puțin facilă publicului larg care nu e familiarizat cu termeni teologici; cu toate acestea o recomandăm tuturor celor care-și pun întrebări despre Dumnezeu, spre a o cerceta și înțelege. Bogăția de informații, judicios prezentate, sunt mărturii pentru oricine dorește să se apropie de Dumnezeu și să-L cunoască prin trăire și prin credință.

Andrei CREȚU

ABREVIERI

AARMSI	<i>Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice</i> , București.
ANIC	Arhivele Naționale Istorice Centrale, București.
ANRM	Arhiva Națională a Republicii Moldova, Chișinău.
BCIR	<i>Buletinul Comisiei Istorice a României</i> , București
BCMI	<i>Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice</i> , București
BOR	<i>Biserica Ortodoxă Română</i> , București.
CDM	<i>Catalogul Documentelor Moldovenești</i> , București.
CI	<i>Cercetări Istorice</i> , Iași
DIR	<i>Documente privind Istoria României</i> , București.
DRH	<i>Documenta Romaniae Historica</i> , București.
MDGR	<i>Marele dicționar geografic al României</i> , București
MMS	<i>Mitropolia Moldovei și Sucevei</i> , Iași
Mem. Antiq.	<i>Memoria Antiquitatis</i> , Piatra Neamț
SJAN Iași	Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași.
SJAN Neamț	Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Neamț.
ZOOID	<i>Записки Одесского общества истории и древностей</i> , Odesa

INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI

Textele trimise cu intenția de a fi tipărite în această publicație trebuie să ajungă, în fiecare an, până la data de **20 iulie** (Sfântul Ilie Tesviteanul), la una dintre adresele: c.asavoai@gmail.com sau nitacosmin043@gmail.com.

Materialul va fi transmis în format *word* și va avea următoarele caracteristici:

- Textul va fi scris cu font Times New Roman, spațiere 1,15;
- Alinierea paragrafelor de tip stânga-dreapta (justified);
- În cazul textelor în limba slavonă sau cu caractere chirilice se vor trimite și fonturile necesare;
- Notele infra, numerotate continuu, în format clasic;
- Imaginile pentru publicat vor fi transmise separat, în format jpg, cu explicații și trimiteri în text;
- Textul va fi însoțit de un rezumat în *limba română și limba engleză* de 10 rânduri;
- *Lista bibliografică* va fi în forma: nume, prenume, titlul lucrării, volumul sau numele publicației, locul apariției, editorul, anul și paginile articolului;

Greșelile gramaticale, de expresie și de interpretare, devierea de la forma solicitată mai sus precum și „onestitatea” materialului vor rămâne drept o „vinovăție” a autorului sau autorilor.

Pentru viitoarele ediții ale Simpozionului, care se desfășoară anual în luna septembrie, **titlurile comunicărilor** se vor trimite la adresele de mai sus, în fiecare an, până la **31 august**.

Redacția (contact): Tel. 0741469212, 0727786127;

E-mail. c.asavoai@gmail.com sau nitacosmin043@gmail.com;

Mănăstirea Secu: comuna Vânători-Neamț, cod poștal 617500, jud. Neamț;

web: <https://secu.mmb.ro>, Tel: 0233 251862;

E-mail: manastirea_secu1602@yahoo.com.

Editura Cetatea Doamnei

Contact: Viorel Nicolau

Piața Ștefan cel Mare, nr. 12, bl. C6, Piatra Neamț,

tel. 0233 219927

